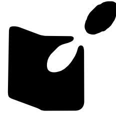
Vergilius

AENEİS

BÜTÜN ESERLERİ - II

ÖTEKİ YAYINEVİ

ÖTEKİ YAYINEVİ

Öteki
KLASİK

Yapım
ÖTEKİ AJANS

Kapak Tasarım
KORAY ARIKAN

Redaktör
SEVAL BOZKURT

Birinci Basım
EKİM 1998

Baskı ve Cilt
ÖTEKİ MATBAASI

YÖNETİM YERİ
Mediha Eldem Sokak 52/1
06420 Kızılay/ANKARA
Tel: 312 435 38 33
Fax: 312 433 96 09

ISBN 975-584-090-7

Vergilius

AENEİS

BÜTÜN ESERLERİ-II

Türkçesi
Türkân UZEL

I. KİTAP

Bir savaşla yiğidi şakıyorum, o yiğit ki[1]
kaderle sürülerek Troia kıyısından, en önde[2]
ulaşır İtalya'ya, Lavinium sahillerine,
Tanrıların zorbalığı, acımasız İuno'nun
sönmez hıncı yüzünden, karalarda denizlerde,
savrulur yıllar yılı, kuruncaya dek kentini,
Latium'a taşıyıncaya dek Tanrılarını,[3]
çekmediği kalmaz savaşlardan da. Latin soyu,

---

1 Burada savaş, Aeneas'ın Troia'dan çıktıktan sonra Lavinium'a varıp Roma'yı kuruncaya kadar yaptığı savaşları, yiğit de, Aeneas'ı ifade ediyor. Latince: Arma virumque cano. Her zaman çok övülen bu sade girişi aynen vermeye çalıştık.

2 Aeneas; önder, önde giden kumandan (primus), tıpkı Octavianus'un Princeps olarak, yurdunu barışa, sükûna kavuşturduktan sonra, sosyal Yenilenmelere de götürmesi gibi. Böylece Aeneis, İulius soyunun destanı oluyor. Bk. Önsöz.

3 Aeneas ata Tanrılarını (Di Patrii indigetes) Roma'nın ilk Tanrılarını götürür Roma'ya (İuppiter, Mars, Quirinus, Vesta), daha sonra kabul edilen Tanrılar (Di Novasides) İtalya ve Yunan Tanrılarıdır.

Alba'lı atalar, işte burdan türeyip gelir,
yüce Roma'nın surları işte bu çağdan kalır.
Söyle Musa, anımsat bana tüm nedenlerini,
hangi buyruğu çiğnendi, ne ağrına gitti de,
Tanrıların ecesi dolayıverdi başına
bunca felaketi, bunca çileyi, bu nur yüzlü,[1]
dinine bütün adamın? Gökteki Tanrıların
böylesine mi yamanmış yüreğindeki öfke?
Eski bir kent vardı, Sur'lu çiftçiler otururdu,[2]
İtalya'ya karşıdan, Tiber'in ağızlarına
uzaktan bakardı, zengin, cenkte çok çetin bir kent:
Kartaca! Üstün tutarmış İuno onu her yere,
Samos'a bile: Orda bulunurmuş silahları,
ordaymış arabası; izin verseymiş kaderler,
egemen yapacakmış onu tüm soylara, derler,
buymuş nice yıldır niyeti ve dileği. Ama
duymuş ki Troia kanından bir soy türemektedir.
Sur kalesini bir gün yerle bir edecektir.
Bir ulus doğacak bundan, her ülkeye egemen,
cenkte üstün bir ulus, yok edecektir Libya'yı:
Parca'lar böyle eğirmiş kaderi. İçinde hep
bu korku, o eski savaşın anısı, gözdesi
Argos'lular için Troia önlerinde, ön safta
yaptığı o savaş! Hem öfkesinin nedenleri,
içini dağlayan dertler de silinmemiş daha;
yüreğine oturmuştur Paris'in kararı,
hor hakir oluşu güzelliğinin; o menfur soy;
sonra Ganymedes'in kaçırılması, onurlara

1 Pietas: Bk. Açıklamalar.
2 Kartaca kenti, Sur'lu (Tyros) çiftçiler tarafından İÖ 9. yüzyılda kurulmuştur.

boğulması: Bunları düşündükçe alev alev
yanar yüreği, uzaklaştırır Latium'dan tüm
denizlere savrulmuş Troia'lıları, Greklerden,
taş kalpli Achilles'in elinden kurtulanları.
Kederler katar önüne bunları, yıllar yılı
dolaştırır durur bütün denizlerde: Öyle güç
bu iş, Roma soyunu yaratmak, öylesine yük!
Görünmez olmuştu artık Sicilya kıyıları,[1]
yelken açmışlardı enginlere neşe içinde,
tunç burunlarda köpük köpüktü tuzlu sular;
Iuno'nunsa onulmaz yarası yüreğinde hep,
içinden der ki: "Ben mi vazgeçecekmişim yani,
giriştiğim işten, yenildim diye? İtalya'dan
uzaklaştıramaz mışım Teucer kralını, öyle mi,
kaderler engel diye? Yakmadı mı sanki Pallas,[2]
Argos donanmasını, gömmedi mi denizlere?
Tüm o Oileus'oğlu Aiax'ın yanlış tutumu,
çılgınlık nöbeti yüzünden? Kendi savurmuştu
Iuppiter'in tez ateşini, bulutlar içinden,
saçmıştı da tekneleri dört bir yana, suları
altüst edivermişti, yellerle dibinden söküp!
Göğsü bağrı delik deşik, ateş kusan Aiax'ı,
bir hortumla aparıp oturtmuştu dik kayaya!
Ben ki Tanrıların ecesi diye salınırım,[3]
Iuppiter'in hem kız kardeşiyim, hem karısıyım,

1 Vergilius, Troia yıkıldıktan sonra, Aeneas'ın geri kalan yurttaşlarını, ailesini, ata Tanrılarını alarak yeni bir yurt araması ile başlıyor öyküsüne, sonra geri dönerek anlatıyor Troia'nın yıkılışını.
2 Minerva. Bk. Açıklamalar, Aiax. Sicilya'dan ayrılarak, hemen İtalya'ya varacaklarını sandıkları için, neşe içindedir Troia'lılar.
3 O çağlarda Tanrıların Tanrıçaların ayrı bir yürüyüş biçimi olduğuna inanılırmış.

nice yıldır bir tek soyun gelemedim hakkından.
Kim sayar bundan sonra istencesini İuno'nun?
Ya kim yakararak kurbanlar kor sunaklarına?"
Tüm yüreği alev alır içinden kura kura,
boraların yurduna, azgın lodoslara gebe
bir ülkeye yollanır, Aetolia'ya. Kral Aetolus
orda koca mağrada gemler kavgacı yelleri,
gümbürdeyen kasırgaları, zincirlere vurmuş,
gemlemiştir zindanda, boyunduruğuna almış.
Onlarsa öfkeli, hırçın üstlerine kapanan
dağların engelinde yüksek yüksek homurdanıp
titreşir dururlar. Yalçın kayanın doruğuna
oturur Aeolus, elinde asası, gevşetir
ruhlarını, yatıştırır öfkelerini, yoksa
denizleri karaları, uçsuz bucaksız göğü
tez elden silip süpürdükleri gündür uzaya!
Ama her şeye kadir İuppiter bundan korkarak
kapkara mağralara tıkmış yelleri kapamış,
yüce dağdan bir ağırlık oturtmuş üstlerine;
bir de kral vermiş ki, belirli anlaşma gereği,
kasıp gevşetmeyi bilsin gereğinde gemleri.
İuno yalvararak şu sözlerle seslenir ona:
"Madem yüce Tanrıların, insanların atası,
dalgaları yatıştırmak, kabartmak görevini,
sana vermiştir Aeolus, esen yellere göre,
bana düşman soy yol alıyor Tyrrhen sularında,
yenik ocak Tanrılarını, o, İlium'u da
götürüyor İtalya'ya. Azgınlaştır yelleri,
batır gemilerini, gönder denizin dibine,
ya dağıt hepsini, savur leşlerini denize!

On dört su perim var, ay parçası gibi hepsi de;
ama içlerinde en güzeli Deiopeia'dır,
sürekli evlilikle bağlarım, hep senin olur,[1]
böylesi hizmetine karşılık, yaşar yıllar yılı
seninle birlikte, sana güzel çocuklar verir."
"Her dileğin başüstüne," der Aeolus da,
"Dile benden ne dilersen! Yapmak mubah bana.
Sen ayarladın bana krallığımdaki her şeyi,
sen sağladın bu asayı, İuppiter'in gönlünü
sen yaptın, senin sayende, Tanrı şölenlerinde
oturup buyuruyorum fırtınaya, boraya."
Böyle der demez çevirir asasını, eliyle,
hızla indiriverir oyuk dağın tam böğrüne:
açılan delikten yürüyüş kolu gibi, yeller,
saldırır, eser tozar bir hortumda tozla toprak,
sonra çullanırlar denizin üstüne hep birlikte:
Keşişleme, kıble, tayfunlarla yüklü Afrika
yelleri, en dipteki yerlerinden kaldırarak
suları söke devire, çalarlar kıyılara,
geniş geniş dalgalarla. Yiğitlerin çığlığı,
tiz gıcırtıları halatların gelir ardından.
Birden bastırır bulutlar, Teucer'lerin gözünden
siler göğü güneşi; kapkara bir gece ağar,
çöker sulara, gümbür gümbür gümbürder gökler de,
sık sık çakan şimşeklerle bıçak gibi ışıldar;
Yiğitlerin karşısına ölüm çıkar her yerde.
Birden inler Aeneas, buz keser eli ayağı,
yıldızlara açıp iki elinin ayasını:
"Ey yakınlarının gözleri önünde, Troia'nın

1 Roma'da üç tür evlilik vardı: Sürekli, geçici, resmi evlilik. İuno, Pronuba adı altında evlilikleri gözetirdi.

yüce surlarında ölüme kavuşmuş yiğitler!
Benden dört defa, beş defa daha mutlusunuz siz!
Ey Tydeus'oğlu, Grek soyunun en yiğidi![1]
Keşke verseydim şu canımı , Troia ovasında,
senin elinden osaydı keşke orda ölümüm!
Aiax'oğlunu kargısıyla o haşin Hector'un[2]
toprağa serildiği yerde, koca Sarpedon'un
yıkıldığı yerde, onca kalkanın ve tolganın,
onca güçlü bedenin, Simois denen ırmağın
sularında döne döne sürüklendiği yerde!"
Sen misin böyle diyen! Islık ıslık eserek
yelkenleri, dalgaları döver, yıldızlara dek
kaldırır birden poyraz da; parçalanır kürekler,
döner burun o sıra, bordasını dalgalara
verir gemi. Dağ gibi dalgalar bastırır sonra;
kimi dalganın tepesinde asılı kalır, kimi
dalgalarda toprağı görür! Deniz yarılınca
karışır denizde, kumlarla sular çılgın gibi!
Yakalar lodos da, çarpar devire devire tüm
üç gemiyi sualtı kayasına. (Sunak derler
deniz ortasında kambur gibi sulardan çıkan
bu kayalara İtalyanlar) Durur mu akçayel?
Kaptığı gibi üçünü vurur sığa, Syrt'lere,
ya kayalara çarpar, ya da ah! Ne korkunç görüntü!
Gömer kumsala! Gözleri önünde Aeneas'ın
koca bir dalga Likya'lılar, mert Orontes'i[3]
taşıyan gemiye bindirir ansızın üst yandan,

---

1 Diomedes.
2 Achilles.
3 Likya'lılar Troia'ya yardıma gelmişler, şefleri Pandarus ölünce de, Aeneas'a katılmışlar, sonra da birlikte Troia'dan ayrılmışlardır.

vurur kıçtan, fırlar yerinden tepetaklak kaptan,
denize! Üç defa döndürür gemiyi dalgalar
olduğu yerde, tuzlu burgaçlar da yalar yutar.
Belirir sonra engin sularda tek tük yüzücü,
erlerin silahları, kalaslar, hazineleri
Troia'nın, dalgalarda çalkalanıp durmakta şimdi.
Ne İlioneus'un sağlam teknesi, ne cesur
Achates'in gemisi, ne Abas'ın, ne de yaşlı
Aletes'i taşıyan gemi karşı koyabilir
fırtınaya; çözülür kalaslar, geçmelerinden,
kalleş sularla dolar, delinir, ayrılır, yiter.
Neptunus'un kulağına çalınır tam bu sıra,
denizi dolduran çığlıklar, patlayan kasırga.
Köpürür, küplere biner, "neden denizin dibi
sakinleşmiyor bir türlü?" Başını sakin sakin
çıkarır dalgalardan, şöyle bir süzer denizi.
Bakar ki Aeneas'ın donanması paramparça,
denizin saçılmıştır yüzüne; Troia'lılarsa,
dalgalarla göklerin saldırışları altında
ezilmiş kalmış. Bilmez mi kardeşi İuno'nun
kinini, düzenini? Çağırır yüce katına,
karayeli, keşişlemeyi, şöyle söyler sonra:
"Soyunuzdan mı gelir size böylesi küstahlık?[1]
İstencem olmadan yeri göğü siz yeller nasıl
birbirine katıp, nasıl oynatmaya kalkarsız
bu koca kitleyi yerinden? Şimdi size... Yok yok,
kabaran dalgaları yatıştırın en iyisi.
Kurtulamazsız elimden bir daha bunca kolay!
Tez yıkılın karşımdan! Kader ona değil bana
verdi deniz egemenliğini, korkunç üç çatal

1 Yeller, Tanrılara karşı gelen Titan Astareus'la Auroa'nın çocuklarıdır, bu nedenle Tanrı sayılmazlar. Küstahlıkları da buradan gelir.

yabayı. Onun sarayı şekilsiz kayalardır,
bir de sizin kovuklarınız, keşişleme yeli!
Orda sata cakasını Aeolus, orda hüküm süre!
Yelleri orda kapaya zindanına sımsıkı!"
Böyle der demez yatıştırır kabaran suları,
dağıtır yüklü bulutları, çıkarır güneşi.
Cymothoe'yle Triton yüklenirler gemilere,
kurtarırlar sivri kayalardan. Neptunus alttan
üç çatallı yabasıyla destekler gemileri,
açar geniş sığları, yatıştırır dalgaları.
Sonra suların üstünden hafif tekerleriyle
kayar gider; nasıl ki büyük bir ulusta, kimi
isyan çıkar, cahil ayaktakımı boşanır da
çılgın gibi her şeyden kendine silah yapar,
çırağılar taşlar uçar durur havada hani,
ama tam bu sıra dindarlığı, hizmetleriyle
saygıdeğer birini gördü mü, raslantıyla,
keser sesini güruh, dört kulak kesilir birden,
etkilenir sözlerinden yumuşar ya ruhları,
tıpkı öyle, gözden geçirip de suları Tanrı,
sürünce atlarını masmavi göklere doğru,
kesiliverdi denizin olanca şamatası.
Salıverdi gemleri, uçtu gitti arabası.
Aeneas'ın yoldaşları yorgun, tükenmiştiler,
erişmeye çalıştılar en yakın kıyılara;
yön değiştirip doğruldular Libya sahiline.
Bir yer vardır o kıyıda, içerlek, ıssız bir yer;
bir ada yeri koruduğundan, iki yanıyla
bir liman oluşturur ardında. Açıklardan gelen
dalgalar kırılır iki burunda, büklüm büklüm,
geri döner. Koyun ağzında iki geniş kaya,

iki doruk tehdit eder gökleri iki yandan.
Yalçın kayaların dibinde sular sessiz sakin,
uzanır; kıpır kıpır dallarıyla çifte koru,
ürpertici gölgeleriyle kara orman üstte,
asmış görüntüsünü; adanın tam karşısında,
üstten bakan kayaların dibinde mağra vardır,
tatlı sular kaynar içinde; yosun yosun taştan
basamaklarında hep su perileri barınır.
Ne halat tutar orda yorgun gemileri ne de
ısırgan ucu bağlar çapanın. İşte bu koyda,
toplar önder donanmadan kalan yedi gemiyi.
Toprağa ayak basmaya can atan Troia'lılar
çıkar gemilerden, özlemle sarılırlar kumlara,
tuzlu, ıslak bedenlerle serilirler kıyıya.
Önce Achates işe koyulur, çakıl taşıyla
kıvılcımlar çakar yaprakların üstüne, sonra
besler ateşi kuru dallarla her yandan.
Ansızın yalımlar yükselir kuru dallardan,
Denizin nemiyle bozulmuş Ceres gıdasını[1]
Ceres'in araçlarını getirirler gemiden.
Felaketler altında ezik, közde kavurmaya
başlarlar taneleri, ezerler taşın altında..
Aeneas da bu arada bir kayaya tırmanır,
bir uçtan bir uca gözden geçirir denizi;
olur da yoldaşlarından birini yel sürükler,
Antheus'u, çift kürekli Troia gemilerini,
ya Capys'i, ya yüksek pupalarda Caicus'un
silahlarını seçebilir mi ki dalgalarda?
Yok, hiç gemi yok görünürde! Bakar ki üç geyik

1 Ceres gıdası: Buğday, Ceres'in araçları: buğdayı kavurmak ve öğütmek için gerekli araçlar.

avare dolaşıyor kıyıda, artlarında da,
upuzun dizilmiş tüm sürü otluyor vadide.
Durur Aeneas, vefalı Achates'in elinden
kaptığı gibi yayı, tez okları, bir çırpıda
dik, yüksek başları çatal çatal tahta boynuzlu,
üç önderini sürünün serer yerlere, sonra
oklar yağdırır ormanın dalları arasında
karmakarışık kaçan tüm geyik alayına,
yedi iri geyik gövdesini yere sermeden,
(gemi sayısı kadar) yayı bırakmaz elinden!
Ordan döner limana, böler avları hepsine.
İyi kalpli Acestes doldurmuştu testileri,
Sicilya kıyısındayken, şarap armağan etmişti,
sefere çıkarken daha, dağıtır o şarabı.
Yumuşatır sonra dertli yüreklerini, der ki:
"Ey kader yoldaşlarım! Hiç felaket görmedik mi?
Ey daha büyük acılara katlanmış yiğitler!
Gün olup Tanrı son verecek bu acılara da!
Scylla'nın azgınlığına, diplerde uğuldayan
denizaltı kayalarını sıyırtıp geçenler
sizler değil miydiniz? Sizler değil miydiniz
Cyclops kayalarının çilesine katlananlar?
Eski cesaretine kavuşsun yüreğiniz,
atın kederi, korkuyu! Gün olur anarsınız
seve seve bunları bile. Türlü rastlantılar
tehlikeler içinde gidiyoruz Latium'a:
Orda kader sakin yuvalar gösteriyor bize,
orda Troia krallığını yeniden kurmak için
izin verdiler: Dayanın benim can kardeşlerim!
Koruyun kendinizi iyi mutlu günler için!"

İşte böyle konuştu, içinden kan ağlasa da,
mutlu gösterdi yüzünü, gömdü ta yüreğine
bütün dertlerini. Troia'lılarsa sıvanıp,
gelecek öğün için üşüştüler ganimete.
Yüzdüler derisini, ayırdılar etlerini;
kimi parça parça kesti, seyiren parçaları
geçirdi şişlere, bronz kazanları koydu kumsala,
kimisi yaktı ateşi. Yemek yedikten sonra
yerine geldi güçleri, uzandılar çimene,
eski şarap yağlı etten tıka basa yediler.
Açlıkları yatışınca kaldırdılar sofrayı.
Umutla korku arasında, hepsi sallantılı,
yitik yoldaşlarını andılar hep uzun uzun:
Hâlâ yaşıyorlar mı kim bilir, öldüler mi ki?
Adları çağrılınca hâlâ duyarlar mı ki?
Cesur Orontes, Amycus'un başına gelene
yanıyordu şimdi özellikle dindar Aeneas;
Lycus'un, güçlü Gyas'ın, yenilmez Cloanthus'un,
inliyor inliyordu acı kaderleri için.
İşleri bittiğinde süzmekteydi İuppiter de
altta uzayıp giden yelken saçılmış denizi,
toprakları, kıyıları, uzaklarda oturan
ulusları; göğün üstünde durdu, gözlerini
dikince Libya krallığına, bir hoş oldu yüreği,
tasalar içinde kaldı; Venus'sa dertli dertli,
gözleri pırıl pırıl yaşlardan, şöyle konuştu
yüreği endişeli yüce Tanrı İuppiter'e:
"Ey kesin yasalarla Tanrılara, insanlara
buyuran, şimşeğiyle dehşet saçan ulu Tanrım!
Sana karşı ne günah işledi ki Aeneas'ım,
ne günah işleyebilirlerdi ki Trioa'lılar,

boyun eğdikten sonra bunca ölüme, üstelik
İtalya toprakları kapanıyor yüzlerine?
Onlardan doğmayacak mıydı bir gün, yıllar sonra,
Roma ulusu? Denize, karaya baştan başa,
buyuracak önderler Teucer kanından gün olup,
doğmayacak mıydı? Böyle söz vermemiş miydin sen?
Neden caydın kararından babacığım, ha, neden?
Troia'nın mahvına, acı örenine karşılık,
bu kötü kaderlere, başka mutlu kaderler denk
olur diye avuturdum kendimi; oysa şimdi
bu kadar felakete sürüklenmiş yiğitlerin
peşlerini bırakmıyor aynı alın yazısı.
Ne zaman bitecek çileleri ulu hakanım?
Achaia'lılar içinden kaçan Antenor, bak
İllyria kıyılarına ulaşmayı başardı.
Sağ salim sokuldu Liburn elinin ortasına.
Dokuz ağızlı kaynağından, dağlar arasında
çağıl çağıl akan, deniz gibi yayılıp hızla,
gürül gürül gürleyerek yüklenen tarlalara
o Timavus ırmağını aşabildi Antenor,
kurdu en sonunda Patavium kendini orda,
yerleştirdi oraya Troia'lı soydaşlarını,
bir ad verdi ulusuna, Troia silahlarını
astı (duvarlarına). Şimdi de barış içinde,
sakin, dinleniyor artık. Oysa bak halimize,
şu göğün yalçın kalesine aldığın bizler,
senin torunların, hıncı yüzünden Tanrıçanın,
(dilim varmıyor demeye) bak gemilerimizi
yitirip atılıyoruz İtalya kıyısından
çok uzaklara. Bu mudur ödülü dindarlığın?
Şu asayı elimize bunun için mi verdin?"

Tanrıları, insanları yaradan ulu Tanrı,
güldü fırtınaları yatıştıran çehresiyle.
Öpüp geçti dudaklarını kızının, dedi ki:
"Korkma Cythera'lı kızım, Lavinium'un
adanmış surlarını da, kenti de göreceksin;
göklere çıkaracaksın ulu Aeneas'ını,
ta yıldızlara değin; caymış değilim sözümden:
Bu endişeler kemiriyor yüreğini madem,
bir bir açayım sana kaderlerin sırrını:
Aeneas İtalya'da büyük bir savaş yapacak,
buyuracak tüm vahşi uluslara, insanlara;
yasalar koyacak, surlar yapacak Latium'da.
Üç yaz, Rutul'lerin boyunduruğundan sonra da,
üç kış geçinceye dek, sürecek egemenliği.
Ama şimdi Iulus denen çocuk (Ilus'du adı
Ilium'un gücü de krallığı da ayaktayken)
şu Ascanius uzun yıllar, yani tam otuz yıl
egemen olacak, Lavinium'dan krallığını
götürecek Alba Longa'ya, kudretli surlarla
çevirecek kenti. Hükmedecek Alba Longa'da,
Hector'un soyu tam üç yüz yıl! Mars'tan gebe kalıp
kral sarayından bir rahibe, Ilia, ikiz oğlan
doğuruncaya dek! Sonra da sütanasının,
kurdun boz gölgesinde, nur topu gibi Romulus,
gelişip başına gececek soyunun, kentini,
Mars surlarını kuracak, adıyla anılacak,
Romalı diye, ulusu; sınır koymadım onun
gücüne, süresine, sonsuz egemenlik verdim.
Yeri, göğü, denizleri korkutup sindiren
haşin Iuno da iyi niyet besleyecek artık

dünya hâkimi Romalılara, Toga'lı soya,
yardım edecek benimle birlikte, buyruğum böyle!
Yıllar sonra Assaracus torunları, gün olup
Pthia'yı, o ünlü Mycenae kentini ezecek
boyunduruğu altında, hükmedecek yendiği
Argos'lulara; bu parlak soydan Caesar doğacak,
Okyanuslar olacak egemenliğinin ucu,
ünününse yıldızlar. Büyük İulus'tan alacak
soyadı İulius'u. Göğe alacaksın bir gün,
sen sakin sakin, bütün ganimetiyle doğanın,
yüklü olarak onu. Dualarda anılacak
adı sanı, savaşlarsa sona erecek artık:
Yumuşayacak güç çağlar; aksaçlı iyiniyet,
Vesta ve kardeşi Remus'la Quirinus, el ele
yasalar koyacaklar insanlara, kapanacak
savaş Tanrısının bütün kapıları sımsıkı,
demir çemberlerle. İçerde günahkâr çılgınlık
yüz tunç zincirle elleri arkada bağlanarak
oturup vahşi silahların üstüne, tüyleri
diken diken inleyip duracak, ağzı kan dolu!"
Böyle dedi ve gökten yolladı Maia oğlunu.[1]
"Açsınlar Kartaca toprağını, adsız kentini,
alsınlar Teucer oğullarını konuk olarak!
Kaderden habersiz Dido çıkarmasın onları
sakın sınırlarından!" Böyle buyurur oğluna.
Çırpar kanatlarını Tanrı, bir çırpıda konar
Libya kıyısına, yerine getirir buyruğu;
Kartacalılar bırakır yabanıl huylarını,
Tanrının istencesiyle; özellikle kraliçe

1 Tanrıların habercisi Mercurius (Hermes).

barışçı duygular, iyi niyetler besler artık.
Dindar Aeneas'sa bütün gece düşünür durur,
iyilik veren aydınlığın ilk ışınlarıyla
çıkar dışarı; yeni bölgeyi tanımak ister:
hangi kıyalara atmıştır yel onları, kimler
oturmaktadır burda? -Toprak işlenmemiş çünkü-
İnsanlar mı, vahşi hayvanlar mı? Araştıracak,
sonra arkadaşlarına kesin bilgi verecek!
Böyle karar verir. Her yanı ağaçla örtülmüş,
korkunç gölgelerle kaplı, kuytu, içerlek bükün,
bir korunun, kemeri altına oyuk kayanın
gizler donanmayı: Yalnız Achates yanındadır,
ellerinde geniş demirli iki mızrak taşır.
Anası karşına çıkar ansızın ormanda,[1]
bir genç kızın çehresini, tavrını takınmıştır,
sanki silah taşıyan İspartalı kızoğlankız
ya da atları yıldıran, hızlı keşişlemeyi
aşıp geçen Trakya'lı Harpalyce gibidir tam,
salıvermiş saçlarını yeller savursun diye;
bacakları çıplak dizine kadar; eteğinin
dalgalanan kıvrımları toplanmış bir kemerle.
"Hey gençler, hiç gördünüz mü?" diye bağırır ilkin,
"kız kardeşlerimden birini burda, rastlantıyla,
dolaşırken, ya da çığlık çığlığa kovalarken
ağzı köpüklü domuzu? Sadağı omuzunda,
benekli vaşak derisinden bir giysi sırtında?"
Böyle der Venus, Venus'un oğlu da der ki ona:
"Kimseyi görmedim ben, sesini de işitmedim.
Sana genç kız ne ad versem? Yüzün bir ölümlüye

1 Venus.

benzemiyor çünkü, sesin de insan sesi değil.
Tanrıçasın besbelli! Kız kardeşi mi Phoebus'un?[1]
Kim olursan ol, uğur getir bize, çilemizi
hafiflet biraz, öğret bize hangi gök altında,
hangi kıyısına atılmışız yeryüzünün?
Yellerle, koca dalgalarla sürüklenip nerde,
yeri, halkını bilmeden dolaşıp duruyoruz?
Söyle de kurbanlar keselim sağ ellerimizle,
senin onuruna hep sunaklarının önünde!"
O zaman Venus: "Bunca onura değmem doğrusu,
Tyrus'lu kızların âdetidir, sadak taşırlar,
baldır üstünde bağlarlar erguvan renk pabucu.
Şu gördüğün Kartaca kenti, Tyrus ulusu
Agenor kenti; ama savaşta hiç yenilmeyen
bir soyun, Libya'lıların yurdudur burası.
Tyrus kentinde egemenlik hakkıyken Dido'nun,
erkek kardeşinden kurtulmak için kaçtı kentten.
Uğradığı haksızlığın ve karışık düzenin
uzun olur öyküsü, özetleyip anlatayım:
Sychaeus'tu Dido'nun kocası, en varlıklısı
Kartaca'nın. Büyük bir aşkla bağlıydı kadın eşine,
baba evinden ona kızoğlankız gelin gitmiş,
ilkin sorulmuş da kehanete, öyle evlenmiş.[2]
Kardeşi Pygmalion ama Tyrus krallığını
elde eder, yeryüzünde eşsiz benzersiz cani.
Bozuşur ikisi, düşman olur, kanlı bıçaklı,
Altın hırsıyla gözü döner dinsizin, sinsice

1 Diana.
2 Evlenme törenlerinden önce kuşların uçuşunu, ya da kurban bağırsaklarını yorumlarmış biliciler. buradan evlenmenin hayırlı olup olmayacağını kestirirlermiş o çağın inancına göre.

sunak önünde ansızın bastırır Sychaeus'u,
yere serer; umurunda mı kardeşinin aşkı!
Uzun zaman saklar suçunu: Boş umutlarla
oyalar alçak adam bağrı yanık sevdalıyı.
Mezardan yoksun hayalini ama Sychaeus'un
düşünde görür Dido, yüzü şaşılası aktır,
gösterir ona lekeli sunağı, hançer saplı
bağrını, açıklar evdeki gizli cinayeti.
"Çabuk kaç burdan!" der, "bırak yurdunu, git yabana!"
Hiç kimsenin bilmediği eski hazine vardır,
yük yük altın gümüş dolusu; destek olsun diye,
gurbet yolunda ona, söyler gömünün yerini.
Altüst olur Dido, kaçmak için hazırlık yapar,
yoldaş arar kendine: Derin nefret, büyük korku
birleştirir insanları o zalim krala karşı.
Denk gelir de, demir alan bir gemiye rastlarlar,
yüklerler altını. Pygmalion'un göz diktiği
para pul ne varsa, denize açılır böylece.
Hem seferin önderi de bir kadın! Bir bölgeye
varırlar, şimdi yüksek surlarını göreceksin,
yalçın kalesini, Yeni Kartaca denen kentin.
Bir boğa postunun çevrelediği alan kadar[1]
toprak satın alırlar (Byrsa kalesi adını
bu olaydan almıştır). Ama kimsiniz siz böyle?
Hangi kıyıdan gelip yolculuğunuz nereye?"
Bu soru karşısında göğüs geçirir Aeneas,
ta yüreğinden kopup gelen bir sesle der ki:
"Baştan sona anlatsam, vaktin varsa dinlemeye,

1 İarbas'tan bir toprak istiyor Tyrus'lular, bir boğa postu kadar bir yer, kral da razı oluyor. Oysa Tyrus'lular bir boğa postunu ince ince keserek, çevrelediği alan kadar bir toprağa yerleştiriyorlar. Yunanca Byrsa=deri demektir.

çektiğimiz onca çileyi, yıl yıl, sıra sıra,
daha bitirmeden sözümü, söndürür güneşi,
karanlık Olympus'un ardında Akşam Yıldızı.
Troia adı kulağına çalınmıştır belki,
İşte biz o Troia'dan çıktık, sürüklendik durduk
denizlerden denizlere; sonra fırtına bizi
attı Libya kıyısına. Dindar Aeneas'ım ben,
yıldızlara dek ünlü, gemilerde taşıyorum
düşmanlardan kurtardığım Ocak Tanrılarımı,
İtalya'yı arıyorum, benim asıl yurdumu,
ulu İuppiter'e varan ocağını soyumun.
Yirmi gemiye binmiştim Phrygia sularında,
rehberimdi Tanrıça anam; takıldık ardına
alın yazımızın; dalgalarla, keşişlemeyle
çalkalanıp bata çıka, yedisi kaldı yalnız.
İşte ben de Avrupa'dan Asya'dan kovularak
dolanıyorum Libya çöllerinde, yaban, yoksun!"
Yüreği dayanamaz bunca acıya Venus'un,
O konuşurken yarıda keserek sözünü, der ki:
"Kim olursan ol, Tyrus kentine geldin madem ki,
Tanrılar düşman değil senin canına sanırım,
git yoluna! Kraliçenin eşiğine var burdan!
Atamdan öğrendiğim falcılık yanlış değilse,
kavuşacaksın dostlarına. Döndü gemilerin,
poyrazlar uygun esti de sürükledi onları
emin bir koya, haberin olsun! Baksana şurda,
şen neşeli bir sürü var, on iki tane kuğu,
İuppiter'in kuşu kartal, yararak havaları,
dağıtıverdi hepsini engin göklere demin;
bak şimdi uzun bir dizi olup kimi karaya

çıkıyor, kimi karayı süzüyor göklerden,
kutluyorlar dönüşü pat pat kanat çırparaktan,
göklerde dolanıyor, ötüyorlar çığlık çığlığa!
Senin gemilerin, genç arkadaşların da öyle,
ya limandadır, ya pupa yelken girmektedirler.
Git yoluna! Yönel şu yolun götürdüğü yere!"
Böyle dedi, çevirdi gül gibi parlak boynunu,
yayıldı başından o Tanrısal amber kokusu
saçlarının. Etekleri kaydı topuklarına[1],
salınışı ele verdi Tanrıçayı. Aeneas
tanıdı anasını, şöyle seslendi ardından:
"Yanlış görüntülerle, kaçıncı aldatman beni?
Neden tutamam sağ elimle sağ elini? Neden
sesini işitip senin, cevap veremem sana?"
Böyle kınar anasını, sonra yollanır kente.
Ama Venus yollarını karanlık sisle sarar,
yoğunlaştırır üstlerinde bulut örtüsünü:
Sakın kimse el sürmesin onlara, sakın kimse
geciktiremesin, "Neden geldiniz?" diye sakın
soramasın diye. Kendi de yükselir yükselir,
Paphus'a gider; tapınağında, yüz sunağında
hep taze çelenklerle Saba günlükleri tüter,
burcu burcu kokar tapınağı. İşte bu yüzden
bu durağını hep seve seve görmeye gider.
Troia'lılarsa, gösterdiği yola koyularak
bir tepeyi tırmanıyorlardı artık, burası
en yüksek tepesiydi kentin kale karşısında.

1 Odysseia, VII 99, XIII, 221'de de, Minerva Odysseus'un yanına bir genç kız kılığında gelir ve onu Alkineos'un sarayına götürür, bir buluta sararak. Mitolojiye göre, Diana'dan başka bütün Tanrılar, Tanrıçalar uzun etek giyerlermiş.

Yapının görkemine şaşa kalır Aeneas da,
(eskiden barakaymış hepsi), şaşar kapılara,
kentin uğultusuna, kaldırım döşeli yola.
Tyrus'lular uzakta, arı gibi çalışıyor,
kimi duvar çekiyordu kaleyi yapıyordu,
elleriyle yuvarlıyor taşları yukarıya
kimi yer seçiyodu ev yapmak için kendine,
sonra çizgiler çektiyordu sabanla sınırına.
Şurda yargıç, memur, kutsal senato seçimi var,
burda liman yapmak için kazılıyor topraklar,
geniş temeli atılıyor tiyatronun şurda,
sahnenin süsü, dağ gibi sütunlar yükseliyor
yüce kayalarda. Hani ilkyaz gelende nasıl
çırpınır arılar, gezinir güneşin altında
çiçek çiçek kırları, çıkarır yaşlıları
oğul vermek için, kimi yoğunlaştırır balı,
gözeneklerini doldurur tatlı nektar'la, kimi
gelenleri kurtarır yükten, kovarlar kovandan
tembel yaban arısını; cıvıl cıvıl çalışma
bir kaynaşmadır gider: Kekik kekik kokar ballar,
işte tıpkı böyleydi Tyrus'luların çalışması da.
"Surlarını yapanlara ne mutlu!" der Aeneas.
Bakar kentin ulu yapılarına, ilerleyip
örtüsü altında bulutun; karışırlar halka,
ama ne şaşılacak şey; kimse görmez onları.
Hoş gölgeli bir koru vardı kentin ortasında,
dalgalar, fırtınalar Pön'leri ilkin oraya
savurmuştu: İuno'nun söylediği belirtiyi,[1]
azgın at başını orda buldular: Bol bereket

1 Kartaca paralarının üstünde bir at başı varmış.

yaşayacak soyları uzun yüzyıllar boyunca
üstün olacak cenkte, bunu belirtirmiş o baş.
Bu koruda büyük tapınak yaptırmış İuno'ya
Sidon'lu Dido. Sunulan değerli armağanlar
denk olmuş kudretine Tanrıçanın: Merdivenle
çıkılıyor tapınağın tunçtan giriş yerine,
kapının başlığı da tunç bağlarla tutturulmuş[1],
gıcırdıyor tüm kapılar tunçtan rezelerinde.
İşte bu kutsal koruda beklenmedik bir olay
çıktı karşısına Aeneas'ın, ilk kez içini
ferahlattı biraz. Yenilmişken dertler altında,
ilk kez belirdi yüreğinde kurtuluş umudu,
daha da mutlu günlere güven doğdu içinde.
Koca tapınak önünde beklerken kraliçeyi
gözden geçiriyordu teker teker yöresini;
sanatçıların çabasına, birbirinden üstün
eserlerine hayran hayran bakarken tam, birden
ilişti gözüne, sırayla, Troia cenklerinin,
koca dünyaya ün salmış savaşın betimleri,
ayrımsadı Atreus'oğullarını ve Priamus'u,
iki ulusa karşı da kaskatı Achilles'i.
Durdu, buğulandı gözleri: "Doldurmuş Achates,
felaketimizin öyküsü bütün bölgeleri,
dillere destan olmuşuz, işte şurda Priamus!
Onura, değere burada bile ödül konmuş!
Dertlere ağlayan insanlar var burada demek!
Ölümlülerin kaderi dokunmuş yüreklere.
Bu ün belki kurtarır hepimizi, korkma artık!"
Böyle dedi, boş hayallere baktı doya doya;

1 Destan devrinde tunç, bir zenginlik ve görkem belirtisiydi.

sık sık göğüs geçirdi, sel gibi aktı gözyaşı,
ıslattı yüzünü, görüyordu Troia önünde
savaşanları: İşte şurda Grekler kaçıyorlar,
Troia'lı yiğitler sıkıştırıyor; işte burda
tolgalı Achilles peşlerinde arabasıyla
Şurda tanır kar gibi çadırlarını Rhesus'un;
akar gözyaşları: Tydeus'oğlunun gözünü[1]
kan bürümüş, yakıp yıkıp geçiriyor kılıçtan.
Otlatmadan Troia çayırında, sulamadan
Xanthus ırmağında, döndürüyor azgın atları
Trakya ordugâhına. Başka yerde Troilus.
Achilles'e denk olmaya rakibi, o mutsuz genç,
yitirmiş silahlarını kaçmakta; anlattılar
öyküsünü: Boş arabaya takılmış yerde
uzanmış arka üstü, atlar çekermiş ama o,
gemleri bırakmazmış yine de; başı saçları
sürünürmüş kara topraklarda: Uzun bir çizgi
çiziyor bak mızrağının ters dönen demir ucu.
Şurda yakarmaya gidiyor Troia'lı kadınlar
hak hukuk bilmez Pallas'ın tapınağına doğru,
götürüyorlar Tanrıçaya bayramlık giysisini.
Saçları darmadağınık, acılı, yaslı, bak
dövüyorlar göğüslerini: Tanrıçaysa dikmiş
gözlerini yere, yüz çevirmiş insanlardan.
Troia çevresinde Hector'u bak üç kez döndüren
Achilles, altınla değiştirmekte cansız cesedi!
Ganimetler, arabalar ve dostunun cesedi[2],
işte, Priamus'un yakaran, silahsız elleri.

1 Tydeusoğlu: Diomedes.
2 Patroclus.

Bunları görünce sızlar yüreği Aeneas'ın,
bir inilti koparır derinlerinden göğsünün.
Kendini de fark eder Achaia'lı önderlerle
cenge tutuşmuştur, işte şurda doğudan gelen
taburları, zenci Memnon'un silahlarını görmekte.
Hilal biçimi kalkanlarıyla Amazonların
ordusunu yönetmekte ateşli Panthesilea.
Binlerce Amazon arasında cenk aşkına
kaptırmış kendini, alttan çıplak göğüslerini
altın kemerle sıkmış, kızoğlankız, ama cenkçi,
gözünü kırpmadan meydan okumakta erkeklere.
İçi hayranlıkla dolar Troia'lı Aeneas'ın
bir resme takılır gözleri, donakalır birden.
Tam bu sıra göz kamaştıran tüm güzelliğiyle,
Dido, pırıl pırıl, tapınağa doğru ilerler
yanında büyük bir kalabalık vardır gençlerden,
Nasıl Eurotas kıyısına, Cynthus tepesine,
korosunu götürürken Diana'nın peşinde,
her bucaktan gelmiş binlerce dağ perisi varsa,
nasıl sadağı omzunda yürüyorken Diana
hepsinden gösterişli, selvi boyluysa ve nasıl
gizli sevinçle doluysa yüreği Latona'nın,
Dido da öyledir tıpkı. Sevinç neşe içinde,
yürümekte yakınlarının arasında, sanki
hız vermekte işlere, kuruluşuna devletin.
İşte giriyorlar kapıdan, kubbenin altına,
silahlı erler çeviriyor yöresini, sonra
çıkıp oturuyor yüksek tahta: Mahkeme kurup
ferman çıkarıyor, iş dağıtıyor adaletle,
ya da kura çekerek görev veriyor herkese.

İşte tam bu sıra Aeneas bir de bakar, Antheus
Sergestus, güçlü Cleanthus da orda, yanlarında
meşum kasırganın engine saçıp ayrı ayrı
kıyılara sürüklediği başka Troia'lılar,
hızla koşarak tapınağa doğru geliyorlar.
Donakalır Aeneas, Achates de onun gibi,
sarsılmış, şaşkındır, sevinçle korku arasında.
Ellerine sarılmak için can atarlar ama,
beklenmedik bu durumdan altüst olduklarından
gözlerler sadece, kendilerini tanıtmadan,
bulut örtüsü altında: "Ne geldi başlarına?
Nerde bırakmışlar gemilerini? Niçin gelmişler?
Gemilerden seçilmiş birkaç gemici sadece,
yakarmak için geliyor, ne ola ki nedeni?"
Bağrışa çığrışa yöneldiler tapınağa.
Sonra içeri girdiler, (Kraliçenin önünde)
izin verilince konuşmak için içlerinden,
en yaşlısı koca reis İlioneus başlar
sakin sakin konuşmaya, der ki: "Yüce kraliçem,
bir görev aldık İuppiter'den, yeni bir kent kurup
küstah soyları vuracağız adalet bağına:
Bizler, şu kadersiz, şu denizlerden denizlere
savrulmuş Troia'lılar, diz çöküp yalvarıyoruz
senden, kurtar hepimizi, uğursuz yangınlardan
kurtar gemilerimizi, koru dindar bir soyu.
yakından ilgilen durumumuzla, tanı bizleri:
Ne Libya'nın Ocak Tanrılarını yakmak için,
ne de kenti talan edip limana kaçmak için,
silah kuşanarak geldik buraya! Öyle küstah
değiliz biz, yenilmişlerde, nerede o cüret?

Bir bölge vardır adına Hesperia der Grekler,
çok eski bir ülkedir, silahlarıyla kudretli,
taşı toprağı bereketli, verimli bir ülke.
Oenotria'lılar otururdu orda eskiden,
şimdi yeni kuşaklar önderlerinin adını
vermişler, İtalya demişler bu ülkeye; işte
buraya gitmekteydik şimdi... (E.D.)
Birden dalgalar yükseldi sağnaklı Orion'la,
karanlık sığlara attı bizi, patladı kıble
derinlerden. Üstümüzden aşıp giden dalgalar
ve geçit vermez kayalarda dağıttı hepimizi
bir yana. Pek azımız zar zor kıyılarınızı
tutabildik. Ne biçim insanlarmışsınız sizler?
Böylesine vahşi ulus var mıdır yeryüzünde?
Almıyorlar bizi konuk olarak bu kıyıya,
hemen başlıyorlar savaşa, karşımıza çıkan
ilk toprağa engelliyorlar ayak basmamızı.
Gökteki tüm Tanrılar bilir sevabı günahı,
unutmayın! Kralımız yüce Aeneas'tı bizim,
onun gibi mert, dürüst, dindar, silah kullanmada,
savaşta usta yiğidin eşi benzeri yoktur;
bağışladıysa bizlere o yiğidi kaderler,
soluk alıyorsa hâlâ, vahşi karanlıklara
uzanmadıysa daha, hiç pişman olmazsın korkma
ilkin sen iyilik ettin diye. Kentlerimiz var,
silahlarımız var Sicilya'da; ünlü Acestes
Troia kanındandır, izin ver de sığa çekelim
yellerle hırpalanan gemilerimizi ve ormandan
ağaç keserek onaralım, kürekler yapalım.
Tanrılar bağışlayıp kralımızı hepimize

burdan gitmemizi sağlarsa yoldaşlarımızla,
varalım İtalya'ya, Lavinium'a sevinçle.
Yok bizlere kapanmışsa artık kurtuluş yolu,
Libya denizinin dalgaları yuttuysa seni,
ey Troia soyunun atası, hiçbir umut eğer
kalmadıysa artık Iulus'tan, yollanalım bari
Sicilya denizinden kurulu düzenimize,
dönelim çıktığımız yerlere, kral Acestes'e!"
Böyle der İlioneus, tüm Troia'lılar onu
evetler usul usul mırıldanarak... (E.D.)
O zaman Dido, gözleri yerde, kısaca der ki:
"Atın korkuyu içinizden, atın endişeyi
Troia'lılar! Güç durumdayız biz de, devletimiz
yeni kurulmakta, böyle davranmak zorundayım,
gözcülerle koruyorum bütün sınırlarımızı.
Kim tanımaz Aeneas'ın soyunu, kim tanımaz
kahraman Troia kentini, yiğitlerini bütün?
Kim duymadı yangınını, onca ünlü savaşın?
Öylesi katı değildir biz Pön'lerin yüreği.
Güneş de atlarını, Tyrus'tan çok uzaklarda[1]
koşmaz arabaya. İster büyük Hesperia'ya,
ya Saturnus ovasına, ya Eryx toprağına[2]
ister kral Acestes'e gidin, sizi sağ salim,
uğurlarım oraya; elimden geleni yaparım;
eşit hakla kalmak isterseniz de bu krallıkta,
sizindir kurduğum kent. Gemilerinizi çekin,
Troia ile Tyrus ayrı olmayacak benim için.
Keşke buraya atsa Aeneas'ı keşişleme!
Arasınlar bakalım, bir ormanda ya bir kentte

1 Kuzeyde, soğuk bölgede oturanlar duygusuz diye tanınırmış eskiçağda.
2 Altın çağda İtalya'da Saturnus'un egemen olduğu yerler.

sürüklenmiş de, dolaşıp duruyor mu ki ola?"
Bu sözlerle yüreklenir Aeneas atayla
güçlü Achates; sıyrılmak için tutuşur çoktan
örtündükleri buluttan. Achates der ki önce:
"Ey Tanrıça'oğlu! Neye karar verdin şimdi sen?
Her şey kurtuldu bak, kavuştun yoldaşlarına.
Bir gemi eksik sade, gözlerimizin önünde
dalgalara gömülmüştü hani o fırtınada
Anan ne söylediyse, işte hepsi gerçekleşti."
Bu sözleri der demez, üstlerini örten bulut
yarılır birden, dağılır, görünmez hava olur.
Göz kamaştıran bir ışık yayılır Aeneas'tan,
yüzü, omuzlarıyla Tanrı gibidir ayakta.
Yüzüne güzel perçemler, gençliğin parlak rengi,
baştan çıkaran bir bakış gelir gözlerine
Venus'un bir nefesiyle: Nasıl sanatçı eli
güzel biçim verirse fildişine ve gümüşü,
Paros mermerini sararsa sapsarı altınla,
öyle yapar Tanrıça. Aeneas de birdenbire
çıkıverir ortaya kimsenin beklemediği
anda, sonra şöyle konuşur kraliçe Dido'ya:
"Aradığınız işte karşınızda, ben Troia'lı
Aeneas'ım, kurtuldum Libya'nın dalgalarından.
Ey Troia'nın dile gelmez çilesine acıyan
tek insan! Sen Danao kılıcından kurtulup da
denizlerde, karalarda, türlü felaketlerle
bitkin düşen bizleri, her şeyimizden yoksunken,
kentine, sarayına kabul ettin anddaş gibi.
Hepimiz, kraliçem, nasıl ödeyeceğiz sana
olan minnetimizi, bizler, koca yeryüzüne

saçılmış Troia soyu? Gözlüyorsa dindarları
göklerde Tanrılar, Adalet, Doğruluk bilinci
varsa hâlâ bir yerde, dilerim Tanrılar versin
layık olduğun ödülü sana. Seni yaratan
çağa ne mutlu! Hangi değerli ana-babadan
senin gibi bir kız doğmuş! Irmaklar denizlere
aktıkça, gölgeler dolandıkça koyaklarını
dağların ve gökler ışık verdikçe yıldızlara[1]
ününün, adın, övgülerin yaşayacak her zaman,
kaderin beni çağırdığını her yerde!" Böyle der,
uzatır sağ elini dostu İlioneus'a,
sol elini Serestus'a, sonra başkalarına,
güçlü Gyas'la Cloanthus'a verir ellerini.
Şaşırır donakalır Dido, önce bakışından,
sonra başına gelen felaketlerden yiğidin.
"Hangi kader bunca tehlike arasında, senin
bırakmıyor peşini, Tanrıça'oğlu? Hangi kin
vurdu seni bu koskoca, şekilsiz kayalara?
Yoksa besleyen Venus'un, Simois kıyısında
Troia'lı Anchises'ten gebe kalıp doğurduğu
o Aeneas mısın sen? Anımsıyorum Teucer'i,
yurdundan kovulunca, kral Belus'un yardımıyla,
yeni bir krallık ararken gelmişti Sidon'a.
Babam Belus yenmiş verimli Kıbrıs'ı o sıra,
yakıp yıktıktan sonra, boyunduruktaa tutuyordu.
İşte o zamandan bilirim kentin düşüşünü,
senin adını ve Pelasg'ların krallarını ben.
Teucer düşman olsa da överdi Troia'lıları
parlak sözlerle: 'Teucer'lerin eski kökeninden

1 Eskiçağda göklerin yıldızları beslediğine inanırdı.

geldim' diye övünürdü. Girin evlerinize,
buyurun gençler! Beni de türlü dertlere attı,
'Bu topraklara yerleş!' dedi kader en sonunda!
Acı çek çeke yardımı öğrendim mutsuza!"
Böyle der, Aeneas'ı hemen saraya götürür,
Tanrılara saygı duysunlar diye tapınaklarda
buyruk çıkarır; tez elden yirmi tane boğa yollatır,
sırtları diken diken tüylü yüz de iri domuz,
yüz de besili kuzu analarıyla birlikte.
Hepsi bu bayramın armağanı, şenliği... (E.D.)
Sarayın içi de süslenir, krallara yaraşan
bir görkemle ışıldar, ortada kurulur şölen
erguvanın hasından sanatla işli halılar,
değerli gümüşler masada, üstüne altınla
kakılmış büyük yararlıkları atalarının,
soyun ata kökeninden öte, onca yiğidin
başarısını gösteren resimler dizi dizi.
Aeneas'ın evlat sevgisi yüreğindedir hep,
gönderir ayağı tez Achates'i gemilere,
olan biteni Ascanius'a bildirsin, onu
çarçabuk surlar içine, kente getirsin diye.
Babanın derdi günü can Ascanius içindir ya!
Ayrıca İlius'un öreninden kurtarılan
armağanları da getirtir: Altınla işlenmiş,
örnekleri kırışmış giysiyi, kenarlarına
kenker yaprakları işlenmiş safran renk örtüyü.
Argos'lu Helena'nın tüm çeyizi; yasadışı
bir gerdek için Troia'ya gelirken, Mycenae'den
getirmiş, anası Leda'nın eşsiz armağanı!
Bir de Primaus'un büyük kızı İlione'nin

vaktiyle taşıdığı asa ve inci kolyesi,
kıymetli taşlar kakılmış değerli altın tacı.
Buyruğa uyar Achates, tez gider gemilere.
    Venus'sa içinden yeni planlar, düzenler kurar,
biçimini, yüzünü değiştirecek Cupido
ve tatlı Acsanius'un kılığına girecek:
Çılgına döndürecek Dido'yu armağanlarla,
yakacak sevda ateşiyle iliklerine dek
Hiç içine sinmiyor şu saray, şu iki dilli
Tyrus'lular. Haşin İuno da yakıyor yüreğini;
gece oldu mu büsbütün depreşir endişesi,
bu yüzden kanatlı oğlu Amor'a şöyle söyler:
"Benim bir tek gücüm, tek yüce kudretim Amor'um:
Ulu atanın Tyhnon'u öldüren kargısını
hor gören oğlum! Sana sığınıyorum, Tanrısal
kudretini diliyorum dize gelerek senden.
Ağan Aeneas savrulup durdu denizlerde
kıyı kıyı, taşyürekli Iuno'nun nefretiyle,
biliyorsun, derdime hep ortak oldun her zaman,
Şimdi de Tyrus'lu Dido elde etti ağanı,
tatlı sözlerine kanıp geç kalıyor Aeneas.
İuno kentindeki bu konukluğun sonu bilmem,
nereye varır, korkuyorum. Hiç cayar mı İuno
işler bunca sağlam temellere dayanmışken?
İşte bu yüzden davranayım dedim ondan önce,
elde etmeyi tasarladım Dido'yu düzenle.
Bir ateşe atayım da artık değişemesin,
uymasın hiçbir Tanrı sözüne; sevsin benim gibi
büyük aşkla bağlansın Aeneas'a. Dinle şimdi
nasıl başaracağım bu işi, anlatayım sana:

Sevgili babası şölene çağırdı oğlunu,
canım ciğerim kral soylu çocuk, Tyrus kentine
gitmeğe hazırlanıyor, Troia'nın yangınından,
denizden kurtarılmış armağanlarla birlikte;
uyutup çocuğu koyacağım ulu Cythera
ya da İdalia'daki kutsal tapınağıma.
Bilmesin düzenleri, dolaşmasın ortalıkta.
Sen kılık değiştir bir gecelik, çocuk oluver,
çocuk çehresini takın, bilirsin bunu zaten.
Kral şöleninde Dido, çözen Bacchus şırasıyla,
neşeden coşarak kucağına alacak seni,
sarılıp tatlı tatlı öpecek, işte o zaman
aşıla ateşini, akıt gizlice ağunu."
Amor da dinler sevgili anasının sözünü,
çıkarır kanatlarını, İulius gibi yürür
seve seve: Venus da torununun bedenine
sakin bir uyku saçar, bağrına basıp çocuğu,
yalçın İdalia dağına, kutsal korusuna
götürür hemen, orda gevrek mercanköşk çiçeği,
tatlı kokusu ve gölgesiyle sarar çocuğu.
Cupido'ysa sözünü tutar Venus'un, neşeyle
koyulur yollara, Achates'in rehberliğinde,
kral armağanlarını Tyrus'lulara götürür.
Saraya geldiklerinde, ortasında şölenin,
yaldızlı sedirde, eşsiz bir örtünün üstüne
uzanmıştır kraliçe. Aeneas, Troia'lı gençler
gelip serpilmişler artık erguvan döşeklere;
su dökmüş ellerine uşaklar, sepet içinde
ekmek dağıtmışlar, ince peçete getirmişler.
İçerde elli hizmetçi özenle sıralamış

yemekleri, sunu saçmış Ocak Tanrılarına.
Ayrıca yüz hizmetçi, eş yaşta yüz uşak da var,
şölene yemek taşısın, kadeh getirsin diye.
Tyrus'lular da neşe içinde şölene gelmiş
buyur edilip uzanmışlar işli döşeklere.
Hepsi bayılır armağanlarına Aeneas'ın,
İulius'a, hayran olur pırıl pırıl çehresine,
o yapmacık sözlerine Tanrının; kenarları
safran renk kenker dalı işli örtüye, giysiye.
Hele başına gelecek felakete adanmış
Fenikeli kraliçe doymaz bir türlü, baktıkça
bakası gelir hem çocuğa hem armağanlara.
Sarılır Aeneas'a çocuk, asılır boynuna,
büyük sevgisine doyunca sözde babasının
koşar kraliçeye. Bakışlarıyla, yüreğinin
tüm sevgisiyle sarar Dido, basar bağrına,
ne bilsin zavallı, kucağındaki yaman Tanrıyı?
Çocuksa sözünü tutar anasının usulca
kraliçenin bağrından siler Sychaeus'unu da,
çoktan sakinleşmiş, aşka kapanmış yüreğini,
altüst etmeğe girişir yakıcı bir sevdayla.
Yemek biter, kaldırırlar tabakları, getirilir[1]
şarap dolu büyük kadehler, çevrilir çelenklerle.
Bir gürültü duyulur çatıdan, geniş avluda
yankılanır sesler: Yaldızlı zincirlere bağlı
avizelerde ışıklar yanar, karanlığını
bastırır gecenin, yalımları çırağıların.
O zaman kraliçe kıymetli taşlarla işli,
ağır bir kadeh getirtir, altından, doldurtur

1 Roma'da ilk öğünden sonra içki içilirmiş. İkinci öğünde Tanrılara şarap saçılırmış. İşte o sırada çırağılar yakılmaktadır.

saf şarapla. (Belus'ta, soyu da böyle yaparmış)
Bir sessizlik çöker sofraya birdenbire:
"Ulu İuppiter, konukluk yasasını, sen kendin,
düzenlediğine göre, izin ve bu mutlu gün,
bir bayram olsun Tyrus'lular için ve Troia'dan
gelenler için, yeni kuşaklar da ansınlar hep;
Şenelten Bacchus, iyi İuno yardımcımız olsun,
siz de Tyrus'lular temiz yürekle kutlayın bunu!"
Böyle der, şarap saçtıktan sonra Tanrılar için
masaya, önce kendi dudaklarını değdirir kadehe,
sonra uzatır Bitias'a, "Haydi iç!" der ona.
Bitias içer sonuna dek köpüklü kadehi,
yüzünde ışır altın, dolanır sarı hareler.
Başka önderler de içer, uzun saçlı İopas,
çalar altın kitarını, tüm ovayı çınlatır.
geçer ulu Atlas'tan öğrendiği öyküleri
gökte dolaşan ayı, tutulmasını güneşin,
nerden türemiştir insan soyu, hayvanlar? Nerden
gelir yağmur, şimşek, Arcturus, sağnaklı Hyad'lar?
İki ay burcu? Neden bunca çırpınır durur,
günler kışın, telaşlıdır Okyanus'a dalmakta?
Nedir engelleyen geç kalan uzun geceleri?
Tyrus'lular alkışlar uzun uzun, Troia'lılar
arkadan başlar alkışa. Gece geç vakte kadar
Aeneas'la uzun uzun konuşur mutsuz Dido,
yudum yudum içer aşkı. Ne kadar sorusu var,
Priamus üstüne, Hector üstüne? Bir bakarsın
"Aurora'oğlu hangi silahlarla gelmişti?" der.[1]
Bir bakarsın "Nasıldı," der "Diemedes'in atları?

1 Mennon.

Nasıldı Achilles? İyisi mi sen anlat bize,
baştan sona değin, konuğum, Grek düzenlerini,
felaketini ulusunun, dolaşıp durmanı,
gezmeye başlayalı karalarda denizlerde
yedi yaz geçmiş aradan, haydi anlat hepsini!"

II. KİTAP

Sustu herkes, yüzler ona dönük, dikkat kesildi,
şöyle başladı yüksek sedirden Aeneas Ata:
"Dile gelmez bir acıyı, Kraliçe, yeni baştan
yaşamamı istedin: Nasıl yere serdi Grekler
Troia'nın gücünü, içler acısı krallığını?
Bu büyük felaketi şu gözlerimle gördüm ben,
büyük payı bana düştü. Anlatılsa bu öykü,
hangi Myrmidon, hangi Dolop, ya da taş yürekli
eri Ulixes'in tutabilir gözyaşlarını?
Zaten nemli gece uzaklaşıyor artık gökten,
batan yıldızlar da çağırıyor bizi uykuya;
ama dinlemeyi öylesi istiyorsan eğer
başımıza gelenleri, istiyorsan kısaca,
Troia'nın ölüm kalım savaşını anlatmamı,

bunları anmaktan dehşet duysa da benim ruhum,
kaçınsa da yas dolu anılardan, anlatayım:
Savaştan yorulmuştu Grek önderleri, kaderin
yemişlerdi çok tokadını: Nice yıllar geçince,
bir at yaptılar Pallas'ın Tanrısal sanatıyla,
dağ gibi bir at; örttüler iki yanını atın
iç içe geçmiş kalaslarla, çam ağacından tüm.
Bir söylenti yayıldı, dönüş için adak diye.
Meğer karanlık böğürlerine atın gizlice,
kurayla seçilmiş yiğitlerini saklamışlar,
derin, geniş karnını doldurmuşlar tıka basa,
silahlı erlerle iki yandan, dibine kadar.
Bir ada vardır, Troia kıyılarından görülür,
Tenedos: Varlıklı, zengin adaydı Priamus'un
krallığı ayaktayken; şimdi sadece bir koydur,
güvenilmeyen bir durak gemiler için. İşte
bu ıssız kıyılara çekilip gizlenmiş Grekler;
biz de sandık ki büsbütün gittiler, yelken açıp
vardılar bile Mycenae'a. Bütün Troia halkı
kurtuldu uzun acılardan; açıldı kapılar,
görmeye gidiyordu herkes sevinç içinde
karargâhını Dor'ların, bıraktığı yerleri,
ıssız kalan kıyıları: "İşte burda Dolop'un
askeri vardı, vahşi Achilles'in çadırı
burdaydı işte, şuraya çekilmişti donanma;
işte burda dövüşürlerdi savaş düzeninde!"
Kimisi şaşa kalıyordu afif Minerva'ya
adanmış meşum armağana, hayran oluyordu

iri cüssesine atın. Thymoetes'di ilkin[1]
"kentin surları içine alalım atı!" diyen,
"Kaleye yerleştirelim" diye bizi kışkırtan.
Ya bir düzendi bu, ya da kim bilir, alın yazısı
böyle yazılmıştı Troia'nın, böyleydi kaderi.
Ama başta Capys, keskin görüşlü başkaları,
"Denize atın" diyorlardı "şu Grek tuzağını,
şu ne idüğü belirsiz armağanı, durmayın!
Alttan ateş yakıp tutuşturun alevlerinde,
ya da karnındaki boşluğu deşip araştırın,
ne var ne yok bakalım, kıyı bucağında atın!"
Halk da kararsız, bölündü iki karşıt düşünceye.
O sırada büyük bir kalabalığın önünde,
koşarak iniyordu bayırı yüce kaleden
Laocoon, ateş püskürüyordu, ta uzaktan:
"Hey zavallı yurttaşlarım," diye bağırıyordu,
"bu ne çılgınlık? Gitti mi sandınız düşmanları?
Böyle mi tanırsınız Ulixes'i? Ya Acha'lar
gizlidir bu tahtada, ya surlarımıza karşı
yapılmış bir araçtır bu, üstten evlerimizi
gözetlesin ya da çullansın diye üstüne kentin!
Güvenmeyin bu ata, Troia'lılar, aldanmayın!
Ne olursa olsun, bir armağan verse bile ben,
Yunan milletinden korkarım!" Böyle söyleyerek
savurdu olanca gücüyle, uzun mızrağını
atın böğrüne, eğimli kalaslardan karnına.
Titreyerek saplandı mızrak, sarsıldı tahtalar,

1 Thymoetes, Laomedon'un oğlu, Priamus'un yeğenidir. Thymoetes'le Priamus'un birer oğulları olur aynı gün. Kehanete göre o gün doğan bir çocuk Troia'nın mahvına neden olacaktır. Priamus da Thymoetes'in oğlunu öldürtür. Bu yüzden Thymoetes Priamus'a kin beslemektedir.

tok bir ses verdi; bir inilti geldi derinlerden,
Tanrı yazgımız ters, aklımız şaşkın olmasaydı,
Grek atının mızraklarla gizli bucaklarını
delik deşik etmek için kışkırtırdı bizleri,
Troia da ayakta olurdu bugün, Priamus'un
kalesi! Olanca görkeminle sen de kalırdın!
İşte tam bu sıra, yüksek sesle bağrışarak,
elleri arkada bağlı bir genci, krala doğru
sürükleyerek getirdikler Troia'lı çobanlar.
Yabancı kendiliğinden çıkmış karşılarına;
meğer onun niyeti bu düzeni çevirmekmiş.
Troia'nın kıyılarını açmakmış Acha'lara.
Kendine güven içinde, her türlüsüne hazır,
ya casus rolünü oynayacak sonuna kadar,
ya da kaçınılmaz ölüme boyun eğecekti.
Esiri görmek için Troia'lı gençler koştu,
sardı yöresini, başladı hakaret yarışı.
Dinleyin şimdi Yunan oyununu, bir kişinin
Donao'ların kalleşliğinden, kestirin neymiş
Yunan milleti! (E.D.)
Bütün gözler ona çevrilmişti, oysa şaşırmış,
silahsız, savunmasız kalakalmıştı ortada.
Toplanan Troia'lıları şöyle süzdükten sonra:
"Ah, hangi toprak, hangi deniz kabul eder" dedi.
"benim gibi mutsuzu! Ne yapabilirim artık?
Achaia'da ne yerim var artık benim ne yurdum,
Troia'lılar diş biliyor bana karşı, üstelik
İşkence ederek, ekmek doğrayacak kanıma."
Böyle yakararak çeldi, gönlünü hepimizin,

kesildi bütün saldırılar. "Haydi, anlat" dedik,
"Hangi soydansın? Yoksa bir haber mi getirmiştin?
Bildir, nedir güvencesi, umudu bir esirin?"
(Korkusundan sıyrılıp şöyle cevap verdi bize:)
"Sana her şeyi dosdoğru söyleyeceğim, kralım,
ölüm varsın yağsın başıma. İnkâr etmiyorum,
Kabul ediyorum her şeyden önce: Grek soyluyum,
Ama alın yazısı nice mutsuz olsa da Sinon'u
ikiyüzlü yalancı yapacak kadar kapkara
olmayacak. Duymuşsundur belki Palamedes'in,
Belus soyundan anlı şanlı adamın adını.
İhanetle suçladı onu Grekler haksız yere,
korkunç bir ihbar yaptılar savaşa engel diye!
Suçsuzken kıydılar canına, şimdi de ışıktan
yoksun diye yas tutuyorlar. Yoksuldu ailem,
akrabalık bağlarına dayanarak Troia'ya,
yoldaş diye yollamıştı babam beni onun yanına,
daha savaşın ilk yıllarında, ateş altına.
İtibarı lekesizken ve kral kurultayında
güçlüyken, ben de gösterdim kendimi, ün ve onur
kazandım, hain Ulixes'in hasedi yüzünden,
-doğrusu bu- geçince Tanrılar katına ama,
ben de küskün, yaslı, çekildim karanlık köşeye,
suçsuz arkadaşımın felaketine yürekten
yanarak, ah ne çılgınlık! Tutamadım dilimi!
'Nasip olur da yurdum Argos'a dönersem, yengili,
öcümü alacağım onlardan, sözüm söz!' dedim.
Derin nefret uyandırdı bu sözlerim, bu oldu
felaketimin nedeni! İşte o günden sonra,

yeni suçlar bulup Ulixes tehdit etti beni,
ikircikli söylentiler yaydı halk arasında.
Suçunu bile bile, üstüme silah çekecek
insanları aradı durdu, elinden geleni
koymadı ardına, ta ki Calchas baş olup da... (E.D.)
Ama bunları anlatmak neye yarar ki size?
Neden geciktiriyorum sizi? Tüm Argos'lular
eşitse gözünüzde, ya Argos adını duymak
yetiyorsa size, haydi başlayın şu işkenceye!
Ulixes de bunu ister zaten, hem bol bol öder
büyük hizmetinizi Atreus'oğulları size."
Böylesine kalleşliği hiç görmedik ki, bilelim,
Pelasg fendinden de bilgimiz yok, işte bu yüzden
her şeyi sorup öğrenmek için can atıyorduk.
Oysa devam etti titreyerek, sahte yürekle:
"Troia 'dan kaçmaya niyetlenirlerdi sık sık,
uzun savaştan yorgun Grekler, dönmek isterlerdi.
Defolup gitselerdi keşke! Ama kimi zaman
denizin kara fırtınası, tam yola çıkarken
yollarından alıkoyuyordu onları, kimi zaman
gözlerini yıldırırdı saldıran kıble yelleri.
Hele şu akçaağaç kalasıyla çatılmış at,
dikilince ayağa, birden titretti bulutlar,
gümbür gümbür gökleri! Korku şüphe içinde
yollandı Eurypylus yorum sormaya Phoebus'a,
ve şu kara haberle geri döndü topınaktan:
'İlium kıyılarına gelirken önce, Grekler!
bakirenin kanıyla yatıştırdınız yelleri,[1]

1 İphigenia.

dönüş için de kan gerek! Bir Argos'lunun canı
sunulsun Tanrılara!' Bu sözleri duyunca halk
donakaldı, soğuk bir ürpeti iliklerini
dolandı bütün. Şimdi kimin kaderiydi ölüm?
Kimi istiyordu Apollon? Bilici Calchas'ı
meydana sürükledi bağırıp çağıraraktan
İthaca'lı Ulixes: 'Söyle,' dedi, 'iradesini Tanrıların!'
Çok kimse haber vermişti bana
o haşin sahtekârın suçun, bilici gibi,
görüyorlardı geleceği konuşmayanlar da.
On gün sustu Calchas, tam on gün çıkmadı ağzından,
birini ele verip ölüme götürecek söz!
Bağırdı çağırdı Ulixes, sıkıştırdı onu.
Sonunda zar zor, istemeden bildirdi ki Calchas,
benmişim sunağa adanan! Böyle anlaşmışlar.
Bu seçimi beğendi herkes; başına gelir diye
korktuğu ölüm yüklenivermiş bir tek mutsuza
neye üzülsün artık? Geldi çattı o kara gün.
Hazırlandı benim için kutsal eşyalar: Tuzu,
unu, şakaklarıma sarılacak kurdelesi![1]
Evet, kaçtım ölümden, doğru, inkâr etmiyorum,
kırdım zincirlerimi ve balçık içinde, gölde,
bütün gece, görünmeden saklandım o sazlıkta.
Yelken açıncaya dek, olur da açarlardı ya;
bütün vatanım, o canım ciğerim yavrularım,
o kadar özlediğim anam babam, hiçbirini
bir daha görmek umudu kalmadı artık bana.

1 Roma kurban törenlerinde, kurban kesilirken başından tuz ve un serpilirdi, kurban kesen rahiplere ve Tanrılara kutsanan her şeye kurdeleler takılırdı kurban töreni sırasında.

onlardan çıkarırlar bu kaçışın acısını,
bunca suçun cezasını hayatlarıyla öder
belki de onlar! Bu yüzden tüm Tanrılar aşkına,
gökte gerçeği bilen yüce varlıklar aşkına,
hâlâ varsa insanlarda o saf adalet aşkına,
yalvarırım sana, acı bunca felaketime!
Acı layık olmadan çok çile çekmiş gönlüme!"
Akan gözyaşları için bağışladık hayatını,
acıdık da üstelik. Priamus atıldı önce:
"Ellerini sımsıkı bağlayan kelepçeleri
çıkarın hemen!" diye buyurdu, dedi ki dostça:
"Kim olursan ol, unut Grekleri, gittiler hepsi,
bizdensin artık! Aslını söyle bize bu işin:
Niye yaptılar bu iri atı? Akıl veren kim?
Neydi amaçları? Bir adak mıydı? Savaş için
bir araç mıydı yoksa?" Böyle soruyordu herkes.
Oysa Yunan fendinde, sahtekârlık sanatında
kurtmuş meğer, kaldırdı hemen yıldızlara doğru,
zincirden kurtulmuş iki elinin ayasını:
"Siz tanık olun bana, dedi sönmeyen ışıklar,
tanık olun bana, karşı gelinmez istenceniz,
kaçtığım sunak, lanetli bıçak, kurban olarak
taşıdığım kurdeleler, bana tanık olun ki,
bütün kutsal bağlarımı Greklerden koparmak da,
onlardan nefret etmek de mubahtır benim için,
gizli saklı ne varsa ortaya koymak da mubah!
Bağlı değilim artık yurduma hiçbir yasayla,
yeter ki gerçeği söyleyip yararlı olursam,
sözünde dur sen, koru seni koruyanı Troia!
Pallas'ın desteğine dayanırdı hep Greklerin

tüm umudu, tüm güvenci yaptıkları savaşın!
Gel gelelim Tydeus'un dinsiz imansız oğlu,
suçların kaynağı Ulixes, kutsal tapınağa
saldırıp meşum Pallas heykelini kaçırmağa
kalkıştıktan ve yüksek kalenin bekçilerini
öldürdükten sonra el sürdüler kutsal tasvire;
üstekilk kanlı ellerini o kızlık belgesi
kurdeleye sürmeye kalkışınca Tanrıçanın,
işte o günden sonra kalmadı artık Greklerin
hiçbir umudu. Gün günden kırıldı güçleri de,
yüz çevirdi Tanrıça; uyarıcı belirtiler,
yanılmayan işaretler gösterdi Tritonia:
Karargâha konar konmaz heykeli, çakmak çakmak
açtı gözlerini, şimşekler, alevler saçtı hep,
kara ter boşandı bedeninden baştan aşağı.
Kendi de kalkanı ve titreyen mızrağıyla,
ne mucize! Sıçradı üç defa, olduğu yerde.
Calchas yorumladı belirtiyi: Kaçıp gitmeli
bu kıyıdan, yelken açmalıydı denizde hemen.
Argos'a dönüp Tanrı kehanetini sormadan,
kıvrık teknelerinde denizden getirdikleri
Tanrını istencesini yeniden öğrenmeden
Grek silahlarıyla yıkılmayacaktır Pennaga.
İşte böyle yorumladı belirtileri Calchas.
Şimdi yellerle itilip yurtları Mycenae'ye
gidiyorlarsa amaçları şu: Silah yapmak ve
gönlünü etmek Tanrıların; denizi aşarak
birden çıkacaklar yine karşınıza! Böylece
yorumladı belirtileri Calchas. Bu tasviri

o akıl verdi de, Pallas heykelinin yerine,
Tanrıçanın uğradığı hakareti onarmak,
ve yüz karası günahlarının kefaretini
ödeyebilmektir hainlerin tek amaçları.
'Dağ gibi olsun!' diyordu Calchas, 'meşeyle kaplı
bu atın gövdesi, ulaşsın ta yıldızlara dek!
Ne kapıdan sığsın, ne surlara sokulabilsin!
Koruyamasın eski kültü Troia ulusunu!'
Buydu Calchas'ın buyrğu. 'Zedelerseniz eğer,
saygısızlık edersiniz siz şimdi Minerva'nın
armağanına, başına büyük felaket gelir,
(dilerim önce onun başına versin Tanrılar!)
koca Priamus krallığının ve Troia'lıların.
Ama atı sokarsanız kendi ellerinizle
kentinizin içine, büyük bir savaşla Troia
yayılacak Asya'dan ta Pelops sularına dek!
Torunlarınızın kaderi de böyle sürecek!"
İşte böyle tuzağına düştük Sinon'un, kandık
yalan yeminine, zorla akıttığı yaşların
geldik oyununa. Yoksa ne Tydeus'un oğlu,
ne Larissa'lı Achilles, ne on yıl süren savaş,
ne de bin tekne almaya yeterdi kentimizi.
Tam o sıra daha başka, büyük bir olay geçti
mutsuz gözlerimizin önünde, hiç umulmadık
tüylerimizi diken diken ürperten bir olay:
Altüst edip hepimizin ruhunu, şaşkın etti.
Kaderin Neptunus'a rahip olarak seçtiği
Laocoon iri bir boğa kurban ediyordu
her zamanki sunakta. Tam bu sıra çarşaf gibi

yayılan denizde, geniş halkalı bir çift yılan
(anlatırken tüylerim ürperiyor!) uzanarak
denizin yüzüne, kıyıya doğru yaklaşmakta,
Tenedos'tan. Sulardan yükseliyor göğüsleri,
kan kırmızı başları meydan okuyor denize.
Arkada bedenleri, suyun yüzünde; bükülüp
kıvrılıyor o boğum boğum geniş kuyrukları,
hışır hışır ses veriyor, köpükleniyor denizde.
Ha çıktı ha çıkacaklar karaya, yana söne
kandan ve ateşten gözleri, ıslık çala çala
yalıyorlar titrek dilleriyle ağızlarını.
Onları görünce, bir yana kaçıştık hepimiz,
ne bet kaldı ne beniz! Onlarsa kesin gidişle
Laocoon'un üstüne yöneldiler dosdoğru!
İki oğlunun taze bedenlerini sımsıkı
kavrayarak sıktılar önce, ikisi birlikte,
dilleriyle ısırıp emdiler organlarını!
Mızrağı elinde yardıma koştu Laocoon,
tutup sardılar onu da geniş düğümlerle;
iki defa boynuna ve beline doladılar,
pürtük pürtük bedenlerini yılanlar, sonra da
başları, uzun boyunlarıyla üstten baktılar.
Kurdeleleri salyaya, kara ağuya batmış
Laocoon bedeninden çözmeye çalışıyor
düğümleri elleriyle, korkunç çığlıkları da
çıkıyor ta yıldızlara! Nasıl yaralı boğa
kurtulmak için böğürürse, boynunu sallayarak
sunaktan kaçarken, hedefi şaşırmış baltadan,
onun gibi çığlık atıyordu Laocoon da!

İki ejderse üstteki tapınaklara doğru,
ayrı yönlerden kayıp gittiler; vahşi İuno'nun
vardılar kalesine, gizlendiler Tanrıçanın
ayaklarını dibine, kalkanın yuvarına.
Ürperdi yüreğimiz, yepyeni bir korku sardı
birden yüreklerimizi; Ama sonra dedik ki:
"İşte buldu Laocoon hak ettiği cezayı!
Kutsal tahta ata mızrağıyla hakaret eden,
kargısını böğrüne saplayıp günaha giren
Laocoon değil miydi? Götürelim heykeli
haydi tapınağına, yakaralım Tanrıçaya!"
Böyle bağırıyordu herkes...(E.D.)
Bir gedik açtık duvarlarda, kentin surlarında,
işe koyuldu herkes, kayan tekerler taktılar
atın ayaklarına, sağlam kenevir halatlar
geçirdiler boynuna. Silahlı erlerle yüklü
o meşum araç eşiklerimizi aşarak şimdi
tırmanıyordu kentin bayırını. İki yanda
ilahiler söylüyordu oğlanlar, bakir kızlar;
halatlara dokunmaktan sevinç içinde hepsi.
Yavaş yavaş ilerliyor koca kitle, kayıyor
tehditler saçarak, kentin ortasına doğru.
Ah vatanım! Ah Tanrıların durağı İlium!
Ah savaşlarıyla ün salmış surları Troia'nın!
Tam dört defa takıldı at kapının eşiğine,
tam dört defa silah sesleri geldi böğürlerinden.
Devam ettik yine de, dikkatsiz, kör gibi şaşkın!
Koyduk tapınağa, uğursuz ejderi, tepeye.
Açıklandı Cassandra'nın ağzından, üstümüze

çökmekte olan felaket, ama hiçbir Troia'lı
inanmadı ki ona! Öyle buyurmuş Apollon.
Biz mutsuzlar da, bütün tapınaklarını kentin
donattık taze fidanlarla, bayram varmış gibi,
o gün son günümüzmüş meğer, nerden bilelim?
Ve gök dönüyordu, gece hızla yükseliyordu
Okyanustan, sararak kalın örtüsüyle bütün
karayı, göğü, bir de Myrmydon düzenlerini!
Surlar içinde sesi kesildi Troia'lıların,
derin bir uyku bastırdı yorgun organların;
ve Argos'un alayı dizi dizi gemilerde
Tenedos'tan ayrılıp, suskun ayın desteğiyle,
bildiği kıyılara varıyordu usul usul.
Baştardadan ışık yandı, bir işaret verildi,
Tanrılar, haksız kaderlerin koruduğu Sinon,
sinsi sinsi sokuldu Grekleri gizleyen ata,
açtı çamdan kapaklarını: Açıldı at, saldı
açık havaya Grekleri. Tahta kovuktan hepsi
bir bir kaydı en başta önderleri de: Thessandros,
Athenolas, vahşi Ulixes, Acamas ve Thoas,
Peleus'oğlu Neoptolemus, seçkin Machaon,
Menelaus ve düzenin yapıcısı Epeos
yayıldılar hep uykuya, şaraba yatmış kente.
Nöbetçileri öldürüp açtılar kapıları,
dostlarını aldılar, kuruldu hain ordusu!
Dertli insanlar için ilk uykunun başladığı
saatti tam, bu Tanrı armağanı her bedene
yayılıyordu gitgide bütün tatlılığıyla.
Bir düş gördüm, sanki Hector çıkagelmiş yanıma[1]

1 Vergilius Troia'nın öyküsünü İlias'ın kaldığı yerden, Hector'un ölüsünün geri verilmesinden öteye sürdürmüştür. Bk. Önsöz.

kederli, üzgün, sel gibi akıyor gözyaşları.
İki atlı arabaya bağlanmış, toza kana
bulanmış, kapkara! Gemlere bağlı ayakları[1]
şiş şiş, o zamanki gibi tıpkı. Ah mutsuz başım!
Ah ne kadar farklıydı Achilles'in kuşamını
giyinerek dönen o Hector'dan! Ya da Greklerin
çektirilerine ateş yağdıran o yiğitten!
Ah ne hallere düşmüş! Diken diken sakalları,
saçları kandan yapışmış birbirine, yaralı,
surlarını savunurken aldığı yaralarla,
delik deşik! Ben de ağlayarak yaslı sözlerle
sesleniyormuşum, ondan önce diyormuşum ki:
"Ey Troia'nın ışığı! Sönmez umudu Troia'nın!
Niçin bu kadar geciktin? Hangi kıyılardan
geliyorsun, yollarını gözlediğimiz Hector!
Topraklara düştükten sonra bunca arkadaşın,
bütün yurttaşlarının ve kentinin katlandığı
bunca çileden sonra, biz yorgun, bitkin düşmüşken
yine görüyoruz seni! Ah hangi kötü olay
o sakin, mutlu yüzünü bu hale koydu senin?
Şu gördüğün yaraların asıl sebebi nedir?"
Yanıtlamadı, oyalanmadı boş sorularla,
bir göğüs geçirerek Hector inledi acıyla:
"Ah Tanrıca oğlu! Kaç burdan, kurtar kendini
şu alevlerden! Surlarımızı aldı düşmanlar.
Çöküyor artık Troia olanca görkemiyle!
Yurt için, Priamus için katlanılan acı
yetsin artık! Korunabilseydi bilek gücüyle

1 Homerus İlias'ta anlatır bu olayı: İlyada, Azra Erhat, A. Kadir: Sader Kit. İstanbul XXII. kitap 346-404.

Pergama, bileğim yeterdi onu korumaya.
Sana emanet ediyor Troia kutsal eşyayı,
Ocak Tanrılarını, kader yoldaşı olarak
al onları yanına! O büyük surları ara
kutsal eşyalar için; denizleri dolaşarak
surlarını kuracaksın sonunda!" Böyle dedi,
kendi eliyle getirdi tapınağın içinden
kurdeleleri, güçlü Vesta'yı, sönmez ateşi.
Ağıtlı çığlıklar karışıyordu birbirine
kentin her yanından: Babam Anchises'in sarayı
içerlek, ağaçlarla çevrili kuytu bir yerde
olsa da, gitgide belirleniyordu gürültü;
saldırıyordu gitgide silahların dehşeti.
Sıçrayarak uyandım, çıktım çatının üstüne,
durup kulak kabarttım: Nasıl kudurmuş kıbleyle
ekinler tutuşunca, ya dağdan inen sellerle
hızla coşan sular tarlaları, neşeli ürünleri
basınca, saldırınca öküzlerin emeğine,
sürükleyince tepetaklak edip ormanları
çoban şaşkınlık içinde, nedenini bilmeden,
bir kayanın doruğunda gürültüyü dinler ya,
işte o çobana benziyordu benim halim de.
O zaman birden kavradım gerçeği, Grek soyunun
tuzağı belirlendi zihnimde, apaçık oldu.
Deiphebus'un koca evi karşı koyamadı
tutuşan yalımlara, artık bir ören oldu.
Alev aldı yanındaki Ucalegon'un evi de.
Uzaklarda Sigeum burnunda denizin yüzü
kızıl kızıl yansıtıyor yangını; karışıyor

borazan seslerine yiğitlerin haykırışı.
Birden kapıyorum silahlarımı çılgın gibi,
ne yapabilirim bu silahlarla bilmiyorum ya,
ama birkaç kişi toplayarak, savaşmak için,
kaleye birlikte koşmak için, can atıyorum.
Ateşliyor kararımı çılgın öfke, kızgınlık,
"Ah ne güzel şey," diyorum, "çarpışarak can vermek!"
İşte Grek silahlarından kurtularak Panthus da
şu Othrys'oğlu Panthus, kalenin tapınağında,
Phoebus'un rahibi, elinde de kutsal eşyalar,
yenik Ocak Tanrıları, küçük torununu
sürükleyerek koşuyor çılgınca bize doğru:
"Nedir son durum Panthus? Nasıl alırız kaleyi?"
Sözümü bitirmeden inleyerek şöyle dedi:
"Gelip çattı artık Dardanus'un son acı günü,
kaçınılmaz gün! Yok olduk artık biz Troia'lılar!
Ne İlium kaldı ne Teucer'lerin büyük ünü!
Vahşi İuppiter hepsini Argos'lulara verdi.
Grekler yakıp yıktılar kenti, egemen oldular.
Dağ gibi dikilerek o at kentin yüreğine,
saçtı silahlı askerleri ve Sinon yengili,
hakaretler saçarak yangına verdi her yeri.
Çift kanadı açılan kapıların önünde de
binlerce er var, büyük Mycenae'den hiçbir zaman
böylesine kalabalık savaşçı gelmemişti.
Kimisi tuttu tüm dar sokakları kargılarla,
çıktı birden karşımıza, dikildi pırıl pırıl
sivri uçları silahların, can almaya hazır.
Kapıların birinci nöbetçileri sadece,
çarpışmayı denedi, dayandı körü körüne!"

İşte duyunca bu sözlerini Othrys'oğlunun,
(Tanrıların istencesi de böyle imiş zaten)
atıldım meşum Erinys'lerin, haykırışların,
göklere çıkan çığlıkların beni çağırdığı
yerlere, atıldım yalımların tam ortasına,
silahların içine! Ripheus'la cenkte üstün
Ephytus katıldılar yanıma vuruşmak için:
Sonra ışığında gözüme çarpan Hypanis,
Dymas, Mygdon'oğlu genç Coroebus; o günlerde
Cassandra'ya olan çılgınca sevdası yüzünden
rastlamış da Troia'ya gelmiş, yardım ediyordu
damat olarak Priamus'a, Troia'lılara,
çılgın yavuklusunun öğüdünü dinlemeyen
mutsuz Coroebus... (E.D)
Baktım, hepsi de toplanmış can atıyor savaşa,
dedim ki onlara: "Ey gençler, ey boşuna yiğit,
ey cesur yürekliler! Siz de benim gibi, her şeyi
göze alarak gelmek istiyorsanız peşimden,
kader bizi ne hale düşürdü, görüyorsunuz;
bu imparatorluğu ayakta tutan Tanrılar,
tapınakları, sunakları bırakıp gittiler,
yardımına koşuyorsunuz kundaklanmış kentin.
Ölelim haydi, dalalım silahların içine!
Hem kurtuluştan umut kesmek, yenilmişler için
tek kurtuluş umududur!" Gençlerin yürekleri
işte böyle ateşlendi, böyle çılgına döndü.
Kurtlar gibiydik karanlık sislerde ava çıkan:
Boğazı kurumuş yavrular arkada gözlerken
açlıktan gözü dönmüş analarının yolunu,
nasıl saldırgan olursa kurtlar, biz de öyleydik,

kargılar, düşmanlar arasından ilerliyorduk
kaçınılmaz ölüme doğru; kentin ortasına
varan yolu tutmuştuk. Uçup gidiyordu gece,
zifir gibi yöremizden, bomboş karanlığıyla[1].
Kim anlatabilir o gecenin felaketini?
Hangi gözyaşları denk olur çilelerimize?
Göçtü giti o eski kent, yıllar yılı hâkim kent!
Her yere serpilmiş yatan birçok şekilsiz ceset!
Yollara, evlere, kutsal Tanrı eşiklerine.
Hem canlarını kanlarıyla ödeyen yalnız
Troia'lılar değildi: Bir kahramanlık damarı
kabarıyordu bazen de yenilmişlerin bile
ve yengili Danao'lar seriliyordu yere.
Her yerde vahşi ağıtlar, her yerde korku, dehşet,
ölümün türlü hayali kol geziyor her yerde!
İlkin Androgeos çıktı karşımıza Greklerden,
yanında büyük bir güruhla bizi kendinden sandı,
tanımadan, dostça seslendi bize: "Çabuk olun,
yiğitler! Neden geç kaldınız? Bu ne uyuşukluk?
Başkaları yağma talan etmekte yanan kenti!
Siz yoksa yüce gemilerden yeni mi indiniz?"
Böyle dedi, belirli bir cevap vermeyince biz,
birden fark etti, düşmanın tam ortasına düşmüş.
Donakaldı, geri aldı adımını, sesini;
sert çalılar içinde yılana basınca nasıl,
öfkesi kalkmış gök boynunu şişiren yılandan,
birden ürperip geri çekilir, kaçarsa insan,
tıpkı öyle, bizleri görünce Androgeos da

1 340. dizede Vergilius ay ışığında Ripheus ve başka arkadaşlarını gördüğünü bildirmişti. Gecenin bulutlu, zaman zaman karanlık olduğunu düşünmek gerek.

irkilip hemen kaçmaya başladı ters yüzü.
Saldırıp kuşattık kargılıklarımızla sımsıkı,
bilmedikleri yerde, korku, kuşku içindeyken,
tepeledik hepsini. Bu ilk saldırışımızda,
bizden yanaydı kader. Canlandı Coroebus,
yüreklendi başarıdan, dedi ki bizlere:
"Silah arkadaşlarım! İlkin güldü yüzümüze,
ilkin gösterdi bize kurtuluş yolunu kader.
Bu yoldan hiç dönmeyelim: Değişelim hepimiz
kalkanları, takınalım Grek belirtilerini;
düşmana karşı olunca ha düzen ha yiğitlik,
ne fark eder aslında? Onlar bize sağlayacak
kendi silahlarını." Böyle söyleyerek giyindi
Androgeos'un sorguçlu miğferini başına,
çıkardı güzel, süslü kalkanını, kılıcını
takındı böğrüne Argos'lunun. Ripheus, Dynas
ve bütün gençler böyle yaptılar neşe içinde,
yeni bulduğu ganimetle donandı her biri.
Yürüyoruz karışarak düşmanın arasına,
Tanrıların istencesi bizimle olmasa da,
kör karanlık gecede ardı ardına dövüşüyoruz.
Grekleri gönderiyoruz sürü sürü Orcus'a.
Kimisi koşarak kaçıyor gemilerine,
emin kıyıya ulaşıyor paniğe kapılıp.
Kimisi yeniden tırmanıyor koskoca ata,
saklanıyor bildiği geniş karnının içine.
Ah, Tanrılar gönülsüzse, neye güvenir insan?
Neye caiz olur güvenmesi? İşte Cassandra,
Priamus'un kızı, tapınaktan dışarı, yerde,
sürüye sürüye, Minerva sunağından, bakın,

getiriyorlar: Darmadağın olmuş saçları,
gözlerini çakmak çakmak açmış boş yere,
evet, gözlerin, o narin ellerini çünkü,
zincirler tutmaktadır. Dayanamadı bu görüntüye
Coroebus, fırladı, atıldı birden çılgın gibi,
topluluğun arasına, koşarcasına ölüme.
Biz de gittik ardından, yoğun düşmanın içine
koştuk. Orda da karşılaştık kargı yağmuruyla.
Önce tapınağın çatısından bizimkilerin
fırlattğı kargılar (silahlarımızın türü,
Grek sorguçları yanılttığından bizimkileri)
ölüm yağdı üstümüze, kıyasıya bir ölüm!
Genç kız ellerinden alındı diye Danao'lar
öfkeli çığlıklar atıp toplandılar her yandan
saldırdılar üstümüze: O sert, o keskin Aiax,
iki Atreus'oğlu[1] ve bütün Dolop ordusu.
Kasırga patladı mı karşıt yeller çarpışır ya,
nasıl günbatısı, kıble, doğulu atlarıyla
övünen mağrur keşişleme dövüşürse, nasıl
orman uğuldar, Nereus kudurursa köpük köpük,
üç çatallı yabasıyla denizlerin dibinden
devirirse suları, tıpkı öyleydi onlar da,
gecenin koyu karanlığında bizim düzenle
püskürterek bütün kente uğrattığımız Grekler!
Öndekiler anladı kalkanların, silahların
yalanını, fark ettiler değişik şivemizden!
Olan oldu; yenildik çoğunluğa, ilk Coroebus
Peneleus'un eliyle serildi topraklara
sunağı önünde silahı güçlü Tanrıçanın.

1 Agamemnon ve Menelaus.

Ripheus de düştü yere, en adili Teucer'lerin,
adalete en çok emek vermiş dürüst Ripheus.
(Tanrıların kaderi başka türlüymüş ne çare!)
Hypanis de Dymas da kendi arkadaşlarının
kargılarıyla can verdi delik deşik! Ve seni,
Panthus! Ne sağlam dindarlığın, ne de Apollon'un
kutsal kurdeleleri[1] korudu ölüme karşı.
İlium külleri, yakınlarımı tutuşturan
alevler! Sizi tanık tutarım ki, yakınlarım
ölürken kaçınmadım kargılardan, silahlardan.
Kaderler izin verseydi, Greklerin eliyle ben
elimden geleni koymazdım ardıma, ölmek için:
Dağıldık ordan, yanımda İphitus'la Pelias;
İphitus ağırlaşmış kocalıktan, Pelias'sa
Ulixes'in açtığı yaradan zor yürümekte.
Birden çığlıklar bizi Priamus'un sarayına
çekti, öyle çetin bir çarpışma gördük ki orda
sanki başka yerde hiç dövüş olmamış, hiç kimse
ölmemiş koca kentte! Çığrından çıkmış bir savaş!
Danao'lar saldırıyor saraya, başlarında
kalkanları, eşiği tutup, tosba düzeninde[2]
merdivenler dayamışlar duvarlara, kapıların
üstünden bile tırmanıyorlar basamaklara:
Sol elde kalkanlarını atılacak kargılara
karşı tutuyorlar, çıkıntılarına çatının
yapışıyorlar sağ elle. Troia'lılarsa üstte,

1 Panthus Apollon'un rahibiydi, rahipler başlarına kurdeleler takarlardı.

2 Bir kaleyi alırken, üstten gelecek kargılardan korunmak için, eskiçağda savaşçılar kalkanlarını başlarına tutarak, sıkışık düzende dövüşürlermiş, kalkanların (testudo=tosba) biçimine göre bu tür savaşa "tosba düzeni" denmiş.

yıkıp kuleleri, söküyorlar kiremitleri,
madem gelmiş son günleri, ecelle burun buruna,
korunmaya hazırlanıyorlar bu tür silahlarla.
Ata evinin süsü, iri, yaldızlı kirişler
yuvarlanıyor; çekerek kılıcını kimi,
tutmuş kapıların ardını, yoğun kenet olmuş,
koruyorlar kapıları. Kral sarayına koşup
yiğitlere yardım etmek için, yenilmişlere
güç vermek için, topluyoruz cesaretimizi.
Bir bölüm vardı, gizli bir kapı, konutlarını
birbirine birleştiren Priamus sarayının,
tam arka yerinde, pek kullanılmayan bir geçit.
Krallık ayaktayken daha, zavallı Andromache
bu geçitten tek başına sık sık geçip giderdi
kaynatasının evine, oğlu Astyanax'ı
götürürdü dedesine. Burdan geçerek çıktım
çatının üstteki bölümüne, baktım Teucer'ler
hedefini bulamayan kargılar fırtalıyorlar.
Çatıların üstünde, havaya asılmış gibi
yükselirdi sivri bir kule yıldızlara kadar;
buradan görülüyordu bütün Troia, Greklerin
bilinen gemileri ve Achaia ordugâhı.
Çevirdik o kuleyi kargılarla, sahanlığın
yerinden oynamış ek yerlerine yüklendik tüm,
oynattık koca temellerinden kuleyi, sonra
devirdik boşluğa, sallandı kule, birdenbire
çöktü gürül gürül, kapaklandı geniş alanda
Grek ordusunun üstüne! Başkaları erlerin
yerini aldı ama, taşlar, her türden kargılar
üstlerine yağdı durdu yine de... (E.D.)

Giriş avlusunun önünde, birinci kapıda
Pyrrhus gurur içinde dikilmiş, onca kargının
tuncun saçtığı ışıklar altında pırıl pırıl.
Ayazda toprak altına çöreklendikten sonra,
yeniden ışığa çıkarak ağulu otlara
doyup da tüm derisini değiştirince yılan,
nasıl yepyeni bir tazelikle pırıl pırılsa,
göğsünü şişirir, sürürse kaygan derisini,
nasıl dikilirse güne karşı, üç çatal dili
titreşirse ağzında, tıpkı öyleydi Pyrrhus da.
Dev gibi Periphas ve atları süren Achilles,
silah taşıyan Antomedon, tüm Scyrus gençleri,
yanındaydılar onun. Hepsi yaklaştı saraya,
savurdular çatılara alevli çıraları.
Hepsinin önünde Pyrrhus, çift yönlü baltasıyla
kapının kalın söğesini kırmaya ve tunçtan
pervasını koparmaya çalışıyor milinden.
Bir kiriş koptu artık, yardı meşeden kanadı,
koskoca bir yarık açtı Pyrrhus geniş ağızlı,
bu yarıktan işte görünmekte sarayın içi,
sıra sıra avluları meydana çıktı artık.
Görünüyor en gizli, en kutsal yerlerine dek
Priamus'un sarayı, nice kralların odaları;
ilk eşikte duran silahlı erler görülmekte.
İçerdeyse iniltiler, boğuk boğuk gürültüler
karışıyor birbirine: Göğüslerini döven
kadınların ağıtları avlularda çınlıyor,
feryatlar yükseliyor ışıl ışıl yıldızlara!
Oraya buraya koşuşuyor koca sarayda,

endişeli, ürkek soylu kadınlar, sarılıyor
kucaklıyor kapıları, öpüyor öpüyorlar.
Babası gibi yırtıcı Pyrrhus da yüklenince,
ne demir kolları kapının ne nöbetçiler
dayanabildi artık saldırıya: Koç başları
dövdü durdu kapıları, sarstı salladı durdu,
sonunda söküp attı rezelerini yerinden.
Yol açtı kendine, boşandı şiddet! Tepelediler
öndeki nöbetçileri, sarayın her yanını
doldurdular askerleriyle: Yıkınca setleri
köpük köpük sularıyla ırmak nasıl taşarsa,
önüne çıkan her kitleyi sürüklerse nasıl
girdaplarında, durulunca sonra çılgınlığı,
yayarsa nasıl tarlalara birikmiş suları,
ovalarda sürükler durursa tüm ahırları
hayvanlarıyla birlik, tıpkı öyleydi Grekler de.
Gözlerimle gördüm ben, ölüm saçarken her yana
Neoptolemus'u, kudurmuş gibi, sonra iki
Atreus'oğlunu sarayımızın eşiğinde.
Hecuba'yı gördüm, yüz gelinini gördüm orda,
ateşini eliyle kutsalladığı sunağı
akan kanıyla lekeleyen Priamus'u gördüm.
Bu elli gerdek odası, bunca torun umudu,
barbarların altınları, ganimetiyle yüklü
sarayın koskoca kapıları yıkıldı göçtü.
Ateşin olmadğı yerlerdeyse Grekler vardı.

Belki sorarsın bana Priamus'un kaderini:
Kentini alınmış, düşmüş görünce, sarayının
kapıları devrilmiş, evinin bağrında düşman,

yaşlı olduğu için nice yıldır kullanmadığı
takar titrek omuzlarına boş yere, zırhını,
kuşanır faydasız kılıcını sonra, yollanır
yoğun düşmanlar içine, eceline susamış!
Sarayın tam ortasında, çıplak göklere açık,
büyük bir sunak vardı, dibinde kocamış defne,
sunağa eğmiş dallarını, örtüyordu bütün
Ocak Tanrılarını gölgesiyle. İşte burda
kara fırtınanın tepetaklak yere vurduğu
güvercinler gibi, Hecuba, kızları, sımsıkı
sokulmuşlar birbirlerine, sunak çevresinde,
boş yere; kucaklamışlar Tanrı tasvirlerini.
Kral Priamus'u gençlik silahlarının içinde
görür görmez Hecuba, şöyle çıkışır eşine:
"Hangi uğursuz akla uydun da, çok mutsuz kocam,
takındın bu silahları? Nereye koşuyorsun?
Ne senin yardımın, ne de şu silahların bizi
koruyabilir artık, zaman öyle zaman değil!
Hector'un bile olsaydı, bizi koruyamazdı!
Gel artık şuracığa, ya bizi korur bu sunak,
ya da ölürsün bizimle!" Çekti böyle diyerek
yaşlı adamı yanına, kutsal yere oturttu.
Priamus'un oğullarından biri, Polites de,
kurtulup Pyrrhus'un kılıcından kaçıyor işte,
mızraklar, düşmanlar içinden uzun revaklarda,
dolanıyor yaralı, boş avlusunu sarayın;
azgın Pyrrhus peşinde, onu tepelemek için.
Tuttu tutacak derken tutar, saplar mızrağını.
Polites yakınlarının yanına kaçar zar zor,

orda, herkesin gözleri önünde yere çöker,
boşanır kanı bedeninden, uçar gider ruhu.
O zaman Priamus artık yarı ölü olsa da,
tutamaz kendini, zapt edemez hiç sesini,
öfkesini: "Bu suçunu, bunca küstahlığını
yanına koymasınlar senin Tanrılar, dilerim,
bu işleri gözeten Adalet varsa göklerde,
versinler layığını, hak ettiğin ödülü!
Şu gözlerimin önünde, oğlumun ölümünü
bana seyrettirdiğin ve bir babanın yüzünü
lekelediğin için özoğlunun cesediyle!
Yalan, yalan senin Achilles'in oğluyum demen!
O böyle davranmamıştı düşmanı Priamus'a.
Utanırdı yakaranın hakkını, güvenini
çiğnemekten. Teslim etmişti kansız cesedini
gömdüreyim diye Hector'un! Hem de sarayıma
geri göndermişti beni!" Böyle dedi ihtiyar,
fırlattı sonra cenk için faydasız mızrağını.
Kuru, tok bir ses çıkardı birden bronza çarparak
takıldı kaldı kalkanın kabartmasında mızrak.
"Öyleyse sen anlat," dedi, Pyrrhus, "var git
sen, babam Peleus'oğlunun habercisi olarak,
anlat ona bunları, berbat işlerimi benim!
Yozdu, de, oğlun Neoptolemus[1], unutma sakın!
Geber şimdi!" Böyle deyip sunağın ta yanına,
sürükler titrek ihtiyarı, oluk oluk akan
kanları içinden oğlunun. Kavrar saçlarını,
sol eliyle, sağ eliyle çekip parlak kılıcı,

1 Neoptolemus'un bir adı da Pyrrhus'tur, Achilles'in oğlu.

saplar ihtiyarın böğrüne, sapına kadar!
İşte böyle sona erdi Priamus'un kaderi,
böyle ölüm nasip etti alın yazısı ona.
Troia yangınını, Pergama'nın örenini
götürdü gözlerinde, onca ulusa vaktiyle,
onca toprağa egemen mağrur kralı Asya'nın.
Şimdi yatmaktadır kıyıda, koskoca bir gövde,
omuzdan yoksun bir baş, adsız bir beden sadece!
    Dehşetle irkildim o zaman, donakaldım ilkin.
Babamla aynı yaşta ihtiyar kralımızın
vahşice yaralanıp can verdiğini görünce,
Sevgili babamın hayali canlandı zihnimde,
Yalnız bıraktığım Creusa[1], evimin yağması,
canım İulus'un başında dolanan tehlikeler,
aklıma geldi birden. Döndüm arkama, yanında
yoldaşlarımdan kim kalmış diye bakındım şöyle,
hepsi tükenmiş, bırakmış beni; umutsuzluktan
ya aşağı ya da alevlere atmış kendini!
    Yapayalnız kaldım artık. Birden çarptı gözüme,
Vesta tapınağının önünde Tyndarus'kızı.[2]
Bir köşeye büzülmüş sessizce, gizli bir yere
saklanmış. Dolaşıp her yeri gözden geçirirken
parlak yangınların ışığı aydınlattı onu.
Pergama'nın yıkılışı yüzünden, kendisine
diş bileyen Teucer'lerden, Greklerin cezasından,
terk ettiği kocasının öfkesinden, her şeyden
kuşku, korku içinde, Troia'yla, asıl yurdunun

1 Creusa, Priamus'la Hecuba'nın kızı. Aeneas'ın karısıdır.
2 Helena.

ortak Erinys'i, ortak belası, meşum kadın![1]
Saklanmış, sunakların yanında büzülüp kalmış.
Alev alev yandı içim! Bir öfkeye kapıldım,
"Mahvolan yurdumun öcünü alayım!" dedim.
"Cezasını vereyim," dedim, "bu suçlu kadının!"
Dönecek yurduna yengi kazanmış kraliçe gibi,
kocasını, ata evini ve çocuklarını
görecek demek! Ardından da bir sürü Troia'lı,
köle olmuş Phrygia'lı, hepsi birlikte, öyle mi?
Priamus'un cesediyse, delik deşik mızrakla,
Troia kıyıları alev alev yanıp dururken,
Dardanus sahili kanlarla yıkanırken bütün!
Yok yok, olmaz bu! Bir kadına ceza vermek gerçi,
şerefli bir ün sağlamaz, böyle yengi övülmez.
Cezasını verdim diye överler ya yine de,
intikam ateşini söndürdüm, yakınlarımın
küllerini sevindirdim diye, mutlu olurum!
Böyle atıp tutarken, çılgın gibiyken öfkeyle,
besleyen anam Tanrıça Venus göründü bana.
Şimdiye dek hiç görmediğim kadar pırıl pırıl
karanlık gecede parladı ışıklar içinde,
gökteki Tanrılara göründüğü gibi, bütün
güzelliği, kudretiyle açıkladı olanca
Tanrıçalığını; yakalayarak sağ elimi,
engel oldu bana, gül gibi ağzıyla dedi ki:

1 Helena. Aeneas Helena'nın ihanetini Aen. VI. 610 vd.de ayrıntılarıyla öğrenecektir. Ozanın ölümünden sonra, destanı yayınlayan dostları Varius ve Tucca (Aea. VI, 567-588) dizelerini, bir kadından intikam almak uygun düşmeyeceği, ayrıca Deiphenus'un sözleriyle çeliştiği için metinden çıkarmışlardır, ama Ps. Servius ve Servius bu dizeleri metne eklemişler yine.

"Taşkın öfkeni körükleyen bu büyük acı nedir?
Bu ne çılgınlık? Yok mu oldu oğlum, bize sevgin?
Nerde bıraktın yaşlı, çökmüş baban Anchises'i?
Karın Creusa, oğlun Ascanius yaşıyor mu hâlâ?
Neden aramıyorsun her şeyden önce onları?
Her yerde gezmekte Grek kılıcı, yörelerinde.
Ben kanat germeseydim, alevler çoktan hepsini
yalayıp yutmuştu, yok etmişti düşman kılıcı.
Sanma ki Tyndarus'kızı Laconia'lı kadının
kahrolası güzelliği, Paris'in suçudur bu,
Tanrıların taş kalbi bu, Tanrıların oğlum,
şu görkemli zenginliği altüst eden, Troia'yı
doruğundan temeline kadar yerlere seren!
Bak şuraya, şimdi dağıtırım görmene engel,
ölümlü gözlerini perdeleyerek her şeyi
karartan tüm bulutları: Ananın buyruğuna
korkma uymaktan, reddetme sakın öğütlerimi!
Bak şurda, görüyorsun, dağ gibi koca kitleler
parçalanıyor, kaya kopuyor kayalardan,
bölük bölük dumanlara karışmış bak toz toprak!
Üç çatal yabasıyla yerinden söken suları,
Neptunus temellerini oynatıyor yerinden,
devirip atıyor doruğundan koskoca kenti!
Şurda haşin İuno, tutmuş Scaea kapısını,[1]
ön safta, kılıcını takınıp kudurmuş gibi,
gemilerden çağırıyor dost orduyu. ...(E.D.)
Bak şurda Tritonia Pallas oturmuş kalenin
sivrisine, pırıl pırıl bulutları içinde,

1 Scaea Porta: Troia'nın Grek kampına bakın sol kapısı.

kalkanındaki Gorgon'uyla[1] ürkütücü, haşin!
Ata Tanrı da ateşliyor hep yüreklerini,
güç katıyor güçlerine! Troia silahlarına
karşı çıkarıyor Tanrıları, başlı başına.
Kaç burdan oğlum sen! Uğraşıp durma artık burda,
Yapayalnız bırakmam seni, sağ salim götürürüm
atanın evine." Böyle dedi, sonra gecenin
bürünüverdi yoğun karanlıklarına birden,
o korkunç çehresi Tanrıların, Troia'ya düşman
yenilmez istencesi apaçık oldu. ... (E.D.)
O zaman bütün İlium alevler içindeymiş,
çöküyormuş sandım temelinden; altüst oluyor
sanki Troia'sı Neptunus'un. Hani çiftçiler
yaşlı bir dişbudak ağacını, yüce dağlarda
keserken indirir dururlar ya arka arkaya
iki yüzlü baltayı yarışır gibi ağaca,
ağaç direnir uzun zaman, her vuruşta doruk,
şöyle bir sarsılır, sallar, başını oynatır da,
sonra gitgide yenilip aldığı yaralara,
göklerdeki yerinden sökülür, şöyle bir inler,
can çekişir gibi son kez, sonra boylu boyunca
yere serilir ya, ona benzettim Troia'yı da.
İndim kaleden, alevler, düşmanlar arasından
geçiyorum; Tanrıça önder diye, yol açıyor
kargılar bana, yalımlar geriliyor önümde.
Babamın evinin, eski konağın eşiğine
gelince, her şeyden önce arıyorum babamı,
yüksek bir tepeye çıkarmak istiyorum onu.

1 Gorgon: Medusa'nın Perseus tarafından kesilen başı. Pallas'ın kalkanı üzerinde temsil edilir, yılanlarla sarılmıştır baş.

Oysa kalmak istemiyor Troia'nın arkasına,
sürgüne katlanmayı yadsıyor babam, diyor ki:
"Siz kanları temiz gençler, sağlam güçleriyle
ayakta duran gençler! Siz kaçın burdan... (E.D.)
Yaşamamı isteseydi gökteki Tanrılar,
bu yerleri korurlardı benim için. Yurdumu
yıkılmış, esir olmuş görmek, ardına kalmak da,
zaten bana ölümden beter. Olduğum gibi,
uzanmış[1] bırakın, veda edip gidin siz. Kendim
şu bileğimle çarpışır, ecelimi bulurum.
Ya acır düşman ya göz diker giysilerime.
Mezarsız kalmak da önemli mi benim için?[2]
Tanrıların, insanların atası şimşeğinin
yeliyle yalayıp ateşiyle çarpalı beri.[3]
Ne zamandır Tanrıların gazabına uğramış,
sürdürüp duruyorum şu gereksiz yaşamımı!"
    Böyle deyip direniyor, geçmiyor kararından.
Bizlerse, karım Creusa, Ascanius, tüm ev halkı,
yalvarıyoruz gözyaşları içinde: "Her şeyi,
altüst etme, babacığım! Şu üstümüze çöken
acı kaderi büsbütün ağırlaştırma bize!"
"Olmaz!" diyor geçmiyor kararından, yerinden.
Mutsuzluğun derininde kapıyorum yine
silahlarımı: "Keşke ölsem!" diyorum, "bir ölsem!"
Ne çaremiz, ne kurtuluş yolumuz kaldı artık?

1 Anchises kendini artık ölmüş, odun yığını üstünde uzanmış hayal ediyor; şimdiden ölmüştür sanki.
2 Eskiçağ insanlarının inancına göre gömülmeyen ölüler yeraltında, Hades'in kapısında, birer gölge halinde dolaşırlar.
3 Anchises Venus'la birleşmiş, Venus Aeneas'ı doğurmuş. Bu yüzden İuppiter Anchises'i şimşeğiyle çarpmış.

"Seni bırakıp babam, gidebilir miyim sandın?
Böylesi meşum bir söz nasıl çıkar bir babanın
ağzından? Şu koskoca kentte hiçbir şey kalmasın
istiyorsa Tanrılar, Troia'nın mahvına bir de
kendinin, yakınlarının ölümünü katmaya
kararlıysan ille, bak şu kapı çıkarır seni
can attığın ölüme! Priamus'un kanlarına
bulanmış Pyrrhus da gelir buraya neredeyse,
hani babasının gözleri önünde oğlunu,
babayı da sunak dibinde boğazlayan Pyrrhus!
Emziren anam! Beni kargılardan, alevlerden,
bunun için mi kurtardın? Göreyim diye miydi,
birinin kanını katıp ötekinin kanına,
Ascanius'un, babasının ve karım Creusa'nın
canını alırken düşman evimin ta bağrında?
Getirin silahları, yiğitler, getirin haydi!
Yenilmişleri çağırıyor şu son saatleri,
atın beni Danao'ların içine, tutmayın!
Yeniden döğüşerek sürdüreyim çarpışmayı.
Öç almadan hiçbirimiz ölmeyeceğiz bugün!"

Kuşanıyorum kılıcı yeniden, sol elimle
kavrıyorum sapını kalkanımın, fırlıyorum
evden dışarı, ama eşikteyken daha karım,
kapanıyor dizlerime, abanıyor üstüme,
babasına uzatıyor küçük İulus'u, sonra:
"Gidiyorsan ölüme, türlü felaket içine,
bizi de birlikte götür! Silaha sarılmakta
bir umudun varsa eğer, evini korumakla
işe başla önce. Söyle kimlere bıraktın sen,

babanı, küçük İulus'u? Ya da kimlere bıraktın,
eskiden herkesin karın diye bildiği beni?"
Böyle bağırdı, inledi, çınlattı bütün evi.
Birdenbire şaşılası bir mucize göründü:
İulus acılı yakınlarının kollarındayken,
hepsinin gözleri önünde, baktık ki, çocuğun
başı üstünden ince bir sorguç ışık saçıyor,
yalımlar değip geçiyor yumuşak saçlarına
zarar vermeden, büyüyor şakaklarına doğru..
İrkiliyor, korkudan titriyoruz, sallıyoruz
tutuşan saçlarını, dökerek pınarın suyunu
söndürüyoruz kutsal alevi. Anchises ata
yıldızlara kaldırıyor sevinçle gözlerini,
ellerini kaldırarak sesleniyor göklere:
"Her şeye kadir İuppiter! dualarla yüreğin
yumuşuyorsa, çevir gözlerini bizden yana,
tek dileğim bu senden! Dindarlığımızla eğer
bir yardımı hak etmişsek, bak da öyle yardım et.
Bu belirtileri Tanrım, istencenle pekiştir!"
Böyle der demez ihtiyar, birdenbire sol yandan,
doğudan gümbürdedi gökler; karanlıklar içinden
bir yıldız kaydı kuyruğu ışıklar saçaraktan.
Baktık, çatının üstünden akıyor pırıl pırıl,
dalıyor İda ormanına, çiziyor yolunu
ışık ışık izler bırakaraktan arkasında,
yayılıyor kükürt dumanları ta uzaklara.
O zaman yenilip bu belirtiye, içi yattı
babamın, doğruldu yerinden, kaldırıp başını,
seslendi Tanrılara, tapındı kutsal yıldıza.

"Gecikmeye gelmez artık, Ata Tanrılar! Beni
nereye götürürseniz siz, orda olacağım.
Koruyun evimi, koruyun torunumu benim!
Sizden geliyor bu belirti, Troia şimdi sizin
istenceniz altındadır! Razıyım artık, oğul,
yoldaş olacağım sana, gideceğim seninle!"
Böyle dedi. Surlar içinden yangın çatırtısı
daha açık duyuluyor artık, yuvarlanıyor
yakıcı yalımlar gitgide yöremize doğru.
"Haydi gel, sevgili babam, bin şuraya, sırtıma,
seni omzumda taşırım, güç gelmez bana bu yük,
başımıza ne gelirse, ikimize de gelir,
tehlike de kurtuluş da ortak olur bizlere.
Küçük İulus da yanımızda bana arkadaş olsun;
karım arkadan gelsin, izlesin bizi uzaktan.
Siz de yardımcılarım, kulak verin sözlerime:
kentten çıkınca tam, bir tepe çıkar karşınıza,
yüz üstü konmuş Ceres'in eski tapınağıdır;
atalarımızın saygısıyla yıllar boyunca
korunmuş bir servi bulunur yamacında,
işte buraya gideceğiz biz ayrı yollardan.
Kutsal eşyaları, Ocak Tanrılarını sen al
eline baba. Böyle zorlu dövüşten çıktığım,
elimi yeni kana buladığım için, benim
onlara el sürmem günah olur, akarsularda
yunup arınmadan..... (E.D.)
Böyle diyerek geniş omuzlarımın üstüne,
boynuma serdim kızıl yeleli aslan postunu,
aldım sırtıma yükümü; sağ elime yapışmış

küçük İulus izliyor babasını tıpış tıpış;
karımsa geliyor arkadan, koyulduk yollara,
alacakaranlık yerlerden geçiyoruz bütün,
ve ben korkuyorum! Ben ki ne savrulan kargılardan,
ne sıkı düzende toplanmış Grekler karşısında,
korku duymuştum, şimdiyse ürküyorum her şeyden:
Yol esti mi, hopluyor yüreğim, bir ses duydum mu,
irkiliyor, duraklıyorum, yanımdaki yoldaş,
sırtımda taşıdığım şu yük için korkuyorum.
Kapılara yaklaşıyorum artık ve yolumuz
sona eriyor derken, ansızın ayak sesleri
geldi sandım kulağıma, alacakaranlıkta
döreyi gözleyen babam bağırdı: "Kaç oğul,
yaklaşıyorlar, oğul! Parlayan kalkanlarını,
pırıl pırıl bronzları görüyorum." O sırada
hangi düşman Tanrı altüst etti beni, aklımı
aldı başımdan bilmem, bir koşu tutturmuşum da,
sapa yollardan; sapmışım belirlenen bölgeden
Ah, Creusa mutsuz bir kadere mi kurban olup
serildi yere, yolunu mu şaşırdı o sıra?
Yorgunluktan oturup kaldı mı bir yerde, bilmem,
ama gözlerimize görünmedi hiç, bir daha.
Ben de kaybolan karıma ne dönüp bakabildim,
ne eski Ceres tepesine, kutsal tapınağına
gelmeden, karımın kaybolduğu geldi aklıma.
Sonunda toplandık orda hepimiz, bir o yoktu.
Yoldaşları, oğlu, eşi bekledik durduk onu.
İlenmedik insan, Tanrı koymadım çılgın gibi!
Mahvolan kentimizde yüreğimi bunca yakan

bir şey gelmiş miydi başıma? Babam Anchises'i,
Ascanius'u, Ocak Tanrılarını Troia'nın,
emanet ettim yoldaşlarıma, hepsini sonra
gizledim çukur bir koyağa, ben de döndüm geri
parlak silahlarımı takınarak kentimize,
başıma gelenlere yeniden göğüs germeye.
Troia'yı baştan başa dolaşmağa kararlıyım,
kendimi her tehlikeye atmayı göze aldım.
Surlarımıza vardım önce çıktığım kapının
karanlık eşiğine, dönerek geldiğim yoldan.
Gece karanlığında izliyorum bozulmamış
izlerimizi, araştırıyorum gözlerimle.
Nereye gitsem bir korku, bir dehşet içimde,
sessizlikten bile korkuyor, ürküyorum. Ordan
gidiyorum evimize, belki ordadır karım,
belki de gelmiştir diye; oysa Danao'lar
saldırmış, ele geçirmişler tüm ocağımızı.
Ansızın parlayıverdi esip tozan yellerle
her şeyi yutan ateş, yalımlar sarıp çatıyı,
fırladı havaya çılgın gibi tutuşan yangın!
Biraz daha ilerledim, Priamus'un sarayını,
kaleyi gördüm yine: Ipıssız revaklarında,
kutsal gizlisinde Iuno tapınağının artık
seçilmiş nöbetçiler, Phoenix'le Ulixes şimdi
bekliyordu ganimetleri, burada yakılmış
tapınakların gizlisinden çalınan eşyalar,
Tanrıların sunu masaları ve som altından
kupalar, giysileri esirlerin, dört bucaktan
getirilmiş tüm Troia hazinesi üst üsteydi,

yöresinde çocuklar, kadınlar korku içinde
bekleşiyor ayakta uzun bir sıra... (E.D.)
Haykırmaya bile cesaret ettim karanlıkta,
yolları doldurdum çığlıklarla; yüreğim yanık,
inliyorum boş yere: "Creusa, Creusa!" diye,
döne döne sesleniyorum ona. Bakınırken
kentin bir evinden ötekine aranırken ben
durmadan, acı dolu hayali görünüverdi
karının Creusa'nın, gözlerimin önünde sanki.
Evet oydu, ama bildiğimden daha irice.
Dona kaldım, saçlarım diken diken, sesim sedam
boğazımda takılıp kaldı. Şöyle dedi karım,
yatıştırmak isteyerek acımı sözleriyle:
"Neye yarar ah sevgili kocam, böyle acıya
kapıp koyuvermen kendini? Olan biten her şey,
Tanrıların isteğiyle olmakta! Creusa'yı
yoldaş olarak burdan götürmene ne kader,
ne Olympus'a buyuran ulu İuppiter razı.
Yıllarca sürgüne katlanman, engin denizleri
yarıp geçmen gerekecek, sonunda varacaksın
Hesperia toprağına, orda Lidya'lı Tiber[1]
Çiftçilerin verimli ovaları arasından
ağır ağır akar; mutlu günler, bir krallık, bir de
kral soylu bir kadın düştü orda senin payına.
Sil artık Creusa için akıttığın yaşları.
Ben de görmeyeceğim ya, o Tanrısal Venus'un

1 Metinde Tiberis'in Hellenleşmiş şekli olan Tyhbris var. Eskiçağın kanısına göre Etrüskler Anadolu'nun Lidya bölgesinden İtalya'ya göçmüşlerdir. Etrüskler Roma'nın kuruluşu sıralarında Roma uygarlığı ve dini üstünde büyük bir etki yapmışlardır.

Dardanus soylu gelini ben, Myrmidon'ların ve
Dolop'ların mağrur saraylarını hiç olmazsa;
Grek analarına da hizmet etmeyeceğim ya!
Hem Tanrıların ulu anası bu kıyılarda[1]
alıkoydu beni. Haydi veda edeyim sana,
yavrumuzun sevgisini çıkarma yüreğinden!"
Böyle söyledi bana, gözyaşları içindeyken,
ve birçok söz de boğazımda takılıp kalmışken,
bıraktı gitti beni, dağıldı hafif havaya.
Boynuna sarılmak için uzattım kollarımı üç defa,
boş yere kucakladığım hayal sıyrıldı gitti
kollarımın arasından üç defa, ince esen
bir esinti, uçup giden bir düş gibiydi sanki.
Gece dağılınca ancak, döndüm yoldaşlarıma.
Baktım, birçok yeni anddaş katılmış yanlarına,
artan sayılarına şaşırdım kaldım: Kadınlar,
erkekler, sürgüne gitmek için toplanmış gençler,
mutsuz bir kalabalık. Her yandan kaçıp gelmişler,
deniz yoluyla ben hangi memlekete istersem,
benimle gelmeye hazır hepsi, candan gönülden;
hepsi hazır varlığını bu yolda yitirmeye!
Ve sabah yıldızı yüce İda tepelerinden
doğmaktaydı, sürükleyerek ardından güneşi
Grekler tutmuş kapılarını kentin, yardım için
hiç umut kalmamış yurda. Boyun eğdim kadere,
aldım babamı sırtıma, vurdum dağlara doğru.

1 Ulu Ana = Cybele.

III. KİTAP

"Asya'nın güçlü devleti, Priamus'un ulusu,
hele yıkıla!" diye uygun görünce Tanrılar,
haksız yere, yıkıldı gitti görkemli İlium!
Dumanlar türer oldu Troia'sında Neptunus'un.
İşte o günden sonra Tanrı belirtileriyle
sürüklendik durduk biz, türlü sürgün bölgeleri,
ıssız topraklar aradık. Frikya'da Antandros'la,
eteklerinde İda'nın kurduk donanmamızı.
Bizi nerelere sürüklemekteydi kaderler?
Nerede yerleşmemize izin vereceklerdi?
Bilmeden, körü körüne topladık insanları.
Tam patlamak üzereyken bahar, babam Anchises
yelken açmayı buyurdu kaderlerin önünde;
ve ben gözyaşları içinde bırakıp gittim

ata kıyılarını, limanlarını, eskiden
Troia'nın yayıldığı ovaları. Sürgün olup
atıldım engin denizlere tüm anddaşlarımla,
oğlum, Penat Tanrılarım, ulu Tanrılarımla,
Az ötede uzanır, Trak'ların ekip biçtiği
Mars toprakları; haşin Lycurgus hükmetmiş orda,
kaderler gözetirken bizi; eski konukluk hakkı,
Ocak Tanrılarıyla bağlıydı Troia onlara,
işte oraya yollandım, yay gibi bir koya
adım attım, hak bilmez kaderlerin önünde.
Orda kurdum ilk surlarını kentin, "Aeneas'lar"
kenti dedim, bağışladım ona kendi adımı.
Sunular sundum kutsal anam Dione kızına,
girişilmiş işleri gözeten Tanrılara.
Göklerin ulu Tanrısına da sonra tüyleri
pırıl pırıl ak bir boğa kurban ettim kıyıda.
Bir höyük vardı kentin tam yakınında, üstünde
kızılcık dalları; sık sürgünlerle mızrak gibi,
diken diken bir mersin ağacı. Ben sunakları
yapraklı sürgünlerle örtmek için genç dalları
koparmağa kalkınca yerden (söylerken tüylerim
ürperiyor!) bir tansık gördüm yerde, şaşılası
bir tansık! Topraktan ilk çekip çıkardığım daldan
kan akıyordu damla damla, irinle karışık,
lekeliyordu toprakları! Buz gibi bir dehşet
dolaştı organlarımı, donakaldı korkudan
damarlarımda kan! Gevrek bir sürgün koparmaya
yöneldim yine başka ağaçtan. "İşin altında

yatan gizem nedir, deneyeyim" dedim yine de.
Kara bir kan sızıyordu öteki kabuktan da.
Altüst oldu yüreğim; kır perilerine ve Get
ovalarına gözeten Gradivus babaya ben[1]
yalvardım yakardım, yolunca yordamınca beni
destekleyerek, gördüklerimi, bu kehaneti
bizim için hayra çevirsinler diye! Diz çöktüm,
dayanarak toprağa büyük bir güçle yine de,
asıldım üçüncü defa, çektim ince dalları,
(söylesem mi sussam mı bilmem?) ta derinlerinden
o höyüğün, iniltiler duyuldu, acı acı
bir ses çarptı kulağıma: "Niye beni Aeneas,
parçalıyorsun, benim gibi zavallıyı? Koru
toprak altındaki ölüyü! Dindar ellerini
günaha sokmaktan koru! Göndermedi ki Troia,
seni düşman olarak bana! Şu gördüğüm kan da
akmıyor dalından bir ağacın! Ah, kaç burdan! Kaç!
Bu vahşi topraklardan, bu haris kıyılardan!
Polydorus'um ben; bağrıma saplanan kargılar
örttü beni, toprağa atılan tohumlar gibi
kök saldı, sipsivri mızraklar gelişti hepsinden!"
Korkudan şaşkına dönmüş, öyle kalakalmıştım,
diken diken oldu saçlarım başımda, ansızın
sesim sedam da boğazımda düğümlendi kaldı.

Mutsuz Priamus, kentini kuşatılmış görünce,
güvenemez olunca Dardania silahına,
koca altın yüküyle birlik, bu Polydorus'u,

1 Gradivus: Mars

emanet etmişti geçmiş zamanda Trak kralına,
oğluna baksın diye yollamıştı el altından.
Ama kırılınca Teucer'lerin gücü ve kader
çekince ayağını kentimizden, döndü o Trak
Agamemnon'dan, yengili silahlarından yana.
Her Tanrısal yasayı ayaklar altına alıp
öldürdü Polydorus'u, zorbalıkla geçirdi
altınları eline. Ah, lanetli altın hırsı!
nelere zorlamazsın insanların yüreğini!
Yatışınca korkum anlattım Tanrısal tansığı
seçkin önderlerimize, ve en başta babama,
akıl danıştım onlardan. Herkesin birdi fikri:
Bu suçlu topraklardan çekip gitmeli, çiğnenmiş,
lekelenmiş konukluğa son vermeliydi artık,
gemileri salmalı esen yellere. Bu yüzden
cenaze töreni düzenledik Polydorus'a,
toprak yığdık, koca bir höyük diktik üstüne.
Sunaklar yaptık Ata Tanrılarına, koyu renk
yas kurdeleleri, kara serviyle donattık hep.
Sardı çevresini Troia kadınları, çözdüler
töreye göre saçlarını. Höyüğün üstüne
ılık köpüklü süt dolu kâseler, kurbanların
kanıyla dolu birçok kupa bıraktık, sonra
ruhunu bu törenle göndererek mezarına,
yüksek sesle çağırdık onun adını son defa.
İlk güven doğduğunda denizlere içimizde,
dalgaları yatıştırıp, ılgıt ılgıt esen yel
çağırınca bizi engine, gemileri saldı
denize yoldaşlarım, doldurdular o kıyıyı.

Çıktık limandan, karalar, kentler kaldı geride.
Bir toprak yükselir denizin ortasında,
Nereus'kızlarının anası[1] için, Ege'li
Tanrı Neptunus için kutsal değerli bir ada.
Kıyı kıyı, kenar kenar başı boş dolaşırken
bu adayı okçu Tanrı, dini bütün Apollon,
yalçın Mycenus, Gyarus'a bağlayınca, ada
durakalmış yerinde, insan barındırır olmuş,
korkmamış yellerden: İşte buraya sürüklendim:
ada, yorgun halimizde güven veren limanı,
çarşaf gibi sularıyla karşıladı bizleri.
İndik gemiden, saygıladık Apollon kentini;
kral Anius, hem kral, hem insanların, Apollon'un
rahibi Anius, şakaklarında kurdeleler,
kutsal defnelerle koştu bizi karşılamaya;
tanıdı eski dostu Anchises'i, tokalaştık
sağ ellerle konukluk hakkına, girdik evine.
Saygıladım taştan örme eski tapınağını:
"Ver bize Thymbra'lı Apollon, kendi yurdumuzu!
Ver bize surlarımızı, yorgun düşmüş bizlere!
Yeni kuşaklar ver, kalıcı bir kent sağla bize!
koru Troia'nın ikinci Pergama'sını, haşin
Achilles'ten ve Danao'lardan kurtulanları!
Kimin ardından gidelim? Nereye gitmemizi
buyurdun? Nerde yerleşelim? Ulu Tanrım! Bize
gönder belirtini, nur gibi ak yüreğimize!"
Bitirir bitirmez sözlerimi, ansızın her şey
titriyor sandım: Eşikler, Tanrının defneleri,

1 Nereus'kızlarının anası: Doris.

dağ taş sarsıldı toptan, tapınağın en gizemli
yeri yarılıverdi, inledi kehanet yeri[1].
Secdeye vardık, sarıldık toprağa, bir ses çarptı
kulağıma: "Cesur Dardanus soyu! Ataların
kökeninden öte sizi ilk sırtında taşıyan
toprak alacak bitek, verimli bağrına yine.
Arayın bu eski, anatoprağı! Aeneas'ın
evi orda, egemen olacak bütün dünyaya,
sonra çocuklarının çocukları ve onlardan
doğacak çocuklar da!" İşte böyle dedi Phoebus.
Büyük sevinç dalgası yükseldi, çalkandı her yer:
Phoebus'un çağırdığı surlar, sürgünde başı boş
dolananlara "Dönün!" dediği surlar acaba,
hangi surlardı? Bu soruyu soruyordu herkes.
O zaman zihninden geçirip, eski insanların
törelerini, şöyle dedi babam: "Ey önderler!
Dinleyin de, öğrenin nedir umudumuz şimdi.
Deniz ortasında uzanır İuppiter adası
Girit, ordadır İda dağları ve soyumuzun
beşiği bizim. Yüz büyük kenti vardır adanın,
hepsi de çok gelişmiş, koskoca birer devlettir;
İyi anımsıyorsam eğer, ilk atamız Teucer
ordan çıkmış önce, Rhoeteus kıyılarına
varıp Troia'yı seçmiş krallığı için. O sıra
ne İlium varmış ne Pergama'nın hisarları;
kuytu yerlerinde otururlarmış koyakların.
Buradan gelmiş Tanrıçası Cybele dağının,[2]

1 Delphoi'da Apollon rahibesi Pythia'nın üstüne oturup kehanet bildirdiği bir sacayak üzerine yerleştirilmiş madeni bakraç (cortina); Burada kehanet yeri ve Kehanet anlamında kullanılmış.
2 Cybele: Magna Mater.

Coryban'ların bronzdan tefi, ormanlarımıza
verilen İda adı, gizlere özgü sessizlik,
aslanların çektiği arabası Tanrıçanın.
Tanrıların buyurduğu yolu tutalım haydi,
yatıştıralım yelleri ve Cnossos krallığına
ulaşalım, çok uzak değildir burdan, yeter ki
yardım etsin bize İuppiter, üçüncü şafakta
demir atar donanmamız Girit kıyılarına."
Böyle dedi. Neptunus'a, sunağına gerekli
saygıyı gösterip boğa kurban etti, bir de sana,
yakışıklı Apollon!, Fırtına'ya da kapkara
bir kuzu, kayırıcı meltemlere ak bir kuzu.
Bir söylenti dolandı ki, ata topraklarından
kovulunca kral İdomeneus, ayrılmış ordan,
ıssız kalmış Girit kıyıları, boş koymuş düşman,
evler ve barınaklar ayakta dikile kalmış.
Gerilerde bıraktık Orthygia limanını;
uçar gibi gidiyoruz enginde, Baccha'ların
hora teptiği Naxos tepelerinin önünden
geçtik, yeşil Donusa, Olearus, ak Paros'u,
sulara saçılmış Cyclad'ları yalayıp geçtik;
aştık bütün adaları ayıran boğazları.
Güç buldu tayfa, yarıştı her türden, haykırarak,
şevk verdi anddaşlar, Girit'e, anayurdumuza
dönelim diye! Bir yel kalktı kıç yandan, arkadan
itti bizi, Curet'lerin eski kıyılarına
yanaştık en sonunda. Gönlümde yatan kentimin
sabırsızlanıyorum surlarını çekmek için.
Adını koyuyorum kente, "Pergama" diyorum.

Coşuyor ulusum bu adla, şevk vermek için de:
"Sevin ocağınızı, dikin evlerin üstüne,
haydi hisarınızı, göreyim sizi!" diyorum.
Karaya çekilmişken gemiler, bütün gençler de
düğün dernek, yeni tarla seçimine düşmüşken
ben mahkeme kurup dağıtıyorken evleri,
bir bitkinlik, berbat bir hastalık birden
indi organlarıma; göğün ağır havasından
kahrolası bir salgın, ağaçlara, ekinlere;
bir ölüm mevsimiydi çöküp kalan üstümüze.
Ya tatlı canından oluyordu insanlar, ya da
hasta hasta sürünüyordu. Hiç ürün vermeden
kavruluyordu tarlalar Köpek burcu altında.
Otlar kurumuş, gıda sağlamıyor, ekin hasta.
"Haydi Ortygia kehanetine dönelim de,
denizi aşarak Phoebus'a varalım yeniden,
iyilik dileyelim ondan. Ne zaman dinecek
yorgun düşmüş bizlerin çilesi? Nereden yardım
beklemeyi buyurur dertlerimize? Nereye
yönelelim?" diye sormayı öğütlüyor babam.
İndi gece, toprakta yaşayan bütün canlılar
gömüldü uykunun kucağına. Bir rüya gördüm:
Troia'dan, kenti yakan alevlerin ortasından
alıp getirdiğim kutsal Tanrı tasvirleri,
Phrygia Ocak Tanrıları başucuma dikilmiş,
gözlerimin önüne: Hani duvarda açılan
deliklerden vurunca dolunayın şavkı bol bol,
nasıl parlarsa her şey, öyle pırıl pırıldılar.
Şöyle konuşup dağıttılar bütün endişemi:

"Ortygia'ya gelince sen, bildireceği
kehaneti Apollon şurda açıklıyor işte:
O Tanrı gönderdi bizleri senin eşiğine,
Dardania yanıp yıkılanda, silahlarını
izledik biz, senin yönetiminde gemilerde
aştık kabaran denizleri; senin ardından da
doğacak torunlarını göklere yüceltecek,
kurduğun kentine egemenlik sağlayacağız.
Büyük surlar hazırla büyük geleceğe uygun;
sakın çekinme bu kaçışın uzun çilesinden.
Gitmen gerek burdan, Delphoi'lu Apollon
salık vermedi sana, "Girit'e yerleş!" demedi.
Bir ülke vardır, adına Grekler Hesperia derler,
çok eski bir ülkedir, silahlarıyla kudretli,
taşı toprağı bereketli, verimli bir ülke.
Oenotria'lılar otururmuş eskiden orda;
şimdi yeni kuşaklar önderlerinin adını
vermişler buraya, "İtalya" demişler ülkeye.
Burasıdır bizim asıl yerimiz: Burdan gelmiş
Dardanus, İasus Ata, soyumuzun kökeni.
Haydi kalk! Anlat kuşku götürmez bu sözleri,
yaşlı babana sevinçle! Corythus'u arasın,
söyle, Ausenia denen ülkeyi arasın o!
İuppiter haram etmiş sana Dicta ovasını."
Bu görüntülerden, sözlerinden Tanrıların
donakaldım ben. -Hem bir düş de değildi sanki bu,
yüzlerinin ifadesini, kurdeleyle kaplı
saçlarını, yüzlerini görüyordum karşımda.
Buz gibi ter boşandı tüm bedenimden o zaman.-

Fırladım yatağımdan ve yakaran ellerimi
açtım göklere, dualar okudum, saf şaraptan
sunular saçtım ocağa. Bu ayini yapınca
ferahladım biraz, sonra bildirdim Anchises'e,
bir bir anlattım ona, bütün olanı biteni.
"Evet, soyumuz çift kökenli ve çift atalıdır."
diye tasdik etti babam; yanılmıştı bir daha
eski anayurdun gerçek yerini kestirmekte.
Anlattı o zaman: "Ey İlium kaderlerinin
elinde hırpalanmış oğul! Yalnız Cassandra'ydı
şu başımıza gelenleri açıklayan bana;
şimdi anımsıyorum: 'Bu acılar soyumuzun
boynuna borçtur' derdi. Hiç dilinden düşürmezdi
Hesperia'nın, İtalya krallığının adını.
Ama kim umardı ki, gün olacak Teucer'ler
Hesperia kıyılarına dek gelecek diye?
Ya Tanrılardan esinlenmiş Cassandra'nın bütün
sözleri kimi etkileyebilirdi o sıra?
Şimdi biz Phoebus'un buyruğuna uyalım, madem
uyarmakta bizi, daha uygun bir yol tutalım."
Böyle dedi, hepimiz bağrışarak yüksek sesle
tasdik ettik bu sözleri. Ayrıldık bu yerden de.
Birkaç kişi bıraktık orda, açtık yelkenleri.
Aştık oyuk teknelerimizle engin suları;
açık denizi tuttu tekneler, görünmez oldu
hiçbir kara. Her yer gök, her yer denize kesti.
Ansızın kapkara bir bulut çöktü, çöreklendi
üstümüzde kara gece, fırtına yüklü bir bulut!
Ürperdi denizin yüzü karanlıkta diken diken,

arkadan devirdi yeller denizi, dalgaları
kaldırdı dağ gibi! Engin girdaplarda gemiler
saçıldı bir yana, çalkandı durdu dalgalarda.
Gece gibi bulut örttü günü, sildi gözlerden
nemli gökleri! Bulutlar yarılıyor ve Çak çak
çakıyor şimşekler ardı ardına. Dalgalar bizi
söktü tuttuğumuz yönden, kör karanlıklarda
savrulup duruyoruz bir o yana bir bu yana.
Palinurus bile fark edemiyor gece midir,
gündüz müdür? Dalgaların tam ortasında,
kestiremiyor yolunu. Böyle kaldık tam üç gün,
göz gözü görmez karanlıklar içinde, şaşırmış.
Tam üç yıldızsız gece dolandık sular üstünde;
dördüncü gün ilk defa görünür oldu bir kara,
uzakta dağlar belirdi, başı dumanlı dağlar,
düştü yelkenler, asıldı tayfalar küreklere
yumulup iki büklüm deviriyor, tarayorlar
art ardına, mavi denizi köpükler saçarak.
Kurtulduktan sonra dalgalarda beni ilk defa
Strophades kıyıları karşıladı. Koskoca
İonya denizinde yükselen bu adalara
Strophades demiş Yunanlılar. Vahşi Celaeno,
başka Harpyia'lar oturur burda, Phineus'un
evi yüzlerine kapanalı beri, korkudan
ilk sunulan yemeği bırakıp kaçalı beri;
Tanrı gazabıyla yaratılmış bu varlıklardan
ne daha meşum bir canavar, ne de daha vahşi
bir bela çıkmıştır Styx'in sularından bir daha:
Yüzleri genç kız yüzü gibi kuşlardı bunlar,

karınlarından iğrenç pislikler akan, yüzleri açlıktan sapsarı ve tırnakları kanca gibi kuşlar.... (E.D.)

Sürüklendiğimiz bu limana girer girmez biz,
bir de baktık semiz bir sığır sürüsü yayılmış
ovaya; otlar arasında bekçisiz, çobansız,
bir de keçi sürüsü. Saldırdık oklarımızla,
şölenden pay almağa çağırdık tüm Tanrıları,
ve de İuppiter'i. Sonra bir bükümünde koyun
ottan döşekler yaptık ve nefis bir şölen kurduk.
Ama birden hışım gibi yaylanarak dağlardan,
koptu geldi Harpyia'lar, bittiler karşımızda;
çırptılar kanatlarını, çığlıklar ataraktan,
yağma ettiler yemekleri, bulaştırdılar,
berbat ettiler her şeyi iğrenç bedenleriyle,
pis kokularına karıştı uğursuz sesleri.
Her taraf ağaçlarla, korkunç gölgelerle kaplı
bir kayanın derin kovuğuna sığındık bu kez,
kurduk sofraları, ateş yaktık yine sunakta.
Göğün başka bir yerinden, kör karanlıklarından
bitti yine, o cırlak sesli, uzun tırnaklı güruh,
dolaştı avının üstünde, yemeklerimizi
berbat ettiler yine sürerekten ağızlarını.
"Sarılın hemen silahlara! Çarpışın vahşi soyla!"
diye buyurdum, aynen uydular buyruklarıma;
sakladılar kılıçlarını, kalkanlarını otların
arasına, dizdiler sırayla. Onların gelişi
yansıyınca bükümlü kıyıda, yüksek kayadan
işaret verdi Misenus, çalıp delik boruyu;

anddaşlar saldırdı, yeni bir tür savaş denedi,
kargıyla öldürmek istediler meşum kuşları.
Ama hibir vuruş etkilemedi tüylerini,
hiçbir yara açılmadı sırtlarında; tez kaçarak
uçtular göklere, yarı yenmiş ganimeti,
izlerini bırakarak pisliklerinin, bize.
Bir tek kuş kondu yalnız yalçın kayanın üstüne,
Celaeno, şom ağızlı kuş, şöyle döktü içini:
"Öküzlerimizi öldürüp, boğalarımızı
serdikten sonra yerlere, Laomedon'un soyu,
savaş mı hazırlıyorsunuz bir de, yurtlarından
kovmak mı istiyorsunuz masum Harpyia'ları?
Şunu sokun kafanıza, sözlerimi iyice
anlayın: Her şeye kadir ulu Tanrı İuppiter
Phoebus'a, Phoebus Apollon da bana ne bildirdi,
açayım size ben, en büyük Furia olarak;
yolunuzun amacı İtalya'dır, bu nedenle
çağırmaktasınız yelleri. Ulaşacaksınız
İtalya'ya; varmak için limanlarına, size
izin verilecektir, ama kurt gibi acıkıp
tüm kaplarınızı kemirmeden dişlerinizle
söz verilen kenti çeviremezsiniz surlarla,
bize kıymakla işlediğiniz suçu silmeden!"
Böyle dedi, kanat çırpıp sığındı ormana.
Ama birden donakaldı anddaşlarımın kanı,
korkudan damarlarında buz gibi; kırıldı tüm
cesaretleri de; hiçbir silah yok bundan sonra;
hep adaklar dualarla barış dilememizi
istiyor Tanrıçalar da, haşin, murdar kuşlar da.

Babam Anchises açarak ellerini kıyıda
çağırıyor büyük uluları, gerçek kurbanlar
vaat ediyor: "Tanrılar! Engel olun tehditlere!
Tanrılar! Hayra çevirin böylesi felaketi!
Yatışarak koruyun dindar kullarınızı!"
Almamızı buyurdu sonra kıyıdan halatı,
ipleri gevşetmeyi. Notus doldurdu yelkenleri,
kuşlar gibi uçuyoruz, köpük köpük sularda,
yellerin, dümencinin çağırdığı kıyılara.
Göründü dalgaların ortasında Zacynthos'un
ormanı, Dulichium, Same, yalçın kayalarıyla
Neritos adası. İthaca'nın kayalarını,
Laertus krallığını aşıp geçtik, lanetledik
haşin Ulixes'i doğurup besleyen toprağı!
Göründü Leucate dağının dumanlı doruğu
gemicilere, ürkünç Apollon tapınağına
ulaştık yorgun argın, yanaştık küçük bir kente,
demir attık kıçtan. Kıyıya dikildi gemiler.
Ummadığımız toprağa vardık diye sonunda,
dolanıyoruz bu yeri. İuppiter onuruna,
sunular yakıyoruz sunaklarda, kutluyoruz
Actium kıyılarını Troia oyunlarıyla.
Anddaşlar soyunup idman yapıyor, bedenleri
yağ içinde, yurdlarındaki gibi: Kaçıp gelmek
bunca Grek kentinden, sıvışmak düşman arasından
hoşlarına gidiyor. Bu arada dolanıyor
yılın büyük çemberini Güneş, poyrazlarıyla
ürpertiyor buzlu kış yüzünü artık suların.
Girişe asıp büyük Abas'ın oyuk silahı,

kalkanını, şöyle bir dize kazıyorum üstüne:
"AENEAS BU SİLAHI KOPARDI DANAO'LARDAN,
YENGİ KAZANMIŞ". O zaman bıraksınlar limanı
diye buyuruyorum; anddaşlar yarışır gibi
dövüyorlar denizi, yarıyorlar dalgaları.
Çarçabuk Phaec kalelerini koyduk geride;
Epirus kıyılarından geçiyoruz, Chaonia
limanından varıyoruz göksel Buthrotium'a.
İnanılmaz bir söylenti duyuyoruz burada:
Priamus'oğlu Helenus Grek kentlerine güya
egemen olmuş, Aeacides'oğlu Pyrrhus'un eşini,
krallığını geçirmiş de eline, Andromache
yeniden kendi yurttaşına düşmüş eş olarak.
Donakaldım, yüreğimde şaşılası bir istek:
"Bu yiğide sorsam, böylesi serüveni ondan
bir öğrensem!" diyorum. Çıktım limandan, bırakıp
donanmayı, kıyıyı. Bir rastlantı Andromache
kentin önünde düzmece Simois kıyısındaki[1]
koruda geleneksel aşlar, ölü armağanı
sunmaktaymış küllerine Hector'un; ataların
ruhlarını çağırmaktaymış, çimenli topraktan
kutsalladığı içi boş tümseğine eşinin,
gözyaşlarına adanmış çift sunağa. Karşısında
görünce beni, Troia silahlarının içinde,
çılgın gibi, büyük tansıktan, ağzına geldi
yüreği, kalakaldı, dondu sanki kemikleri;
geçti kendinden, çok sonra konuşabildi zar zor:
"Sen misin gerçekten? Gerçek mi senin bu görüntün?

1 Andromache bir ırmağı yurdundaki Simois kıyılarına benzer biçimde düzenlemiş.

Tanrıça'oğlu? Yaşıyor musun? Besleyen ışık
seni koyduysa hayatta, nerde Hector'um?" dedi.
Boğuldu gözyaşına, ahlarıyla doldu her yer.
Söz bulamıyorum söyleyecek böylesine derin
bir acıya, kesik kesik çıkıyor sözler ağzımdan:
"Evet, yaşıyorum, büyük mutsuzluklar içinde
sürüklüyorum yaşamımı. Hiç kuşkun olmasın
gördüklerin gerçek hep... (E.D.)
Neler geldi başına yazık! Ayırdıktan sonra
kör talih böylesi kocadan seni! Ne kader bu,
Hector'un Andromache'sine ne uygun düşecek
bir kader bu! Karısı mısın hâlâ Pyrrhus'un?"
Yere eğdi yüzünü, alçak sesle şöyle dedi:
"Ne mutlu Priamus'kızına ki, düşman höyüğü[1]
üstünde, yüce surlarında Troia'nın ölmesi
buyurulmuş! Herkesten daha mutlu onun bahtı,
esir olarak düşmedi hiçbirinin payına,
katlanmadı bir galibin, efendinin döşeğine.
Oysa biz, kundaklanınca Troia, türlü sularda
sürüklendik, Achilles'oğlunun, o mağrur gencin
katlandık kibrine; esir olup gurbet ellerde
doğum yaptık; sonra Leda'kızı Hermione'yle
düğün dernek sevdasına kapılarak Achilles,
hizmetçisini, beni, uşağına, Helenus'a
verdi mal gibi, ama Orestes, elinden zorla
alınan sözlüsünün aşkıyla yanıp tutuşan,
ve (eski) cinayeti yüzünden Furia'larca

1 Bk. Polyxena: Priamus'un kızı, Neoptolemus tarafından babasının (Achilles) hayalinin isteği üzerine onun mezarı üstünde öldürülmüştür efsaneye göre.

kovalanmakta olan Orestes, kıstırıverdi,
babasının sunağı önünde, öldürdü onu,
hiç ummadığı anda. Ölümünden sonra Pyrrhus'un
krallığın bir bölümü düştü Helenus'a. O da
Chaon toprağı dedi buraya, Chaon adından
Chaonia adını verdi bütün bu bölgeye;
tepelere de çekti İlium kalelerini,
Pergama kentini. Sahi hangi kaderler seni,
hangi yeller attı, hangi Tanrı alıp getirdi
bilmediğin bu kıyılara? Ne oldu oğluna
Ascanius'a? Yaşıyor mu, soluk alıyor mu?
Ayaktayken Troia o çocuk sana... (E.D.)
Yitirdiği anasını hiç arıyor mu oğlu?
Babası Aeneas, dayısı Hector'a çekmiş mi?
Ata erdemlerine, gözüpek yiğitliğine
hevesli mi onların?" İşte böyle söylüyordu,
ağlıyor, inliyordu uzun uzun; tam bu sıra
surlardan çıka geldi Priamus'oğlu yiğit
Helenus, büyük kalabalıkla yöresindeki.
Tanıdı yurttaşlarını, götürdü sarayına,
sevinç neşe içinde; kesiliyordu her sözü
gözyaşlarıyla. İlerledim, Pergama'ya benzer
küçük bir Troia buldum, büyüğünü andırır, Xanthus
adlı bir susuz çay; Scaeva kapısı eşiğini
kucaklıyorum. Teucer'ler de seviyor dost kenti
benim gibi. Geniş kapılarda karşılıyor kral.
Şarap saçıyorlar iç avluda; yemekler konmuş
altından tabaklara, kadehler de ellerinde.
　　Günü gün kovalıyor, yeller çağırıyor artık

yelkenleri, rüzgârla şişiyor yelkenin bezi.
Başvuruyorum rahibe, sorular soruyorum:
Ey Tanrılar yorumcusu! Phoebus istencesini,
kehanet veren sacayağın, Clarus defnesinin[1]
istencesini bildiren Troia kökenli Rahip!
Sen ki haber verirsin yıldızlardan, yorumlarsın
kuşun dilini, yüksek uçuşunu, söyle haydi,
-Gerçekten uygun kehanetler gösterdi yolumu,
istenceleriyle öğüt verdi Tanrılar bana.
"var, git İtalya'ya, uzak diyarları dene!" diye
bir tek Harpyia Celaeno, adı ağza alınmaz,
bir tansığı şakıdı bana: Uğursuz öfkeyi,
meşun açlığı o bildirmişti- Her şeyden önce
hangi tehlikelerden kaçınmalıyım ben? Nasıl
gelebilirdim üstesinden böylesi çilenin?"
Helenus boğa kurban edip geleneğe göre,
Tanrılardan iyilik diledi önce, çözerek[2]
kutsal başından kurdeleleri, tuttu elimden,
kendi götürdü Phoebus, senin tapınağına,
ululuğunla dopdoluyken beni. Ardından da
Tanrısal ağzından şakıdı rahip, şöyle dedi:
"Tanrıçaoğlu, -gerçekten büyük kehanetlerle
yol almaktasın denizde, apaçık belli bu,
Tanrılar kralı düzenlemektedir kaderleri,
dönüşümü ayarlayıp çeviriyor düzeni.-

1 Sacayak (tripus): Delphoi'da Pythia adlı rahibe bir sacayağa oturtulur, sacayağın üstünden Apollon'un kehanetlerini yorumlarmış. Bu yüzden sacayak: Kehanet anlamına gelir. Clarus da, Colophon yakınında Apollon kehanetini bidiren kent.

2 Eskiçağ dinsel inançlarına göre, kehaneti yorumlayan rahibin saçları, kuşağı çözük olmalıydı.

Gel açayım birkaç Tanrı sözünü: Su üstünde
konuk olacaksın bunlarla, varabileceksin
kolayca bu Ausonia limanına sağ salim sen.
Gerisini açıklamama engeldir Parca'lar
'Helenus bilmesin bunu!' derler, Saturnus kızı
İuno da 'Söylemeyin sakın ha!' diye yasaklar.
Önce yakın sandığın, bilgisizliğin yüzünden
varmağa hazırlandığın komşu limanlarıyla
İtalya'yı ayırır bizden uzun, geçilmez yol,
geniş topraklar. Kentin için sen güvenli bir yer
bulmadan önce, senin üç burunlu Sicilya'nın
dalgalarında bükmen gerektir küreklerini,
gemilerle Ausonia'nın tuzlu sularından
geçmen gerek, Yeraltının göllerini, sonra da
Circe adası Aeaea'yı aşman gerek önce.
Belirtilerini diyeyim sana da aklında
iyi kalsın, unutma sakın! Issız bir ırmağın
kıyılarında sen dertli dertli oturmaktayken,
meşeliğin dibinde iri bir domuz bulursun,
beyaz bir domuz otuz tane yavru doğurmuş da
uzanmıştır toprağa, memelerinin yanında
toplanmış ak ak yavruları: İşte o yer, kentini
kuracağın, çilelerin son bulacağı yerdir.
Ama masaları ısıracaksınız diye de
çok tasa çekme sakın! Bir yol bulacak kaderler
çağırdığında, yardım edecek Tanrı Apollon.
Ama kaç bizden, İtalya kıyısına çok yakın
bu topraklardan, tez kaç dalgalı denizimizden!
Bütün kentlerde hain Grekler oturuyor, çekmiş

surlarını Narycium'lu Locri'ler; Giritli
İdomeneus almış Salentin ovalarını[1]
askerleriyle, ordadır Meliboea önderi
Philoctetes'in güçlü surla çevirdiği ünlü
küçük kent Petelia. Denizi aşıp donanman
kıyıya demir atınca, sunakları kurarak
artık dilek dilerken Tanrılardan, saçlarını[2]
erguvan renk örtüyle ört ki, Tanrı onuruna
yaktığın alevlerde çarpmasın gözüne senin
düşmanın yüzü, her şeyi altüst etmesin sakın.
Bu kurban töresini anddaşların da sen de
koruyun hep: Temiz bir bağlılık içinde
olsun torunların da. Burdan çıkıp yeller seni
vurunca Sicilya kıyısına ve dar boğazı
Pelorus'un açılınca önünde, sağındaki
toprağı[3], solundaki denizi dolan çepeçevre.
Soldaki kıyıya da, sulara da girme sakın!
Derler ki bu yöre depremle, geniş çökmelerle,
her iki toprak da bir bütünken geçmiş zamanda[4]
batıp ayrılmış birbirinden. Böylesi güçlüdür
zaman, çehresini değiştirmek için dünyanın!
Araya saldırmış deniz, ayırmış sularıyla
Hesperia'yı Sicilya'dan, daracık boğazla
bölmüş toprakları, evleri: Dövüp duruyormuş
sağ kıyıyı Scylla, solu baş edilmez Charybdis
yutmuş, üç defa emerek derin uçurumlardan

---

1 Salentin halkının oturduğu Calabria bölgesi.
2 Erguvan örtünün büyüleri engellediğini düşünürdü Romalılar.
3 Sicilya toprağı.
4 İtalya ve Sicilya adası.

suları üç defa göğe çıkarmış sırayla,
dalgalarla dövermiş yıldızları; Scylla'yı da
bir mağara korurmuş gizli bucaklarında,
uzatıp başını ordan kayalara çekermiş
gemileri. Kalçaya kadar üst yanı insanmış
göğüsleri genç kız göğsü; iri gövdesiyle
bir deniz ejderi alt yanı, kurtların karnına
eklenmiş birçok yunus kuyruğu, işte böyleymiş.
En iyisi Pachynum burnunu, Sicilya'daki,
dolanmalısın yavaş yavaş; koca mağarada
biçimsiz Scylla'yı ve görkemli köpeklerin
havlamasıyla çın çın öten koca kapıları
bir defa görmektense, uzun uzun dolanmayı,
göze almalı o burnu! Ayrıca Helenus'da,
bir ileri görüş varsa, inanılırsa onun
esinine, doldurmuşsa Apollon gerçeklerle
ruhunu, sana, Tanrıça'oğlu, bir tek şey, ama
hepsinin yerini tutacak bir şey diyeceğim,
hep uyaracağım seni yeniden: Dua et de
her şeyden önce ulu İuno'ya, istencesine,
elde et güçlü Sultanı yakarıp dualarla;
böylece başaracaksın bırakıp Sicilya'yı
rahatça yol alırken İtalya topraklarına.
Oraya varıp Cumae'ye, başı ormanlarıyla
uğultulu Avernus göllerine ulaşınca,
Tanrılardan esinli, kızoğlankız bir rahibe[1]
göreceksin orda, kayanın dibine oturmuş

1 Dilekler ölçüye sokulmuş sihirli sözlerdir, bu yüzden ozan canere: Şakımak sözcüğünü kullanıyor, tıpkı Aeneis destanının girişinde ozanın aynı sözcüğü kullandığı gibi.

şakımaktadır kaderleri, yapraklar üstüne
yazdığı harflerle, adlarla: Kehanet sözlerini
yapraklar üstüne geçiren o kızoğlankız[1]
Ölçüye vurur da kor kuytusuna mağrasının,
bu sözler öylece kalır orda, sıraları
değişmez; ama kilit açılıp, aradan esen
ufak esinti dağıtırsa hafif yaprakları,
oyuk kayada uçuşmuş yaprakları toplamaz,
sıralayıp düzene koymayı umursamaz o.
Bir yorum almadan döner nefretle herkes ordan,
Sibylla'nın yerinden. Nice sabırsızlansa da
gemicilerin, nice güçlü yeller çağırsa da,
yelkenleri uygun yelle dolduracak olsa da
aldırma çok zaman kaybına, bir an önce gidip
kâhinin yanına, yorum dileyemedim diye;
kendisi şakısın yorumu isteyerek, açsın
ağzını; o desin sana İtalya halklarını,
gelecekteki savaşları, desin her birinden
nasıl kaçınmalı, katlanmalısın çilesine!
Saygılanınca mutlu çareler gösterir: İşte
seni uyarmak için diyeceklerim. Var git haydi
ulu Troia'yı yücelt başarılarla göklere!"
Böyle dedikten sonra dostuna rahip, buyurur
fildişine altın kakma ağır armağanları
getirsinler diye gemiye: Bol gümüş yığar,
Dodona tasları, üç altın telle örülmüş
zırhları, parlak tepeli bir başlık, üstünde
saç sorguçlu tolgalar, hepsi de silahlarıdır

1 Cumae Sibyllasına ima var.

Neoptolemus'un. Babam için olanlar da var,
atlar ve gemi süvarilerini de ekler... (E.D.)
kürekçileri tamamlar, dostlara silah sağlar.
Bu arada Anchises buyuruyor gemileri
yelkenlerle donatmayı, esince yeller sakın
gecikmesinler diye. Yorumcusu da Phoebus'un
şöyle der büyük saygınlıkla: "Ey Venus'a koca
olmağa layık görülmüş Anchises! Tanrıların
derdi tasası, iki kez Pergama öreninden[1]
kurtarılmış kişi! Ausonia'nın toprakları
açıldı önünde: Yelken açıp var bu yerlere!
Ama koyup gitmen gerek önce şu toprakları...
Irak buralardan Apollon'un sana açtığı
Ausonia bölgesi. Ey dindarlığı yüzünden
oğlunun, mutlu adam! Var git," dedi, "daha fazla
konuşarak bekletmek istemem esen yelleri."
Andromache de değerli birçok armağan verdi,
bu ebedi ayrılıştan yas içinde, getirdi,
altın telle işli giysiler, Phrygia işi
bir üstlük Ascanius'a (hepsi de ona layık)
Birçok da kumaş yığdı önüne: "Al bunları da,
bir anı olsun sana ellerimle dokuduğum,
Hector'un eşi Andromache'den, sevgili yavrum!
Hiç sönmeyen sevgisinin delili olsun bunlar!
Al, yakınlarının verdiği son armağanları!
Can Astyanax'ımın bana kalan son hayali!
İşte böyleydi gözleri, elleri böyle işte,
böyleydi yüzü! Aynı yaştaydı seninle, şimdi

1 Bk. Açıklamalar, Laomedon, Anchises.

tüylenerek yüzü erişecekti erginliğe!"
Ayrıldım yanından, gözlerim dolu dolu. Dedim:
"Mutlu olun, varmışsınız yargınızın sonuna
madem. Bizlerse çağrılmaktayız yeni yeni
kaderlere. Siz ulaşmışsınız artık huzura:
Ne küreklerinizle tarayacak deniziniz,
ne de arayacak Ausonia ovaları var,
sizler aradıkça önünüzden kaçıp giden!
Hayali Xanthus, Troia gözlerinizin önünde;
kendi ellerinizle yaratmışsınız bunları,
hayırlı Tanrı belirtileriyle; dilerim ki
Greklere yönelik belirtiler üstün olmasın![1]
Gün olup ulaşırsam Thybris'e, ya bu ırmağa
yakın ovalara, soyuma ayrılmış surları
görürsem bir gün, dilerim kan kardeşi çift kenti,
eskiden birbirine yakın iki kardeş halkı
birleştirelim yüreğimizde, tek yurt olsunlar;[2]
Hesperia'yla Epirus tek olsun bizim için,
ikisinin de atası Dardanus'tur, mademki
ikisinin de başına gelen benzemektedir,
torunlarımız da bu duyguda olsun bizimle!"
Deniz attı bizi Ceraunia yakınlarına,
ordan İtalya'ya varış çok kısadır denizden.
Ama bu arada, başı dumanlandı dağların
yoğun sisle, yitti gitti güneş gözler önünden.

1 Bir kent yapılırken kehanetlere sorulur, hayırlı belirtiler gelirse (kurbanların bağırsaklarından, kuşların uçuşu gibi kimi doğal olaylardan kâhinlerin yorumladığı belirtiler) kent kurulurdu. Aeneas'ın dileği Greklerin bu belirtilerden üstün belirtiler elde edememesi idi.

2 Burada Hesperia Batı'yı, İtalya'yı temsil ediyor. Dardanus Troia'lıların ve Roma'nın ortak atasıdır. Böylece Troia'lılarla İtalya'daki Roma, Epirus'taki Butrote kardeş kent oluyorlar.

Hangi gemici bekçilik edecek gemilere,
diye kura çektik, serpildik sonra toprağın bağrına,
kıyıda, kuru kumsalda sere serpe, dinlendik.
Yorgun organlarımıza girdi uyku usuldan!
Hora'ların sürüklediği gece, varmamıştı[1]
çizdiği çemberin ortasına daha, her zaman
uyanık Palinurus kalktı yerinden, gözledi,
araştırdı yelleri, kulak verdi havalara;
göklerde yol alan izledi her yıldızı;
Arcturus'a, selli Hyad'lara, çift Ayıya,
altın kılıç kuşanmış Orio'ya göz gezdirdi.
Durgun gecenin kucağında görünce hepsini
yerli yerinde, kesin işaret verdi pupadan.
Kaldırdık ordugâhı düştük yollara yeniden,
yellere açtı o kanatlarını yelkenlerim.
Yıldızlar batmış, tanyeri artık ağarmaktayken,
karanlık tepeleri, dümdüz ovaları birden
çarptı gözümüze İtalya'nın. İlkin Achates
"İtalya!" diye selamladı neşeyle haykırıp.
O zaman babam Anchises bir çelenkle donattı
koskoca bir kupayı, doldurarak saf şarapla
seslendi Tanrılara, yüksek pupanın üstünde
ayakta durup.... (E.D.)
"Denizin, karanın Tanrıları! Fırtınalara
egemen Tanrılar! Yellerle gidişimiz kolay
yardımcı soluğunuz daim olsun üstümüzde!"
Sıklaşır dilenen esintiler, koyun girişi
yakınlaşır, serilir Minerva'nın tapınağı

1 Eski inanca göre Hora'lar ya gecenin ya da gecenin atlarına bağlanarak ilerlerdi gökte.

artık kalenin üzerinden gözlerin önüne.
Anddaşlar toplar yelkenleri, gemilerin kıçını
döndürürler karaya doğru. Eurus dalgalarıyla
yay gibi yontulan liman yayılıyor karşıda;
öne uzanan kayalar tuzlu serpintilerden
köpük köpük; altta liman içerlek yayılıyor,
yüksek kale gibi iki sıra kaya gizliyor
çifte kollarıyla her iki yandan tapınağı
bu kayalar, tapınak da görülmüyor limandan.
Dört at gördüm burda, kar gibi ak, geniş çayırda
otlayan: İlk Tanrı belirtisi; Anchises ata:
"Bizi konuklayan toprak, savaş bildiriyorsun,
savaş için silahlanır atlar, bu sürü bize
bir savaş tehdididir. Yok, yok kimi zaman da at
bu dört ayaklı, arabaya koşulmak için de
alıştırılıp, boyunduruğa razı edilirdi
geme eskiden, bu da barış umudu var demek!"
İşte böyle dedi, sesli silahlı Pallas'ın o zaman
yakardık ululuğuna, ilk o karşılamıştı
utku çığlıkları atarken bizi; başımızı
sunaklar önünde örtüp Phrygia örtüsüyle,
Helenus'un verdiği, ve en etkili dediği
öğütlere uyarak biz, yolunca yöntemince,
Grek İuno için yaktık buyurduğu sunuları,
çevirdik yönünü direklerin tüm yelken yüklü,
bu Grek soylu yerlerden, şüphe dolu topraklardan
ayrıldık. Doğru söylüyorsa söylentiler eğer,
burdan görülürmüş Hercules körfezi, kurduğu
Tarentum. Karşıda dimdiktir kutsal Lacinia,

Caulo'nun kaleleri, gemi batıran Scyllaeum.
Suların ardında Aetna görülüyor uzakta,
Sicilya adasının Aetna'sı. Uğultusunu
duyuyoruz her yanda denizin, ta uzaklarda
kayaları dövüp kırılan dalga seslerini.
Kabarıyor sığ deniz, kaynaşıyor fokur fokur
kumlarla. O zaman babam Anchises: "İşte bakın,
gördüğünüz Charybdis'tir kesinlikle, Helenus
denizaltı kayalarını şakımıştı hani,
bu korkulası kayalıkları. Burdan kurtulun
anddaşlar, eşitçe yumulun küreklerin üstüne."
Hemen yerine getirdiler buyruğu; başını
ilkin sola, denize büken Palinurus oldu,
gıcır gıcır ses verdi tekne, sonra tüm donanma,
kürek çekerek, yelle itilerek süzüldü sola.
Bir kabarıyor dalga, kalkıyoruz göklere dek!
Bir alçalıyor, dalıveriyoruz yeraltının
ruhlarına dek! Gümbür gümbür ses veriyor üç kez,
derin oyuklarından kayalar; serpildiğini
görüyoruz üstümüze tam üç kez köpük köpük
kabaran suların, göklerden. Yok oldu yel, güneş,
bırakıverdi bizi yorgun, bitkin halimizde,
yolu şaşırıp tuttuk Cyclops'ların kıyısını.
Yellerin kuytusundaki liman geniş, sakindi.
Ama yakınında Aetna korkunç çöküntülerle
gürleyip duruyor, zift dumanları, ak külleri,
kara kara bulutları fırlatıyordu içinden,
atıyordu lavları göklere dek, yalıyordu
yıldızları, kusuyordu kimi, kayayı, taşı,

dağın böğründekileri homurdana inliye;
erimiş kayaları yığıyor açık havaya;
ta dibinden fokurduyor kor gibi lav külhanı.
Derler ki, Enceladus'un şimşekle yarı yanmış
cesedi ezilmektedir ağır kitle altında.
Koca Aetna konunca üstüne, deliklerinden
külhanın alev solumaktadır: Kaç kez yorulup
bir yanına dönünce, tüm Sicilya'yı titretmiş
homurtularıyla, dumana boğmuştur gökleri.
Ormanların korumasına sığınıp geçirdik
geceyi, katlandık eşsiz, benzersiz canavara;
bu sesleri çıkaran nedeni hiç görmüyorduk ki!
Zifir gibi bir gece örtmüş ayı bulutlarla.
Sabah yıldızı doğmaktayken ertesi gün, şafak
dağıtıyordu artık nemli gölgeleri, birden
çıkageldi birisi, bir deri bir kemik, sanki
yepyeni bir tür; her yanı lime lime; yaklaştı,
yakaran ellerini, uzattı kıyıya doğru.
Bakıyoruz, korkunç bir pislik, uzun sakalları,
üstünde giysileri tutturulmuş dikenlerle,
ama gerisi Grek! Vaktiyle yollanmış Troia'ya,
yurdunun silahlarıyla. Dardanus kıyafetini,
Troia silahlarını görünce uzaktan, biraz
duraladı, dehşete düşerek bu görüntüden,
tuttu adımını, az sonra da attı kendini
kıyıya, yakararak gözyaşlarıyla, dedi ki:
"Yıldızlar aşkına, gökteki Tanrılar aşkına,
soluduğumuz göğün ışığı aşkına, beni
kurtarın bu yerden, Teucer'ler! Nereye olursa,
götürün beni bu yerden, istediğim tek şey bu!

Danao donanmasından Ocak Tanrılarına
İlium'un, savaş açanlardan biriydim, doğru;
bilirim, inkâr da etmem, ama böylesi büyük
suçsa işlediğim suç, savurun beni sizler
dalgalara, gömün beni enginlere! Ölsem de
memnun olurum, insanın eliyle öldüm diye."
Böyle dedi, sarıldı dizlerimize, yerlerde
yuvarlandı, yapıştı dizlerimize: "Kimdi bu?
Kimin kanından gelmiş? Nasıl bir kader peşinde?
anlatsın açıkça," diye konuşmaya zorladık.
Derken babam sağ elini uzatınca, az sonra
güçlendirdi ruhunu uzatılan bu güvence;
dehşetten kurtularak şöyle söyledi sonunda:
İthaca'dır yurdum, mutsuz Ulixes'in yoldaşı;
Achaemenides adım. Fakirdi babam Admastus,
-keşke fakir kalsaydı!- Bu yüzden gittim Troia'ya.
Anddaşlarım titreye titreye kaçıp giderken
bu vahşi inlerden, unuttular beni burada
koskoca mağrasında canavar Cyclops'un.
Kokmuş, kanlı yemekle dolu, içi geniş
karanlık bir hayvan inidir. Cyclops'un kendi de,
dağ gibi yüksek, başı yıldızlara değen bir dev!
-Tanrılar bu belayı uzak tutsun yeryüzünden!-
Ne yüzüne bakılır ne de söz söylenebilir;
iç organlarıyla mutsuzların, ve kara kanla beslenir.
Şu gözlerimle gördüm ben, arka üstü yatarak
yakaladı koskoca elleriyle mağarada,
iki cenkçinin bedenini kırıyorken o sert
kayalarda; dört bir yanda kokmuş etler içinde

yüzüyordu barınağı, gözlerimle gördüm ben,
ılık etler titriyorken dişlerinin altında.
Ama kalmadı yanına! Katlanmadı bu hale
İthaca'lı Ulixes; böyle büyük badirede,
geçti kendinden: Tıka basa doyup koyuverince
ağırlaşan başını yere, şaraba gömülüp,
uzandı boylu boyunca o koskoca yaratık
çıkarıyordu ağzından uykuda geğirerek
şarapla karışık kanlı parçaları, bizlerse
ulu Tanrılara yakardıktan sonra, saptadık
kura çekerek herkese düşen görevi, birden
hep birlikte, her taraftan bastırdık çepeçevre!
sivri bir kazığı batırdık o koca gözüne,
tek gözüne, korku veren alnının altındaki,
Argos kalkanına, Phoebus'un lambasına benzer!
Öcünü aldık yakınlarımızın hayalinin.
Koymadık yanına. Ama sizler, mutsuz insanlar,
durmayın kaçın burdan! koparın palamarları,
bu kıyıdan... (E.D.)
Kapayıp yün taşıyan sürüleri, sütlerini
sağan, bu oyuk mağarada öylesi kocaman,
öylesi biçimsiz, başka yüzlerce Cyclops yaşar
bu bükümlü kıyıda; ay yayını üçüncü defa
ışıkla doldurdu, tam üç aydır ben ormanlarda
ıssız hayvan inlerinde ve barınaklarında
sürünmekteyim. Kayalardan çıkan sürü sürü
Cyclops'u görüyorum, ayak sesleri geliyor
kulağıma, böğürtüler titretiyor içimi.
Tohumları, taş gibi yiyecekleri sağlıyor

bana dallar, o berbat yiyecekleri; yerlerden
çekip çıkardığım köklerle besleniyorum hep.
Gözden geçiriyorum her yeri. İlk bu kıyıya
sizin donanmanızın geldiğini gördüm, ona
adadım kendimi. Ne olursa olsun donanma
bu menfur soydan kaçıp kurtulmam için yeterdi.
İşte alın canımı, her tür ölüm daha iyi!"
Böyle der demez, baktık sürüsünün arasında
devinip duruyor o iri kitlesiyle çoban,
Polyphemus, biçimsiz, kör gözlü korkunç canavar,
iniyor tepeden bildiği kıyılara doğru.
Bir çam dalı yönetiyor, emin bir yol sağlıyor.
Yün taşıyan koyunlar yanında, felaketinin
tek avuncu, tek zevki ...... (E.D.)
Erişince suya, varınca yüksek dalgalara,
sildi sularla, oyulmuş gözünün kanlarını,
gıcırdatarak dişerini, inleye inleye.
İlerliyor açık denize yarı boyuna dek,
o çam yarması böğürleri ıslanmadı daha.
Biz de, yakaranı hak ettiği için aldık da
bordamıza, usul usul halatı kesiyoruz,
korku içinde tez kaçıyoruz, deviriyoruz
suları küreklerle, yumulup yarışır gibi;
algıladı çoban, kürekçi seslerine doğru
yöneltti adımını. Ama biz de sağ eline
hiç olanak tanımayınca, başaramayınca
İon sularında yarışı, bir çığlık attı dev,
titredi bütün denizler, enginler, uzaklarda
korku saldı İtalya topraklarına, inledi

Aetna'nın oyuk mağraları hep böğürtüsüyle.
Ormanlardan, dağ tepelerinden Cyclops sürüsü
saldırdı limana, doldurdular tüm kıyıları.
Ayakta görüyoruz Aetna kardeşleri, dikmiş
hışım gibi gözlerini boş yere üstümüze,
yüksek kafaları uzanıyor göklere kadar.
Korkulası bir toplantı bu: Başı göğe değen,
dağ doruklarında nasıl yükseltirse başını
ulu meşe, kozalaklı servi ve İuppiter'in
ormanı, Diana korusu, öyleydiler tıpkı.
Tez çözdük bağlanmış halatları sallayarak,
nereye gittiğimizi bilmeden, yelkenleri
çevirdik uygun yellere büyük korku içinde.
Scylla, Charybdis'e doğru yol alalım diye,
Helenus'un uyardığı buyruğa karşın (çünkü
iki yolda da az farklıydı ölüm tehlikesi).
Geri dönerek yelken açmaya karar verdik ya,
neyseki dar Pelorus'tan kalkan tuttuk poyrazı.
Pantagyas ağzında canlı kayalardan geçtim,
aştım Megara körfezini, Thapsus düzlüğünü.
buraları gösteriyordu mutsuz Ulixes'in
yoldaşı Achaemenides, önceden geçtikleri.[1]
Sicilya körfezinin girişinde bir ada vardı,
dalgalı Plemyrium burnuna karşı; eskiden
Ortygia dermiş orda oturanlar. Elis'li
Alpheus ırmağı denizin altında aşmış güya
gizli yollar da kendine, Arethusa, suları
karışmaktaymış bugün, Sicilya'nın sularına,
senin pınarında. Buyruklara göre, o yerin

1 Vergilius burada Odysseia IX.dan esinlenmiş, Polyphemus öyküsünden.

güçlü Tanrılarını saygıladıktan sonra,
Helorus bataklığının yağlı topraklarından,
yüksek kayalardan, Pachynum'un sığ kayasının
önünden geçiyoruz. Yerinden devinmesine
kaderlerin hiç izin vermediği Camerina,[1]
Gela ovası ve adını ırmağından alan
Gela ovası çıktı karşımıza, ta uzaklardan.
Yalçın Acragas gösterdi koskoca surlarını,
eskiden olağanüstü atlar yetiştiren kent.
Seni de yalayıp geçtim bol hurmalı Selinus,
gözden ırak kayalarıyla aldatıcı, katı
Lilybaeum burnu, sonra Drepanum limanı,
kasvetli kıyılar karşıladı beni, atıldık
sayısız fırtınalar önünde; orda ne yazık!
Yitirdim babamı, çektiğim her derdin, çilenin
devasını. Ah, babaların en iyisi! Yazık,
türlü tehlikelerden boş yere kurtulmuş babam!
Bıraktın beni burada yorgun, bitkin halimde!
Ne bilici Helenus, ne de taş kalpli Celaeno!
birçok korkutucu olaydan haber verdi de,
böyle yaslı acıyı bildirmediler bana.
Bu son çilemdi, uzun yolculuğun son durağı
Ayrıldık ordan, Tanrı attı bu kıyılara bizi.

Herkes dikkatle dinlerken Aeneas ata böyle
yineliyordu, tek başına, Tanrı kaderini,
anlatıyordu uzun dolaşmalarını, sonra
sustu, öyküsünü bitirip sakin kaldı.

1 Camerina, Sicilya'da bir Grek kolonisi, Hyparis ırmağı kıyısında. Hyparis bataklık meydana getirdiğinden, kentliler hastalıktan yakınarak kehanete başvurmuş, o da: "Bu hareketsiz haliyle daha iyi" demiş. Camerina'lılar kehanete aldırmayarak aşmışlar ırmağı, düşmanları da kenti almış.

IV. KİTAP

Kraliçeyse aşk derdine düşmüş, çoktan sevdalı,
damarlarında besliyor sızlayan yarasını,
gizli bir kor yüreğinde, eriyor için için.
Hiç aklından çıkmıyor sayısız kahramanlığı,
ulu, şerefli soyu o yiğidin; asil yüzü,
sözleri yüreğine saplanmış kalmış sanki;
aşk derdiyle ne huzuru kalmış ne de sükûnu!
Ertesi şafak Phoebus'un çırağılarıyla tüm
yeryüzünü dolanmaya başlarken, göklerdeki
nemli karanlıkları dağıtıp aydınlatırken,
şöyle konuşur Dido, aklı fikri perperişan,
gönlünün yarısı bacısına: "Canım kardeşim,
nasıl bir kâbus bastırdı, kararsız koydu beni,
ne bambaşka bir konuk ayak bastı evimize!

O soylu görkemi vurmuş yüzüne, cesareti,
başardığı savaşlar! Hem sanırım, boşuna da değil
bu inanç, o bir Tanrı soyundan gelmiş olacak.
Korkudur açığa vuran alçak ruhları. Ah, yazık!
Ah, kaderlerin elinde nasıl savrulmuş kalmış!
Hangi cenklere katlanmış, ne destanlar yaratmış!
İlk aşkımın hayali kırılınca bir ölümle,
"Başkasıyla evlenemem!" diye verdiğim karar,
böylesine saplanıp yerleşmeseydi gönlüme,
gerdekten, düğün çırağılarından böylesine
dehşet duymasaydım ben, yalnız onun sevdasına
kaptırabilirdim belki kendimi. Evet Anna,
saklamayacağım senden; zavallı Sychaeus'un,
kocamın acı kaderinden sonra, kardeşimin
cinayetiyle, evim barkım, Ocak Tanrılarım
dağıldıktan sonra, tek bu adam duygulandırdı,
bir tek bu çeldi, kararsız koydu gönlümü benim.
Canlanıyor içimde izleri eski yangının.
Yok yok, sana karşı gelmektense, çiğnemektense
yeminlerini utanç duygusu! Gömsün beni de
dilerim, kara toprak, ya her şeye kadir Tanrı
çarparak şimşeğiyle, o hayaller diyarına,
Erebus'un soluk yüzlü hayaller diyarına,
İndirsin beni dilerim, kapkara zulmetine!
İlk bağlandığım erkek, alıp gitti tüm aşkımı,
korusun hep mezarında, kendisiyle birlikte!"
Böyle deyip ıslattı gözyaşlarıyla sel gibi,
kıvrımlarını giysisinin. Yanıt verdi Anna:

"Ey ışıktan çok sevdiğim kardeşim! Sen hep böyle,
tek başına mı geçireceksin, acılı yaslı,
güzelim gençliğini? Hiç tanımayacak mısın?
tatlı çocuk sevgisini, Venus'un zevklerini?
Ölülerin külleri, ya da toprağa gömülmüş
atalarımız hiç aldırır mı bu işe sanki?
Peki, Libya'da, daha önce, Tyrus'da bir talip
çekemedi senin dertli ruhunu; İarbas'ı,
yengi dolu Afrika toprağının beslediği,
başka önderleri hor gördün ya, ama şimdi de
direnecek misin yoksa hoşlandığın aşka da?
Bir düşünsene kimlerin memleketine gelip
yerleştin? Şurdan savaşta yengi bilmez kentleri
Gaetul'lerin, gem tanımaz Numid'ler, konuk almaz
Syrt'ler çeviriyor topraklarını; öte yandan,
kuraklıktan ıssız kalmış bir bölge ve dört yana
saldıran azgın Barce'liler! Tyrus'da patlayan
savaşlar için o ikiz kardeşinin saçtığı,
ne diyeyim tehditler için ... (E.D.)
Tanrılar gözetmiş, İuno yardım etmiş de sana,
Troia'nın gemilerini atmış yeller, sanırım,
bu kıyıya. Öyle yiğit bir kocan olsa, düşün,
şu gördüğüm Kartaca, nasıl bir kent olur, nasıl
yücelir krallığın! Teucer silahları eklenince,
nerelere ulaşmaz anı şanı Kartaca'nın?
Yalnız Tanrılardan özür dile kardeşim, sonra
kutlu kurbanlar kestir de, ağırla konuğunu;
onu oyalamak için de, bahaneler uydur:
'Fırtına, sağnaklı Orion kudurdu denizde,

hırpalıyor tekneleri, gökle baş edilmez!' de."
Böyle söyleyip ateşledi, Dido'nun içinden
dolup taşan aşkı Anna, kuşkulu yüreğine
umut verdi, sildi kalbinden tüm utancı, arı.
İki kardeş en başta koştular tapınaklara
tüm sunaklarda aradılar barışı huzuru.
Kurbanlar kestiler âdetlerince, iki dişli,
seçkin kuzular, yasa koyucu Tanrı Ceres'e,
Phoebus'a, Lyaeus ataya, evlilik bağını
gerçekleştiren Tanrıça İuno'ya özellikle!
Güzeller güzeli Dido sağ elinde kadehten
şarap döküyordu, kurbanlık beyaz bir dananın,
iki boynuzu arasına; ya da Tanrıların
dolanıyor dolanıyor kanlı sunaklarını,[1]
putları önünde, ağır adımlarla, bir daha
yineliyordu o günü armağanlar vererek.
Deşilmiş karınlarına bakarak hayvanların
seyiren bağırsaklarını yorumluyordu.[2]
Ah, neden anlar ki rahiplerin ruhu! Adaklar,
tapınaklar ne işine yarar çılgın bir ruhun?
İliklerine işlemiş Dido'nun aşk ateşi,
için için can buluyor sevda yüreğinde.
Yanıp tutuşuyor mutsuz kadın, çılgınlar gibi,
dolanıp duruyor kenti. Girit ormanlarında
uzaktan, kanatlı oku bırakırsa rastgele
geyiğin bağrında çoban, Dicta ormanlarında,
fundalıklarında nasıl kaçarsa geyik ama

1 Roma'da kurban kesiminden önce, Romalı kadınlar sunakların çevresinde dönerlerdi ağır adımlarla. Dido gün yenilenmiş gibi kurbanlar kesiyordu.
2 Rahip (Haruspex) kurban törenini izler, kurbanın seyiren bağırsaklarından girişilen işi Tanrıların destekleyip desteklemediklerini yorumlardı.

ölümcül ok saplı kalırsa yine böğrüne,
tıpkı öyleydi Dido da: Şimdi götürüyordu
surların ortasına Aeneas'ı ve Sidon'un
gösteriyordu zenginliğini, gelişen kenti;
Şimdi söze başlıyor, dudaklarına takılıp
kalıyor yarıda sözcükleri; akşam olmadan
özlüyor son şölenlerini, şimdi çılgın gibi
dinlemek istiyor acı çilesini İlium'un,
bir daha bir daha! Alamıyor hiç gözlerini
yüzünden Aeneas'ın öyküsünü anlatırken;
ayrıldıklarında da, solgun ay kısınca yeniden
şavkını, batan yıldızlar öğütlerken uykuyu,
bomboş sarayında, yapayalnız, acı içinde,
kapanıyor sedirine Aeneas'ın. O yokken,
dalgın, yitik, bir onu görüyor, onu duyuyor,
ya da babasıyla kapılarak benzerliğine
Ascanius'u göğsüne bastırıyor, kim bilir,
dile gelmez aşkını yatıştırır belki, diye!
Ne başlayan kuleler yükseliyordu artık, ne
silah talimi yapıyordu gençler. Kalakalmış
limanda savunma işleri de, olduğu gibi.
Her iş durmuş, tehdit saçan koca surlar, havada
asılı duruyor göklere değen iskeleler.
İuppiter'in sevgili eşi, Saturnus kızı, İuno
bakar ki Dido böylesi acı derde düşmüştür,
ünü şanı engel olamıyor çılgınlığına,
şu sözlerle yanaşır hemen Venus'un yanına:
"Üstün onur, koskoca ganimet kazandınız siz
gerçekten, sen de oğlun da. Eğer iki Tanrının

düzenine yenildiyse bir kadın, sizin için
ne büyük, unutulmaz bir ün bu! Hem bilmem mi ben,
senin surlarımıza, ulu Kartaca'ya karşı
nasıl kuşku doludur yüreğin? Ama ne zaman
biter bu düşmanlık? Ya da sonu bu yarışmanın
nereye varır? Neden seninle sürekli barış
yapmıyoruz, bir düğünle de pekiştirmiyoruz?
Böylesi daha iyi değil mi? Niyetlendiğin
her şeyi elde ettin: Yanıp tutuşuyor Dido,
karasevdası işlemiş iliklerine değin.
Gel birleştirelim halkımızı, eşit haklarla[1]
yönetelim onları. İzin vereyim de Dido,
Troia'lı bir kocaya hizmet etsin, buyruğuna
çeyiz olarak getirsin Tyrus'luları, senin."
Şöyle yanıtladı Venus da - anlamıştı çünkü
yapmacık yürekle konuştuğunu Tanrıçanın,
İtalya'daki krallığı Libya topraklarına
aktarmak istiyordu aslında.- "Kim reddeder
bu teklifi, ya da seninle çatışmayı yeğ tutar?
İnsan deli olmalı. Yeter ki bu teklifini
uygun bulsun alın yazısı da. Ama kaderden
endişe ederim. Ne ister acaba İuppiter?
'Troia'dan gelenlerle Tyros'lular bir kent kursun,
iki halk bir andla bağlansın birbirine!' ister mi?
Uygun bulur mu bunu? İuppiter'in eşisin sen,
ricalarla gönlünü etmek senin hakkındır,

1 Eşit haklarla, diye çevirdiğimiz (paribus auspiciis) Roma dinindeki bir hakkı dile getiriyor. Auspicium devletin geleceğini doğa olaylarından (kuşların uçuşu, kurban bağırsaklarını seyirmesi gibi) yorumlama hakkıdır. Bu hak resmi bir görevliye, Haruspex'e verilmiştir.

et haydi, ardındayım ben." Şahane İuno da
aldı o zaman: "Evet benim görevim, doğru bu,
şimdi dinle beni bir iki kelimeyle sana,
nasıl başarılabilir bu iş anlatayım ben:
Yarın güneş doğar doğmaz, yayınca yeryüzüne
ışıklarını, Aeneas'la çok kadersiz Dido,
gitmeğe hazırlanıyorlar ormana; avcılar
ağları germek için koşuşurken korulukta,
doluyla yüklü kara bir bulut indiririm gökten,
yeri göğü oynatırım gümbür gümbür yerinden;
kaçışır arkadaşları, yoğun gece her şeyi
örter; Dido'yla Troia'lı önder de sığınırlar
aynı mağaraya; ben de orda olurum, buysa
senin de istencen eğer, evlilik bağlarıyla
bağlarım ikisini de sımsıkı, Aeneas'a
veririm Dido'yu, orda olur Gerdek Tanrısı."
Bu dileğe karşı koymadı Cythera'lı ya,[1]
içinden de gülüverdi kurulan düzenlere.
Bunlar olup biterken kaldırdı başını Şafak
sulardan bırakıp Okyanus'u; İubar doğunca[2]
çıktı seçilmiş tüm gençler kentin kapılarından.
Geniş ilmikli ağlar, tuzaklar, kalın demirli
mızraklar, Massylia atlıları, koku olan
köpek sürüleri, saldırdı dışarı. Sarayın
kapısından ileri gelenleri Kartaca'nın,
odasında oyalanan kraliçeyi bekliyor.
Sesli ayaklı atı da kapının önündedir:
Erguvandan ve altından haşasıyla dikilmiş,

1 Venus.
2 Servius'un bildirdiğine göre: Güneş.

pırıl pırıl, huysuz, ısırmakta köpüklü gemi.
Sonunda ilerliyor büyük bir kalabalıkla,
yenleri işlenmiş Sidon kaftanıyla Dido da.
Sadağı altından, altından tokayla toplanmış
saçları, erguvan renk urbasını tutturmuş
altından iğneyle. Phrygia'lı yoldaşları da
neşe içinde, İulus da ilerliyor onlarla.
Hepsinden yakışıklı Aeneas'sa kraliçeye
eşlik ediyor, birleştiriyor ordularını.
Hani Likya'lı kışlağını, Xanthus çayını
bırakıp da anayurdu Delus'u ziyarete
gelince Apollon, korolar kurunca yeniden
sunakların yöresinde; Girit'liler, Dryops'lar,
bedenleri dövmeli, Agathyrs'ler, hep birlikte,
sıçrayıp dururlarken, kendi de, tepelerinde,
Cynthus'un dolaşır ya, altından bir taç başında,
dalgalanan saçlarını bir dal ezer hafifçe,
omuzundaki oklar hışır hışır ses verir ya,
tıpkı öyleydi Aeneas da. Hızla yürüyordu,
onun gibi, seçkin yüzünde de aynı soylu alım!
Varırlar sonra yüksek dağlara, geçit vermez
yerlere: Şurda sivri kayalardan atlıyor
yaban keçileri, süzülüyor tepelerden.
Öte yanda geyik sürüleri geniş ovayı
aşıyorlar: Toz bulutu içinde kaçıyorlar,
itişip kakışarak, bırakıyorlar dağları.
Küçük Ascanius da sürmekte oynak bir atı,
neşe içinde, doludizgin yarışıyor, kimi
şunu, kimi bunu geçiyor, koyağın ortasında.

"Şu miskin sürüler arasında, ağzı köpüklü
bir yaban domuzu olsa" diye dua ediyor.
"Ya da şu dağlardan boz renk bir aslan inse bari!"
Tam bu sıra, büyük homurtular doldurdu göğü
usuldan, doluyla karışık sağnak indi sonra.
Tyrus'lular, Troia gençleri, Venus'un torunu,
çil yavrusu gibi dağıldılar korku içinde,
orda burda bir dam aradılar kendilerine.
Seller indi dağlardan. Dido'yla Troia'lı önder
vardılar aynı mağaraya, ilkin işaret verdi,
Toprak'la everen İuno, gerdeğin yardakçısı;
havada ateşler çaktı durdu. Su perileri
uludular gerdek şarkısını dağ doruğunda.
İlk o gün hazırlandı ölüm, felaket nedeni
Dido'nun, onur, görenek unuttu saygısını.
Ama gönlünde yatan, kaçamak aşk da değildi:
Bir evlenme demekteydi buna, bu ad altına
örtüp gizlemek istiyordu Dido hatasını.
Söylenti yel gibi yayıldı büyük kentlerine
Libya'nın, o her şeyden hızlı yayılan Söylenti,
yayıldıkça güçlenen, gitgide de kuvvet bulan;
başta çekingen, ufacıktır ama çok geçmeden
yükselir havalara; yerde yürür ama, başı
bulutlarda gizlidir. Anası Toprak'mış denir,
Tanrılara buğuzlanıp, onu nefret içinde
getirmiş yeryüzüne: Ceos'la Enceladus'un
en küçük kardeşiymiş, herkes öyle anlatır.
Ayağına tez, kanadına hızlı, korku saçan
bir canavar azmanıymış. Ne kadar tüyü varsa,

o kadar keskin gören gözü varmış bedeninde,
o kadar dili varmış, o kadar konuşan ağzı.
Ah ne tansık! o kadar da dikilmiş kulakları!
Gece uçar, yerle gök arasında vızıl vızıl,
karanlıkta yummazmış gözünü tatlı uykuya!
Gündüz de otururmuş bekçi gibi, ya bir evin
çatısına, ya da yüksek kulelerin üstüne,
koca kentlere dehşet saçarmış. Hem iftiranın,
yalanın sadık habercisiymiş, hem de gerçeğin.
Türlü dil dökerek kulaklarını milletin
doldururmuş seve seve; karşıtları eşitçe
şakır dururmuş hep olanı da olmamışı da.
Söylenti yaymış haberi: "Troia kanından doğmuş
Aeneas geldi kente; güzel Dido da kendine
layık bulup birleşti onunla! Şu koca kışı
tatlı tatlı, zevk içinde geçiriyorlar şimdi.
Yüz karası bir tutkuya kapılarak ikisi
düşünmez oldular krallıkları!" Berbat Tanrıça
her yerde insanların ağzına verdi haberi.
Döndü, tez koştu kral İarbas'a, diller dökerek
ateşledi yüreğini, kabarttı öfkesini.
    Kral İarbas, Hammon'la kaçırdığı su perisi
Garamantis'in oğlu; geniş krallığı içine
İuppiter'e yüz koca tapınak, yüz sunak yapmış,
Tanrıları gözetlesin diye, hiç sönmeyecek
bir ateşi kutsamıştı onlara, kurbanların
kanlarıyla suladığı toprağı; tapınağın
renk renk süslemiş girişini, türlü çelenklerle.
Acı haberi duyunca alev almış yüreği,

çılgına dönmüş İarbas. Derler ki sunaklarda,
putları arasında Tanrıların, İuppiter'e
yalvarıp yakarmış, ellerini açarak göğe:
"Ey kudretli İuppiter! Şölenlerde Maur soyunun[1]
işli döşeğe yatıp uğruna Bacchus şarabı
saçtığı Tanrım! Görüyor musun şu olanları?
Yoksa boşu boşuna mı dehşete düşüyoruz,
şimşeğini çakarken sen! Ruhumuzu ürperten
ateşler, kör ateş mi yoksa, bulutları aşan
başka bir gürültü mü, babacım, bu şamata?
Bir kadın, yersiz yurtsuz ve avare dolaşırken
yurdumuza gelip de küçük bir kent kurmak için,
para verip bizden bir avuç toprak alan kadın,
yasalarımıza boyun eğdirip, sürülecek
küçük kıyı verdiğimiz kadın, koca olarak
istemedi de beni, kabul etti krallığına
Aeneas'ı efendi diye! Bir sürü hadımıyla,
elde etti kadını şimdi erkek bozuntusu,
çenesine, saçına Maeonia mislerine[2]
bulanmış kurdeleler dolayan Paris, keyfini
sürmektedir ele geçirdiği ganimetinin.
Bunun için tapınağına armağanlar sunduk,
sözüm ona kudretine saygı gösterdik demek!"
Sunağına sarılarak yakaran İarbas'ın
sözlerini işitti her şeye kadir İuppiter.
Çevirdi gözlerini kraliçenin surlarına,
daha parlak bir üne yüz çevirmiş âşıklara.
Mercurius'a seslenerek, şunları buyurdu:

---

1 Mauretania ile Vergilius bütün Afrika'yı kasteder hep.
2 Romalılar Phrygia ile Troia'yı karıştırırdı hep. Mitra: Kurdele. Bacchus'un başına sardığı kurdele, ya da bele sarılan kuşaktır.

"Var git, oğul, çağır meltemleri, kanatlarınla
ak da konuş, Tyrus'lu Kartaca kentinde şimdi
oyalanan, kaderlerin üstüne yüklediği
kenti kurma görevini aklından çıkaran
Dardanus'lu önderle, götür ona sözlerimi
tez esintilerle: Güzeller güzeli anası
Venus'un vaadi bu değildi bize. Bu amaçla
Grek silahlarından iki kez kurtarmadı onu.
Yeni devletlere gebe, savaş için çırpınan
İtalya'ya egemen olacaktı o; Teucer'in
yeni bir kuşak üretecekti soylu kanından,
tüm dünyayı alacaktı yasaları altına,
buydu onun alın yazısı. Bunca başarının
onuru alevlendirmiyorsa onun ruhunu,
ün şan kazanmaya çalışmazsa kendisi için,
çok mu görüyor Ascanius'a baba olarak,
Roma'nın yüksek hisarlarını? Nedir niyeti?
Ya da düşman bir soyun kentinde hangi umutla
oyalanıyor? Ausonia'lı kuşaklarını,
Lavinium topraklarını unuttu mu yoksa?
Tez yelken açsın, son sözüm bu, ilet haberimi!"
Böyle dedi, o da yerine getirmek üzere
ulu Babanın buyruğunu, hazırlanıyordu.
Önce altın sandalları bağladı ayağına
kanatlarıyla havada, su üstünde, karada
onu yel gibi taşırdı bunlar. Değneğini de
aldı sonra, onunla Orcus'tan çağırıyordu
soluk gölgeleri, kimini de o götürüyordu
acıklı Tantarus'a; uyutur uyandırırdı

insanları, açardı gözlerini ölülerin.[1]
Estirirdi yelleri; karmakarışık bulutlarda
yüzerdi. Uçtu uçtu, ansızın çarptı gözüne
güçlü Atlas'ın doruğu, dimdik, yalçın sırtları,
gökleri omuzunda taşıyan, başı her zaman,
çamlarla duman duman kara bulutla, Atlas'ın.
Yağmurlarla, yellerle hırpalanır, omuzları
lapa lapa yağan karla kaplıdır; çenesinden
dere gibi seller akar hızla o ihtiyarın,
sakalları da dondan buz buz, diken diken kaskatı.
Önce Atlas'ın üzerine konar Cyllene'li[2],
dayanarak iki kanadına, sonra ordan da
salıverir kendini sulara doğru, aşağı,
kıyılarda, balık dolu kayalarda, alçaktan
uçan kuş gibi yalayarak suların yüzünü,
ana tarafından atası Atlas'ın dağından
Libya kumsallarına gelirken uçar yerle gök
arasında, aşar bütün akıp geçen yelleri.
Kanatlı ayaklarıyla konar konmaz damlara[3]
fark etti Aeneas'ı; surların, yeni evlerin
yapımıyla uğraşmaktaydı o sırada önder.
Tyrus erguvanıyla boyanmış yün üstlüğüyle
pırıl pırıl parlıyor, düşmüş omuzlarına üstlük,
hepsi zengin Dido'nun armağanları; kumaşın
eliyle atmış atkılarını, altın telle de
işlemiş. Tez yanına gider Tanrı: "Demek şimdi

1 Eskiçağ inancına göre, Mercurius ölülerin gözlerini açıp yörelerini görmelerini sağlarmış.
2 Mercurius Cyllene'de doğmuştur.
3 Damlar olarak çevirdiğimiz sözcük aslında kent dışındaki kulübelerdir Kartaca'da (Megalia). Servius'a göre Vergilius Megaria demeliydi.

temellerini atıyorsun yüksek Kartaca'nın,
güzel bir kent kuruyorsun sevgili eşin için.
Unuttun mu, yazık, krallığını, görevlerini?
Tanrılara buyuran ulu Tanrı beni sana
yolladı parlak Olympus'tan, hani yeri göğü
istencesiyle döndüren Tanrı; hızlı yellerle
şu haberi ulaştırmamı buyurdu, kendisi:
Nedir niyetin? Hangi umutla geçiriyorsun
günlerini Libya topraklarında? Bunca işin
onuru alevlendirmiyorsa senin ruhunu,
ün şan kazanmaya çalışmazsan kendin için,
bak serpilen Ascanius'a; oğlun İulus'un
düşün geleceğini. Onun payına düşmüştür
İtalya krallığı, Roma toprakları." Böyle der,
Cyllene'li Tanrı, keser sözünü yarıda,
sonra bir ölümlü çehresinden sıyrılarak o,
ince bir buhar olur, silinip gider gözlerden.
Aeneas'ın dili tutulur bu görüntüden,
sesi de boğazında takılakalır korkudan.
"Kaçıp gitmeli bu mutlu diyarı bırakarak!"
Yüreği tek bu duyguyla yanıp tutuşur sade.
Böyle bir uyarına, böylesi Tanrı emri onu
ta caneviden vurmuştur: Eyvah ne yapsın şimdi.
Nasıl söyleyecek, nasıl girecekti konuya?
Zihninde türlü hal çaresine başvurur durur,
ve sonunda en iyi görünende karar kılar.
Mnestheus, Sergestus ve güçlü Serestus'u
çağırır yanına: Arkadaşlarını kıyıda
toplasınlar, gemileri gizlice donatsınlar,

hazır etsinler gereçleri, bu yeni durumun
gizlesinler nedenini. Kendi de bu arada
ona açılabilmek için en yumuşak anını,
en uygun biçimi kollayacak. İyi kalpli Dido
bir şey bilmiyor şimdilik, böylesine büyük aşk
kopmaz diye umuyor ya! Hepsi de seve seve
uyarlar buyruğuna, hemen koyulurlar işe.
Ama kim kandırabilir ki seven bir kadını?
Çevrilen düzenleri en başta kraliçe sezinler,
yapılan hazırlığın o farkına varır ilkin,
her şeyden eminken bile kuşkulu değil miydi?
Aynı zalim söylenti, çıldırmış haldeyken ona:
"Gemiler donandı," der, "hazırlık var yolculuğa!"
Kraliçe geçer kendinden, aklı başından gider,
alev alır yüreği, dolanır bir Baccha gibi
koca kentte. Nasıl ki Thyias kutsal eşyalar[1]
götürülürken, üç yılda kutlanan cümbüş onu
"Ey Bacchus!" diye çığlıklar atmaya kışkırtınca
gece, Cythaeron dağı avaz avaz çağırınca,[2]
çılgın gibi olursa, tıpkı öyleydi Dido da.
Sonunda Aeneas'ı o sorguya çeker ilkin
"Böyle büyük bir günahı, hain, gizleyecektin,
yurdumdan sessiz sakin sıvışacaktın öyle mi?
Nasıl umabildin bunu? Bir bağ yok mu içinde?
Şu aşkımız, vaktiyle verdiğin andlar hiç mi hiç,
engel olmadı mı sana? Ya da korkunç ölüme

1 Thyias: Bacchus korosundan bir kadın.
2 Üç yılda bir kutlanan Bacchus bayramında, bayram tapınaktan Tanrının kutsal eşyaları alındığı zaman başlardı, alay Cythaeron dağının yöresine kadar yürürdü. Gece de Bacchus korosunun kadınları (Thias) tef çalarak Tanrının sopasını sallarlardı.

atılmaya hazır Dido? Karda ayazda bile,
ah taş kalpli! Hazırlıyorsun demek donanmanı,
poyrazlar arasından denize açılmak için,
için içine sığmıyor öyle mi? Yaban eller,
adsız meskenler aramasaydın, o eski Troia
ayakta olsaydı, dalgalı denizleri aşıp
arar mıydın Troia'nı? Ha, arar mıydın, söyle!
Kaçtığın ben miyim yoksa? Gözyaşlarım aşkına,
sağ elin, senin aşkına -mutsuz başıma artık
ne bıraktım ki!- birleşmemiz aşkına, gerdeğin
ilk günleri aşkına, bir iyilik yaptımsa sana,
ya da tatlı bir şey buldunsa bende, yalvarırım,
acı çöküp giden şu sarayıma! Ricalara
duyarlıysan hâlâ, vazgeç şu giriştiğin işten!
Libya halkı, Nomad zalimleri, senin yüzünden
nefret ediyor benden! Hep senin yüzünden sildim
yüreğimden ar duygusunu, yitirdim ünümü,
yalnız bu ün eskiden yıldızlara yükseltirdi
beni. Kimlerin eline bırakacaksın, söyle,
ölmek üzereyken, konuğum! Bana bu ad kaldı,
bu konuk adı madem, kocam dediğim erkekten!
Niye yaşıyorum hâlâ? Kardeşim Pygmalion
gelip surlarımı yakıp yıksın diye mi? Yoksa
Gaetul İarbas esir edip götürsün diye mi?
Bari sen kaçmadan önce, bir çocuğum olsaydı
senin kanından, bir küçük Aeneas, oynardı
sarayımın avlusunda, yüzü de sana benzer[1]

1 Roma'da çocuk doğunca toprağa (terra) bırakılırdı çırılçıplak, o zaman baba çocuğu kabul ediyorsa yerden kaldırırdı (suscipore), ya da baba çocuğu kabul etmezse, çocuk ya sokağa bırakılır, ya da boğulurdu. Bu âdet sonradan kalkmıştır. Çeviride bu özel durum belirtilemedi.

bir oğlan, hiç olmazsa kendimi arkandan
böylesine aldanmış, bırakılmış hissetmezdim!"
Böyle dedi. Aeneas'ın gözleri bir noktaya
takılıp kalmıştı, Tanrı uyarması yüzünden,
yenmeye çalışıyordu içindeki açıyı.
Kısaca yanıtladı sonunda: "Say dök, kraliçem,
doya doya sen, borçlu olduğum her şeyi sana,
inkâr edecek değilim! Kendimi bildikçe de,
organlarıma can verdikçe de soluğum,
seni seve seve anacağım hep. Savunmam da
kısa olacak. Sanma ki senden gizli kaçmayı
tasarlamıştım. Hem evlilik çırağılarını
hiçbir zaman vaat etmemiştim sana, andlaşma
yapmadımdı seninle! Kader kendi kararımla
düzenleme fırsatını verseydi hayatımı,
gönlümce davranmak mümkün olsaydı benim için,
önce Troia kentinde oturur, yakınlarımın
sevgili ölülerine saygı gösterirdim ben;
yüksek Priamus sarayı da ayakta kalırdı,
ellerimle onarır, yenilmişlerin uğruna,
bayındırırdım Pergama'yı yeniden. Şimdiyse
Grynia'lı Apollon büyük İtalya'yı benim
kurmamı buyuruyor, Likya'lı kehanetler de
İtalya'ya ulaşmayı kısmet etmişler bana.
Benim aşkım da, yurdum da orası, İtalya'dır.
Kartaca surları, Libya kentinin görünümü,
bir Fenikeli'yken sen, tutuyorsa seni burda,
Teucer'ler sonunda Ausonia topraklarına
yerleşecek diye, içinin burkulması neden?

Krallık kurmak için yaban ellerde yer aramak
mubahtır bizim için de! Yeryüzünü örttükçe
nemli gölgeleriyle gece, ışıklı yıldızlar
yükseldikçe göklerde, uyanıyordu babam
Anchises, düşümde beni, endişeli hayali
kâbus gibi basıyordu. Oğlum Ascanius'u
Hesperia krallığından, kaderlerin ona
ayırdığı topraklardan yoksun bıraktım diye,
bu sevgili varlığıma haksızlık ettim diye,
eziliyordu yüreğim; şimdi de Tanrı habercisini
yollamış bana, İuppiter'in kendisi, tez yeller
üstünde getirdi buyruklarını, yemin ederim
ikimizin başı üstüne, gözlerimle gördüm
parlak ışıklar içinde, surlarını aşarken,
sesini de işittim kulaklarımla! Ne beni,
ne de kendi yüreğini yak yakınmalarınla.
İsteyerek gitmiyorum ben İtalya'ya..." (E.D.)

O böyle konuşurken Dido da ters ters bakıyor,
çeviriyordu gözlerini oraya buraya,
tepeden tırnağa süzüyordu onu sessizce,
sonra alevlenip boşandı: "Yok yok bir Tanrıça,
olamaz senin anan! Dardanus da atan değil!
Seni, hain, sivri tepeleriyle, diken diken
Kafkas dağı doğurmuş, Hyrcania kaplanları
emzirmiş olmalı! Saklayacak neyim var çünkü,
beter ya da daha beter bir felaket mi bekleyeyim?
Hiç acımla inledi mi, gözlerini eğdi mi?
Yıkılıp gözyaşları döktü mü hiç benim için?
Tutkun sevgilisine acıdı mı yürekten? Ulu İuno,

İuppiter Ata adil gözlerle bakmıyor artık
bu olanlara. Güvenim kalmadı hiçbir şeye!
Kıyılarımıza vurduğunda, yok yoksulken, ben
onu yurduma aldım, krallığımın bir kısmına
yerleştirdim, ah, ne çılgınmışım! donanmasını,
anddaşlarını kurtardım ölümlerden! Ne yazık!
Öfkeler sardı beni, sürükleyip götürüyor;
şimdi de yok rahip Apollon, Libya kehaneti,
yok İuppiter Tanrı habercisini yeller arasından
yollamış da, o da korkunç haberler getirmiş de...
Gökteki Tanrılara ne kadar da yakışır bu!
Kaçırırlar zahir bu dertlerle huzurlarını!
Yok yok, tutmuyorum seni, verecek yanıtım yok,
Var git sen izle İtalya'nı yellerin önünde!
Dalgalar arasında krallık ara kendine!
Adil ulular gücü varsa eğer, umarım,
kayaların arasında, işkenceler içinde
kıvranırsın, 'Dido!' diye adımı ana ana!
Sen uzaktayken, meşum ateşlerle peşindeyim,[1]
soğuk ölüm alınca da ruhumu bedenimden,
hayal olup, nereye gitsen, orda olacağım!
Cezanı çekeceksin hain! Çektiğin de bana
malum olacak; yeraltında Man'ların kaldığı
girdaplarda, bana kadar ulaşacak haberin!"
Böyle dedi, susuverdi yarıda, yorgun, bitkin,
kaçtı ışıktan, süzüldü gitti gözler önünden,
çekildi, bıraktı onu öylece, korku içinde:
Dilinin ucundayken, birçok söz söylemeye

1 Furia'ların ellerindeki çırağılar.

hazırlanıyorken duraksamalı, sallantılı!
Hizmetçiler kaldırdı baygın organlarını,
götürdü mermer odaya, yatırdılar yatağa.
Dindar Aeneas da avutarak acılarını
hafifletmek, konuşarak dertlerinden kurtarmak
istese de kraliçeyi, boyun eğdi yine de
Tanrıların buyruğuna, döndü donanmasına.
İç geçirerek, büyük acısıyla ruhu altüst.
Troia'lılar da koyuldular işe, denize
indirdiler dağ gibi gemileri kıyılarda,
sularda yüzüyordu artık ziftlenmiş tekneler.
Bütün Troia'lılar şimdi kaçmaya can atarak,
ormandan yapraklı sırıklar, biçimsiz kütükler
getirdiler...[1] (E.D.)
Kentin her bucağından aktığı görülüyordu
göçmek için insanların, karıncalar nasıl
kışı anımsar da üşüşürse büyük yığına,
buğdayı taşırlarsa yuvaya, kara bir ordu
uzar giderse tarlalarda; dar patikalardan
taşırlarsa ganimetleri otlar arasından,
kimi omuz verirse koca taneye, kimisi
toplayıp alayı, hırpalarsa gecikenleri,
tüm patika kaynarsa işle, tıpkı öyleydiler.
Neler duyuyordun yüreğinde, bütün bunları
görünce Dido? Kıyılar kaynaşırken uzakta,
bu haykırışlar gözlerinin önünde, denizde,
birbirine karışırken, sen hepsini kalenden,
seyrederken, Dido, nasıl inliyordun içinden?

1 Kürek yapmak için.

Ah haşin Aşk! Neler yaptırmazsın sen insanlara!
Denenmedik hiçbir şey koymasın diye ölmeden,
mutsuz Dido'nun tek çaresi gözyaşları yine,
yalvarıp yakaracak yine, ya dize gelerek
gururunu sevdası uğrunda feda edecek.
"Anna baksana, kıyılarda o ne telaş öyle!
Her yerden toplandılar, yelkenler çağırıyor yeli,
çelenklerle süsledi bak pupaları tayfalar,
sevinç içinde. Bu kadar acı çekeceğimi
bilebilseydim, şimdi göğüs gererdim bu hale!
Bir tek yardım yap, kardeşim Anna, mutsuz Dido'ya,
hain yalnız seni sayardı çünkü, yalnız sana,
açardı gizli duygularını bile. Yalnız sen
yanaşırdın tatlılıkla, bilirdin zamanını.
Git kardeşim, konuş o mağrurla, ricacı gibi:
Aulis'te Greklerle, Troia soyunu yok etmeye
and içmedim ben, Pergama'ya karşı donanmayı
yollamadım, Anchises'in küllerine, Man'lara[1]
ben saygısızlık etmedim. Neden kulaklarını
tıkıyor sözlerime? Acelesi ne? Şu mutsuz
tutkuna bari, Anna, son bir armağan versin de
beklesin uygun yelleri, kolay bir kaçış için.
Vefa göstermediği eski birliğimizi de
dilemem artık, yoksun olmasın güzel Latium'dan,
bırakmasın krallığını da: Bir şey diliyorum,
çılgınlığımı yatıştırmak için küçük bir zaman,
beni ezen kader öğretinceye değin bana,

1 Cato'ya göre, Anchises İtalya'ya gelmiştir, ama Varro'ya göre, Diomedes bir kehanete uyarak Anchises'in kemiklerini mezarından çıkararak birlikte götürmüştür, ama günaha girdiği için başına birçok felaket gelince, onları Aeneas'a geri vermiştir. Vergilius efsanenin bu şeklini izlemiyor.

acı çekmeyi, son bir ara zaman diliyorum.
-acı kardeşine!- Bağışlarsa bu iyiliği
fazlasıyla öderim ben borcumu ölümümle!"
Böyle diyordu Dido, çok mutsuz kardeşi de,
bu yakınmaları tekrar tekrar anlattı ona,
ama Aeneas duygulanmadı yakınmalardan.
Ya da hiçbir söz girmiyordu artık kulağına.
Kader karşıdır bu işe, bir Tanrı acımaya
tıkamıştır kulaklarını. Alp kasırgaları
gövdesi yaşlı sert meşeyi devirmek için,
bir şurdan bir burdan esip yarışırlarken, nasıl
ıslık ıslık ses verirse, kökleri sarsılarak
yüksek dalları meşenin serilirse toprağa,
doruğu havada, kökü Tartarusdaki meşe
tutunur kayalara, yere yapışırsa, işte
Aeneas da böyleydi, bir şurdan, bir burdan yiğit
dövülüyor yakınmalarla ama, caymıyordu
fikrinden, ulu yüreği parça parça olsa da,
iniyor yanaklarından gözyaşları boş yere.
İşte o zaman ürküp mutsuz Dido kaderinden,
diler ölümü! Görmek istemez gökkubesini
gözleri artık. Her giriştiği iş yaklaştırır
daha çok ölümüne onu. Günlükler yakılan
sunaklara armağanlar koyarken, bir de bakar
-ah, söylemesi korkunç!- o kutsal sular kapkara
oluvermiş. Saçılan şarap meşum belirtili
kara kana dönüşmüş! Bunu yalnız Dido görür,
kız kardeşine bile söylemez. Bir de sarayda
kocasının özel tapınağı vardır mermerden,

çok saygı gösterirdi Dido, ak kurdelelerle,
kutsal dallarla donatırdı hep. İşte buradan,
gecenin karanlıkları örtünce yeryüzünü,
bir ses geldi sanki, eşi çağırıyordu onu,
öyle sandı Dido. Sarayın çatısı üstünde
ölüm çığlığı atıyordu yalnız bir baykuş;
sık sık uzuyor çığlık, dönüyordu iniltiye.
Eski kehanetlerin yorumları da ayrıca
korkunç uyarmalarla ürkütüyordu onu.
Düşünde görüyordu kendini çılgınlar gibi,
o kaçıyor, vahşi Aeneas da kovalıyordu.
Hep yalnız, hep tek başına, arkadaşsız, yollarda
uzun uzun yürürken görülüyordu kraliçe.
Tyrus'lularını arıyordu ıssız çöllerde,
Eumenid sürüsünü, çift güneşli iki Thebae
gördüğünü sanan çılgın Pentheus gibiydi sanki.
Ya da Agamemnon'un oğlu Orestes gibi, hani
çırağılar, yılanlarla kovalarken anası,
sahnede, onu bekler ya İntikam Perileri
Tanrının eşiğinde, tıpkı ona benziyordu.
Acıdan kahrolup yitirince aklını Dido,
karar verir ölüme; kendi yüreğinde belirler
zamanını, biçimini; gizleyerek yüzünden
kararını, sakin, umutlu bir çehre takınır,
kederli kardeşinin yanına şöyle yanaşır:
"En sonunda bir yol buldum, kutla beni, kardeşim,
onu bana getirecek, ya da benim sevgimi
ondan çözecek bir yol. Okyanus sularında,
Güneş'in battığı en ırak yerde, Aethiops'lar
oturur; parlak yıldızlar çakılmış gök kubbeyi

omuzlarında dolandırır ulu Atlas hani,
işte ordan gelmiş bir rahibeyi bildirdiler,
Hesperid'ler tapınağının bekçisi, ejderi
doyuran, kutsal ağaçtaki dalları koruyan
rahibesi, Massyl'ler soyunun; baldan çiğlerle
uyuşturan haşhaşı serper, beslermiş ejderi.
Büyülerle istediği insanı acılardan
kurtarır, başkasını da acılara boğarmış.
Akışını durdururmuş ırmakların, tersine
döndürürmüş yıldızları; Man'ları çağırırmış
geceleri; böğürdüğü duyulurmuş toprağın
ayaklarının altında; dağlardan indirirmiş
dişbudak ağaçlarını. Tanrıları ve seni,
tatlı başını tanık tutarım, canım kardeşim,
gönülsüz başvuruyorum büyü sanatına ben.
İç avluda büyük odun yığını kurdur, Anna,
gizlice, üstüne de o dinsizin odasında
duvarlara astığı silahlarını koysunlar;
bütün giysilerini, evlilik döşeğini de,
beni mahveden o döşeği! Hoşuma gidiyor
tüm anılarını yok etmek günahkâr adamın.
Rahibe de bu yolu gösterdi." Böyle konuştu,
sustu Dido, attı beti benzi, sapsarı oldu.
Ama Anna, anlamadı bu acayip törenle,
bir cenaze töreni gizlemektedir kardeşi,
bu kadar çılgınlığı havsalası almazdı ki!
Sychaeus'un ölümünden daha ağır felaket
gelir diye bir korku yoktu içinde; bu yüzden
yerine getirdi isteğini... (E.D.)

Kraliçeyse koca yığın yapılınca, kesilmiş
meşelerden, çıralardan; sarayın ortasında
göklere dek donattı avluyu tüm çelenklerle,
çevirdi yeşil dallarla, cenazeye adanmış.
Sonra giysilerini, bıraktığı kılıcını,
mum heykelini yerleştirdi döşeğin üstüne,
olacağı bile bile Dido. Yüksek sunaklar
çevreliyordu odun yığınını: Saçları
darmadağın, gök gürler gibi sesiyle, rahibe
yüz Tanrıyı çağırdı üç kez: Erebus, Chaos,
üçlü Hecate, bakire Diana'nın üç yüzü.[1]
Avernus suyunu simgeleyen suyu her yana
serpiyordu. Mehtapta tunç orakla biçilmiş
ince tüylü, kara ağulu otları alıyor
eline, bir de yeni doğmuş, zorla anasının
karnından çıkarılmış tayın alnındaki[2]
beni, aşk siğilini, ana daha çıkarmadan... (E.D.)
Yumduğu ellerinde tutup kurban pastasını,
sunağın yanında bir ayağı pabuçtan yoksun,[3]
belinde kuşak, hazırlanırken ölüme Dido,
tanık tuttu bütün Tanrıları, kaderi bilen
yıldızları; karşılık görmeyen sevdalıların
acısıyla ilgilenen, adil ve affetmeyen

---

1 Hecate: Cehennem Tanrıçası; nitelikleri onu Luna, Diana'yla bir tutar. Hecate de yeraltında vahşi köpekleri, hayalleri kovalar. Bu benzerlik yüzünden zamanla, Diana, yeraltı ululan arasına sokulmuştur. Köşe başları (üç yüzlü) yeraltı ulularının uğrak yeridir. Bu yüzden üçlü Hecate ve Diana'nın üç yüzü diyor Vergilius. Diana gökte aydır, yeryüzünde Diana, yeraltında da Hecate.

2 Tayın alnındaki "aşk siğili" denen beni kısrak yalar çıkarırmış, doğumdan sonra hemen.

3 Yakarıcılar tek ayağa çıplak yakarırlarmış eskiçağda.

bir ululuk varsa eğer, ona yalvarıyordu.
İndi gece, yolunu yarılamışken yıldızlar,
bütün sesler kesilmişti kırlarda ve sürüler,
renk renk kuşlar, geniş göl sularında konaklayan,
çalılar içinde, kıraçlarda yaşayan kuşlar
örtüsü altında sessizce uyuyor gecenin
tatlı bir gevşeklik içinde yorgun bedenler.
(Acılar yatışıyor, unutuluyor yorgunluk.)
Ama kan ağlayan mutsuz Dido gözlerini hiç
kırpmıyor, çözülemiyor uykuya, örtmez olmuş
karanlıklar yüreğini! Katlanır dertleri tüm,
yeniden depreşir sevdası, azar daha beter,
bütün öfkesi kabarır içinde, dalga dalga;
bir düşünceye dalmış, hep evirip çevirmekte
içinden: "Ne yapsam şimdi? Eski taliplerime
dönüp gülünç mü olayım? Yoksa Nomad bir eş mi
yalvarayım dize gelip? Eskiden onları ben
nasıl da hor görmüştüm bir evlilik için! Yoksa
İlium donanmasını izleyip Teucer'lerin
buyruklarına mı gireyim? Benim yardımımla
kalkındılar diye, minnettar olmuşlardır bana,
eski iyiliklerimi unutmazlar diye mi?
Hem ben istesem de, mağrur teknelerine beni,
nefret ettiklerini almaya kim izin verir ki!
Yazık! Öğrenmedin mi, Laomedon soyunun sen
kalleşliğini, zavallı kadın, hissetmez misin?
Peki şimdi? Tek başıma, kaçak gibi, yengili
yoldaş mı olayım tayfalara, Tyrus'lulara?
Var kuvvetimle yoksa, peşlerine mi düşeyim?

Sidon kentinde zorla devşirdiğim askerleri
denize mi salsam yeniden? Yellerin önünde,
yelken açmalarını mı buyurayım onlara?
Koş o halde hak ettiğin ölüme! Kılıcınla
dindir acını! Gözyaşlarına dayanamayıp
sen attın kardeşim beni bu felakete ilkin!
Sen teslim ettin o düşmana. Ben evlilik dışı,
ahlaksızca yaşayamazdım ki, hayvanlar gibi!
Cesaret edemezdim ki bu zevkleri tatmaya!
Sychaeus'un küllerine verdiğim o sözü de
tutmadım!" Böylesi yakınıyor, yanıp tütüyor.
Yüksek pupanın üstünde uyuyordu Aeneas,
harekete kararlı, her hazırlık gereğince
tamamdı çünkü. Aynı kılığa girmiş Tanrının
hayalini gördü düşünde. Uyardı yeniden:
Her şeyiyle benziyordu tıpkı Mercurius'a,
sesi, rengi, sarı saçları, taze güzelliğiyle.
"Tanrıçaoğlu, nasıl uyuyabiliyorsun sen,
bu tehlikeler içinde? Baksana başındaki
felaketlere? Hiç duymuyor musun, çılgın adam!
Yol almaya uygun meltemler esmekte denizde!
O kadın düzenler kuruyor, korkunç bir cinayet
tasarlıyor içinden! İyice kararlı ölmeye,
altüst olmuş yüreği burgaçlarında öfkenin!
Fırsat varken daha, neden kaçmıyorsun tez elden?
Şafak yakalarsa seni bu topraklarda iken,
çok geçmez, teknelerin altında kabarır deniz,
vahşi çırağılar parlar gökte ve bütün kıyı,
bakarsın, boğulur alevlere! Haydi git şimdi,

gecikme! Kadın hep oynak, hep değişken bir şeydir!"
Böyle dedi, karışıp gitti kapkara geceye.
Bu beklenmedik gölgeden ürkerek o zaman
sıçradı uykusundan Aeneas, yoldaşlarını
sıkıştırdı, zorladı: "Haydi uyanın yiğitler!
sarılın küreklere! Çabuk çözün yekenleri!
İşte göklerden inen bir Tanrı kışkırtıyor yine:
'Çabuk kaç burdan, bükülmüş halatları çöz!' diyor.
Dinliyoruz sözünü, kutsal Tanrı! Kim olursan ol,
buyruklarına uyuyoruz yine seve seve.
Yardım et bize, hayırlı ol, getir yol gösteren
yıldızları göklere!" Böyle deyip şimşek gibi,
çekti kılıcını süvari Aeneas, kopardı
gemiyi bağlayan halatı. Hepsini aynı şevk
sarmış, kapıp kürekleri saldırırlar sulara.
Geride kaldı kıyılar, teknelerin altında
görünmez oldu deniz, küreklere yumulup da
köpük köpük burkuyor, tarıyorlar maviliği.
Tithonus'un safran yatağından kalkıp Aurora,
ilk ışıklarını saçmaktaydı artık dünyaya.
Gözetleme kulesinden baktığı zaman Dido,
gün ağarmaktadır, ve donanma ilerlemekte
eşit açarak yelkenleri, çarçabuk, bir anda;
kavrar durumu, bakar ki kıyılar bomboş olmuş,
limanda kalmamış bir tek kürekçi! Elleriyle
döver, döver üç defa, dört defa güzel göğsünü.
yolar sarı saçlarını. "Ah, İuppiter aşkına" der
"çekip gidecek, Krallığımızla oynayacak ha
bir yaban! Sarılmayacak mıyız silaha hâlâ?

Olanca kent düşmeyecek mi peşlerine yoksa?
Tersanelerden çıkıp başka gemiler onları
darmadağın etmeyecek mi? Gidin, tez getirin
ateşleri, verin okları, çekin kürekleri!
Ne diyorum, nerdeyim? Hangi çılgınlık zihnimi
altüst ediyor? Mutsuz Dido! Şimdi mi dokundu
yüreğine, günahkâr davranışları o dinsizin?
Ona asanı verdiğin zaman gerekirdi bu!
Verdiği söz, vefası böyleymiş onun, güya da
Troia Penat'larını götürüyormuş birlikte!
Yaşla çökmüş babasını taşıyormuş omzunda!
Tutup bedenini parça parça edemez miydim?
Atamaz mıydım dalgalara? Neden tayfasını,
Ascanius'u da kılıçtan geçirmedim? Sonra
babasının sofrasına koymadım, yesin diye?[1]
Ama savaşın kaderi belli olmazmış yine de,
varsın olmasındı! Ölümün eşiğinde, kimden
korkacak mışım? Kamplarına kundak koysaydım ben!
Güvertelerini ateşlere boğsaydım keşke!
Keşke oğlunu da babasını da, tüm soyunu
alevlerde yok etseydim! Kendim de atılsaydım
üstlerine! Dünyada her şeyi ışıtan Güneş!
Sen birleşmemizin aracısı, acılarımı
bilen İuno! Sen Hecate, gece uluyaraktan
köşe başlarına çağırılan Hecate! Sizler,
vahşi Öç Perileri! Şu ölmek üzere olan[2]
Elissa'nın Tanrıları, acı bilmez Dira'lar!
dikkat edin bu sözlere ve istencenizi de

1 Dido Medea'yı anıyor. Bk. açıklamalar Medea.
2 Furia'lar.

çevirin kötülere karşı siz, haklı olarak![1]
Dinleyin dileklerimi: O lanetli adamın
limanı tutması, kıyıya yanaşması eğer
zorunluysa, böylece yazıldıysa İuppiter'in
kaderleri, değişmezse bu kader, hiç olmazsa,
gözüpek bir ulus, hırpalasın silahlarıyla,[2]
sürülsün sınırlardan sınırlara hep, İulus'u
koparılsın kollarından, yardım dilensin dursun!
Layıksız ölümünü görsün yakınlarının da!
Yüz karası bir barışın yasaları altında,
ne krallık yüzü görsün ne de tatlı gün ışığı!
Vaktinden önce yumsun gözlerini, gömülmeden
kumlarda uzanakalsın leşi, boylu boyunca!
Böyle yakarıyorum, son sözlerimle birlikte
akıtıyorum kanımı! Sizler de, Tyrus'lular
hırpalayın nefretinizle soyunu Troia'nın
doğacak kuşaklarını! Küllerime yollayın,
bu armağanları da benim. Ne bir yakın dostluk,
ne de bir andlaşma olsun arasında iki ulusun!
Ey benim kemiklerimden doğacak öç alıcım![3]
Düş peşlerine Troia'lı göçmenlerin! Kovala
silahla, ateşle, bugün, yarın, fırsat geçtikçe,
her gün, gücün yettikçe! Döğüşsün iki ulus,
torunları da çatışsın dursun, kıyı kıyıya,
deniz denize, silah silaha! Budur bedduam!"

1 E. Belleassort, Oeures de Virgile, Paris Hachette'deki çevirisinde, malis sözcüğünü neutrum çoğul olarak alıyor ve "felaketlere karşı" diye çeviriyor, biz de erkil, çoğul olarak aldık ve "kötülere karşı" diye çevirdik.
2 Rutul'leri ima ediyor ozan.
3 Annibal'i ima ediyor.

Böyle dedi Dido, kurtulmak için bir an önce
menfur ışıktan, altüst oluyor, çırpınıyorken,
dedi kısaca, Sychaeus'un dadısı Barce'ye:
- Kendi dadısının külleri eski yurdundaydı!-
"Sevgili dadım, çağır bana kardeşim Anna'yı,
de ki, hemen pınar suları serpsin bedenine,[1]
kurbanları, istenen kefaret sunularını,
getirsin de öyle gelsin, sen de kurdelelerle
çevir dindar şakaklarını. Styx'li İuppiter'e
usulünce hazırladığım kurbanları keserek,
alevlerde yakarak Troia'lının heykelini,
bir son vermek istiyorum böylece acılarıma."[2]
Dadı telaş eder, yaşlı adımına hız verir.
Korkunç kararıyla vahşi, titreyişler içinde,
çevirerek gözlerini, kanlı ışıklarla dolu;
seyiren yanakları pençe pençe al, yaklaşan
ölüm yüzünden sapsarı Dido, koşar sarayın
iç avlusuna, çılgınlar gibi, kendinden geçmiş,
tırmanır yüksek basamakları, çeker kınından,
böyle bir amaç için armağan etmediği
kılıcını Troia'lının; ama Troia giysisi
ilişince gözüne, tanıdığı döşek, bir an,
durakalır boğulur gözyaşlarına, arkadan
yumulur yatağa, şöyle söyler son sözlerini:
"Kaderler, Tanrılar bana izin verdiği süre
sevdiğim giysiler, can giysiler, alın ruhumu!
Kurtarın beni bu acılardan! Söndü hayatım,

1 Roma inançlarına göre Tanrılara dua etmek isteyen insan, temiz pınar suyu serpermiş üstüne, ellerini de, ağzını da yıkarmış.
2 Dido bir büyü sahnesi betimler gibidir ama aslında bir cenaze töreni hazırlamaktadır kendine.

sona erdirdim bana çizdiği yolu kaderin!
Şimdi de inecek Yeraltına büyük hayalim.
Görkemli bir kent kurdum, gördüm kendi surlarımı:
Öcünü aldım kocamın, düşman kardeşimin de
verdim cezasını! Ne mutlu, ne kadar mutluydum,
bu kıyılara gelmeseydi Troia gemileri!"
Böyle der, yapıştırır döşeğe dudaklarını:
"Öcümü almadan öleceğim, ama öleyim.
Böyle bile bile gitmek gölgeler diyarına,
hoş geliyor bana. Hain Troia'lı gözleriyle,
içsin dursun denizden yalımlarını yangının,
birlikte götürsün lanetini de ölümümün!"
Böyle der, sözünü bitirmeden yakınları
atıldığını fark ederler kılıcın üstüne.
Bulanır kılıcı köpük köpük fışkıran kana,
ellerine sıçrar kan! Bir çığlık vurur sarayın ta
yüksek kulesine; çılgın gibi dolanır kenti
çalkalar durur Söylenti. Feryatlar, inlemeler,
kadın ağıtlarıyla titrer evler; yakınmalar,
dövünmeler çın çın ötmektedir havada, sanki
düşman saldırmış da, Kartaca baştan aşağı,
ya da eski Tyrus kenti çökmüş, çılgın yalımlar
insanların, Tanrıların damlarını yalıyor!
Haberi aldı kız kardeşi, beti benzi atmış
dehşet içinde titreyerek koşuyor, yüzünü
yırtıyor tırnaklarıyla, dövüyordu bağrını
yumruklarıyla; karışarak halkın arasına,
can çekişen Dido'nun haykırıyordu adını:
"Buydu demek niyetin! Beni mi kandırdın yavrum!

Şu odun yığını, şu alevler, şu sunak bana
bu oyunu mu hazırladı? Bırakıp gittiğin
kardeşin neden yakınsın önce? Ölürken sana
çok mu gördün yoldaş olmamı? Keşke çağırsaydın
aynı kadere! Aynı kılıçtan yara alarak,
aynı anda can verseydik ikimiz! Ellerimle
diktim bu odun yığınını; ata Tanrıları
kendim çağırdım! Sen üstüne uzanmış yatarken,
ben, ben, taş kalpli! Yanında olmayayım diye mi?
Kılıcınla kendini de, beni de vurdun yavrum!
halkını, Sidon senato'sunu, kentini de!
Su verin de bana yıkayayım yaralarını,
varsa hâlâ, ağzımla çekeyim son nefesini."[1]
Böyle diyerek tırmandı yüksek basamakları,
can çekişen kardeşini bastırarak bağrına,
ısıtmak istiyordu inleye inleye onu,
siliyordu giysisiyle kurumuş kanlarını.
Ağırlaşan göz kapaklarını Dido, açmaya
çalıştı ya, bayıldı yine; bağrına saplanmış
yarası kanadı ince ince. Üç defa kalktı
döşekten dayanarak dirseklerine, üç defa
yığıldı döşeğe; kayan gözleriyle göklerde
aradı ışığı, bulduğu zaman da inledi.
    Kudretli İuno'nun yüreği sızladı o zaman,
uzun acılarına, çetin can çekişmesine;
Olympus'tan İris'i yolladı Dido'ya hemen,
çırpınan ruhunu çözsün diye organlarından.
Alın yazısı ya da hak ettiği bir ölümle

1 Roma âdetlerine göre, ölünün son nefesi, bir öpücükle çekilirdi.

ölmedi diye, karasevdaya düşüp, ansızın
yanıp tutuştu, vakitsiz öldü diye, zavallı,
sarı saçlarını soymamıştı başından daha
Proserpina, Orcus'a adamamıştı alnını.[1]
Safran kanatlarıyla, pırıl pırıl çiğleriyle,
güneşin binbir rengini yansıtarak göklerde,
uçtu uçtu geldi İris, dikildi başucuna:
"Yeraltı Tanrısına götürmemi buyurdular
şu kutsal emaneti, seni çözdüm bedeninden!"
Böyle diyerek sağ eliyle kesti saçlarını.
Birden kayboldu Dido'nun olanca sıcaklığı,
havaya uçtu canı, savruldu gitti yellere.

1 Eski Roma'da ölüler yeraltı Tanrılarına adanmış kurbanlar sayılırdı, bu yüzden kurbanlardan bir tutam tüy kesilir, insanlardan da, öldükleri zaman bir tutam saç kesilirdi başlarından, ama kendini öldürenlere bu işlem yapılmazdı. Eskiçağ insanı saçlarda hayat nedeninin yerleşmiş olduğuna inanırmış.

V. KİTAP

Bu sırada Aeneas donanmasının başında,
poyrazlarla kararan suları yara yara[1]
koyudu yola, kararlı. Çeviriyor yüzünü,
bakıyordu mutsuz Elissa'nın yalımlarıyla
alev alev tutuşmuş surlarına: Nerden çıkmış
bu koca yangın, bilinmiyor ama, kim bilmez ki
aldanmış büyük bir aşkın acı yarası nedir?
Çılgına dönmüş kadının neler gelir elinden?
Ve Teucer'lerin içine kötü sezgiler doğar.
Tekneler açılır engine, silinir gözlerden
bütün karalar, her yer deniz, her yer gök kesilir.
Zifir gibi kara bulut dikilir üstlerine,
geceyle kasırgayı boca eder başlarına.

1 Poyraz Romalılara ters yönden estiğinden, onlar kürek çekmektedirler.

Ürperir sular koyu karanlıkta diken diken.
Dümen tutan Palinurus da Pupanın üstünden
seslenir: "Ah, neden sardı böyle bulutlar göğü?
Yine Neptunus baba, ne çoraplar örmektesin?"
Şöyle buyurur arkadan: "Toplayın yelkenleri,
yumulun sıkıca küreklere, yellere doğru
çevirin yan yelkenleri!" Aeneas'a da der ki:
"Ulu Aeneas! güvence bile verse İuppiter,
söz de verse, yok yok, bu havada ben İtalya'ya
umamam ulaşmayı. Yön değiştirdi yeller[1]
inliyor böğürleri geminin; kara batıdan
kopup geldi yeller, yoğunlaştı bulut havada;
dayanamayız, yetmez gücümüz karşı koymaya.
Mademki büktü bir kez belimizi kader bizim,
nereye çağırırsa bizi, peşinden gidelim,
oraya çevirelim yolumuzu; çok uzakta
değiliz, sanırım, bize dost, güvenli Eryx'in
kıyılarından da, Sicilya limanlarından da.
İyi gözlemlediysem yıldızların durumunu,
iyi tuttuysam aklımda!" O zaman dindar Aeneas:
"Yellerin hevesi nicedir bu türlü, boşuna
karşı koyman senin, biliyorum; o halde hemen
çevir yelkenlerin yönünü. Hem benim gözümde,
Dardanus'lu Acestes'i benim için koruyan,
atam Anchises'in kemiklerini barındıran,
şu topraklardan hangisi daha yakındır canıma?
Başka nereye gizlemek isteyebilirim ki,
yorgun düşmüş gemilerimi?" Böyle dedi, sonra

1 Yeller önce poyrazdan, kuzeydoğudan esmekteyken, daha sonra batıdan esmeye başlamıştır ve gemileri Sicilya'ya doğru sürüklemektedir.

tuttular limanın yolunu, Zephyrus'a uygun
yelken açtılar. Kaydı gitti sularda donanma,
vardılar sonunda sevinçle, bildikleri koya.
Ama yüce dağın doruğundan Acestes görünce
dost gemilerin gelişini, şaşırdı kaldı.
Koşup geldi mızrakları ve Libya ayısının
postu altında, diken diken; Troia'lı anası
ırmak Crinisus'tan gebe kalıp doğurmuş onu,
inkâr etmezdi aslını. Kutlar dönüşlerini,
tarlalarının hazinesini, seve isteye
sunar, dost varlığıyla dinlendirir yorgunları.
Ertesi gün tan ağarıp, ilk ışıklar kovunca
yıldızları, topladı yoldaşlarını yanına
her kıyıdan Aeneas, sonra çıkıp bir tümseğe[1]
"Ey büyük Dardanus'lular, yüce Tanrı soylular!
Bir yıl geçti Tanrısal babamın kemiklerini,
ondan geri kalanları toprağa vereliberi,
yaslı sunakları kutsadığımız günden bu yana!
Bugün yanılmıyorsam, hep yas tutacağım gündür,
hep bir kurbanla kutsayacağım gün geldi işte.
-Tanrılar! siz böyle istediniz!- Getul'lerin ben
Syrt'lerinde sürgün de olsam, Argos denizinde,
kısılıp kalsam, Mycenae elinde esir de olsam,
gerekli armağanları yığardım sunaklara,
yinelerdim ben dualarımı, bugün gelince!
Hem de onun küllerinin, kemiklerinin bugün
yanındaysak, sürüklenip geldiysek dost limana,
Tanrıların kararı, istencesi olmadan bu,

1 Roma kumandanları da savaşta, böyle bir yüksek yere çıkarak konuşurdu askerlerine.

gerçekleşebilir miydi? Gelin bol sunularla
saygılayalım, uygun yeller dileyelim ondan.
Kentimi kurduktan sonra da, izin verirse babam,
ona adanmış tapınaklarda da, göstereyim
her yıl bu saygıları! Troia doğumlu Acestes
iki öküz veriyor gemi başına; çağırın
Penat'ları şölene siz, ev sahibimizin de
saygıladığı Penat'ları. Hem dokuzuncu kez
besleyici günü getirince ölümlülere,
Şafak yine evreni ışıklarıyla örtünce,
önce hızlı gemi yarışı düzenleyeceğim.
Teucer'ler için: Koşuda üstün olanlar da,
gücüne güvenenler de, ya mızrak atışında,
hafif ok atmada ustalar, ya varsa böylesi,
çiğ deriye sokarak yumruğunu, dövüşenler de,
gelsin utkunun hakkı olan dalı almaya.
Koruyun dindar suskunluğu, şakaklarınıza
çelenkler oturtun hepiniz mersin dallarından."
Böyle dedi, bir çelenk doladı şakaklarına
mersin dallarından anasının: Sonra Elymus,
daha yaşlı Acestes de, çocuk Ascanius da,
başka Teucer gençleri de onun gibi yaptılar.
Birçok kişiyle ayrıldı Aeneas toplantıdan,
büyük kalabalık arasında vardı höyüğe.
İki kupa saf şarap serpti yolu yöntemince,
iki kupa da taptaze süt, kurban kanı döktü;
çiçekler saçtı erguvan renkli, dedi ki sonra:
"Selam olsun sana, ikinci defa, kutsal babam!
Senden bana kalan yararsız küller, selam size!

Selam ruhuna, hayaline! Seninle birlikte
İtalya kıyılarını, Kaderlerin verdiği
toprakları nasıl bir ırmaksa, Ausonia'lı
Thiber'i aramak demek bana nasip değilmiş!"
Böyle dedi, ansızın gizli yerinden mezarın
bir yılan çıkageldi, pırıl pırıl, kaygan, iri,
yedi boğumlu, sürüyerek yedi bükümünü.
Sardı usul usul tümseği, yitti sunaklarda.
Sırtı mavi lekeli, yanıp sönüyor pulları
altından ışıklarla, nasıl türlü renk yollarsa
ebemkuşağı bulutlardan, gün ışınlarının
ters yönünde, onun ışıltısı da tıpkı öyle.
Yerinde donakaldı Aeneas bu görüntüden.
Yılansa uzun kuyruğuyla, şarap kâseleri,
hafif kadehler arasında tadar yemekleri,
kayar yine tümseğin dibine, zarar vermeden.
Sunularını tüketip terk eder sunakları.
Aeneas babasının şerefine girişilen
onurları bir daha yineler: Bu yılanı
yerel bir cin mi, yoksa hizmetçisi mi[1]
saymalı diye babasının, karar veremeden,
akıtır kanını iki yaşında çift kuzunun,
bir o kadar domuzun, sırtı kara boğanın,[2]
geleneğe uyarak; kadehlerden şarap saçar
çağırır ulu Anchises'in ruhunu, Acheron'dan
gelen Man'ları. Anddaşları da neşe içinde[3]
hepsi armağan getirir, karınca kaderince,

1 Yerel bir Roma inancına göre cin, bir yılan olarak düşünülürmüş.
2 Yeraltı Tanrılarına kara bir kurban kesilirmiş Romalılarda.
3 Roma inancına göre Man'lar, onurlarına verilen şölene katılmak için, Acheron'dan gelirlermiş.

donatırlar sunakları, genç boğalar keserler.
Kimisi de sıra sıra dizer bronz kaplara
yayılıp çimene, şişlerin altında yakılan
ateşte kızartırlar kurban içeriklerini.
Beklenen gün geldi çattı: Phaethon'un atları
getiriyordu artık dupduru ışıklarıyla
dokuzuncu Şafağı; oyunların anı şanı
çekmekteydi bu yere, ünlü Acestes'in adı,
komşu ulusları; dolduruyordu kıyıları
küme küme: Kimi Aeneas'ın yoldaşlarını
görmeye geliyordu, kimi hazırdı yarışa.
En başta, ödüller serilmiştir gözler önüne:
Sirkin ortasında üç ayaklı kutsal masalar,[1]
yeşil çelenkler, yengililere dallar, silahlar,
fırfır boyalı giysiler, altın gümüş paralar.
Borazan bir tümsekten açılış ti'si çalar.
Bütün donanmadan seçilmiş, ağır kürekleriyle
eşit gidişli dört tekne başlarlar yarışmaya;[2]
sürmektedir çevik tayfasıyla hızlı Pristis'i [3]
Mnestheus, gün olup İtalya'lı olacak yiğit,[4]
Memmius soyuna adını verecek; Gyas da
dev gibi gövdesiyle baştır koca Chimaera'ya,
Dardanus gençlerinin üç yol kürekle çektiği,

1 Tapınaklardaki masalar üç ayaklı idi.
2 Homerus'ta oyunlar araba oyunlarıyla başlamaktadır.
3 Pristis Yunanca "testere" demektir. Her geminin başında, genellikle efsaneden gelme bir heykel bulunurdu. Geminin simgesiydi bu.
4 Memmius soyu, Roma'nın eski büyük soylarından biri? Vergilius İulius ailesine yaptığı gibi, bu ailenin kökenini de Troia'ya bağlamak istemiştir. Burada Mnestheus'la Memmius adlarının benzerliğinden yararlanıyor ozan. Cloanthus da Cluentius'ların kökenidir. Servius'a göre, Gyas Gegania soyunun atasıdır.

küreklerin üç yoldan kalktığı, kent gibi tekne.[1]
Sergius soyuna adını veren Sergestus'u
taşımakta engin Centaurus; Cleanthus'u da
gök renkli Caerulea: ondan sürüp gelmektedir
Cluentus adının kökeni, Romalı! Sana!
    Açıklarda köpük köpük kıyının karşısında
bir kaya vardır, kışın buz gibi yel yıldızları
örtünce, kabaran dalgalarla dövülür, örtülür
zaman zaman; sakin günlerde çırpıntısız, sessiz,
dikilir öylece, çıkarır sulardan başını.
Güne tutkun karabatakların çok hoşlandığı
bir duraktır, işte oraya, gemiciler için
bir işaret koyar, sınır gibi, Aeneas Ata,
filiz vermiş yeşil meşe dalından, gemiciler
nerden döneceklerini, upuzun yollarını
nerde kıyıya bükeceklerini bilsin diye.
Yer için kura çekerler. Kaptanlara gelince
geminin kıçında, erguvan altın giysilerle,
pırıl pırıldırlar uzaktan. Geri kalan gençlik
başlarında söğütten çelenk, omuzları da[2]
ovundukları zeytinyağından parlamaktadır.
Sıralara oturup yapışırlar küreklere,
dikkat içinde beklerler çıkış işaretini.
Yürekleri küt küt atar, korku boşaltmış sanki
tüm kanlarını, övgü aşkıyla dolup taşarlar.
Tiz bir ses verince borazan, hepsi de tez fırlar,
gemicilerin çığlıkları ta göklere çarpar.

1 Klasik çağda iki sıra, üç sıra kürekli gemi henüz yapılmamıştır. Ozan çağının gerçeklerini eskiçağa geçiriyor.
2 Söğüt ağacı, idman işleriyle ilgilenen Hermes'e kutsallanmıştır.

Kollar çeker, devrilir sular köpük köpük, döner,
yararlar denizi arkalarında eşit izler
bırakırlar. Kürekler üç çatal mahmuzlarıyla[1]
tekneler yırtar yüzünü denizin. Yarışırken
iki atlı arabalar hani, hızla yutar ya[2]
koşu yerini, çılgın gibi saçılır dört yana
hücrelerinden çıkınca öne doğru eğilir
kırbaçlara yumulur sürücüler, sallarlar ya
dalgalanan gemleri; alkışından seyircinin,
çığlıklarından, çınlar yandaşlarının şevkinden
bütün orman, kayalar da dolandırır sesleri,
çarptığı tepeden yansır çığlıklar, işte öyle..
    Hepsinin önüne geçer Gyas, kalabalığın,
haykırışların içinden, kayar geçer, ardından
gelir Cloanthus, kürekçe daha üstün gemisiyle,
ama ağırlığı yüzünden hızı kesilmekte;
bunların ardından eşit aralıkla geliyor
Pristis ile Centaurus, birbirlerini aşmaya
çabalıyorlar: Bir bakarsın Pristis öne geçmiş,
bir bakarsın geniş Centaurus aşmış öndekini,
bir bakarsın yol alıyorlar borda bordaya,
tuzlu suları yara yara iki uzun tekne.
Yaklaşıyorlar artık kayalıklara, hedefe
vardı varacaklar, denizin ortasında birden
Gyas, yengili azarlamakta dümencisini,
Menoetes'i yüksek sesle: "Neden kırdın dümeni
böylesine sağa? Çevir yolunu bu tarafa,

1 Gemi mahmuzu geminin önündeki üç çıkıntıdır, üstü metal kaplıdır, çarpıştığı gemiye saplanarak onu hareketsiz kılar.
2 Vergilius burada gemilerle çift atlı arabalar arasında bir benzetme yapıyor. Bk. Geor III, 104.

sıyırtarak geç kıyıyı, kürekler varsın dövsün
kayaları! Açıkları da başkaları tutsun!"
Böyle dedi, ama gizli kayalardan korkarak
Menoetes çevirdi burnunu açıklara doğru.
"Hey nereye gidiyorsun?" diye bağırdı yine
Gyas, "Tut kayaları Menoetes!" arkasına
dönünce gördü Cloanthus'u, sokulmuş burnuna
geminin, işte iskeleden kayıp gitmektedir,
gemisiyle birlikte, çın çın öten kayaların
arasından iç yanda: Birden geçer öndekini,
geride koyup hedefi, ulaşır açıklara.[1]
İliklerine kadar tutuşur kanı Gyas'ın
acıdan, sel gibi boşanır yaş yanaklarından;
yitirip vakarını, unutup anddaşlarının
hayrını, tuttuğu gibi uyuşuk Menoetes'i
fırlatır baş aşağı denize, yüksek pupadan!
Kendi de oturur dümen başına, bir kaptanken!
Yüreklendirir yiğitleri, çevirir dümeni
kıyıya doğru. Yaşı, suları akan sırılsıklam
giysileri yüzünden ağırlaşan Menoetes de
zar zor çıkar suyun yüzüne derin girdaplardan,
tırmanır kayaya, oturur kuru taş üstüne.
Kahkahalarla güler onun haline Teucer'ler,
hem denize düşerken, hem çabalarken yüzmeye
hem de midesinden boşaltırken tuzlu suları.
O zaman bir sevinç umuduyla yanar tutuşur
geride kalan iki kaptan Sergestus'la Mnestheus,

1 Metindeki mihi: Türkçeye her zaman çevrilemeyen ve öznenin konuya yakın ilgisini gösteren bir dativus ethicus'tur. Menoetes burada Kayalık hedefi dönerken küreklerin kayalara çarpıp kırılmasından korkuyor, Gyas ise her şeye karşın, birinci gelmek istemektedir.

aşma umuduna kapılırlar geciken Gyas'ı.
Öne geçer Sergestus, yaklaşır kayalıklara,
ama tam boy da geçemez, yarım boy daha önde,
Pristis; öteki de bastırıyor mahmuzuyla.
Geminin ortasında yüreklendiriyor Mnestheus
kendi yiğitlerini: "Haydi göreyim sizleri,
Hector'un yiğitleri! Kara gününde Troia'nın
yoldaş diye seçtiğim yiğitler! Güçlerinizi
gösterin haydi! Gaetulia eli Syrt'lerinde,
İonya denizinde, Malea'nın azgın taşkın[1]
sularında gösterdiğiniz kahramanlığı siz!
Ben Mnestheus, ne birincilik bekliyorum artık,
ne de yenmek için yarışıyorum. Ah, yine de!
-Yok yok senin ödül verdiklerin alsın ödülü,
Neptunus!- Utanmayalım bari sona kalmaktan!
Şimdi kazanın yurttaşlarım bu utkuyu, bizi
kurtarın bu utançtan!" Yiğitler büyük hamleyle
yumulurlar küreklere; tunçtan kıçı geminin
titrer, yer kayar altından kürek vuruşlarıyla,[2]
hepsinin ağzı hızlı hızlı solumaktan kurur,
kalkar iner göğüsleri ve sel gibi akar ter.
Rastlantı getirir yiğitlere, gönüllerinde
yatan onuru, Sergestus çünkü çılgınlar gibi,
(kayayla Mnestheus arasındaki) girdi dar yola,
takıldı kaldı çıkıntısında sığ kayaların
mutsuz gemici, sarsıldı kayalar, midye gibi
sivriliklerine takılıp kürekler kırıldı,

1 Malea. Laconia'nın güneyinde tehlikeli bir burun. Vergilius III. Kitapta öyküyü anlatmıyor, ihtimal sonradan ekleyecekti yapıtına.

2 Vergilius bu gemi yarışını hep bir araba yarışı ile benzetme duygusu içindedir, bu yüzden yer, toprak sözcüklerini kullanıyor.

parçalandı pruva çatır çatır, asılı kaldı
sığ kayaların üstünde. Gemiciler haykıraşarak,
bırakıp kürekleri durdular, sonra dikilip,
ucu demirli mızrakları, sivri kancaları,
kavrayıp topladılar tüm kırılmış kürekleri,
denizden, ama Mnestheus güçlenip bu başarıdan,
neşe içinde hızlı kürekçiler takımıyla,
çağırarak yelleri, eğilip sulara sanki[1]
kayar gibi uçtu gitti, koştu açık denize.
Nasıl evini, tatlı yavrularını karanlık,
sünger gibi kayalarda kuran güvercin, birden
ürkütülünce mağrada, fırlarsa ovalara,
dehşet içinde çırparsa geniş kanatlarını,
ama çok geçmeden sakinleşip açık havada
duru göklerde nasıl çırpmadan kanatlarını,
süzülür durursa, işte Mnestheus da Pristis de
yarıyorlardı suları olanca hızlarıyla;
kuş gibi uçtu Pristis bir hamlede ileriye,
bıraktı geride Sergestus'u, yüksek kayada,
sığlarında denizin, çırpınıp imdat ararken
boşu boşuna, o kırık dökük kürekleriyle
yüzmeğe çabalarken; sonra Gyas ulaştı
ve koca gövdesiyle yakaladı Chimaera'yı
dümenden yoksun gemi gerilerde kalmıştı ya.
Bir tek Cleanthus vardı artık yarışın sonuna,
peşine düştü Mnestheus olanca gücüyle,
başladı onu da sıkıştırmaya; gayretleri

1 Sanki ırmak aşağı doğru yol alıyormuş gibi, ozan yine bir karayla, karada bir ırmakta yüzen gemi arasında benzetme yapıyor: Eğilip denizin üstüne, atın üzerine yumulur gibi.

katlandı yandaşlarının, çın çın öttü çığlıklar
havalarda; Cleanthus'la tayfaları, hepsinin
yanıyor yüreği, sakın elden kaçar diye
yakaladıkları ödül, avuçlarının içinde
gördükleri onur: Can vermeye bile hazırlar,
övgü uğrunda. Ötekiler de başarılarla
can bulmaktadır: Güçlerine güvendiklerinden
güçlü oluyorlar; ama Cleanthus ellerini
açarak denize doğru dualar saçmasaydı,
Tanrıları çağırmasaydı bol bol bağışlara,
bir hizaya gelince gemilerin burunları,
belki iki gemi de hak edecekti ödülü.
"Ey sularını dolandığım denizlere hâkim
Tanrılar! Sizlere sunaklarınızın önünde,
kıyıda, ak boğa kurban etmeye kararlıyım,
adağın borçlusu olarak ben: Tuzlu sulara
atacağım bağırsaklarını, şaraplar saçıp
saygılayacağım sizi seve seve!" der demez
suların derinlerinde yaşayan Nereid'ler,
Phorcus korosu bütün, kızoğlankız Panopea
duydu sesini; Tanrısal Portunus da arkadan
itti gemiyi güçlü eliyle, kuş gibi uçtu
gemi, Notus'tan, kanatlı oktan daha da hızlı,
kaçtı karaya doğru, sokuldu eski limana.
O zaman Anchises'oğlu, göreneğe göre tüm
yarışanları çağırdı, bir muştucu sesiyle
bağırarak bildirdi yengisini Cleanthus'un;
yeşil yapraklı defneyle sardı şakaklarını.
Her gemiye ödül olarak seçmeli üç boğa,

şaraplar, koskoca bir gümüş Talentum dağıttı.
Özel onurlar verdi birinci kaptanlara da:
altınla işlenmiş ve kenarları Meliboea
fırfırıyla çift sıra, iş geçilmiş dalga dalga
üstlükler verdi: Ormanlık yeşil İda dağının
kral soylu çocuğunun resmi dokunmuş üstüne,[1]
elinde mızrak yormaktadır tez geyikleri,
ateşli ateşli, soluk soluğa kalmış sanki!
İuppiter'in silahını taşıyan kanca ayak
kuş kapıp kaçmış göksel kişiyi İda dağından,
uzun ömürlü koruyucuları da boş yere
açmışlar ellerini göklere, köpeklerin de
çılgınca havlaması çın çın çınlatmış havayı.
Değerde ikinci sırayı tutan kaptana
üç kat altın sırmayla, düzgün ilmikle örülmüş
bir zırh verdi sonra, yüce İlium eteğinde
yengi kazanarak kendisi almıştı o zırhı,
hızlı Simois kıyılarında, Demoleus'tan.
Yiğidin süsüdür o zırh, savaşta koruyucusu.
Uşaklar, Phegeus'la Sagaris, zor taşıyordu.
Çok ilmikle örülmüş o zırhı omuzlarında,
Demoleus da üstüne giyip onu eskiden
sürüyordu önünde kaçışan Troia'lıları.
Üçüncüye de tunç kazan armağan etti
Aeneas, üstü kabartma işli gümüş kupalar.
Hepsi de artık bu zengin ganimetlerle donanmış,
alınlarında erguvan renkli kurdelelerle,
gurur içinde yürümekte iken, tam o sıra,

1 Ganymedes'in resmi.

hain kayadan kurtulmayı başaran bin zorla,
küreksiz, tek kürek sırası hırpalanmış, düşkün,
gülünç gemisini sürmekteydi şimdi Sergestus.
Yan yan gidişli yılan yolun tümseğinde nasıl,
altında kalıp da tunç tekerleğin, ya bir yolcu,
taş atıp güçlü kollarıyla, yol üstünde onu
bırakmışken yarı ölü, nasıl boş yere hayvan,
uzun uzun bükülürse, kaçmak isterken nasıl,
bir yanı hâlâ vahşi, çakmak çakmak gözleri,
dikerse ıslık çalan buynunu; aksak kuyruğu
yaralı bedenini geride tutarsa yılanın,
nasıl dayanıp boğumlarına geri bükülmek
isterse boş yere, gemi de aksak küreklerle,
yol alıyordu ağır ağır; ama yelken açıp
sonunda pupa yelken sokuldu koyun içine.
Gemisini koruduğu, anddaşlarını geri
getirdiği için, Aeneas da sevinç içinde
söz verdiği ödülü bağışladı Sergestus'a:
Minerva işinden anlayan bir hizmetçi verdi,[1]
ikiz çocuklu bir kadın, Pholoe, bir Giritli.
Bu yarış bitince dindar Aeneas yöneldi
çimenli bir düzlüğe: Dört yanı çevrelenmişti
ormanlık tepelerle. Tam koyağın ortasında[2]
bir oyun yeri vardı, birçok yakınıyla yiğit
geldi ortasına o yerin, yüksekçe tümseğe
oturdu, yarışmak isteyen olursa tez koşuda,
kazanç hırsına çekti, ödül koyup ruhlarını.

1 Minerva işi: Örgü işi.
2 Koyak koşu için olgun bir yer oluşturuyor, meyilli tepeler de bir amfi yerine geçiyor. Orda erkekler oyunları seyrederken, oyunlara katılma hakkı olmayan kadınlar, donanmayı ateşe vereceklerdir.

Dört bir yandan toplandı Teucer'ler, Sicilya'lılar,
ve en başta Nisus ile Euryalus... (E.D.)
Güzelliği, taptaze gençliğiyle Euryalus
göz çeken genç, sevecenlik dolu yakınlığıyla
ona bağlı Nisus; ardından gelir Priamus'un
yüce kral kökeninden Diores, sonra Salius,
onunla birlik Patron, biri Acarnania'lı,
öteki Arcadia kanından Tegea soylu;
sonra ormanlara alışkın Sicilya'lı gençeler,
Helymus'la Panopes, daha yaşlı Acestes'in
yoldaşları ve de birçok adı unutulmuş genç.
Hepsinin ortasında şöyle konuşur Aeneas:
"İyi dinleyin sözlerimi, aklınızda tutun
seve seve: İçinizden hiçbirisi elimden
bir armağan almadan ayrılmayacak burdan.
İki Cnossus mızrağı vereceğim pırıl pırıl
çelikten, çift yüzlü saf gümüş kakmalı balta.
Hepinizin ortak armağanı olacak bunlar.
Üç yengili birer ödül alacak, çevrilecek
boz renkli zeytin dalıyla başı: Birinci gelen
güzel koşumlu bir at alacak; ikinci gelen[1]
bir Amazon sadağı, Trakya oklarıyla dolu,
sadağı çeviren geniş kayışıyla, altından,
üstünde kopçası var, değerli taştan, perdahlı,
üçüncü de Argos'tan gelen tolgayla yetinsin."
Böyle der, herkes alır yerini, duyulur birden
boru, aşarak sınırı yutarlar mesafeleri,
bulut gibi dağılarak, gözleri hep hedefte!

1 Atın koşumları, üstü kabartma işli madeni yuvarlak süsler (phalerae)dir, başına kolye gibi takılır atın.

Hepsinin çok önünde, Nisus başta, pırıl pırıl,
koşmakta, yellerden, kanat takmış yıldırımlardan
daha hızlı; büyük bir arayla, en yakınından,
Salius izlemekte onu, yine bir arayla,
üçüncüdür Euryalus.... (E.D.)
Euryalus'un da ardından geliyor Elymus.
İşte onu izliyor Diores, uçuyor artık
izlerine basa basa, omuzunun ardından;
daha uzun bir mesafe kalsaydı, atılarak
geride kordu Elymus'u, kuşkulu durumda;
pistin sonuna varmışlarken artık, yorgun argın,
kaygan kan gölünde kayar mutsuz Nisus,
yeşil çimenlerin, kesilen kurban kanlarıyla,
toprağın ıslandığı yerde. Yengiye ermişken,
kutlarken artık utkusunu, sağlam basamadı
ayakları altındaki toprağa, sürtçü, düştü
yüzükoyun, pis balçığa, kurban kanı gölüne.
Ama unutmadı Euryalus'u, sevgisini,
kalktı kaydığı yerden, kesti yolunu Salius'un.
O da bükülüp uzandı kaygan kumlar üstüne.
Fırladı Euryalus dostunun armağanıyla
erişerek utkuya, geçti öne, uçtu gitti
alkışlar beğeni haykırışları arasında.
Arkadan Elymus geldi, üçüncü dal Diores'in.
O zaman geniş ormanda oturanların, büyük[1]

1 Yöresi ormanla kaplı koyakta yarışılıyor ya, ön kısımda, ormanda toprak üstünde oturan ileri gelenleri, şefleri, ilerde kurulacak Senato'nun üyeleri gibi hayal ediyor ozan. Ön sıralarda oturanların yüzüne vuruyor Salius'un çığlıkları.

ataların yüzlerini kaplıyor Salius'un
attığı çığlıklar: Düzenle alınan ödülün
geri çevrilip kendisine bağışlanmasını
istiyor haykırarak. Ama herkesin kayrası,
gözyaşları içinde daha da alımlı gençten,
Euryalus'tan yanadır, güzel bedende çünkü
birleşince yiğitlik daha çok hoşa gider ya.
Destekler onu Diores de haykıra haykıra,
o dala yaklaşmışken kendisi, birinci onur
verilirse Salius'a boş yere son ödüle
düşer diye korkar. O zaman Aeneas Ata da:
"Ödülleriniz güvence altında, gençler, kimse
sırasını değiştirmeyecek ödülün, ama
izin verin acıyayım dostumun haksız yere
uğradığı kadere!" der, Gaetul aslan postunu
verir ona, koca, ağır yeleli tırnakları
tüm altından. O zaman Nisus der ki: "Bunca ödül
verirsen yenilmişlere, düşmüşlere acırsan,
oyununa gelmeseydim, Salius gibi ben de
kaderin, ilk çelengi hak etmiştim övgülerle!"
Böyle deyip gösteriyordu o iğrenç balçığa
bulanmış ıslak organlarını. Güldü haline
yetkin Ata: "Didymaon'un sanatıyla işli,
Neptunus'un kutsal kapısından Danao'ların
kopardığı kalkanı getirin!" diye, buyurdu,
soylu genci donattı bu benzersiz armağanla.
Koşuyu bitirip de dağıtınca ödülleri,
"Yiğitlik ve cesaret kimin varsa yüreğinde,

şimdi gelsin benim yanıma, zırhlı eldivenle[1]
kaldırsın donatılmış kolunu!" dedi Aeneas.
İki ödül koydu dövüş için, bir yengiliye
alnı altın kurdeleyle dolanmış genç bir boğa[2]
yenilene de bir kılıç; gözalıcı başlık da
teselli ödülü olacak. Vakit kaybetmeden,
olanca gücünü sergileyip Dares çıktı ortaya
beğeni haykırışları arasında herkesin.
Tek başına Paris'e karşı boy ölçüşürdü hep,
yine oydu, ulu Hector'un mezarı başında
o dev gibi bedeniyle yengibilmez Butes'i
Bebryc Amycus'un soyuyla övünen yiğidi[3]
yerlere serip uzatan boz kumların üstüne,
can çekişmeye boylu boyunca; işte o Dares
birincilik uğrunda kaldırdı mağrur başını
çarpışmak için; gösterdi geniş omuzlarını,
açtı kollarını, vura vura döğdü havayı
sırayla. Bir rakip arandı ona, ama böyle
koca bir ordudan kimse cesaret edemedi,
zırhlı eldiven giyerek karşısına çıkmaya.
Herkes daldan vazgeçti sanarak yaklaştı Dares,
Aeneas'ın ayaklarının dibine, neşeyle,
daha fazla beklemeden, sol eliyle boğayı,
boynuzundan tutarak şöyle konuştu ardından:
"Tanrıça'oğlu, kendine güvenmiyorsa kimse

1 Zırhlı eldiven (Caestus), deriden yapılmış bir çeşit dövüş eldivenidir. Deri bantlarla çapraz örülür, bileğe takılırdı, üstünde kurşundan çıkıntılar vardı.
2 Kurban edilecek hayvanın alnı kurdeleyle süslenirdi.
3 Bebryc soyundan olan. (Bithynia'da oturan bir halk) Kralları Amycus yabancıları zırhlı eldiven yarışına zorlar, yenilenleri öldürtürmüş. Pollux öldürmüş onu.

dövüş için, ne kadar dikileceğim ben burda?
Daha ne kadar beklemem uygun olur? Buyur da
getirsinler ödülleri!" Birden haykırdı herkes,
"Söz verilen ödüller verilsin!" dedi Dardan'lar.
Sert sert çıkıştı Acestes o zaman, yakınında
yeşil çayırdan döşekte uzanan Entellus'a:
"Hey Entellus! Ey vaktiyle yiğitlerin en yiğidi!
Ey boş yere yiğit! Savaşsız aparılmasına
göz yumacaksın ha böylesine büyük ödülün!
Nerde bizim Tanrımız, o ünlü Eryx, boş yere
ustam diye andığın? Nerde bütün Sicilya'ya
yaygın ünün? Nerde duvarlarında evinin
asılı duran ganimetler?" Bu sözler üstüne:
"Yok yok, övgü aşkını, ün kazanma hevesini,
gönlümden koparan, korku değil! Damarlarımda
soğudu kanım, uyuştu bedenim ilerleyen
ihtiyarlıktan, kalmadı artık gücüm takatım!
O eski gençliğim olsaydı şimdi bedenimde,
şu küstahın güvenip meydan okuduğu gençlik,
ödülü, güzel boğayı almak hevesine kapılıp
girmezdim dövüşmeye. Ödül umurum mu benim?"
Böyle der, sonra kurşun gibi bir çift eldiveni
atar ortaya; çarpışmaya girişirken Eryx,
bu sert deriden eldivenleri bileklerine
takardı hep. Donakaldı herkes olduğu yerde,
öylesine dev gibi yedi öküz derisinden
dikilmiş eldiven görünüyordu diken diken,
kurşun demir çıkıntılarıyla. En çok da Dares
donakaldı, itti eldivenleri. Anchises'oğlu

ulu Aeneas da evirde çevirdi elinde,
tarttı ağırlığını ve geniş ilmiklerini
geçirdi gözden. Yaşlı Entellus'un yüreğinden
şu sözler döküldü: "Siz görseydiniz Hercules'in
giydiği zırhlı eldivenleri, şu kıyılarda
giriştiği dövüşleri, ne olurdu acaba?
Bunları kardeşin Eryx takıyordu eskiden,[1]
-Bak üstünde hâlâ kanlar, beyin parçaları var-
Bunlarla dayandı o, büyük Alcides'e karşı.
Damarlarımdaki kan, gücüm daha yerindeyken,
kıskanç yaşlılık şakaklarıma ak düşürmeden
dövüşmeye alışkındım ben bu eldivenlerle.
Ama bizim silahlarımızı kabul etmezse
Troia'lı Dares, onaylarsa dindar Aeneas da
dövüşü kışkırtan Acestes uygun bulursa,
eşitleyelim çatışmayı: Eldivenlerini
bırakıyorum Eryx'in, hatırın için, -korkma-
sen de çıkar elinden Troia eldivenlerini."
Böyle dedi, çift kat üstlüğü attı omuzundan.
İri organları, kolları, kemikli yapısı
çıktı meydana. Dev gibi bedeniyle dikildi
oyun yerinin ortasına. Anchises'oğlu da
iki zırhlı eldiven aldı o zaman, sardırdı
ikisinin kollarını bu eşit silahlarla.
İkisi de dikildi parmaklarının üstüne,
havaya kaldırdılar kollarını, hiç korkusuz,
vuruşlardan korunmak için yüksek başlarını
attılar arkaya, el ele tutuşup yarışı

1 Eryx de, Aeneas gibi, Venus'un oğlu idi.

kızıştırdılar. Dares çevikti ya ayağına,
güven içindeydi gençliğine. Oysa Entellus,
daha güçlüydü organları, ağır gövdesiyle,
ama sendeliyordu titrek dizleri üstünde,
tıkanmış soluğu sarsıyordu koca bedenini.
İki yiğit de yara almadan döğüştü durdu,
yinelendi yumruklar boş böğürlerde, göğüste,
iniltiler geldi derinlerden, kulaklarında,
şakaklarında dolaştı durdu sık sık elleri,
çatırdadı çeneleri, derin yaralar aldı.
Ağır gövdesiyle Entellus ayakta kalıyor
koruyor aynı durumunu, iyi gözlediğinden
ok gibi vuruşlardan bedenini kurtarıyor.
Öteki, Dares, bir kentin yalçın hisarlarına
savaş araçlarıyla sadıran, ya da dağdaki
kaleyi kuşatıp silahlarıyla bir şurdan,
bir burdan açacak gedik arayan, ustalıkla
her yanı dolanan, türlü saldırıyla kaleyi
zorlayan asker gibiydi. Doğruldu, sağ elini
gösterip kaldırdı, Dares de üstten gelecek
yumruğu görüp, kaçırdı kendini, tez sıyrıldı.
Entellus'un gücü boş yere dağıldı havaya,
koca bedeninin itisiyle kapandı yere,
olanca ağırlığıyla, Erymanthus'da hani,
ya da ulu İda dağında, kökleri aşınıp
yere devrilen çam ağacı gibiydi tıpkı!
Teucer, Sicilya gençleri değişik duygularla
fırladılar, bir çığlık koptu ta göklere kadar;
herkesten önce Acestes yaklaşarak yanına

kaldırdı yerden acıyarak yaşdaşı dostunu.
Ama yere düşmesi geciktirmedi yiğidi,
yıldırmadı da: Çarpışmaya daha da ateşli
döndü yine, öfkesi de ateşledi gücünü;
utancı da tutuşturdu kuvvetini ayrıca.
Bilincine varınca yiğitliğinin, Dares'i
hemen kattı önüne, sürdü tüm oyun yerinde;
yine yine yumruklarıyla, şimdi sağla vurdu,
şimdi solla, peş peşe, ne dur bildi ne durak!
Sanki damda çatırdayan dolu yüklü bir sağnak!
Sık vuruşlarla yiğit iki eliyle indirdi,
indirdi yumruklarını, serdi yere Dares'i.
O zaman Aeneas Ata bırakmadı öfkeyle
daha da ileri gitmesine, izin vermedi
çığrından çıkmış Entellus'un çılgınlığına da,
son verdi dövüşmeye, yumruklardan bitkin düşmüş
Dares'i sözleriyle yatıştırarak dedi ki:
"Ah mutsuz! Nasıl bir delilik kapladı ruhunu?
Başka güçlerin etkisini, Tanrıların sana
karşı çıktığını hissetmiyor musun? Razı ol
Tanrıya!" Bu sözleriyle ayırdı çarpışanları.
Sadık akranları götürdü Dares'i gemiye,
dizlerini sürümekteydi zorla, bir o yana,
bir bu yana düşmekte başı, ağzından kara kan
kusmakta, dişlerini de kanla birlikte.
tolgayı, kılıcı da aldılar, çağırılınca,
hurma dalıyla boğayı da Entellus'a bıraktılar.
Utkuyla yücelmiş, boğasıyla gurur içinde:
"Ey Tanrıça'oğlu! ey Teucer'ler! Görün gençliğimde

nasılmış gücü bedenimin ve Dares'i ne türlü
bir ölümden kurtarıp yaşam için korudunuz!"
Böyle der, yakında duran, dövüşün ödülü
boğanın dikilir karşısına, başı havada,
eldivenli sağ yumruğunu atarak geriye,
ayarlar, indirir boynuzlarının arasına.
Parçalanan kemiklerinden fışkırtır beynini.
Yere kapaklanır boğa, cansız, çırpınaraktan,
o zaman şöyle konuşur Entellus yüreğinden:
"Dares'inh ölümü yerine, yeğ tutacağın şu
canı aldım senin için, Eryx; noktalıyorum
burda artık, yengiliyken, dövüşü, mesleğimi!"
Aeneas çağırır hemen hızlı ok yarışında[1]
yarışmak isteyenleri, armağanlar da koyar;
güçlü eliyle diker, Sergestus'un direğini,
uçmak için çırpınan güvercini bağlayarak,
direğin üzerine astırır hedef olarak.
Toplanır yiğitler, kuralar konur tunç başlığa.
Adı hepsinden önce çekilir Hyppocoon'un,
beğeni uğultularıyla, Hyrtacides'oğlu;
ikinci de deniz yarışında yengi kazanan
Mnestheus'a düşer, başı yeşil zeytin çelenkli.
Üçüncü de Eurytion'dur, senin kardeşinin[2]
andlaşmayı bozma emrini alınca eskiden,
Achaia'lılar arasına ilk fırlatan oku
çok ünlü Pandarus. En altta kalmış Acestes'in adı,
o gençlik çabasını denemeyi göze alan.

---

1 İlias, XXIII, 85)-883'te de bir ok yarışı var, Vergilius onu örnek almış.
2 Eurytion Vergilius'un yarattığı bir kişi. Pandarus da (Lycaon'oğlu) Lycia'lıların başlarından biridir.

O zaman güçlü kollarıyla eğilgen yayları
büktü her yiğit gücü yettiğince, ok çıkardı
sağraktan; vınlayan kirişlerden atılan ilkin
göğü döven hızlı okuydu genç Hyryacides'in;
vardı hedefe, takıldı direğin tahtasına.
Sarsıldı direk, dehşet içinde kaldı korkudan
tüyleriyle birlikte kuş, pat pat ses verdi her yer
sert kanat çırpışlarıyla. Ateşli Mnestheus da,
gerdi ardından yayını, sağlam basıp toprağa,
nişan aldı göklere, gözünü de okunu da
dikti hedefe, ama kuşu vurmayı, zavallı,
başaramadı okuyla; kopardı düğümleri,
bez sargıları, bunlarla bağlanıp ayağından,
direğin üstünden yere sarkıyorken güvercin.
Kuş da uçtu yellere, kara bulutlara doğru.
O zaman yayını gerip çoktan hazır bekleyen
Eurytion çağırıp kardeşini, dilek diledi;[1]
artık havada özgürce, neşeyle kanat çırpan
güvercine, kara bulut altına sığınırken,
nişan aldı, cansız düştü kuş ve ruhunu
bıraktı gökteki yıldızlarda, yere düşerken
geri getirdi bedenine saplanmış oku da.
Ödülü yitirince Acestes kaldı tek başına;
ama oku fırlattı yine de göklere o,
sanatını, vınlayan yayını göstermek için.
O zaman bir tansık serildi gözler önüne,
uğursuzluk belirtisi olacak büyük tansık:
Önemli bir olay açıkladı bunu, kâhinler

1 Eurytion kardeşinden, sanki bir Tanrıymış gibi dilek diliyor, ona olan saygısı yüzünden.

dehşet içinde bildirdi bu olayı sonradan.
Ateş aldı birden ok, duru göklerde uçarken,
çizdi yolunu alev alev ve hafif yellerde
kaybolup gitti, tükenerek; hani gökten kopan
yıldızlar çok defa akar geçer ya, artlarında
sürükleyerekten saçlarını, tıpkı öyleydi.
Kalakaldı hepsi, başlarından vurulmuş gibi,
Sicilya'lılar; Teucer'ler yakardı Tanrılara.
Ulu Aeneas da karşı çıkmadı belirtiye,
ama mutlu Acestes'e sarılarak üst üste
büyük armağanlar bağışladı, sonra dedi ki:
"Al bunları babam! Olympus'un ulu kralı bak,
bu tür belirtilerle, kura dışı kalınca seni,
onurlandırmak ister. Yaşlı Anchises'ten kalma
üstü kabartma resimli kupa senin olacak
ağan olarak: Vaktiyle Trakyalı o Cisseus,
kendinden bir anı, sevgisinin delili gibi,
bu büyük armağanı vermişti götürsün diye,
ayrılırken babama." Böyle dedi yeşil defne
çelengiyle doladı başını; "herkesten büyük
yengili" diye ilan etti Acestes'i sonra.
İyi yürekli Eurytion da yüce göklerden
kuşu yere indirmekte tek olsa da, sunulan
bu onura burkulmadı içi. Daha sonra da
geldi ödül almak için kuşun bağını kesen.
En son geldi direğe hafif okunu saplayan.
Ama Aeneas Ata yarışmaya son vermeden
genç İulius'un koruyucusu ve arkadaşı
Aepytides'i çağırır yanına, şöyle dedi

sadık kulağına onun; "Var git Ascanius'a,
bildir: Çocuk takımını hazır ettiyse eğer,
düzene koyduysa yarış için atları, dedesi
Anchises onuruna getirsin mangasını;
kendisi de tam takım silah kuşanmış görünsün,
söyle ona!" Sonra da, "Koca yarış, yollarına
yığılmış halk dağılsın, açık olsun bütün alan!"
diye buyurdu. Eşit düzenlerde çakı gibi
gençler geçit yapar ailelerinin önünden,
geme uysal atlarla, pırıl pırıl: lak lak lak lak.
Onlar geçerken titrer Sicilya, Teucer gençleri
hayranlıkla. Gençler kırpılmış zeytin dallarından
taç başlarında, uçları demirli kızılcıktan
çifte mızraklar taşırlar, âdetleri üzere;
bir bölümünün parlak sadak vardır omuzunda,
esnek kolye sarkar göğüslerine, burma altın;
üç süvari bölüğü üç de kumandan yürüyor,
her birinin ardında on iki çocuk, çift dizi,
ışık saçıyor ikişer seyisi arasında.
İlk mangası gençlerin yürüyor gurur içinde;
dedesi Priamus'un adıyla anılan oğlun,[1]
Polites, ünlü soyunun dölü, İtalyanları
(doğacak kuşaklarıyla) geliştirecek oğlun,
Trak atına binmiş, ak benekli iki renk donlu.
Bilekleri ak, alnının ak akıtmasını
sergiliyor yüksek alnıyla. Öteki de Atys[2]

---

1 Priamus ile Polites ölünce, Priamus'un bir torununa bu kentin adını veriyor Vergilius. Bir Latin kenti olan Politorium'u, Polites'in adıyla özdeşleştiriyor. Aen. II, 526.

2 Ozan Augustus'un anasının Atia soyunu Atys'e bağlıyor, Roma soylularına eski bir köken vermek için.

(hani Atius soyu ondan adını almıştır)
küçük Atys'le İullus sevişirler çocuk yaştan.
En sonda da hepsinden güzel, göz alıcı İullus,
bir Sidon atına binmiş, kar gibi ak Dido'nun
kendisini ansın diye verdiği, sevgisinin
delili atın üstünde; öteki gençleri de
koca Acestes'in Sicilya kökenli atları
taşımaktadır..... (E.D.)
Utangaç gençlere alkış tutuyor Troia'lılar,
sevinç duyuyor, buldukları için yüzlerinde
atalarının çizgilerini. Atlılar tüm pisti
at üstünde dolaştıktan sonra, neşe içinde,
oturanların, yakınlarının gözleri önünde
bir işaret gönderdi Aepytides uzaklardan,
bir haykırma, bir kırbaç şaklamasıyla: Atlılar
eşit biçimde dört nala kaldırarak atları
dağıldılar bölünerek üçerli gruplara;
geri çağırılınca da yollarını çevirdiler,
hepsi de düşmana karşı tuttu mızraklarını.
Hep belli aralıklarla birbirlerine karşı,
çember çember geçtiler birbirlerine sırayla,
savaş hayalini yarattılar silahlarıyla:
Şimdi kaçarak açık koyuyorlar sırtlarına
çeviriyorlar mızrakları düşmanca; barış yapıp
yan yana geçiyorlar şimdi. Dağlık Girit'te nasıl,
çıkmaz sokaklardan geçerse yüksek dik duvarlı
dolambacın, karanlık, kör, hile dolu, düzenli
yolları varsa, içine düşenler dolanırsa
binbir sokaktan nasıl, hiçbir işaret, belirti

yoksa yolu bulmak, yanılgıyı düzeltmek için,
(öyle anlatırlar), onların hali de öyleydi:
Teucer çocukları da basmıyor ikinci defa
kendi izlerine; oyun oynarlar kaçar gibi,
savaşır gibi sanki. Yunuslara benziyorlar,
onlar da yararlar ıslak ıslak, Karpat ve Lidya
denizlerini, oynaşırlar dalgalar içinde.
Bu koşu âdetini, bu yarışmaları ilkin,
Alba Longa'yı hisarlara çevirdikten sonra
koymuş Ascanius, öğretmiş eski Latinlere,
bu kutlamayı, çocuk yaşta kutladığı gibi
tüm Troia gençleriyle birlikte, Alba Longa'da
bildirmiş kendi yurttaşlarına. Burdan giderek
ulu Roma almış bu geleneği, onurunu
korumuş atalarının. Şimdi bu oyunlara,
Troia Oyunu, çocuklara da Troia'lı denir.
İşte böyle sona erdi günümüze değin
kutsal bir baba uğrunda kutlanan yarışlar!
İlkin döndü kader o zaman, yepyeni örnekler
ortaya koydu hainliğine, türlü oyunla
görkemli onurlar gösterilirken bir mezara,
Saturnus kızı İuno gökten gönderdi İris'i
Troia donanmasına da, uygun yeller estirdi
yolculukta onun için. Türlü duygular hâlâ
dolanıyor yüreğinde: O eski acısını
bastırabilmiş değil hâlâ. Ebemkuşağının
binbir renkli yolundan koşar aceleyle İris,
kimseye görünmeden, çabucak iner dar yoldan;
geniş yürüyüşü atlıların çarpar gözüne;

dolanır kıyıyı, bomboş kalmış limanı görür.
Bakar ki ayrı bir yerde, kıyının kuytusuna
çekilmiş de Troia'lı kadınlar ağıt yakmaktalar,[1]
Anchises'e, ağlıyorlar derin denize karşı.
"Daha ne kadar sığlar, denizler aşmamız gerek,
yorgun, bitkin halimizde bizim?" Ağızlarından
yalnız bu söz çıkmaktadır. Bir kent istiyorlardı,
bıkmışlardı katlanmaktan çilesine denizin.
İris atılır, can sıkma sanatının ustası,
aralarına, Tanrıça yüzünü, kılığını
koymuştur da, Beroe olmuştur, Tmarus doğumlu,
Doryclus'un yaşlı karısı. Soyu, adı vardı,
çocukları vardı onun. Bu kılıkla karıştı
Troia'lı kadınların içine İris: "Ne yazık,
yurdumuzun sınırları dibinde Acha elinden
bulamadığımız için ölümü, ne mutsuzmuşuz!
Ah, bahtsız soy! Ah, nasıl bir son hazırlamış sana
Kader! Yıkılışından sonra Troia'nın yedi yaz
gelip geçti artık, kaç denizin, kaç tür kayanın,
hiç ayak değmemiş kaç kayalığın çilesine
göğüs gererek savrulalı bizler, dalgalarda
çalkana çalkana, İtalya'ya ulaşmak için,
şu, biz izledikçe ırağa kaçan İtalya'ya!
Kardeşi Eryx'in toprakları burası, hem de
Acestes ev sahibimiz: Sizi engelleyen kim?
Neden çekmiyorsunuz surlarınızı burada,
neden vermiyorsunuz bir kent yurttaşlarınıza?
Ey yurdumuz! Ey düşmandan boş yere kurtulmuş

1 Eski Roma'da ilk çağlarda, kadınlar hiçbir genel gösteriye katılamazlardı. Oysa ozanın çağında değişmişti bu âdet.

Penat'lar! Hiç olmayacak mı surları Troia'nın?
Hiçbir yerde görmeyecek miyim, Hector'un kutsal
akarsularını, Xanthus'u, Simois'i artık?
Haydi gelin tutuşturun uğursuz tekneleri
benimle birlikte. Bilici Cassandra'yı gördüm
düşümde, veriyordu bana yanan çıraları,
hem de diyordu ki: 'Burada arayın Troia'yı siz,
burası sizin yurdunuz, eviniz.' İşte geldi
işe koyulma vakti: bunca tansıktan sonra da
gecikmek olur mu? İşte Neptunus'a yapılmış
dört sunak var şurda, Tanrının kendisi bizlere
sağlayacaktır o ruh gücünü ve çıraları."
Böyle saydı döktü, en başta kaptı alev alev
yanan ateşi, savurup fırlattı sağ eliyle
uzaklara vargücüyle. Aklı başından gitti
Troia'lı kadınların, donakaldılar. Sadece
bir nine, en yaşlıları, Priamus sarayının
dadısı, Phryge: "Yok yok, ne Troia'lı Beroe
bu kadın, ne de Doryclus'un eşi, kadınlar!
Belirtilerine dikkat edin bir Tanrıçanın,
güzelliğine, çakmak çakmak yanan gözlerine,
ses tonuna, salına salına yürüyüşüne.
Daha demin Beroe'nin yanından ayrıldım ben,
hasta bıraktım onu, üzüntüler içindeydi
yalnız başına, saygı gösteremediği için,
Anchises'in hakkı olan onurları yerine
getirmekten yoksun kaldığı için." Böyle dedi.... (E.D.)
Ama kadınlar başlangıçta kuşkulu kaldılar,
kötü gözlerle baktılar gemilere, bu yerin

mutsuz sevgisiyle, kaderlerin hep çağırdığı
krallık hayalleri arasında sallantılı tüm.
Tanrıça da birden çift kanatlarıyla göklere
havalandı o zaman, hızla kaçtı, yarıverdi
koca ebemkuşağını bulutların altında.
Bu tansıktan donakalmış kadınlar da başladılar
bağırıp çağırmaya öfke içinde, ateşi
yağma ettiler tapınağın içinde, ocaktan:
Kimisi soydu sunağın yaprağını dalını,
fırlattı yanan çıraları, boşandı alevler
kudurmuş gibi, sıralarında kürekçilerin,
küreklerde, boyalı geçmelerinde teknenin.
Bir haberci, Eumelus, Anchises'in mezarında,
koşu yerinde oturanlara haber verdi ki,
gemiler yanmaktadır. Döndürünce başlarını
gördüler gökte dolanan kara kül bulutunu.
Ascanius da nasıl götürdüyse seve seve
at yarışını, yine öyle koptu yeller gibi,
geldi altüst olmuş gemi kampına: Yetişemez[1]
seyisler, nefes nefese kalırlar. Ascanius:
"Nerden çıktı bu görülmedik çılgınlık? Nedir ha,
nedir şimdi niyetiniz, zavallı yurttaşlarım!
Ah, ne yazık!" diye bağırdı, "Düşmanınız değil,
Grek ordugâhı değil ki ateşe verdiğiniz,
ateşe attığınız kendi umutlarınızdır!
Benim ben, Ascanius'unuz, bakın karşınızda!"
Fırlatır başlığı, boşu boşuna taşıdığı,
ayakları altına, gösteri için giydiği,

1 Gemiler karaya çekilmiş durumda olduklarından, burası artık bir liman değil, bir kamptır ozanın gözünde.

savaş görüntülerini canlandıran başlığı.
Aeneas da hemen koşar, Teucer orduları da.
Ama kadınlar korkudan her biri bir kıyıya
kaçışmıştır ormanlara ve önlerine gelen
oyulmuş kayalara ulaşmışlardır gizlice;
yaptıklarına bin pişman kaçıyorlar ışıktan!
Kendilerine gelip bilmişler yakınlarını,
Yüreklerinden hepsi söküp atmışlar İuno'yu,
ama attılar diye yalımlar da yangınlar da
zapt edilmez güçlerini bırakacak değil ki!
Islak tahtanın altında yanan kıtık ateşi
koyu duman kusarak canlı kalıyor, usuldan
kemiriyor tekneyi; yayılıyor bu veba tüm
bedene. Ne yiğitlerin gücü, ne de dökülen
sular yararlı artık. Dindar Aeneas o zaman
omuzlarından atıp giysilerini parçalar,
imdadına çağırır Tanrıları, ellerini
açarak göklere: "Ey her şeye kadir İuppitter!
bütün Troia'lılardan, son kişisine kadar sen,
nefret etmiyorsan hâlâ, dine eski saygınla
insan çilelerine saygı duyuyorsan eğer,
kurtulmasını sağla donanmamızın yangından,
ulu atam, kırık dökük olanaklarını da
kurtar mahvolmaktan Teucer'lerin, ya ne kaldıysa
elimizde, çarp ölüme düşman yıldırımınla,
hak ettiysem, indir yerin altına sağ elinle!"
Der demez bu sözleri, bir yağmur iner sağnaklı
bir fırtına kudurur, alışılmadık, kapkara,
yıldırımlar düşüp dağlarını, ovalarını

titretir tüm dünyanın, yoğun yoğun bulutlarla
beslenen yağmurlar saldırır gökten, pupaları
doldurur sular, ıslanır yarı yanmış meşeler,
sonunda söner yangın, tüte tüte dumanları.
dördü bir yana, tekneler kurtulur felaketten.
Aeneas ataysa uğradığı acı olaydan
yılgın, bitkin, evirip çeviriyor yüreğinde
türlü tasayı, bir o yana dönüyor, ardından
bu yana: Sicilya ovalarında mı yerleşse,
aklından çıkararak kaderi? Yoksa İtalya
kıyılarına mı varsa? O zaman yaşlı Nautes,
Triton'kızı Pallas'ın bilgi verip her sanatta
yetkin kıldığı Nautes -her zaman Tanrıça ona
yorum verirdi: Tanrıların o korkunç öfkesi
ne bildirir, ne isterdi kaderlerin düzeni?-
avutmaya başlar Aeneas'ı: "Tanrıça'oğlu,
kader nereye atar, geri döndürürse bizi,
peşinden gidelim onun, ne gelse başımıza,
razı olup kaderimize, yenmeliyiz onu.
Tanrısal kökenli Acestes yanında senin bak,
kararlarına ortak et, birleşin anlaşarak!
Yitirdiğin gemilerden arta kalan sayıda,
giriştiğin büyük işlerden ve tuttuğun yoldan
bıkmış kişileri teslim et ona: Yaşlıları,
denizden yorulmuş kadınları seç bırak burda,
ve yöredeki güçsüz, tehlikeden korkanları.
Kalsınlar bu topraklarda, çeksinler surlarını,
yorgunlar madem; kentin adına da Acesta
desinler Acestes adından, senden izin alıp!"

Yaşlı dostunun sözlerinden heyecan içinde
döner durur türlü endişeler arasında hep;
kapkara gece çekilerek çifte atlarıyla,
tırmanıyorken tam kutba, babası Anchises'in
çehresi birden düşünde iniverdi göklerden,
şöyle konuştu sonra: "Oğul, yaşıyorken bile,
yaşamımdan daha da değerli tuttuğum oğul!
İlium kaderlerinin hırpaladığı oğul!
İuppiter'in buyruğu üstüne geldim buraya.
O söndürdü gemilerindeki yangını, sana
acıdı sonunda yüce göklerden: Öğüdünü
dinle yaşlı Nautes'in, bugün için en iyisi
bu öğütlerdir: Seçkin gençleri, gözüpekleri
götür İtalya'ya. Çetin eğitimden geçmiş, sert,
bir soyla savaşman gerekecektir Latium'da.
Ama var git önce Dis'in Yeraltı Evlerine,
Avernus uçurumundan geç de, oğul, benimle
konuşmak için gel yanıma. Esiri değilim
ne dinsiz Tartarus'un, ne acıklı gölgelerin;
ferah, iç açıcı Elysium'da kalmaktayım,
dindarların toplantı yerinde. Afif Sibylla
seni oraya getirecek kara kanlarıyla
birlikte, kestiğin kurbanların. Öğreneceksin
tüm sülaleni, hangi surlar düşmüş kısmetine,
hepsini birden. Şimdi kal sağlıkla. Nemli gece
tırmanıyor yolunun ortasına, vahşi Doğu,
atlarının soluğuyla yalıyor artık beni!"
Böyle der, duman gibi hafif, uçar havalarda.
Aeneas da: "Nereye gidiyorsun acel tecel?

Nereye acelen?" der. "Kimden kaçıyorsun, ya da
kimdir engelleyen kucaklaşmamızı seninle?"
Bunları söyleyip karıştırdı ateşi, ölgün
küllerin altındaki, sonra Pergama Tanrısı
Lar'ının, ak saçlı Vesta sunağının önünde,
vardı secdeye, kutsal un, günlükle saygıladı.
Hemen çağırdı anddaşlarını, en önce de
Acestes'i ve buyruklarını İuppiter'in,
öğütlerini iletti sevgili babasının,
şimdi içinden geçmekte olan düşünceyi de;
geciktirmek de olmazdı kararlarını. Zaten
Acestes bu istekleri geri de çevirmedi.
Yaşlı kadınlar yazıldı kente (yurttaş olarak),
istekli insanlar, yüreğinde büyük şöhreti
gereksinmeyenler. Ötekiler yenilediler
sıraları, yangının kemirdiği meşeleri
onardılar gemilerde; kürekler, halatlar
kondu yerlerine. Pek azdı sayıları, ama
savaş için bilenmiş birer kahraman hepsi de!
Bu arada Aeneas çizdi kentin sınırını
sabanla; ad çekti arsaları için evlerin:
"Burası," dedi, "İlium olsun, bu bölge de Troia."[1]
Çok mutluydu Troia'lı Acestes bir kral olmaktan.
Saptadı pazaryerini; hukuk ilkelerini[2]
verdi çağırıp Senato üyelerini, sonra
İda dağının Venus'u için yıldızlara değin,
bir tapınak yaptırdı Eryx dağı tepesinde;
Anchises'in mezarına da geniş kutsal koru
eklendi, bir rahip atandı (bakım için) sonra.

1 İlium kenti, Troia bölgeyi göstermektedir.
2 Senato üyelerinin izleyecekleri adalet temellerini, hukuk ilkelerini.

Dokuz gün geçmişti artık aradan, tüm soylara
şölenler verildi, sunaklarda kurbanlar
kesildi: Deniz yüzü uygun esen yellerle
uzandı çarşaf gibi dümdüz; yine Auster yeli
esmeğe başladı ifil ifil, gemicileri
çağırdı bir daha enginlere. Bütün büklerden
uzun çığlıklar yükseldi göklere, gece gündüz
sürdü kucaklaşmaları. Yaşlı kadınlar bile,
denizin yüzünü eskiden haşin bulanlar da,
adına bile katlanamayanlar da, şimdi
yola çıkmak istiyorlar gidenlerle birlikte,
bütün çilesine hazırdırlar göğüs germeye
yolculuğun. Dost sözlerle avuttu onları
iyi Aeneas, emanet etti gözyaşlarıyla,
eşit kandan geldiği Acestes'e. Eryx'e de
üç dana, Fırtınalara bir kuzu kurban edip,
sırayla halatları çözmeyi buyurdu sonra;
kendi de, başında kırpık dallı zeytin çelengi,
elinde bir kadehle dimdik duruyor pruvada,
tuzlu içerikleri atıyordu dalgalara,
saçıyordu şarapları. Bir yel kalktı pupadan,
izledi onları yolculukta; yarışır gibi
dövüyorlardı denizi, tarıyorlardı suları.
Venus'sa bu arada hep endişeler içinde,
başvurur Neptunus'a da, şöyle döker içini:
"Sönmez öfkesi, doymak bilmez hırsı Iuno'nun,
zorluyor beni, Neptunus, her türden yakarıya.
Ne geçen zaman, ne dinsel saygı yumuşatıyor
içini, ne Iuppiter'in emri yatıştırıyor,

ne kaderlerin engelinde durulmak biliyor;
günahkâr nefretiyle Phryg soyunun göbeğinden.
Yetmedi kalan Troia'lıları türlü cezaya
çarptırması! Mahvettiği insanların külünün,
kemiğinin bırakmıyor şimdi de peşini!
O korkunç öfkenin nedenini bilir o kadın!
Sen de az önce Libya sularında tanık oldun,
koca kitleyi nasıl birden altüst ediverdi.
Aeolus'un kasırgaları kattı yeri göğü
birbirine. Durup dururken hem de krallığında
cesaret etti buna senin..... (E.D.)
İşte Troia'lı nineleri bile suça itti,
yaktırdı gemilerimizi yüzü kızarmadan!
Donanma eksilince de kimi anddaşımızı
zorladı bilinmedik topraklarda bırakmaya.
Geri kalan gemiye, yalvarırım, izin ver de
sağ salim yelken açsın, varsın sayende Thybris'e,
Laurentum yöresindeki: İstediğim sadece
bize sağlananlarsa, Parca'ların nasibi de
hisarlarsa gerçekten, bize verilen hisarlar!"
Derin denizlerin hâkimi Neptunus o zaman,
şöyle der: "Benim krallığıma güvenmekte, kızım,
Cythera'lı, hakkın var, yerden göğe, çünkü soyun
dayanır bizim soyumuza. Ben de güvenini
hak etmedim mi senin? Göklerin ve deryaların
ben yatıştırdım böylesine hışmını. Hem de
-tanık tutarım Simois, Xanthus'u- karalarda,
daha az ilgilenmedim senin Aeneas'ınla,
Achilles püskürttüğü zaman surlarına doğru

dehşete düşmüş Troia alaylarını, ölüme
verdiğinde yüz binlerce eri, ırmaklar bile
inlediği zaman cesetlerle dolup taşarak,
Xanthus yol bulamazken dökülmek için denize,
güçlü Peleus'oğluna ne kuvvetçe, ne desteği
Tanrıçalarca eş olmayan Aeneas'ı cenkte
buluta sararak ben kurtardım düşman elinden:
Oysa elimle kurduğum günahkâr surlarını[1]
temelinden yıkıp atmaktı yüreğimden geçen.
Şimdi de aynı duygudayım: Dağıt içindeki
korkuları; dilediğin Avernus limanına
varacak o, sağ salim. Tek kişi için yanacak
yüreğin, denizde yitirdiğin, birinin başı
kurtaracak birçoklarının yaşamını... (E.D.)
Bu sözlerle yumuşatıp endişesini Tanrı
sevindirince Tanrıçayı, soktu atlarını
altın boyunduruğa, ağızlarına da taktı
köpüklü gemleri, saldı dizginleri elinden,
sıyırttı araba gök renkli dalganın yüzünü
kuş gibi, arabanın dingili altında dalga,
gürül gürül kabaran sular yatıştı, yayıldı
çarşaf gibi, dağıldı bulutlar geniş esirden.
Çeşitli görünümle birçok deniz canavarı,
eşlik etti Tanrıya: Koca koca, balinalar,
Glaucus'la yaşlı takımı, İno'oğlu Palaemon,
hızlı Triton'lar ve olanca ordusuyla Phorcus.
Solunda durur Thetis, Melite, Panopea kız,
Nisaee ve Spio ve Thalia ve Cymodoce.

---

1 Apollon ve Poseidon (Neptunus) Troia'nın surlarını çekmek için kral Lomedon'a yardım ederler, ama kral söz verdiği ödülü vermez onlara, bu yüzden surlar günahkârdır.

O sıra Aeneas Ata'nın kararsız ruhunu
bir sevinç dalgası yoklar bu kez inceden, der ki:
"Tez dikilsin tüm direkler, çekilsin kollardaki
yelkenler!" Çektiler elbirliğiyle tüm ipleri,
bir soldaki bir de sağdakini, eşit biçimde.
O yana bu yana çevirir gemiciler birden
kollardaki yelkenleri. Kayar gider donanma
uygun esintilerle. Herkesten önce götürür
yoğun gemi takınını Palinurus en başta;
ötekiler emrinde, seferlerini düzenler.
Nemli gece yarısına varmıştı artık gökte,
yolunun, küreklerinin altına uzanarak gemiciler
sert sıralar üstüne, bırakmıştı sere serpe,
sakin bir dinlenceye şimdi tüm organlarını.
Ansızın iniverdi esirdeki yıldızlardan
toprağa hafif Uyku: Örtüsünü karanlığın
dağıtıp kovdu gölgeleri: Sendin aradığı
Palinurus, uğursuz bir uyku geliyordu
senin masum başına: Tanrı oturdu pupada,
yüksek bir yere, Phorbas'ın görüntüsü altında,
şu sözler döküldü ağzından: "Ey İasus'un oğlu
Palinurus, donanmayı itiyor zaten dalga,
eşit esiyor yelin soluğu, dinlenme vakti
geldi artık. Daya başını, yorgun gözlerini
kurtar bu çabadan. Üstlenirim bir zaman için
senin görevini ben, yaparım senin yerine."
Palinurus da açarak gözlerini der ki:
"Hiç aklımdan çıkar mı tuzlu denizin yüzü,
durgun dalgaları? Bunu mu buyurursun bana?

Hiç güvenebilir miyim korkunç canavara
Aeneas'ı? Peki inanayım ya, kendim kaç kez
o kalleş yellerin, oyunlarına açık göğün
gelmedim mi ben!" Yapışıp dümenin yekesine
asılıyor, bırakmıyor elinden, gözlerini
ayırmıyor yıldızlardan. Lethe'nin sularında
ıslanmış, uyuşturucu gücünü Styx'in emmiş
dalı sallıyor Tanrı şakaklarının üstünde.
Uyumamak için direnirken tam, gemicinin
kapatıyor işte, kaymakta olan gözlerini.
Beklenmedik bir rahatlığa çözer çözmez Tanrı
organlarını dümencinin, çöker üzerine,
kopan parçasıyla birlik pupanın, dümenciyi
atar sulara baş aşağı. O da sesleniyor,
çağırıyordu anddaşlarını boş yere. Tanrı
çırparak kanatlarını uçtu gitti göklere.
Güven içinde yol alıyor donanma, korkusuz
ilerliyor hep, söz verdiği gibi Neptunus'un.
Eskiden tehlikeli, kemiklerle ak ak olmuş,
tuzlu denizle dövüle dövüle, uzaklardan
kısık kısık uğuldayan Siren kayalıklarının
yakınlarına gelince birden fark eder Ata,
dümencisini yitirmiş de gemisi, başı boş
dolaşmaktadır. Kendi geçer dümenin başına,
karanlık suları üstünde gecenin, inleyip
başına gelene yana yana dostunun, der ki:
"Göklere, açık denize çok güvendiğin için,
şimdi sen Palinurus, bilmediğin bir kumsalda,
serileceksin ah! Çırılçıplak, boylu boyunca!"

VI. KİTAP

Böyle dedi, saldı ağlayaraktan donanmanın
gemlerini, vardı Euboia kıyısına en son,
Cumae kentine. Pruvalarını denize doğru
çevirdiler: Sağlam dişli çapalar çaktı yere
tekneleri, kıyılar doldu eğri pupalarla.
Ateşli bör bölümü gençlerin saldırdı hemen
Hesperia kıyısına; kimi ateş tohumunu
araştırdı çakılın damarından, kimisi
vahşi hayvan barınağı girift ormanları
keşfe çıktı, bildirdi buldukları akarsuyu.
Dindar Aeneas'sa yüksek Apollon heykeliyle
az ilerde ürkünç Sibylla'nın gizemli yeri
geniş mağaranın gözetlediği surlara vardı.
Delos'lu bilici Tanrı Apollon esinliyor

orda genç kıza ulu ruhunu, istencesini,
geleceği de açıyor. Artık vardılar şimdi[1]
Trivia'nın korusuna, altın tapınağına.[2]
Derler ki Minos krallığından kaçarken, Daedalus
güvendiğinden kendini yukarıya aparan
kanatlarla göğe, geçilmemiş bir yolu aşıp
ayak basmış buzlu Arctus'a, ulaşmış sonunda
Chalcis kalesine, konmuş yavaşça. Bu toprağa
ilkin ayak bastığından, sana Phoebus, adamış
kanat-küreklerini; bir de tapınak yaptırmış,
kapılarında Androgeos'un ölüm sahnesi.
Bir yanda Cecrops soyu, suçlarının cezasını
çekmek için -ah, ne felaket!- her yıl yedi çocuk
teslim etmeye hüküm giydiğinden, kap hazırmış
ad çekmek için: Karşı kanatta Gnossus toprağı
yükseliyormuş deniz üstünde. Haşin boğaya
tutkun Pasiphae, gizli birleşmesi, çift biçim
yaratık, melez döl, Minotaurus, lanetli aşkın
anıtı! Sonra o büyük çaba, o dev yapı da,
içinden çıkılmaz dolanış da görülüyor orda.
Ama Daedalus'un yüreği merhametle dolu
olduğundan, büyük aşkı yüzünden kraliçenin,
saptar bir iplikle görülmez ayak izlerini,
çözer düzenini, dönemeçlerini yapının.
Sen de İcarus büyük yerde olacaktın böyle

1 Aeneas'ın bir grup Troia'lıyla birlikte olduğu anlaşılıyor, ifade edilmese de.

2 Trivia'ya havada Luna denir, yeraltında Hecate, yeryüzünde Diana. Tapınağın ya çatısı bütünüyle altındandır, ya da Romalıların yaptığı gibi, çatısında dört köşe bir kubbe vardır, bu da altından olabilir.

bir yapıda, kederi izin verseydi (değerli
sanatçının). İki kez uğraşmış acı olayı
dökmek için altına, iki kez düşmüş elleri
babanın işten. Önden yollanıp gelmeselerdi,
Achates'le Phoebus'un, Trivia'nın rahibesi,
hiç ayırmazlardı gözlerini heykellerden.
Glaucus kızı Phoebe şöyle seslendi krala:
"Sırası mıydı ya şimdi bu görüntülere dalmanın?
Hiç boyunduruğa girmemiş sürüden alarak
kurban etmen uygun değil mi yedi genç boğayı?
töreye göre seçilmiş eş sayıda kuzuyu?"
Böyle deyip Aeneas'ı çağırdı, Teucer'leri,
görkemli tapınağın derinlerine Sibylla.
Buyruk gelince yiğitler, kesmişler kurbanları.
Euboea kayalıklarının azametli böğrü,
mağra biçiminde oyulmuştur içeri doğru.
Ordan tam yüz kapıya ulaşır, yüz geniş cadde,
ordan çıkar onca ses, yanıtları Sibylla'nın.
Vardılar artık eşiğine tapınağın, genç kız:
"Kaderleri öğrenme vakti geldi: İşte Tanrı!
İşte Tanrı!" diye bağırdı. Böyle konuşurken
kapıların önünde, birden beti benzi attı,
düzgün saçları dikilekaldı, inip çıkıyor
göğsü, vahşi yüreği dolup taşıyor öfkeyle.
Daha iri görünüyor Tanrıya yaklaşınca.
Dedi ki soluğundan esinlenerek Tanrının,
insan sesine benzemeyen bir sesle Sibylla:
"Troia'lı Aeneas, gecikiyor musun sen hâlâ,
dilek dilemekte, duada? Gecikiyorsun ha?

Tanrının hışmına uğramış geniş kapıları,
açılmaz ki başka türlü bu yapının!" deyip sustu.
Soğuk bir ürperti yalayıp geçti Teucer'lerin
sağlam kemiklerinden: Şöyle dualar döküldü
yüreğinden Kralın: "Ey Phoebus, ağır çilesine
Troia'nın, her zaman acıyan Tanrı! Sen çevirdin
Dardan'ların oklarını ve Paris'in kolunu
Aeacus oğluna karşı; senin önderliğinde
geniş toprakları çevreleyen onca denize
daldım da, Massyl soyunun içerlek toprağına
ulaştım, Syrt'lerle çevrilmiş ovalara değin.
Tuttuk sonunda İtalya'nın yolunu, hep bizlerden
kaçan İtalya'nın; Kötü kaderi de Troia'nın
burada bıraksın, dilerim, bizim peşimizi!
Sizler, İlium'un Dardanus'un ulu ünüyle
ünleri karartılmış Tanrılar, Tanrıçalar!
Pergama'nın halkını korumaya izin verdi
kaderler! Sen de çok kutsal, esinli, geleceği
bilen rahibe! -Kaderlerden istemiyorum ben
söz verilmemiş bir krallık!- Bildir kehanetini,
'Yerleşsin Teucer'ler Latium'a, avare dolanan
Tanrıları, nicedir savrulan ulularını da!'
O zaman Phoebus'a, Trivia'ya sağlam mermerden[1]
bir tapınak yaptıracağım, bayram günlerini
saptayacağım Phoebus adına. Senin için de,
Sibylla, büyük bir sunak olacak krallığımda,
orda kehanetlerin, soyun için, bildirdiğin

---

1 Augustus, Apollon için İÖ 28'de bir tapınak yaptırmış, Tanrının Scopias tarafından yapılmış heykeli, Latona ve Diana heykelleri arasına konmuş tapınakta.

gizli kaderler bulunacak; seçkin erkekleri
kutsayacağım sana, ey iyi yürekli Genç kız!
Yalnız güvenme kâğıtlara, esinli sözleri
oyuncağıdır yellerin, karışır, uçuşurlar.
Sen şakı onları, yalvarırım!" Böylece kesti.
Ama Phoebus'tan esinli rahibe direniyor,
dolanıyor hâlâ koca mağrada çılgın gibi,
söküp atabilir mi ki bağrından o Tanrıyı?
Oysa daha çok yoruyor köpük saçan ağzını,
Vahşi yüreğine hükmeden, bastırıp bağrına
yatıştırıyor: İşte evin yüz geniş kapısı
açıldı kendiliğinden, esinli rahibenin
yanıtlarını taşıyor havalardan: "Denizin
koca tehlikelerinden artık kurtulmuş yiğit!
Karada daha zor tehlikeler bekliyor seni,
-Lavinium krallığına varacak Dardanus soyu,
böylesi endişeyi çıkar artık yüreğinden!-
Gelmek istemeselerdi keşke! Savaş görüyorum,
korkunç savaşlar, Thybris'i insan kanlarıyla
köpük köpük görüyorum. Ne Simois ne Xanthus
ne de Dor ordugâhı eksik olacak orada.
Bir Achilles doğacak, bir Tanrıçadan yine de,
Latium için! Teucer'lerden uzak olmayacak
İuno yine, sen de zorda kalınca, ne İtalyan
kenti, ne de soyu bırakacaksın yalvarmadık!
Bu büyük felaketin nedeni yine bir kadın,
bir konuk kadın olacak, bir gerdek yabancıyla... (E.D.)
Boyun eğme felaketlere! Var sen üstlerine,
kaderin elverdiğince, hiç gözünü kırpmadan!

Kurtuluşun ilk yolu -hiç aklına gelir mi ki-
bir Grek kentinden açılacak sizin önünüze!"
Sunağın girişinden böylece şakıdı genç kız,
Cumae'li Sibylla, tüyleri diken diken eden
ikircikli sözler! Gerçekleri karanlıklara
bürüdü böğürdü mağrasından: Böyle kışkırtıp
çılgına dönmüş genç kızı sarsıyordu Apollon,
iğneler batırarak buruyordu yüreğini.
Diner dinmez çılgınlığı, köpük saçmaz olunca
ağzı, başladı konuşmaya kahraman Aeneas:
"Çilelerin hiçbir görüntüsü yabancı değil,
genç kız, bana. Hiçbir yeni olay da, umulmadık,
çıkmaz karşıma; her şeyi önden gördüm, düşündüm
kafamda; tek dileğim var, Yeraltı kralınındır
denmekte madem şu kapılara, Acheron taşıp
oluşturmuş madem yürek karartan bataklığı,
nasip et bana, sevgili babamın karşısına
çıkıp yüzünü görmeyi; öğret bana yolunu,
aç kutsal kapıları. Yalımlar içinden onu,
peşimizdeki binlerce oktan, omuzlarımda
taşıyarak kurtardım, düşmanların arasından
ben çektim çıkardım. O yoldaş oldu benim için
her yolculukta; denizin, göğün tehditlerine
katlandı düşkün halinde, ihtiyar yaşının gücü,
durumu elvermezken! Dize gelerekten hatta,
senden istemem için, eşiğine varmam için,
kendi rica etti, buyurdu iyilik veren kız!
Yalvarırım sana, acı oğluna, babasına!
-Her şeye kadirsin! Yok yere mi Hecate seni

Avernus kutsal korusuna koruyucu yaptı-
Orpheus eşinin Man'larını getirebildi ya,
güvenip Trakya lirinin ahenkli tellerine;
Pollux erkek kardeşini almaşık bir ölümle[1]
geri aldı ya, yolu gidip geldi ya her defa;[2]
Ya Theseus ya ulu Alcides için ne desem?
Benim soyum da süregelmiş ulu İuppiter'den."
Böylece yakarıyordu Aeneas sunakları
eliyle tutarak. O zaman esinli rahibe
şöyle başladı söze: "Tanrılar kanından doğmuş
Anchises'oğlu, Troia'lı Aeneas! İnmek kolay
Avernus'a, gece gündüz açıktır kapısı Dis'in.
Ama geri dönmek, açık havaya, üste çıkmak,
işte sorun burada, burada çile! Az kişi
başarabildi bu işi, Haktanır İuppiter'in
gözbebeği, erdemleriyle göklere erişmiş
birkaç Tanrı çocuğu! İkisinin ortasında[3]
bir orman vardır, dolanır çevresini Cocytus,
meşum büklümleriyle. Yüreğinde öylesine
tutku varsa, istekliysen öylesine, iki kez
Styx sularını geçmeye ve yersiz çilelere
hoşlanıyorsan katlanmaktan, gel ne yapman gerek,
açıklayayım sana: Yumuşacık filizleri,
yaprakları altından bir dal gizlidir, sık dallı
bir ağaçta. Yeraltı İuno'su için kutsanmış,

1 Efsaneye göre Leda ölümsüz oğlu Pollux'u İuppiter'den, ölümlü oğlu Castor'u da kocası Tyndarus'tan gebe kalıp bir batında doğurmuş, Pollux kardeşinin ölümüne razı olmadığı için, onunla aynı kaderi paylaşmaya razı olmuş, ikisi de altışar ay almaşa ile yeraltında ve yeryüzünde yaşamışlar.
2 Yeraltıyla yerüstü, yani ölümle yaşam arasında.
3 Yeraltı ile yerüstü arasında.

öyle derler. Bütün koru saklar bu dalı, örter
gölgeleriyle karanlık vadilerinde, ama
koparılmadan bu altın yapraklı dal ağaçtan,
inilemezmiş derinliklerine yeraltının.
Armağan âdetini koymuş güzel Proserpina,
ilk dal koparılınca verilsin diye kendine,
aynı altın madeninden bir başka dal, yeniden
yapraklanıyormuş. O halde kaldır gözlerini
bulduğun dalı usulünce al eline; eğer
çağırıyorsa seni kaderler, o dal kolayca
peşini bırakmayacak senin, kendiliğinden;
yoksa ne güç kullanılsa alt olur, ne bıçakla
koparılabilir. Ayrıca bir arkadaşının
bedeni, cansız yatmaktadır kumların üstünde,
-ne yazık bilmiyorsun!- bu ceset tüm donanmanı
lekelemektedir, durmaktayken sen eşiğimizde
bizden akıl sormak için. Yerine götür onu,
göm mezarına! Kara koyunlar getir sonra,
ilk kurtulmalık olsun bunlar: İşte bu koşulla
göreceksin Styx korularını, insanlar için
yol vermez krallığını!" Böyle deyip susuverdi.
Yüzü kederler içinde, ilerliyor Aeneas
yere dikmiş gözlerini, bırakıp mağarayı,
bu karanlık olayları evirip çeviriyor
içinden; sadık Achates yoldaş olarak ona
yürüyor yanında, yüreğinde eş kaygılarla.
Uzun uzun konuşuyorlar türlü konuları:
Hangi anddaş için acaba cansız demişti o?
Hangi cesetti o gömülmesi gereken? Yolda,

baktılar ki, kuru kumsalda Misenus yatmakta,
layık olmadığı ölüme! boyun eğmiş demek
Aeolus'oğlu, askerleri borazan sesiyle
çağırmakta, savaşa kızıştırmakta hiç kimse
üstün değildi ona. Yoldaş olmuştu Hector'a
savaşa tutuşmaktaydı hep yiğidin yanında,
o borazanıyla, mızrağıyla seçkin Misenus!
Achilles yengi kazanıp canını aldığında,
Dardanus'lu Aeneas'a bağlandı yoldaş diye,
iyi yürekli yiğit düşürmedi değerini.
Ama içi boş kavkasının çınlayan sesiyle
döverek suları, çağırınca günlerden bir gün
Tanrıları, ah! Çılgın! Boy ölçüşmeye şarkıda
kıskanarak Triton -İnanmak doğruysa bu işe-
kıstırıp onu kayaların arasında, soktu
köpük köpük suların dibine. Haykırıyordu
avaz avaz, yöresindeki herkes yakınarak,
özellikle dindar Aeneas: O zaman tez elden
yerine getirdiler buyruğunu Sibylla'nın:
Gözyaşları içinde, ağaçlardan sunak gibi
bir mezar diktiler, yükselttiler göklere kadar,
yarışırcasına. Gittiler kocamış ormana,
vahşi hayvan barınağına, reçineli çamlar
devrildi, inledi pırnal balta vuruşlarıyla,
yarıldı dişbudağın, kolay budanan meşenin
gövdesi, oduncu kamasıyla, yaygın pırnallar
yuvarlandı dağlardan aşağı. Ama Aeneas
bırakmadı işlerin peşini, böyle çabada
en öndeydi; yüreklendirdi anddaşlarını hep,

balta kuşandı onlar gibi. Hem de yüreğinden
acı içinde ulu ormana bakarak şöyle
geçiriyor, yakarıyordu: "Koskoca ormanda,
o altın keşke görünse gözümüze bizim!
Senin için Misenus ne dediyse o esinli rahibe,
yazık! Hepsi doğru çıktı!" Böyle söyler söylemez,
iki güvercin göklerden inip geldi yiğidin
gözleri önüne, kondu yeşil çimene. Hemen
bildi anasının kuşlarını eşsiz kahraman,
yalvardı neşe içinde: "Önder olun siz bana,
bir yolu varsa eğer, yönetin beni göklerden,
değerli dalın bitek toprağı gölgelediği
korulara. Sen de ey Tanrısal anam! Bırakma
beni yüzüstü, böyle ikircikli bir durumda."
Böyle deyip durdu, kuşlar ne işaret verecek,
nereye yönelecek diye gözleye gözleye.
Gözün izleyebildiği yere kadar uçtu kuşlar,
kona, yem yiye, uça; sonra pis, ağır kokulu
Avernus boğazına gelince de, havalandı
ikisi birden ve duru göklerde süzülerek
kondu varmak istenen yere, ağacın üstüne.
Orda yapraklara vurmuştu tüm altının şavkı:
Nasıl kışın ayazında, ormanda ökse otu[1]
yeni yeşerirken kendine yabancı ağacın
düzgün gövdesini safran renkli çiçekleriyle
ala boyarsa, tıpkı öyleydi altından dalın
görünüşü, sık dalları arasından ağacın.

1 Ökse otu meşe ya da pırnalın üstünde asalak olarak bitermiş, ama yeşil dalları, sarı çiçekleriyle bu görüntüyü, ozan altının iki renk yansımasına benzetiyor. *Bk. Norden, Aeneis Buch VI, s. 168-179.*

Öyle hışırdıyordu hafif yelle dallar. Çekti
Aeneas, kaptı hırsla usul usul gelen dalı,
sonra götürdü çatısı altına Sibylla'nın.
Bu arada Teucer'ler kesmemişlerdi ağıtı,
Misenus için yaktıkları; duygusuz küllere
gösteriyorlardı son saygıları: Dikmişlerdi
koskoca bir odun yığını, reçineli, yanıcı
odunlardan, kestikleri meşelerden; örttüler
yanlarını koyu renk dallarla, yaslı serviler
diktiler yığının önüne, tepelerini de,
süslediler ışıl ışıl silahlarla dört yandan.
Kimisi tunç kazanlarda su kaynattı ateşte,
sıcak sularla yıkayıp soğuk bedenini,
kokular sürdüler, bir ah çekti hepsi yürekten[1]
ağıt yakılan ceset böylece kondu yatağa,
kondu urbaları, hep giydiği fırfır üstlükler.
Bir kısmı omuzunda kaldırdı koca tabutu,
ne güç görev bu! Göreneğince ataların,
çevirip başlarını, eğdiler çıraları.
Üste konan armağanlar, günlük, kurban etleri,
yağları serpilmiş kupalar yakıldı birlikte,
çöküştüğünde küller, söndürüldü tüm alevler
sıcak külü emici şarapla, yıkandı sonra
ne kaldıysa cesetten; toparlayıp kemikleri
tunç bir kazana kapadı Corynaeus. Yine o
üç defa dolandı anddaşlarını, üstlerine

---

1 Ölüyü odun yığını üstüne koymadan önce, göreneğe göre bir ah çekilirmiş, yakılma sırasında da yığının yöresinde bir çember yapılır, paralı ağlayıcılara yanıt verilirdi. Ceset yakıldıktan sonra kemikler urna denen kaba konurdu. Sonra dağılırdı herkes. Ölüyle birlikte giysileri, silahları da yakılırdı, odun yığınına kupalardan zeytinyağı serpilirdi.

pınar suyu serpti, hafif biberiye demeti,
bitek zeytin dalıyla arıtıp tüm yiğitleri
veda etti ona. Dindar Aeneas da dostuna
koskoca bir höyük dikti, koydu silahlarını,
küreğini, borazanın üstüne o koca
dağın eteğinde. Bugün bile Misenus denir,
adını korumuştur sonsuza değin yüzyıllar.
Bu işleri bitirince önerisini Sibylla'nın
koyuldu yapmaya Aeneas, vakit geçirmeden.
Geniş mağra vardı, kayalık koca ağzıyla
uçurum gibi açılıyordu kapkara bir göle;
ağaçların gölgesi koruyordu mağrayı,
hiçbir kuş uçmazdı üstünde zarar görmeden,
kasvetli boğazdan öylesine berbat bir koku
yükseliyordu gök kubbesine! -Bu yüzden Grekler
buraya Aornos diye ad takmışlar eskiden-[1]
Rahibe önce dört boğa getirtti, sırtı kara,
şarap serpti alınlarına, kılları keserek
boynuzları arası, attı kutsal yalımlara
ilk sunu olarak; gökte karanlık Erebus'a
egemen olan Hecate'ye seslendi ardından,
sonra daldırıp bıçakları, ılık kanlarını[2]
akıttı kupalara yardımcılar. Kendisi de
kara postlu bir kuzu kurban etti kılıcıyla
Eumenid'ler anasına, büyük kız kardeşine,[3]

1 Yunanca: Kuşsuz demektir.
2 Yeraltı Tanrılarına adanan kurbanın başı yere eğilir, bıçak indirilir kurbanı kesmek için. Gökteki Tanrılar için de kurbanın başı yukarı kaldırılır bıçak da yukardan keserdi kurbanı.
3 Eumenid'lerin anası: Gece'dir. Eskiçağda yeraltı Tanrılarına kara kurban kesilirdi, hem de gece yapılırdı bu tören. Gece, Terra'nın kız kardeşidir.

ve sana Proserpina, hiç doğurmamış bir inek;
Kral Styx'e sonra sunaklar yaptırdı, geceleyin,
alevlere attı boğaların tüm etlerini,
zeytinyağları serperek yanan içeriklere.
İşte bakın ilk ışıklarıyla doğan güneşin,
böğürmeye başladı toprak ayaklar altında,
orman dorukları sallanmaya; köpeklerin
uluduğu duyuldu karanlıklar içinden,
Tanrıçanın yaklaştığı sırada: "Uzak durun,
ey dinsizler! Uzak durun!" diye bağırdı durdu
esinli rahibe, "Uzaklaşın kutsal korudan!
Var git yoluna sen de, çek kılıcını kınından.
İşte şimdi sana cesaret gerek, Aeneas,
şimdi sağlam yürek gerek!" diyerek susuverdi.
Daldı çılgın gibi açık mağraya. Önderini
izledi Aeneas, korkusuz, eşit adımlarla..
"Ey ruhlara hükmeden Tanrılar, sessiz gölgeler!
ey Chaos, ey Phlegeton! Alabildiğine sessiz
kalan bölgeler gece vakti! İzin verin bana
açıklayayım duyduğum Tanrı esinlerini
sizin istencenizle, Yeraltını, karanlığa
gömülmüş olayları, mubah olsun açıklamam!"
Yürüyorlar yalnız gecede, karanlıkta yitik,
Dis'in boş evleri, hayaletler krallığı içinden.
Nasıl güvenilmez ay ışığı altında göğü
kaplayanda gölgelerle İuppiter, renkleri
solduranda kara gece, yürünürse ormanda,
öyle yürüyorlardı. Giriş yerinin önünde,
dar koridorunda Orcus'un yerleşmiştir Yaslar,

öç alan Dert'ler; soluk yüzlü Hastalıklar orda
mekân tutmuş ve kasvetli İhtiyarlık ve Korku
ve kötü öğütçü Açlık ve berbat Fukaralık,
ve görünüşü ürkünç biçimler, Ölüm'le Çile,
ve Ölüm'ün kankardeşi Miskinlik, ruhun kötü
Sevinç'leri ve karşı eşikte ölümcül Savaş,
ve Eumenid'lerin demirden Döşek'i ve kanlı
kurdelelerle bağlanmış engerek saçlarıyla,
çılgın Anlaşmazlık! Orta yerde açar dallarını
yaşlı kollarını girift, yaygın bir karaağaç.
Halk der ki boş rüyalar tüneyip tüm dallarına
sarkarmış aşağı. Ayrıca türlü canavarlar
vahşi hayvanlar kalmaktaymış orda: Contaur'lar
ve biçimsiz Scylla'lar ve yüz kollu Biareus,
ve ürkütücü ıslıklı Lerna yılanı, sonra
her yanı yalımla donanmış Chimaera, Gorgon'lar
ve Harpyia'lar ve üç bedenli gölgeler.[1]
Birden Aeneas dehşete düşüp çekti kılıcı,
doğrulttu karşısına çıkan bütün hayaletlere
sivri ucunu; bilgin yoldaşı uyarmasaydı,
"bunlar bedensiz tüy gibi ruhlardır" diye, yiğit
hücum edip kılıcıyla bölecekti boş yere."

Burdan ayrılır yollar, Tartarus'a, Avernus'un
sularına doğru giden yol. Balçıkla kaynaşır
burası, burgaçlarda kımıl kımıl döner sular
ve bütün kumunu Cocytus ırmağına kusar.
Suları ve ırmağı korur çirkin, pis kayıkçı
taranmamış ak sakalları sarkar çenesinden,

1 Geryon: Üç bedenli ya da üç başlı canavar.

gözleri alev alev çakılmış olduğu yere,
omuzlarından inmekte düğümlü, kirli örtü.
Kendi iter kayığını sopayla, kurşun renkli
yelkenini kendi ayarlar, salının, içinde
götürür cansız bedenleri; kocamış, yaşlıdır,
ama Tanrıya yaraşır gibi canlı, tazedir;
dağılan kalabalık kıyıya saldırır birden,
analar, yiğitler, yaşamı son bulmuş bedeni
ulu kahramanların, gerdeğe girmemiş kızlar,
çocuklar, gözleri önünde ailelerinin
odun yığınının üstüne konmuş gençler, güzün
ilk soğuklarında, nice yaprak kopup düşerse,
ya kışın ayazı enginlerden sürüp kuşları
denizler aşırı, güneşli sıcak toprakları
aramaya yolladığında, ne kadar kuş göğün
burgaçlarında savrulup konarsa yeryüzüne,
o kadar çoktu sayıları. Hepsi yalvarıyor
ayakta, kayıkla önce geçebilsinler diye,
uzatıyorlar ellerini, bir istekleri var:
Karşı kıyıya geçmek. Ama sert kayıkçı kimi
birini, kimi ötekini aldı kayığına,
başkalarını da iterek uzak tuttu kıyıdan.
Aeneas şaştı bu kargalaşalığa, kaynaşmaya:
"Söyle Genç kız, dedi, bu koşuşma neden ırmağa?
Ne istiyor bu ruhlar? Ne ayırım var da, kimisi
koyuyor bu kıyıları, kimisi de tarıyor,
küreklerle itilip, soğuk suları?" Dedi ki
yaşlı rahibe kısaca: "Ey Anchises'oğlu,
Tanrıların en gerçek kuşağı! görüyorsun ya,

Cocytus'un durgun, derin sularını şurada,
Styx bataklığını, Tanrıların yemin ederek
istencesine karşı gelmekten korktuğu Styx'in.
Şurda gördüğün kalabalık, tüm yardımdan yoksun,
mezara konmamış güruh, şu kayıkçı da Charon.
Su üstünde gidenler de gömülmüş cesetlerdir,
yerlerine gömülüp sakin kalmadan kemikleri,
bu ürkünç yerlerden, boğuk boğuk akan sulardan
ölümlüleri geçirmeye izni yok Charon'un.
Yüz yıl dolaşır, dolanır onlar bu kıyıları,
ancak o zaman alınırlar kayığa, görürler
can attıkları bataklığı!" Anchises'in oğlu
durdu, hareketsiz kaldı, daldı düşüncelere
uzun uzun, içinden yanarak haksız kadere,
tanıdı yoksun kalmış ölüm onurundan, üzgün,
Leucaspis'i, Lycia donanmasının kaptanı
Orontes'i orda, Troia'nın yelli sularından
birlikte çıkmışken, yakalanmışlardı Auster'e,
dalmışlardı sulara, gemileri, erleriyle.

İşte şurdan geliyor Palinurus, geçenlerde,
Libya kıyılarından geçerken engin denizde
yıldızları gözlerken pupadan düşen dümenci.
Koyu gölgeler içinde zar zor tanıdı onu,
kederliydi gemici, önce Aeneas konuştu:
"Hangi Tanrı, Palinurus, alıp bizlerden seni,
daldırdı denizin dibine? Söyle haydi, Beni
daha önce hiç yalan yorum vermeyen Apollon
bir tek yanıtında aldattı: Senin için 'sağ salim
Ausonia kıyılarına varacak nerdeyse'

diye şakıdı. Bu mudur sözüne sadık olmak?"
Palinurus da: "Aldatmamış seni Apollon'un
kazanı, Anchises'oğlu, önderim! Daldırmadı[1]
beni denize Tanrı; bana emanet edilen
dümene yapışarak yönetiyorken seferi,
nasıl oldu bilmem, koparıldı yerinden dümen,
rastlantı belki, düşerken de atıldık birlikte.
Yemin ederim ki, kudurmuş denizler adına,
korku duymadım kendim için, senin gemin için
korktuğum kadar. 'Donanımdan yoksun kalınca da,
koparılıp alınınca dümencisi, böylesi
kabaran dalgalara dayanamaz' diye gemi
korktum asıl. Tam üç fırtınalı gece boyunca,
azgın dalgalarıyla sürükledi beni Notus.
Dördüncü gün doğarken, bir dalganın tepesinden
fark ettim İtalya'yı. Yüzüyordum yavaş yavaş
kıyıya doğru; sağlam yere tutunmuşken, artık,
ıslak giysilerimle ağırlaşıp, kancalaşmış
ellerimle sert çıkıntılarını dağın zar zor,
yakalamağa çalışırken tam, saldırmasaydı
acımasız bir soy silahla üstüme, ganimet
saymasaydı bilmeden; esiri olmuştum artık
dalgaların, yel attı beni döndüre döndüre
bir kıyıya. Bu nedenle göğün tatlı ışığı,
havası aşkına, baban aşkına ve gelişen
İulus için umutların aşkına, yalvarırım,
yenilmez önder! kurtar beni bu kötülüklerden.
Ya toprak at üstüme -kadirsin çünkü- araştır,

1 Apollon'un kehanetini bildirdiği kazan, sacayak (tripus).

Velinus limanını, ya yaratıcı Tanrıça,
anan bir yol gösterirse, -istencesi olmadan
Tanrıların, böyle bir nehri, Styx bataklığını
geçmeye, bence, kalkışmazdın çünkü-, Ver elini
şu mutsuza, aşır beni kayığınla sulardan,
dinleneyim hiç olmazsa sakin bir yerde, ölümde."
Böyle dedi, esinli rahibe de buna karşı:
"Nerden geldi sana Palinurus, bu korkunç istek?
Sen Styx sularını göreceksin, Eumenid'lerin
kasvetli kıyılarına gideceksin öyle mi?
Tanrı buyruğu olmadan, gömülmemiş halinle?
Yakarmayla Tanrı kararlarını döndürmekten
vazgeç, umma bunu: Şu sözleri de sok aklına,
acıklı durumuna bir avuntu sağlayacak,
Tanrıların tansığına uyup kemiklerini
arındıracak sana komşu kentler sağlı sollu;
sonra bir höyük dikecekler senin onuruna,
höyüğe de görkemli bir saygı gösterecekler,
Palinurus denecek o yere sonsuza değin!"
Bu sözlerle dağıldı dertleri, çektiği acı
ferahlattı o kederli yüreğini birazcık,
Sevindi onun adını aldı diye bir toprak.
Sürdürüp yollarını yaklaşıyorlardı artık
ırmağa. Styx'in sularından görünce kayıkçı
geldiklerini sakin ormandan ve yollarını
çevirdiklerini kıyıya doğru ikisinin,
ilkin şöyle çıkıştı onlara, sordu ayrıca:
"Kim olursan ol, silahlarınla ırmağımıza
yaklaşan kişi, nerden geliyorsun, söyle haydi!

Dur olduğun yerde, atma adımını! Burası
Gölgelerin, Uyku'nun ve uyku veren Gece'nin
mekânıdır. Canlı bedenlere Styx teknesiyle,
geçmek mubah değildir. Alcides'i, Theseus'u,
Prithous'u, doğmuş olsalar da Tanrılardan,
yenilmez olsalar da, bu göle aldığım için
yüzüm hiç gülmedi benim! Biri kendi eliyle
zincirlere vurdu da bekçisini Tartarus'un,
sürdü kralın tahtından tiril tiril titrerken;
Ötekiler Yeraltı Tanrısı Dis'in eşine
saldırıp kaçırmayı denedi kral döşeğinden!"
Buna karşı Amphrysus'un esinli rahibesi
şöyle dedi kısaca: "Hiçbir hayınlık için
değil, üzülme, savaş için değil bu silahlar.
Varsın koca bekçi ulusun dursun mağrasında,
korkutsun soluk yüzlü gölgeleri! Amcasının
evinde de rahat otursun afif Proserpina.
Troia'lı Aeneas, dindarlığı, silahlarıyla
seçkin Aeneas, babasını görmek için indi
Erebus'un karanlıklarına, Yeraltındaki.
Ama böylesine dindarlığın hayali senin
dokunmazsa yüreğine, tanı bari şu dalı!"
-Açar giysisini, gösterir sakladığı dalı.-
Yatışır öfkeyle kabaran yüreği bekçinin.
Daha fazla konuşmadı Sibylla. Charon baktı
baktı saygıdeğer armağana, kader dalına
hayran hayran; çok olmuştu o dalı görmeyeli.
Çevirip koyu renk tekneyi, yanaştı kıyıya.
Sıralarda oturan birçok gölgeyi kovarak

boşalttı güverteyi, koca Aeneas'ı hemen
aldı kayığa; gıcırdadı ağırlık altında
birbirine geçmiş parçaları teknenin, sular
doldu içine yarıklardan; geçirdi sonunda
sağ salim esinli rahibeyi, yiğidi, koydu
şekilsiz balçığın, yeşil yosunların üstüne.

Üç ağızlı koca Cerberus çın çın öttürür hep[1]
havlamalarıyla bu krallığı, karşı mağrada
oturarak koca gövdesiyle. Engereklerin
tüm boynunda dikildiğini görünce Sibylla,
balla tohumlardan yapılmış bayıltan hamuru
attı önüne. Aç olduğundan üç ağzını da
açıp kaptı atılan yemi; dev gibi sırtını
yaydı uzandı yere, kapladı geniş mağrayı.
Uyuyunca bekçi, sıvıştı Aeneas girişten,
dönüşü olmayan sulardan çarçabuk aktı geçti.

Önce kulağına sesler, yaygın çığlıklar çarptı,
yaşama ilkin adımını atmış çocukların
viyaklamaları, tatlı yaşamdan yoksun.
Analarının bağrından alıp uğursuz bir gün,
vaktinden önce mezara götürmüştü onları.
Bunların yanında haksız iftirayla ölüme
hüküm giymiş insanlar vardı, jürisiz, yargıçsız
değildi bu mekânlar, ayrılmıştı ad çekmeyle.
Yeraltının soruşturma hâkimi Minos, kabı
salladı, sonra çağırdı sessizler kurulunu;[2]

---

1 Cerberus'un üç ağzı varmış, öfkelenince de boynundaki engerek yılanları kımıldanırmış. Bk. Açıklamalar.

2 Romalılar cinayet davalarında jüri seçerlerdi. Yeryüzünde haksız yere hüküm giyenler yine yargılanıyor. Yeraltı yargıcı kabını sallayıp jüriyi seçecek.

yaşamlarını, suçlarını öğrendi hepsinin.
Yakında duruyordu kederli, suçsuz, günahsız,
kendi elleriyle canlarına kıyan masumlar,
ışıktan nefret ederek yaşamı dışlayanlar,
şimdiyse üstte, açık havalarda can atanlar
fakirliğe, ağır çileye bile katlanmaya;
engelliyor Kader onları, bağlıyor buraya
kasvetli bataklık, sevimsiz sular, Styx nehrinin
karşı çıkıyor bükümü, dokuz defa dolanan.[1]
Bu yakınlarda uzanmakta dört bir yana doğru
yaşlıların yeri: Böyle deniyordu o yere.
Yüreği yakıcı aşkla tükenenleri burda,
bir köşede saklar gizli patikalar, kapatır
mersin ormanları yörelerini: Acıları
dinmez ölümde bile. Burda Phaedra'yı, Procris'i[2]
hain oğlunun açtığı yaraları gösteren
gamlı dertli Eriphyles'i ve Evadne'yi,
Pasiphae'yi. Yoldaşlık etmemekte bunlara
Laodamia... şimdi kadın, vaktiyle erkek,
yine kaderle eski haline dönen Caeneus.
Bunların arasında Kartacalı Dido hâlâ
dönüp dolanıyordu onulmamış yarasıyla,
koskoca ormanlarda. Yanına yaklaşır yaklaşmaz,
karanlıkta tanır tanımaz soluk hayalini
Troia'lı kahraman, nasıl ilk günlerinde ayın
görürse hilalini insan, ya görürmüş gibi

---

1 *Plessis-Lejay, a.g.e.* Servius'un yorumuna uyarak burada Vergilius'un, Styx'in dokuz bükümünü değil, dünyanın yöresindeki dokuz çemberi kastettiği kanısında.

2 Phaedra, Procris, Eriphyles, Evadne, Pasiphae, Laodamia, hepsi de çeşitli nedenlerle intihar etmiş kişilerdir. Bk. Açıklamalar.

olursa bulutların arasından, tıpkı öyle oldu;
Gözyaşları içinde ve sevgi dolu bir sesle:
"Ah, mutsuz Dido! Duyduğum haber doğruymuş demek!
Kılıcımla koşmuşsun ölüme acı içinde.
Ah, ne yazık! Ben sebep oldum senin ölümüne.
Ama yıldızlar ve gökteki Tanrılar aşkına,
bütün kutsal varlıklar aşkına Yeraltındaki,
yemin ederim ki, istemeye istemeye ben,
ayrılıp gittim, kraliçem, senin kıyılarından.
Beni o zaman da güden Tanrı buyruklarıydı;
nasıl şimdi şu gölgeler içinden, küf kokulu
yerlerden, kapkaranlık gecenin içinden, beni
geçmeye zorluyorsa, karşı konmaz buyrukları!
Böylesi acı vereceğini düşünemedim
bu ayrılığın. Dur şurda, kaçırma hayalini
gözlerimin önünden. Sen benden mi kaçıyorsun?
Kaderler nasip etti bana son konuşmamızı!"
Bu sözlerle Aeneas hafifletmek istiyordu
acısını hain hain bakan sevgilisinin,
yaşlar boşansın istiyordu onun da gözünden.
Ama yere dikmiş gözlerini kaçırıyordu
ondan, sert çakıldı, Marpesus mermeri sanki
kaskatı, heyecan vermiyor bu sözler yüzüne.
Sonunda koptu birden, kaçıverdi düşman gibi,
gölgeli koruya: Orda eski eşi Sychaeus
devaydı derdine, yatıştırıyordu aşkını.
Yine de yıkıldı Aeneas haksız felaketiyle,
gözyaşları içinde izledi hep uzun uzun,
eziliyordu yüreği yanından ayrılırken.

İzin verilen yerden ilerliyorlar zahmetle.
Savaşta ün kazanmış yiğitleri barındıran
bölgenin sonuna geldiler artık; gözlerine
ilişti Tydeus'un hayali, silahlarıyla
ünlü Parthenopaeus da ordaydı, Adrastus'un
soluk hayali, yeryüzündekilerin yasını
hiç unutmadığı yiğit, cenkte düşmüş Dardan'lar.
Aeneas görünce onları bir sıra halinde,
bir ah koptu içinden: Glaucus, Medon, Tersilochus,
üç Antenor'oğlu, Ceres rahibi Polyboetes,
hâlâ gemleri, silahları tutan elleriyle
İdaeus. Hepsinin de ruhları toplanmışlardı,
sağdan soldan yöresinde. Yetmiyordu bir defa
görmek önderlerini, seve seve takılmışlar,
geliyorlardı birlikte. "Neden gelmiş acaba?"
öğrenmek istiyorlardı hepsi de. Öyle ama
Danao önderleri, Agamemnon ordusunun
hayalleri, görünce onu, parlak silahlarla,
karanlıklar içinden, başladılar titremeye
dehşete düşerek: Kimi kaçıyordu, eskiden
kaçtığı gibi, gemilerine doğru, kimisi
bağırıyor alçak sesle, ne var ki çığlıkları
yanıltıyordu açılmış koca ağızlarını.
Birden Priamus'un oğlu Deiphobus'u gördü,
tüm bedeni parça parça, yüzü gözü yırtılmış
vahşice; elleri şakakları ezilmiş, harap,
kopmuş kulakları, burun delikleri biçimsiz,
aldığı korkunç yaralardan; zor tanıdı onu,
o, korku içinde, vahşi işkence izlerini

saklamağa çalışırken; şöyle seslendi hemen,
bilinen alışılmış sesiyle: "Güçlü silahlı
Deiphobus, Teucer'in soylu kanından türemiş
yiğit! Kim çarpılmanı istedi senin böylesi
acımasız cezaya? Sana kıymak için kime
böylesine hak tanındı? O son gecemizde sen
yorgun düşerek Grekleri kılıçtan geçirmekten,
benim işittiğime göre, öyle anlattılar,
yığılıp kalmışsın çeşitli cesetler içine.
O zaman Rhoeteus kıyısında, onuruna
bir boş höyük dikmiştim kendi ellerimle, üç kez
yüksek sesle çağırmıştım Man'larımı. O yeri
korumaktadır adınla, silahların, kardeşim!
Bulamadım seni, yurttan ayrılmadan toprağa
veremedim." Bunlara karşı Priamus'oğlu:
"Hiçbir şeyi geri koymadın, kardeşim,
yaptın görevini Deiphobus'a, ölünce de
gölgesine? Ama beni kaderim, kahrolası
o Lacedaemonia'lı kadının cinayeti[1]
attı böylesi felakete, bu halimde beni
bu anılarla bıraktı gitti. İyi bilirsin,
nasıl yersiz neşeler içinde geçirmiştik biz,
o son gecemizi, çok iyi anımsamak gerek,
meşum at tırmanınca tepelerine Troia'nın,
silahlı erleri çıkarınca koca böğründen,
bu kadın Euhoi çağıran Baccha'ların başında,
Phrygia kadınlarını yönetiyormuş gibi,

1 Helena Paris'in ölümünden sonra Deiphobus'la evlenmiş, ona ihanet etmiştir, Deiphobus'un öyküsünü efsaneye katan Vergilius olmuş. Aeneas burda Helena'nın ihanetini ilkin öğrenmektedir.

bir çırağı tutuyordu hepsinin ortasında.
Elinde koskoca bir çırağı Danao'ları
çağırmaktaydı aslında kalenin üzerinden.
O zaman üst üste yığılan çilelerden bitkin,
gözkapaklarım ağırlaşmış uykudan, düşmüşüm
o mutsuz gerdek yatağına! Çökmüş üzerime
tatlı, derin bir rahatlık, bir ölüm gibi dingin!
Bu arada benim seçkin eşim, evden götürmüş
ne kadar silah varsa, hep başucumda tuttuğum,
sadık kılıcımı da; çağırmış surlar içine
Menelaus'u, açmış kapıları. Âşığına
büyük armağan olur diye umuyordu belki,
eski suçunun ününü silecekti böylece.
Neyse uzatmayayım sözü, saldırdılar hepsi
döşeğe, onlarla birlikte Aeolus'oğlu da[1]
kışkırttı cinayeti. Tanrılar! Verin Greklerin
başına böylesi felaketi, dindar ağızla
diliyorsam öcümü ben! Ama söyle şimdi de,
anlat hangi raslantı seni daha yaşıyorken
attı buraya? Dalgalarda dolaşırken, deniz mi?
Tanrıların uyarısı mı yoksa? Bu kasvetli
diyara, güneşsiz, ışıksız ve karmakarışık
mekâna uğraman için senin başka ne gibi
alın yazısı düştü peşine, tüketti, söyle!"
Böylece konuşurken karşılıklı, dört koşumlu,
arabasıyla pembe ışıklı Şafak geçmişti
gökte yarısını yolunun: Tüm verilen süre
böyle konuşarak geçecekti, ama yoldaşı

1 Odysseus. Yellerin kralı Aeolus'un oğludur.

Sibylla uyararak onu, dedi ki kısaca:
"Gece bastırıyor Aeneas, bizse hâlâ daha
ahla vahla vakit geçiriyoruz. İşte burda
ikiye bölünüyor yol: Sağdaki yol bizimdir,
ulu Dis'in surlarına gider, Elysium'a.
Soldaki de ceza keser suçlulara, götürür
dinsiz Tartarus'a. Buna karşılık Deiphobus:
"Kızma sakın ulu rahibe, işte uzak duruyorum,
giriyorum gölgeler arasına, karanlığa
karışıyorum. Yürü haydi onurumuz bizim!
Haydi git, dilerim daha iyi olur kaderin."
Bu kadar dedi, çevirdi yolunu konuşurken.
Baktı geriye Aeneas, solda, kayanın dibinde,
üç kat duvar çevrilmiş geniş surlar gördü birden;
bu surları dolanmakta alev alev bir ırmak
hızla, Tartarus'lu Phlegeton sürüklemekte tüm
çakılları çağıl çağıl. Karşıda koca kapı
sağlam dikmeli; ne insanın ne göktekilerin
gücüyle savaşta yıkılamayacak bir kapı.
Demir kule yükseliyor göklere doğru:
Kanlı eteği belinde oturmuş Tisiphone,
girişi koruyor hiç uyumadan, gece gündüz.
Burdan geliyor iniltiler, sert kamçı sesleri,
sürüklenen demir gıcırtıları, zincirlerin
şıkırtısı çınlıyor havada. Durdu Aeneas,
kulak verdi gürültüye, dehşet içinde kaldı:
"Hangi tür cürmün cezasıdır bunlar, genç kız söyle!
Hangi işkence altında eziliyor suçlular?
Ne keskin çığlıklar bunlar göklere yükselen?"

Şöyle konuşmaya başladı rahibe o zaman:
"Ulu önderi Troia'lıların, mubah değildir
masum insana eşiğini aşmak suçluların;
ama Tanrıça Hecabe verdi gözcülüğünü,
benim üstüme kutsal Avernus ormanlarının,
öğretti Tanrıların verdiği tüm cezaları;
dolaştırdı bana bu yeri, Rhadamanthus'undur,
Gnossus'lu çok katı bir kralın; işkence eder o
sorgular gizlice suç işleyenleri, boş yere
bu suçları insanlardan saklamaktan, ölümün
son gününe dek ceza çekmeyi ertelemekten
gizli sevinç duyanları açıklamaya zorlar
insanlar önünde. İntikamcı Tisiphone de,
çeker kuşandığı kırbacını birden, saldırır
suçluların üzerine de, kırbaçlar, kırbaçlar
onları, yönlendirerek vahşi yılanlarını
sol eliyle, çağırır haşin kız kardeşlerini
sürü halinde. İşte o zaman meşum kapılar
başlar rezelerinden korkunç sesler çıkarmaya,
vurur, vururlar. Baksana kim bekliyor kapıyı?
Girişi koruyan şu surata bak hele! Açıp
kara ağızlarını, elli başlı koca yılan[1]
mekân tutmuş içerde, ondan da vahşi! İşte
o zaman açılır derinlemesine Tartarus,
uzar gider koyu karanlıkların içinden
uçurum gibi, göz alabildiğine uzağa,
evrenden Olympus'a varan yolun iki katı.
Toprak Ana'nın vahşi soyu Titan'lar orada,

1 Lerna yılanı.

yıldırıma çarpılmış, devrilmiş yatıyor yerde;
yine orda Aloeus'un ikiz oğlunu da[1]
koca bedenleriyle yatar gördüm: Elleriyle
ulu göğü devirmeğe ve yüce krallığından
indirmeğe İuppiter'i kalkışmışlardı hani.[2]
Salmoneus'un bile gördüm ağır cezasını,[3]
çekilip dört koşumlu arabayla, sallıyordu
çırağısını da şimşeklerini İuppiter'in,
öykünüyordu gürültülerini Olympus'un;
Grek uluslarıyla Elis ortasındaki kentler
arasında geziyordu utku kutlayaraktan,
onurlandırılmak istiyordu tüm Tanrılar gibi.
Fırtına yüklü bulutları ve eşsiz yıldırımı,
çılgın! Atlarının nallarıyla çıkardığı tüm
gümbürtüye benzetiyor diye, gurur doluydu.
Kudretli İuppiter yoğun bulutlardan bir mızrak
fırlattı -ne çırağıydı, ne dumanı tüten
bir çıra bu- yere serdi onu koca burgaçta.
Ayrıca görebilirdin Tityos'u, her şeyin
anası, besleyicisi Tityos'u; bedeni
dokuz dönümlük bir alana serilmiş, koca kartal
kanca gibi gagasıyla ölümsüz ciğerini
kemirir, yeniden biten böğrüne ceza verir,
yiyecek bulmak için oyar durur: Mekân tutmuş
geniş göğsünde, hep yeniden biten ciğerinde,
hiç dur dinlence yok. Anlatayım mı sana

1 Roma'da ölümü yargılananlar, ölümden önce kırbaçlanır, dövülürmüş.
2 Otus ile Ephialtes. Bk. Açıklamalar.
3 Salmoneus, Salmone kentinin kurucusu (Elis). Tunçtan bir köprü yaptırmış, tunçtan bir arabayla üstünden geçermiş, çırağılar atarak. Böylece İuppiter'in gök gürültülerini ve şimşeğini öykünürmüş.

Lapith'leri, İxion'u, Prithous'u? Kimisi
kara bir kaya üstünde, ha indi ha inecek
gibi tehdit saçar; yüksek bayram sedirlerinde
altın işli yastıklar pırıl pırıl; önündeyse
krallara layık lezzetli yemekler serilmiştir
Furia'ların büyüğüyse oturmuş yanına
eliyle engel olur, dokundurmaz masalara.
Dikilir karşısına kaldırarak çırağıyı
gürler gibi bağırır. Orda erkek kardeşinden
nefret edenler bulunur ömürleri boyunca;
babalarını dövenler, sonra oyun edenler
korunuklarına ve edindikleri varlığa
tek başına yumulanlar, yakınlarına ondan
hiç pay ayırmayanlar -Pek çoktur hem sayıları-
Zina yaptıkları için öldürülenler, sonra
devlete karşı meşum silahları kullananlar,[1]
efendisiyle yaptığı andı korumayıp bozanlar,
hepsi hapsedilir bekler burda cezalarını.
Kimi koca bir kaya yuvarlar, kimi gerilmiş
bir tekerleğin asılakalmış parmaklarına;
Mutsuz Theseus çakılmış yerine, öyle durur,
hep duracak da! Phlegyas'sa hepsinden mutsuz,
uyarır onları tanık tutar bir gölgelikte,
yüksek sesle; "Saygı göstermeyi öğrenin böyle,
benim örneğimde, uyarsın bu örnek sizleri:
Hor göreyim demeyin sakın ulu Tanrıları."
Kimisi sattı özyurdunu altına karşılık;
zorba efendiyi oturttu devletin başına.

1 İç savaşta silah kullananlar.

Öteki yasa koydu, değiştirdi yasaları
rüşvet karşılığında. Biri saldırdı kızının
yatağına, girdi yasak gerdeğine: Hepsi de
korkunç günah işledi. Suçu göze aldı, hepsi
neye göz diktilerse, geçirdiler ellerine.
Yüz tane ağzım, yüz de dilim olsaydı başımda,
çelik gibi bir sesim, her türden suç biçimini,
her türden ceza adını sayabilirdim sana."
Böyle deyip ekledi yaşlı Phoebus rahibesi:
"Haydi bakalım var git yoluna, niyetlendiğin
götür armağanını, acele edelim haydi.[1]
Cyclops'ların külhanından çıkmış duvarlar şurda
çarptı gözüme, kemerli kapıları da işte,
şuraya koymamız buyuruldu bu armağanları."
Böyle dedi, eş adımlarla koyuldular yola.
Arada kalan mesafeyi karanlık yollardan
geçip yaklaştılar kapılara. Aştı eşiği
Aeneas öne geçerek, yundu akarsularla[2]
Dikti dalı daha sonra karşıdaki eşiğe.
Bu arınmadan sonra, armağanı sundu yiğit
Tanrıçaya. Ulaştılar iç açıcı bir yere,
güzel, tatlı çimenliğine mutlu ormanların,
Mutlular Mekânına, Açık hava daha yaygın,
burda erguvan renk bir ışıkla kaplanmış her yer.
Bu yerin kendi güneşi, kendi yıldızları var.
Bir kısmı çayırlarda eğitiyor bedenini,

1 Kullandığımız Lipsiae metninde, rahibenin sözleri burda bitmektedir. Oysa Aeneas Yeraltını ilkin gördüğüne göre rahibenin sözleri Aeneas'a ait olmamalı.

2 Kutsal yerlere yıkanmadan girilmezdi o çağda. Tapınağın önünde arınma havuzları vardı, bunların sularını serperlerdi üstlerine.

yarışıyor, güreşiyor sarı kumlar üstünde.
Bir kısmı dövüyor toprağı ayaklarıyla,
koro kuruyor, şarkılar söylüyorlar; şakıyor
Trakyalı rahip de uzun giysisiyle şarkının
ezgisini usulünce, yedi ses perdesinin,
kimi zaman notaları parmaklarıyla, kimi
fildişi mızrapla vuruyor tellere. Burdadır
eski Teucer'in kuşakları, en soylu torunlar,
daha iyi çağlarda doğmuş ulu kahramanlar,
İulus ve Assaracus, Troia'yı kuran Dardanus.
Aeneas hayran olur uzaktan silahlarına,
boş arabalarına: Yere saplanmış mızraklar
dimdik duruyor, koşumlarından çözülmüş atlar
otluyor yayılıp çimene. Arabaya binmek,
silah kullanmak zevki ve pırıl pırıl koşumlu
atları otlatmak için, daha yaşıyorken
gösterdikleri özen, bırakmamış peşlerini
yeraltında da. İşte gözüne çarptı yiğidin,
dört yanda çimen üstünde yemek yiyor kimisi,
neşe içinde tutturmuş şen bir Paean şakıyor,[1]
koro halinde; kokulu defne fundalığından
ağaçlar içinde gürül gürül akmakta olan
Eridanus ırmağı işte ordan kaynaklanır.
Yurdu için savaşırken aldığı yaralar
sızlayan bir avuç genç, ömür boyu kurallara
sadık kalmış rahipler, Phoebus'a layık şiirler
yazan dindar ozanlar, yarattıkları sanatla
yaşamı süsleyen sanatçılar, iyilikleriyle
insanların anlağına adları kazınanlar,
hepsinin başını sarmış kar gibi ak kurdele.

1 Paean: Apollon onuruna söylenen neşeli şarkılar.

Yöresinde sıralanmış gölgelere Sibylla
şöyle dedi: Özellikle Musaeus'a: -görmüştü
yoğun kalabalık içinde onu aşıyordu
yüksek omuzlarıyla çünkü tüm kalabalığı
"Söyleyin kutlu ruhlar, sen, yetkin ozan! Nerde[1]
kalıyor Anchises, nerdedir yeri? Onun için
aşıp geldik koca ırmaklarını Erebus'un."
İki kelimeyle şöyle dedi ona Ozan da:
"Belli yeri yurdu yok kimsenin, oturuyoruz
gölgeli korularda, kıyılarda yatıyoruz,
çimenler üstünde. Aşın şu tepeyi, sizi ben
kese patikadan götüreyim. Yüreğinizde
böylesine istek varsa" dedi Ozan onlara
Yürüdü önden, pırıl pırıl bir ova gösterdi
tepeden; yüksek bayırı indiler aşağıya.
Yemyeşil koyağın eteğinde Anchises Ata,
toplanmış, gün olup yeryüzüne güne çıkacak
ruhları, tüm yakınlarını, sevgiyle, ilgiyle,
gözden geçiriyor, hesaplıyor sayılarını
sevgili torunlarının, alın yazılarını,
şanslarını, doğalarını ve gazalarını.
Karşıdan geldiğini görünce Aeneas'ın
çimenler üstünden, uzattı hemen iki elini,
yaşlar döküldü yanaklarından, dedi ki ona:
"Sonunda geldin demek! Senden beklenen bağlılık
babana karşı görev duygun, üstesinden geldi
o çetin yolun! Seni görmek benim nasibimmiş.
Tatlı sesini duymak, cevap vermek sana!

1 Musaeus: Orpheus'un arkadaşı ozan.

Böyle geçiyordu aklımdan, günleri sayarak,
böyle hesaplıyordum. Hangi diyarlara düştü
yolun, hangi denizleri aşıp geldin, oğul sen?
Ne kadar tehlike atlattın! Boşuna değilmiş
endişe içinde bekleyişim meğer! Başına
dert açar diye nasıl korkmuştum Libya krallığı!"
Yanıtlar Aeneas: "Senin babacığım, hep senin,
kederli yüzün geldi de gözlerimin önüne,
bu yerleri aşmak için, güç kattı yüreğime!
Thyrrhen denizinde demirledim donanmamı ben;
ver elini bana, babacığım, ver sıkayım elini,
benimle kucaklaşmaktan da çekinme, ne olursun!"
Böyle derken sel gibi akıyordu gözyaşları
yanaklarından. Üç defa çalıştı kollarını
boynuna dolamaya; üç defa kaçtı hayali
boş yere saran ellerinin arasından onun,
tuttu tutacak derken, hafif esen yeldi sanki
kaçıp giden bir düştü ele avuca sığmayan.
Bu sıra Aeneas içerlek koyakta bir orman
gördü, hışır hışır ses veren dallarıyla, sakin
mekânların yanından akıp geçen sularıyla,
Lathe ırmağıyla, gözlerden uzak o ormanı,
dolamaktaydı yöresinde birçok ulusla boy;
nasıl güneşli günlerinde yazın, çayırlarda,
konarsa arılar türlü renk çiçeğin üstüne,
yöresinde yayılırsa ak zambaklar, tüm ova
dolarsa arı vızıltılarıyla, tıpkı öyle.
Dikilir tüyleri Aeneas'ın bu görüntüden
nedenini sorar babasına, bilmediğinden:

"Hangi ırmaktır bu, aşağıda akan? Kim bunlar
kıyılarda toplanmış bir sürü insan?" O zaman
der ki Anchises Ata: "Bunlar kaderin ayrıca,
bir beden borçlu olduğu ruhlardır, yıllar yılı
Lathe'nin kıyılarında, kendilerine sükûn
verecek suları, Uzun Unutma'yı içerler.
İtalya'yı bulmaktan sevinç, neşe bulman için
benimle birlikte, sana anımsatmak istiyordum,
gözlerinin önünde canlandırmak, ne zamandır,
soyumdan gelme kuşakları sayıp dökmek benim
gönlümden geçmekteydi, hep arzu ederdim, oğlum."
"Söylediğine göre şöyle düşünsem olur mu?
Burdan yukarı, açık havaya çıkmak isteyen,
yine yoğun bedeni dileyen ruhlar var mıdır?
Mutsuz ruhlara nerden geliyor böylesi çılgın
istek, babam, ışığı yine görme isteği?"
"Diyeyim oğul, koymayayım seni sallantıda."
diye yanıtladı Anchises, açıkladı hemen
bütün güzelim gizemleri sıra sıra, ona.
"Önce göğe, topraklara ve her türden sulara,
ayın parlak yuvarına ve Güneş yıldızına[1]
sinerek can vermektedir tinsel bir ruh; ayrıca
bütün evreni, organlarını yaygın bir akıl
geçirir harekete, kendi de koca kitleye
karışır, değiştirir onu; burdan doğar insan,
hayvan, kuş türleri, parlak yüzeyinde denizin,
sualtında yetiştirdiği koca canavarlar.
Mermer gibi parlak yüzeyin altında can bulan.

1 Ay ve Güneş Titan Hyperion'un çocuklarıdır efsaneye göre.

Kökenleri de onların gökten inme tohumlardır,
ateş gibi, alev gibi güçlü, kuvvetlidirler.
Bedenin zararlı etkisi ağır basmadığı,
dünyasal öğeler, ölüme yargılı organlar da
uyuşturmadığı süre! O zaman korku, istek
acı duyar, neşelenir ve karanlık yerlere,
göz gözü görmez zindanlara kapandıklarından
ayırt edemezler açık havaları. Son Gün de
yaşam bıraktığında onları, tüm kötülükler
yakasını bırakmamıştır o zavallıların,
bedensel her kirlilik sökülmemiştir kökünden.
Uzun süredir nasırlaşmış kötülük, şaşılası
derinliklere salmış olmalı kökenlerini.
O halde cezaya uğrayacak, azap çekerek
kurtulacaklar eski kötülüklerden. Kimi ruh
asılıp bırakılır hafif esen yele karşı;
kimisi geniş uçurumun dibinde yıkanır,
kurtulur içine işlemiş günahtan, ya da
temizlenir ateşle. Herkes kendi Man'larına[1]

1 Quisque suos patimur manes, ifadesini türlü biçimde yorumlamışlardır filozoflar. Quisque suos patitur Manes, demesi beklenirdi ozanın, ama anlamı yine de farklı olmazdı. Bunu Vergilius'un yorumcusu Servius iki türlü yorumluyor. 1) İudicium patimur gibi düşünmek gerek, ama bu halde suos sözcüğünü açıklamak zor oluyor, 2) Doğuştan bize iki genius verilmiş, biri iyiliğe yöneltir bizi, öteki kötülüğe iter. Bunlardan birisi ölümden sonra iyi bir yaşam sağlar bize öteki en beterine yargılar. Bu genius'lar (cin'ler) (Yunanlılar buna demon derler) yüzünden ya özgürlüğe hak kazanırız, ya da bedene geri döneriz. Vergilius'tan önce Man'ların içeriği çok açık değildi. Genellikle aydınlar ve halk arasında "yeraltı Tanrıları, ölülerin ruhları" anlamında kullanılırdı. Vergilius Man'lara büyük önem vermiştir, Yunan düşüncesinden etkilenerek, yeni renkler eklemiştir. Platon, Phaidra, 107, D: Demon'a ölümden sonra etkin bir rol sağlamış: "Denir ki, insan öldükten sonra, tüm yaşamınca onu izleyen cini (demon) onu tüm ölülerin toplandığı ve yargılandığı yere götürür. Bu demon insan ruhunun hayali gibidir, onun iyi, kötü yanlarını simgeler, ruha hatalarının, eksik yanlarının cezasını çektiren de odur. *Pléssis (Léjay, a.g.e. s. 541, not, 1.)*

katlanır. Bizleri burdan geniş Elysium'a
göndermiyorlar; bu güleryüzlü ovalarda
az kişi oturur. Sayısız gün akıp geçecek
zamanın çemberinden, nasır tutmuş lekesini
ruh yok edinceye, esirden gelme algısını,
göksel nurunu temizleyinceye dek. Karşında
gördüğün şu gölgeleri Tanrı sürü halinde
çağıracak Lathe ırmağına binlerce yılın
çarkı döndüğünde, unutarak geçmişlerini,
yine gök kubbeyi görsünler diye, bir bedene
yine başlasınlar diye severek bağlanmaya."
Böyle dedi Anchises, topluluğun, gürültücü
kalabalığın arasına götürdü oğlunu,
Sibylla'yla birlikte, çıktı bir tümseğe,
oradan görebileceklerdi sıra sıra tüm
gelenleri karşıdan, yüzlerini de iyice
tanıyabileceklerdi. "Bak Dardanus soyuna,
ayrılmış anı şanı göstereceğim. İtalyan
halkından doğacak torunlarını, soyumuzun
adını süregötürecek o ünlü ruhları,
açıklayacağım sana kendi kaderini de.
Görüyorsun şurda (demir geçmemiş) kargısına
dayanan genci, alın yazısı tutmakta onu
en yakınında ışığın: İlkin o yükselecek
yeryüzüne. İtalyan kanıyla öz kanımızın
karıştığı yiğit. Alba soyundan Silvius'tur,
senin de torunun, eşin Lavinia doğurur,
sana, yaşlıyken, kral diye, kral atası olarak
büyüteceği en son çocuğun. Onun sayesinde

Alba Longa kentine hükmedecek tüm soyumuz.
Yanındaki de ünlü Procas'tır Troia soyunun
anı şanı. Capys Numitor, Silvius Aeneas,
sana adını verecek yiğit; dindarlığıyla,
silahlarıyla gözalıcı Silvius, Alba'ya
egemen olduysa şayet. Ne de güçlü gençler![1]
Bak hele nasıl da gösteriyorlar güçlerini!
Nasıl gölgelemiş barışçı meşe alınlarını![2]
Bunlar senin için Nomentum'u, Gabii'yi,
Fidena kentini kuracaklar. Başkaları da
Collatia kalelerini dağların üstüne,
Pometii kentini, İnuus hisarını da,
Bola'yı Cora'yı, şimdi adı sanı olmayan
bu yerlere adlarını verecekler o zaman.
Atasına yardım edecek Mars'oğlu Romulus,
anası İlia Assaracus kanından doğurup[3]
büyütecek onu. Baksana başına dikilen
çifte sorguca! Babası Tanrıların katına
alıyor, kendi payesini geçirerek ona.
Hayırlı kehanetleriyle, oğul, ünlü Roma
tek olacak dünyada, ruhları Olympus'a denk;
o yedi kalesini çevirecek çok hisarla,
çok yiğidi, güçlü torunlarıyla gönençli kent!

1 Servius'a göre bir koruyanı (tutor) Silvius Aeneas'ı tahtından yoksun etmiş, kral 53 yaşında tahta çıkabilmiş yine. Ama Vergilius kral olmasına kuşku ile bakıyor.

2 Meşe dalından yapılan çelenk en değerli ödüldü Roma'da. Sadece yurda emeği geçenlere verilirdi. Senato Augustus'a altından bir çelenk vermiş, 13 Ocak 27'de (İÖ) evinin kapısına asılmış bu çelenk.

3 Romulus ile Remus babalarını tahtından uzaklaştıran amcalarını öldürüp babalarını yine tahta oturturlar. Roma kentini kurarlar, Romulus Roma'da, Numitor da Alba Longa'da kral olur, efsanenin bir biçimine göre.

Başı kaleyle donanmış o Berecynthus dağının
anası ne türlü gürülderse arabasıyla,
kaleler Frikya kentleri içinden, Tanrıları
taşımaktan mutlu, hepsi Olympus'da oturan,
ve yüce göklerin egemeni yüz torununu
kucaklamaktan mutlu o Ana gibiydi tıpkı!
Şimdi çevir şuraya gözlerini, bak şu halka,
senin Roma halkına: Burada Caesar duruyor,[1]
İulus'un ileri kuşakları, geniş göklerin
koskoca kubbesi altında, gelecek kuşaklar:
İşte şurda bak, çok kez sana söz verildiğini
duyduğun yiğit, Augustus Caesar, Tanrısal soy,
geri getirecek Altın çağları? Saturnus'un
eskiden hükmettiği Latium ovalarına,
Garamant'lar, Hint'lilerden öteye aşıracak
sınırlarını. Dünya uzanır orda burçlardan,
yılın, güneşin dolandığı yollardan öteye.
Göğü omuzlarında taşıyan Atlas orada,
parlak yıldızlar çakılmış gök kubbeyi döndürür.
Onun gelişinde sorulan tüm kehanetlerden[2]
şimdiden dehşet içinde Caspium kıyısında
oturan krallıklar ve de Maeotis toprakları;
Nil'in yedi deltası da çalkanıyor, titriyor.
Ne Alcides bu kadar yer dolaştı, tunç ayaklı[3]
geyiği vursa da, ya Erymanthus ormanını
yatıştırsa da, Lerna bataklığını yayıyla

1 Burada söz konusu olan Augustus Caesar olmalı, İulius Caesar'dan daha ilerde ayrıntıları ile söz edilecek.
2 Servius'un bildirdiğine göre, Augustus'un doğumunda sorulan kehanetler onun büyük bir kişi olacağını bildirmişler.
3 Alcides-Hercules ve Liber-Bacchus.

titretse de; ne Liber yengi kazanıp Nysa'nın
yüce doruğundan çıkardı kaplan sürüsünü,
boyun eğdirerek gemlerine asma dalından.
Duraksayacak mıyız daha biz, eylemlerimizle
değerimizi göstermekten? Engel olacak mı
Ausonia toprağına yerleşmemize korku?
Kim şu uzaktaki, kutsal eşyaları taşıyan?
Başında zeytin dalı çelengiyle göz alıcı,
ak saçından, sakalından tanıyorum onu ben,
yeni kurulmakta olan kente yasalar koyan[1]
Küçük Cures kentinden, kısır topraklardan çıkıp
büyük imparatorluk kurmuş o Roma kralını.
Ardından kral Tullus bozacak yurdun sükûnunu,
silaha sarılmaya yüreklendirecek bütün
oturakalmış yiğitleri, utkuyu unutmuş
orduları. Hemen sonra Ancus geliyor,
burda bile çok hoşlanıyor halkın alkışından,
Kral Tarquinus'ları ve öç alıcı Brutus'un
mağrur ruhunu, geri alınan fasces'leri,[2]
görmek ister misin? İlkin konsulluk görevini
haşin baltaları o aldı; savaş çıkarmaya
yeltenen oğullarını çarptıracak ölüme[3]
güzel özgürlük aşkına, mutsuz! Yeni kuşaklar
göklere çıkarsa da eylemini, yurt sevgisi,
büyük ün kazanma hırsı, hep üste çıkacaktır.

1 İlk kral Numa, dini düzene koyduğu için rahip olduğu düşünülür.
2 Roma'da erk belirtisi olarak yüksek görevlilerin önünde yürüyen kişilerin taşıdığı çubuklu balta, burada krallıktan meşrutiyete, senato düzenine geçişi simgelemektedir.
3 Roma'da kralları kovan ve Senato düzenini kuran Brutus'un iki oğlunu, düzene karşı çıktıkları için öldürtmesine değiniyor ozan.

Şu uzaktaki Decius'lara, Drusus'lara bak,
ve elinde baltasıyla şu korkunç Torquatus'a.
Sancakları geri getiren Camillus'a da.
Şurda eşit silahlarla pırıl pırıl gördüğün[1]
ruhlar da, şimdi yazık! Karanlıklar altındayken
uyumlu yürüyorlar ama, nasıl savaşacak,
nasıl dizecekler ordularını, ne kıyımlar
yapacaklar, kavuşunca ışığına yaşamın,
Alp'lerin engellerinden Monoecus kalesinden
inince kayın baba; ona karşı tüm Doğu'yu[2]
silahlandıracak damat! İçinizde, ey gençler!
barındırmayın böyle savaş hevesini sakın!
Çevirmeyin sağlam gücünüzü yurdun bağrına.
Sen, ilkin sen, Olympus kökenini sürdüren,
koru canım oğul, at elinden silahları! (E.D.)
Corinthus'dan dönerek, yengili, arabasını
utku töreninde sürecek Capitolium'a,
Achaia'lıları yok ederek o parlak yiğit![3]
Bir başkası yerle bir edecek Argos'u,[4]
Mycenae'ini Agamemnon'un, silahı güçlü
Achilles'in soyundan Eacus oğlunu bile;
böyle öcünü alacak Troia'lı ataların,
Tanrıça Minerva'nın uğursuz tapınağının.
Kim anmadan geçer büyük Cato, Cossus, sizleri?
Kim unutur Gracchus soyunu? Çift savaş şimşeği
Scipio'ğulları, sizleri de şu Libya'nın

1 Pompeius ve Caesar.
2 Caesar kızını Pompeius'a vermiş. Burada Galya'dan yengili dönmüştür.
3 Corinthus'u yerle bir eden Mummius (İÖ 146).
4 Makedonya kralı Perseus'u yenen Roma kumandanı Paulus Aemilius. (İÖ 168)

yıkımı, felaketi! Ya dar olanaklı, ama
güçlü Fabricius, nasıl anmam seni de?
Ya da Serranus, seni tohumları elleriyle[1]
diken! Nereye sürüklüyorsunuz şu yorgun halimde,
beni Fabricius'lar? Özellikle Maximus, sen?[2]
tek başına devleti duraksayarak kurtaran![3]
Başkaları yumuşacık biçim vererek tunca[4]
soluk alan heykeller yapacak, yontup mermeri
canlı yüzler yaratacak, sanırım, senden iyi;
savunacak davaları belki, bir pergelle
daha iyi çizecek devinimini göklerin,
bildirecek doğuşunu tüm yıldızların! Ama
sen Romalı! Sen hükmedeceksin tüm uluslara,
unutma! Şunlar olacak sanatların da senin:
Bir düzen getirmek barışa, boyun eğmişleri
esirgemek, haddini bildirmek başkaldıranın!"
Böyle dedi Anchises Ata, ardından ekledi
hayran dinleyenlerine: "Bakın nasıl Marcellus,
zengin ganimetler içinde, çekiyor gözleri,
ilerliyor, yengili, başı herkesin üstünde.
O kurtaracak Roma'yı büyük kargaşalığa

1 Gens Atilia'dan gelmiş bir kişinin lakabı; tam olarak bilinmiyorsa da, konsüllük teklif etmeye geldikleri zaman, tarlasına tohum atarken buldukları, eski geleneklere bağlı bir Romalı. Cato Maior'un çağında yaşamış olmalı.

2 Kral Pyrrhus'un rüşvet teklifini reddeden, ama hekiminin onu öldüreceğini öğrendiği zaman, kralı uyaran dürüst Romalı kumandan. (İÖ 262 ve 278'de konsül olmuş.)

3 Ennius'un O. Fabius Cunctator için söylediği ünlü sözünü aynen almış Vergilius bu dizede: unus homo nobis cunctando restituit rem. *(Ennius, Annales XII)*

4 Özellikle Yunanlılar.

düşmüşken, o Roma Atlı'sı dize getirecek[1]
Pön'leri, isyan etmiş Galya'lıları, asacak
üçüncü kez tapınağına Quirinus babanın
bir yabancı önderden koparılmış silahları!"
Aeneas'sa kesti sözünü. -bir genç gördü çünkü,
seçkin alımıyla, pırıl pırıl silahlarıyla
onunla birlikte gelen, ama alnı kararmış,
neşesiz, eğmiş gözlerini yere- "Kimdir bu genç,
babacığım böyle üzgün üzgün, yoldaşlık eden
o yiğide? Büyük soydan bir kimsenin oğlu mu,
yoksa torunu mu? Yanındakilerin alkışı
nasıl çınlıyor bak! Ne görkemli görünüş! Ama
meşum gece sarmış başına yaslı gölgesini!"
O zaman Anchises boğulup yaşlara dedi ki:
"Sorma oğul, büyük yasını ailemizin,
Onun yüzünü kaderler gösterecek bir defa,
daha fazla bir şey bağışlamayacaklar ona.
Size Tanrılar, kalıcı olsaydı bu armağan,
çok güçlü görünecekti şahlanması Roma'nın!
Nice ahlarını yansıtacak Campus Martius,
birçok kişinin ulu kente, taze mezarın
akarken önünden Tiber ırmağı; ne kadar çok

1 Ozan Nole ve Clastidium yengilerinden söz açıyor ve onları Marcellus adlı bir Roma atlısına atfediyor, gerçekten de bu yengiyi kazananlar Romalı atlılar olmuş. Ozan belki de ona Marcellus adını vermekle, Roma büyükleri geçidine son vermek istiyor ve sözü Augustus'un yeğeni, damadı, genç ölümüyle Romalıları yasa boğan Marcellus'a getiriyor isim beraberliğini anımsatarak. *Pléssis-Léjay a.g.e. s. 558, Not 3.* Ozanın bu olayı anmasını, bu büyük geçitin Tanrıların kıskançlığını önlemek içindir, diye değerlendiriyor. Belki de Romalıların büyük acısını sonsuzluğa geçirmek istiyor ozan.

cenaze göreceksin! Troia soylu hiçbir çocuk[1]
Latin atalarına bunca umut vermeyecek!
Romulus toprakları hiçbir evladıyla bunca
övünmeyecek! Hoy dindarlık! Hoy eski çağların
güveni! Hoy hiçbir savaşta yenilmemiş bilek!
Hiç kimse ceza görmeden direnemezdi gence,
silahlı iken! İster varsın düşman üstüne
yaya olarak, ister de ağzı köpüklü atın
mahmuzlasın böğrünü! Hoy acınası çocuk hoy!
Keşke kırabilsen değişmez kaderinin zincirini.
Marcellus olacaksın sen. Kucak kucak leylaklar,
erguvan renk çiçekler verin de, armağanlara
boğayım ruhunu torunumun, bol bol serperek
bu boş, faydasız saygıyı getireyim yerine!"
İşte böylece gezdiler o yerin dört yanını,
bu sisli geniş ovalarda her şeyi dikkatle
geçirdiler gözden. Anchises ata her birine
götürdü oğlunu, gelecek ününün aşkıyla
tutuşturduktan sonra ruhunu, bir bir anlattı,
ilerde yapacağı savaşları, Laurentum'un
halklarını, Latinus'un kentini; her birinden
nasıl kaçınacak, nasıl katlanacak çileye?
İki kapısı varmış uykunun, bunlardan biri
boynuzdanmış, burdan gerçek gölgeye kolayca

1 Roma'da cenaze törenlerinde ataların heykelleri üstü açık tabutlarda geçirilirdi. Augustus, Marcellus'un cenaze töreninde 600 Roma atasını temsil ettirmişti. Her taburun yanında lictor'ları vardı. Cenaze törenleri bir çeşit Roma tarihinin geçit resmi olurdu. Vergilius Aeneis'i henüz bitirmemişken, VI. kitapta Marcellus'u betimlediği parçayı okumuş Augustus ve Marcellus'un anası Octavia huzurunda. Octavia bayılmış, Augustus ozanı bu güzel dizeleri için ödüllendirmiş.

geçiş verilirmiş; öteki beyaz fildişindenmiş,[1]
pırıl pırılmış ama, Man'lar ordan yeryüzüne
yollarmış aldatıcı düşleri. Böyle söyleyip
uğurladı Anchises oğlunu ve Sibylla'yı,
çıkardı onları fildişi kapıdan dışarı.[2]
Aeneas döndü donanmasına en kısa yoldan,
anddaşlarının yanına. Arkadan kıyı kıyı
yol aldı, vardı Caieta limanına. (Pupadan
saldılar çapayı, ptuvalar dikildi kıyıda.)[3]

1 Anchises Aeneas'ı fildişi kapıdan uğurlamakla, onun Yeraltına inişini bir düş-hayal havasına bürümüştür. Bk. Önsöz, Din bölümü.

2 Eskiçağ inançlarına göre hayali düşleri, Man'lar yeryüzüne fildişi kapıdan yollarlarmış. Vergilius burada gerçek bir düş mü gördüğünü söylemek istiyor, yoksa çağının akılcı zihniyeti ile bağdaşmayacak gerçekdışı bir olaya böyle gerçekdışı bir hava vererek, onu yumuşatmak mıdır maksadı? Bilmiyoruz.

3 901. Dize Aen. III. 277'de geçtiği için genellikle interpolatio (eklenti) olarak kabul edilmiştir.

VII. KİTAP

Aeneis'in sütanası Caieta ölümünle
sen de ün kattın sonsuza dek kıyılarımıza;
sana verilen onur korusun hep mezarını,[1]
sonsuzluğa sürdürsün kemiklerin de adını,
koca Hesperia'da, bir şanssa bu senin için!
Dinine bütün Aeneas cenaze törenini
tamamladı törelerine göre, kümbet gibi
mezarın üstüne koca höyük dikti, arkadan
bekledi kabaran dalgalar yatışıncaya dek,
sonra limandan ayrıldı yellere yelken açıp.
İlerledikçe gece hafif hafif esmeye
başladı yel, esirgemedi parlak ay şavkını,
titrek ışıkları altında deniz şıkır şıkırdı.
Yakınından yol aldılar Circe kıyılarının;

1 O bölgeye Caica adı verilerek, gösterilen onur.

güneşin zengin kızı ulaşılmaz koruları
çınlatmaktadır şarkılarıyla yüksek konakta,
incecik kumaşı işlerken mekik şık şık diye,
kokulu sedir yakar gece, aydınlanmak için.
Homurtusu duyulur orda kızgın aslanların,
zincirlerini zorlayan, akşamüstü kükreyen;
ipek tüylü domuzlarla ayılar, çılgın gibi,
dolanıp dururlar kafeslerinde; kurda benzer
koca hayvanlar ulur ulurlar; haşin Tanrıça
Circe etkili otlarıyla, insanken bir hayvan
kılığına sokmuştur, tıpkı vahşi hayvanların
yüzünü de bedenini de sağlamış onlara.
İşte bu limana atılıp dindar Troia'lılar,
onlar gibi dönmesinler diye, hayvan haline,
uzak kalsınlar diye bu uğursuz kıyılardan,
uygun yellerle şişirdi Neptunus yelkenleri,
uzaklaştırdı onları bu kaynayan burgaçtan.

Deniz kızarıyordu artık gün ışıklarıyla,
çifte atlı arabasıyla Şafak, yeryüzüne
safran ışıklar saçıyordu esirin üstünden.
Birden kaldı yeller, kesiliverdi her esinti,
durgun mermerle boğuşuyordu kürekler sanki.[1]
İşte şurda fark etti Aeneas, sular üstünde,
koca bir orman, içinden de bir ırmak akıyor,
hızlı burgaçlar çevirerek ırmak, döne döne,
gürül gürül sularıyla dökülüyor denize;
yatağından söktüğü binlerce kumla sapsarı,

1 Homeros'tan gelme bir benzetme, Ennius da kullanmış bunu: Durgun deniz parlak bir mermere benzetilmektedir.

tuzlu sulara atılıyordu Tiber ırmağı.
Bu kıyılara, yatağına ırmağın alışkın
her türden binlerce kuş, su üstünde, yöresinde
ötüyor cıvıl cıvıl şarkılarıyla havayı
büyülüyordu volta atıyorlardı ormanda.
"Çevirin rotanızı karaya doğru döndürün,
vira edin gemilerinizin burnunu!" diye
buyurdu anddaşlarına önder, sevinç içinde
daldı gölgesiyle ormanın kararmış sulara.
Şimdi de Erato, hangi krallar vardı? Neydi
o zamanki durum? Ne haldeydi eski Latium,
Ausonia kıyılarına ayak bastığında
bir yabancı ilkin donanmasıyla, ordusuyla?
Bunları diyeceğim; başta nasıl savaş çıkmış
anımsatacağım: Sen uyar beni, şu esinli
ozanını: Anlatacağım korkunç savaşları,
cenk için dizilmiş orduları, öfkeye kapılıp
ölüm kalım savaşına sürüklenen kralları,
Tyrrhen gücünü, sonra silah altına toplanmış
tüm Hesperia'yı! Gitgide genişliyor konum,
gitgide daha büyük bir işe girişiyorum.
Kral Latinus yaşlı halinde, kırları, kentleri
yönetiyordu nice yıldır sakin, barış içinde.
Faunus'la su perisi Laurentum'lu Marica'dan
doğmuş derler; Faunus'un babası da Picus, seni
Saturnus, ata bilirmiş, soyunun ilk kökeni.
Tanrıların yazdığı alın yazısı yüzünden,
ne oğlu vardı bu kralın ne de oğlan torunu;
bir oğlu doğmuştu ya, Tanrılar aldı gencecik.

Bu saraya, bu yerlere bir kız varisti yalnız;
erkek için olgun yaşta, gerdeğe uygun artık.
Çoktu isteyenleri koca Latium'da, bütün
Ausonia'da. Turnus da hepsinden yakışıklı,
soyca sopca sağlam yerden; karısı kraliçe de[1]
can atıyor kızını başgöz etmeye onunla.
Ama Tanrıların gösterdiği türlü tansıklar,
dehşete düşürüp onlara engel olmaktaydı.
Bir defne ağacı vardı, sarayın ortasında,
Yüksek duvarlı avluda, tüm yaprakları kutsal
korku koruyordu onu nice yıldır, kral baba
ilk temelini attığı sırada kalelerin
bulup onu adamış Phoebus'a, Laurus adından[2]
o kente Laurentum demiş. Doruğuna konmuşlar
arılar, şaşılacak şey! Keskin vızıltılarla
duru havaları geçip sürüyle o defnenin,
ayaklarıyla birbirlerine tutunaraktan,
oğul vermişler birden asılıp dalına.
O sırada rahibe: "Bir yabancı görüyorum,
bir yiğit yaklaşıyor, oğulun geldiği yönden,
aynı yere, kalenin üstünü zapt etmek için"
der hemen; Sunağın ateşini kutsal çırağıyla
yakmak isterken kral da, kızı Lavinia ona
yardım ederken, bir de ne görsünler? Ah, ne günah!
Ateş sarmış uzun saçlarını, giysilerinin
süslerini yalımlar yalıyor çıtırdayarak.
Tutuşmuş krallık bağı alnının, taşlar kakılmış
tacını da sarmış alev, sarı ışıklar saçarak

1 Amata, Latinus'un karısı, Turnus'un da halasıdır.
2 Laurus, Latince Defne ağacı demektir.

tüte tüte yayılmış da kaplamış bütün evi.
Bu da bir işaretmiş korkunç, şaşılası işler
geçecek diye: Kızın ün kazanıp kaderin de
yardımıyla anlı şanlı olacak diye bütün,
şakımaktaymış kaderler ya halkın başına da
büyük savaş çıkacak diye bildirmektelermiş.
Kral da dertlere düşerek bu tansıklardan, varmış
akıl sormaya babası kader bilen Faunus'tan.
Ulaşmış yüksek Albunea eteğinde yatan
korularına ormanların. Orda kutsal pınar
çağıl çağıl çağıldarmış; yoğun karanlıklardan
yayılırmış her yana, keskin bataklık kokusu[1]
Oraya gelirmiş İtalya halkı, Oenotria
toprağında oturanlar, kuşkulu durumlarda
bir yanıt sormak için; armağanlar getirerek,
Kurban edilmiş koyunların postları üstünde,
sessizliğinde gecenin istihareye yatıp
garip garip uçan hayaller görürmüş rahip de,
türlü ses duyar, katılırmış Tanrı sohbetine,
Avernus'un dibinde konuşurmuş Tanrılarla.
Yanıt sormak için Latinus baba da getirmiş
yüz postlu kuzu, iki dişli, kurban etmiş burda
yolunca yöntemince. Düşler dilemiş, uzanmış
postlarına. Birden bir ses gelmiş yüce korudan:
"Bir Latin kocayla evermeyi dileme kızını,
kanımdan gelme oğul! Bel bağlama hazırlanan
gerdeğe! Sana yaban elinden damatlar gelecek,
kanını karıştırıp kanımıza, göklere dek

1 Servius'a göre, bataklıktan çıkan pis kokudur.

yükseltecekler adımızı sanımızı bütün.
O soydan doğacak döller, Okyanus'un bir uçtan
öteki ucuna kadar doğan batan güneşin
seyrettiği her yeri ayaklarının altında
dönerken görecekler!" Faunus Babanın verdiği
bu yanıtı ve gecenin sessizliği içinde
yaptığı uyarıyı, Latinus, kendisi tutmuş
dilinin altında ya, tüm Ausonia kentine
yayıvermiş Söylenti dört bir yana dolanarak,
Laomedon gençleri kıyıdaki donanmayı
çimen kaplı bir tümseğe bağladıkları zaman.
Aeneas, önde gelen önderler, güzel İullus da
o sıra serilmişler geniş ağacın dibine,
sonra hazırlamışlar sofrayı, buğday unundan
yapılmış çörek koymuşlar yemeklerin altına.
İuppiter böyle uyarmışmış onları eskiden,[1]
kır meyveleri koymuşlar Ceres'in tabağına.
Hepsini güzelce indirdikten sonra mideye,
az geldiğinden yemek, çöreklere saldırmışlar;
elleri, azgın dişleriyle, kaderin seçkisi
saygısızlık etmişler kaplara, bir parçasını
koymamışlar geri. "Vay canına! kapları bile
sildik süpürdük," demiş, kesmiş şakayı İullus da.
Sözleri duyulunca sona ermiş çileleri
ilkin. Ağzından çıkar çıkmaz, kapmış sözlerini
Aeneas donakalmış Tanrının istencesine;
tutmuş ağzını oğlunun, bağırmış sonra: "Selam,
Toprak! Kaderlerin bana borçlu olduğu Toprak!

1 Bk. Aen. III, 255.

Selam sizlere de Troia'nın sadık Penat'ları!
Burası evimiz, bu yer yurdumuz bizim demek!
Şimdi anımsıyorum, şöylece açıklamıştı
kaderlerin gizemini babam: 'Yemek yiyip de[1]
doymadığın için, oğul, bütün kapları bile
yemek zorunda kalırsan eğer, sürüklendiğin
yaban kıyılarda, işte o zaman um, o yerde
yurt edinmeyi, yorgun bitkin halinde. Evleri
kendi ellerinle kur, çevir bir tümsekle, sakın[2]
unutayım deme!' Açlık buymuş demek, babamın
söylediği açlık, felaketlerimizi sona
erdirecek son çilemiz! (E.D.)
Haydi iş başına o halde! İlk ışıklarıyla
günün, neşe içinde arayıp soralım hemen:
Nasıl yerler bunlar? Kimler oturmakta? Hangi halk
yapmış bu surları? Limandan çıkıp dört bir yana
dağılalım; ama şimdi İuppiter onuruna,
şarap saçın kadehlerden! Dua edip çağırın
babam Anchises'i, masalara şarap koyun!"
Böyle konuşarak yeşil daldan çelenk oturttu
şakaklarına, yakardı Genius'una yerin,[3]
en büyük Tanrı Toprak'a, Nympha'lara ve henüz
tanımadığı ırmaklara. Çağırdı arkadan
Gece'yi, gecenin doğan yıldızlarını gökten,
İda'lı İuppiter'i ve Phrygia'lı anayı,[4]

1 Bk. Aen. III, 263; VI, 890.
2 Roma evlerinin çevresinde çimenli tümsekler yapılırdı, savaş kamplarında olduğu gibi.
3 Eski Roma inancına göre her yerin, her varlığın, ağacın, pınarın... bir genius'u vardı. Kutsal yeri de bir yılan korurdu.
4 Cybele, Phrygia kökenlidir. Bk. Açıklamalar.

sırayla, gökte, yeraltındaki ailesini;[1]
o zaman her şeye kadir İuppiter'in kendisi
üç kez patlattı gümbürtüsünü, açık havada[2]
ta yücelerden; parlak altınımsı ışıkları
sarsarak, bir bulut halk etti göklerde.
Bir söylenti yayıldı hemen Troia ordusuna:
"Söz verilen surları çekeceğimiz gün geldi!"
Yarışır gibi yenilediler sofrayı hemen,[3]
büyük istencesinden Tanrının, neşe içinde, şarap
doldurdular, çelenkle süslediler kadehleri.
Ve ertesi gün doğan güneş ilk ışıklarıyla
dolanırken yeryüzünü, dağıldılar hepsi,
kentin sınırlarını, kıyılarını bölgenin
tanımak için: Şurası Numicus batağının
pınarı: İşte Thybris, güçlü Latinlerin yeri.
O zaman Anchises'oğlu her sınıftan seçilmiş
yüz sözcüye: "Varın gidin!" diye buyurdu "kralın
görkemli kalesine!" Hepsi örtüp başlarını[4]
Pallas'ın dallarıyla, armağanlar götürecekler,
Teucer'ler için barış dileyeceklerdi kraldan.
Buyruğu alır almaz yol aldılar gecikmeden,
hızlı adımlarla. Aeneas'sa surların yerini
çizdi, belirledi, kazdı toprağı, ilk evleri
yaptı, dişli, tümsekle çevirdi, ordugâh gibi.

---

1 Gökte Venus, yeraltında Anchises.

2 Açık havada bulut olmaz. Bu olay, bu sarı ışıklarla parlayan duman gibi bulut, İuppiter'in istencesinin gerçekleştiğini belirten göksel bir uyarıdır, eskiçağ inancına göre.

3 Eskiçağda Roma'da ikinci yemek sırasında, Tanrılara, Penat'lara dua edilir, şarap saçılırdı ocağa.

4 Barış istemek için Romalılar, başlarını zeytin dallarıyla örterlerdi, zeytin Pallas Athene'nin kutsal ağacıydı.

Yol almıştı gençler, kaleler, koskoca evleri
Latinlerin fark ediliyordu artık, surlara
yaklaşıyorlardı. Kentin önünde çocuklarla,
baharını sürmekte olan gençler at binmeyi,
arabalara hükmetmeyi talim ediyorlar,
tozun toprağın içinde: Ya kuvvetli yayları
geriyor güçlü kollarıyla, gevrek mızrakları
fırlatıyorlardı; koşuyla, yumruk dövüşüyle
hırpalıyorlardı birbirlerini. Bir haberci
atlayıp atına yaşlı krala haber verdi ki:
"Dev gibi yiğitler yaklaşıyorlar, bilmediğim
bir kıyafet içinde." Kral da: "Hemen saraya
alın!" diye buyurdu ve atalarından kalma
oturdu tahtına, yakınlarının arasında.
Kentin ta tepesinde görkemli bir yapı vardı,
geniş, yüce, yüz direğin üstüne oturtulmuş:
Laurentum'lu Picus tapınağı, ormanların,
ataların dindarlığı sinmiş, ürküntü veren.
Eski bir Tanrı istencesi vardı: "Burda krallar
asalarını almalı, baltalı çubuğu da[1]
önlerine dikmeli!" diye. Bu tapınak
toplantı yeriydi Senato'nun, kutsal şölenler
burda verilirdi hep; koç kesince Senatör'ler
burda otururdu uzun masalar çevresinde.
Ataların safında eski sedirden yapılmış
heykeller bile konurdu sırasıyla: İtalus,
eğri bıçağı heykelinin altında, ihtiyar
Saturnus; Asmadiken Salinus, çift yüzlü İanus

1 Roma efsanesine göre, ancile: Kalkan, kral Numa çağında gökten düşmüş. Kral da onun on bir tane eşini yaptırmıştır.

heykelleri dikilmekte tapınak girişinde.
Başka kökenden süregelmiş, yurtları uğrunda
kentin kuruluşundan öteye birçok yaraya
katlanmış krallar, esirler, kutsal kanatlarına
kapıların asılmış sayısız silah, düşmandan
alınmış arabalar ve eğri yüzlü baltalar,
ayrıca tolga sorguçları, sonra kapıların
koca.koca kilitleri, kentlerden alınmış;
teknelerden koparılmış gemi mahmuzları.
Kral Picus da elinde Romulus'un asasıyla,
erguvan kenar geçirilmiş kısa üstlüğüyle
oturmaktaydı orda, sol elinde kutsal kalkan.
Atlara boyun eğdiren yiğit, eşi Circe'nin
kıskançlığıyla som altından değneğiyle dövdüğü,
ağulu otlar kullanıp kuş haline koyduğu,
kanatlarına türlü renkler serptiği o Picus.[1]
Böyleydi kral tapınağının içi. Latinus da,
orada oturarak çağırdı ata tahtına
Teucer'leri, konuştu barışçı bir sesle:
"Söyleyin Dardanus'oğulları, bilmez değiliz
kentinizi, soyunuzu: Yolunuzu buraya
çevirmeden önce duymuşluğumuz var sizleri.
Ne istiyorsunuz söyleyin, teknelerinizi
buraya atan nedeni; hangi dara düşüp de
aşıp geldiniz bunca mavilikleri sularda,
Ausonia kıyılarına ulaşıncaya dek!

1 Latium kralı, Saturnus'un oğlu. Başka Tanrıların yanında ayrı bir yerde oturur ve elinde Lituus denen ucu kıvrık değneği tutar. Romulus'un kılığını, niteliklerini taşır, Quirinus adı altında saygı görür. Picus kökeni Etrüsk olan bir değnektir, tapınakların gökteki yeri (templum) üstüne kuşların gösterdiği belirtileri arazide çizmeye ve tapınağı bölümlere ayırmaya yarar. Romulus bundan Roma'nın kurulması sırasında yararlanmış.

İster şaşırın yolunuzu, ister denizlerde,
gemicilerin enginlerde katlandığı koca
fırtınalarla sürülüp girmiş olun ırmağa,
ya da uğramak zorunda kalın limanımıza.
Çekinmeyin hiç konuğumuz olmaktan. Bilin ki
Saturnus soyundan olan Latinler, ne zincire
vurulduğu ne de yasalara uyduğu için
adildir, ta içlerinden gelmektedir bu duygu.
Bizler eski çağlardaki Tanrı göreneğine
bağlıyız; hem hiç unutmam yıllar akıp geçtikçe
daha karanlık oluyor gelenek -yaşlı Aurunc'lar
anlatırdı: Bu yerden çıkıp Dardanus nasıl
Phrygia'nın İda kentlerine gitmiş, Trakya'da
Samos'a, şimdi Samothrace denilen yerlere
Corythus'daki Tyrrhenia'dan çıkmışken yola,
şimdi altın yıldızlı gök krallığı buldu onu,
tahtının üstüne oturmuş da göklerden,
sunaklarla artırmakta Tanrı sayılarını."
Böyle dedi, İlioneus da, şöyle yanıt verdi:
"Faunus'un yüce soyu kralım! Topraklarınıza
savrulmadık dalgalarıyla kara fırtınanın,
yıldızlar, kıyılar da şaşırtmadı yönümüzü.
Bile bile isteye isteye geldik bu kente;
Olympus'un ucundan doğan güneşin, eskiden
en büyük gördüğü krallıktan kovulduk da geldik.
Soyumuzun kökeni sürer gelir İuppiter'den,
Dardanus gençliği övünür İuppiter atayla,
kral da türemiştir yüce soyundan İuppiter'in.
Evine gönderen bizi Troia'lı Aeneas'tır.
Vahşi Mycenae yüzünden İda ovalarında

nasıl bir fırtına koptu, ne Kader'ler önünde
sürüklendi gitti dünyası Asya, Avrupa'nın.
Herkes duydu, Okyanusa karşı koyan çok uzak
toprağın, dünyanın geri kalan topraklarından
ayırdığı bölgeler ve öteki dört kuşağın
arasında yakıcı güneşin böldüğü yerde
oturanlar bile öğrendi böylesi serüveni.
Çıkarak bu yıkımdan sürüklendik durduk onca
geniş denizde. Bir barınak istiyoruz sizden
yurt sınırlarımız için, küçük bir kıyı, bizi
havaya, suya kavuşturacak güvenli bir yer.
Yüz karası olmayacağız krallığınız için,
küçümsenmeyecek adınız sanınız, böylesi
iyiliğin minneti silinmeyecek hiç, bağrına
bastığı için Troia'yı, pişman olmayacak hiç
Ausonia! Gerek güvenirliği, gerek cenkte
denenmiş silahlarıyla Aeneas'ın o güçlü
sağ eli aşkına yemin ederim ki ben, bizi
birçok ulus, devlet kabul etti gerçi, bizimle
birleşmeyi istedi. -Elimiz kolumuz bağlı,
kendiliğimizden geldik, yakarmaktayız diye
hor görme bizi!- Tanrıların biçtiği kaderler,
istenceleri bizleri aramaya zorladı
sizin topraklarınızı. Burdan çıkmış Dardanus,
dönmeye çağırıyor kaçınılmaz buyruklarıyla
Apollon, Tyrrhenia'daki Thybris ırmağına,
Numicus ırmağının kutsal sularına; sana
eski günlerden kalma küçük armağanları da
sunuyor Aeneas, yanan Troia'dan kaçırılan:
Bu altın tasla sunu saçıyordu sunaklarda

Anchises ata: Bunları da Priamus giyerdi,
yanına çağırınca halkı, hak dağıtmak için,
geleneklere göre. Bunlar da asası, kutsal
tacı ve İlium kadınlarının el emeği
göz nuru giysileri.... (E.D.)
İlioneus'un sözleri üzerine, Latinus
yere eğer başını, tümden hareketsiz kalır
olduğu yerde, çevirir durur gözlerini
dalgın dalgın. Ne erguvanla boyanmış giysi
ne Priamus'un asası çeker gözlerini kralın.
Evliliğini kızının, gerdeğini düşünür,
aklı fikri ondadır hep, ona yaşlı Faunus'un
bildirdiği yorumu geçirir durur içinden;
Hani kaderler yaban ellerden gelecek diye,
bildirdilerdi de, eşit erklerle krallığına[1]
al diye buyurdulardı ya, o damat, bu demek!
İşte bu, hani soyu, erdemiyle seçilerek
tüm dünyaya egemen olacaktı bileğinin
gücüyle! Sonunda şöyle söyler neşe içinde:
"Tanrılar yardım etsin girişimimize bizim,
verdikleri belirtilere de! Troia'lı sana
verilecek bizden dilediğin. Hor görmüyorum
armağanlarını. Latinlere kral oldukça ben
ne zenginlik dolu bitek tarlalar, ne Troia'nın
varlığı eksik olacak, Aeneas da bizleri
tanımak ve konukluk bağlarıyla böylesine

1 Yüksek Roma makamları uğurlu kehanetler alındığı zaman Tanrılardan, o göreve seçilirlerdi. Her Senato üyesinin kehaneti eşit kabul edilirdi. Latin kralları da Aeneas da aynı kehanetle seçildiklerinden, erkleri de eşit olurdu. Böylece Auspicium (Kehanete danışma) sonunda, erk anlamını kazanmıştır.

bağlanmak istiyorsa, andaşımız olmak için,
varsa acelesi, gelsin buraya, hiç korkmasın
dost yüzler görmekten. Kralınızın elini sıkmak
benim için barış anlaşmasının yarısıdır.
Şimdi siz de bunlara karşılık varın götürün
şu haberimi ona: Bir kızım var benim ama
bizim halkımızdan bir kocayla evlenmesine
ne ata sunağından bildirilen kehanetler
izin veriyor, ne gökte beliren bir sürü tansık!
Kehanet bildirdi ki bana, yaban kıyılardan
damatlar gelecek de adımızı göklere dek
yükseltecekler: Böyle şakıyorlar Latium'un
kaderini. İşte onların istediği yiğit
o demek! Öyle sanıyorum, sezinleme gücüm
buluyorsa doğruyu, hem benim de dileğim bu!"
Böyle dedi, seçti kral baba her türden atları,
yüksek ahırlarında parlak kıllı tam üç yüz at
dikiliyordu, buyurdu hemen: "Varın getirin,
altın işli erguvan renk örtüsüyle birer at,
kanat ayaklı, her Troia'lıya!" Boyunlarından
sarkıyordu altın kolyeler, sallanıp durmakta
göğüslerinde. Altın kaplamaydı gemler, boz renk
altını çiğniyorlardı dişleri arasında.
Aralarında bulunmayan Aeneas için de,
ak bir araba getirdiler, çift at koşulmuş.
Göksel tohumlardandı atlar, burun deliklerinden
alevler fışkırıyor, hani işbilen Circe'nin[1]

---

1 Circe, babası Güneş'in alev soluyan atlarını kendi kısrağı ile birleştirerek yeni bir at kanı elde etmiştir, efsaneye göre. Anchises de Iuppiter'in Laomedon'a verdiği atların soyundan, yeni kanlar türetmiştir.

kısrağını göksel soydan gelmiş bir damızlıkla
çiftleştirip yarattığı atlar kanından inme.
Bu armağanlar, Latinus'un sözleriyle yüklü
elçileri Aeneas'ın, binip yüksek atlara
döndüler, getirdiler barışı Troia'lılara.
İşte bakın, İuppiter'in haşin karısı İuno,
dönüyor İnachus kenti Argus'tan, havaları
aşıyor arabasıyla: Esirin ta üstlerinden
Sicilya'nın Pachynus burnuna dek, her şeyi
gördü, neşesini Aeneas'ın, Dardan donanmasını:
Artık evler yapıyorlar, güven doğmuş toprağa,
bırakılmış gemiler. Bir hançer sapllandı sanki
bağrına, kalakaldı olduğu yerde; başını
sallayıp o zaman, şöyle konuştu içinden:
"Hoy uğursuz soy! Hoy kaderlerimize zıt olan
Phrygia kaderleri! Batmadılar mıydı onlar
Sigaeum ovalarında yerin dibine? Yoksa
esirler esiri alınabilir mi hiç yeniden?
Yanan Troia yakıp kül etmedi miydi bunları?
Bir geçit bulmuş ordular tüm ateşler içinden.
Yok yok, Tanrısal gücüm yoruldu galiba, yere
serildi, ya da uyuştum kanıksayıp kinime!
Yurtlarından sürülen adamların peşine
düşmekten bile çekinmedim, dalgalar içinden,
olanca nefretimle! Engel oldum kaçaklara
her enginde! Göklerde, denizlerdeki gücümü
tükettim Teucer'lere karşı! Ne yararı oldu
Syrt'lerin ya Scylla'nın, geniş Charybdis'in bana?
Can attıkları sığlarına varıp da Tiber'in

saklandılar şimdi, kurtuldular denizden, benden.
Dev gibi soyunu yok etti Mars Lapith'lerin;[1]
Tanrıların atası Diana'nın öfkesine
razı oldu eski Calydon'u teslim etmeye;
Lapith'ler ya da Calydon'un işlediği bu suç
hangi cezayı hak etmezdi? Ama İuppiter'in
ulu karısı ben, mutsuz,! Her şeye kalkışmışken,
denenmedik bir şey bırakmamışken, yenik düştüm
bir Aeneas'a! Tanrı gücüm yetmiyorsa benim,
neden duraksayayım da, yardım istemeyeyim
herhangi bir yerden? Gökteki Tanrıları eğer
vazgeçiremezsem, kışkırtırım Acheron'u ben.
Engel olunamazsa Latinlerin krallığına,
kaderler kesinlikle Lavinia'yı eş diye
kestirip atmışsa, olsun! İşi sürüncemede
koymak, geciktirmek onca olayı, elimde ya!
İki kralın halkını kırdırırım birbirine.
Bu pahaya birleşsinler damatla kayınbaba!
Yakınlarının yıkımı pahasına! Troia'nın
Rutul'lerin kanları çeyizin olacak senin,
genç kız! Bellona'da sağdıcın olarak kalacak.[2]
Cisseus kızı tek kalmayacak bir çırağıdan
gebe kalıp gerdek yatağında ateş doğuran.
Venus'un başında da aynı felaket gelecek,
Venus'oğlu da Paris gibi uğursuz çırağı
olacak yine doğmakta olan Pergama için!"[3]

---

1 Mars, Pirithous'un düğününe çağrılmadığı için, Lapith'lerle Centaur'lar arasında bir savaş çıkarır. Calydon kenti de Diana'ya kurban kesmediği için Diana'nın nefretini kazanmıştır.
2 Bellona, Mars'ın bir lakabıdır. İuno genellikle evlilikleri gözetir.
3 Paris'in anası Hecuba Trakya kralı Cisseus'un kızıdır.

Böyle deyip iner yeryüzüne korkunç Tanrıça,
çağırır meşum Tanrıçaları mekânlarından,
cehennem karanlığından yasa boğan Allecto'yu.
Yüreğinde onun, hep acıklı savaş, hınç, tuzak,
kötü iftira vardır. Pluton Baba bile ondan
nefret eder, Tartarus'daki kardeşler de bu tür
canavardan. Nice şekle girerse girsin yüzü,
hep vahşi kalır, binbir engerek kaynaşır durur
kapkara yüzünde. Konuşur İuno, iğnesini
şöyle batırır yüreğine: "Özel bir iyilik yap,
Gece'nin kızı, Allecto. Gayret et de onurumuz[1]
kırılıp adımız sanımız düşmesin yerlere;
Aeneas'ın erleri kandırmasın Latinus'u.
Kızıyla evlenmesi, İtalya topraklarına
yerleşmeleri için! Sen anlaşmış kardeşleri
kanlı bıçaklı düşman edersin birbirlerine,
fit sokarsın da, nefretle doldurursun evleri;
sen yuvaya anlaşmazlık, cenaze çırağısı
sokabilirsin; bin düzenin, sanatın var senin
zarar vermek için. Bir silkele şöyle
verimli bağrını, parçala kurulmuş barışı,
ek can alan tohumlarını savaşın! Silahlara
sarılsın gençlik, silah, silah, hep silahı kapsın!"
Allecto yüklenip Gorgon ağularını hemen,
gitti önce Latium'a ve Laurentum kralının
koskoca sarayına; Amata'nın eşiğine
oturdu sessiz, sakin. Teucer'lerin gelişleri,
Turnus'un evliliği yakıp tutuşturuyordu

---

1 Furia'lar Acheron'la Gece'nin kızlarıdır.

bu haris kadının yüreğini endişelerle,
öfkelerle tüm. Tanrıça Allecto atıverdi
mavi saçlarındaki yılanlardan birisini
kraliçenin göğsüne, en derinlerine tam
bağrının, sakladı orda, bu tansıkla sarayı
altüst etsin diye. Yılan düşer giysileriyle
yumuşak göğüslerinin arasında, dolanır,
hiç değmeden bedenine, farkında değilken de
üfler bir engereğin soluğunu kraliçeye;
bir bakarsın altından kolye oluverir, sonra
saçlarını toplayan kurdeledir, kayıp gider
bedenine, dolanır durur; ıslak ağusuyla;
işlemeye başlayınca duygularına, sokup
ateşini, alevler saldırmışken iliğine,
ama ruhunu sarmamışken daha yüreğinde,
dile gelir bir ananın yumuşacık sesiyle,
yanarak kızının Phrygia'lıyla evlenmesine:
"Demek veriyorsun Lavinia'yı Teucer'lere,
o sürgünlere, baba olarak! Ne kızına ne
kendine, ne de anasına hiç acımaz mısın?
İlk poyraz estiğinde kaçıracak hain korsan,
aldığı gibi kızını, açılacak engine.
Öyle girmedi mi Lacedaemonia eline
Phrygia'lı çoban, Leda'nın kızı Helena'yı
kaçırmak için Troia'ya? N'oldu kutsal andına?
Nerde eski sevgin yakınlarına? Sağ elinle
kandaşın Turnus'a verdiğin söz nerde?
Latinlere yaban soydan bir damat gerekliyse,
baban Faunus'un buyrukları zorluyorsa seni,

karar verdiysen bu işe, el-yaban sayarım ben
hüküm sürmediğimiz, bizden ayrık toprakları.
Tanrılar da böyle derler sanırım; hem Turnus'un
araştırılsa ilk kökeni soyunun, İnachus,
ta Acrisius'a ulaşır ataları onun da
çıkıp gelmiş Mycenae içinden, Yunan elinden."
Bu sözlerle sınayarak boş yere Latinus'u,
ayak direğini görünce, iliklerine değin
işlemiş çılgınlık ağusu yılanın, büsbütün
sarmış bütün bedenini. O zaman koca kentte,
dev gibi ejderlerin, kovalanır hayaliyle,
unutur kuralları, çılgın gibi geniş kente
dehşet saçar, zavallı! Bir topaça benzer tıpkı,
hani çocukların çember olup çevirdikleri,
boş bir evin avlusunda, dikkatle, ayırmadan
gözlerini oyundan: Topaç yiyince kırbacı
döne döne aşar mesafeleri; çocuk grubu
hayran olur üstten, dönen topaça, bilinçsizce,
kamçı yiye yiye can bulur topaç ya, tam öyle!
Aynı hızla akıyordu kentin, vahşi halkının
içinde kadın, Bacchus'un cezbesine kapılmış
sanki, dolanıyor ormanda bile; daha büyük günah
işliyor, artıyor gitgide azgınlığı, koşup
uçar gibi gidiyor dağlara da kızını
saklıyor yeşil dallar, arasına ormanın,
geciktirsin diye düğün, gerdek çırağılarını
Teucer'lerden bütün bütün uzaklaştırsın diye.
"Hoy Bacchus!" diye bağırıyor titreyen sesiyle,
"Bir sen denksin benim kızıma! Senin onuruna

gevrek asanı aldı kızım eline de sunağının[1]
yöresinde dolandırır koronu! Senin için
uzatıyor adanmış saçını!" Çılgınlaştırır[2]
her ananın kalbini kenti dolanıp Söylenti,
aynı ateş yeni çatılar aramaya zorlar:
Kadınlar terk eder evlerini, verir yellere
boynunu, saçlarını; başkaları da doldurur
havaları titrek ulumalarıyla: Asalar
taşırlar asma dalından postlarla örtünürler.[3]
Amata kendi de ortasında durur hepsinin,
alev almış yanan bir çıra tutar elinde.
Kudurmuş gibi kımıl kımıl kaynayarak içi,
şakımaktadır Turnus'la kızının gerdeğini
kan çanağı gözlerini yan yan çevirerekten,
vahşice haykırır birden: "Ah, Latin kadınları!
Analar, nerde olursanız olun! Mutsuz Amata'ya
dindar yüreğinizde kaldıysa minnet duygusu
ana hakkı diye bir sorun varsa içinizde,
çözün başınızdaki kurdeleleri, katılın
Bacchus şenliğine benim yanımda!" İşte böyle
sürdü kraliçeyi ormanda her yere Allecto,
orman inlerine, Bacchus'un kışkırtılarıyla.

Kani olunca da ilk çılgınlığı yeterince
bilediğine, evini, her niyetini kralın
altüst ettiğine Tanrıça, tez uçtu, uğursuz!

---

1 Bacchus'un sarmaşık ve asma yapraklı asası.

2 Esas tuttuğumuz Lipsiae baskısı Amata'nın sözlerini 413. dizeye kadar sürdürüyor. Belles Lettres baskısında Andre Bellesort'un yaptığı gibi Amata'nın sözlerini burada bitirmiş kabul ettik.

3 Baccha'lar geyik yavrusu postuyla örtünürlerdi. Tanrıya inanmanın belirtisiydi bu.

Koyu renkli kanatlarıyla haşin Rutul'lerin
sularına doğru. Danae kurmuştur bu kenti,
Hızlı Notus'la bu kıyıya atıldığı zaman,
babası Acrisius'un köylüleriyle birlik,
öyle derler. Ataları eskiden bu yerlere
Ardea demiş -şimdiyse büyük adı durur yalnız,
ama gönençli çağı kaldı gerilerde- burda
yüksek sarayında Turnus, karanlık bir gecede
derin uykuya dalmıştı. Soyundu Allecto
vahşi yüzünden, Furia'lar gibi bedeninden,
girdi hemen yaşlı bir kadının kılığına.
Uğursuz yüzünden sildi çizgileri, ak saçlı
bir nine oldu, başında kurdelesi. O zaman
zeytin dalı dolayıp başına, Calybe oldu,
İuno tapınağının rahibesi, şu sözlerle
tanıttı kendini, görünüp Turnus'un gözlerine:
"Bunca emeğinin boş yere yok olmasına sen
katlanacak mısın, Turnus? Kendi hakkın asanın
köylü Teucer'lere geçmesine? Yadsıyor kızı
kanın pahasına elde ettiğin çeyizi kral,
bir mirasçı arıyor krallığına yaban elden.
Var git şimdi nankörlere göster kendini, atıl
tehlikelere sen, elâlem maskarası yiğit![1]
Var git yerle bir et Etrüsk ordusunu, barışa
kavuştur Latin'leri! İşte bunları dememi
buyurdu bana her şeye kadir Saturnus kızı,
açıkça, sakin gecede sen yatarken yatakta.
Haydi buyur da gençlere, sevinç neşe içinde,

1 Burada Turnus'u tahrik ediyor Allecto.

sarılsınlar silaha; açılsın cenge kapılar,
o güzelim ırmağın kıyılarına yerleşmiş
Phrygia'nın önderlerini de, renk renk boyalı
teknelerini de yaksınlar kül etsinler toptan!
Böyle buyuruyor Tanrıların yüce kudreti.
Kral Latinus da kızını vermeyi ve sözünü
tutmayı kabul etmezse, öğrensin gücünü senin,
Turnus'u da silah altında denesin sonunda!"
O zaman rahibeyle alay ederek genç adam,
şöyle dedi: "Donanmanın Thybris kıyılarına
geldiğini haber almadım sanma! Hayal etme
büyük bir korkuya kapıldığımı da! Tanrıça
İuno unutur mu hiç bizi... (E.D.)
Yaşla çökmüş gerçeği seçemeyen ihtiyarlık,
anam! Hayali endişeler doldurmuş boş yere,
silah gürültüleri arasında, senin gibi
kâhini düşürmüş korkulara. Senin görevin
Tanrı tasvirlerini, gözetlemek tapınağı;
bırak da, erkekler yapsın savaşı ve barışı!
Savaş yapmak görevi zaten onlara düşmekte!"
Allecto öfkeyle tutuştu bu sözler üstüne;
konuşurken bir titreme aldı Turnus'un birden
organlarını, bir noktaya dikti gözlerini:
Erynis nice ıslık çaldırdıkça yılanlara,
onca açığa koyuyordu gerçek çehresini.
O zaman döndürerek kan çanağı gözlerini,
daha çok konuşmak isteyen ama duraksayan
itti Turnus'u, saçlarındaki iki yılanı
diktikten sonra da şaklatıverdi kırbacını,

Haykırdı köpükler saçarak ağzından: "Demek ben
çökmüşüm yaşla, gerçeği bilmeyen kocalıktan,
silahları arasında kralların, boş yere
dehşet içindeyim öyle mi? Bak hele şunlara:[1]
meşum kız kardeşlerin diyarında kalıyorum,
elimde getirdiğim, savaşla ölüm..." (E.D.)
Böyle dedi, çıraları fırlattı genç adama,
kara isler saçarak yanan çıraları saldı
yüreğine. Büyük bir korku içinde sıçradı
Turnus uykudan. Bir ter boşandı, kemiklerine,
organlarına, yayıldı birden tüm bedenine;
çılgın gibi aradı silahlarını titreyerek
başucunda, aradı baştan aşağı tüm evde.
Silah aşkı, cani savaş deliliği ve öfke
kudurdu, bağrında! Nasıl gürül gürül yanarsa
odunlar tunç kazanın iki yanında, alevler
dört bir yana nasıl yayılırsa, başlarsa sular
sıçrayarak kaynamaya, sonra buharlaşarak
kabarırsa köpük köpük: Dalgalar tutamazsa
kendini artık; yoğun buhar yükselirse göğe,
tıpkı öyle; o da leke sürülünce barışa
çağırdı gençlik önderlerini kral Latinus'a
karşı yürümek için, buyurdu silahlanmayı:
Korusunlardı İtalya'yı, memleketlerinden
atsınlardı düşmanı! Kendisi ikisiyle de
baş edebilirdi; Teucer'lerle, Latin'lerle!"
Bu sözleri söyleyerek çağırdı Tanrıları
yardımına. Rutul'ler de yarışır gibi, silaha

1 Furia'ların simgeleri olan kamçı, yılanlar, meşaleler.

sarılmaya yüreklendirdi hep birbirlerini;
seçkin güzelliği, gençliği Turnus'un kimini
etkiliyordu, kimini kral soyundan gelmesi,
kimini de ünlü başarılar yüklü sağ eli.
Turnus Rutul'lere cüretli bir ruh aşılarken,
Allecto da Styx'li kanatlarıyla uçtu gitti
Teucer'lere doğru. Kaldıkları yere bakarak
yeni düzen kurdu: Güzel İullus sürek avıyla
sürüyordu vahşi hayvanları orda tuzağa.
O zaman Cocytos'lu kızoğlankız, köpeklere
kudurganlık aşılad, birden koku salarak
burun deliklerine, tanıdıkları bir koku,
ateşlenip kovalasınlar diye geyikleri.
İlk nedeni oldu çilelerin bu olay, yaktı
köylülerin ruhunda savaş ateşini. Güzel
bir geyik vardı iri yapılı, dallı budaklı
boynuzları; Tyrrhus babayla oğulları onu
kaçırarak ana kucağından beslemişlerdi.
Tyrrhus baba güderdi sürülerini Kralın, hem
ona güvenilmişti tüm ovanın gözcülüğü.
Kızı Silvia, sözünü dinleyen bu hayvanın
titrerdi üstüne, yumuşak çelenkler örerek
süslerdi boynuzlarını, tarardı tüylerini,
duru pınarda yıkardı. İnsan eline uysal,
efendisinin sofrasında yemeye alışkındı;
ormanlarda dolaşır, yine bildiği eşiğe,
eve dönerdi geç de olsa, gece karanlıkta.
Avlanmaktayken İullus, azgın köpekleri onu
sürdüler, uzakta başı boş gezerken, kendini

koyuverip ırmağın akışına, yeşil kıyıda
sıcakta serinlemekte iken. Ascanius da,
birçok övgüyü hak etme aşkıyla tutuşarak
bir ok fırlattı eğri yayından. Ama Tanrı da,
elinin yanılmaması için destek olunca,
saplandı karnına, bağırsaklarına geyiğin
vınlayarak ok. Hayvan yaralı, bitkin de olsa,
sığındı bildiği çatı altına; böğürerek
girdi ahıra, kan içinde, yakarıcı gibi,
dolduruyordu bütün evi inlemeleriyle.
Önce Silvia bacı elleriyle döve döve
kollarını, imdat istedi, kaba köylüleri
çağırdı yardımına; hepsi geldiler çarçabuk.
-Büyük felaket çünkü yatmaktaydı ormanların
sessizinde- Kimi ucu yanmış sopa taşıyor,
kimisi de koca boğumlu bir dal, ellerine
geçen her şeyden silah yapıyorlar, öfkeyle.
O sırada Tyrrhus, bir rastlantı, meşeyi dörde
bölmekteydi baltasıyla, çağırdı takımını;
koca baltayla koştu nefes nefese öfkeyle.
Haşin Tanrıça da gözlem yerinden, kaçırmadı
kötülük fırsatını, vardı üstüne ağılın,
yardım borusu çaldı çobanlara, doruğundan,
çaldı eğri boynuzu Tartarus'a denk sesiyle.
Titredi her koru sesinden, derin ormanlarda
yansıdı durdu bu ses: Duydu Trivia gölünün
yöresi, duydu ak ak kükürtlü sularıyla
Nar ırmağı, Velinus pınarları da; bağrına
bastırdı analar titreyerek yavrularını.

Uğursuz ağızdan çıkan işarete, tiz sese
çarçabuk koştular zapt edilmez kır adamları,
kaparak silahlarını o zaman dört bucaktan.
Troia gençleri de koştu ordugâhtan çıkarak
yardımına Ascanius'un. Dizildi ordular
savaş düzeninde. Sopa sopaya, ucu yanmış
sağlam kazıklarla girişilmiş köylü savaşı
değil bu! Çarpışıyorlar çift yüzlü baltalarla;
çekilen kılıçlarla meşum hasat, diken diken,
tunç pırıl pırıl vuran ışınlarıyla güneşin,
meşum bir hasat gibi, bulutlara yansıtıyor
ışığı. İlk kabardığında dalga nasıl sular
ağarırsa, dikilirse yavaş yavaş, sonra da
gitgide daha kalkarsa denizin diplerinden,
şahlanırsa esire dek, tıpkı öyle. Orada
Tyrrhus'un oğulları yer almıştı ön sırada,
en büyükleri genç Almo; vınlayarak yol alan
bir okla vurulup serildi yere, boğazına
takılıp kaldı ok, açılan yaradan akan kan
tıkadı sesin nemli dar yolunu, soluğunu.
Her yana serildi cesetler, yaşlı Galaesus da
barış sağlamak için öldü araya girmişken:
En dürüstü Ausonia'lıların, eskiden
en zengini toprakça: Beş koyun sürüsü vardı,
beş de kocabaş sürüsü, dönüyordu ağıla
akşamüstü, beş sabanla sürüyordu toprağı.
Eşit kaderli bir savaş yapılırken ovada,
sözünü tutup Tanrıça başlattı kanlı cengi.
Savaşa kan bulaşınca, cinayet işlenince

bir kez, ayrıldı Hesperia'dan, gök kubbesinin
yararak havalarını, şöyle dedi İuno'ya,
küstah bir sesle, yengili: "Al sana, âlâsından,
acıklı savaşla gerçekleşen bir anlaşmazlık!
Şimdi söyle de, dost olup birleşsinler, anlaşma
yapsınlar aralarında. Ausonia kanını
sıçrattım madem Troia'lılara, istencen buysa
gerçekten, bu işlere bir de şunu ekleyeyim:
Dedikodularla komşu kentleri de savaşa
sürükleyeyim, yakarak çılgın savaş aşkını
ruhlarında. Dört bucaktan yardım için gelsinler
Latinlere; ovalara saçayım silahları!"
Buna karşı İuno: "Dehşet, düzen bol bol var artık.
Savaşmak için nedenler çıktı, silah silaha,
yakından dövüşüyorlar, ilk raslantı sağladı
bunu: Yeni bir kan sıçradı silahlar üstüne!
Venus'un seçkin soyuyla, kral Latinus, kendisi,
kutlasınlar artık böyle evliliği, düğünü!
Sana da izin vermezdi esirin havasında
böyle gezinmene, Tanrı baba, ulu Olympus
dağının egemeni! Çekil burdan, bundan sonra
kendim yönetirim, yapılacak bir iş çıkarsa."
Böyle söylüyordu Saturnus kızı, Allecto da
uçtu vızıldayan yılan kanatlarıyla, gitti.
Ulu gökleri bırakıp Cocytus ülkesine.
İtalya'nın tam ortasında, eteklerinde tüm
yüce dağların, ünlü bir yer vardır, kıyıları
dillere destan: Ampsanctus, koyağıyla tanınır.
Burasını kavrar iki yandan, yoğun dalları,

yapraklarıyla iki kara böğrü bir ormanın.
Ortada kayalıklardan, çağıl çağıl çağlayıp
girdaplarda köpüklenir düşer aşağı sular.
Korkunç bir mağra gösterilir burda, vahşi Dis'in
soluk aldığı yer, taşan Acheron'un koskoca
uçurumu, pis kokulu boğazıyla. Erynis
daldı içine. Menfur kızdan kurtuldu yerle gök.
Bu sırada boş durmadı Saturnus kızı, cenge,
verdi son biçimini: Saldırdı cepheden kente
tüm çobanlar, götürdüler kılıçtan geçmişleri,
alıp genç Almo'yu, yüzü tanınmaz Galaesus'u.
Tanrılara yalvarıp yakardılar, Latinus'a
rica ettiler. Ordaydı Turnus da, kıyım, tahrik
suçlamaları ortasında, katlıyor dehşeti:
"Teucer'ler çağrılmış krallığa, Phrygia'lının kanı
karışıyor kanımıza. Saraydan kovuldum ben."
O zaman Bacchus cezbesine tutulmuş analar
ormanın geçilmez yollarında dans ediyorlar
elde çırağı -Amata adı küçümsenemez
çünkü- her yandan toplanarak, Mars'ın kulağını
hırpalıyorlar; Tanrı belirtilerine karşın,
kehanete karşın, Tanrıların istencesini
hor görerek istiyorlardı uğursuz savaşı.
Yarışır gibi Latinus sarayı yöresinde
oturup durdular: Latinus da kayalar gibi,
kımıldamadan dayanıyor, deniz kayaları
gürül gürül çatlayanda, dalgalar vuranda tüm
büyük gürültülerle üstlerine, yöresinde
uluyan su kitlesiyle birlikte, nasıl dimdik

dayanırsa kale gibi, nasıl iki yanında
sığ kayalar, köpük köpük kayalıklarda sular
uğuldarsa, parçalanıp atılırsa yosunlar
yine sulara, tıpkı öyle: Kör direnişine
karşı konulamayınca haşin İuno'nun, her şey
Tanrıçanın baş işaretiyle yürür olunca,
kral baba tanık tuttu Tanrıları ve anlayışsız
gökleri: "Hoy, parça parça ediyor bizi kader,
alıp götürüyor kasırga," dedi, "Bu günahın
kefaretini ödeyeceksiniz kanınızla
zavallılar! Seni, Turnus, seni korkunç bir ceza
beklemekte, dualarınla saygı göstermen de
çok geç olacak Tanrılara! Huzuru buldum ben,
ulaştım limanın eşiğine, soyundum yalnız
mutlu bir ölüme!" O kadar söyledi, kapandı
evine, salıverdi olayların gemlerini.
Bir âdet vardı batı Latium'da, [illegible]likle
korumuştu Alba kentleri, şimdi de her şeyden çok
ulu Roma korumaktadır bir kutsal âdeti:
Başta savaşı kızdırmaktayken, ya Get'lerle
çarpışmaya girişirken, acı veren savaşa;
Hyrcan'lara, Arap'lara karşı hazırlanırken,
ya da Hind'lere doğru, doğu yönünde giderken
Part'lardan isterken aldıkları tüm sancakları!
İki kapısı vardır savaşın -öyle deniyor-
kutsal dinin, vahşi Mars'ın korkusuyla korunan;
yüz tunç sürgü, demirden yapılmış sağlam destekle
kapanır, bekçisi İanus da ayrılmaz yanından.
Senatör'ler kesin karar verince savaşmaya

Quirinus giysisi, çizgili Gabi kuşağıyla[1]
göz çeken konsul, kendisi açardı kapıları
gıcır gıcır, çağırırdı savaşa. Başka gençler[2]
izler onu, tunç borazanlar da uyar onlara,
kısık sesleriyle, uyum sağlardı birbirine.
Bu âdete göre kral Latinus çatışmalıydı
Aeneas'ın yoldaşlarıyla, böyleydi buyruk;
meşum kapılarını açmalıydı tapınağın;
ama onlara dokunmaktan kaçındı baba da,
berbat görevden nefretle kaçtı kör karanlığa,
saklandı orda. O zaman Tanrılar kraliçesi,
Saturnus kızı, gökten inerek, kendi eliyle,
döndürüp rezeleri çevresinde, ağır ağır
sürüklenen, açtı kapıları da kırıp attı
demirden dökülmüş iki kanadını savaşın.
Daha önce kışkırtılmamış sakin Ausonia,
alev alır birden, kimi yaya gitmek ister
savaş yerine, kimi yüksek atlara binerek,
toza toprağa bulanır, başı dik, gitmek için
deli olur; herkes silah araştırır durur.
Kimisi hafif mızrakları ovarak parlatır,
sivri ucunu ağır yağla; baltasını kıyıda
inceltir; sancak taşımak, savaş borularının
sesini duymak için can atar. Ayrıca beş kent,
beş koca kent, örsler üstünde yeni silah yapar.
Güçlü Atina, gururlu Tibur, sonra Ardea,

1 Roma'da Senatör'ler kenarları erguvan şerit geçirilmiş beyaz toga giyerlerdi. Gabi kentinde (Latium) oturanlar toga'larını bir kuşakla bağlarlardı.

2 Savaş açma formülü şuydu: "Devletin sağ salim olmasını isteyen peşimden gelsin!"

Crustumerium ve başı hisarlarla çevrili
Antemnae. Başkaları koruyucu başlıklar
oyarlar, sazları bükerek, eğri kalkan yaparlar.
kimisi de tunçtan sağlam zırhlar imal eder,
yumuşak gümüşten dizlikler hazırlar, parlatır;
saban demirine, orağa gösterilen onur
bunlara artık! Yok olmuş saban, orak tutkusu!
Hiç saygı kalmamış yürekte saban demirine!
Borazanlar ötüyor, saftan safa dolaşıyor
zarlar artık savaş için. Kimi titreyerekten[1]
evden alır başlığını, kimisi sokar koşuma,
titreşen atlarını, kalkanını ve zırhını,
üç altın ilmikli; kuşanır sadık kılıcını.
Şimdi açın, ey Helicon dağının Tanrıçaları![2]
Şarkılar esinleyin bana, hangi krallar
ayaklandı bu savaş uğrunda? Hangi ordular
kimin ardına dizilip yayıldı ovalara?
Verimli İtalya toprağı hangi yiğitlerle
çiçeklenmişti o çağda? Hangi tür silahlarla
yakılıp yıkıldı? Anımsarsınız Tanrıçalar,
aklınızda kalmıştır: Günümüze değin, yalnız
bir esintisi ulaştı söylentilerin bize:
Savaşa ilk katılan korkunç Mezzentius oldu,[3]
Tanrıları hor gören, Tyrrhen kıyısından gelme.
En başta odur silah kuşatan ordularına.

---

1 Savaş için birleşenlerin birbirini tanımasına yarayan bir çeşit zar (tessera), eski savaş âdetlerine göre.
2 Helicon dağında oturan Tanrısal Musa'lar.
3 Geleneğe göre Caere kralıydı, Latinleri çok hırpalamıştı, onlardan Tanrılara verdikleri ilk ürünleri kendisine vermelerini istemişti. Bu yüzden "Tanrıları hor gören" diyor ozan.

Yanında oğlu Laurus, o eşsiz yakışıklı genç,
Laurentum'lu Turnus bir yana bırakıldığında,
atlara boyun eğdiren, vahşi hayvan avcısı.
Bin savaşçı getiriyor Agylla kentinden,
peşinden boş yere: Bir babanın hükmü altında
daha mutlu yaşamaya layık olabilirdi,
babası olmasaydı Mezzentius gibi biri.
Bunların ardından hurma dallı arabasıyla
göz alıcı, güzel Hercules'oğlu, yakışıklı
Aventinus, utkulu atlarla çekilerekten,
göründü çimenler üstünde, kalkanında taşır
babasının silahını, yılanlarla çevrilmiş
Hydra'yı, yüz engereği. Bir Tanrıyla birleşip
rahibe anası Rhea, yeryüzüne getirmiş
gizlice onu, Aventinus'taki bir ormanda,
Gerion'u yenip öldüren Tiryns'li Hercules
Laurentum topraklarına ulaşınca, yengili,
Hiberia öküzlerini yuyunca ırmakta.[1]
Ellerinde taşır mızraklarını savaşçılar,
vahşi kamaları, kısa kılıçla dövüşürler,
Sabel kargısıyla: Önderleri Aventinus da
yalınayak, sarınarak bedenine aslanın
dik dik korkunç tüylerle, geniş postunu, başında
ak dişli aslanın yelesiyle, girdi öylece
kralın sarayına, giysisini omuzlarına
atarak Hercules'in, diken diken, ürkütücü!
Kardeşleri Tiburtus'un adını alan kentten
Tibur ikizi de geldi, Catillus'la sert Coras,

1 Hiberia: İspanya.

Argus'lu gençler; geçtiler ön sıraya, yoğun
kargıların arasına. Nasıl iki Centaurus,
dağların doruğundan inen iki bulutoğlu
Homole, Othrys dağlarının karlı doruğunu
hızla geride bırakırken, koca orman nasıl
yol açarsa onlara, çatır çatır çatırdarsa
nasıl dalları, öyle yol alıyordu onlar da.
    Praeneste kentinin kurucusu da katıldı;
bütün çağlar o kralı Vulcanus'tan doğma bilir;
kırlarda, sürüler içinde doğmuş, bir ocakta
bulunmuş denir: Caeculus; büyük bir kır alayı
yoldaş olmuş ona. Savaşçılar da gelir, kimi
yukarı Praeneste'den, kimi İuno'nun Gabii
kentinden, serin Anio kıyılarından gelmiş,
Hernic kayalıklarından, nemli kıyılardan;
kimi de zengin Anagnia'nın otlaklarından.
Kimini de sen yolladın Amasenus Baba!
Hiçbirinin yoktu silahı, ne kalkan sesi,
ne araba sesi duyuluyordu: Büyük kısmı
toplar atıyordu, soluk renkli kurşundan yapma,
kimisi de iki mızrak taşıyordu elinde.
Başlarını örtmek için boz kurdun derisinden
başlık vardı, sol ayak çıplak basıyor, toprağa,
ötekini sarıyor ham deri yarım bot gibi.
    Ama atlara boyun eğdiren, Neptunus'oğlu
Messapus, (ateşle, kılıçla yenilmeyi ona
günah saymış Tanrılar) nicedir oturakalmış
halkını ve savaş alışkanlığını yitirmiş
alayları çağırdı ansızın silah altına.

Çekti kılıcını yeniden: Şunlar Fescennium
ordusu, şunlar Falisc'ler, Aeac'ların soyları,
şunlar Soracte tepelerinden ve Flavia'nın
ovalarından, Ciminius dağından, gölünden
Capena'nın ve kutsal korusundan ordulardır;
düzenli adımlarla yürüyorlar, şakıyorlar
krallarını; nasıl kar gibi ak kuğular bazı,
yem yemeden dönerken, duru bulutlar içinde,
uzun boğazlarından hepsi, uyumlu seslerle
öterlerse, çın çın inlerse ırmak ve Asya'nın[1]
sığ kıyıları uzaklarda, tıpkı öyle... (E.D.)
Hiç akla gelir mi ki bu hareketli güruhtan,
bir alev oluşmuş olsun, tunçtan? Yoğun bir bulut,
kısık sesli kuş bulutu saldırıyor sanılır[2]
enginlerden doğru kıyılara telaş içinde!
İşte Clausus geliyor, Sabin'lerin eski soyu,
yönetiyor büyük bir orduyu, kendi de zaten,
koca bir orduya bedel, Latium'a yayılan
Claudius soyu, boyu ondan sürüp gelmiş şimdi,
Roma'nın bir parçası olduktan sonra Sabin'ler.
Büyük bir Amiternum alayı, eski Quirit'ler,
Eretum'un ve verimli zeytinli Mutusca'nın
olanca gücü; Nomentum kentinde, Velinus'un
Rosea Rura denen gülpembe ovalarında,[3]
yalçın, diken diken kayalıklarında Tetricus'un,

1 Asya burada Anadolu'yu simgeler. Irmak (Caystros) K. Menderes'tir.
2 Vergilius'un yaptığı benzetmenin birinci kısmı Messapus'un ordusunu, ikinci kısmı kuğu sürüsünü betimliyor. Ozan iki benzetmeyi iç içe geçmiş olarak veriyor.
3 Rosea Rura (Rosulanus Ager) Gül Bahçeli Ovalar: Bu yüzden bu adı almışlardır.

Severus dağlarında, Casperia ve Ferulus,
Himella ırmağının kıyısında oturanlar,
Tiber'in ve Fabaris'in sularından içenler,
o buz gibi serin Nursia'dan gönderilenler,
sonra Horta'nın payı olarak gelen askerler,
Latin halkı, adı batası Allia çayının[1]
böldüğü kentliler, hepsinin başındaydı Clausus.
Nice dalga yuvarlanırsa Libya denizinde,
haşin Orion'un kışlık sulara daldığı yerde,
ya nice başak olgunlaşırsa yaz güneşinde,
yoğun yoğun Hermus, ovalarında, Lycia'nın,
başaklarda sararmış düzlüğünde, onların da
o kadar çoktu sayıları. Çınlıyor kalkanlar,[2]
yeri döven ayaklardan dehşet içinde toprak.
    Sonra Troia adına düşman Agamemnon'oğlu
Halaesus, bağlayarak atları arabasına,
bin haşin yurttaşını getirdi Turnus'a. (bunlar
devirirlerdi verimli Massicus toprağını
Bacchus onuruna çapayla), ve de Aurunca'lı
babaların yüksek tepelerinden yolladığı
Sidicinum ovasından gelen komşu cenkçiler;
arkadan, Cales'den gelenler; balçık sularında
oturanlar Volturnus dağının; kaba erleri
Saticula kentinin; sonra Volsk'ların alayı:
Pürüzsüz topları vardı bunların, atmak için
yumuşak kayış ekli; sol elde küçük bir kalkan,
yakın savaş için de eğri kılıç kullanırlar.

---

1 İÖ 390'da Allia çayı kıyısında, Galya'lılar Roma'lıları yenmişler. 18 Temmuz bu yüzden uğursuz bir gündü Roma'lılar için.

2 Eskiçağda savaşçılar mızrağın başını kalkana vurarak ses çıkarırlarmış.

Anılmadan geçme sen şarkılarımda Oebalus,
su perisi Sebethis'le Telo oğlusun, derler,
Kral olunca baban Telo, Capri adasında
Telebo'ların yaşlı çağında. Ama yetmemiş
babadan kalma topraklar oğluna, ıraklarda
Sarrast'ları da almış egemenliği altına,
Sarnus ırmağının suladığı tüm ovaları,
Rufrae, Batulum, Celemna'da oturanları da;
sonra elma yetiştiren Abella surlarına
uzaktan bakan ulusları; Teuton âdetince
mızrak fırlatmaya alışmış cenkçileri: Bunlar
meşe kabuğundan başlık giyerler, durur[1]
tunç kalkanları, tunç kılıçları da pırıl pırıl
Seni de soktu savaşa, dağlık taşlık Nersa'nın
yolladığı Ufens; ünü, başarılı silahlarıyla
seçkin cenkçi! Özellikle ormanlarda avlanan
sert toprakları kıran haşin Aequicul soyunun
başı yiğit. Bu soy silahlı sürer toprakları,
hep yeni ganimetten, çapulculuktan hoşlanır.
Bir rahip de geldi Marruvius aşiretinden
zırhlı başlığının üstü, bitek zeytin dalıyla
bezeli, çok güçlü Umbro. (Kral Archippus yollamış)
Şarkılar söyleyerek, elleriyle okşayaraktan,
engereğe, soluğu pis kokulu ejderlere
uyku serperdi, yatıştırırdı öfkelerini,
iyileştirirdi ısırıklarını ustaca!
Ama iyileştiremedi açtığı yarayı
Dardanus mızrağının, ne uyuşturan şarkılar
ne Mars dağlarından derlenmiş otlar yarasına

1 Mantar meşesi, kabuğu tazeyken her şekle girermiş.

merhem oldu onun. Ağladı, Umbro! Angitia
koruları, Fucinus gölünün berrak suları,
gözyaşı döktü senin için duru göller. (E.D.)
Hippolitus'oğlu çok yakışıklı Virbius da[1]
gidiyordu dövüşmeye, o göz alıcı cenkçi.
Anası Aricia Egeria korusunda,
nemli kıyılarda büyüterek onu yollamış
verimli sunağının yöresine Diana'nın[2]
kurban kanlarıyla yatıştırılan Tanrıçanın.
Bir söylentiye göre çünkü, üvey anasının
düzeniyle ölünce, kanıyla ödeyince genç,
babasının verdiği cezayı, ürkerek atları
parça parça olmuş da organları, esirdeki
dönmüş yine yıldızlara, yüce havalarına
varmış göğün; (şifa veren) otlarıyla Paeon'un,
Diana'nın sevgisiyle çağrılmış yeryüzüne.
Her şeye kadir İuppiter alınarak o zaman,
yeraltı karanlıklarından bir ölümlünün
çıkarılmasına yaşam ışığına, kendisi
atmış Styx'in sularına şimşeğiyle, ilacın
yapıcısını, böylesi sanatın ustasını,
Phoebus'oğlunu. Ama iyi yürekli Trivia,[3]
gizli yere saklamış, Egeria korusunun
teslim etmiş su perisine. Orda yapayalnız,
İtalya ormanlarında, tanınmadan yaşayacak,

1 Bk. Açıklamalar, Hippolytus ve Virbius. Romalılar Virbius'la Grek Hippolytus arasında bir kıyaslama yaparak, ikisini bir tutmuşlardır.

2 Diana yer yer haşin niteliklerle görünüyor efsane dünyasında. Taurus Diana'sı, kurban olarak insan kanının akıtılmasını isterdi, Arricia Diana'sı da öyle acımasızdı.

3 Phoebus Apollo'nun oğlu Aesculapius'tur, hekimlerin Tanrısı, şifa verici Tanrı.

değiştirip adını, Virbius denecek ona.[1]
Boynuz ayaklı atlara yasaktı Trivia'nın
tapınağı, kutsal koruları, çünkü denizden
çıkan ejderlerden ürken atlar devirmişti ya,
genci, arabayı deniz kıyısında; oğlu da
o günkü gibi, gemi azıya almış atları
sürüyordu ovada, arabasıyla yine o,
saldırıyordu savaşmak için (düşman üstüne).
Turnus da ön sırada, göz alıcı gövdesiyle
yürüyor, silah elde, boyu aşıyor herkesi.
Üç yeleyle bezeli yüksek tolgası üstünde[2]
bir Chimaera taşıyor, alevlerini Etna'nın
boğazından kusan; kızıştıkça savaş, kanlara
bulanıyor, daha da çok titriyordu, öfkeden.
Perdahlı kalkanında da, bir İo çizilmişti,
altından, kalkık boynuzları, artık tüylerle
kaplı, tam bir kısrak! Geniş konu bu. Bakın Argus,
kızın bekçisi ve babası İnachus görülmekte,
işli kabından suyunu akıtmakta ırmağın.
Yaya alayı geliyor ardından, bulut gibi;
dolduruyor bir koskoca alanı; yoğun yoğun
yaya ordusu, mızrak taşıyan, Argus gençleri;
Aurunca kuvvetleri; Rutul'ler; eski Sicanlar;
Sacran orduları; kalkan resimli Labic'ler.
Kutsal koyaklarını, Tiber Baba! Numicus'un
kutsal kıyılarını sürenler ve Rutul'lerin
tepelerini ve Circe dağlarının sabanla
boğazını işleyenler; bu tarlalara yalnız

1 Virbius adını almış, halası gibi.
2 Yele: Tolga'nın üstünden çıkan hayvan tüyleri.

İuppiter Anxurus, yeşil dallarıyla gururlu
Feronia ırmağı hükmeder. İşte burada
uzanır gider karanlık Satura bataklığı.
Buz gibi Ufens de araya araya yolunu
derin kayalarda ulaşır denize, gömülür.
Ayrıca Camilla geldi, Volsk soyundan cenkçi kız
süvari bölüğünün başında, çiçeğe durmuş
tunç alayı gibi pırıl pırıl! Kadın elleri
alışmamış hiç ne örekesine Minerva'nın
ne de sepetine. Katlanmak için sert dövüşe,
koşarak yelleri geçmek için yaratılmış kız!
Uçsa orak değmemiş ekinin üstünde bile,
ayakları hiç incitmezdi narin başakları,
ya enginlerde kabaran dalgaların üstünde
yol alsa, ıslanmazdı tez tabanları genç kızın.
Her evden, her ovadan koşar gelir bütün gençler
onu seyretmeye, hayrandır ona birçok ana,
doyamazdı yürüyüşüne uzaktan bakmaya
o eşsiz erguvan şala, omuzlarını örten,
o gür saçlarını toplayan altından iğneye,
Lycia örneği sadağına; ucu demir geçmiş,
şu kırlarda yetişmiş mersin dalından mızrağa.

VIII. KİTAP

Turnus savaş sancağını Laurentum kalesine[1]
diker dikmez, öter ötmez o kısık sesleriyle
borazanlar, kamçılanınca oynak, çevik atlar,
sürter sürtmez silahlar birbirine, birdenbire
altüst oluverdi herkesin ruhu, tüm Latium
ayaklandı kargaşa içinde; boşandı gençlik,
çıktı çığrından. İleri gelen önderleri de,
Messapus, Ufens ve Tanrı tanımaz Mezzentius,
dört bucaktan yardımcı kuvvetler devşirdiler;
altüst edildi çiftçilerin geniş tarlaları.
Yollandı ulu Dimoedes kentine Venulus,
yardım dileyerek şunları bildirmek üzere:

1 Servius'un bildirdiğine göre, Roma'da bir kargaşa oldu mu, kumandan şöyle toplardı askerlerini: Kırmızı bayrak asması piyadeler içindi kaleye, mavi bayrak da atlılar için. Askerler mızraklarının başını kalkanlarına sürterek gürültü çıkarırlardı düşmanı etkilemek için.

"Yerleşti Latium'a Teucer'ler, donanmasıyla
geldi Aeneas, getirdi yenik Penat'larını.
Haberler yayıyormuş ki Kaderler kendisini
kral yapmak istiyor diye; birçok boy birleşmiş
Dardanus'luyla, yayılıyormuş adı sanı da
Latium'da uzaklara, tanınıyormuş artık.
Neler ayarlamakta bu girişimiyle? Hangi
sonuca varmasını istemekte utkusunun,
yardım ederse talih daha açık belirecek
kendisine, kral Turnus'tan, ya da kral Latinus'tan."
Bunlar olup bitiyorken Latium'da, hepsini
fark eden Aeneas da çalkınıyordu dertlerin
koskoca girdabında; bir şuraya bir buraya
dönüyordu ruhu durmadan, türlü kararlara
atılıyor, ele alıyordu her çeşidini.
Tunç kazanlarda nasıl, titrek aynası suların
yansıtırsa güneşin, parlak ayın ışığını,
ışıklar dolanırsa nasıl her yere dört yandan,
yükselirse havalara, vurup aydınlanırsa
işlemeli tavanını evlerin, tıpkı öyle.
İndi gece, tüm yorgun yaratıklar yeryüzünde,
her türden kuş, hayvan dalmıştı derin uykulara.
Aeneas baba oturmuştu bir kayaya o sıra,
serin kubbesi altında göklerin, tüm yüreği
acıklı savaşla ültüst, geç vakit bedenini
dinlendiriyordu. Bu yerin, sevimli ırmağın
Tanrısı Tiberinus da, söğüt yapraklarının
arasından çıkarak bir yaşlının kılığında,

üstünde ince, yeşil keten bir örtü, saçına
gölge düşürüyor sazlardan yapılmış bir çelenk.
Şöyle dedi, sözleriyle dağıttı dertlerini:
"Ey Tanrılar soyundan inme oğul! Düşmanlardan
kurtarıp bize Troia kentini, ölümsüz Pergama'yı
bizim için sonsuza dek koruyan oğul! Burda,
Laurentum toprağı, Latin ovasında beklenen
oğul! Buradadır senin değişmez yerin yurdun,
kesin Penat'ların, uzaklaşma sakın buradan!
Korkma savaş tehditlerinden, yatıştı öfkesi,
kini Tanrıların! (E.D.)
Bu sözleri boş bir düş sanma sakın: Kıyıdaki
meşenin eteğinde iri domuz bulacaksın,
otuz ak yavru doğurarak yatacak orada,
otuz ak yavrusuyla, memelerinin yanında.
Burası olacak kentin yeri, çilelerinin
son bulduğu yer. Tam otuz yıl sonra Ascanius
beyaz lakaplı Alba kentini kuracak diye[1]
bir delil bu; kuşku götürmez hiç şakıdıklarım!
Şimdi kaçınılmaz olanı nasıl yapacaksın,
nasıl yengin çıkacaksın işin içinden, dinle,
iki sözcükle sana açıklayacağım şimdi:
Kral Evander'e yoldaşlık eden, sancaklarını
izleyen Arcadia'lılar, Pallas'tan inme soy,
bu kıyılarda bir yer seçmişler, bir kent kurmuşlar
dağlarda, büyük dedeleri Pallas'ın adını
vermişler kentin adına, Pallanteum demişler.
Latin uluslarıyla sürgit savaş halindeler.

---

1 Latince Albus sıfatı ak anlamındadır, kent adını bu ak domuzdan almaktadır.

Al onları ordugâhına anddaş olarak,
anlaşmayla bağla kendine. Götürürüm seni
kıyı kıyı, dosdoğru akışı sıra ırmağın
yüzdürüp küreklerle, suyu kolay aşman için.
Haydi Tanrıça'oğlu, kalk şimdi: Bak ilk yıldızlar
sönmek üzereyken göklerde tek tek, giriş işe.
Gönder İuno'ya duaları yolu yöntemince,
yakarıcı adaklar sunarak yen öfkesini,
tehditlerini. Yengi kazanınca da ödersin
borçlu olduğun saygıyı. Thybris ırmağıyım ben,[1]
suları mavi dalgalı, göğün pek çok sevdiği,
gürül gürül sularıyla kıyıları yalayan,
yağlı ekinleri ezip geçen ırmak, karşında!
Burdadır benim yüce konağım, göksel kentleri
aşar geçer, yükseklikte, benim başım, kaynağım.
Böyle dedi, sonra saklandı serin göle ırmak,
aktı derinlere. Gece, gözü uyku tutmadı
Aeneas'ın, kalktı, esirden seyretti doğan gün
ışıklarını; avuçlarına doldurup suyu
yolu yöntemince, seslendi göklere bakarak:
"Su perileri, Laurentum'lu su perileri! Siz
akarsuları yaratan soylar! Sen de, ey Thybris,
hepsinin atası! Sen ve senin kutsal ırmağın!
Kabul edin Aeneas'ı, her tehlikeden artık
koruyun! Felaketlerimize acıyan sular
hangi kaynaktan gelirse gelsin, hangi topraktan
çıkarsan çık, sen güzeller güzeli ırmak; seni

1 Vergilius kimi zaman eski şekil olan Thybris'i, kimi zaman da daha sonraki şekil Tiberis'i kullanmaktadır. Amacı metne arkaik bir hava vermek olmalı.

hep onurlandıracağım, sürgit kutsanacaksın
armağanlarla, Hesperid'lerin boynuz taşıyan[1]
sularına hükmeden ırmak! yardım et bizlere,
çıkar istenceni ortaya daha belirgince!"
Böyle dedi, sonra donanmadan çifte kürekli
iki gemi seçti, kürekler uydurdu onlara,
anddaşlarını silahlarla donattı çarçabuk.

Bakın şu tansığa siz: Şimdi ansızın bir tansık
göründü, şaşılası bir tansık, ak yavrularıyla
aynı renk domuzu fark etti yeşil kıyılarda:
Senin onuruna İuno, dindar Aeneas onu,
en güçlüsü Tanrıçaların, senin onuruna
kesti kurban olarak, yavrularıyla birlikte,
sunağının önünde! Uzayıp giden gecede,
kabaran dalgalarını yatıştırdı Thybris tüm.
Sessiz, sakin düzleştirdi durdurup akışını;
Durgun su gibi, dingin bataklık gibi, yumuşak
yayılsın da suyun yüzü, kolay çekilsin diye
kürekler, daha çabuk gitsinler böylece yollarına
neşeli şıpşıplarla! Ziftlenmiş çamlar ırmakta,
süzülürler; şaşakalır sular, hep şaşakalır
pırıl pırıl yanan mızraklarına uzaklardan,
savaşçıların, ırmakta boyalı teknelerin
yüzmesine alışmamış orman! Gece boyunca,
bütün gün, hep kürek çeke çeke yorgun düştüler,
birçok bükleri aştılar, türlü ağaçlar örttü
üstlerini, çarşaf gibi uzanan sulara düşmüş
yarıp geçtiler gölgesini yeşil ormanların.

1 Eskiçağda ozanlar ırmaklarda boynuz hayal ederlerdi, bizdeki Altın Boynuz (Haliç) gibi.

Tırmanmıştı artık göğün orta yerine güneş
alev alev yanarak; ansızın çarptı gözlerine
surları, kalesi ve yer yer serpilmiş evlerin
çatıları uzaktan: Kudretli Roma'nın şimdi
göklere eş yaptığı bölgeler, eski zamanda
fukara varlığıydı Evender'in. Gemilerin
tez çevirdiler burnunu, yaklaştılar o kente.
O gün bir raslantı, görkemli bir kurban töreni
yapıyordu Arcadia kralı, ulu Hercules'e,
Tanrılara kentin ortasında, kutsal koruda.
Oğlu Pallas'la, bütün önderleriyle gençlerin,
varlıksız Senato'yla günlükler yakıyorlardı;
ılık ılık tütüyordu kanlar tüm sunaklarda.
Bir de bakarlar, ağaçların loşluğu içinden
yelkenleri süzülmektedir koca teknelerin.
Kürekçiler de yumulmuş küreklere sessizce.
Hepsi dehşete düştü birden, kalktılar masadan,
kurban törenine son vermeyi yadsıdı Pallas,
kesinlikle. Kendi de kaptığı gibi mızrağı,
çıktı karşılarına uzaktan setin üstünden
seslendi onlara: "Hangi neden gençler, sizleri
itti bilinmedik yollara? Uğurunuz nereye?
Hangi ırktansınız? Nereden soyunuz sopunuz?
Hangi yurttan? Barış mı getiriyorsunuz, yoksa
savaş mı buraya?" Böyle dedi. Aeneas Ata
yüksek pupanın üzerinden şöylece seslendi,
barışçı zeytin dalını göstererek elinde:
"Troia soyunu, Latinlere düşman silahları
görüyorsun karşında; Tanrıbilmez bir savaşla

püskürtülüp sürgüne düşmüşleriz. Evander'i
görmeye geldik: Şu haberi götürün ona siz:
"Seçkin Dardania önderleri geldi, bir savaş
anlaşması yapmak için, deyin" Böylesi büyük
adı duyduğu zaman, şaşkına döndü Pallas da,
"Kim olursan ol, in gemiden de konuş babamla,
konuk ol Penat'larımıza!" Uzattı elini,
kavrayıp sağ elini, sıktı uzun uzun, sonra
yürüyüp gittiler koruya, bıraktılar nehri.
O zaman Aeneas dostça aldı sözü, krala:
"Ey Yunan soyundan ulu önder! Kaderimde
yakarmak ve kurdeleyle bağlı dalları sana
uzatmak varmış! Ama kuşku duymadım önderi
olduğundan Danao'ların, ya da Arcadia
soyundan indiğinden senin, ya Atreus'lara
bağlı bir soydan geldiğinden; ama beni sana
kendi erdemim bağladı, kutsal kehanetleri
Tanrıların, atalarımızın akrabalığı;
senin dünyaca tanınmış ünün, istencesini
istememi sağladı kaderlerin. Dardanus da[1]
İlium'un atası, kurucusu; Atlas kızı
Electra, daha sonradan gelmiş Troia eline,
(böyle anlatır Grekler), omuzunda gökleri taşıyan
ulu Atlas'ın kızıdır; sizlerin babası da
Mercurius; buz gibi Cyllene'in tepesinde
gebe kalıp doğurmuştu onu ışıklı Maia;
inanırsak geleneğe, o da Atlas'ın kızı,
göğün burçlarını omzunda taşıyan Atlas'ın.

1 Efsanenin türlü variant'larında soy ağaçları değişiktir. 1) Zeus-Tantalus-Pelops-Atreus-Agamemnon ve Menelaus. 2) Zeus-Hermes-Evander. 3) Atlas-Electra-Dardanus. 4) Zeus-Dardanus ya da Zeus-Corythus-Dardanus.

Böylece ikimizin de soyu aynı kandan sürer;
bunlara dayanarak ne elçilere başvurdum,
niyetini anlamak için, ne yapmacıklara.
Evet, kendimi koydum önüne, kendi başımı,
yakarıcı olarak kendim geldim eşiğine.
Aynı soy, Daunus soyu, haşin savaşla senin de
peşinde: Püskürtürse bizleri, tüm Hesperia'yı
en ıraklarına dek üstten tutan, alttan döven
denizleri de almak için hükmünün altına
hiç engel kalmayacak sanıyor: Al güvenimi,
sen de var bana güvenini! yüreği pek, atak
cenkçiler var bizde, cesaret, deneyimli gençlik!"
Böyle dedi Aeneas; Evander de bakmaktaydı
gözlerinin içine, yüzüne o konuşurken
gözden geçirmekteydi tüm bedenini o sıra.
Kısaca konuştu: "Ey en güçlüsü Teucer'lerin!
Seni nasıl severek alıyorum yurdumuza,
nasıl buluyorum sende sözlerini babanın!
Anımsıyorum sesini o ulu Anchises'in,
yüzünü; aklımdan çıkmadı çünkü, kız kardeşi
Hesione'nin krallığını ziyaret etmesi,
Laomedon'un oğlu Priamus'un, Salamis'e
giderken, bacısı Hesione'nin krallığından geçmişti,
daha sonraları buz gibi soğuk bölgesini
görmeye gelmişti Arcadia'nın; örtüyordu
ilk gençliğin çiçekleri artık yanaklarını.
Hayran olmuştum Teucer önderlerine, asıl da
Laomedon'oğluna. Hepsinden yaşlısı ulu
Anchises ilerliyordu. Gençlik heyecanıyla

yanıp tutuşuyordum o yiğitle konuşayım,
sağ elini sıkayım diye; yaklaştım yanına,
Pheneus'un surlarına götürdüm seve seve,
göz alıcı bir sadak verdi bana ayrılırken,
Lycia'lı oklar, bir de üstlük, altınla örülmüş,
şimdi Pallas'ımın olan iki tane altından gem.
Dileğiniz anlaşma da bağlandı sağ ellerle.
Yarın da ışıklar saçarken güneş Yeryüzüne,
neşeyle gitmenize yardım edeceğim sizin,
hem de yararlanacaksınız olanaklarımdan.
Bu arada, dost olarak geldiniz madem, siz de
kutsayın bizimle kutsal kurban törenlerini,[1]
iyi yürekle, ertelemek günah olur çünkü,
hem şimdiden alışın sofrasına anddaşların!"
Böyle dedi, buyurdu yemek getirsinler diye,
kaldırılan kadehleri yine koysunlar diye;
kendi oturttu yiğitleri çimenli toprağa,
özellikle Aeneas'ı sedire buyur etti,
tüylü aslan postu örtülmüş, akağaçtan yapma
sedirin üzerine. Seçilmiş gençler o zaman
sunağın rahibi yarışır gibi, boğaların
sundu kızarmış içeriklerini, sepetlere
yığdı üst üste zahmetli Ceres armağanlarını,
buyur ettiler Bacchus'un şarabını; Aeneas'la
Troia gençleri yedi koca bir öküz sırtını,
tüm içeriğini kurban edilmiş hayvanların.

1 Yengili Hercules tapımı iki tür tören gerektiriyordu, yıllık kurban kesimi töreni ve yıllık ürünün onda birini Tanrıya sunma töreni. Vergilius ilkinden söz ediyor yalnız. Roma'da köleler ve azatlılar kurban törenine katılamazlardı. Hercules'e Ara Maxima'da kesilen kurbanların içerikleri, başka Tanrılara yapıldığı gibi ateşe ya da denize atılmaz, yenirdi.

Yatışınca açlık, doyurulunca yeme aşkı,
aldı sözü kral Evander: "Böyle görkemli tören,
bu geleneksel şölenler şu, onca büyük Tanrıya
adanmış sunak, hepsini bize boş bir bağnazlık
zorunlu kılmadı, ne de çok eski Tanrılardan
bilgisiz olmamız! kurtarıcı Tanrıyı yine
saygılıyoruz, yineliyoruz tapımını biz,
Troia'lı konuğum! Vahşi tehlikelerden bizim
kurtardı diye başımızı. Bak önce uzaktaki
parça parça kayaya, dağın yamacında duran
şu boş eve, parçalanıp dökülmüş taşlara bak,
burası geniş, derin içerliğiyle Cacus'un
mağrasıydı, o yarı insan yarı canavar
vahşi yaratığın! Güneş de ışıklarını hiç
sokmazdı mağranın içine: Hep ılıktı toprak
akan kanlardan, asılırdı vahşi kapısına
çirkin kana bulanmış insan yüzleri, sapsarı!
Babası Vulcamus'tu bu canavarın, ağzından
kusa kusa kara alevlerini onun, Cacus
sürürdü koca kitlesini. Gün oldu bize de
yardım etti zaman, sağladı dileklerimizi:
Bir Tanrı geldi yardıma: En büyük öç alıcı[1]
Tanrı çünkü, öldürüp üç bedenli Geryon'u,
geldi koca ganimetiyle, Alcides, gururlu.
İri boğaları sürüyordu yengili Tanrı,
öküzleri koyaklarda, ırmak kıyılarında.
Ne var ki çığrından çıkmış deliliği Cacus'un,
denenmedik, göze alınmadık, hiçbir cinayet,

1 Hercules güçsüzlerin yardımcısı, uygarlığın savunucusu idi.

hile, dolap koymasın diye, dört boğa çevirdi,
iri bedenli, ağıllarından Tanrının, dört de
gelişmiş kısrak; düz ayak izi kalmasın diye,
tuttu kuyruklarından, götürdü gerisin geri
mağraya: Ters yöne çevirip ayak izlerini,
sakladı onları loş kayaya; arasalar da
mağraya giden hiçbir iz bırakmamıştı ki!
Bu sırada Amphitryon'oğlu tok sürüsünü
sürerken ağıla, hazırlanırken dönüş için,
başladı dağılan öküzler böğürmeye, acı
yakınmalarıyla bütün ormanı doldurmaya,
bu tepelerden ayrılmanın çığlığı idi bunlar.
Geniş mağranın altından bir inek cevap verdi
öküzlerin sesine, böğürdü o da, olanca
umudunu boşa çıkardı bekçisinin: Yandı
yüreği, alev aldı öfkeden Alcides, sonra
kaptı silahlarını, boğumlu ağır gürzünü,
uçar gibi havada, yalçın doruğuna dağın
ulaştı. Bizimkiler ilk defa gördü o zaman
Cacus'un korkusunu, afal afal bakışını,
kaçtı ordan hemen keşişleme yelinden hızlı,
vardı mağraya: Kanat takmış ayağına korku.
Hapsedince kendini, zincirleri kıraraktan,
dağ gibi kayayı salıp aşağı, babasının
yapımı, demirden zincirle asılı duran,
bu engelle güçlendirdi mağranın girişini.
İşte bak geldi Hercules, öfkeden çılgın gibi,
gözden geçiriyordu, orda mı burda mı diye,
bir çıkış yeri ve döndüre döndüre yüzünü,

gıcırdatarak dişlerini. Üç defa dolaştı
bütün Aventinus dağını, aradı boş yere,
taştan eşikleri aşmayı; üç defa yorulup
oturakaldı koyakta. Her yanından oyulmuş
sipsivri bir kaya dikiliyordu o mağranın
sırtında, yükseliyordu yücelere; karşıdan
çok yüksek geliyordu insana; yırtıcı kuşların
yuva yapması için uygun bir yer. Sola doğru
eğimliydi kaya, sarkıyordu ırmaktan yana.
Hercules var gücüyle dayandı karşıdan, dağdan,
sarstı derin köklerinden, söktü attı kayayı,
sonra itti onu. Koskoca esir bu itişten
gümbür gümbür gümbürdedi, kıyılar da titredi
dehşet içinde, tersine aktı ırmaklar. Ama
açılınca Cacus'un mağrası, çıktı meydana
geniş krallığı, serildi karanlık kovukları
gözler önüne. Hani bir güç toprakları nasıl
derinlerden yararsa, Yeraltının mekânları
çıkarsa ortaya, açılırsa soluk krallıklar,
o Tanrıların nefret ettiği krallıklar, üstten
görünürse koskoca uçurum, ışıklar da
vurunca içine mağranın, nasıl kaçışırsa
ruhlar, onların hali de tıpkı öyleydi işte.
Tepeden inme ışıkla ansızın kıstırılan,
oyuk kayaya hapsedilen Casus, garip garip
çığlıklar atıyorken Alcides sıkıştırıyor
oklarla üstten, başvuruyor her türden silaha,
büyük dallar, koskoca taşlar atıyor üstüne.
O da hiç kaçış olmayınca artık tehlikeden,

dumanlar kustu boğazından (söylemesi korkunç!)
yayıldı dumanlar, gömdü koyu karanlıklara,
orda göz gözü görmez oldu: Dumandan bir gece
indi mağraya, karanlıkla ateş karışımı.
Alcides öfke içinde katlanamadı buna,
attı kendini baş aşağı, bir hamlede ateşe,
en çok dolandığı yere dumanın, dalga dalga,
kara sisle kaynaştığı yere koca mağranın.
Orda, karanlıkta boş yere ateş kusmakteyken,
kıstırdı Casus'u, bağladı kördüğüm etti tüm,
çökerek üstüne sıktı boğazını, gözleri
fırladı yerinden, kuru ağzı kanla dolu.
Birden devrildi yere! Açıldı kapılar, bütün
yağma, çalınan öküzler, o yadsınan hırsızlık
serildi gökyüzüne. Biçimsiz cesedi tutup
ayaklarından, sürükleyip çıkardılar dışarı;
baka baka bir oldular o korkunç gözlerine,
yüzüne, kıllı göğsüne bu yarı vahşi hayvanın,
boğazındaki sönmüş yangın belirtilerine.
Bu günden öte kutsandı o Tanrının onuru,
yeni kuşaklar neşeyle korudular bu günü,
başta kurucusu Potitius'un soyu, sonra[1]
kutsal Hercules kurban töreninin gözcüleri
Pinarius soyu. Hercules yaptırdı bu sunağı,
kutsal koruda, hep "ulu sunak" diyeceğimiz,
hep "ulu" kalacak o sunağı: Bu yüzden, gençler,
böylesine büyük bir değerin onuru için,

1 Efsaneye göre Hercules'in Ara Maxima'daki tapımı (kültü), başlangıçta iki soyun tapımıydı, Potitius ve Pinarius soylarının. Pyrrhus savaşı sırasında Potitius soyu adını devlet kölelerine verince, öldürüldüler, bunlara akıl veren Appius Claudius Caecus da kör edildi. Caecus: Kör demektir.

örtün saçlarınızı dallarla, sağ elinizle de.
Hepimizin Tanrısına kaldırıp kadehleri,
çağırın onu, şarap serpin neşeyle!" Böyle der,
Hercules'in yanar döner kavağı gölgeliyor
örtüyor saçını, yaprakları da sarkıyordu[1]
dallardan; sağ eliyle koca kadehi kavradı,
tez sunu saçıp masaya, yakardılar neşeyle.
Bu sıra eğilen Olympus'a yaklaştı Vesper,
Akşam yıldızı. Rahipler, Potitius en önde
yürüyorlardı âdetleri üzere, kürklere
bürünerek taşıyorlardı tüm çırağıları
ellerinde. Yeni baştan düzenlendi sofralar,
ikinci yemek yenmekteyken, leziz, nefis aşlar
sunuldu, sunaklara yüklendi hepsi üst üste.
Sali rahipleri de durdular hep ilahiye,
ışıklı sunakların yöresinde, başlarına
birer çelenk oturtup, kavak dallarından yapma.
Şurda gençlerin korosu, burda ihtiyarların;
ilahide söylüyorlar Hercules övgüsünü,
başarılarını: Nasıl boğazladı eliyle
iki yılanını üvey anasının, en başta[2]
yendiği canavarları, savaşta alt ettiği
seçkin kentleri, Troia'yı, Oechalia'yı; sonra
kral Eurystheus'un hükmü altında bin çileye,
adaletsiz İuno'nun biçtiği kadere nasıl
katlanmıştır! Sen baş edilmez yiğit! Yarı insan
yarı at, iki bedenli, bulut'oğullarını,

1 Romalılar ikinci yemekte Tanrılara sunu sunarlarmış. Hercules kadehi türlü boylardaydı, genellikle büyük bir kadehti.
2 İuno Hercules'in üvey anasıdır.

Hylareus, Pholus'u, ellerinle kurban ettin!
Girit boğasını, Nemea kıyısında koca[1]
aslanı! Styx korktu senden, Orcus'un kapıcısı[2]
kanla dolu ininde, yarı sıyrılmış kemiklerin
üstünde oturan köpek. Hiçbir ejderin yüzü
korkutamadı seni, Typhoeus'un yüzü bile,
koskoca boyuyla silahlarını sallayan dev!
Çok başlı Lerna yılanı da dolandı sana
kaçırmadın aklını! Selam sana, İuppiter'in
gerçek dölü! Yeni övüncü Tanrıların, selam!
Bizlere hayırlı ol, gel uğurlu ayağınla
kurban törenlerine, onurun için kutlanan!"
Böyle şakıyarak kutsuyorlardı Hercules'i;
özellikle Cacus mağrasının alev soluyan
Cacus'un öyküsünü ekliyorlardı hepsine.
Çın çın öttü yankılardan kutsal koru, yankısı
vurdu tepelerden tepelere, dolaştı durdu.

Tanrısal törenleri yaptıktan sonra koyuldu
hepsi yola, kente doğru. Yaşla çökmüş kralları
yürüyordu Aeneas'la oğlunun kollarında;
türlü konulardan konuşarak giderken, yolun
anlamıyorlardı yorgunluğunu. Hayran hayran
bakıyordu Aeneas yöresindeki her şeye;
dalıp gidiyor gözleri, her şeyi soruyordu.
Tek tek, dinliyordu seve seve, eski insanın
bıraktığı tüm anıtları. Roma kalesini[3]
kuran Evander anlattı: "Yerli Faunus'larla

1 Girit boğası: Cnossos boğası.
2 Cerberus.
3 Evander'in kurduğu kent o zaman Palatinus tepesindedir. Vergilius onu Roma gibi görmektedir şimdiden.

Nympha'lar bu korularda kalırdı, tüm kütükten
sert meşeden yaradılmış soylar, töreleri de[1]
uygarlıkları da yoktu; sabana koşmayı da
bilmezlerdi öküzleri, yiyecek toplamayı,
edindiklerini korumayı da. Tüm ağaçlarda
yetişen ürünlerle, güç avla beslenirlerdi.
Göksel Olympus'tan ilkin indi Saturnus Baba,
kaçarak İuppiter'in silahından; krallığından
olmuş, düşmüştü sürgüne. Sarp dağlara dağılmış
bilgisiz insan soyunu topladı bir araya;
yasalar çıkardı, yeğ tuttu Latium adıyla
anılmasına yörenin, tüm kıyılarında halk
saklanmıştı çünkü sağ salim. Altın Yüzyıl denir[2]
egemen olduğu çağlarda onun ulusları
yönettiği sakin bir barış içinde. Ardından
yavaş yavaş geldi daha kötü, açık renkli çağ,
savaş çılgınlığı, varlık hırsı onun yerini
alıncaya kadar sürdü bu çağ. Ausonia'dan
o sıra kuvvetler, Sicilya'dan da soylar geldi;
sık sık değişti Saturnus topraklarının adı.
Kralları vardı o zaman ve koca bedeniyle
haşin Thybris; onun onuruna biz İtalyanlar
Thybris diye adlandırdık ırmağı daha sonra,
gerçek adını yitirdi eski Albula. Yurttan
kovulunca, uzak uzak diyarları enginde,
dolaşıp dururken bu yerlere oturttu beni
her şeye kadir Kader ve bozulmaz alın yazım,

1 Eskiçağda insanların topraktan yaratıldığına inanılırdı. İtalya'da ilk boy Aborigines (ab-origine=kökenden) idi.

2 Latium, latuisset (latere - saklanmak) sözünden çıkmış diye yanlış bir etimoloji yapıyor Vergilius.

anam su perisi Carmentis'in ürküntü veren
önerileri, esinleyici Tanrı Apollon."
Böyle dedi, ilerleyerek gösterdi sunağı
onun anısına Roma'lıların Carmentalis
dedikleri kapıyı, su perisi Carmentis'e
verilen eski onuru; kader bildiren kadın,
rahibe ilkin şakımıştı: "Aeneas'lar soyu
çok büyük, Pallanteum da ünlü olacak!" diye.
Güçlü Romulus'un Asylus adını verdiği [1]
bu geniş kutsal koruyu, Likya'lı Pan'ın da
Parrhasis âdetince ad taktığı Lupercal'ı[2]
gösterdi buz gibi serin kayanın altındaki,
kutsal Argiletum'daki ormanı da; o yeri
tanık tutaraktan anlattı konuğu Argus'un[3]
ölümünü; götürdü ordan, şimdi altın gibi
pırıl pırıl, eskiden çalılar, otlar içinde
ürkütücü, Tarpeia evine, Capitolium'a.
Vaktiyle dehşet saçardı bağnaz köylülere,
tir tir titretirdi bu orman, kayalık onları.
Bu ormanda başı yemyeşil dallarla örtülmüş,
bu tepede, bir Tanrı oturmakta -bilinmez ya
hangi Tanrı- ama bir Tanrı oturur," diyordu.
Arcadia'lılar der ki, İuppiter'in kendini
görmüşler, inançları böyle: Kara kalkanına
vurarak sağ eliyle topluyormuş bulutları.

1 Latince asylus: sığınak demektir, Romulus'un Roma'yı kurduktan sonra, nerden gelirse gelsin, her yabancıyı kabul edeceğini bildirdiği özel bölge. Capitolium'un iki tepesinin birleştiği yerde imiş.
2 Parrhasis=Arcadia. Lupercal için. Bk. Açıklamalar.
3 Argiletum ve Argus için. Bk. Açıklamalar. (argi-letum: Argus'un ölümü, diye açıklıyor Vergilius bu adı.)

Ayrıca surlarla ayrılmış iki kalıntıyı,
şurda, eskiden kalma anıtları görüyorsun.
Şu hisarı İanus Baba, bunu Saturnus yapmış,
şuna İaniculum demiş, buna da Saturnia."
Böyle konuşa konuşa ulaşırlar evine
fakir Evander'in. Her yerde sürüler görmüşler,
Forum Romanum'da zengin Carinae'de böğüren.
Eve gelince: "Bu eşikten yengili Alcides
geçmiş, bu saray kabul etmiş onu: Cesaret et,
konuğum, varlığı hor görmeye, Tanrıyla eş ol
böylece! Gel buraya, hoş gör fakir halimizi!"
Böyle dedi ve küçücük çatının tepesine
çıkardı Aeneas'ı, altına da yapraklardan
yapma döşek, postunu yazdı Libya ayısının.
İndi gece, kapladı koyu renk kanatlarıyla
yeryüzünü; ama Venus Laurentum'luların
dehşete düşüp tehdidinden, endişe içinde
zorlu kargaşadan, başvurdu Tanrı Vulcanus'a.
Altın döşeği üstünde kocasının, dil döküp
başladı Tanrısal eşine bir sevda yaymaya:
"Argus kralları Pergama'yı yerle bir ederken,
kader borcunu öderken kent, düşman ateşiyle
düşmek üzereyken bütün kaleleri, hiç yardım
diledim mi senden zavallılar için? Hiç silah
istedim mi, sevgili kocacığım, boşu boşuna,
elinden gelen işi yapmanı? Oysa birçok şeyler
borçluydum Priamus'un oğullarına, çok defa
ağlıyordum Aeneas'ın ağır çilesi için.
Şimdi İuppiter'in buyruğuyla o, Rutul'lerin

yerleşti kıyılarına; yakarıcı olarak
geliyorum, ben, bir ana, oğlum için; şu anda
silah istiyorum, benim için kutsal istencenden.
Razı etmediler mi seni Nereus'kızları,
Tithonus'un eşi gözyaşlarıyla? Hangi uluslar
birleşiyor, hangi kentler, kapatıp kapıları
biliyorlar kılıcı, ölüm saçmak için bana,
hem de yakınlarıma, bir baksana!" Böyle dedi,
attı ordan burdan kar gibi kollarını Venus
duraksayan eşinin boynuna, tatlı, yumuşak
bir kucaklayışla sardı onu. Kavradı birden
bildiği bir ateş Tanrıyı; iliklerine dek
işledi hep bastıran bir sıcaklık, aktı durdu
ağırlaşmış kemiklerinden tüm: Nasıl gün olup
gürlerse gök, kıpkızıl ışığıyla bulutları
yırta yırta dolanırsa şimşek, tıpkı öyleydi.
Dolaplarından mutluydu eşi, güzelliğinin
bilincinde. Tanrı baba o zaman tuzağına
yenilerek hiç değişmeyen aşkın, şöyle dedi:
"Neden gerekçeler arıyorsun çok uzaklardan?
Yitirdin mi, Tanrıça, bana olan güvenini?
Aynı endişeyi duysaydın yine o zaman da,
Teucer'lere yardım etmek borç olurdu boynuma.
Ne her şeye kadir Babamız izin veriyordu,
ne de kaderler, Troia'nın ayakta kalmasına,
Priamus'un da on yıl yaşamasına arkadan.
Ama şimdi hazırlanıyorsan cenge, niyetin
buysa eğer, ne vaat edebilirsem sanatımla,
demir, elektron'la ne yapılabilirse, neye[1]

1 Elektron, altın gümüş alaşımı metal, 4/5'ü altın, gerisi gümüşten oluşurmuş, elektron amber anlamındadır da. Nefes körükten geçen havadır.

yeterse ateş, nefes, her şey! Vazgeç yalvarmaktan!
Kuşku duyma hiç gücünden!" Böyle dedi arkadan
kucakladı istekli eşini, girdi koynuna,
bedenine yayılacak sakin uyku diledi.
Yolun yarısına artık ulaşınca gece,
ilk dinlence dağıtınca uykuyu, hani,
önce canlandırır külleri, küllenmiş korları,
(iğe, nankör çabaya bağlıydı çünkü yaşamı)
gecesini katıp günlük işe çalıştırır ya
mum ışığında işçileri, koca yün payını[1]
eğirsinler de, döşeğini eşinin tertemiz
korusun diye, büyütebilsin diye küçücük
yavrularını: İgnipotens de öyle, ateşe
hükmeden Tanrı, boş geçirmez zamanını, kalkar
yumuşacık yatağından demiri dövmek için.
Yalçın kayalarıyla başı dumanlı Sicilya
kıyılarına yakın Lipara adası, dimdik
yükselir Aeol soyunun. Alta bir mağra vardır,
Ceclops'ların külhanlarıyla oyulmuş o mağra
Etna'dakine benzer, gümbür gümbür gümbürder;
güçlü kollar örslere inip kalkarken duyulur
örs iniltileri ıslık ıslık sesleri gelir
Chalyb'lerin: Külhanda soluk alır verir alev.[2]
Burası Vulcanus'un evidir, Vulcanus toprağı denir,
İgnipotens yüce göklerden buraya inmiştir.
Demir dövüyorlardı Cyclops'lar koca mağrada,
Brontes, Steropes, çırçıplak bedenleri, Pyragmon,[3]

1 Pansum, işçilerin bir günlük işlemesi gereken yün yumağıdır.
2 Chalybes: Chalyb'ler, Karadeniz'in doğusunda demir çelik işlerinde usta bir soy.
3 Bronte (es), gök gürültüsü, Steropes, şimşek, Pyragmon, örs demektir, yaptıkları işe göre adlandırılmış işçiler.

ellerinde yarı biçim almış şimşekler vardı,
yarı işlenmiş; (Tanrı Baba göğün her yerinden
atardı bunları yere çok kez) bir bölümü de
bitirilmemiş bir durumda bekliyordu daha.
Üç bölüm eklemişlerdi doluya ve sağnaklı[1]
buluta üç bölüm, kor gibi ateş için de üç,
kanatlı Auster için üç. Bu yapıya şimdi de
eklemekteydiler dehşet veren yıldırımları,
gürültüyü, korkuyu ve alev alev öfkeyi.
Başka yerde bir araba yapmaktaydı Cyclops'lar
Tanrı Mars için ve uçan tekerlekler; bunlarla
gümbürdetip ayağa kaldırırdı insanları,
kentleri ecel tecel; öfkeli Pallas için de
bir silahla, dehşet veren bir kalkan yapıyorlardı[2]
altını işliyorlar yılanın pulları gibi,
birbirine dolanmış yılanların; böğründe
Tanrıçanın, başı kesilse bile, gözlerini
fıldır fıldır döndüren Gorgon'u. "Haydi kaldırın,
götürün başlanmış işleri, Aetna'lı Cyclops'lar!
Şu işe verin aklınızı: Cesur yiğit için,
silahlar gerek! Şimdi vaktidir, güçlü, tez elli
olmanın! Gösterin olanca ustalığınızı!
Gecikeyim de demeyin!" Böyle söyledi, kesti.
Onlar da ad çekip yumuldular üstüne örsün
elbirliğiyle; oluk oluk aktı tunçla altın,

1 Cyclops'lar on iki etkinlik ekliyorlar işlerine, üçer üçer şimşekle fırtınanın yardakçılarına; üç dolu için, üç yağmur için, üç ateş için, üç de yel için.

2 Kalkanın fonu yılan pulları gibi, altın pullarla örtülmüştü, kenarlarında birbirine dolanmış yılanlar vardı, ortada Medusa'nın kesik başı, yani Gorgon.

eridi beden deşen demirler geniş külhanda;
koca kalkanlar yaptılar, iç içe yedi katlı;
bir tek kalkan karşı koyabilirdi, tek başına,
tüm Latin silahlarına. Kimi Cyclops körükle
hava basıp çekiyor ıslık ıslık, kimisi de
havuza daldırıyor tuncu, fışır fışır sesli;
inliyor mağra örslerin ağırlığı altında.
Başkaları kaldırıp kollarını, güçlü güçlü
ezgiyle indiriyorlar, çeviriyorlar sonra
koca kitleyi yapıştırdıkları kıskaçlarla.
Aeolia kıyısında çarçabuk yapmaktayken
işlerini Lemnos'lu Tanrı, hayat veren güneş[1]
ve kuşların ötüşü çağırdı saman çatıdan,
özentisiz evinden dışarıya Evander'i.
Kalktı ihtiyar giydi üstlüğünü, ayağına
bağladı Etrüsk sandallarını, taktı omuzuna[2]
Tegea kılıcını, astı böğrüne, iterek
sol omuzundaki panter derisini. Köpekler de
önünden gittiler efendilerinin; evine
yollandılar konuk Aeneas'ın, ücra bir yerde.
Aeneas de erken kalkmış; birine oğlu Pallas,
ötekine Achates yoldaş olmuş, karşılaşıp
sıktılar sağ ellerini, evin orta yerinde,
oturup konuştular saygılı sözlerle, ilkin
kral aldı sözü: (E.D.)
"Teucer'lerin ulu başkanı! Sen hayatta iken,

1 Lemnos'lu Tanrı: Vulcanus. İuppiter kızıp Vulcanus'u göklerden yere atmış. Vulcanus Lemnos adasına düşmüş, bu yüzden böyle anılıyor.
2 Etrüsk biçimi sandal: (Crepida) Tabanı meşin bağlarla üste bağlanan bir çeşit sandaldır. Calceus ise bileği de örten ve meşin bağla bağlanan bir çeşit Roma ayakkabısı. Romalı senatör'ler kırmızı rengini giyerlerdi.

Troia'yı, krallığını yenik saymayacağım ben.
Yüce adına denk değil, küçücüktür gücümüz,[1]
Sizlere bir savaşta yardım edebilmek için.
Şurdan çeviriyor bizi Tuscus ırmağı, burdan[2]
bastırıyor Rutul'ler; surlarımızda çınlıyor
silahları, ama hazırlık yapıyorum seni
nüfuzlu halkıyla, zengin Krallığın ordusuyla
birleştirmek için. Umulmadık raslantı sana
açıyor kurtuluş yolunu. Tanrı rızasıyla
tutmaktasın bu yolu. Burdan pek uzak değildir
eski kaya üstünde kurulmuş Agylla kenti.
Savaşcılığıyla ünlü Lydia soyu orda
Etrüsk tepelerinde yerleşmişti çok eskiden,
uzun yıllar süren parlak döneminden sonra, kral
Mezzentius zapt etti kenti vahşi silahlarla,
tuttu o acımasız hükümdarlığı altında.
Nasıl anlatsam korkunç kıyımlarını, zorbanın
vahşi eylemlerini? Başına versin Tanrılar
aynını onun, soyunun! Cesetlerle bile
birleştiriyorlardı da insanları el ele,
dudak dudağa, bu yeni işkence biçiminde,
irinler, kokuşmuş kanlar içinde, bu zavallı
kucaklaşmada, bir kıyımdı bu, uzunca yoldan.
Sonunda canlarına tak etti de yurttaşların
bu vahşi çılgınlık, silahlanıp sardılar onu,
evini, kılıçtan geçirdiler anddaşlarını,
ateşe verdiler çatılarını. O da kaçtı

1 (Pro nomine tanto) ifadesini kimi filologlar (Heinze): Nice güçlü olsak da şeklinde anlıyorlar: Adımız nice büyük çıksa da küçüktür gücümüz.
2 Tuscus ırmağı: Tiber. Nüfuzlu halk: Birleşmiş on iki Etrüsk kenti.

kıyımların arasından, sığındı Rutul'lerin
toprağına. Silahla korudu Turnus konuğu.
Öfke içinde ayaklandı bütün Etruria
haklı olarak. Halk savaşa hazır, istiyordu
ölümünü kralın. Bu binlerce kişiye ben,
seni Aeneas, baş yapacağım. Tüm kıyılarda
bir yığın gemi titreşmekte, hareket emrinin
bekleyişi içinde. Yaşlı rahip engelliyor
cenkçileri, şöyle şakıyarak kaderlerini:
'Ey Maeonia'nın seçkin gençleri! Eskiçağın[1]
çiçekleri, erdemi! Haklı kininiz yüzünden
kral Mezzentius'a karşı yanıp tutuşan gençlik!
Hiçbir İtalyan baş olamaz böyle büyük bir soya,
yaban ellerde arayın başbuğlarınızı siz!'
Dehşete düşüp Tanrıların uyarılarından,
yerleşti bu ovaya Etrüsk ordusu o zaman;
rica etti krallık belirtilerini, tacını
asasıyla birlikte, ordugâhıma gelerek,
önerdi krallığını teslim almamı. Soğuk yaşım
yıllar altında ezilmiş engeldi kocalığım
bu görevi almama; bu görevi üstlenmeye
yüreklendirirdim oğlumu ya, Sabin anadan
melez doğmuş olmasaydı, bu yurttan sayılırdı;
oysa sen hem yaşın hem de soy sopça her bakıma
istencesine kaderlerin uygun olduğundan,
sen var git Teucer'lerin, İtalyan'ların o güçlü
başbuğu; hem de yanına katacağım hayatımın
ışığı, avuncu Pallas'ımı da, katlanmayı

1 Lydia'dan geldikleri için yerleştikleri yere eski yurtlarının adını vermiş halk.

öğrensin, buyruğun altında Mars'ın
ağır yüküne, alışsın başarı gözlemeye.
Hayran olsun sana genç yaştan! İki yüz de atlı
seçkin, güçlü genç ekleyeceğim, Arcadia'lı.
Pallas da kendi adına bir o kadar verecek."
Böyle dedi, yere indirmiş gözlerini öyle
duruyorlardı Anchises'in oğlu Aeneas'la
sadık Achates, ikisi geçirip duracaktı
dertli yüreklerinden acı olayları, eğer
Venus açık havadan bir işaret vermeseydi:[1]
Bir şimşek çaktı ansızın çak çak diye,
sanki bir şey çöküyordu göklerden yere,
esirden Tyrrhen borazanı böğürüyor gibi.
Göklere kalktı başlar: Bir kez daha, bir kez daha
koptu geldi büyük çangırtı sesi bulutlardan,
göğün sakin bölgesinden; baktılar ki silahlar
yanıp sönüyor, çatışıp gürlüyor açık gökte;
kimisi donakaldı; ama Troia'lı kahraman
tanıdı Tanrısal anasının verdiği sözü,
bu olaylara bakarak; şöyle dedi o zaman:
"Araştırma sakın, konuğum, neyi bildiriyor,
diye bu tansıklar Olympus'tan çağırıyorlar
beni: Savaş çıktığında anam Tanrıça bana
Vulcanus'un yaptığı silahları getirmeye
söz vermişti, yardım için. Göklerden bu işaret
şakımaktadır bunu. (E.D.)

---

1 Burada irreel şart cümlesinin birinci kısmı, reel şart cümlesi olarak ifade edilmiştir: Putabant (putavissent yerine) ...ni signum caelo Cytherea dedisset aperto. Aen. XI, 12'de de aynı olay var: Nec veni (venissem) nisi fata locum sedemque dedissent. Reel şart cümlesi sonucun kesinliğini belirtiyor.

Yazık ne kıyımlar bekliyor Laurentum'luları!
Ne türlü cezalandıracağım seni Turnus!
Sen Thybris baba, sularının altında ne kadar
babayiğidin kalkanını yuvarlayacaksın
döne döne, başlığını, güçlü bedenlerini!
-dizilsin ordu savaş düzeninde, yaptığımız
nice anlaşma varsa arada bozulsun artık!-"
Der demez bu sözleri, kalktı koskoca tahtından,
canlandırdı önce dünden kalma ateşi,
Hercules'in sunağından. Yaklaştı Lar'larına,
Penat'larına neşeyle; usulünce seçilmiş
kuzular kesti, hepsi iki dişli. Evander de
Troia'lı gençler de bir o kadar kuzu kestiler.
Ordan gemilere gitti, gördü anddaşlarını,
çarpışmak için onunla birlik gelsinler diye,
seçti en cesurlarını; geri kalan da suyun
süzüldüler akışı sıra, haber vermek için
Ascanius'a son durumdan, babasından. Atlar
sağlandı Tyrrhen ovasına dönecek erlere.
Aeneas için bir at getirildi ad çekmeden;
atın üstünü örtüyordu boz renkli aslanın
parlak postu, altın tırnaklarıyla, pırıl pırıl.
Bir söylenti dolanır, yayılır birden küçük kente,
"Tezce gitti kral atları Tyrrhen kıyılarına."
Analar dehşet içinde katladı duaları,
daha yaklaştılar tehlikeye korkudan, Mars'ın
daha büyük hayali göründü artık onlara.
O zaman Evander baba yakalar sağ elini
ayrılan oğlunun, bırakmaz bir türlü, akar

yaşları durmadan, der ki: "Nerde eski günlerim?
İuppiter keşke geri verseydi o yiğidin
dirliğini, Praeneste'nin dibinde, ilk safları
deviren, yığın yığın kalkanı ateşe veren[1]
sağ eliyle kral Herulus'u yerlerin dibine
yollayan eski halim gibi, yengili olsaydım!
Tam üç can vermişti ona anası Feronia,
ah! Söylemesi korkunç! Kırılası üç silahla,
üç kez de alınası can vermişti oğluna.
Ama şu sağ elim aldı üç canını da onun,
soyuverdi birden üç silahını da üstünden.
Mezzentius bile giremezdi böyle kıyıma,
hakaret edip bana, komşusuna kılıcıyla,
kenti yoksun edemezdi bunca yurddaştan,
ben de hiç ayrılmazdım senin tatlı kucağından,
sizler de, yüce göklerde yaşayan tüm Tanrılar,
Tanrıları yöneten en ulu Tanrı İuppiter!
siz acıyın yalvarırım, Arcadia kralına!
Ricalarını dinleyin bir babanın, Pallas'ı
sağ salim koruyacaksa bana istenceniz de.
Kaderler de, onu canlı göreceksem bir daha,
yine birlikte olacaksak, yaşamak dilerim:
Nasıl olursa olsun, katlanırım her çileye.
Yok, dile gelmez bir acıyla tehdit etmekteysen,
beni Kader, şimdi kopsun, ah! Şu anda, izin ver!
acımasız yaşamım! İkircikli endişeler
içindeyken, umutla bakamazken geleceğe!
Seni, ciğerim oğul! Geç kalmış tek zevkim benim![2]

1 Savaşta kazanılan bayraklar Vulcanus'a adandığı için yakılırdı.
2 Pallas, Evander'in yaşlı çağında doğmuş tek çocuğudur.

Tutmaktayken kollarımda hâlâ; Acı haberin
kulaklarıma varmadan!" Böyle yakınıyordu
veda edip giderken oğlu, kral kendinden geçti;
taşıdı hizmetçiler eve baygın yaşlıyı.
Açılmıştı kapılar, çıkmıştı artık atlılar,
ilk sırada Aeneas'la sadık Achates vardı,
ardında da, başka önde gelenleri Troia'nın;
Pallas da orta sırada, çekiyordu gözleri,
üstlüğüyle, boyalı silahlarıyla. Venus'un[1]
yıldızlar arasında en çok sevdiği Lucifer
Okyanus'un sularıyla nasıl ıslak ıslakken,
kutsal başını çıkarırsa nasıl gök kubbeden
dağıtırsa karanlıkları, öyleydi Pallas da.
Surlar üstüne dikilmiş analar izliyordu
korkulu, gözden yitinceye dek toz bulutunu,
o tunçtan bölüğün yanıp sönen pırıltısını.
Koyuldular yola, silahlı, çalılar içinden
kese yoldan. Bir çığlık koptu, girdiler düzene,[2]
dövdü durdu gevrek toprağı nallarıyla atlar.
Bir koru vardır, yakınından serin Caeres akar,
ataların saygısıyla uzaklara dek kutsal,
tepeler dolanır dört yandan derin koyaklarla,
kapkara çamlarıyla çevreler kutsal ormanı.
Derler ki eski Pelasg'lar kutsamış Silvanus'a
tarlaların, sürülerin Tanrısına, bir koru,
bir de bayram günü. (Pelasg'lar Latin toprağında
ilk yerleşenlermiş). Oraya yakın bir yörede

1 Chlamys: Yunanlıların savaşta, yolculukta giydikleri üstlük. Romalılarınki süslüydü, işlemelerle göz alıcıydı.
2 Atılan çığlık atlıların savaş düzenine girmesini bildirir, eskiçağ geleneklerine göre.

kurmuştu kampını Tarchon, Tyrrhen'ler; konumuyla
güven vericiydi bu yer, yüksek tepelerinden
görülüyordu üstten, yayılmış geniş ovalara
bütün ordu olduğu gibi. Aeneas Ata da
girdi ormana savaş için seçilmiş gençlerle,
dinlendirdi bedenlerini, yorgun atlarını.
Bu arada Tanrıça Venus da varmış oraya
armağanlarla birlikte, ak bulutların içinden,
pırıl pırıl parlayarak. Yapayalnız oturmuş
görünce oğlunu uzaktan, ıssız bir koyakta,
serin bir ırmağın kıyısında, görünerek ona,
şöyle seslendi: "İşte şurda sana söz verdiğim
armağanlar, sanat eseri silahları kocamın.
Hiç çekinme, oğlum, ne mağrur Laurentum'lulardan,
ne haşin Turnus'u savaşa çağırmaktan sen!"
Böyle dedi, sarılmak istedi oğluna Venus,
koydu parlak silahları bir meşenin dibine.
Tanrıçanın tüm armağanlarından, böylesine
görkemden neşe içinde doyamıyor bir türlü
Aeneas, çeviriyor her birine gözlerini
teker teker hayran hayran, evirip çeviriyor
elinde kollarında, tepelikleriyle korkunç
alev kusan tolgayı ve ölüm yüklü kılıcı,
tunçtan kaskatı, kan renkli geniş zırhı, yiğit.
Bulutlar tutuşunca gün ışınlarıyla gökte,
yansıtınca uzaklara, nasıl kızılsa, öyle,
hafif tozluklara, elektron'a, altına çifte
su verilip yapılmış; mızraklara, kalkanların
anlatılmaz işlenişine bakakalır hayran.

Kalkan üstüne kazımış kehanet bilen Tanrı,[1]
gelecekten haberli, ateşe hâkim Vulcanus,
İtalya tarihini, tüm Roma yengilerini,
Ascanius'un dölünden türeyecek soyları,
başarıları, savaşları görülüyor üstünde
sıra sıra. Ayrıca Mars'ın yeşil mağrasında
çizmişti kurdu doğumdan sonra, iki çocuk da
memelerine yapışmış oynayıp emiyorlar,
hiçbir korku duymadan sütanalarını, o da
düzgün başını çevirerek okşuyordu bir bir
çocukları, biçim veriyordu bedenlerine
yalaya yalaya! Yakınlarında görülüyor
Roma, töreye aykırı, Sabin kızlarının tam
Circus Oyunları kutlanırken kaçırılışı
Tiyatrodan; eklenmiş sonra ansızın patlayan
savaşı, Romulus soyuyla sert Cures kentinin
ihtiyar kralı Tatius arasında yapılan.
Artık savaşı sona erdirmiş aynı önderler,
İuppiter sunağı önünde ayakta duruyor,
silah kuşanmış hepsi de, ellerinde kadehler,
domuz kurban ederek bir anlaşma yapıyorlar.
Yine o dolaylarda aksi yönde hızla koşan
arabalar yarıyordu Mettus'u ikiye.[2]
-Ama sen de sözünü tutmalıydın, Alba kralı!-
Yerlerde sürüklüyordu Tullus hırçın adamın
bağırsaklarını ormanda; yayılan kanları

1 Homeros'un İl. XVIII, 482'de (Achilles), Hesiodus için şiirinde (Hercules) yaptıkları gibi Vergilius da Aeneas'ın kalkanı üstünde bütün Roma tarihini anlatmaktadır.

2 Alba kralı Mettus sözünden caydığı için cezaya uğrar. Bk. Açıklamalar. Mettus.

akıyordu dikenli çalılardan, damla damla.
Şurada kovulan Tarquinus'u geri almayı
buyuruyor Porsenna, büyük kuşatmayla kenti
bastırıyor: Aeneas soyu özgürlük uğrunda
sarılıyor silaha. Cocles de göze almış[1]
köprüyü geçmeye, zincirlerini kıraraktan,
nehri yüzerek geçmeye kalkmış diye Cloelia,
Porsenna kızgın bakıyor tehdit edermiş gibi.
En üstünde kalkanın dikilmektedir Manlius,
Tarpeius kalesi bekçisi, tapınak önünde.
Göklere değen Capitolium'un üstündedir.
Romulus'un çatısı yeni konmuş samanla
diken diken. Şurda da gümüşten bir kaz, altından[2]
revaklar önünde kanat çırparak şakımakta
kentin eşiklerine geldiğini Galler'in.
Sisler arasında gelmiş Galler, çıkmış çatıya,
yoğun gecenin armağanından, karanlıklardan
yararlanarak. Altındandır hepsinin saçları,
giydikleri altından. Pırıl pırıl yanıyordu
kaputlarındaki bandları; altınla dolanmıştı
kar gibi ak boyunları: Her birinin elinde
Alp dağlarının çifte mızrakları vardı;
upuzun bir kalkan koruyordu bedenlerini.
Şurda çizilmiş sıçrayan Sali rahiplerini[3]
çıplak Lupercus'ları, yünden sorguçları, gökten
düşmüş kalkanları, kutsal eşyaları taşıyor

1 Bk. Açıkla. Cocles ve Cloelia.
2 Kaz İuno'nun kuşudur. Onların bağırışı Galler'in gece vakti saldırısını çıkarır ortaya *(T. Livius V, 47)*
3 Sali rahipleri Mars'ın rahipleridir; Lupercus'lar Faunus'un; Sali'ler başlarında uzun tepelikli başlık giyerlerdi.

rahat, esnek arabalarında tüm, kent boyunca,
afif aile kadınları; Tanrı Tartarus'un
mekânlarını da Vulcanus eklemiş uzaktan,
geniş girişini Dis'in; suçlulara ne türlü
cezalar vermektedir ve de senin Catilina!
tehdit saçak kayaya asılmış, Furia'lardan
dehşete düşmüş halini. Ayrı bir yerde duran
dindarları, onlara yasalar veren Cato'yu.[1]
Hepsinin ortasında, altın bir fon üzerinde,
kabarmış deniz yayılmaktadır ta uzaklara.
Ama gök renkli dalgaların köpük köpük başı
ak aktır; gümüşle işlenmiş açık renk yunuslar
döne döne yüzüyorlar, süpürüyorlar suyun
yüzünü kuyruklarıyla, yararak gemilerin
burgaçlarını; ortada tunç donanmanın resmi,
Actium savaşı, Leucades adaları bütün
görülüyor, kaynaşıp durmakta harp düzeninde
yanıp sönüyor altın pırıltısında dalganın.
Augustus Caesar çarpışmaya sürüyor bir yandan
İtalya'yı, Senatör'leri, halkı, Penat'ları,
ulu Tanrılarıyla birlikte; dimdik duruyor
yüksek pupasında geminin, kutlu şakakları
çifte alev saçıyor; babasının yıldızı da
görünüyor başının üstünde. Karşı tarafta
yellerin ve Tanrıların yardımıyla Agrippa
yönetiyor üst yandan ordusunu, parlıyor
yüksek savaş nişanı; şakaklarında altından[2]

1 Cato Uticenses.
2 Gemi mahmuzları biçiminde yapılmış altından çelenk Agrippa'dan önce hiçbir kumandana verilmemiştir. Agrippa'ya da Sextus Pompeius'a karşı kazandığı savaştan sonra verilmiştir. (İÖ 36)

gemi mahmuzlarıyla süslü bir deniz çelengi.
Öte yanda Antonius barbar kuvvetleriyle,
karma silahlarıyla, Kızıldeniz kıyısında,
doğuda, ulusları yenen kumandan olarak,
getiriyor kendisiyle birlikte Aegyptus'un
güçlerini, Şafak yönündeki ırak Bactra'nın.
Eşlik etmektedir ona -Ne günah!- Aegyphus'lu
karısı. Aynı anda saldırıyorlar ve sular
kaynaşıyor küreklerle köpük köpük, üç çatal
gemi gagalarıyla; açılıyorlar engine
Cyclad adaları kopmuş da kökünden yüzüyor[1]
sanılır, ya da yüce dağlar vurmakta dağlara,
öyle büyük kitle olup yükleniyor yiğitler
kuleli gemilerle! Alevli kıtıklar, oklar,
kanatlı demirler savuruyorlar elleriyle,
yeni kıyımdan kıpkızıl oluyor Neptunus'un
suları; kraliçe de ortasında filosunun,
ata borazanıyla çağırıyor orduları,
ama görmüyor daha sırtındaki çift yılanı
her türden Tanrı, canavarlar, havlayan Anubis[2]
Neptunus'a, Venus'a, Minerva'ya karşı oklar
fırlatıyorlar; çatışmanın civcivinde Mars da
çılgın gibi çizilmiş, demirin üzerine.
Sonra esirden kopup gelen uğursuz Dira'lar.[3]
Neşeyle gidiyor Anlaşmazlık da paramparça

1 Actium savaşında iki filo karşı karşıya durur. Antonius'un filosu Ambracia körfesinin ağzında, Octavianus'unki ise açıktadır. Öğleye doğru güneyden bir yel çıkar, Antonius'un filosu öne atılır, Octavianus sağ kanadını açar, Antonius'u açıklara çekmek için. Böylece girişirler savaşa.
2 Bütün Mısır Tanrıları hayvan başlıdır, Anubis de köpek başlı.
3 Dira'lar=Furia'lar.

üstü başı; kanlı kamçısıyla kovalamakta
Bellona onu; Actium Apollon'u bakıyor
bu hale, geriyor yayını üst yanda; hepsi de
dehşete düşmüşler, Aegyptus, Hind, Arap ve Saba
ulusları; yüz çevirmiş Kraliçe, çağırarak
yelleri, yelken açmak istiyor, salıveriyor
gevşek halatları gitgide! Kıyımlar içinde,
ölüm korkusuyla sapsarı belirtmiş kadını.
İgnipotens, İapyx'le dalgayla sürüklenirken,
karşıda acılı Nil plilerini giysisinin
açmakta geniş bedeninde, çağırmakta gök renk
bağrına yenilmişleri, gizli koylarına,
sularının. Ama Caesar üçlü yengi kazanıp[1]
dönüyor Roma sularına ölümsüz onurlar,
tam üç yüz görkemli tapınak Roma kentine,
kutsamakta Tanrıları uğruna İtalya'nın;
inliyor yollar neşe, oyun, alkış seslerinden!
Her tapınakta, sunakta analar korosu var;
sunakların önünde kurban edilmiş boğalar,
yerde yatıyor. Octavianus da kar gibi ak
eşiğine oturmuş da Phoebus'un, ulusların
alıyor armağanlarını, ulu kapılara
astırıyor; yürüyorlar uzun kuyruk halinde
başka yenik uluslar dilleri ve giysileri,
silahları apayrı: Şurda çizmiş Nomad'ları
türlü Afrika soylarını, Mulciber, şurada[2]
Leleg'leri, Caria'lıları, sadak taşıyan

1 Caesar Augustus 29 yılının Ağustos ayının ortalarında üç kez yengi kazanmış; Dalmaçya'da, Actium savaşında ve İskenderiye savaşında.
2 Mulciber=Kulcanus.

Gelon'ları; Fırat akıyor artık sakin sakin;
dünyanın bir ucundaki Morin'ler, çift boynuzlu
Ren ırmağı, düzene sokulmamış Daha'lar[1]
ve köprüsüyle başı dertli Araxes ırmağı.[2]
İşte bunlar var kalkanı üstünde Vulcanus'un,
ana armağanı. Kral bilmediği olayların
hayaline hayran olur, sevinir. Yükler sonra
sırtına, ününü, kaderini torunlarının.

---

1 Hazar Denizi kıyısında oturan bir İskit soyu.

2 Araxes Ermenistan'da akan bir ırmaktır. (Aras) Ps. Servius'un bildirdiğine göre, bu ırmak üstüne Büyük İskender bir köprü yaptırmış, ama ırmak suları köprüyü alıp götürmüş. Augustus yeniden yaptırmış köprüyü.

IX. KİTAP

Ve bunlar olup biterken ırak bir bucağında
İtalya'nın yolladı Saturnus'un kızı İuno
göklerden İris'i, gözüpek Turnus'a. O sıra
bir rastlantı oturmaktaydı Turnus da atası
Pilumnus'un korusunda, kutsanmış koyaktaki.
Şöyle dedi Thaumas'ın kızı gül dudaklarıyla:[1]
"Turnus, dileğine karşın hiçbir Tanrı arzunu
yerine getirmek için söz vermedi ama,
bak şimdi geçen zaman sağlayacak isteğini
kendiliğinden: Aeneas bırakmış da kentini
anddaşlarını, donanmasını, Palatium'lu
Evander'in göz dikmiş krallığına, toprağına.
Dahası var: Corythus'un en ıraktaki

1 İris Pontus'la (Deniz) Terra'nın (Toprak) oğlu olan Taumas'ın kızıdır.

girmiş kentlerine, Lydia güçlerini, köylüleri[1]
toplayıp silahlandırıyormuş. Ne duruyorsun?
Şimdi atlar, şimdi arabalar gerekli sana!
Hiç durma, zapt et altüst edip ordugâhları!"
Böyle dedi, uçtu gitti açıp kanatlarını,
bir çırpıda çizdi ebemkuşağını upuzun
bulutların altına; Turnus tanıdı İris'i,
yıldızlara açıp iki elinin ayasını,
şöyle dedi kaçıp giderken: "Göğün süsü İris!
Kim indirdi seni bulut içinden toprağa?
Kim yolladı seni bana? Nerden çıktı ansızın
bu dupduru aydınlık? Gök kubbesi, görüyorum,
açıldı, dolanıp duruyor bak, bütün yıldızlar.
Kim olursan ol, silaha çağıran, izliyorum
böylesine ulu istenceni!" Böyle diyerek
yaklaştı ırmağa, derin suların yüzünden
su aldı, dua ede ede ulu Tanrılara
türlü dileklerini yükledi tüm havalara

Ordu ilerliyordu geniş bir ovada artık,
attan yana zengindi, işli giysiden, altından.
İlk sırayı götürüyor Messapus, arkaları da
Tyrrhus'un oğulları, orta sırada da Turnus
önderleri, geçiyor elinde silahlarıyla,
başıyla herkesi aşıyor, nasıl derin Ganges,
yedi sakin koluyla kabarırsa yavaş yavaş,
ya da çekilirse Nil bereketli sularıyla
ovalardan, kapanırsa yatağının içine,

1 Eskiçağ Etrüskleri Lydia'dan gelmiş sayar.

tıpkı öyleydi o da. O zaman Teucer'ler birden
fark etti ki, kapkara bir bulut toplanmaktadır
ovanın üzerine karanlıklar çökmektedir.
İlkin Caicus seslendi karşı setten: "Ey yurttaşlar!
Nedir bu kapkara, karanlık bulut, üstümüze
yuvarlanan? Çabuk getirin silahları, çabuk
mızrakları! Çıkın surlara! Geldi düşman, hurra!"
Teucer'ler içeri girerler bütün kapılardan,
çığlıklarla doldururlar surları, çünkü
iyi döğüşçü Aeneas şöyle öğüt vermişti
ayrılırken: "Bu arada kötü bir şey olursa,
ne savaş düzeni kurun, ne güvenin ovaya;
ordugâhı, surları koruyun yalnız, sağ salim
siperlerin içinde!" Bu nedenle gururları,
öfkeleri cenge tutuşmaya itiyorsa da,
koydular kapılarını engel diye düşmana;
kendilerine buyurulan emre uydular da
kule içinde, silahlı, beklediler düşmanı.
Geride koyup Turnus geç yürüyen ordusunu,
yirmi seçkin atlıyla birlikte, uçarak, birden
bitti surların dibinde; binmiş Trakya atına,
ak ak benekli, altından tolgasını örtmekte
kızıl bir tuğ: "Kim, gençler, ilkin benimle birlikte
düşmana... Al işte!" Fırlattı burarak mızrağı[1]
havalara, başlattı savaşı, dolaştı durdu
at üstünde, mağrur, ovayı: Savaş çığlıkları
atarak yanıtladı anddaşları, yürüdüler[2]

1 Turnus sözlerini bitirmeden bir mızrak fırlatıyor, öylesine aşka gelmiştir.
2 Eskiçağda savaş bir çığlıkla başlatılırdı, arka sıradakiler de, yine çığlıklar atarak daha arkalara gönderirlerdi bu komutu.

peşinden ürpertiler, tüm korkunç gürültülerle.
Şaştılar, nasıl boy ölçüşmüyor Teucer'ler düzde?
Nasıl çekmiyorlar silahları düşmana karşı?
Nasıl yumulup kalırlar ordugâha? Turnus'sa,
altüst olmuş, sürüyor atını bir oraya
bir buraya, dolanıyor surları, bir tek gedik
arıyor geçilmez yerlerden; pusuya yatan kurt,
tüm kuzular analarının koynunda, güvenli,
meleşip dururken, dolu ağılın kapısında,
nasıl ulur ulursa, gece yarısından sonra,
yelle yağmurla dövülerek, nasıl korkunç, haşin,
kudurursa, elde edemediği avı için,
öfkeyle; uzun açlık, kana hasret boğazıyla,
tıpkı öyleydi surları, ordugâhı gözleyen
Rutul'ler, öfkeden alev alev yanıyorlardı;
tutuşturuyordu acı, sağlam kemiklerini.
Ne yöntem kullansındı içeri süzülmek için?
Nasıl söküp atsındı Teucer'leri surlarından,
saçsındı düzlüğe? Filo ordugâhın sırtına
yaslanmış, dört yandan setlerle, ırmak sularıyla
çevrilmiş, gizlenmişti gözlerden. Saldırdı Turnus
çağırdı bu utkuyu kutlayan anddaşlarını
filoyo kundak koymaya: Öfkeden tutuşarak
kavradı yanan çırayı elleriyle, arkadan
aynı işe koyuldu gençler de, kışkırtmaktaydı
Turnus'un varlığı çünkü. Hepsi de duman duman
birer kundak edindi; yağma ettiler evleri;
isli çıralardan ışık saçılıyor zift gibi,
ateşle kül karışıp savruluyor göklere.

Hangi Tanrı, Musa'lar, Teucer'lerin üzerinden
çevirdi böylesi vahşi yangınları, söyleyin!
Kim uzaklaştırdı bunca ateşi gemilerden?
Eski bir inanç bu, sonsuza dek sürecek ünü:
Aeneas çatmakta iken İda dağında donanmasını,
açılmaya hazırlanırken derin enginlere,
anası Berecynthus'lu Tanrıça şöyle dedi[1]
ulu Tanrı İuppiter'e: "Ver oğul, dileğini,
sevgili ananın, Olympus'a hâkim oğlundan[2]
istediği: Kalenin üstünde kutsal koruda
çoktan sevdiğim çam ormanı vardı, kara çamla
akağaç gövdelerinin kararttığı koruda
kurban sunulurdu bana, donanmadan Aeneas
yoksunken, armağan ettim Dardanus gençlerine
seve seve; kuşkulu yüreğimi kemiriyor
bir endişe şimdi, kurtar beni bu korkudan,
izin ver, ricalarıyla şunu elde etsin anan:
Ne yolculukta, ne kasırga hırpalayıp onları
yenemesin: Bizim dağlarımızda doğuşları
biraz da olsa, yararlı olsun onlara bari!"
Buna karşı evrenin yıldızlarını döndüren
oğlu: "Kaderleri anam, nasıl bir amaç için
kullanıyorsun? İstediğin ne, ağaçlar için?
İnsan eliyle yapılmış teknelere sonsuzluk
mubah olabilir mi? Aeneas da, güvenilmez
tehlikeler içinde, güvenli, dolaşsın dursun
öyle mi? Böylesi güç hangi Tanrıya sağlanmış?
Yok yok, ama görevlerini bitirince, gün olup

1 Tanrıların anası Cybele özellikle Phrygia'da, İda dağında tapılıyordu.
2 İuppiter'in de anasıdır Cybele.

Ausonia toprağına, varınca limanına,
dalgalardan kurtulabilen önder Aeneas'ı
Laurentum ovalarına taşıyan gemileri,
ölümlü biçimden sıyırarak, ulu denizin
Tanrıçaları olsunlar diye ferman edeceğim,
tıpkı Nereus'kızları Doto, Galatea gibi,
hani göğüsleriyle hep yararlar ya denizi."
Böyle dedi ve ırmağını Styx'li kardeşinin,[1]
reçine, kara hortumla kavrulan kıyıları
tanık tutarak salladı başını "kabul" dermiş gibi,
titredi bu sallantıdan bütün Olympus dağı.
Şimdi o gün geldi artık, sözünü tutma günü:
belli günü doldurmuştu Parca'lar, Cybele'yi
uyardı Turnus'un haksızlığı, kundakları
kutsal gemilerden uzaklaştırsın diye Ana.
Önce yeni bir ışık çarptı gözlere o zaman,
baktılar ki Şafak yönünden akıp gelmektedir
İda'lı koroların yaygın bulutu göklerden.
Korkunç bir ses çınladı havada, Troia'lıların,
Rutul'lerin ordusuna yayıldı baştan başa.
"Telaş etmeyin, Teucer'ler, benim gemilerimi
korumak için; elinize hiç silah almayın,
kutsal çamları yakmadan önce tüm denizleri
yakması gerekecek Turnus'un. Haydi dalın siz
Tanrıçalar, denize! Bağlarınızı koparın
kıyıdan, buyruğu böyledir ulu ananızın!"
Her gemi kopardı zincirlerini kıyılardan,
yunuslar gibi burunlarını daldırarak suya,

1 Styx adına yapılan yemin en güçlü yemindi. Styx'li kardeş: Pluton.

ulaştılar derinlere: genç kız olarak ordan
döndüler, -ne tansık!- Suların yüzüne; kıyıya
nice yüksek pupa dikildiyse, onca sayıda.
Donakaldı Rutul'ler, dehşete düştü Messapus,
atları ürktü, altüst oldu, Tiber ırmağı da
duraksadı, kısık sesler çıkararak geriye
aldı adımını, yukarı çevirdi yolunu;
ama yitirmedi Turnus kendine güvenini,
daha da artırdı cesaretini sözleriyle,
azarladı üstelik askerlerini dedi ki:
"Hedefi Troia'lılar bu tansıkların, çekiyor
her zamanki yardımını onlardan İuppiter;
gerek yok artık Rutul mızrağına, yangınına:
Geçilmez oldu deniz Teucer'lere, kaçış umutları
kalmadı artık; kapandı Yeryüzünün yarısı
yüzlerine; toprakları da bizim elimizde,
İtalya ovalarından binlerce silah gelmekte;
şu uğursuz kehanetler kendilerinden yana
diye atıp tutuyorsa Teucer'ler, hiç korkum yok
o kaderlerden de! Yetsin artık kaderlere de,
Venus'a da verilen ödün, bitek Ausonia
ovasına ayak basması için Teucer'lerin!
Buna karşı benim de kehanetlerim var:
Eşimi elimden alan suçlu soyu silahla
yok etmemi istiyorlar; böylece acı çeken
sadece Atreus'oğulları değil, Mycen'ler de
sarılabilir silaha! 'Yetmez mi bir kez ölmek?'
dense, suç işlemeleri yetmeliydi önceden:
Bütün kadın soyundan, hiç olmazsa bir kadından

derin nefret içinde olmalıydılar şu sıra.
Ama ruhlarına güven vermekte aradaki
siperler, şu bizi geciktiren hendek engeli,
sonra ölüme karşı çekilmiş şu küçük setler!
Görmediler mi Neptunus'un eliyle yapılmış
alevlerde çöktüğünü tüm Troia surlarının?
Ama içimizden kim, seçkin erlerim! Silahla
şu siperleri yarmaya, titreyen ordugâha
saldırmaya hazır şu anda benimle birlikte?
Gerekli değil Vulcanus'un silahları bana,
ne de binlerce tekne Teucer'lere karşı; varsın
bütün Etrüsk'ler katılsın anddaş olarak hemen
onlara; hiç korkmasınlar koyu karanlıklardan,
koskoca kalenin bekçilerini öldürüp de,
Palladium'dan yapılan alçakça hırsızlıktan[1]
Saklanmayacağı karanlık karnına bir atın:[2]
kararlıyım surlara kundak koymaya açıkça,
güpegündüz dört yandan: Göstereceğim onlara
ne Danao'soyuna ne de Pelasg gençliğine
çattıklarını sanmasınlar, hani Hector on yıl
geciktirmişti onları. İyi bölümü günün
madem akıp geçti şimdiden, kalan zamanda
dinlendirin bedenlerinizi, koçyiğitlerim!
başarılarınızın neşesi içinde dolsun
yüreğiniz umutla: Hazırlanmakta çarpışma!"
Bu arada bir görev verilir kral Messapus'a:
Uyanık bekçiler koysun diye kapılara,
ateşler yaksınlar surların çevresinde de,

1 Diomedes ve Odysseus'un, Rhesus ve Palladium'un atlarını çalmasına ima var.
2 Turnus tahta atı kastediyor.

seçkin tam on dört Rutul genci gözlesin surları,
askerleriyle birlikte; hepsinin ardında da
erguvan tolgalı, altından pırıl pırıl yanan
yüz genç var, koşuşuyor, nöbet değiştiriyorlar;
çimenlere uzanıp şaraba koyuveriyorlar
bedenlerini, eğiyorlar tunç testilerini.
Ateş yanıyor alev alev; nöbet tutmakla
geceyi oyalıyorlar, oyun oynamakla da
uykusuzluğu.... (E.D.)
Siperin üstünden Troia'lılar olup biteni
gözlüyorlar, dikiliyorlar kalede, silahlı,
korkudan telaş içinde kapıları yokluyor
köprüyü, siperleri bağlıyorlar, mızrakları[1]
getiriyorlardı. Mnestheus'la çetin Serestus
peşini bırakmıyor işlerin: Aeneas Ata
işler sarpa sarptığında gençlerin şefliğini,
yönetimini işlerin, onlara bırakmıştı.
Göğüs gerilecek tehlikeye karşı tüm alay
ad çekip surlarda sıra sıra nöbet tuttu,
yerine getirdi herkes koruma görevini.
Nisus'tu bir kapının bekçisi, Hyrtacus'oğlu,
silah kullanmada atik mi atik, Aeneas'a
yollamıştı onu avı bol İda, yoldaş gibi.
Mızrak, hafif ok atmada çevikti yanında da
yoldaşı Euryalus; daha alımlısı yoktu
Troia ordusunda Aeneas'ın, ne de silah
kuşananlar içinde. Bıçak değmemiş yüzünde
taşıyordu hâlâ ilk gençliğin tüylerini.

1 Kuleleri birbirine ya da surlara bağlayan bir çeşit tahta köprüdür (propugnaculum).

Eşitti sevgileri, eşitti saldırıları,
binbir döğüşte. Nöbet tutuyorlardı o sırada
aynı kapıda: Nisus aldı sözü: "Tanrılar mı
yaktı yüreğimizde Euryalus, bu ateşi
yoksa herkes baş edilmez isteğince kendine
bir Tanrı mı yarattı? Bir iti nicedir beni
zorluyor ya savaşın ya da büyük bir olayın
üstüne gitmeye: Sakin huzur yetmiyor bana.
Bak Rutul'lere, nasıl hepsi de güven içindeler.
Şurda burda yanıyor bir iki ateş, onlarsa
uykuyla, şarapla uyuşmuşlar, yatakalmışlar,
sessizlik içinde ta uzaklara kadar her yer:
İçimden neler geçmekte, hangi düşünce şimdi
doğuverdi dinle hele sen yüreğime benim:
Herkes Aeneas'ın çağrılmasını istiyor,
halk olsun, senatörler olsun, herkes bakıyor ya,
kesin haber verecek elçiler yollansın diye;
senin için isteyeceğim şey, söz verilirse,
-başarının ünü yeter de artar çünkü bana-[1]
şu koca kümbetin altından yol bulabilirim,
Palanteum surlarına, hisarlarına kadar."
Donakaldı Euryalus, büyük bir ün aşkıyla
sarsıldı içi; şöyle dedi ateşli dostuna:
"Bu büyük girişimde senin yoldaşın olmamdan
kaçınıyorsun demek Nisus! Seni tek başına
yollar mıyım bunca tehlikeler içine? Bana
böyle öğretmedi babam, savaşlarla yoğrulmuş
Opheltes, Argus'luların yıldırısı, Troia'nın

1 Nisus kendisi için bu işin yalnız şerefini diliyor, dostu için de armağanları.

felaketleri altından çekip alırken beni;
ulu Aeneas'ın, acı kaderlerin peşinde
giderken de hiç böyle davranmadım sana karşı!
Şu bağrımda çarpan yürek hor görüyor yaşamı,
can pahasına, senin yöneldiğin onuru
elde etmeyi büyük bir iş saymıyor." Buna karşı
der ki Nisus: "Hiç böyle korkmadım ben senin için,
hem korkmam da mubah değil. Yok yok, ulu İuppiter
ya bu işlere hayırlı gözlerle bakan Tanrı,
dilerim ki kavuştursun beni sana, utkulu,
ama ya bir rastlantı ya da bir Tanrı (bilirsin
böyle ikircikli işlerdeki tehlikeleri)
evet, ters bir yöne çevirirlerse olayları,
ardıma kalmanı isterim: Yaşam için yaşın
daha uygun! Savaş yerinden bir kişi olmalı
kaldıracak cesedimi ya da satın alarak
verecek toprağa, ya karşı çıkarsa kader
kaybolmuş cesedime benim sunular saçacak,
sonra bir mezarla onurlandıracak kişi:
Bunca acı vermeyeyim zavallı anana da:
Birçok analar içinden yalnız o, tek başına
gelmeye cesaret etti ardından oğlunun,
hiçe saydı ulu Acestes'in hisarlarını."
Ama Euryalus: "Bahaneler uyduruyorsun
boş yere, değiştirmem kararımı! Haydi şimdi
tez olalım!" Hemen uyandırdı nöbetçileri;
geçtiler onların yerine, görevi aldılar
Yoldaş oldu da Nisus'a, bıraktılar nöbeti,
önderi bulmak için, düştü yollara ikisi.

Başka her canlı dindiriyordu tüm topraklarda
dertlerini uykuyla da, unutuyordu çektiği
çileleri. İleri gelen Teucer şefleriyse,
seçkin gençler, görüşmekte o sıra kurultayda
önemli sorunlarını krallığın: Ne yapsınlar,
kimi yollasınlardı Aeneas'a? Dayanarak
uzun mızraklarına, kalkanlarını tutarak
dikiliyorlardı, orta yerinde ordugâhın,
geniş alanın. O sıra Nisus'la Euryalus
yakardılar kurultaya kabul edilmek için
ısrarla: Önemliydi sorun, geri kalmasına
değerdi işlerin. En başta İulus kabul etti
heyecandan titreyen yiğitleri ve Nisus'a
buyurdu konuşmayı. Hyrtacus'oğlu Nisus da
şöyle aldı: "Dinleyin ey Aeneas yoldaşları,
soğukkanla dinleyin beni. Yaşımıza bakıp
değerlendirmeyin getirdiğimiz öneriyi.
Rutuller uykuya ve şaraba yenik düşerek
kestiler seslerini; denize yakın kapının
dört yol ağzına baktığı yerde, gizli bir geçit
fark ettik: Oralarda yer yer sönmüş ateşlerde
kara bir duman yükseliyor ta yıldızlara dek!
Bu fırsattan yararlanarak izin verirseniz
bize Aeneas'ı, Pallenteum hisarlarını
bulmak için, görürsünüz yakında, kralınızı,
ganimetlerle yüklü büyük bir kıyım ardından.
Şaşırmayız yolumuzu da, karanlık koyaklar
altında tek tek evlerini görmüştük bir kentin.
Her zaman av avlarken tanımıştık tüm ırmağı."[1]

1 İki yol ağzına yakın olan kapı, Laurentum yolu üstündedir, ama öteki kapılara göre, az denetlendiğinden, kaçma olasılığı daha büyüktür. Solda Pallenteum'a giden yol yakındadır.

Yaşla ağırlaşmış, olgun ruhlu Aletes der ki
o zaman: "Ey yurt Tanrıları! İstenceleriyle
Troia'yı hep gözeten Tanrılar! Gençlerimize
böyle ulu bir ruh, böyle güçlü yürekler madem
sağladınız, Teucer'leri yok etmeye tümden
hazırlanmıyorsunuz demektir." Böyle söyledi
omuzlarını, ellerini tutuyor, yüzünü
gözünü gençlerin ıslatıyordu gözyaşıyla.
"Şu mertliğinize karşılık ne büyük ödüller
layıktır sizlere! En iyisini sağlayacak
Tanrılar ve erdeminiz, gerisini de, hemen
dindar Aeneas; genç Ascanius da hiç unutmaz
bu büyük hizmetinizi." "Aklımdan çıkar mı hiç,"
diye aldı Ascanius, "babamın kurtuluşu
yalnız sizlere bağlı: Ulu Penat'ları, Nisus,
Assaracus'un ocak Tanrısını, ak Vesta'nın
sunağını tanık tutarım ki, nice talih,
nice de güven varsa yüreğimde, bağrınıza
bırakıyorum sizin: Getirin babamı bana,
kanlı canlı gösterin karşımda onu, tüm acılar
yok olacak o gelince. Çift kadeh veririm,
üstüne gümüşten resimler kakılmış, kabartma,
babam yenmiş de Alisba'yı, almıştı bunları;
bir çift üç ayaklı masa, büyük Talent altını,
iki tane; Sidon'lu Dido'nun bana verdiği
antika büyük bir kupa. Nasip olursa bana
İtalya'yı almak, krallığı ele geçirmek de,
yengiliye ad çekmek de alınan ganimetten,
görüyorsun şurda, nasıl bir at üstünde Turnus,

ne tür silahlar içinde, pırıl pırıl altından
sorguçlu al tolgasını kura dışı tutarım[1]
İşte senin ödüllerin bunlar olacak, Nisus!
Ayrıca on iki seçkin kadın, köle verir
babam, hepsi de silahlarıyla; bunlardan başka
Kral Latinus'un ovalarından bir de tarla.
Sana gelince Euryalus, saygıdeğer çocuk!
Yaşım seninkine yakın olduğundan, şimdiden
yüreğimi açıyorum sana, bir yoldaş diye
kucaklıyorum seni, türlü halinde yaşamın.
Her kazandığım yengide hep benimle olursun,
ister barış, ister savaş yapayım, eylemine,
çok değer veririm sözlerine." Buna karşılık
şöyle konuşur Euryalus: "İlerde hiçbir gün
geri kalmam böylesine cesur girişimlerden,
yeter ki kaderim yaver olsun, ters gitmesin hiç.[2]
Bütün bunların üstüne bir dileğim var senden:
Kral Priamus'un eski soyundan bir anam var benim,
ben ordan ayrıldıktan sonra, ne Troia toprağı,
ne kral Acestes'in surları tuttu zavallıyı,
atıldığım tehlikeden de haberi yok zaten,
ayrılırken veda etmeye fırsat bulamadım.

1 Iulus çocuksu bir hayale kapılıp, sanki yengi kazanmış, ganimeti ele geçirmiş gibi, Nisus'a Turnus'tan alınacak ganimeti gösteriyor.

2 Aen. IX.282-83 dizelerindeki "tantum fortuna secunda, haut adversa cadat" şekli birçok elyazmalarında bulunmaktadır. Aut şekli kabul edilirse tümleç: "Yeter ki kaderim uygun olsun ya da olmasın" diye çevrilir. Oysa bu çeviri Euryalus'un durumuna uymaz, onun kaderi uygun olursa bu işten başarı ile çıkacak ve vaat ettiklerini yapabilecektir. Ascanius'un durumu ise başka, o güven içindedir, ilerdeki yengileri için bile söz verebilmektedir, Euryalus ise Tanrıların desteğinden yoksun olduğu için, o günkü, ilerki başarılarından söz edemez. İlerdeki başarısızlıkları için, ne gibi bir garanti verebilir ki? Başarısını iki ifade ile dilemek bir çeşit dua gibi göründü bize.

Gece ve sağ elin tanık olsun! Dayanamazdım
gözyaşlarına anamın! Ama sen, yalvarırım,
avut çaresiz kadını, gider yalnızlığını.
Bu umutla birlikte gitmemi sağla da, n'olur,
daha cesurca atılayım ben her tehlikeye!"
Dardanus'lulara dokundu bu hal, başladılar
gözyaşı dökmeye, hepsinden önce güzel İulus,
babasına olan bağlılığını anımsayıp
daraldı yüreği, dedi ki: (E.D.)
"Söz sana! Büyük girişimine uygun olacak
her şey! Senin anan benim de anamdır, Creusa
denmeyecek sadece: Böylesine bir evladı
doğuran anaya küçücük bir onur layık değil.
Sonucu ne olursa olsun bu işin, eskiden
babamın hep yemin ettiği şu başım üstüne
yemin ederim ki, başarılarımızdan sana
söz verdiğim ganimetler dönüşünde senindir,
aynı şeyler anana, soyundan olana düşer."
Böyle dedi gözyaşları içinde; omuzundan
çıkardı hemen altın kabzalı kılıcı, hani
Giritli Lycaon'un şaşılası bir sanatla
yarattığı, fildişinden uygun kınla örttüğü
kılıcı. Mnestheus da verdi Nisus'a, bir korkunç
aslan postunu; sadık Aletes'le değiştiler
tolgalarını. Silahlanır silahlanmaz hemen
koyuldu yollara ikisi. Onlar giderken de,
genç ya da ihtiyar, önde gelen şeflerin hepsi,
dualar edip geçirdiler kapılara kadar.
Güzel İulus da, yaşından önce ergin bir ruhla,

olgun bir erkek endişesiyle, babası için
çok bilgi veriyordu, ama yellerle savruldu
hepsi de, bulutlara boş yere armağan oldu!
Kapıdan çıkarak aşarlar hendekleri, gece,
karanlıklarda varırlar düşman ordugâhına,
ama birçoklarını öldürürler daha önce:
Çimen üstünde, orda burda serilmiş bedenler
yatmakta, uykuya, şaraba yenilmiş. Kıyıda
okları dikilmiş arabalar, erler görürler,
tekerlekler, koşumlar arasında yerlerde de
sürünmekte silahlar, şarap testileri, altüst.
Hyrtacus'oğlu şöyle der önce: "Haydi, cesaret,
Euryalus! Şimdi bir fırsat geçti elimize,
bulduk yolu! Sırtımızdan vurulmayalım diye,
nöbet tut sen, gözle uzaktan. Temizleyeceğim
şunları da, yolu açıp götüreceğim seni."
Böyle dedi kıstı sesini; kılıcıyla hemen
saldırdı mağrur Rhamnes'e; cenkçi de bir raslantı
yüksek bir halı yığınının üstüne kurulmuş
bütün gücüyle göğsünün, üflüyordu uykuyu.
Kraldı kendi de, kral Turnus'un en gözde rahibi.
Ama felaketi kovamadı rahiplik gücü.
Remus'un yanı başında, mızraklar arasında
gelişi güzel yatan üç uşağı boğazladı
silah taşıyanı da, genç cenkçi; atlar altında
uyur bulduğu arabacısının yere sarkan
boynunu uçurdu kılıcıyla; efendinin de
kesti başını, bırakıverdi bir kütük gibi,
kanlara bulanmış, hırıltılı hıçkırıklarla!

Topraklar, yataklar ıslak ıslak kapkara kanla;
Lamyrus'u da Lamus'u da geçirdi kılıçtan,
bir de genç Serranus'u: Geç vakitlere kadar o,
oynayıp durmuştu, çekici yüzüyle, serilmiş
eli kolu, yenik düşmüştü, aşırı şaraba;
oyununu eşit yapabildiyse o geceye,
şafağa dek sürdürebildiyse, ne mutlu ona!
Nasıl karnı aç aslan, dolu ağıl önünde,
darmadağın ederse her şeyi, parçalar atar,
sürüklerse -çılgın açlık böyle öğüt verir ya-
korkudan sesleri kısılan güçsüz hayvanları,
kendi de kanlı gözüyle titrerse, tıpkı öyle!
Euryalus'un kıyımı da daha az olmadı:
O da yana tutuşa, kudurmuş gibi öfkeden,
rastgele yerlere serdi çok adsız sansız eri.
Fadus'u, Herbesus'u, Rhoetus'u, Abaris'i,
şişleyiverdi bir şeyin farkında değillerken.
İçlerinden Rhoetus uyanıktı tek, her şeyi
görüyordu ya, korku içinde saklanıyordu,
bir şarap kupasının ardına; kalkmak isterken[1]
sapladı bağrına çok yakından sapına kadar,
çekti kılıcını ölümle birlikte, derinden.
Rhoetus kıpkızıl kustu canını, can verirken
şaraplara karışmış kanlarını da; sürdürdü
Euryalus gizli kıyımını, öfke içinde;
yaklaşıyor artık Messapus'un yoldaşlarına.
Orda sönmüş tüm ateşler; ayakları köstekli,
otluyor çimen üstünde atlar. Nisus kısaca,

1 Eskiçağda kadehler çok büyük olurdu.

-kıyım aşkıyla, ihtirasla sürüklendiğini
anlamıştı çünkü- şöyle konuştu: "Vazgeçelim
bu işten, bize düşman ışık artık yaklaşmakta,
yeterince verdik cezalarını, kana kana.
Yol açıldı düşman içinden!" Saf gümüşten yapma
birçok eşyalarını bıraktılar askerlerin,
silah, büyük kupa, güzel halı, bütün hepsini.
Euryalus Rhamnes'in göğüs zırhını, altından
toplarla çevrilmiş kemerini kapıverdi de,
oturttu güçlü omuzlarına boşu boşuna.
Bunları Tibur'lu Remulus'a göndermişti[1]
çok varlıklı Caedicus, konukluk hakkı olarak,
konukluk bağlarıyla bağlanmak için, uzaktan.
Ölürken o, torununa bırakmıştı bunları.
Onun ölümünden sonra da, -Rutul'ler savaşta
ele geçirmişti savaş ganimeti olarak.
Bundan başka Messapus'un bir sorguçla bezenmiş
tolgasını da giydi, iyi oturdu başına.
Ordugâhtan çıkıp vardılar güvenli yerlere.
    Bu arada bir Latium kentinden daha önce
yollanan atlılar yol alıyordu; alay ovada
düzen içinde beklemekte iken, kral Turnus'a
haberler getiriyorlardı, üç yüz kişi kadar,
hepsi de kalkanlı, buyruğu altında Volcens'in.
Artık yaklaşıyorlardı ordugâha, surların
altına. Uzaktan gördüler gençleri, soldaki

1 Servius bu dizeyi eski çağın bilinmemesine bağlıyor. Eskiçağda iki yorum yapılıyordu bu konuda. 1) Torunu Remulus'un ölümünden sonra, bu göğüs zırhı Rutul'lere, Rhamnes'e düşmüştür. 2) Euryalus ölünce Rutul'ler onu elde ettiler, bu yüzden Euryalus'un onu elde etmesi boşunadır (364. dize, nequiquam)

yola kıvrılırken. Ele verdi Euryalus'u
unutkanlığı, yarı karanlığında gecenin,
yansıttı başlık parlayan ışıklarını ayın,
sonuçsuz da kalmadı iş: O yürüyüş kolundan
bağırdı Volcens: "Hey durun, erler! Neden tuttunuz
o yolu? Kimsiniz siz böyle silahlı, nereye
gidiyorsunuz?" Hiç yanıt vermeden tez kaçtılar
ormana, sığındılar geceye, ama atlılar
bildikleri keseden fırlayıp, her yol ağzını
gözcülerle çevirdi, ordan burdan, her yerden.
Bir orman vardı uzaklarda, diken diken çalılık,
kara pırnallarıyla korkunç; dört yandan çevrilmiş
yoğun böğürtlenlerle; birkaç patika parlıyor
gizli otlaklarında ormanın; Euryalus'a
engel oluyor dalların karanlığı, yüklenen
ganimetler, karıştırıyor yönünü korkudan.
Nisus kaçtı, kurtuldu artık düşmandan, o yerden,
(Alba adına göre Alban'lar denmiş o yere,
o zamanlar kral Latinus'un ağılları varmış)
durmuş Nisus, araştırıp bakmış boşu boşuna:
"Mutsuz Euryalus, ben nerde bıraktım acaba
seni? Dönüp nerde arayayım? Kalleş ormanın
bu karmakarışık yollarında?" Böyle söyledi,
döndü izlerine baka baka dolandı durdu
suskun çalılar arasında. At sesleri duydu,
gürültüler, kovalayanların çağrışlarını
çok geçmeden. Çığlıklar ulaşınca kulağına
gördü Euryalus'u: Düşmüş gecenin, bölgenin
tuzağına; çığlıklarla saldırmışlar üstüne

ansızın, bastırıp genci tüm bölük sürüklüyor,
o da karşı koymaya çabalamakta hepsine,
boşu boşuna! Ne yapsındı şimdi? Hangi güçle,
hangi silahlarla kurtarmaya kalkışsın onu?
Üstlerine atılsın da, ölümü mü arasın?
Yaralar alıp hızlandırsın mı güzel ölümü?
Kolunu geri atarak fırlattı mızrağı hızla,
Gökyüzündeki Ay'a çevirerekten yüzünü
şöyle yakardı: "Sen, Tanrıça! yıldızların süsü!
Gel yanıma, yardım et çabama! Sen, ormanların
bekçisi, Latona'kızı! Sunaklarına babam
Hyrtacus, armağanlar sunduysa benim adıma,
artırdıysam sunularını kendi avlarımla,
astıysam kubbesine kendim de tapınağının
ya da çaktıysam kutsal alınlığına, izin ver
şu sürüyü dağıtmama; mızrakları yönlendir
havalarda!" Böyle dedi, fırlattı var gücüyle
demiri, uçtu mızrak karanlığında gecenin,
deldi geçti, vurdu sırtından Sulmo'yu, kırıldı
dalıverdi açılan delikten organlarına.
Yuvarlandı yere Sulmo, ılık kan dereleri
kustu göğsünden, sarsıldı uzun hırıltılarla,
buz gibi oldu bedeni. Aradılar her yanı,
işte yine kulağının hizasından bir mızrak
fırlatıyordu Nisus daha da şiddetli, haşin!
Kaynaşırken atlılar, mızrak saplanır kalır Tagus'un
iki şakağına, ıslık çalarak, ılık ılık
deler beynini, kalakalır orda. Vahşi Volcens
çılgına döndü göremeyince mızrak atanı,

kimse olmayınca azgınlığını boşaltacak.
"Sen çekeceksin ama ikisinin cezasını,
ılık ılık akıtıp kanlarını hiç olmazsa"
dedi, çekip kılıcını hemen vardı üstüne
Euryalus'un. Dehşet içinde, çılgınlar gibi
bağırıyor Nisus o zaman, artık saklanmıyor
karanlığa, onun acısına artık katlanamıyor:
"Benim, ben, bu işleri yapan! Burdayım! Çevirin
üstüme mızrağı! Rutul'leri! Hepsi benim suçum!
Şu gök kubbeyi, şu her şeyi bilen yıldızları
tanık tutarım, candan sevmişti mutsuz dostunu,
tüm hatası buydu onun!" Böyle söylüyordu.
Ne var ki kuvvetle saplanan kılıç aştı geçti
böğürlerini, parçaladı ak göğsünü gencin.
Ölüme yuvarlandı Euryalus, organları
kana bulandı, bükülüp boynu düştü omzuna:
Sabanla biçilmiş al çiçek gibiydi, ölürken
sararıp solan, ya da boşanan sağnak altında
boynu bükük haşhaşlar gibiydi, sapı eğilen.
Ama Nisus saldırıyor hepsinin ortasına,
arıyor yalnız Volcens'i, yalnız Volcens'te gözü!
Düşman almış çevresini ordan burdan, yakından.
Uzak tutmak istiyor onu: Bitiyor başında
yine Volcens'in o! döndürüyor şimşekler çakan
kılıcını yöresinde, Rutulus bağırırken,
karşıdan saplayıncaya dek kılıcını ağzına;
çekip çıkarıncaya dek düşmanının canını,
ölürken, kılıcın ucuyla! Atıldı o zaman
cansız dostunun üstüne, delik deşik oklarla!

Sakin ölümde ruhu huzuru buldu sonunda.
Ne mutlu ikisine de, gücü varsa şiirimin,
dikildikçe Aeneas'lar soyu Capitolium'un
sarsılmaz kayasında, Romalı Ata orda
egemen olduğu süre, silinip gitmeyecek
yeni kuşakların belleğinden sizin anınız!
Ganimetleri, elde ettikleri vurgunları
yengi kazanınca götürdüler ordugâha tüm,
Volcens'in cesedini de, gözyaşları içinde
Rutul'ler; ordugâhta da büyük bir yas tutuldu.
Rhamnes ölü bulundu başka şeflerle birlikte,
Serranus'la, Numa'yla. Koştu büyük kalabalık
cesetlerin yanına, yarı ölü yiğitlerin,
kıyımdan yeni çıkmış hâlâ ıpılık yerlere,
köpük köpük kan dolu kıyılara, tanıdılar
vurgunları; Messapus'un parlak tolgasını
çok ter döküp geri aldıkları zırhını.
Şafak artık kalkıyordu safran yatağından
Tithonus'un, saçıyordu yeni ışıklarını
yeryüzüne: Doğuyor güneş, bürünüyor her şey
ışığa. Turnus silah kuşanarak kendisi de
silahlanmaya çağırdı yiğitleri, her önder
tunçtan alaylarını koydu savaş düzenine,
türlü söylentilerle biledi öfkelerini.
Hatta başlarını bile geçirip mızraklara,
haykırarak dolaştılar -ne zavallı görüntü!-
Euryalus'la Nisus'un! (E.D.)
Aeneas'ın dayanıklı yoldaşları surların
sol yanına yerleştirdiler orduyu, düzenle!

-Irmak çevirmekteydi çünkü sağ yanını-
hendeklere hâkimdiler, yüksek kulelerde
dikiliyorlar, hüzünlü; mızrağın ucundaki
iyi bildikleri iki yiğidin yüzü, kapkara
akan kan boğuyordu mutsuzları acılara.

Bu arada korku içindeki kenti dolanıp
Söylenti, şu Haberci, yayıverdi kulağına
Euryalus'un anasının. Buz kesti ansızın
zavallının kemikleri, iğler düştü elinden,
kaydı yünleri. Yerinden fırladı mutsuz kadın,
kadınlar ağıt yakarken yoluyordu saçını;
çılgın gibi koştu surlara, hızla vardı
ilk saflara: Savaşçı, tehlike, silah, hiçbir şey
görmüyor gözü! Gökleri tuttu yakınmaları:
"Böyle mi görecektim seni Euryalus'um! Ah!
Son günlerimin desteği, huzuru! Yapayalnız
nasıl bırakabildin beni? Acımasız oğul!
Böyle büyük tehlikeye giderken, helallaşmak
fırsatını bile vermedin zavallı anana!
Bilinmedik topraklarda, ah! Latium'un kuşuna,
köpeğine yem olmak için yatakaldın demek!
Ben, senin anan, ne kaldırdım ölünü senin,
ne kapadım gözlerini, ne tüm yaralarını
yıkadım ellerimle, ne de örttüm bedenini
gece gündüz senin için tez ördüğüm giysiyle!
Geçkin yaşımın endişelerini avuttuğum,
seni nerede arayayım şimdi ben? Kimbilir
hangi toprakta yatıyor cesedin, organların
parça parça dağılmış! Bir görüntünü bıraktın

bana yalnız kendinden, ah, bir tek görüntün kaldı.
Bunu görmek için mi bunca kara, deniz aştım!
Biraz Tanrı aşkı varsa yüreğinizde, beni
oklar, mızraklarla delik deşik edin, Rutul'ler!
Önce beni yok edin demirlerinizle ya da
sen, Tanrıların ulu atası! Acı halime,
bir şimşek savur da tez indir Tartarus'a benim
lanetli başımı; söküp atamıyorum madem,
başka türlü acımasız yaşamımı!" Herkese
dokundu gözyaşları; kaderler ve inleyişler
yayıldı saflara, düştü savaş arzusu, gücü
zayıfladı. Ağıtları körükleyen kadını
İdaeus'la Actor kaldırdılar, kollarından
götürdüler evine, İlioneus'la, hiç durmadan
ağlayan İulus'un uyarmaları üzerine.
    Ama çın çın çınladı uzaklardan korkunç sesi
borazanın, arkadan bir çığlık koptu, inletti[1]
yeri göğü. Kaplumbağa düzenini tutup Volsk'lar[2]
başladı hendekleri doldurmaya, engelleri yıkmaya
tez elden, bir kısmı gedik aradı, merdivenle
tırmanmaya çalıştı surlara: Nerde seyrekse
saflar, nerde yoğun dizilmemişse savaşçılar,
ordan zorladı. Uzun bir savaşla surlarını
korumağa alışkın Teucer'ler de, buna karşı
her tür kargıyı yağdırıyor, sağlam sopalarla
indiriyorlar üstlerine, fırlatıyorlardı
ölüm kanatlı taşları bile, koparmak için

1 Savaşa başlamak için atılan çığlık.
2 Bir kaleyi almak için cenkçiler kalkanlarını birleştirip başlarının üstünde (buna kaplumbağa düzeni denir, Testudo) yukardan atılacak her türlü silaha karşı korurlardı kendilerini.

bu çelikten kubbeyi. Onlar da hazırdılar tüm
her kadere katlanmaya, kalın bağa altında.
Ama dayanamadılar artık; nerde düşmanlar
toplanıp tehdit ederse, ordan koca taşları
yuvarlıyor Teucer'ler, saldırıyorlar üst yandan,
yere seriyorlar Rutul'leri geniş alanda,
çözüyorlardı silahlardan oluşmuş çatıyı.
Nice gözüpek olsalar da usandı Rutul'ler
göz gözü görmez bir savaştan, kargılar fırlatıp
siperden atmaya çalıştılar Teucer'leri... (E.D.)
Öte yandan korkunç görünüşlü Mezzentius da
savuruyor Etrüsk kundaklarını, duman duman
ateşleri ama atlara hükmeden Messapus,
Neptunus'oğlu, kırdı attı kazık siperleri,
dayamak için surlara merdivenler istedi.
Size yalvarıyorum Musa'lar, sen Calliope!
esin verin benim şarkıma: Nasıl kıyım yaptı
Turnus, ölüm saçtı kılıcıyla? Hangi savaşçı
kimi gönderdi Orcus'a? Haydi açın benimle
rulosunu savaş kitabının. Anımsarsınız,
Tanrıçalar, anımsamak elinizdedir çünkü!
Bir kule vardı, göz alabildiğine yayılır
altta görüntüsü, koca köprüleriyle sağlam,
mükemmel konumda. Zapt etmek için İtalya'lılar
çabalıyorlardı var güçleriyle, araçların
desteğiyle yükleniyorlardı üstüne. Ama
Troia'lılar da taş fırlatarak koruyorlar,
mızraklar atıyorlardı mazgal deliklerinden
yoğun yoğun. Önder Turnus yanan bir çıra attı,

bir alev sapladı böğrüne köprünün; sert yelin
desteğiyle sardı tahtayı, yapıştı kemirdiği kapıya;
içerde herkes, altüst, karmakarışık, denedi
kurtulmayı felaketten, boş yere; yığıldılar.
Çekilince hepsi yangının olmadığı yere
ağırlıkları altında ansızın çöktü kule.
Gökgürültüsü gibi gümbürdedi bütün uzay,
düştüler toprağa, yarı ölü, koca kitlenin
altında, delik deşik kendi mızraklarıyla tüm
bedenlerine batan, sert tahta parçalarıyla.
Kaçtı zar zor Helenor'la Lycus, tek başlarına;
Bunlardan Helenor, ilk gençliğinin baharında,
kral Maeon'un oğlu: Köle Lycymnia yiğidi[1]
gizlice büyütmüş, yollamıştı Troia'ya.
Yasak silahlar altında dövüşmek için, adsız,
armasız, hafif silahlı küçük bir er olarak.
Helenor çevrilmiş görünce ansızın kendini
Turnus'un binlerce askeriyle, bakar ki orda
dikilmekte karşısına Latin safları, burda
yine Latin safları; yoğun bir avcı çemberiyle
çevrilen vahşi hayvan çılgına dönerse nasıl
silahlara karşı, öleceğini bile bile,
fırlar atılırsa avcı mızrakları üstüne,
tıpkı öyle, delikanlı da saldırdı ölüme,
düşmanın içine, koştu silahları en yoğun
gördüğü yere. Ama ayağına daha da tez
Lycus düşman arasından, silahların içinden
ulaştı surlara, tutunmaya çalıştı çatıya,

1 Helenor, kral Maeon'la kölesi Lycymnia'dan doğmuş olmalı. Bu adı Vergilius yaratmış, Lycus da bir yer adıdır, Lycus oralı olmalı. Roma âdetlerine göre köleler silah kullanamazlardı.

elini yakalamak üzere bir anddaşının.
Turnus da aynı hızla peşindeydi elde mızrak,
şöyle bağırdı, yengili: "Elimizden, sen çılgın,
kaçabileceğini mi sandın?" Tez yakaladı
çatıya asılmış Lycus'u, kapardı duvarın
büyük parçasıyla birlikte: Nasıl bir tavşanı,
ya da ak bedeniyle bir kuğuyu kaldırırsa,
İuppiter'in silahını yaşıyan kuş, kartal,
kanca gibi pençeleri arasında, havaya
ya ağıllardan nasıl aparırsa Mars'ın kurdu
anasının meleye meleye arayacağı
kuzuyu, tıpkı öyle. Bir çığlık koptu her yandan
ilerleyip hendekleri doldurdular toprakla,
kimisi de yanan çıraları attı çatıya.
Ezdi İlioneus Luctius'u bir taş atıp,
dağdan kopmuş büyük kaya parçasıyla, kapıya
yaklaşırken, kundak getirirken; Emathion'u
yere serdi Liger, Corymaeus'u da Asillas,
biri mızrak savurmada, öteki uzaklara
şaşırtıcı oklar atmada usta. Caeneus da
Ortygius'u, yengili Caeneus'u da Turnus;
İtys, Clonius, Dioxippus, Promolus, sonra
Sagaris, yüksek kulelerin önünde dikilen
İdas: Hepsi yere serildi Turnus'un eliyle;
Capys'un da Privernus; onu önce Themillas'ın
hafif kargısı delmişti; atarak kalkanını
götürdü elini yarasına, akılsız! Geldi
kanatlı bir ok mıhladı sol böğrüne o eli.
Takıldı ciğerlerine ok, ölümcül yarayla

parçaladı organı. Arcens'in oğlu ayakta
görkemli silahlarla, İspanya erguvanıyla
boyanmış pırıl pırıl, iğne oyasıyla süslü
mintanı sırtında, güzelliğiyle göz alıcı!
Babası Arcens göndermiş onu doğduğu yerden
Mars'ın kutsal korusundan, Symaethus ırmağı
yöresindeki (kurbanların kanıyla) yatışan
Palicus'un yağlı sunağının olduğu yerden.[1]
Mezzentius bırakıp kargılarını yere, aldı ıslık ıslık
sapanını, başının üstünden üç kez çevirip
gergin kayışı, alnının ortasını cenkçinin
parçaladı kendi hızıyla eriyen kurşunla;
uzandı boylu boyunca kumlar üstüne yiğit,
uzun boyu çok yer kapladı toprak üzerinde.
Derler ki işte o zaman germiş hızlı okunu,
kaçan vahşi hayvanları ürkütmeye alışmış
şimdiye dek, Ascanius, o güçlü Numanus'u
yere sermiş kendi eliyle; Remulus derlermiş
lakabına, yeni evlenmişler kız kardeşiyle
Turnus'un. Bu savaşçı ilk safların önünde
dolaşıyormuş yerli yersiz sözler savurarak,
krala yeni yakınlığıyla şişine şişine,
gösteriyormuş büyüklüğünü caka satarak;
avaz avaz bağırıyor: "Hiç utanmaz mısınız
ikinci kez kuşatılarak siperlerinizde,

1 Bu sunak başlangıçta Iuppiter'le Thalia'nın ikiz çocukları olan Palicus'lara adanmıştı. Bugün Palagonia kentinin olduğu yerde ağzından gazlar çıkan bir volkan varmış, yağmurlu mevsimde suyla dolarmış krater, bu gölün üstünden kuş uçmazmış, su içmek için suya giren hayvanlar ölürlermiş. Bu yer ikiz Tanrının kült merkeziymiş. Vergilius'un çağında bir tek krater olmalı, şimdiki gibi.

ikinci kez, Phryg'ler, esir düşmeye ve ölüme
uzatmayı surlarınızı? Şu haline bakın,
savaşla bizden kız istemeye gelenlerin siz!
Hangi Tanrı attı sizi İtalya'ya, söyleyin!
Hangi çılgınlık? Atreus'oğulları yok burda,
yalan dolan ebesi Ulixes yok: Yiğit bizim
soyumuz sapına dek. Yeni doğanı ırmağa
sokarız önce buz gibi soğukta ve sularda
sapasağlam yaparız. Avla geçirir gençler
geceyi, yorarlar ormanları; oyunları da
atlara boyun eğdirmek, boynuzdan yapma yaydan
ok atmaktır. Çileye ve azla yetinmeye
alışmış gençlik ya sabanla hükmeder toprağa,
ya tahkim edilmiş yerleri duman eder cenkte.
Yaşamımız boyunca demir döver dururuz,
kargı tersiyle yorarız genç boğanın sırtını;
ileri yaşta bile tüketmeyiz gücümüzü,
sağlamlığı azalmaz ruhumuzun: zırhlı tolga
yorar ak saçlı başımızı. Yeni talanlardan,
ganimetle geçinmekten hoşlanırız her zaman.
Sizin giysileriniz safranla ve pırıl pırıl
erguvanla boyanır; hoşlanırsınız başıboş
kalmaktan, hora tepip eğlenmekten, manşeti de
geniştir mintanlarınızın, şakaklarınızı[1]
kurdeleler dolanır, ey gerçek Phıyg karıları!
-Phryg yiğidi denemez ya sizlere!--Varın gidin

1 Mintana uzun manşetli kol takmak, İÖ 1. yüzyılda Yunanlılardan girmiştir Roma'ya, özellikle sanatkârlar böyle mintan giydiklerinden bir züppelik belirtisi sayılmıştır.

ulu Dindyma'ya, orda çift delikli kaval[1]
dinleyin durun! Sizi Berecynthus'lu ananın[2]
çağırır darbukası, şimşir kavalı İda'nın.
Bırakın silahı erkeğe, demir neyinize?"
Böyle atıp tutarken, vahşet şakırken o cenkçi,
dayanamadı Ascanius, at kılından yapma
yayına yerleştirdi oku, kolunu geriye
atıp durdu İuppiter'e yakarıcı olarak
şöyle dilek diledi: "Her şeye kadir İuppiter!
Hayırlı ol sen girişimime! Tapınağına
kendim getireceğim görkemli armağanları;
genç boğayı yıkacağım sunağının önünde,
ak mı ak, boynuzu yaldızlı, başı anasının
başı kadar yüksek, tos vurmaya hazır, kumları
ayağıyla eşeleyip duran genç bir boğayı."
İuppiter Baba duydu dileğini, gümbürdedi[3]
gökler soldan, sakin bölgesinden, aynı zamanda
vınladı ölüm getiren yay! Korkunç ıslıklarla
atıldı ileri, uçtu gitti, vardı başına
Remulus'un, delip geçti oyuk şakakları:
"Var git iri lakırdılarınla kahramanlarla
eğlen dur! İki kez esir olmuş Phrygia'lılar,
bu yanıtı yolladı Rutul'lere!" Ascanius
fazla söylemedi; Teucer'ler onayladılar hep

1 Eskiçağda Tibia: Kaval iki borudan oluşur, ağızda birleşir bunlar. Frygia'lı Aulos, Cybele ve Dionysos kültlerinde kullanılırdı, öteki kavallardan iki boruyla ayrılırdı. Sol elde tutulan uzun boru boynuz gibi kıvrılırdı (curva tibia), bunun iki deliği vardı, öteki kol düzdü, daha kısaydı, tek delikliydi.
2 Cybele.
3 Romalıların inancına göre, gök soldan gürlerse iyiye alamettir, sağdan gürlerse kötüye...

yüksek sesle başarısını, tir tir titrediler,
göğe yükseldi ruhları sevinç içinde.
O zaman güzel saçlı Apollon, bir raslantıyla,
göklerde kalıyordu, gözetliyordu üstten
Ausonia saflarını, kentini bir bulutun
oturup üstüne; şöyle dedi yengi kazanmış
Ascanius'a: "Yeni yiğitliğin, çocuk, sana
hayırlı olsun! Böylece çıkılır yıldızlara,
Tanrılardan doğmuş, Tanrılar yaratacak yiğit!
İlerde tüm savaşlar dinecek haklı olarak,
Assaracus soyunun egemenliği altında,
Kaderin isteği bu! Sığmıyorsun sen Troia'ya!"
Böyle der demez yüksek esirden indi aşağı,
dağıttı esen yelleri, vardı Ascanius'a!
değiştirerek yüzünü, yaşlı Butes oldu.
-Bu cenkçi vaktiyle silah taşıyıcısı imiş
Anchises'in evinin de güvenilir bekçisi,
yoldaş olarak vermişti onu Ancanius'a
babası- Bir yaşlı gibi yürüyordu Apollon.
Sesi, rengi, ak saçlarıyla ve silahlarının
korkunç şakırtısıyla. Aldı ateşli İulus'a:
"Yeter artık Aeneas'oğlu! Attığın okları
ceza görmeden yağdırman Numanus'un üstüne!
İlk övgüyü bağışlıyor sana ulu Apollon
kıskanmıyor silahların olduğu için seni
kendininkiler gibi. Gerisi için, vazgeç çocuk,
bu çatışmadan." Böyle söyledi, soyunuverdi
ölümlü kılığından, orta yerinde sözünün
ince buhar oldu uzakta, silindi gözlerden.

Dardanus şefleri tanıdı Tanrıyı, Tanrısal
oklarını, kaçarken duydular sadağının
sesini, Phoebus'un sözlerine, istencesine
dayanıp tuttular, cenge can atan genç adamı.
Kendileri de sürdürdüler cengi, canlarını
attılar açık tehlikelere. Bir çığlık koptu
koruganları üstünde surların; mızrakların[1]
kayışı büküldü, gerildi güçlü yaylar, oklar
tuttu her yeri, çarpıştı kalkan, oyuk tolgalar,
çın çın öttü; başladı çarpışma kıran kırana.
İuppiter yağmur yüklü lodoslarla diken diken,
hortumlar çevirerek kışın oyuk bulutları
parçaladığında, nasıl selli Keçiburcundan,
ta batıdan kopup gelen sağnaklar kamçılarsa
toprağı, nice dolu boşanırsa denizlere
bulutlardan, öylesine yoğundu bu çatışma.
Pandarus'la Bitias, Alcanor'un oğulları,
İda dağlı; (orman perisi İaera onları
yetiştirmişti kutsal korusunda İuppiter'in,
çam yarması, dağyarması gibiydi ikisi.)
önderin buyruğuyla üstlerine bırakılan
kapıyı açtılar, güvenerek silahlarına,
surlar içine çağırdılar ayrıca düşmanı.
Kendileri de kulenin sağında ve solunda
dikildiler içerde: Demirden silahlarıyla,
yüksek başlarında kıpkırmızı sorguçlarla.
Nasıl Padus ya Athesis'in duru sularında,
kıyılarında çift meşe yükseltirse başını,

1 Mızrakları atmak için uçlarına ince kayış bağlardı Romalılar, kayışı bükerek fırlatırlardı mızrağı, böylece hız verirlerdi mızraklara.

uyumla sallanırsa budanmamış dorukları,
tıpkı öyleydiler. Açık görünce girişi
saldırdı Rutul'ler; az sonra Quercus, Aquiculus
(güzel silahlı), çok haşin Tmarus, savaşçı Haemon,
bütün kuvvetleriyle, ya geri döndüler, ya da
canlarından oldular o kapının eşiğinde.
Büyüdü gitgide savaşçıların azgınlığı
karmakarışık yüreklerinde. Toplanıyorlar
şimdi Troia'lılar, yığılıyorlar aynı yere
çarpışmak için ilerlemeye kalkışıyorlar.
Dehşet saçarken, bozguna uğratırken erleri
karşı tarafta, Turnus'a haber verildi ki:
"Düşman yeniden kıyıma geçip ateşlenmiştir,
açık tutuyor kapılarını!" Girişimini
kor olduğu yerde, büyük bir öfkeyle coşarak
koşar Dardanus kapısına, atak kardeşlere.
Önce Antiphanes'i (tepeler) -ilk öne çıkan-
Thebae'li anayla yaşlı Sarpedon'un piçini,
yere serper bir kargı vuruşuyla; kızılcıktan
yapma İtalya kargısı, hafif uçar havada,
deler yemek borusunu, saplanır tam göğsünün
derinine, kara yaranın açtığı delikten
fışkırmakta köpük köpük bir sıvı, ılıklaşır
ciğere saplanıp kalan demir; o zaman Turnus
Merops, Erymas'ın hakkından gelir kılıcıyla
ve Aphidnus'un. O sıra gözleri çakmak çakmak,
yüreği alev alev Bitias'ı seremezdi
yere, mızrak alamazdı ki canını o devin.
Savurdu zifte bulanmış kargıyı, ıslık ıslık,

şimşek gibi korkunç! Ne çifte boğa sırtı kalkanın.[1]
ne çift kat altın ilmikle örülmüş sadık zırhı
tutabildi kargıyı; sendeledi, çöktü yere
dev gibi organlarıyla. İnledi yeryüzü bütün
koca kalkanı gümbür gümbür ses verdi üstünde.
Tıpkı Euboia'da, Baiae kıyısında eskiden
koca taşlardan yapılmış temeller atılınca,
denize çöker ya taşlar, uçurumun dibine
çarparak oturur da, bulanırsa sular, kumlar
yükselirse yüzeye kapkara; çarpma sesinden
yüksek Prochyta nasıl titrerse, sarsılırsa,
İuppiter'in emriyle Typheus üstüne konmuş
İnarime'nin o sert kayaları, tıpkı öyle!
O zaman silahı güçlü Mars da kuvvetlendirdi
cesaret verdi Latinlere ve yüreklerine
çevirdi acı dürtülerini; Teucer'lerin de
aşıladı içine kaçışı, kara dehşeti.
Her yandan toplandılar, madem çarpışma fırsatı
düşürmüş ruhlarına savaşçı Tanrı onların
bir defa, ... (E.D.)
Pandarus yere serilmiş görünce ikizinin
bedenini, anladı nerde yerleşmiştir kader,
nereye doğru gitmektedir durum; zorlukla
çevirdi rezelerini kapının, dayanarak
geniş omuzlarıyla, attı surlardan dışarı
birçok yakınlarını çarpışmanın içine,
kıran kırana. Kapattı kendisiyle birlikte
birçok cenkçiyi aynı zamanda, çılgın! Görmemiş

1 Phalarica: Üstü zift ya da üstüpü sürülmüş ağır kargı.

içeriye gedik açan kalabalık içinde
Rutulus kralını, kendisi hapsetmiş kampına,
zayıf sürüye dalmış koskoca kaplan gibi!
Yeniden bir ışık çaktı gözlerinde Turnus'un,
korkunç seslerle şakırdadı silahları, al al
sorguçlar titredi başındaki, kalkanından da
çaktı şimşekler. Tanıyıverdi tüm anddaşları,
Turnus'un uğursuz yüzünü, bir deve benzeyen
organlarını, altüst oldular. Çam gibi yiğit,
Pandarus da fırladı yerinden, öfkeden kinden
alev alev, kardeş acısıyla: "Hey, bak burası
Amata krallığı, nişanlının çeyizi değil!
Sakın baba kenti Ardea'nın surları sanma!
Turnus! Şu karşında gördüğün düşman ordugâhı!
Burdan çıkıp gitmek olası değil senin için!"
Turnus da gülerek sinsi sinsi, sakin gönülle
"Varsa cesaretin dene bakalım! Gel seninle
boy ölçüşelim! Anlatırsın artık Priamus'a,
burda bile bir Achilles bulduğunuzu sizin!"
Böyle dedi, Pandarus da fırlattı dayanarak
olanca gücüne, boğum boğum deri kaplı
kargısını. Ama havalar yara aldı sade.
Saturnus'un kızı İuno, yol almakta iken
çevirdi yönünü kargının, sapladı kapıya.
"Ama şu sağ elimle savuracağım silahtan
kaçamazsın! Bu silahtan, yarasından kurtulacak
adam değilsin sen!" Böyle dedi, Turnus dev gibi,
kalktı ayağa, yüklenip var gücüyle kılıca,
iki şakak arasından, ortasından alnının,

böldü ikiye tüyü bitmemiş yanaklarını.
Bir gümbürtü koptu, ağır yükün altında toprak
sarsıldı; güçsüz organları serildi yerlere:
beyninden akan kanlara bulanmış silahlarla
can çekişmekteyken, omuzlarının üzerine
düştü başı, iki yana sağa sola, eşitçe.
Korkudan titreye titreye kaçışıp dağıldı
Troia'lılar; yengi kazanan akletseydi
elleriyle siperleri kırmayı, kapılardan
içeri almayı anddaşlarını, savaşın da,
o soyun da, o gün, son günü olacaktı. Ama
gözleri dönmüş kıyım aşkıyla yanan çılgınca,
cenkçiyi attı ihtiras düşmanların içine.... (E.D.)
Önce Phalaris'e ve Gyges'e saldırdı, biçti
diz ardlarını; çekip kargılarını savurdu,
kaçanların sırtlarına, İuno da güç sağladı
yiğitlere: Kattı Halys'i, yoldaş, olsun diye,
sonra Phegeus'u delerek küçük kalkanını;
bir şeyden habersiz surların üstünde savaşan
Alcander'i, Halius'u, Noemon'u, Prytanis'i,
Lymceus'u! Bu yiğit Turnus'a doğru yürüyor,
çağırıyordu anddaşlarını; parlak kılıcıyla
setin üstünde kıstırdı Turnus onu sağdan
bir yakın vuruşla kopardı başını yiğidin,
uzandı başı yere, tolgayla ta uzaklara.
Sonra vahşi hayvanları öldüren Amycus'u
hakladı, silahlara eliyle su vermekte o,
ustaydı zehir katmakta demire; Clytus'u da,
Aeolus'oğlu, Musa'lar dostu, Cretheus'u da

öldürdü, şarkı söylemeye, ezgiler çalmaya
bayılırdı o kitara tellerinde: Atları,
yiğit silahlarını, şakır dururdu cenkleri.
Sonunda haber aldı Mnestheus'la sert Serestus,
Troia'lı önderler cenkçilerin kıyımını tüm,
gördüler darmadağın olduğunu askerlerin
surlarının içindeydi düşman! Bağırdı Mnestheus:
"Nereye kaçıyorsunuz? Niyetiniz nereye?
Şu istihkâmlardan öte, başka surlar da mı
edindiniz yoksa? Bir tek adam, hem de yurttaşlar,
sizin koruganlarınızla çevrilmiş, tek adam,
böylesine kıyımlar yapabiliyor öyle mi,
hiç de ceza görmeden! Seçkinlerini gençlerin
Orcus'a gönderebiliyor demek böylesine!
Ne kadar uyuşuksunuz! Acımanız yok mu hiç
zavallı yurdumuza, eski Tanrılarımıza,
ulu Aeneas'a? Utanmaz mısınız onlardan?"
Bu sözlerle ateşlendi, toparlandı Teucer'ler,
sıkıştırıp saflarını, direndiler düşmana.
Turnus da yavaş yavaş çekildi bu çarpışmadan,
yöneldi ırmağa, sularla çevrilmiş kısmına
doğru kampın. Teucer'ler daha çok sıkıştırdılar,
haykırdılar avaz avaz, toplandı Kuvvetleri.
Nasıl vahşi aslanı sıkıştırınca avcılar,
ölümcül kargılarla, hayvan korkuluyken bile
nasıl haşinse, vahşi bakışlarla geri geri
çekilirse, öfkesi, cesareti sırt dönmekten
alıkoyarsa, ama, istese de gücü yetmezse
kargılar içinden insanlara karşı çıkmaya;

tıpkı öyle, kuşku içinde geriler Turnus da
yavaş yavaş, ama yanıp tutuşarak öfkeyle.
O zaman bile iki kez saldırdı düşmana,
surların üstünde bozguna uğratıp kaçırdı.
Ama kamptaki kuvvetler toplandı bir yere,
cesaret bulamadı Saturnus'kızı İuno da
onlara güç vermek için kendinde; gökten çünkü
yolladı İris'i İuppiter kesin buyruklarla
kız kardeşine: "Turnus bıraksındı Teucer'lerin
yüce istihkâmlarını!" Bu yüzden ne kalkanı
ne de kılıcıyla dayanabilirdi yeterince:
Her yandan atılan kargılar altına gömülmüş,
çıplak şakakları üstünde durmadan çınlıyor
ses veriyordu tolgası, sağlam tunç yarılıyor
atılan taşlardan, başındaki sorguçlar
dağılmış, kalkanı dayanamıyor vuruşlara.
Troia'lılar yükleniyorlar yine, şimşekler gibi,
Mnestheus da kargılarla. Terler akıyor Turnus'un
tüm bedeninden o zaman, kara kara sel gibi.
-soluk alıyor zorlukla- yorgun organları da
sarsılıyor bu sık solumadan. Tüm silahlarıyla
atlıyor sonunda ırmağa bir sıçrayışta,
baş aşağı; ırmak sarıyor atlayan cenkçiyi
derin girdaplarıyla, yıkayarak kirlerini
götürüyor yumuşacık dalgalarında onu
neşe içinde teslim ediyor anddaşlarına.

X. KİTAP

Açılır bu sıra çok kudretli Olympus'un
kapıları. Tanrıların babası, insanların
sultanı çağırır Ölümsüzler Kurultayını,
yıldızlı sarayına: Bütün yeryüzüne ordan
bakmaktadır yücelerden, Dardanus'luların tüm
ordugâhına, Latin halkına. Kurulur hepsi
çift kapıyla açılan saraya. Tanrı söz alır:
"Saygıdeğer gök sakinleri! Neden caydınız
kararınızdan? Neden şiddetle çatıyorsunuz
haksız yere birbirinize? İzin vermiş miydim
Troia'lılara karşı savaşsın diye İtalya?
Bu anlaşmazlık nedendir yasağa karşı gelen?
Hangi korku kandırdı bunları da onları da
silaha sarılıp birbirini hırpalamaya?

Yabanıl Kartaca gün olup, aşarak Alp'leri
Roma kalelerine büyük hasar yaptığında,[1]
haklı savaşın da vakti gelecek: Nefret dolu
savaş, yağma için izin verilecek o zaman.
Nedir aceleniz? Sakin olun şimdi, neşeyle
barışçıl anlaşmayı düzenleyin aranızda!"
Bunları dedi kısaca İuppiter; altın gibi
güzel Venus da uzunca yanıt verdi: (E.D.)
"İnsanların, olayların ölmez kudreti, babam!
Senden başka kimimiz var yakaracak? Rutul'ler
hakaretler saçıyor, görmüyor musun? Turnus da
hepsinin ortasında, atlarıyla göz alıcı,
güç alıp, Mars'ın desteğinden, saldırıyor bize.
Teucer'leri örtmüyor artık surları, kapanıp
savaşa tutuşmuşlar sur kapılarının ardında;
setlerin ortasında oluk oluk akıyor kan.
Burda değil Aeneas, haberi yok bu durumdan.
İzin vermeyecek misin hiç kurtulmalarına
kuşatmadan? İkinci kez can bulan Troia'nın
surlarını tehdit ediyor düşman, başka ordu,
hem de yine Teucer'lere karşı, ikinci defa,
Aetolia'lı Arpi kentinden Tydeus'oğlu[2]
başkaldıracak. Sanırım bana, senin kızına,
yaralanmak düşecek bir ölümlü silahıyla.[3]
Beklemem gerek bunu! Senin hiç gönlün olmadan,
istencene karşın İtalya'ya gittiyse Teucer'ler,
çeksinler cezasını hatalarının, onlara

1 İlerde Kartacalı Hannibal'ın Roma'ya karşı yapacağı savaş.
2 Diomedes.
3 Diomedes Troia kuşatmasında Venus'u yaralamıştı.

yardım etme sakın! Yok göklerdeki Tanrıların,
Man'ların belirttiği yanıtlara uydularsa,
şimdi senin fermanların neden değiştirilsin?
Neden örülsün yeni yeni kaderler? Yakıldı
Eryx'in kıyısında donanma: Aeolia'dan
salıverdi fırtınalar kralı azgın yelleri
bulutun üstünde yollandı İris yeryüzüne;
hiç gerek var mı bütün bunları anımsatmama?
Bugün Man'ları da -şimdiye kadar gelmemişti
başımıza böylesi- kışkırtıyor yücelerden
ansızın yollanan Allecto da İtalyan'ların
cümbüş yapıyor köyünde, kentinde. Umurumda
değil benim bir krallık! Kader bizi desteklerken,
ummuştuk bu hayalleri: Yok yenmelerini
yeğ tutarsan, varsın yensinler! Taş kalpli karının
vereceği bir yer yoksa, babam, Teucer'lere,
yanık yıkık Troia'nın tüten külleri üstüne,
yalvarırım, torunum Ascanius'u sağ salim
silahların arasından izin ver çıkmasına,
geriye kalsın o savaştan. Oğlum Aeneas da
varsın çalkansın dursun hiç bilmediği sularda,
kader ne yol gösterirse ona, gitsin ordan,
yeter ki çocuğu koruyabileyim vahşi cenkten,
kurtarabileyim! Amathus, yüce Baphus benim,
Cythera, İdalium'daki saray benim malım.
Bırakınca silahlarını, burada geçirsin
ömrünü, tanınmadan! Ferman et de Kartaca
ezsin Ausonia'yı boyunduruğu altında.
Bizden hiçbir engel çıkmayacak Tyrus'lulara.

Arayıp dururken Teucer'ler baştan kurmak için
Latium'da Pergama'yı, savaş felaketinden
sıyrılmak, yangınları içinden kaçmak Argus'un,
tehlike dolu bunca denizini, toprağını
yeryüzünün aşıp gelmek neye yaradı sanki?
Külleri üstünde yurdun, en sonunda kalanları,
eskiden Troia denen toprakta otursalardı,
daha iyi değil miydi? Xanthus'u, Simois'i
ver mutsuz Teucer'lere, yalvarırım, babacığım!
İlium'un kaderi dönsün yine, sağla bunu!"
O zaman Tanrılar kraliçesi İuno, köpürdü,
çılgına döndü: "Neden bozmaya zorluyorsun sen,
kökü derinlerde bir suskunluğu? Nice yıldır
içime gömdüğüm bir acıyı dile getirmeyi?
Bir insan, bir Tanrı zorladı mı hiç Aeneas'ı
savaşlar yapmaya durmadan, ya da Latinus'a,
krala karşı düşman olmaya? İtalya'ya kadar
kaderlere güvenerek gitti, çılgınlığına
uyarak Cassandra'nın, kabul! Ama bırakmaya
biz mi yüreklendirdik ordugâhını, yellere
güvendirdik mi yaşamını? Bir çocuğa güven
dedik mi savaşın güdümünü, korunmasını
surların? Tyrrhen'lerle anlaş, barışçıl halkları
kışkırt, ateşle, dedik mi biz? Hangi Tanrı itti
dalavereye onu, hangi sert gücümüz bizim?
İuno'nun, bulutlardan yollanan İris'in bu işle
ne ilgisi var? İtalya'yı canlanmakta olan
Troia'nın alevlerine atmak, baba yurduna
yerleşmek Turnus'un, çirkin, yakışıksız değil mi?

Atası Pilumnus'ken onun, Tanrısal Venilia
anası? Troia'lıların uğursuz kundaklarla
Latinlere zorbalık etmesinin sebebi ne?
Boyunduruk altında ezmek el ovalarını,
yağmalamak neyin nesi? Damatlar seçmek neye?
Sözlü kızların ana kucağından alınması?
Elinde (zeytin) dalıyla barış dileyip, sonra
pupalarına asker dikmek neye? Aeneas'ı
kurtarabilirsin sen Grek'lerin elinden, onu
sarabilirsin bulutlara, içi boş yellere;
döndürebilirsin donanmasını eş sayıda
su perisine, peki; günah mı olur bizim de
buna karşılık, yardımcı olmamız Rutul'lere?
Bir şeyden haberi yok Aeneas'ın, uzakta o;
haberi olmasın yine de, uzaklarda olsun!
Paphus, İdalium, Cythera senin malın, doğru;
öyleyken savaşlara gebe kente katı yürekle
saldırman niye? Phrygia'nın çökmüş durumunu
yerle bir etmeye çalışanlar bizler miyiz? Ha?
Bizler miyiz? Biz mi attık mutsuz Troia'lıları
Achaia'lıların önüne? Asya, Avrupa'yı
silahla ayağa kaldırmanın neydi sebebi?
Kadın kaçırıp anlaşmaları bozma nedeni?
Ben mi önayak oldum Danao'lu zamparaya,[1]
aşkını kollayarak körükledim savaşları,
ben mi silah verdim, Isparta'yı zapt etsin diye?
O zaman düşmeliydin yakınların için korkuya.

1 Danao'lu: Paris.

Karşı koymak için haksız yakınmalarla şimdi
geç kaldın; atıp tutmaktasın yersiz çıkışlarla."
Böyle söylüyordu İuno: Göktekilerin hepsi
türlü düşünce içinde kalıp titreşiyordu,
ormanlarda kısıp kalmış esintilerin, ilkin
titreyişi gibi tıpkı, gemicilere yelin
gelişini bildiren sağır fısıltısı gibi!
O zaman her şeye kadir, her şeyin en güçlüsü
Tanrı baba aldı sözü: -o konuşurken sustu
yüce Tanrı sarayı, sarsıldı yer derinlerden
susuverdi yalçın esir, dindi meltemler birden.
Yatıştırdı deniz dalgalarını: "Sözlerimi
sindirin ruhunuza, iyi belleyin, mademki
Teucer'lerle Ausonia'lıların bir and yapıp
bağlanması mümkün değil, anlaşmazlığınız da
sona ermiyor madem, herkesin kaderi neyse,
bugün ne ummaktaysa, Troia'lı ile Rutulus,
ikisi arasından birini yeğ tutmam ben.
İster İtalya'lıların kaderi kuşatmayla
almak olsun, ister de kötü bir kehanetle
uğursuz uyarmalarla! Rutulus'ları da hiç
ayrı tutmam bu kararımdan; herkes başladığı
işin, kaderinin sonuçlarına razı olsun.
Herkes için tarafsız olacak Tanrı İuppiter,
dediği olacaktır en sonunda Kaderlerin!"
Kardeşi Styx'in ırmağı üstüne, kara burgaçla,
reçineyle kasıp kavuran kıyılar üstüne
yemin ederek eğdi başını, sustu arkadan,
titretti koca Olympus'u bu sallantıdan.

Kalktı o zaman altın tahtından Tanrı, yöresine
aldı göksel Tanrılar, eşiğe dek geçirdiler.
Bu arada Rutul'ler bastırıyor tüm kapıları,
yere seriyor yiğitleri, surlara kundaklar
atıyor fırdolayı. Aeneas'ın alayıysa
hendekler içinde hapis kalmış, hiçbir umut yok,
hiçbir kaçış umudu. Yüce Kuleler üstünde
dikiliyorlar boş yere, surları çeviriyor
zavallılar, bir çember halinde, seyrek düzenli:
İmbrasus'oğlu Asius ve Hicetaon'oğlu
Thymoetes, iki Assaracus, yaşlı Thybris
ve Castor birinci sıradaydılar; Sarpedon'un
ikizleri, yalçın Lycia'dan gelmiş Clarus'la
Thaemon yoldaşlık ediyor onlara. Lyrnesus'lu
Agmon koca bir kaya yüklenmiş omzuna,
sırtında taşıyor büyük bir parçasını dağın,
babasına layık Clytius'la, kardeşine denk
Mnestheus'la birlikte. Kimisi de kargılarla,
kimisi kayalarla savunmaya çalışıyor,
kundaklar atıyor, yaya uyduruyor okları.
En çok üstüne titrediği çocuk da Venus'un,
Dardanus'oğlu, işte bak hepsinin ortasında,
sevgili başı açık, bir alnı, boynu süsleyen
nadir taş gibi, boz renk altın üstüne kakılmış,
fildişi gibi, şimşir üstüne işlenmiş,
ya Oricum'dan gelme terebentin gibi parlak,
süt gibi ensesine yaygın saçları arkada,
yumuşacık altından bir halkayla tutturulmuş!

Seni de İsmarus, büyük ulusların yaralar[1]
Saçtığını, okları zehirle donattığını
gördüğü yiğit! Altın tozlarıyla, Pactolus'un
zengin topraklarını insanların işlediği
Maeonia'nın soylu konağından gelme yiğit!
Mnestheus da vardı orada, az önce Turnus'u
surların setlerinden kovarak kazandığı ün
göklere değen yiğit! Bir de Capys, Campania'da
bir kent hani adıyla anılmış, Capua denmiş.
İşte bunlar aralarında savaşa tutuşmuş
kıran kırana. Aeneas'a gelince yanıyor
suları gece yarısı, Evander'den ayrılıp
gitmişti ya Etrüsk ordugâhına, krallarına
adını, soyunu anlatmaktaydı: Ondan ne istiyor,
kendi de neler getirmekte, hangi silahları
sağlamıştır Mezzentius kendine? Turnus'un da
katı yüreğini bildirdi, nice güvenmeli
insansal ilişkilerde, anımsattı Tarchon'a,
ricalar da kattı sözlerine; hiç gecikmeden
birleştirdi güçlerini, anlaşma yaptı Tarchon,
uyarak kaderin isteğine o zaman, bindi
donanmaya Lydia soyu, yabancı öndere güvenerek,
Tanrıların buyruğuyla. Aeneas'ın gemisi
önde gidiyor, Phrygia aslanlı gagasıyla;
aslanlarla çekiliyor gibidir; arkasında
geminin, üstten hükmetmekte İda'lı Tanrıça,[2]

1 Trakya'da bir dağ, adı da bu yiğide verilmiş.
2 Cybele: Geminin arkasındaki bir yükseklikte bulunur, geminin koruyucusudur. Bu yüzden bütün gemiye hükmeder. Ayrıca geminin önünde, gemiye adını veren bir belirge (amblem) vardır.

sürgün Teucer'lerin gözbebeği. Şurda oturmuş
Aeneas, içinden geçiriyor savaşın türlü
olaylarını; solunda duran Pallas soruyor
kimi yıldızları, kapkaranlık yoğun gecede
tuttukları yolu, kimi karada ve denizde
katlandıkları türlü sıkıntıları, dertleri.
Açın bana, ey Tanrıçalar, Helicon'u şimdi,
şarkılar esinleyin, hangi güçler bu sırada,
yoldaş oldu Aeneas'a Etrüsk kıyılarından,
silahlandırdı tekneleri, sürdü denizlere?
En başta Massicus yardı dev gibi dalgaları,
tunç burnuyla köpük köpük Tiger adlı gemisinin.
Bir alay ayrıldı, bir gençlik, onun buyruğunda,
Clusium surlarından, Cosae kentinden; Oklardı
yalnız silahları; omuzlarında taşıyorlar
Gortyn hafif sadağını, ölümcül yayları.
Onların yakınında gidiyor yan baktı Abas,
bütün ordusu pırıl pırıldı silahlarıyla,
pupasında parlıyor altın Apollon heykeli.
Anayurdu Papulonia, cenkte deneyimli,
altı yüz genç vermişti, bol maden ocaklarıyla
verimli İlva adası da üç yüz genç sağlamış;
üçüncü olarak Tanrıların ve insanların
arasında yorumcu, hayvan içeriklerini,
yıldızlarını göğün yorumlayan, kuş dilinden,
ve şimşeğin haberinden anlayan Asilas'da,
bin genç, kargılarıyla diken diken bir ordu.
Yeri Etrüsk, kökeni Alpheus kıyısındaki
Pisae, verdi onları Asilas'ın buyruğuna.

Arkadan da çok yakışıklı Astyr geliyordu,
atına güvenli, alacalı silahlı Astyr!
Caere'den, Minio ovalarından gelenlerden
eski Phryg'ler, havası bozuk Gravisca'lılardan
üç yüz cenkçi ekliyor bu sayıya, hepsinin de
Asilas'ı izlemek hevesi var yüreğinde.
Sözünü etmeden geçemem ki Ligur önderi
senin Cinyrus, cengin eşsiz önderi, ve senin
Cupavo, küçük alayınla birlikte, başlığından
kuğu tüyleri çıkan yiğit! Tüm suçunuz, ey Aşk!
Babanın kuğu oluşunun belirtisidir bu:
sevgilisi Phaeton için ağıt yakan Cycnus,[1]
bacılarının değiştiği söğüdün gölgesi,
yaprakları arasında şakıyıp dururken, derler,
avutmaktayken kederli aşkını, bir de bakar,
yaşlı bedeninden yumuşak tüyler belirmekte;
kor toprakları, şakıyarak yücelir göklere.
Onun oğlu yaşdaşları yiğitlerle birlikte,
koskoca Centaurus'u iterler küreklerle,
dikilir suların üstüne dev gibi canavar,
tehdit saçar kocaman bir taşla, yarar suları[2]
uçsuz bucaksız deniz üstünde upuzun tekne.
Atasının kıyılarından getiriyor işte
Ognus, Kader bilinci Mantus'la Tuscus nehrinin[3]
Oğlu: surlarını, anasının adını sana

1 Cycnus: Latince kuğu demektir.
2 Centaurus elinde kocaman bir taş varmış gibi yontulmuştur, geminin arkasındaki heykelde.
3 Mantus: Yunanca Manto'dan alınmış bir efsane kişisi. Ps. Servius'a göre, Mantua Tarchon tarafından kurulmuştur, yani Etrüsk kökenlidir. Mantus adı da Pluton'un Etrüsk adıdır. *Bk. Plessis Lejay, s. 733, Not. 6.*

bağışlayan yiğit! Atalarca zengin varlıklı,
ama hepsinin kökeni ayrı olan Mantua!
Üç soyu var onun, dört boydan oluşur her biri:
Toscan kanından inen güçler, baş olmuş halklara.
Burdan çıkmış beş yüz cenkçi, hepsi de kenet olmuş
Mezzentius'a karşı, silahlı! Benacus'oğlu
yeşil sazlarla örtülmüş Mincius, taşımakta[1]
suyun üstünde bunları korkunç teknesiyle.
Aulestes ağır gider yüz kürek kullanarak,
döver dalgaları, serilir çarşaf gibi deniz
köpük köpük! Koca Triton sırtında taşır onu
gövdesiyle ürküterek masmavi dalgaları.
Başında beline değin kıllarla örtülmüş
yüzen gemicinin yüzüne benzer, kuyruğu da
biter balinanınki gibi, köpüklenen sular
vurur, yarı hayvan böğrünün altında uğuldar!
    Bunca seçkin önder gidiyordu otuz gemiyle
Teucer'lere yardıma, tunçla yarıp tuzlu suyu.
    Güneş artık bırakmıştı göğü, iyi Phoebe de
dövüyordu atlarının karanlık nallarıyla
ortasını Olympus'un. Dertlerse, Aeneas'ın
kaplamış bedenini, vermiyor hiç rahat huzur.
Oturmuş dümenin başına, gemiyi yönetiyor,
ayarlıyordu yelkenleri. Yolun yarısında,
işte bak, kendisiyle birlikte gelen gemiler,
topluca, çıkıyor karşısına, hani besleyen
Cybebe'nin, gemiyken deniz kızları haline[2]

1 Geminin arkasında ırmağı simgeleyen heykel (Mincius).
2 Cybebe=Cybele. Cybele başını öne arkaya sallayarak dans eder. Cybele rahiplerine sonradan Galli denmiştir. Bk. Aen. VIII, 656; V 604 ve devamı.

soktuğu Nympha'lar, hep bir hizada gidiyorlar,
eskiden kıyılarda dikilen tunçtan gemiler
kadardı sayıları. Uzaktan tanırlar kralı;
içlerinde Cymodocea izler onu, tutar
pupayı sağ eliyle, deniz üstünde bedeni,
sol elini kürek gibi çeker sakin sularda;
der ki bir şeyden haberi olmayan Aeneas'a:
"Tanrılar soyu Aeneas, söyle, uyanık mısın?
Uyanık kal da halatları salıver yellere!
İda dağının kutsal tepesindeki çamlarız,
donanmandık ya, şimdi Okyanus perileriyiz.
Hain Rutulus kılıcıyla, ateşle bizleri
batmaya zorlayınca, bağladığın zincirleri
kırdık istemeden, seni aradık denizlerde.
Bu yeni görüntümüzü Yaradan Ana verdi,
bize acıdı da bir Tanrıça yaptı, sularda
geçireceğiz ömrümüzü Tanrıça olarak.
Ama genç Ascanius kıstı kaldı, oklar, surlar,
hendekler ve diken diken Latin silahlarının
arasında. Şimdi güçlü Etrüsklere karışıp
buyruklar gereğince, Arcadia atlıları
koruyor yeri. Bölükleriyle karşı koymaya
kesin kararlı Turnus, ordugâhıyla Troia'nın
istemiyor birleşmesini onların. Haydi kalk,
şafak sökerken çağır anddaşlarını silaha
sarılmaya önce; İgnipotens'in, kenarını
altınla çevirip sana verdiği o yenilmez
kalkanı al; bu sözlerimi anlamsız saymazsan,

seyredecektir yarınki gün tüm kılıçtan geçmiş[1]
yığın yığın kıyımını Rutul'lerin üst üste."
Böyle dedi, giderken itiverdi sağ eliyle
yüksek pupayı ustalıkla; uçtu gitti gemi
dalgalar arasında yellerle yarışa çıkar,
bir kargı gibi, ok gibi. Dondukaldı Troia'lı
Anchises'oğlu, nedenini bilmeden bu işin;
bu Tanrı belirtisiyle güçlendirdi yine de
ruhlarını: Gök kubbeye çevirerek yüzünü,
kısaca yakardı o zaman: "Besleyen anası
Tanrıların, İda'lı Tanrıça! Dindyma'dan,
hisarlarla donanmış kentlerden ve gem takılmış
aslanlardan hoşlanan ana! Rehber ol bana sen
bu savaşta! Yöntemince hızlandır kehaneti,
uğurlu ayağınla yardım et şu Phryg'lere,
Tanrıça!" Bu kadar dedi. Dolanmış bu arada
ağmıştı Gün olgun ışıklarla, kovmuş geceyi.
Aeneas da buyurdu anddaşlarına: Cesurca
sarılsınlardı silaha, yöresinde toplanıp
sancakların, hazır olsunlardı savaşmak için!
Şimdi Teucer'leri, ordugâhlarını görüyor
yüksek pupanın üstünde Aeneas, dikiliyor
dimdik; sol eliyle de kaldırıyor pırıl pırıl
kalkanını: Dardanus'luların çığlıkları da
göklere dek yükseliyor surlardan, ekleniyor
umut öfkeye, kışkırtıyor büsbütün. Kargılar
atıyorlar elleriyle; kara bulut içinden
nasıl Strymon kıyısındaki turna kuşları

1 245. dizedeki "spectabit" şekli kabul edilerek çeviri yapıldı.

haber verirlerse lodosu yüzerek havada,
kanatlarını pat pat çırparaktan, kaçarlarsa
nasıl, arkalarında bırakıp çığlıklarını,[1]
tıpkı öyleydi o da. Kral Turnus'la Ausonia
önderleri şaşakaldılar bu duruma, hepsi
geri bırakıp, kıyıya döndüğünü gemilerin,
donanmanın saldırısına bütün denizin
uğradığını görünceye dek. Başındaki tuğ
tutuştu, alev saçtı tolgasının tepeliği.
altından göbeği kalkanının yalımlar kustu:
Nasıl duru gökte kimi zaman kuyrukluyıldız
ya da yakıcı Sirius kana yasa bularsa
gökleri, tıpkı öyleydi: Mutsuz ölümlülere
bu yıldızın doğuşu susuzluğu, hastalığı
getirir, acıya boğar uğursuz ışığıyla.
Küstah Turnus yine de yitirmedi güvenini,
kıyıyı tutup önceden, karadan gelenleri
püskürteceğine güvendi. (Ayrıca artırdı
sözleriyle ruh güçlerini, çıkıştı arkadan)
"Kılıcınızın hakkıyla düşmanı yok etmeyi
adaklarla dilediğiniz fırsat çıktı işte,
karşınızda! Savaş artık yiğitlerin elinde.
Düşünsün şimdi herkes karısını, ocağını.
Şimdi gelsin başınıza o büyük başarılar,
ataların kazandığı övgüler! Koşalım hiç durmadan

1 266. dizedeki Clamore secundo ifadesini A. Bellessort: "en criant leur Joie" olarak çeviriyor (neşe çığlıkları atarak). Sequor: peşinden gitmek, anlamına gelir genellikle, secundus: arkadan gelen, uygun, mutlu, anlamlarındadır. Ne var ki burada turnaların neşe içinde olmadıkları metinden anlaşılıyor. Acaba onları yöneten heyecanları, telaşları mı? Belki fırtınadan öylesine hızlı kaçıyorlar ki, çığlıkları onlara yetişemiyor, arkalarında kalıyor.

kıyıya, ayakları sağlam basmıyorken daha,
gemiden inenlerin titriyorken ayakları
ilk adımda. Ataklara yardımcı olur daim
Kader........... (E.D.)
Böyle deyip geçirdi içinden: kimleri şimdi,
alsındı yanına çarpışmak için, ya kimlere
güvensindi alacağı Surları bırakmayı?
O zaman Aeneas yüksek pupalardan atılan
köprülerle indirdi anddaşlarını, gözledi
çoğu gerileyen denizin çekilmesini;
bir atılımda indi sığlara, başkaları da
kaydı küreklerden aşağı. Tarchon da gözledi
kıyıları: Hangi sığlıkta sular kaynamıyor,
hangi kumsalda dalgalar kırılıp şıp şıp diye
geri dönmüyor, hangi kumda kabaran dalgalar
engelsiz geri kayıyor? Döndürdü sonra birden
gemisinin burnunu, güç verdi yiğitlerine:
"Seçkin cenkçiler! Yumulun küreklere şimdi siz,
kaldırın şu gemileri. Uçurun! Delip geçsin
gemiler gagalarıyla düşman toprakları!
İzlerini bıraksın kumlar üstünde tekneler!
Bu yerde parçalanmasına geminin razıyım,
yeter ki tutalım karayı!" Böyle dedi
Tarchon, anddaşları dikildi kürekler üstüne,
köpüklü gemileri soktular Latin düzüne,
gemi gagaları kuru kumu buluncaya dek,
tekneler oturuncaya dek, hepsi de sağ salim.
Ama senin teknen oturmadı kumlara Tarchon,
çarparak kamburuna bir sığın, asılı kaldı;

uzun süre sendeledi durdu iki yanına,
yordu dalgaları, parçalanıp dağılıverdi,
serdi bütün yiğitlerini suların ortasına!
Kürek parçaları, yüzen kürekçi sıraları
engel oluyor onlara, geri çekilen sular
açıklara doğru sürüklüyordu yiğitleri.
Turnus da boş geçirmedi vaktini, sürdü
tez elden bütün safları Teucer'lerin üstüne,
dikildi karşıya, kıyıda. Öttü borazanlar,
en başta Aeneas saldırdı köylü bölüğüne.
Mutlu cenk belirtisi! Yere serdi Latinleri.
Theron öldü, en cüsseli cenkçi, kendiliğinden
saldırmıştı Aeneas'a. Kılıcıyla cenkçinin
tunçtan zırhının, altın ilmikleriyle diken diken
gömleğinin arasından açık kalmış göğsünü
deldi geçti. Sonra Lichas'ı vurdu, (karnından
alınmıştı da ölmüş anasının, Phoebus, sana
kutsanmıştı küçük yaştan, bıçak tehlikesinden
kurtulması neye yaramıştı sanki?) Arkadan
sert Cisseus'u ve dev Gyas'ı; yerlere sererdi
safları ikisi topuzlarıyla. Ne Hercules'in
silahı, ne de kollarının baş edilmez gücü,
ne yeryüzünde ağır görevler yüklendiğinde,
Alcides'e yoldaş olan babaları Melampus
yararlı olabildi onlara. İşte bakın siz,
saçma sapan konuşmaktayken, Pharus'un üstüne
bir kargı savurdu da, ağzının tam ortasına,
sapladı bağırırken! Sen de düşerdin toprağa,
yanakları ilk tüylerle renklenen, son sevginin,

Clytius'un peşinden geldiğinde, Cydon, mutsuz!
Kılıcıyla Dardanus'lu cenkçinin, saldırmasa,
engellemeselerdi Phorcus kardeşler, üstüne
fırlatmasaydı, yedi cenkçi yedi kargı şimdi
yatardın yerde, hep sevgiden yoksun, acınası!
Kimi kargı tolgasından, kalkanından sıçradı
Aeneas'ın, zararsız, kimi de bedenini
sıyırtıp geçti, saptırdı onu besleyen Venus.
Aeneas şöyle dedi sonra sadık Achates'e:
"Ver bana şu silahlarımı, Rutul'lere karşı
fırlatmayacak elim hiçbirini boş yere
İlium ovasında Grek'lerin bedenlerine
saplandığı gibi!" Kavradı büyük bir mızrağı,
hemen savuruverdi, mızrak uçarak Maeon'un
deldi geçti tunç kalkanını, parçaladı zırhı,
zırhla birlik göğsünü. Yardıma geldi kardeşi
Alcanor, koştu tuttu onu yere yıkılırken;
ama yeni bir kargı delip geçti kolunu da
onun, durmadan yol aldı bulanarak kanlara;
korudu kanın rengini can çekişirken cenkçi,
sağ kol asılı kaldı omuzuna, sinirlerle.
Numitor da o zaman kardeşinin bedeninden
çekip aldı kargıyı, attı Aeneas'a doğru;
ama yaralanmasına izin olmadığından
kargı ulu Achates'in sıyırttı bacağını.
Tam bu sıra Cures'ten gelmiş Clausus da,
gençliğine güvenerek sağlam kargıyla vurdu
Dryops'a, çenesinin altından, daldı derine
kargı, konuşmaktayken aldı sesini, ruhunu,

delip geçerek hançeresinden; yiğit toprağa
çarptı alnını, koyu bir kan boşandı ağzından.
Üç Trakya'lıyı serdi yere, çok eski Borea
soylu; babaları İdas'ın İsmara yurdundan
gönderdiği üç oğlunu da serdi topraklara
türlü biçimde. Aurunca'lı taburuyla koştu
Halaesus yardıma; yetişti sonra Messapus da,
Neptunus'oğlu, atlarıyla göz alıcı yiğit.
Bir şunlar, bir bunlar çullandılar püskürtmek için
birbirini! Ausonia sınırına dek dövüş
sürdü gitti. Nasıl engin esirde karşıt yeller
çarpıştıklarında eşit güçle, eşit şevkle,
ne dalga, ne bulut, ne de yellerin kendisi
pes etmez, nasıl uzun zaman sürerse çarpışma,
kuşkulu durumda, direnirse hepsi inatla,
tıpkı öyle, Troia safları, Latin safları
geçerler birbirine, ayak üstünde ayak,
yiğit üstünde yiğit, altüst olmuş, yoğun kenet.[1]
Ama öte yanda, selin önünde kayaların
döne döne uzaklara yuvarlandığı yerde,
ağaçların kıyılardan söküldükleri yerde,
Pallas bakar ki piyade cengine Arcadia'lılar
alışık olmadıklarından, attan inmeyi
sert doğası öğütleyince yerin, kaçmaktalar,
sırt çevirerek peşlerinden gelen Latinlere.
Zor durumda kalan kişinin yapması gereken
tek işi yaptı o da: Kimi rica, acı sözle
yiğitliğini tutuşturdu bütün cenkçilerin:

---

1 Burada Vergilius, Homeros, İlias, XIII, 130. dizesini aynen alıyor.

"Nereye kaçıyorsunuz anddaşlar! Sizin, güçlü
başarılarınız aşkına, kralınız Evander,
hep utkuyla sona eren savaşları aşkına,
babamın övgülerine ulaşmak için şimdi
beslediğim umutlar aşkına, hiç güvenmeyin
ayaklarınıza! Kılıçla bir yol açmak düşer
düşman içinden bize, çok yoğun olduğu yerden
taburların, gitmemizi ister yüce yurdumuz,
sizin önderiniz Pallas. Hiçbir ulu istence
zorlamıyor bizi; ölümlü bir düşman eziyor
biz ölümlüleri. Onların da tüm bizler gibi,
iki eli var, bir de ruhu. Bir yandan koskoca
denizle çevriliyiz, engelliyiz, öte yandan
kaçacak toprağımız yok. Denize mi yoksa
Troia ordugâhına mı gidelim?" Böyle dedi,
atılıverdi yoğun düşmanların arasına.
İlk karşısına çıkan adaletsiz kaderlerin
ittiği Lagus oldu: Koskoca bir taşı yerden
kaldırmak üzereyken, Pallas'ın attığı silah
deldi geçti çift kaburgayı ayırdığı yerin
ortasından omurganın; kemiğe saplandı mızrak
geri çekti Pallas mızrağı sonra, Hisbo onu
üstten kıstırdığını sandı ya, boşunaydı;
vahşi ölümüyle arkadaşının, çılgın gibi,
saldıran cenkçiden daha önce davrandı Pallas,
sapladı kılıcını, öfke dolu ciğerlerine,
kendini korumadığı anda. Sonra saldırdı
Sthenius'a, çok eski Rhoetus soyundan inmiş
Anchemolus'a, (üvey anasının yatağını

kirletmeye kalkışmıştı cenkçi geçmiş zamanda)
siz de düştünüz Rutul'lerin toprağına, siz de
Daucus'un ikizleri, birbirine çok benzeyen,
Larides'le Thymber, (çok hoşlanırdı ana-baba
birbirinizden ayıramıyor diye sizleri),
neşe kaynağıydı onlar için bu karıştırma
ama şimdi Pallas acı bir ayırım sağladı:
Senin Thymber biçti attı Evander'in kılıcı
başını; senin de kopmuş sağ elin, Larides, bak,
arayıp durmakta sahibini ve yarı ölü
parmakların kıpır kıpır arıyor kılıcını.
Pallas'ın uyarısıyla ateşlenen ve onun
parlak başarılarını gözleriyle izleyen
Arcadia'lılar silahlandı düşmana karşı,
bir duygu içinde utançla acı karışımı.
O zaman Pallas şişledi Rhoetus'un kargısıyla
çift koşumlu arabasıyla önünden kaçarken:
bu ara, bu bir anlık gecikme oldu İlus'u
kurtaran:, uzaktan nişan alırken İlus için
güçlü mızrağıyla, vuruldu orta yerde kalan
Rhoetus: Yetkin Teuthras, senden, kardeşin Tyres'ten
kaçarken yuvarlandı arabadan, Rutul'lerin
dövdü durdu toprağını topuklarıyla cenkçi
can çekişirken: Nasıl çobanın beklediği yel
kalkınca tutuşturunca o da otlağı, yer yer,
alev alınca birdenbire, aradaki bölge,
yayılırsa Vulcanus'un, koskoca bir alana,
korkunç ordusu; üstten izlerse çoban, yengili,
utkulu alevleri, tıpkı öyle, cesareti

birleşince tüm yandaşlarının, neşeye boğdu
Pallas seni! Ama cenkte haşin, katı Halaesus
saldırdı düşmana, büzülüp kalkanı altına,
kurban etti o zaman Ladon'u, Demodocus'u,
Pheres'i; alev saçan kılıcıyla sağ elini
kopardı, boğazına saldıran Strymonius'un;
taş fırlattı yüzüne Thoas'ın, kemiklerini
saçtı parça parça kanlı beyniyle; Halaesus'u,
ormanlarda saklıyordu babası, kaderini
bildiğinden, yaşlanıp da çözülünce aklaşmış
gözleri ölüme, el koyup kutsadı Parca'lar
Evander'in silahlarına genci. Dua etti,
sonra saldırdı Pallas ona: "Şimdi Thyber baba.
Demirini tartarak savurduğum şu silaha
mutlu bir kader ver, haşin Halaesus'un bağrında
bir yol sağla. Bir silahı, giysilerini onun
asacağım meşenin dalına senin!" Tanrı da[1]
işitti bunları. Halaesus koruyayım derken
kalkanıyla İmaon'u, savunmasız bıraktı
bağrını, mutsuz, Arcadia kargısına. Ama
cenge çok katkılı Lausus istemedi yiğidin
ölümünden tüm safların dehşete düşmesini.
En başta Abas'ı hakladı karşısına çıkan,
savaşı düğümleyen ve utkuyu geciktiren.
Arcadia'nın evlatlarını serdi yerlere.
Etrüsk'ler serildi yere ve sizler, Troia'lılar,
Grek'lerin yok edemediği varlıklar, sizler de!

1 Yağlı kurban bağırsaklarını, içeriklerini ilkin Capitolium'daki bir meşenin üzerine Romulus asmış ve orada bir İuppiter Feretrius tapınağı yaptırmış, efsaneye göre.

Ordular girişti birbirine karşı, eşitti
önderleri de güçleri de: Yığıldı son saflar
ön saflara, ne elin kolun, ne silahların
hareket etmesi olası artık: Şurdan Pallas
bastırıp sıkıştırıyor, burdan Lausus karşıdan.
Yaşları uygun, ikisi de güzel, pırıl pırıl;
gel gelelim ikisine de haram etmiş Kader
yurda dönüşü! O yüce Olympus'u yöneten,
katlanamadı aralarındaki çatışmaya,
ikisi buldu ölümü büyük düşman elinden.
Bu arada Turnus'un o Tanrısal kız kardeşi[1]
uyardı Turnus'u Lausus'a yardım etsin diye.
O da kuş gibi uçtu, yardı safları ortadan.
Görünce anddaşlarını: "Cenge son verin şimdi,
tek başıma Pallas'a ben saldıracağım. Pallas
yalnız benim payıma düştü. Ah, keşke görseydi
babası da bu durumu ne kadar isterdim!"
Böyle dedi, buyurduğu yerden çekildi hepsi,
buyruğa şaşakaldı o zaman Pallas, Turnus'un
çevirdi gözlerini o koskoca bedenine;
Her şeyi gözden geçirdi uzaklardan, genç cenkçi,
vahşi bakışlarla, şu sözlerle karşılık verdi
zorbanın sözlerine: "Övgü kazanacağım ben
ya zengin ganimet kopararak, boyun eğerek
ya da parlak ölüme. İki kaderden de babam
sevinir. Vazgeç tehdit saçmaktan!" Böyle diyerek
saldırdı ovaya. Arcadia'lıların kanı
buz gibi dondukaldı yüreklerinde; sıçradı

1 Turnus'un kız kardeşi Iuturna kaynaklar Tanrıçasıdır. Bk. Açıklamalar.

Turnus, çifte atlı arabasından, yakınına
ulaşmaya hazırlanıyordu yaya olarak;
hani aslan yüksek gözlem yerinden, üst tarafta,
boğanın dikildiğini görür görmez ovada
uzaktan, nasıl atılırsa üstüne, Turnus'un
görüntüsü de tıpkı öyleydi, atılmaktayken.
Atacağı kargının erimi içinde sanıp
düşmanı, erken davrandı Pallas; "denksiz güçlerden
en cesur olana yardım eder raslantı" diye
umdu da, şöyle seslendi ulu göklere Pallas:
"Babamın konukluğu adına, yabancı gibi
paylaştığın sofralarımız adına, yalvarırım,
Alcides, yardım et büyük girişimime benim![1]
Can çekişirken görsün Turnus'un gözleri,
kanlı silahlarını benim yağma ettiğimi!
Yansısın gözbebeklerine yengili hayalim!"
Genci işitti Alcides, bastırdı yüreğinden
yükselen iniltiyi, boş yere aktı yaşları.
O zaman Tanrı Baba dostça dedi ki oğluna:
"Herkesin günü belirlidir, her insanın ömrü
kısa, değişmez kalır. Ama başarılarıyla
yaymak ününü ancak erdeme düşen bir iştir.
Yüce surları dibinde Troia'nın öldü gitti
onca Tanrı çocuğu, kendi oğlum Sarpedon da;
Turnus'u bile çağırıyor artık kaderleri.
Sağlanan ömrü vardı sınırına!" Böyle dedi,
çevirdi gözlerini sonra Rutul ovasından.
Ama Pallas olanca gücüyle attı mızrağı,

1 Alcides: Hercules.

çekti pırıl pırıl kılıcı, boş koydu kını.
Uçtu mızrak, saplandı omzunu örttüğü yere,
kıyısından kalkanın bir yol açarak kendine,
sıyırtarak geçti Turnus'un ulu bedenini.
O zaman Turnus uzun uzun tartarak, ucuna
sivri demir geçme sağlam mızrağını, Pallas'a
fırlattı şöyle söyleyerek: "Bak bakalım, silahım
daha iyi mi dalacak derinlere!" Mızrak da
onca demir, tunç lavhayla sarılıp çevrelenmiş,
boğa derisinden yapılmış kat kat kalkanı
deldi geçti titreyen sivri ucuyla çarparak,
zırhın engelinde saplandı koskoca göğsüne!
Pallas çekti aldı mızrağı yarasından
boş yere: Aynı anda, aynı yolu izleyerek
fışkırdı kanları ruhuyla birlikte.
Düştü yarasının üstüne, kapandı olanca
silahları da gümbür gümbür; can çekişirken o,
öptü kanlı ağzıyla düşman toprağı, Turnus'sa
dikilip üstüne, ... (E.D.)
"Arcadia'lılar, şu sözlerimi götürün siz
unutmadan Evander'e: Pallas'ı veriyorum
hak ettiği durumda babasına. Mezarına
koyma onuru, gömme avuntusu adına tüm
ne varsa, bağışlıyorum ona! Aeneas'ı
konuklamak ucuz patlamayacak Evander'e!"
Böyle deyip, bastırdı sol ayağıyla üstüne
cansız yatan Pallas'ın, ağır kılıç kayışını
kavradı, üzerine o günahı çizilmişti
Danaus kızlarının: Düğün gecesinde, kanlı

gerdek yatağında birçok genç boğazlanmış
korkunç biçimde; bunları Clonus, Eurytus'oğlu,
çok altın kullanarak kazımıştı o kalkana.
Şimdi de Turnus ele geçirdiği için bunu
utkulanıyor, bayram ediyor. İnsanın ruhu
bilmez geleceğini, habersizdir yarınından.
Gülerse yüzüne kaderi, kaçırır ölçüyü.
Gün olacak Turnus da çok pahalı ödeyecek
Pallas'ın ölümünü, "keşke sağ olsa!" diyecek,[1]
nefret edecektir yağmasından, yağma gününden.
Birçok anddaşı da koyarak kalkanın üstüne
götürdüler Pallas'ı, ağlayarak, inleyerek.
Ah ne büyük acı verecek o cenkçi, ne büyük,
nice onur atasına! Savaşa, Pallas, seni
sokan gün, sona erdiren gün oldu yaşamını!
Koydun yine de arkanda, bir çok Rutul cesedi.
Söylenti değil de, koştu bu büyük felaketin
kesin habercisi Aeneas'ın yanına, dedi:
"Senin yakınlarınla bak, ölümün arasında
kıl payı kaldı; bozguna uğrayan Teucer'lere
yardım vakti geldi çattı?!" Kavradı kılıcını
biçti attı Aeneas, önüne çıkan her şeyi.
Geniş saflar içinde yol açıyor silahıyla.
Seni, Turnus, yepyeni bir kıyımla küstahlaşmış,
seni arıyor o. Hiçbir şey görmüyor gözleri
Pallas'tan, Evander'den başka. Geldikleri zaman
bir yabancı olarak buraya, ilk yedikleri

1 Aeneas, XII. kitap son dizelerde, Turnus'un üstünde Pallas'ın kılıç kayışını görünce, onu öldürmeye karar verdiği zaman, çok pişman olacak Turnus.

yemek, sağ ellerini sıkarak anlaşmaları.
Sulmo'nun dört oğlunu yakaladı canlı canlı[1]
Ufens'in yetiştirdiği aynı sayıda genci,
Yeraltı hayallerine kurban etmek için tüm,
esir kanıyla sulamak için yalımlarını
yakmalığın. Ardından düşman bir mızrak savurdu
Magus'un üstüne uzaktan: Ama o ustaca
eğildi, uçtu gitti titreyen mızrak, Magus da
dizlerine sarıldı yakarıcı gibi, dedi:
"Man'ları aşkına babanın, yetişen İulus'a
beslediğin umut aşkınna, yalvarırım sana,
bağışla şu ruhumu oğlum için, babam için!
Saray gibi evim var, büyük hazine yatıyor
altında, derinde: İşli gümüş, altın gömüm var,
büyük som altınım! Benim ölümümle Teucer'ler
ulaşamaz ki utkuya! Ya bir kişinin canı
değiştirmez ki bunca kargaşayı!" Böyle dedi,
Aeneas da şu sözlerle karşılık verdi ona:
"Oğullarına sakla sen yine de şu dediğin
altın, gümüş yığınını! Çoktan yok etti Turnus
bu savaş pazarlığını, Pallas'ı öldürmekle.
İşte böyle düşünüyor Man'ları da babamın
İulus da!" Böyle dedi, sol eliyle tolgasını
tuttu Magus'un, arkaya attı başını sonra,
sapladı kılıcı sapına dek, yakarmaktayken!
Yakınlardaydı Haemonides, Phoebus'la Trivia
rahibi, kurdele sarıyordu şakaklarına,

1 Yakmalık (rogus), ölülerin üstünde yakıldığı odun yığını. Burada Romalılardaki ölü yakma âdetlerine değiniliyor. Homerus'ta Patroclus yakılırken esirler de kurban edilmiştir, Vergilius bu geleneği Roma'ya aktarıyor.

kutsal bir şeritle tutturulmuş; baştan aşağı
parlak giysileri, silahlarıyla göz alıcı!
Aeneas kovalar onu tüm savaş alanında,
yere düşünce, basarak üstüne kurban eder;
koskoca gölgesiyle kaplar üstünü rahibin.
Serestus toplar onun silahlarını, takınır
omuzlarına, sana sunmak için, kral Gradivus![1]
Ganimet diye. Vulcanus'un kökeninden inme
Caeculus ve Mars'ların dağlarından gelme Umbro
düzenlediler Rutul saflarını. Buna karşı
çılgına döndü Dardanus'oğlu ve sol elini
kopardı Anxur'un, kalkanın göbeğiyle birlik:
-büyülü bir söz söylemişti Anxur, hem etkisi
olacak diye de inanmıştı sözünün: Göğe
çıkacaktı belki ruhu, ak saçlar, uzun yıllar
söz vermişti kendine.- Su perisi Dryope'nin
kırlarda kalan Faunus'tan doğurduğu Tarquitus,
parlak silahlarına güvenerek karşısına
çıktı öfkeden yanıp tutuşan yiğidin. O da
geri alıp savurdu mızrağını, bedenine
çaktı zırhının, kalkanının ağır yükünü.
Toprağa serdi başını yalvarırken boş yere,
birçok şeyler söylemek isterken; hâlâ ıpılık,
cansız bedenini kütük gibi yuvarlayarak,
şöyle konuştu düşman yürekle: "Sürün yerlerde,
sen korkunç adam! İyi bir ana toprağa seni
gömmeyecek, ata höyüğünü yüklemeyecek
üstüne! Ya leş kuşlarına yem olacaksın sen

1 Gradivus, Tanrı Mars'ın bir lakabıdır, eskiçağda gradior: ilerliyorum fiilinden çıktığı kabul edilirmiş, "gradivus: savaşa giren" anlamında.

ya da denize gömülerek sürükleneceksin
sularla, aç balıklar yalayacak yaralarını."
Hemen düştü peşlerine Anteus'la Lucas'ın,
Turnus'un ilk saflarının, güçlü Numa'nın, bir de
ulu ruhlu Volcens'in oğlu kızıl Camers'in.
Volcens en zenginiydi Ausonia boylarının
sakin Amyclae'de hüküm sürüyordu. Derler ki,[1]
yüz kollu ve yüz elli, ağzından, bağrından
yalımlar saçan Aegeon, karşı koymakta iken
şimşeklerine İuppiter'in, tamam yüz kalkanı
vuruyorsa birbirine, yüz kılıcı kınından
çekiyorsa nasıl, onun gibiydi Aeneas da.
Bir kez ılınınca bıçağı, yengi kazanarak
kastı kavurdu tüm ovayı! İşte Niphaeus'un
dört koşumlu arabasına, göğüslerine de
karşı duruyor atların; uzun adımla giden,
öfkeden titreyen Aeneas'ı görünce atlar da
çeviriyorlardı yollarını korku içinde.
Saldırıyorlar geriye, savurup atıyorlar
sürücüyü itiyorlar kıyıya arabayı.
Bu arada Lucagus göründü kargaşalıkta,
çift koşumlu ak arabayla, kardeşi Liger'le.
Liger gemleri yönetiyordu sert Lucagus da
savuruyordu çektiği kılıcını. Aeneas
dayanamadı böyle azgın çılgınlığa, vardı
üstlerine, bir dev gibi göründü mızrağıyla;
Liger dedi ki o zaman: .... (E.D.)
"Diomedes atları değil bunlar: Şu gördüğün

1 Bk. Açıklamalar, Amyclae.

ne Achilles'in arabası, ne Phrygia kampı!
Şimdi bitecek savaş, yaşamına son verecek
bu topraklar!" Aklı yitik Liger'in ağzından
işte bu sözler döküldü. Ama Troia'lı yiğit
karşılık vermedi buna; savurdu kargısını
düşmana. Lucagus eğilmiş kamçılar gibi
atları uyarırken kılıcıyla, sol ayağını
uzatarak hazırlanıyordu çarpışmak için.
O zaman parlak kalkanının alt yanından girdi
mızrak, parçaladı sol kalçasını; arabası
devrildi, yuvarlandı düzlükte, can çekişirken
acı sözler söyledi dindar Aeneas da ona:
"Atlarının yavaş gidişi değil arabanı
yere yıkan ya düşmanların etkisiz hayali,
değil atlarını bozguna uğratan! Sen kendin,
Lucagus, sen atladın arabadan koyuverip
gemleri!" Böyle diyerek yakaladı atları.
Kardeşi uzatıyordu silahsız ellerini,
aynı arabadan, mutsuz, düşüp serilmiş yere.
"Senin aşkına, senin gibi yiğidi yaratan
anan baban aşkına, Troia'lı yiğit, bağışla
canımı bana, acı yakarana!" Aeneas da
başka şeyler de yakaran adama: "Demin böyle
demiyordun! Sen de geber! Yalnız bırakır mı hiç
kardeş kardeşi!" Kılıcını sapladı o zaman
göğsüne, gizli, derin köşelerine ruhunun.
İşte böyle ölümler saçtı savurdu Troia'lı
önder ovalarda, sel gibi, kara hortum gibi
kastı kavurdu. Sonunda bir çıkış yaptı birden,

genç Ascanius'la boş yere kuşatılmış gençler
ordugâhtan dışarı bırakıp mevzilerini.
Bu arada İuppiter lafa girişti İuno'yla
kendiliğinden: "Kız kardeşim, hem de canım eşim!
Dediğin gibi, Venus desteklemekte Troia'nın
güçlerini, evet, yanlış değil düşüncen senin.
Cenkçilerin bileği kuvvetli değil cenkte,
ne cesaretleri atak, ne de tehlikeye karşı
dayanıklı onlar!" Başını sallayarak İuno
yanıtladı Tanrıyı: "Neden hırpalıyorsun sen,
benim çok yakışıklı eşim, şu üzgün halimde
katı buyruklarından senin korku içindeyken?
Sevseydin beni eğer eskisi gibi, şimdi de
sevmen gerektiği gibi, 'olmaz!' demezdin bana,
her şeye kadir eşim, bu çatışmadan Turnus'u
uzaklaştırmama, sağ salim koruyabilmeme,
babası Daunus için! Yok yok, ölmeli de, şimdi
ödemeli cezasını, dindar kanıyla, Teucer'lere!
Ne var ki o adını kökenimizden alıyor,
Pilumnus onun dört göbek önceki atasıdır,
sık sık açık eliyle, bol gönlüyle donatmıştır,
senin tapınağını da türlü armağanlarla."
Göklerdeki Olympus'un kralı şöyle söyledi
kısaca: "Ölüme yargılı genç ölmesin bugün,
bir zaman tanınsın diyeyse rican, benim de
anlıyorsan böyle düşündüğümü, öyle olsun;
kaçır Turnus'u, kurtar üstüne çöken kaderden:
Buraya kadar hoşgörüye iznim var, ne var ki
bu ricalarının altında saklıyorsan eğer

herhangi bir affı, savaşın toptan kalkmasını,
değişmesini kaderlerin, boşuna umutlar
besliyorsun demek!" Gözyaşları içinde İuno:
"Ne olurdu sanki zoraki söylediğin sözü
bağışlasaydın gönlünde de, Turnus'a yaşam
sağlansaydı? Şimdi masum bir insanın üstüne
ağır bir son çökmüş, ya da ben boş hayalleriyle
sürüklenip gidiyorum gerçeğin! Keşke keşke,
oyuncağı olsaydım da hayali bir korkunun,
buyruklarını sen, her şeye kadir ulu Tanrım!
Çevirseydin daha iyiye!" Böyle söyleyerek
atıverdi kendini yüce göklerden aşağı,
buluta bürünerek salıverdi fırtınayı
İlium saflarına, Laurentum ordugâhına
havalardan. İçi boş, buluttan bir hayalini
yarattı o zaman, hafif, etkisiz gölgesini
Aeneas'ın, yüzünü verdi yiğidin, (ne tansık,
ne şaşılası tansık!) silahlarını da taktı
kalkanı da; oturttu başına zırhlı başlığı,
hayali bir ses verdi tüm akıldan yoksun bir ses,
öyköndü yürüyüşünü; dolanır durur derler,
hayaller havalarda hani, ölümün ardından.
Ya da uyuşmuş duygularımıza oyun eder
denir ya düşler, tıpkı öyle işte. Aeneas'ın
hayali de sıçrar hep ilk sıralarda, kışkırtır
neşe içinde cenkçiyi, silahıyla, sözüyle
hırpalar, Turnus da peşinden koşar durur onun,
ta uzaklardan ıslık ıslık, bir kargı savurur,
hayal de dönüverir sırtını, sıvışır gider.

Turnus da sanır ki, Aeneas dönmüştür: İçinden
boş bir umuda kapılır, yüreği altüst olur:
"Nereye kaçıyorsun Aeneas, yüz üstü koyma
söz verilmiş gerdeği! Dalgaları aşa aşa
aradığın toprakları sağlayacaktır sana
şu sağ elim!" Böyle atıp tutarak izler onu,
çekip çıplak kılıcı sallayarak; görmez ki
alıp götürmekte yeller, olanca neşesini!
Bir raslantı, dikiliyordu bir gemi kayanın
sivri çıkıntısına bağlı; salmış kıyıya
merdivenini, iskelesini yere indirmiş;
bu gemiyle gelmişti kral Osinius, Clusium'un
kıyısından. İşte sığındı bu gemi içine
titreyen hayali kaçan Aeneas'ın; Turnus da
koştu aynı hızla peşinden, aştı gecikmeden
yüksek köprüleri; pruvaya varır varmaz kesti
halatları Saturnus'un kızı, alıp götürdü
yükselen sularla kıyıdan ayrılan gemiyi.
Aeneas da çağırır cenge yok olan Turnus'u
kim çıkarsa karşısına kesin ölüme yollar.
(O zaman hafif hayal aramaz köşe bucağı,
karışıverir kapkara bulutlara, göklere
uçar.) Bu sıra Turnus'u alıp götürmektedir
dalgaların arasından bir hortum. Olanlardan
habersiz, kurtuluşuna lanetler saçaraktan
Turnus çevirir gözlerini geriye, arkadan
açar ellerini yıldızlara doğru, şöyle söyler:
"Her şeye kadir atam! Ne büyük bir suça layık
düşündün de beni, böylesine bir cezayı

çekmemi istedin? Nereye sürükleniyorum?
Nereden çıktım yola? Nasıl kaçmalıyım burdan?
Ne yüzle döneceğim? Laurentum'un surlarını,
görecek miyim yine ordugâhını? Kim bunlar
benim silahlarımın peşine düşmüş cenkçiler?
Kimini (ne günah!) dile gelmez bir ölümle ben
yüz yüze koymadım mı? Gözümün önünde şimdi,
duyuyorum iniltisini yere düşenlerin,
bozguna uğrayıp koşuşurken. Ne yapayım ben?
Hangi toprak beni daha derin yerlere gömer?
Yok yok, siz acıyın benim halime bari, yeller!
Sığ kayalıklara, vahşi kayalara vurun da
gemiyi, (ben Turnus yakarırım candan gönülden)
ne Rutul'ler ne de hatamı öğrenip Söylenti
izlemeye kalkışayım demesin beni orda!"
Böyle derken içinden bir oraya bir buraya
dönüp duruyordu: Bıçağını mı saplasındı
böğrüne, böylesi bir utanca düştüğü için,
çılgınca? Çıplak kılıcını mı soksundu bağrına?
Yoksa atılarak dalgaların ta ortasına
yüze yüze tutsun muydu bükümlü kıyıları?
Karşı çıksın mıydı silahlarına Teucer'lerin
yeniden? Her çareyi başvurdu üçer kez, üç kez
engelledi genci ulu İuno, acıyıp ona,
durdurdu. Kaydı gitti gemi derin denizleri
yara yara, dalganın, çalkantının yardımıyla,
ulaştı o eski kentine babası Danaus'un.
Ateşli Mezzentius da uyarısı üstüne
İuppiter'in, karıştı savaşa, utku kazanmış

Teucer'lerin saldırdı üstüne. Thyrrhen safları
koşuştu, hepsi saldırdı nefretle, kargılarla,
bir cenkçi, bir tek cenkçi üstüne yoğun olarak.
O da derin sulardan yükselen kaya gibiydi,
yellerin, koskoca dalgaların azgınlığına
göğsünü geren, göklerin ve denizin olanca
gücüne katlanan, ayakta dimdik kalabilen!
Dolichaon'un oğlu Hebrus'u yerlere serer,
onunla birlikte Lagatus'u, kaçak Palmus'u;
karşı koyan Lagatus'un da başını, yüzünü
ezdi bir taşla, dağdan kopmuş kaya parçasıyla.
Gevşek Palmus'un kesti bacaklarını koyverdi
kumlarda yuvarlansın diye; tüm silahlarıyla
süsledi omuzlarını Lausus'un, tuğuyla da
tolgasını. Hakladı Phrygia'lı Euanthes'i,
Mimas'ı da, Paris'in aynı yaştaki yoldaşı.
Anası Theano, doğurmuş onu Amycus'tan,
Cisseus'un kızı Hecuba'nın bir çırağıdan
gebe kalıp Paris'i doğurduğu aynı gece;
anasının memleketinde yatar Paris; korur
Mimas'ı Laurentum kıyıları, kimdir bilinmez,
tıpkı yüce dağlarda köpeklerin ısırıp da
sürdüğü domuz gibi, hani yıllar yılı onu
Venulus dağı korumuştur çamlıklar içinde,
sazlarıyla da beslemiştir Laurentum batağı;
ağlara yakalandığında direnir ayakta,
öfkeyle titrer, vahşi, dikilir omuzları da.
Kimsede yoktur öfkelenecek yürek, yanına
kılıçla varacak kadar! Kargılarla giderler

üstüne, tehlikesiz çığlıklarla hırpalarlar.
O da korkmaz ama, hangi yana döneceğini
şaşırır, gıcırdatarak dişlerini, sırtına
saplanan kargıları silkeler ya, tıpkı öyle,
Mezzentius'a karşı öfkeleri haklıysa da,
kimsede cesaret yoktur çekip de kılıcını
üstüne varmaya, uzaktan kargılar atarak,
çığlık çığlığa haykıraraktan yorarlar onu.
Eski Corythus memleketinden gelmişti Acron,
Yunan asıllı, sürgün olunca yüz üstü koymuş
gerdeğini: Mezzentius onu uzaktan görür,
orduları içinde kargaşalık çıkarırken,
kızıl tüyleriyle, nişanlısının armağanı
erguvan boyalı üstlüğüyle; yüksek duvarlı
ahırlar yöresinde dolaşan aç aslan gibi,
(çılğın açlık öyle akıl verir) kaçak keçiyi
görür belki diye, ya da bir geyiğin görünce
dallı budaklı boynuzlarını, nasıl açarsa
koskoca ağzını neşe içinde, kabartırsa
yelesini, sonra yumulursa bağırsaklara,
yalayıp durursa iğrenç ağzıyla korkunç hayvan
kanını avın........ (E.D.)
Tıpkı öyle çevik Mezzentius da hücum eder
yoğun düşmanın üzerine, serilir yerlere
mutsuz Acron, kara toprakları topuklarıyla
döver durur can çekişirken; kırılmış kargıyı
kanlara bular, ama aynı cenkçi Orodes'i
yere sermeye layık bulmaz kaçtığı sırada,
mızrağını savurarak gizli yara açmaya:

Arkasından koşup geçer karşısına, kalırlar
erkek erkeğe, düzenle değil, dövüşmek için
güçlü silahlarla: Alıp ayağının altına,
mızrağıyla bastırarak: "İşte koca Orodes,
yerlerde yatıyor ulu kahramanı savaşın!"
Yanındaki anddaşları ilahiler çağırdı
neşe içinde; Orodes de can çekişirken:
"Kim olursan ol, yengin cenkçi, uzun sürmeyecek
sevincin! Öçsüz kalmayacak ölümüm, senin de
gözlüyor yolunu aynı kader, aynı toprağı
öpeceksin sen de." Yanıt verdi Mezzentius da,
öfkeyle karışık, bıyık altından gülerekten:
"Şimdi geber sen! Ama benim üstüme atası
karar verecek Tanrıların, insanların!" dedi,
çekti çıkardı bedeninden kargıyı. Bir uyku
bastı, ağır bir dinginlik, demir gibi, cenkçinin
gözlerini, yumdu ikisini sonsuz geceye.
    Caedicus öldürdü Aecanthous'u, Sacrator da
Hydaspes'i; Rapo Parthenius'u ve çok güçlü
Orses'i; Massapus Clonius'u; Lycaonia'lı
Ericetes'i, biri düşüp gemsiz attan yerde
yatarken, öteki ayakta döğüşürken öldü.[1]
Ayakta ilerleyen Lycia'lı Agis'i de
atları gibi yiğit Valerus serdi yere.
Salius Thronius'u, Salius'u da Nealces;
ikisi de bir düzene kurban gitti, uzaktan

1 İzlediğimiz Lipsiae metninde 751. dizede: homo peditem pedes et Lycius processerat Agis dizesinin noktalamasını, Perlkampf'ın teklifini kabul ederek değiştiren Plésis Léjay (Hachette)'in şekli kabul edilerek çeviri yapılmıştır (hunc peditem. pedes et Lycius pro-cesserat Agis). 764. dizede (cum pedes incedit) ifadesi bu türden çeviriye yöneltti bizi.

atılan bir mızrakla okun oyununa.
Haşin Mavors denk yapmıştı yasını cenkçilerin
cenazelerini de: Denkti kıyımları, denkti
saldırıları yenenle yenilenin. Ne onlar
ne bunlar biliyor artık, sırtını dönmesini;
Tanrılarsa acıyor İuppiter'in sarayında
boşa giden öfkesine iki tarafın, böyle
çile çekmesine ölümlülerin. Bir yanda Venus,
ötede, ona karşı Saturnus'un kızı İuno
izliyorlar durumu. Soluk yüzlü Tisiphone
binlerce cenkçiyi ölümle kasıp kavurmakta.
İşte bakın, öfkeyle köpürerek Mezzentius
yürüyor ovada, tartarak koca mızrağını,
hani dev gibi Orion Nereus sularını
yaya olarak geçerken, koskoca bataklığın
sularını aşan omuzlarıyla kendine bir
yol açarken, ya da yüce dağlardan indirirken
yaşlı dişbudak gövdesini, sürünürse yerde
kökünü, örterse başını bulut, tıpkı öyle,
Mezzentius da geniş silahlarıyla ilerliyor.
Aeneas buna karşı, gözleye gözleye onun
hazırlanıyor karşısına çıkmaya, ordusunun
uzun yürüyüş kolları içinden. Öteki de
korkusuz, pervasız duruyor, soylu düşmanını
bekliyor, dikiliyor kaya gibi karşısına!
Bir mızrak atımlık mesafeyi kestirerekten
gözleriyle: "Benim için Tanrı olan sağ elim,
savaşmak üzere tartmakta olduğum mızraığım,
yardımcı olsun şimdi bana! Sana adıyorum,

Lausus, şu eşkıyanın bedeninden soyulacak
eşyaları, Aeneas'tan aldığım ganimetle
seni donatacağım!" Böyle deyip mızrağını
savurdu ıslık ıslık. Ama mızrak kalkanından
döndü onun, saplandı kaldı yüce Antores'in
tam böğrü ile karnı arasında, Hercules'in
yoldaşı Antores'in. Argus'tan gelmişti cenkçi,
bağlanmıştı Evander'e, bir İtalya kentine
yerleşmiş: Yere serildi zavallı, başkasına
adanmış bir yara yüzünden; dikti gözlerini
göklere, can çekişirken anımsadı yurdunu,
sevgili Argus'u. Dindar Aeneas da o zaman
bir mızrak savurdu: Aşıp geçti boş tümseğini
üç kat tunçla kaplı, üç kat ketenle, üç boğanın
sırtıyla örülmüş dokuyu, yerleştirdi karnına
gücü yetmedi mızrağın ilerlemeye, çekti
Aeneas hemen kılıcını, Etrüsk'lü cenkçinin
görünce kanının aktığını, neşe içinde,
bastı yerde debelenen düşmanın üstüne.
Sevgili babasına duyduğu bağlılığıyla
Lausus görünce bu hali, bir ah çekti içinden,
yaşlar yuvarlandı genç yiğidin yanaklarından.
Adını anmadan geçemeyeceğim senin de,
erken acı ölümünü, örnek yiğitliğini,
böylesi güzel davranışa gelecek kuşaklar
inanırsa eğer, ey her çağda anılası genç!
Geri aldı adımını Mezzentius, boş yere,
engellenmiş, sürüklüyordu kalkanına saplı
düşman mızrağı. Atıldı genç silahlar içine

karıştı; Aeneas sağ eliyle vuracakken tam
kılıcıyla, kaldırıp sağ elini engel oldu,
geciktirdi vuruşu. Anddaşları haykırarak
izlediler onu, oğlunun kalkanı altına
sığınarak baba geri çekilinceye kadar.
Kargı attılar, bozguna uğratmak istediler
düşmanı uzaktan, her tür kargı atışıyla.
Aeneas, çılgın gibi, büründü silahlarına:
bulutlardan hızla boşanınca dolu sağnağı,
nasıl çiftçisi köylüsü kaçarsa ovalarda,
yolcu da ırmak kıyısında güvenli sığınak
ararsa nasıl, ya oyuğunda yalçın kayanın,
hepsi nasıl beklerse dolu düştüğü süre,
işlerini görmek için, güneşin açmasını,
işte öyle, Aeneas da dört yandan çevrilince
savaş bulutuyla, katlanır dininceye kadar
yoğun atış, çatar Lausus'a, tehditler savurur;
"Nereye saldırıyorsun, susadın mı canına?
Neden kalkışıyorsun başından büyük işlere?
Yanıltıyor seni ilerisini hiç düşünmeden
babana olan sevgin!" Geri kalmıyor yine de
Lausus saldırıdan, çılgın! Dardanus'lu önderin
öfkesi kabarıyor gitgide, vahşileşiyor.
Parca'lar da topluyor artık kalan yünlerini
Lausus yaşamının: Sapladı kılıcı Aeneas
bedeninin ortasına, sapına kadar tamam.
Sivri uç da aştı geçti, tehditlerine göre
zayıf düşen silahı, hafif kalkanını gencin,
anasının ördüğü zırhı, yumuşak altınla.

Kanla doldu bağrı, uçtu gitti canı havaya,
kavuştu Man'larına, bıraktı acı içinde
bu dünyada bedenini. Ama Anchises'in oğlu
can çekişmekte olan gencin çehresine bakıp
şaşılası soluk görünce benzini, yürekten
derin bir ah çekti acıyarak haline, içi
ezildi, baba sevgisinin hayaliyle, sonra
uzattı elini: "Böyle soylu değerine denk
ne verebilir sana dinine bağlı Aeneas?[1]
Al, senin olsun silahların! Neşe veriyordu
onlar sana; Man'larına bırakıyorum seni,
küllerine atalarının, acınası çocuk!
Bir sevgi duyabiliyorsan hâlâ yüreğinde.
Ulu Aeneas elinden toprağa düştün diye
avutacaksın, mutsuz; zavallı öümünü."
Arkadan çıkıştı duraksayan anddaşlarına,
kendi kaldırdı yerden genci; Etrüsk âdetince
örülmüş saçları bütün kanlara bulanmıştı.

Bu arada Tiber'in akarsularında baba
yıkanıp dindiriyor kanlarını, bir kütüğe
dayanarak dinlendiriyor bitkin bedenini.
Ötede bir dala asılmış tunç tolgası orda
ağır silahları yatmış çimene dinleniyor.
Yöresinde seçkin gençler dikiliyor ayakta;
kendisi, bitkin, soluyor sık sık, bükülekalmış
boynu, göğsüne saçılmış upuzun sakalları,
Lausus'u soruyor durmadan, haberler yolluyor
geri dönsün diye, acılar içinde babası

1 Ölmüş bir cenkçiye silahlarını bırakmak, eskiçağda, ona onur vermek, saygılamak sayılırdı.

buyruklar yolluyor oğluna; ama anddaşları
cansız bedenini getirdiler silahlarının
üzerine yatırarak, gözyaşları içinde,
koca yaraya yenilmiş dev gibi Lausus'un.
Baba ruhu bu, sezinledi daha uzaklardan
ağıtlardan felaketi; ak saçını buladı
toza toprağa, kaldırdı ellerini göklere,
kapandı oğlunun bedeni üstüne: "Ah, oğul!
Böylesine mi yaşamak aşkıyla yanmaktayım,
hayat verdiğim oğlumun, düşmanımın eliyle
ölmesine katlanacak kadar, benim yerime?
Şu aldığın yaraların sayesinde mi baban
kurtarmış yaşamını? Ölümünün yüzünden mi
yaşamaktayım ben hâlâ? Hoy zavallı başım, hoy!
İşte şimdi gelip çattı mutsuz ölüm başıma![1]
Şimdi yara aldım derinlerden, adını şimdi
lekeledim, fırlattım seni krallığın tahtından,
asasından babanın ta uzaklara, hem de
kıskançlık duygusuyla sadece! Ödemeliydim
yurduma borcumu, yakınlarımın nefretine.
Keşke bin canım olsa da, bin kez ölüp ödesem
kefaretini suçlu yaşamımın! Oysa şimdi
yaşıyorum, ayrılmadım insanlardan, ışıktan!
Ama ayrılacağım! Böyle der demez kalktı
yaralı bacağı üstüne; derindi yarası,
ama yürümekte gecikse de, düşmedi yere.
Getirilmesini istedi atının: Süsüydü

1 Servius'un da desteklediği bir elyazmasına göre 850. dizedeki çevirisini verdiğimiz exitium yerine, exsilium kabul edilirse, o zaman çeviri şöyle: "işte şimdi geldi mutsuz sürgün başıma." Mezzentius kendisini şimdi, yani oğlunun ölümünden sonra, bir sürgünde hissedecek.

bu at onun, avuncuydu, hep onunla çıkmıştı
bütün savaşlardan, yengili. Üzgün üzgün duran
atına şöyle dedi: "Seninle birlikte, Rhaebus,
uzun yıllar yaşadık; ölümlüler için uzun
herhangi bir şey varsa bu dünyada, ya da bugün
yengi kazanıp, kanlı kalıtın (Aeneas'ın)
başını da getireceksin benimle, öcünü
alacaksın Lausus'un, neden olduğu acının;
ya da ne güç kullansak da başaramazsak bunu,
sen de öleceksin benimle birlik! Hiç sanmam ki,
yürekli atım! Yabancı buyruğa katlanasın,
efendiliğine Teucer'lerin layık olasın!"
Böyle dedi, bindi sırtına, yerleştirdi ata
alıştığı ağırlığı, kavradı elleriyle
uçları sivri mızrakları. Başı pırıl pırıl
yanıp sönüyordu tunçtan, tolgası at kılından
diken dikendi. Alayların arasına hızla
sürdü atı: Büyük utançla, acıyla karışık
tek yürekte kımıl kımıl kaynıyordu çılgınlık.
(aşırı baba sevgisiyle yiğitlik bilinci.)
Çağırdı o zaman koca sesiyle Aeneas'ı
üç kez. Aeneas da tanıdı onu, dua etti
neşe içinde: "Dilerim, anlı şanlı babası
Tanrıların! Dilerim ulu Apollon seninle
boy ölçüştürsün bizi......" (E.D.)
Böyle dedi, düşman çıktı karşısına mızrakla
cenkçinin, ama o: "Korkar mıyım hiçbir şeyden ben,
elimden alındıktan sonra oğlum, vahşi adam!
Beni mahvedebilmek için tek çaren buydu ya,

dehşet duymayız biz ölümlerden! Hiçe sayarım
tüm Tanrıları! Vazgeç beni korkutmaktan artık!
Göze alarak geldim ben ölümü, ama önce
şunları yolluyorum sana, armağanım olsun!"
dedi, savurdu kargıyı düşmana, sonra
bir başkasını sapladı geniş çember çevirip
yöresinde; ama kalkanı altın göbeğiyle,
karşı koydu Aeneas'ın. Mızrak atarak üç kez
dolaştırdı atını, soldan çember çizerekten
ayakta dimdik duran Aeneas'ın yöresinde,
üç kez korudu Troia'lı kahraman da kendini
tunç sığınağında, koca mızrak seline karşı.
Ama sonra usandı bunca gecikmeden, bunca
kargının ucunu çekip çıkarmaktan, bu denksiz
karşılaşmanın haksız çarpışması yüzünden
zorda kalınca, birçok çare dolandı içinden,
sonunda atıldı ortaya, savurdu mızrağı,
oyuk şakaklarına düşman atının; şahlandı
dört ayaklı, dimdik, nallarıyla dövdü havayı,
attı sırtından atlıyı; at da düştü, kapandı
üzerine, baş aşağı, çıktı omuz kemiği.
Troia'lı Latinlerin çığlıkları tutuşturdu
göğü; koştu Aeneas, çekti kılıcı kınından,
eğilip üstüne: "Hani nerde şimdi o korkunç
Mezzentius, vahşi gücü ruhunun?" Buna karşı
derinden soludu göğü, kendine gelince de:[1]

1 Eskiçağda, göklerde insana güç veren bir nitelik olduğuna inanırdı. Bu güç (bu ışık, nur) insanın yüreğine gökten iner, bu nedenle "hausit caelum" ifadesini "içti gökleri" diye çevirdik: Mezzentius gökleri içerek kendine geliyor, güç bulup konuşabiliyor. Aen. IV. 661'de Dido: "Hauriat hunc oculis ignem, secum nostrae ferat omina mortis" diye beddua ediyor,

"Acımasız düşman! Hakaret edip durman, beni
ölümle tehdit etmen neye? Günaha girmezsin
beni öldürmekle; ölmemek üzere gelmedim
çarpışmaya ben; girişmedi Lausus'um da benim,
böyle bir anlaşmaya seninle! Bir ricam var, bir tek,
izin ver aynı mezara gömülmemize bizim.
Biliyorum, şiddetli nefretlerle çevirmekte
yakınlarım tüm yöremi, engel ol çılgınlığa.
Tek dileğim bu, eş kaderli oğlumla birlikte,
aynı toprağa gömülmemizi sen sağla!" dedi.
Kendindeyken daha, saplandı boğazına kılıç,
dalga dalga akan kanlarıyla birlikte düştü
silahların üstüne, dağıldı havaya ruhu.

Aeneas da bu bedduaları içe içe ilerliyor suların üstünde, ilerde Pön savaşlarına dönüşecek, bu bedduaların acısı çıkacak. Bk. Aen. IV, 692: Caeli lucem quaesivit; Lucretius, De Rer. Natura: III, 505: hausit caelum.

XI. KİTAP

Bu sırada yükselen Şafak çıktı Okyanus'tan;
anddaşlarını gömmek için fırsat bulma derdi
çökse de Aeneas'ın yüreğine, ölümlerden
altüst olsa da ruhu, getiriyordu yerine
Tanrılara yaptığı tüm adakları en başta.[1]
Koca bir meşeyi, her yandan kesip dallarını[2]
dikti bir höyüğe, pırıl pırıl silahlarıyla,
daha şafak söker sökmez yengi kazanmış yiğit.
Donattı önder Mezzentius'un giysileriyle.
Senin utku anıtın olarak, ulu Bellipotens.
Oturttu üstüne kana bulanmış tolgasını,

1 Eskiçağda bir insan ölü görünce, kirlenmiş sayılırdı, bu kirden ancak bir kurban keserek arınabilirdi. Aeneas da anddaşlarını gömmeden önce kurban kesmek istiyor.

2 Burada meşe kütüğü Mezzentius'u temsil ediyor, kalkan sol elde taşınır gibi, cenkçinin soluna konmuş.

kırık kargılarını. On iki yerinden vurulmuş,
delinmiş tunç zırhını da cenkçinin, yerleştirdi
soluna; kını fildişinden oyulmuş kılıcını,
astı boynuna; utku kutlayan anddaşlarını
şöyle başladı yüreklendirmeye -yöresini
yoğun bir önder kalabalığı almıştı çünkü-
"Yiğitlerim! En gücünü başardık işimizin,
hiç korkmayalım artık biz, bundan sonrası için!
İşte şurda ganimetler, mağrur kraldan alınmış
ilk ürünler. İşte şurda, ellerimin altında
kral Mezzentius'un düştüğü hal. Şimdi de yine
bir kraldır hedefiniz, Latin surları, dosdoğru!
Savaşa hazırlayın ruhlarınızı, umutla
sarılın savaşa; göklerdeki Tanrılar bizim
sancakları kapmamızı, gençlerin çıkmasını
uygun görünce ordugâhtan, bir engel olmasın
karşınızda: Bir korku (aklınıza takılacak)
bir düşünce savaştan sizi alıkoymasın.
Bu arada gömülmemiş anddaş bedenlerini
bırakalım toprağa: Onlara vereceğimiz
tek onur bu, derin mekânlarında Acheron'un!
Haydi varın gidin ulu ruhlara, kanlarını
akıtarak bize bu vatanı sağlayanlara
geçikmeden yapın son görevinizi! En başta,
Evander'in acılı kentine yollansın Pallas.
Yiğitlikten yoksun değildi o, uğursuz bir gün,
apardı içimizden onu, attı acı ölüme!"
Böyle dedi gözyaşları içinde girdi eve.
Yere konmuş yatıyordu cansız Pallas'ın bedeni,

yaşlı Acoetes bekliyordu başında, vaktiyle
Arcadia'lı Evander'in silah taşıyıcısı,
pek uygun olmayan Tanrı belirtisi altında[1]
sevgili oğluna bu cenkte verilmiş yoldaşı.
Yöresini almıştı ölünün, bir sürü uşağı,
Troia'lılar, yas tutma âdetine uyarak hepsi,
saçlarını çözmüş tüm kadınları İlium'un
büyük bir ağıt tutturdu birden: Koca kapıdan
girince Aeneas, dövdüler bağırlarını,
yıldızları tuttu ahları. Acı hıçkırıklar
inletti kral evini. Aeneas da görür görmez
Pallas'ın arkaya yaslanmış başını, kar gibi
ak yüzünü, Auson mızrağıyla, genç bağrında
açılmış yarayı, boğuldu gözyaşlarına, dedi:
"Ah acınası çocuk! yüzüme gülüp dururken
kaderim çok mu gördü bana, görmeyesin diye,
krallığımızı bizim, dönmeyesin diye yengin,
baba evine? Yanından ayrılırken babanın,
Evander'e böyle söz vermemiştim senin için!
Sarılıp yollarken endişeler içinde beni
uyarıyorken büyük imparatorluğa karşı
'karşımdaki cenkçiler serttir' diye, 'bu boylarla
savaşmak katı lokmadır' diye. Belki de şimdi,
boş bir umuda kapılıp adaklar adıyordur,
armağanlarla donatıyordur bütün sunakları:
Bizse eşlik ediyoruz boğulup acılara,

1 Auspicium, rahiplerin kuşların uçuşuna, kurban bağırsaklarının durumuna, titreyişine bakarak yorumladığı tanrı istencelerinin belirtileridir. Bir kent kurulurken, bir eyleme geçilirken ya da savaşa başlarken sorulurdu bu kehanetler. Bu çocuk için, Pallas için, savaşa başlarken, hayırlı belirtiler gelmemiş olduğu belirtiliyor.

yersiz onurlarla onu, uğurluyoruz şurda
cansız yatan, gökteki Tanrılara bundan böyle
hiçbir şey borçlu olmayan yiğidi. Ah Evander!
Mutsuz baba! Göreceksin oğlunun iç acısı
cenaze törenini. Beklenen dönüş bu muydu,
beklenen utku! Bu muydu verdiğim sözler benim!
Ama Evander oğlunu, yüz karası bir yarayla
ölmüş görmeyeceksin. Kaçıp canını kurtarmış,
bir oğlun babası olarak lanet okumazsın!
"Keşke acımasız ölümle yok olsaydı" diye.
Hoy başıma gelen! Ne büyük destek yitirdin sen,
Ausonia! Ne büyük destek yitirdin sen İulus!"
Böyle yanıp yakıldıktan sonra, buyurdu yiğit
yürekler acısı bedenin kaldırılmasını.
Bütün ordudan seçilmiş bin cenkçiyi yolladı
büyük onurlarla eşlik etsinler, babasının
ortak olsunlar diye gözyaşlarına. Bir damla
merhem olsa da onulmaz acısına, yine de
bir avuntu olacaktı mutsuz baba için!
Başkaları çarçabuk koca yemiş dallarından,
meşe sürgünlerinden bir tabut ördü,
yığdılar odunları yakmalık için, üstünü
örttüler yeşilliklerle, koydular genç yiğidi
bir yatak üstüne, çayır otlarıyla döşenmiş.
Çiçekti sanki, genç kızın elleriyle toplanmış,
yumuşak menekşe, ya yarı solmuş sümbül gibi,
toprak anası beslemese bile, güç katmasa da,
ne rengi atmış ne de bozulmuş biçimi.

Getirdi Aeneas o zaman iki kat giysiyi,
altınla işli, kabartmalı erguvan üstüne;
bunları vaktiyle Sidon'lu Dido elleriyle
yapmış, işlemişti seve seve onun için;
atmıştı atkılarını ince altın tellerle.
Birisini giydirdi genç adama üzgün üzgün,
son onur belirtisi olarak, ötekiyle de,
yakılacak saçlarını sardı örtü yerine.
Ayrıca Laurentum'lulardan alınmış, ilk savaş
yağmasını yığdırdı bir yere, uzun bir dizi,
yiğitler taşısındı bunları; kattı atlara
talan ettiği bütün mızrakları da düşmandan.
Ellerini arkada bağlattı tüm esirlerin,
göndermek üzere Yeraltındaki hayallerin
arasına, boyunları vurularak kanları
saçılacaktı yalımlara. "Takınsınlar!" diye
buyurdu, önderlerin de düşman silahlarını,
ve de üstlerine kazılmasını adlarının.
Yaşla çökmüş mutsuz Acoetes de getirildi,
kimi dövüyordu bağrını yumruklarıyla da,
kimi de tırnaklarıyla yırtıyordu yüzünü,
uzandı kaldı upuzun bedeniyle yerlerde.
Rutul kanlarına bulanmış tüm arabaları
getirdiler ve cenkçinin süsten arı atını,
Aeton'u; ağlıyordu iri iri yaş dökerek
ıslatıyordu yüzünü. Kimisi de getirdi
mızrağını, tolgasını: Başka eşyalarını
yengili Turnus ele geçirmişti ya. Ardından
geliyordu bir alay, acı içinde: Teucer'ler,

Thyrrhen'ler, Arcadia'lılar bütün, çevirerek
silahlarını yere. Koca alay dizilince[1]
yola upuzun, durdu Aeneas, bir iç geçirdi
derinlerden, şöyle dedi: "Aynı korkunç kaderi
savaşın, çağırıyor bizleri gözyaşlarına
yeniden: Selam olsun benden sana sonsuza dek,
ulu Pallas! Sonsuza dek elveda!" Konuşmadı
daha fazla, arkadan yöneldi yüce surlara,
çevirerek adımını ordugâha dosdoğru.
Sözcüler gelmişti Latin kentinden, ellerinde[2]
zeytin dalları, kayrı dilemek için: Vurulup
toprakta yatan bedenlerini versinler diye
cenkçilerinin, bir de höyüğe koymalarına
izin versinler diye: Çarpışmak olur muydu hiç
ışıktan yoksun kalmış yenilmişlerle?
Korumalıydı önder az önce ev sahibimiz,
kayınbabamız dediklerini. Yadsınmayacak
ricaları hoş karşıladı iyi kalpli Aeneas,
şöyle dedi ayrıca: "Ne türlü layıksız kader
savaşa ve bizimle dost olmaktan kaçınmaya
zorladı sizi, Latin'ler! Ölmüşleriniz için
barış mı istiyorsunuz benden, Mars'ın biçtiği
kader yüzünden yitirdikleriniz için? Asıl
yaşarken bile yapmak isterdim onlara bunu.
Bu yeri, ülkeyi ayırmasaydı alın yazım
benim için, hiç gelir miydim bu topraklara ben?
Cenge girer miydim bu boyla? Konukluğumuzu

1 Silahları yere doğru tutmak yas belirtirdi eskiçağda.
2 Barış istemek için gelenler ellerinde bir zeytin dalı tutarlardı, kurdeleyle süslenmiş, buna velamenta denirdi. Zeytin Athena'nın kutsal ağacıydı.

bozdu kralınız, asıl Turnus'un silahlarına
güvendi; daha adil olurdu göğüs gerseydi
ölüme, Turnus döğüşüp savaşa son vermeye,
Teucer'leri burdan kovmaya hazırlanıyorsa,
benimle vuruşmak daha yakışırdı silahla,
o zaman Tanrı ya da bilek gücü, hangisinin
korursa hayatını, o yaşardı. Şimdi gidin,
yakın alevlerde zavallı yurttaşlarınızı!"
Böyle dedi Aeneas. Onlar da donakaldılar,
sessiz sedasız: Bakıp durdular yüzlerine
birbirlerinin. Genç Turnus'tan sürgit nefret eden,
onu suçlayan yaşlı Drances şöyle girdi söze:
"Ey ünü büyük yiğit! Silahlarıyla daha ünlü
Troia'lı! Seni nasıl övsem, eş tutsam gökteki
Tanrılara? Önce hak duyguna mı hayran olsam,
yoksa yiğitliğine mi cenkteki? Yurdumuza
götürürüz bu sözleri, şükran duygusuyla.
Kader fırsat verirse bizlere, birleştiririz,
seni kralımız Latinus'la. Turnus anlaşmalar
arasın dursun artık başka yerde, surları da,
dikeriz kaderlerin söz verdiği; taş taşırız
omuzlarımızda Troia için hep seve seve."
Hepsi de titreyerekten evetledi bu işi.
On iki gün koydular silah bırakışımına.
Bu anlaşma sayesinde Teucer'ler Latin'lerle
birbirine karışıp dolaştılar ormanlarda,
tehlikesiz yayıldılar, o sırtlarda. Çift yüzlü
balta altında ulu dişbudak inledi durdu;
yere devirdiler göklere yükselmiş çamları,

bodur meşeyi, kokulu sedirleri yardılar
baltayla hiç durmadan, taşıdılar gıcır gıcır
hep inleyip duran kağnılarla dişbudakları.
Söylenti uçtu gitti şimdi böyle büyük yasın
habercisi olarak, doldurdu kral Evandrus'un
evini, surlarını; oysa az önce Pallas'ın
utkusunu bildirmişti Latium'a. Saldırdı
Arcadia'lılar kapılara, eskiden kalma
âdete göre kavradılar yas çıralarını,
yol ışıdı uzun sıra çırağı dizisinden,
yansıdı ışıkları geniş alanda ovaya.
Phrygia ordusu da geliyordu karşıdan,
döve döve bağırlarını: Birleşti ordular.
Surlara yaklaştıklarını görünce analar,
tutuşturdular çığlıklarıyla yas dolu kenti.
Ama hiçbir güç tutamadı Evander'i, geldi
herkesin ortasına, yere bırakılınca da
Pallas'ı taşıyan sedye, kapandı üzerine
sımsıkı yapıştı, ağladı, inledi durmadan,
söz söyleyebilecek hale gelince de yaşlı:
"Babana verdiğin söz, ah Pallas, böyle değildi!
Vahşi Mars'a güvenmekten sakınacaktın hani!
Bilmez değildim, silahla kazanılan utkunun,
ilk çarpışmanın ne tatlı olabilir onuru,
nasıldır genç savaşçının zavallı ilk ödülü!
Kapımızı çalan katı deneyimi savaşın!
Ah, hiçbir Tanrının kulağına ulaşamayan
dileklerim, ricalarım! Sen de, çok kutsal eşim,
ölüp gittin ya, ne mutlu sana! Böyle acıdan

kurtulduğun için! Bense baba olarak aştım
yaşam kaderini insanın, oğlumun ardına
kalmak içinmiş meğer! Keşke Troia'lı birlikle,
anddaşlarla gitseydim de, Rutul silahları
yağsaydı başıma! Ah, keşke kendim verseydim de
canımı, şu görkemli alay, Pallas'ımı değil,
beni getirseydi eve! Suçlayacak değilim
sizleri, el sıkışarak, konukluk bağlarıyla
birleştik diye, Teucer'ler; buymuş alnımın yazısı
ihtiyar yaşımda demek! Gencecik bir yaşta
aldıysa da ölüm oğlumu, önce binlerce Vols'u
kılıçtan geçirdiği için bari, Teucer'leri
Latium'a götürürken düştüğü için toprağa
ferahlık duyacağım; hem ben dindar Aeneas'ın,
büyük Phryg'lerin, Tyrrhen önderlerin, ordusunun,
hepsinin senin onuruna yaptıkları gibi,
bir cenaze töreni yapamazdım sana Pallas!
Kılıcınla ölüme yolladıklarından, sana
daha büyük anıtlar yapıyor onlar, oysa sen
Turnus, silahlarının arasında dikilirdin,
koskoca bir kütük gibi, Pallas'ın yaşı eğer
yıllarla güç bulacak kuvveti de eş olsaydı
seninkine! Ah! Mutsuz başım! Neden Teucer'leri
alıkoyuyorum savaştan? Gidin haydi, gidin,
şu sözleri götürün kralınıza, unutmadan:
"Yok olduktan sonra Pallas'ım, şu sefil yaşamı
sürdürüyorsam hâlâ, nedeni senin bileğin;
senin bileğin Turnus'u oğluna, babasına
vermekle yükümlü, görüyorsun: Hizmetlerime

karşılık tek şey istiyorum senden ve kaderden:
Yaşam zevkleri değil aradığım (haram oldu
hepsi bana artık) oğlumu yerin altındaki
Man'lara ulaştırmak, tek isteğim, dileğim!"
O sırada getirmekteydi iyilik veren günü
mutsuz insanlara Şafak, işle, çabayla birlik.
Aeneas babayla Tarchon, bükümlü kıyıda
yakmalıklar diktiriyorlardı artık, cesedini[1]
getiriyordu herkes kendi akrabalarının,
atalarının yolunca yöntemince oraya.
Uğursuz ateş alttan yakılınca, kara kara
dumanlar kapladı yüce katlarını göklerin.
Tutuşturulmuş yakmalığın yöresinde üç kez
dolandı cenkçiler, pırıl pırıl silahlarıyla,
üç kez atlılar acıklı cenaze ateşinin
çevresinde geçit töreni yaptı, bağırdılar
lu lu diye, saçtılar gözyaşlarını toprağa,
silahlarının üstüne: Yiğitlerin çığlığı,
borazanların çın çın ötmesi göklere vardı;
kimisi atıyordu öldürdüğü Latin'lerden
soyduğu ganimeti: Başlıklar, işlenmiş kılıçlar,
gemler, kıpkızıl dönen tekerlekler; kimisi de
bilinen armağanları: Ölü kalkanlarını,
kendilerine uğur getirmemiş silahları.
Çok öküz kurban edildi yörede Ölüm için,
incecik tüylü domuzlar, tarlalardan alınmış
koyunlar boğazlandı, alevlerin üzerinde,

1 Yakmalık (rogus), üstünde, o çağın âdetine göre, ölülerin yakıldığı odun yığınıdır (pyra). Yunanca pyr=ateş demek. Ölülerle birlikte silahları, düşmandan alınan gaminetler, esirler yakılırdı kurban edilerek.

parlak yıldızlar çakılmış gökleri nemli gece
dolandırıncaya dek, alamadı gözlerini,
izledi cenkçiler yanmasını anddaşlarının,
koruyup söndürmedi yarı yanmış odunları.
Öte yandan sayısız yakmalığı sıra sıra
yükseltti mutsuz Latinler de, gömdüler toprağa
çok yiğidin bedenini: Bir kısmı götürüldü
komşu ovalara da teslim edildi kentlerine,
gerisi, koca, karmakarışık ceset yığını,
yakıldı tüm, sayılmadan, saygı gösterilmeden.
Her yanda geniş ovalar aydınlandı o zaman,
sık sık yakılan ateşlerle yarışır gibi.
Üçüncü gün gökten kovarken serin gölgeleri,
saldırıyordu acılı yaslı bir kalabalık
deşiyordu kabarmış külleri karmakarışık,
ateşin içinden kemikleri ılık toprakla
örtüp saygılamak için. Ama asıl çığlıklar,
en büyük kısmı yasın, çok zengin Latinus'un
kentinde, evindeydi: Analar, mutsuz gelinler,
yaslı kız kardeşlerin aziz kardeşleri için
sızlayan yürekleri, babadan yoksun yavrular,
lanetler saçıyorlar iğrenç savaşa, Turnus'un
gerdeğine, İtalya krallığına ve en büyük
onurlara göz diktiği için: "Kendi çarpışsın,
diyorlar, kendi sorununu çözsün kılıçla!"
Üstüne varıyor bu sözlerin, vahşi Drances de,
sadece Turnus'un dövüşmeye çağrıldığına,
sadece onun çarpışmak için istendiğine
tanık oluyordu. Buna karşı Turnus'tan yana

her kafadan bir ses çıkıyor, her şey söyleniyor;
Kraliçenin büyük adı da o sıra Turnus'u,
koruyor, hizmetleriyle, türlü utkularıyla
taçlanmış ünü destek oluyordu genç yiğide.
Bu çalkantılar, harlı kargaşalık içindeyken,
bu acıların üstüne, işte Diomedes'in
o büyük kentinden geldi elçiler üzgün üzgün,
şu yanıtla: "Bunca zahmet, masraf karşılığında
bir şey elde edilemedi, ne armağan, altın,
ne de onca yakarma yaramadı hiçbir işe.
Silah arkadaşı bulmak ya da Troia kralından
barış istemek kalıyor Latinler için sade!
Ezildi derin yasının altında kral Latinus.
Tanrıların öfkesi, gözlerimizin önünde
dikilen şu taze höyükler uyarmakta bizi:
Aeneas apaçık istencesiyle kaderlerin
yönetilmektedir! Bu durumda kral davet etti
büyük kurultay'ı yüce sarayına, kendine
bağlı uyrukların önde gelenlerini. Hepsi
toplandı, doldurdular yolları, çabuk vardılar
saraya. Oturuyordu kral, üzgün bir çehreyle,
hepsinin yaşlısı, hepsinden önde, asasıyla
Latinus. O zaman Aetolia kentinden gelmiş
elçilerden getirdikleri haberi buyurdu
konuşsunlar diye, verdikleri yanıtları da
söylemelerini istedi sırayla. Sustular,
Venulus buyruğa uyup şöyle başladı söze;
"Diomedes'i ve Argus ordugâhını gördük,
yurttaşlarım, her rastlantıyı yenerek, yolları

aşa aşa, İlium kentini yerle bir eden
bileğe eriştik, ellerimizle koymuş gibi.
Argyripa kentini kurmuş o, baba soyunun
adını vermiş, ele geçirince Garganus'u,
İapygia ovalarında. Bizleri içeri
alıp konuşma izni verdiler, biz de sunduk tüm
armağanlarımızı: Adımızı, yurdumuzu,
bize savaş açanları, Arpi'ye gelişimizin
bildirdik nedenlerini. Dinledi dinledi de
sonra sakin bir çehreyle, şu sözleri söyledi:
"Mutlu boylar, Saturnus krallığı, eski çağların
Ausonia'lıları! Hangi kader bozdu sizin
huzurunuzu? Savaşı öğütlüyor sizlere
körükörüne? İlium topraklarına, bizden
kim saygısızlık ettiyse -yüksek surları altında
savaşarak acı çekenlere ve Simois'in
sularıyla yıkanan yiğitlere hiç sözüm yok!-
anlatılmaz işkencelere uğruyoruz bütün,
bu dünyada çekiyoruz cezasını suçların.
Priamus'un bile merhamet edeceği bizler,
bir avuç insan! Uğursuz yıldızı Minerva'nın,
Euboea kayaları, intikam alan Caphereus
bilir bunları! Bu seferden dönüşte atılıp
karşıt kıyılara, Atreus'oğlu Menalaus,
sürgün olup gitti Proteus sütunlarına dek.[1]
Odysseus da gördü Cyclops'larını Etna'nın.
Anlatayım mı krallığını Neoptolemus'un?
Yere serilen İdomeneus'un Penat'larını?

1 Proteus, geleceği bilen, türlü biçimlere irebilen Deniz Tanrısı. Menelaus Troia dönüşü, fırtınaya tutularak, Mısır'da kalmıştır. *(Odys. IV. 354)*

Bir de Libya kıyısında oturan Locri'leri?[1]
Büyük Argus'luların Mycenae'li önderi de[2]
menfur karısının eliyle, evinin önünde
öldü gitti de, yenik düşmüş Asya Tahtına
kuruldu bir ırz düşmanı. Tanrılar yurduma benim
dönmemi hiç istemiyor, özlediğim eşimi,
güzel Calydon kentini kıskanıyor görmemi,
diye sayıp dökeyim mi sırayla? Bugünlerde
gözlerimin önünden geçiyor korkunç tansıklar,
ölen arkadaşlarım uçtu tüylere bürünerek[3]
havalara, ırmakların üstünde kuş olarak
uçuyorlar. -Hoy yakınlarımın uğradıkları
vahşi işkence!- kayaları dolduruyorlar[4]
ağlamaklı sesleriyle; kılıcımla saldırdım
Tanrısal bedene, Venus'un sağ elinde yara[5]
açıp saygısızlık ettim diye, o günden öte,
ben çılgın da beklemeliydim ya bu olayları.
Yok yok itmeyin beni böyle bir çatışmaya!
Pergama yıkıldıktan sonra, Teucer'lerle benim
hiçbir kavgam yok! Eski kötülükleri anmak da
sevinç duymak da istemem. Ata kıyılarından
getirdiğiniz armağanları geri götürün
Aeneas'a. Göğüs gerdik korkunç silahlarına,
boy ölçüştük karşı karşıya bilek gücümüzle.
İnanın bana, kalkanının üzerinde nasıl

1 Locri'lerle Troia savaşının ilişkisi bilinmiyor.
2 Aegistus, Agamemnon'un karısı Clytaemnestra'nın âşığıdır.
3 Venus, saygısızlık ettiler diye Diomedes'in arkadaşlarını birer kuş haline sokmuş.
4 Garganus'un kuzeyindeki adalara Diomedes adaları denirmiş.
5 Diomedes Troia'nın kuşatılması sırasında Aeneas'ı kurtarmak isteyen Venus'u elinden yaralamıştır.

yükseliyor, nasıl güçlü fırlatıyor bükerek
silahlarını, denedim de gördüm gözlerimle.
Ayrıca İda toprağı yetiştirseydi böyle
iki yiğit, İnachus'un kentine dek gelirdi
Dardanus'lular, yasa bürünürdü Graecia da
kaderi döndü diye! Çetin Troia surlarının
alınmasına engel olduğu süre Hector'un,
Aeneas'ın bilek gücü, Grek'lerin utkusu
asılı kaldı havada, on yıl geriye gitti.
İkisinin de uluydu ruhu, göz alıcıydı
silahları. Aeneas'sa daha da önde gider
dindarlığı, insanlığıyla. Anlaşma yaparak
öngörülen koşullarda, birleşin aranızda,
ama çarpışmaktan da kaçının siz silahlarla!
Duydun verdiği yanıtları, çok yetkin kralımız,
büyük savaşın üstüne ne düşünmekte o kral!"
    Böyle der demez elçiler, çeşitli titreşimler
gelip geçti yüzünden altüst olmuş Auson'ların:
Tıpkı derin bir burgaçta hızla akan sellerin
kayalar içinde çıkardığı çağıltı gibi,
çatlayan dalgaların yansıması gibi bütün
yakın kıyılarda! Yatışınca ruhları, sakin
kalınca yüzlerindeki titreşim, Tanrılara
yakarıp önce, yüksek tahtından kral, başlar söze:[1]
"Böyle önemli konuda karar vermeden daha
devlet yararını tartışmak isterdim, Latin'ler,
hem böylesi daha iyi olurdu, kuşatmışken
surları düşmanlar, toplamaktansa kurultayı,

1 Roma'da kurultay bir dua ile açılırdı, nutuklar da çok kez bir Tanrılara seslenme ile başlardı.

böylesine güç koşulda bulunurken yurdumuz.
Tanrı soyundan yenilmez kişilerle, Yurttaşlar,
yersiz bir savaş yapmaktayız, yenilseler bile,
hiçbir savaştan yorulmayan, silah bırakmayan.
Aetolia'nın silahlarına güvendiyseniz
vazgeçin! tek kendine umut bağlamalı insan.
Bu da, görüyorsunuz ne kadar ufak bir umut!
Gerisi örene dönmüş yerlerde sürünüyor;
gözlerimizin önünde bileğinize bağlı
her şey: Suçlamıyorum kimseyi ben, kahramanlık
varabileceği en yüce yere ulaştı da
krallığın olanca gücü sokuldu çarpışmaya.
Kararsızlık içindeki zihnimin bir fikrini
açıklayacağım şimdi ben, dinleyin dikkatle,
kısa olacak konuşmam: Eski bir toprağım var,
Tuseus nehrine yakın, batıya doğru uzanır
Sican'ların sınırları ötesinde; Aurunc'lar,
Rutul'ler ekerler buraları, sert yamaçları
sabanla sürerler, otlatırlar hayvanlarını
çok dikenli otlarla. Tüm bu bölge, yüce dağın
çamla kaplı alanı feda olsun Teucer'lerin
dostluğuna, eşit yasalarla bir de anlaşma
yapalım, çağıralım anddaşlarını krallığa;
böylesine şevk varsa yüreklerinde, burada
yerleşsinler, çevirsinler kentlerini surlarla.
Yok başka memleketlere, başka boylara ulaşmak
varsa içlerinde, ayrılabilirlerse bizim
toprağımızdan, yirmi gemi çatalım onlara,
İtalyan meşesinden, daha fazlasını hatta,

doldurabilirsek içlerini. Kıyılarda tüm
yatıyor hepsinin ilkel özdeği: Bildirsinler
yalnız sayısını teknelerin, türünü bize.
Tunçu, el emeği, gerekli her şey gemi için
bizden! Ayrıca teklifleri onlara götürmek,
sağlam anlaşma yapmak için de Latin soyundan
yüz konuşmacı gitsin derim, barış dallarıyla,
armağanlarla birlik ağır altın, fildişinden!
Krallık koltuğunu, bizim özel belirtimiz
(erguvan yenli) mantoyu götürsünler: Ortadan
karar verin, yardımcı olun bitkin halimize!"[1]

O zaman aynı Drances kalktı ayağa; Turnus'a
buruk hasetle doluydu; yüreği acı acı
iğneleniyor, anı şanı yüzünden yiğidin,
ona hep diş biliyordu. Büyük varlığı vardı,
iyi konuşur, ama kolu işlemez savaşta;
meclislerde yabana atılmaz iyi öğütçü,
başkaldırmada da güçlüydü herkesten. -Soyluluk
anasından gelmeydi, babasıysa belirsizdi,
soyunu sırtında kambur gibi taşırdı- İşte
o Drances şöyle deyip ağırlaştırdı havayı,
körükledi öfkeleri: "Tartışmaya açtığın
konu herkes için apaçık, gerek yok, iyi kralım,
benim konuşmama bile. Halkın kurtuluşunun
ne gerektirdiğini herkes açıkça biliyor,
ama demeye cesareti yok; fırsat verilsin

1 Kimseden yana olmadan, birini ötekini korumadan karar vermektir ortadan karar vermek. Burada iki kişi söz konusudur: Turnus'la Latinus. Turnus yurdunu felakete atmıştır, Latinus da Aeneas'la birleşmek, onun Etruria'da kalmasını sağlamaktan yana. Senato üyeleri kenti felaketten kurtarmak için yan tutmadan karar vermeliler.

konuşmak için, lanetli kehanetleri, hem de[1]
kötü ahlakı yüzünden -beni bile silahla
tehdit etti, diyebilirim o, öldürmek için,-
Kaçışa güvenerek tüm Troia ordugâhına
saldırıp da silah şakırtılarıyla göklere
dehşet saldığında, ne kadar önderin canına
kıyan, kenti yasa boğan (gözlerimizle gördük)
adamın kırılsın gururu. Bir şey daha ekle,
yetkin kralım, Dardanus soyuna sağladığın tüm
armağanlara, verdiğin sözlere de, bir tek şey:
Zorbalığına yenilmeden hiç kimsenin, ever
baba olarak seçkin bir damatla kızını da,
layık olduğu evlilikte sürekli bir andlaşmayla
pekiştir şu barışı! Zihinleri, yürekleri
dehşet sardıysa bu kadar, ona yakaralım da,
şu kayrıyı dileyelim kendinden: Bağışlasın
krala, yurdumuza kendi kurduğu yasayı.
Neden atıyorsun sen bunca zavallı yurttaşı
apaçık tehlikelerin içine? Latium'a
yağan şu felaketlerin başı, nedeni Turnus!
Bir kurtuluş yok savaşta; hepimiz senden, Turnus,
barış istiyoruz, bozulmaz güvencesini de
barışın. En başta ben yakarmaya geliyorum,
düşman hayal ettiğin ben, (öyle sanmanı da
umursamam ya!) acı yakınlarına da vazgeç
gururundan! Yenilmişsin, bırak git bu yeri![2]
Yetsin artık yere serilmiş gördüğümüz, bizden
bunca ölü! Koca ovayı döndürdük örene!

1 Auspicium = kehanet belirtileri.
2 Bk. Aen. IX, 815; X, 636. İuno iki kez Turnus'u ölümden kurtarmıştı.

Ya meraklıysan üne, böyle güç varsa bağrında
böylesine can atıyorsan krallık çeyizine,
cesaret et, durma bağrını açmaya düşmana!
Yalnız kendine güven! Turnus bir kralın kızını
alacak diye, bizim, adi ruhların, gömütsüz,
yassız, ağıtsız ovalara serilmesi gerek,
öyle mi? Bir kahraman yanın varsa, atalardan
kalma bir savaş gücü, göze al artık karşıdan
sana meydan okuyan adamı." (E.D.)
Bu sözlerle tutuşturdu Turnus'un vahşetini.
Bir ah çekti o, şöyle yüreğinden kopup gelen.
"Savaşlarda bilek gücü gerekli olduğunda,
bol bol konuşma fırsatını kaçırmadın, Drances!
Çağrıldı mı kurultay ilkin gelen sen olursun.
Surların setleri bizden ayırırken düşmanı,
hendekler kanla dolmamışken daha ve sen güven
içindeyken daha, kurultayı atıp tuttuğun
iri lakırdılarla bastırmanın sırası mı?
Haydi gürle dur bakalım bütün dilbazlığınla,
(hep böyle yaparsın zaten), bildir korkaklığımı,
sen ki bilek gücüyle, sürü sürü Teucer'leri
yerlere sermişsin ya; dört bir yandan ovaları
donatmışsın ya, Drances, utku anıtlarınla tüm!
Hem denemek için ateşli kahramanlığını,
uzun uzun aramamız gerekli değil ki düşmanı:
Surların yöresinde dikiliyorlar dört yanda.
Çıkalım mı karşılarına? Ha, ne duruyorsun?
Yelli ağzında mı dolaşıp duracak hep senin,
uçucu ayaklarında mı Tanrı Mavors?.. (E.D.)

Ben mi yenilmişim? Peki kim yenilmiş diyebilir
bana haklı olarak, utanmaz! Troia kanıyla
coşup taştığını Tiber ırmağının, yerlerde
süründüğünü görünce Evander sarayının
son evladına kadar? Arcadia'lıları da
silahlarından yoksun kalmış görünce büsbütün?
Bitias'la koca Pandarus tanıdılar beni
deneyleriyle ve yengi kazanarak bir günde
Tartarus'un da dibine yolladığım bin cenkçi;
ben surlarla çevrilmişken, düşman siperlerinde
kısıp kalmışken! 'Hiçbir kurtuluş yoktur savaşta!'
Öyle mi? Bu lafları, sen çılgın, oku bakalım
Dardanus'luya, ondan yana olan dostlarına!
Bu yüzden haydi her yere büyük korku saç da sen
altüst et dur, çifte yenilmiş ulusun göklere
çıkar cenkçilerini; buna karşı Latinus'un
silahlarını da yerin dibine geçir toptan!
Demek şimdi titriyor hem Myrmidon önderleri
Phryg silahlarından, hem Tydeus'oğlu ve Larissa'lı[1]
Achilles. Aufidus da döndürüyor sularını
Hadria denizinden! Benim tehditlerimden
korkar gibi davransan da, bu korkular yüzünden.
Suç ustası ikiyüzlü! Bana çamur atmayı
artırsan da, korkma korkma, senin gibi adamın
hiçbir zaman almayacak şu bileğim ruhunu!
Kalsın seninle. Otursun layık olduğu yerde!
Şimdi de sıra sana geldi Baba, verdiğin
o büyük karara: Hiç umudum kalmadıysa eğer

1 Tydeus'oğlu Diomedes. Aufidus, Diomedes'in yurdu Apulia'dan akar.

silahlarımızdan, böylesine bırakılmışsak
yalnızlığa, yok olmuşsak tümden bir yenilgiye,
dönüşü yoksa Kaderin bir daha, peki, hemen
barış dileyelim, açalım güçsüz elimizi.
Ah keşke bir şeyler kalmış olsaydı bize eski
yiğitliğimizden! Herkesten çok mutlu sayarım,
çileli ama yüce ruhlu insanı, bu hali
görmeyeyim diye yerlere düşüp can veren, ve de
duraksamayan tozu toprağı öpmekte! Ama
olanaklarımız varsa hâlâ, bozulmamışsa
gençliğimiz, yardım edecek İtalya kentleri,
ulusları bulunmaktaysa, oluk oluk kana
mal olduysa Troia'nın şanı, çok ölü verdiyse
karşı taraf da, savaşın estirdiği fırtına
her yerde eşse eğer, neden daha ilk adımda
vazgeçiyoruz alçakça? İlk borazan sesinde
neden bir titreme alıyor organlarımızı?
Zaman, kötü günlerin kaypak gidişini mutluluğa
döndürüverir çok defa, Kader adımlarını
almaşalı atarak, oyun eder insanlara,
oturtur yeni baştan sağlam bir yere onları.
Aetolia'lıdan, Arpi'den hayır gelmez bize.[1]
Ama Messapus, mutlu Tolumnius, bunca halkı
bize yollayan önderler yanımızda olacak.
Küçük bir utku olmaz bu, Latium önderleri,
Latium toprakları için. Hem Volsk'lerin yüce
boyundan, atlı bölüğü yöneten Camilla da
bizimle, hepsi de pırıl pırıl tunç silahlarıyla.

1 Aetolia'lı: Diomedes, Aetolia'nın başkenti Arpi idi.

Yok Teucer'ler savaşmak isterse yalnız bizimle,
siz de uygun bulursanız, toplum yararına,
tek engel bensem, nefret edip de şu bileğimden
kaçmıyor ki Utku benden, böylesi umut için
her girişimi denemeyi geri çevireyim!
Olanca cesaretimle üstüne varacağım,
varsın Achilles'ten bile değerli olsun, varsın
Vulcanus elinden çıkma, onun silahlarına eş
silahlar kuşanmış olsun! Sizlere, kayınbabam,
Latinus'a adadım canımı ben, ataları
hiçbir eski yiğitlikten geri kalmayan, Turnus!
Yalnız beni mi çağırıyor cenk için Aeneas?
Varsın çağırsın, dilerim; Tanrıların öfkesi
varsa üstümüzde eğer, Drances mi ölümüyle
dindirecek bu öfkeyi? Ya da işin ucunda
onur, ün kazanılacaksa, ona mı düşer bu?"
İşte bunları konuşup tartışıyorlardı hep,
ikircikli konuları: Aeneas da orduyu,
ordugâhı harekete geçirmeye başladı.
Bir haberci birden dalıverdi kral sarayına,
bir yaygara kopardı orda, büyük dehşet içine
attı kenti: "Teucer'ler Tiber'den aşağı doğru
iniyor savaş düzeninde ovalara bütün,
Tyrrhen ordusu da!" Altüst oldu hepsinin ruhu,
bir telaş aldı milleti, körüklendi öfkeler
güçlü kışkırtılarla; titreyerek elleriyle
aradılar silahlarını ürpertiler içinde.
Gençler silahı aradı, ağladı ihtiyarlar
acılı yaslı, suskun kaldı öylece; göklere

yükseldi büyük bir çığlık, türlü duygularla,
her yandan: Nasıl yüksek bir ormana inerken
gürültü çıkarırsa kuş sürüsü ve Padus'un
balık dolu ağzında, balçıklarda yankılanan
çığlıklar atarsa, kısık sesleriyle kuğular,
tıpkı öyleydi onlar da. "Peki yurttaşlar," dedi
fırsatını yakalayıp Turnus, "Kurultayı tez
toplayın da, kurulup koltuklarınıza sonra[1]
övgüler düzün barışa: Saldırıyor düşmanlar
elde silah, krallığımıza." Fazla konuşmadı,
hışım gibi fırladı gitti, çıktı yüce saraydan.
"Volusus," dedi, "silahlandır Volsk birliklerini,
götür Rutul'leri de! Messapus'la ve kardeşin
Coras'la yayın ovaya silahlı atlıları.
Bir bölümü kuvvetlendirsin kentin girişini,
tutsun kuleleri, gerisi de gelsin benimle,
silahları kuşanarak buyuracağım yere!"
Kentin her yerinden hemen koşup geldi cenkçiler
surlara. Latinus baba bıraktı Kurultay'ı
ulu tasarılarını, bu acıklı olaydan
altüst, perişan, erteledi oturumu; neden
Dardanus'lu Aeneas'ı, salt kendi kararıyla
damat edinip kente almadı, yurttaş olarak
kaydetmedi diye, çok kınadı kendini Baba.
Kimisi kapıların önünde çukur kazıyor,
ya da taş, kazık getiriyor; kısık sesleriyle,
komut veriyor borazanlar kanlı savaş için!
Analar, çocuklar karışık çember oluşturup

1 Turnus istihza ediyor.

çeviriyorlar surları: Herkesi çağırıyor
son çile. Pallas tapınağına, yüce kalesine
analarla birlikte, büyük topluluk halinde,
tırmanıyor kraliçe bir arabanın içinde,
armağanlar getiriyor, yanında da genç kızı,
bunca felaket nedeni olan Lavinia var.
Yere dikmiş güzel gözlerini; bütün kadınlar
giriyor tapınaktan içeri, günlük yakarak
tütsülüyorlar tapınağı; ve yaslı ağıtlar
yakıyorlar yüksek eşikte: "Silahları güçlü,
Triton kızı, Pallas! Kır at, Phrygia'lı korsanın
silahlarını, kendi ellerinle! Kendini de
yerlere ser yüz üstü! Boylu boyunca kapansın
bütün bedeniyle kapılarımızın altına."
Turnus da çılgın gibi kuşanmış silahlarını
tez elden savaşmak için. Pırıl pırıl zırhının
ışıl ışıl parlamakta pulları bütün, tunçtan.
Bacaklarını hapsetmiştir altın baldırlığa,
şakakları çıplak; asmış böğrüne kılıcını
yüce kuleden inmekteyken, altın kuşamıyla,
yanmaktadır sanki! Yüreği de küt küt atmakta,
düşmanıyla karşılaşmış gibi. Zincirlerini
kırarak at nasıl kaçarsa ahırdan, başıboş,
açık ovayı geçirirse ele, ya yaylıma
ya at sürüsüne koşarsa, ya da yıkanmaya
alıştığı sularına atılırsa ırmağın,
yukarı dikerse boynunu, ürperti içinde,
coşup taşar, yelesi bir boynunda, bir omzunda
oynaşır durursa, işte tıpkı öyleydi o da.

Volsk ordusunun başında cenkçi Camilla, yolda
rastladı ona; kraliçe de atladı atından,
tam kapıların önünde. Atladı atlarından,
onu örnek tutarak, indi yere bütün bölük.
O zaman dedi ki genç kız: "Cesaretine, Turnus,
haklı güveni varsa insanın, karşı çıkmayı
göze alırım, bütün Aeneas'oğullarının
bölüklerine; tek başıma karşı koyarım ben
Tyrrhen atlılarına, sözüm söz! İzin ver, ilkin
ben deneyeyim tüm tehlikelerini savaşın!
Sen yayaları surların yanında tut da, koru
surları." Buna karşılık Turnus da, gözlerini
insana ürküntü veren genç kızdan ayırmadan:
"Ey İtalya'nın süsü, onuru, genç kız! Sana ben
nasıl teşekkür etsem, nasıl ödesem bunların
bedelini? Ama şimdi şu cesaretin madem
her şeyin üstünde, paylaşalım tüm güçlükleri:
Söylentilere, gönderilen keşif erlerine
inanılırsa, Aeneas, o şerefsiz, önceden
çok hafif yüklü atlılar göndermiş, ovalara
baskın yapsınlar diye, kendi de dağın sırtından,
ıssız yerlerden geçerek geliyormuş kente.
Bir savaş tuzağı hazırlıyorum ben ormanın
alçak yolunda, iki yolun kavşağında, onu
silahlı askerlerle ele geçirmek niyetim.
Sen Tyrrhen atlısını, savaş düzenindeki, al
üstüne; haşin Messapus da yanında olacak,
bir de Latin birlikleri ve Tiburtus'un gücü!
Sen al önderlik görevini de." Böyle söyledi.

Bu sözlerle Messapus'u andın önderlerini
kışkırttı savaşa; yürüdü düşmanın üstüne.
Bir koya vardı inişli çıkışlı, düzenlere,
savaşın tuzaklarına uygun bir yer; sırtını
çift yandan girift dallar ormanın karartıyor,
boğuyordu. İnce bir patikadan çıkılıyor,
dar boğazlardan oraya, yanaşması güvensiz
bu koyağın üstünde; tam doruğunda dağın,
bilinmeyen bir düzlük vardı, gözlem yeri gibi,
sağdan soldan, saldırabilirsin ordan, istersen,
ya da tepede kalıp koskoca taşlar atarsın
düşman üstüne: Bildiği yollardan gitti cenkçi
oraya, tuttu yolu, pusu kurdu kalleş ormanda.
Bu sıra çağırıyordu ayağı tez Opis'i,
(anddaşlarının kutsal alayından bir genç kızdı)
Latona'nın kızı göklerin yüce makamında,
şöyle dedi dertli dertli: "Acımasız bir cenge
gidiyor Camilla, silahlarımızla boş yere
kuşanmış, hepsinden çok severim onu, genç kız![1]
Hem yeni bir sevgi değil bu, birden tatlı tatlı,
girmedi bu sevgi de yüreğine Diana'nın:
Zorbalıkla, küstahlıkla yönettiği krallıktan
halkın nefreti yüzünden kovulunca Metabus,
eski Privernum kentinden vuruşa çarpışa
kaçarken küçücük kızını almıştı yanına,

1 Heinze, bu parçanın yeri burası olmamalı kanısında; Peerkempf daha sonra yazılıp buraya eklendiğini düşünüyor, ona göre VII. kitabın sonuna eklenmeliydi. Ribbeck, "537. dizenin ilk yarısı ile (cara mihi ante alias), 584. dizenin ikinci yarısı (vellem haud corrupta fuisset) ile birleştirilirse, aradaki 47 dize, buradan ayrılıp bir bölüm olarak VII. kitabın sonuna eklenebilir, ama bu durumda da Latin'lerin geçit dengesi bozulur." *Bk. Plessis-Lejay, Oeuvres de Virgile, Librairie Hachette. s. 806, not* 2.

sürgün yoldaşı olarak, anası Casmilla'nın
az kısaltıp adını, Camilla demişti ona.[1]
Kendi de bağrına bastı kızını, aştı gitti
uzun uzun ıssız ormanların tepelerini.
Acımasız silahlar bastırıyordu dört yandan
üstüne, Volsk'ler dolanıp duruyordu yayılıp
askerleriyle çevresine. Kaçarken yarı yolda
işte bak, Amusenus ırmağı kıyılarına
taşıyordu köpük köpük sular, öylesi selli
yağmur inmişti bulutlardan! Yüzerek ırmağı
geçmeye hazırlanıyorken, sevgisi engeller,
o canım yükü için endişe eder, içinden
türlü düşünce geçirir, birden bir karar verir:
Cenkçinin güçlü elinde tuttuğu (bir raslantı)
boğum boğum ateşte sertleşmiş koca mızrağa,
(meşeden yapılmış) bağlar kızı, sarar sarmalar,
ağaç kabukları, yaban mantar dallarıyla da
mızrağın orta yerinde dengeler bedenini:
Koskoca eliyle tartarak mızrağı, şöylece
seslenir göklere doğru: 'Ormanlarda oturan,
iyilik veren Latona'kızı! Sana adıyorum,
bu kızımı ben, babası! İlk kez tutuyor senin
silahlarını, kaçıyor düşmandan, havalardan!
Kabul et Tanrıça, yalvarırım, senin olan
bu kızı, oynak yellere teslim ettiğim şimdi!'
Böyle dedi, geri çekerek kolunu, savurdu
mızrağı; inledi sular hızla akan ırmakta,
uçtu mutsuz Camilla'sı ıslıklar çala çala

1 Bk. Açıklamalar: Camilla.

mızrakla. Büyük bir güruh yakından Metabus'un
çullanınca üstüne, atladı ırmağa, aldı
çimenlerden, yengin, mızraklı beşikten kızını,
Trivia'ya adadığı. Hiçbir çatı, hiçbir kent
kabul etmedi onu; vahşiliğinden kendi de
vazgeçemedi, dağlarda yaşadı yapayalnız.
Çobanlar gibi, çalılar, vahşi hayvan inleri
arasında, korkunç görünüşlü, besledi kızı;
yaban kısrağın sütünü sağıp taze ağzına.
Bırakmaya başlayınca toprağın üstüne kız
ayak izlerini, tutuşturdu keskin kargıyı
eline, astı omuzlarına küçük yayı,
okları da. Altın tokası yoktu saçları için,
uzun etekli giysi yerine, kaplan derisi
sırtında, aşağı sarkıyor boynundan, atıyor
ufacık eliyle çocuk kargılarını daha
o yaştan; düzgün gemi çeviriyor çocuk eliyle
başının üstünde; daha o yaştan Strymon'un
turnalarını, ak kuğuları seriyor yere.
Tyrrhen kentinde birçok ana istedi oğluna,
ama boşuna! Tek Diana'yla yetindi genç kız.
Tek silaha, tek kızlık aşkına adadı kendini!
Böylesine bir savaşa katılmasını isterdim,
hırpalamaya çalışmasını Teucer'leri! Şimdi
can yoldaşlarımdan birisi olsaydı keşke,
hem yanımda olsaydı! Su perisi var git haydi,
göklerden yere, acı kader madem zorlamakta!
Git Latium ovalarına, acıklı bir savaş
yapılmakta orada, uğursuz belirtilerle.

Al şunları: öç alıcı bir ok çıkar sadaktan,[1]
kutsal bedenini yaralayıp zarar veren,
Troia'lı ya Latin, kim olursa olsun, bununla
akan kanlarıyla ödesin cezasını bana.
Daha sonra içi oyuk bir buluta sararak,
götürürüm genç kızın acınası cesedini,
soymadan silahlarını, koyarım yurdundaki
bir höyüğe!" Böyle dedi, Opis de kaydı gitti
aşağıya, aştı hafif havalarını göğün,
şakırdadı kara hortuma sarılmış bedeni.
    Bu sırada Troia güçleri de yaklaşıyordu
surlara, Etrüsk şefleri de ve bütün ordunun,
alaya bölünmüş atlıları, eşit sayıda.
Tez ayaklı atlar sıçrayarak bütün ovada,
tir tir titriyor, kısılan gemlere direniyor
ve bir yerden ötekine atıyordu kendini.
Açıklarda, geniş alanda demirden bir tarla
görünüyor, diken diken mızraklardan; ovalar
yanıp sönüyor göklere yükselen silahlardan.
Öte yanda göründü Messapus ve tez ayaklı
Latin'ler, sonra kardeşiyle birlik Coras, genç kız
Camilla'nın alayı: Sağ ellerini arkada,
önde tutuyorlar mızrakları, tehdit saçıyor
sivri uçlar; yaklaşan erlerin ayak sesleri,
atların titreyişi, yürekleri kavuruyor.
İki ordu ulaşınca bir ok atımlık yere,
durdular: Bir çığlık koptu birden: Çılgıncasına
savaşa kışkırttılar atları, hemen o anda,

1 Diana'nın okları ve yayları.

dört bir yandan yağdı oklar, kar taneleri gibi,
yoğun karanlığa büründü gökler; Tyrrhenus'la
sert Aconteus karşı karşıya gelip en başta
çarpıştılar, önde tutup kalkanlarını, düştüler
yere, atların göğüs göğüse çarpışmasından
geçtiler birbirlerine, koca çangırtı koptu
koşumlar kırılınca, fırladı Aconteus da
bir yıldırım çarpmış gibi, atının üzerinden
ya da fırlatılmış gibi bir savaş aracıyla,
uçtu gitti uzaklara verdi ruhunu havaya.
Birden bozguna uğradı saflar, Latin'ler dönüp
örttüler sırtlarını yuvarlak kalkanlarıyla,
at sürdüler surlarına doğru. Troia'lılarsa
bırakmadılar peşlerini. Asilas'tı başı
alayların; yaklaşıyorlardı artık surlara;
Latin'ler bir haykırış kopardılar yeniden,
çevirdiler geme uysal başlarını yeniden
atların: Ötekiler dönüp kaçtı doludizgin:
Nasıl dalgalar gide gele döverse kumları,
şimdi saldırırsa kıyılara, kayalıkları
aşarsa köpük köpük ve yayılırsa kumlara
sonunda, küçücük dalgalarla, şimdi de hızla
geri çekilirse, fıkır fıkır kaynaşaraktan,
sürüdüğü çakılları örter deniz, kumsaldan
süzülür, geride kalırsa sığlar, tıpkı öyle.
İki kez Etrüsk'ler sınırlara dek kovaladı
Rutul'leri, iki kez geri püskürtülüp örttü
sırtını Etrüsk'ler silahlarıyla, baka baka
geriye; üçüncü de tutuştular cenge, saflar

geçti birbirine, dövüştüler göğüs göğüse;
seçti yiğit yiğidi, karşılıklı; o zaman da
karıştı birbirine bütün can çekişenlerin
inleyişi; silahlar, cesetler ve yiğitlerin
kıyıma katılmış atları, yarı ölü, hepsi
bulandı bir kan gölüne. Bir savaş başladı ki
kıran kırana! Orsilochus üstüne varmaktan
korktuğundan Remulus'un, dosdoğru mızrağını
fırlattı atının üstüne, kulağın altında
kalakaldı demir; çılgına döndü sesli ayak,
bu vuruştan; yarasına katlanamadığından
dikildi kaldı havada göğsü, ayaklarıyla,
şaha kalkarak attı sırtından atlıyı; cenkçi
yuvarlandı durdu topraklarda boylu boyunca.
Catilus yere serdi İollas'ı; ulu ruhlu,
bedeniyle, silahlarıyla dev gibi koca
Herminius'u; ensesine dökülen saçları
kızıldı yiğidin, omuzları da zırhtan yoksun,[1]
korkmuyordu yara almaktan, silahlara karşı
açıktı bedeni öylesine. Kargı saplandı,
geniş omuzlarına yiğidin, titreyekaldı,
aştı bedenini: İki büklüm oldu acıdan
kara kan fışkırdı durdu dört bir yana yayıldı.
Çarpışarak ölüm saçıyorlar, yara alarak
güzel ölüme koşuyorlardı yarışır gibi.
Bu kıyımlar arasında sıçrıyor bir Amazon;
bir göğsü cenk için çıplak konmuş, sadak taşıyan[2]
Camilla: Kimi zaman sel gibi hafif kargılar

1 Hiç korkusu olmadığından ne başlık taşıyor ne de zırh.
2 Amazon'lar sağ göğüslerini örtmezlermiş, daha rahat ok fırlatmak için.

yağdırıyor, kimi de yorulmaz sağ eliyle
kavrıyor iki yüzlü sağlam baltayı, omzunda
çangırdıyor altın yayı, okları Diana'nın,
kimi püskürtülüp kaçmak zorunda kalsa bile,
dönerek yayından yöneltiyor sivri okları
uçar gibi; yöresinde de seçkin yoldaşları:
Larina kız, Tulla ve tunçtan bir balta sallayan
Tarpeia, Tanrısal Camilla'nın kendisi için
barışta da savaşta da yardımcı seçtiği
İtalyan'ların hepsi, şeref takımı. Trakya'da
Thermedon buzlarını nallarıyla döven, renk renk
silahlarıyla çarpışan Amazon'lara benzer.
Kimi Hippolite çevresinde, kimi Mars kızı
Penthesilea geldiği zaman arabasıyla,
yüksek sesle haykırarak uluyarak sıçrayan
kadınlar sürüsü, ay biçimi küçük kalkanlı.
Hangi cenkçiyi en başta, hangi cenkçiyi sonra[1]
attın sen atından, haşin genç kız! Ya da
kaç bedeni uzattın yere can çekişmek için?
İlki Euneus'tu, Clytius'oğlu, açık göğsünü
delip geçti upuzun bir kargı, dereler gibi
kan kusarak düştü, toprakların üstüne attan,
kan gölünde toprağı dişledi can çekişirken,
çırpındı, kapandı yarasının üstüne cenkçi.
Sonra Liris'le Pegasus'u hakladı, birisi
üzerine eğilip de kapaklanan atının
gemlerini toplamaya çalışırken, öteki,
yere düşerek kaymakta olan arkadaşına

1 Esas tuttuğumuz Lipsiae metni 664-665. dizeleri üst paragrafa bağlıyor.

silahsız elini uzatmaktayken, bir çırpıda
yıkıldılar aynı vuruşla! Bunlara ekledi
Hippotes'oğlu Amastrus'u; saldırıp uzaktan
üstlerine mızrağıyla, Tereus'un, Chromis'in,
Demophoon'un, Harpalycus'un düştü peşine:
Nice mızrak savurduysa genç kız eliyle, onca
Phrygia'lı yiğit düştü toprağa. Sürüyordu
İapygia atını uzakta avcı Ornytus
tanınmamış silahlarla; geniş omuzlarını
örtüyordu dövüşürken bir boğadan alınmış post;
ağzı açık bir kurdun ak dişleriyle, cenesi
örtüyordu koca başını; bir köylü kargısı
tutuyor elinde, küçük, ucu kıvrık demirle.[1]
Bölüğün ortasında dönüyor, hepsine üstten
bakarak. Camilla tuttu onu (zor değil çünkü
darmadağın bölük içinden tutmak) delip geçti
bedenini, ayrıca dedi ki düşman yürekle:
"Ormanda vahşi hayvan sürdüğünü mü sandın sen,
Etrüsk'lü? İşte geldi çattı kadın silahıyla
palavralarınızı yüzünüze çarpacak gün!
Yine de Camilla'nın silahıyla vurulmayı
küçük onur sanma, Man'larına götüreceğin!"
Tez yerlere serdi Orsilochus'u, Butes'i de,
Teucer'lerin içinde iki dev gibi yiğidi.
Butes'i deldi dönüyorken sivri mızrağıyla,
tolgasıyla zırhının arasından, at üstünde
boyunun ağardığı yerden atlının sol kola
bağlandığı yerden zırhının; Orsilochus'u da

1 Sparsus, avcıların kullandığı, ucu kıvrık demirli küçük kargı.

kaçar gibi görünüp, soktu gitgide daralan
çemberin içine, sonunda sözde kaçtığını
kovalar oldu, indirdi o sağlam baltasını
zırhına, kemiklerine, dikilerek ayakta
upuzun, aldırmadan, yalvarıp yakarmasına;
yaralarından akıttı o ılık beyni yüzüne.
Appenin'lerde oturan Aunus'oğlu savaşçı
çıkınca karşısına Camilla'nın, donakaldı,
izin verdiği sürece kaderin aldatmaya,
sonuncusu değildi o, Ligur'ların düzende,[1]
ne savaştan kaçarak kurtulabileceğini,
ne de sıkıştıran kraliçeyi gerisin geri
döndürebileceğini anlayınca, içinden
hile, dolaba başvurdu: Şöyle başladı söze:
"Bir kadın olarak güçlü atına güvenmenin
üstün ne yanı var ki, hiç görülmedik? Gel vazgeç
kaçmaktan, eşit bir düzeyde, şöyle güvenle
boy ölçüş benimle. Hazır ol yerde bir dövüşe!
O zaman anlayacaksın, yeller gibi oynak Ün
hangimize felaket getirecek?" Böyle dedi.
Camilla da öfke içinde, burkulmuş yüreği,
acıyla dağ dağ, bıraktı arkadaşına atı,
bekledi eşit silahların altında, ayakta,
çıplak kılıçla, markasız bir kargıyla, korkusuz!
Oysa cenkçi bu düzenle yendiğini sanarak
kaçtı gitti hiç durmadan, döndürerek gemleri
hızla, demir mahmuzlarıyla vurup yordu atı.
"Kalleş Ligus! Kibir gösterisine yatışın

---

1 Ligur'lar aldatıcı, düzenbaz diye bilinirmiş eski Roma'da.

boşuna! Ata düzenlerini, hain, denemen
neye yarar? Dolapların ulaştıramaz seni
sağ salim, aldatıcı Aunus'a!" Böyle dedi de
şimşek gibi uçarak süratli ayaklarıyla,
geçti önüne atın, yakalayıp gemlerini,
tutuştu cenge, verdi cezasını düşman kanın.
Nasıl kutsal kuş atmaca dik kayalar üstünden
bulutlara yükselen güvercine saldırarak,
kanca gibi pençeleri arasında tutar da
parçalarsa kuşu, gökten damla damla
inerse kan serpintisi, birkaç tüy, öyle kolay
bitirir işini o, gelir hakkından Ligup'un.
Ama insanların, Tanrıların yaratıcısı
yüksek Olympus'ta ulu Tanrı oturur, gözler
bakışlarıyla her şeyi. Tanrı Etrüsk Tarchon'u
kışkırtır vahşi savaşa, sert iğneler batırıp
ateşler öfkesini. Kıyımların, gerileyen
orduların arasına atılır Tarchon atıyla.
Türlü diller dökerek kanatlarını ordunun
yüreklendirir, çağırıp her birini adıyla,
bütün kaçakları savaşa sokar yeni baştan.
"Ey yüreği utanç acısından yoksun, ey miskin
Tyrrhen'ler! Nasıl bir korku, nasıl bir tembellik
kaplamış ruhunuzu? Bir kadın sizi bozguna
uğratan, bu orduyu püskürten! Sağ elimizle
bu silahları bir amaç için mi taşıyoruz,
yoksa boş yere mi bu kargılar? Neyse, gece
savaşlarına Venus'un uyuşuk değilsiniz!
Ya da Bacchus'un şarkılarını çaldığı zaman

eğri kaval! Gözleyin şölenleri, dolum akım
kadehleri -tek aşkınız, tek çabanız bunlar!-
Bekleyin dört gözle kurbanlar 'uygun belirtiler
verdi' diye ilan ettiğinde rahip, çağırsın
sizi yağlı kurbanlar kutsal ovalara, bütün
dağ doruklarında!" Sonra mahmuzladı atını
düşman içine, kendi de göze alıp ölümü,
atıldı Venulus'a; çılgın gibiydi öfkeden,
düşürdü atından, sağ eliyle kucaklayarak,
şiddetle çekti göğsüne doğru çarçabuk onu.
Bir çığlık yükseldi göklere dek, bütün Latin'ler
çevirdi gözlerini. Şimşek gibi uçtu gitti
ovada Tarchon, taşıyarak silahlarını da,
cenkçiyi de. Demir başını kendi kargısının
koparıp ölümcül yarayı nereden açarım?
diye zırhının araştırdı zayıf yerlerini;
buna karşı Venulus da dayanıyor, sağ eli
boğazından atmak, gücü güçle yenmek için.
Nasıl yüksek uçan boz kartal yılanı kapar da
apanrsa göklere ayakları arasında,
geçirirse pençelerine, yılan da yaralı,
büker durursa kıvır kıvır tüm halkalarını,
kabartırsa pullarını, kaldırarak başını
ıslık çalarsa, ama yine de kartal çırpınan
yılanın hakkından gelirse kıvrık gagasıyla,
göğü yırtmaktayken çırpa çırpa kanatlarını;
tıpkı öyle, Tibur ordusundan gelme avını[1]
taşıyordu Tarchon, yengili. Önderlerinin

1 Venulus Tibur'dan gelmiştir.

örneğine, başarısına bakarak saldırdı
Maeonia'lılar da düşmanların üzerine.
Kaderlerin bu iş için seçtiği cenkçi Arruns
(düzende yoktu üstüne) o çevik Camilla'nın
dolanıyor çevresinde, elinde kargısıyla,
arıyor ona ulaşmanın en kolay yolunu.
Hangi kalabalık arasına girerse genç kız
çılgın gibi, orda bitiyor Arruns, sessizce,
dolaşıyor ayak izlerinde; nerden dönerse
yengili, düşmandan çekip ayağını, oraya
çeviriyor gemini hızlı atının, gizlice;
şimdi şurda, şimdi burda, çıkıyor karşısına,
dolaşıyor her yeri, düşmüş peşine her yerde,
hedefi şaşırmış kargısını tartıyor korkmadan!
Cybele'nin eski kutsal rahibi, bir raslantı,
Phrygia silahlarıyla göz çekici Chlorus,
pırıl pırıl, sürüyordu atını köpük köpük
ağzıyla; üstü altın örgülü post da atı
örtmekte tunçtan tüy gibi pullarla bezeli;
kendi de yaban erguvanla, fırfır giysiyle
göz alıyordu, atıyordu Gortyn oklarını,
Likya yayıyla; altın sadak vardı omzunda,
tolgası da som altından, bütün rahipler gibi,
altın toka tutmakta fışır fışır mintanının
keten kıvrımlarını, iğne oyasıyla işli,
gömleği, bacaklarını örten yaban poturu.
Rastlayınca rahibe, Camilla düştü peşine,
çarpışmanın hayı huyu içinde yalnız onun,
Troia silahlarını tapınağına asmak için,

ya da talan edeceği silahları takınıp
gösteriş yapmak için avcı kız, sade kadınsı
bir ganimet sevdasıyla, kör gibi, ihtiyatsız,
düşmüştü yalnız rahibin, Chloreus'un peşine.
Arruns yakaladı en son, aradığı fırsatı,
attı kargıyı, tuzağından, yakarıp göklere:
"En büyüğü Tanrıların! O kutsal Soracte'nin
bekçisi Apollon! En başta taptığımız Tanrı!
Yığın yığın çamla ocağını beslediğimiz
sana inanan bizler, içimizdeki imanla
koskoca külhanlarında yanan ateşlerine
çıplak ayakla bastığımız Tanrı! Kurtar bizi,
her şeye kadir ulu Ata, silahlarımızın
düştüğü utançtan! Kızın giysilerini senden
istemem yendiğimde: Ne ganimet, ne soygunda
gözüm var, başka başarılarım sağlar ünümü.
Şu vahşi baş belası vurulup düşsün yerlere
benim elimden, bu kadar yeter benim için.
yurduma şansız şerefsiz dönmeye de razıyım ben!"
İşitti sözlerini Phoebus, yarısını adağın
kabul etti, ötekini kuşlar verdi havaya!
"Camilla topraklara düşsün!" diye yakaranın
dileğini kabul edip, çarptı genç kızı birden
ölüme, ama yüce yurdunu bir daha görmek
dileğini 'yok, olmaz!' diye yanıtladı Phoebus,
fırtına da dağıttı son sözlerini yellerle.
Arruns'un eliyle attığı kargı havalarda
çınlayınca, çevirdi ruhlarını, gözlerini
dikkat içinde kraliçeye Volsk'ler bütün, oysa

hiçbir şeyin farkında değil, ne uçan kargıyı
havada, ne ıslık ıslık sesini duyuyor o.
Çıplak göğsüne ulaşıp da mızrak tam göğsünde
derinlere yerleşerek kalakalıncaya ve
genç kanını içinceye dek, bir şey anlamadı.
Koştu arkadaşları titreyerekten yanına,
tuttular yere çökmekte olan sultanlarını.
Herkesten önce sıvıştı Arruns, dehşet içinde,
yüreğinde karmakarışıktı neşeyle korku.
Ne kargısına güven içindeydi, ne kızın
silahına göğüs germeye vardı cesareti.
Nasıl düşman mızrakları üzerine yağmadan,
geçit vermez yalçın tepelerde saklanırsa kurt,
çobanı öldürmüş, iri boğayı haklamışken
küstah, işinin bilincinde kaçarsa ormana,
saklayıp titreyen kuyruğunu karnına, o da,
Arruns da, tıpkı öyle altüst olup uzaklaştı
gözlerinden insanların. Bir kaçıştır tutturdu,
epeyce koşup saklandı silahların arasına.
Genç kız çekti kargıyı eliyle can çekişirken,
ama demir uç takıldı kaldı kaburgalara,
derindeki yarada; kansız cansız, düştü yere,
kaydı gözleri ölüme buz gibi; daha önce
pespembe rengi soldu yüzünün; şöyle konuştu
son nefesini vermek üzereyken, arkadaşı
Acca'ya: Yoldaşları içinde en yakınıydı,
can yoldaşıydı, derdini tasasını onunla
paylaşırdı, dedi: "Şimdiye dek, kardeşim Acca,
yetmekteydi gücüm, ama şimdi bittim, tükendim

yakıcı bir yara yüzünden, her yer kararıyor,
karanlıklar sarıyor bütün yöremi, kaç burdan!
İlet sen Turnus'a son önerilerimi benim:
Gelsin çatışmaya, uzak tutsun Troia'lıları
kentimizden, şimdi elveda!" Böyle der demez
saldı dizgini elinden, kaydı yere, bilinçsiz,
gitgide soğuyarak, çözüldü tüm bedeninden;
bükülgen başı düştü arkaya; ölüm sarınca
başını, koyuverdi ellerinden silahlarını.
Bir inledi, uçtu gitti canı karanlıklara,
öfke içinde. Büyük bir çığlık koptu o zaman,
çarptı altın gibi parlak yıldızlarına göğün.
Camilla düşünce, çarpışma başladı yeniden;
var gücü Teucer'lerin, Tyrrhen önderleri hemen,
Arcadia alayları Evander'in koştular,
girdiler birbirlerine, yoğun düzende hepsi.
Trivia bekçisi yaşlı Opis oturmaktaydı[1]
nicedir dağın doruklarında, çarpışanları
izlemekteydi kılı kıpırdamadan. Uzaktan,
çılgın gibi çığlıklarından gençlerin, acıklı
bir ölüme boyun eğdiğini fark eder etmez
Camilla'nın, bir ah çekti yüreğinden, derinden
şu sözler koptu geldi: "Hoy, ne yazık genç kız! Nasıl
çarpıldın böylesi büyük cezaya, Teucer'lere
saldırmaya kalkıştın diye! Issız çalılarda
Diana'ya tapındın, oklarımızı omzunda
taşıdın da ne oldu? Ama kraliçem onursuz
yüz üstü bırakmayacak seni şu son gününde,

1 Diana Opis'i Camilla'yı gözetlesin diye dağların doruklarına bekçi yapmıştı.

ölümün uluslarda adsız sansız kalmayacak;
öcünü almadın diye zedelenen ününün,
kahrolmayacaksın: Yara açarak bedenine
hakaret eden de çekecek hak ettiği bütün
cezayı, o da ölüp gidecek!" Ulu bir dağın
eteklerinde bir mezar vardı, toprak yığını,
eski Laurentum'lu kral Dardanus'un mezarıydı.
Girift dallarıyla, örtüyordu mezarı pırnal
işte ilkin burda durdu o güzeller güzeli
kraliçe bir atılışta, gözetledi Arruns'u
höyüğün üstünden; baktı ki sevinç içinde o,
şişiniyordu boşuna parlak silahlarıyla.
"Neden başka yere gidiyorsun Arruns? Çevir
buraya adımını, ölüme yatmak için gel,
ve Camilla yüzünden hak ettiğin ödülü al!
Diana'nın oklarıyla ölüme gitmeye sen
layık olmasan da!" Altın sadaktan Trakya'lı peri
bir ok çıkardı kuş gibi uçan, gerdi yayını
öfke içinde, sol eli okun sivri ucunda,
sağ elini uzatıp göğsüne, gerdi kirişi
iki ucu yayın birleşinceye dek göğsünde.
Arruns duydu birden ok vızıltısını, havanın
titreşimini, aynı anda saplanıverdi ok,
bağrına. Anddaşları can çekişirken, inleyip
son nefesini verirken ilgilenmediler hiç,
bırakıverdiler yaban kampta, tozların içinde.
Opis uçtu kanatlarıyla ulu Olympus'a.
Kraliçelerini yitirince hafif atlılar
kaçtı ilkin; Rutul'ler kaçtı uğrayıp bozguna,

kaçtı haşin Atinas; önderler de dağılınca.
Başıboş kalan taburlar emin yerler aradı,
geri dönüp dörtnala gittiler surlara doğru,
kimse karşı koyamıyordu, direnemiyordu,
peşlerine düşen ve ölüm saçan Teucer'lere
silahlarıyla; taşıyorlar yorgun omuzlarında
gevşek duran yaylarını, atlarının nalları
dövüyordu tozu toprağı koşarak dörtnala;
kapkara bir toz bulutu yuvarlanıp gidiyor
surlara doğru; kulelerin üstünden analar
dövüyorlar göğüslerini, gökte yıldızlara
ulaşıyor kadınların çığlığı! Hızla koşup
açıp kapılardan ilk çıkanları da eziyor
düşman bir güruh, eski kuvvetlerine karışan.
Kaçış yok ki mutsuz ölümden! Kendi surlarında
kendi eşiklerinde, en güvenli yerlerinde
evlerinin, can veriyorlardı, tüm delik deşik.
Bir kısmı kapattı kapıları: Ne yol açıyor
anddaşlarına ne surların içine almaya
cesaretleri var yalvaranları; girişleri
silahlarla savunanlarla silahlara karşı
saldıranlar arasında ölüm var kıyasıya,
yürekler acısı ölüm! Ağlayıp sızlayan
ana babalarının gözleri önünde bütün.
Kapalı kapıların ardındaki kimi cenkçi,
üstlerine çöken kalabalığın itişiyle
tepetaklak yuvarlanıyor hendeklere, kimi
büyük bir hızla çarpıyor körcesine, çılgınca
kapılara, kale gibi kanatlara, sürgülü.

Surların üstünden kadınlar da gayrete gelip
kargı atıyorlar titrek ellerle; Camilla'nın
cesedini görünce -gerçek yurt sevgisiydi bu!-
silah yerine kaskatı meşeden sopalarla
ve ateşin yanında kurutulmuş kazıklarla,
öne atılıp yanıp tutuşuyorlar en başta
surlarının uğrunda vermek için canlarını!
Bu arada çok acı haberi ormanda aldı
Turnus, şaşırttı, perperişan etti genci Acca:
Yok olmuş Volsk'lerin ordusu, can vermiş Camilla,
Mars'ın yardımıyla uğursuz düşman ilerlemiş,
her şeyi geçirmiş eline, surları sarmakta.
Şimdi korku! Çılgına döndü (haşin istencesi
böyleydi zaten İuppiter'in) Turnus koydu hemen
aldığı tepeleri, geçit vermez koruları,
gözden kaybolunca Turnus, iner inmez ovaya,
adım attı düşmanın çekildiği boğazlara;
aştı tepeyi, çıktı kara girift ormanlardan.
Böylece iki önder hızla yöneldi surlara,
var güçleriyle: Aralarında çok ayrılık yoktu.
Ama Aeneas Laurent güçlerinin çıkardığı
toz bulutuyla kaplı ovayı gördü uzaktan,
Turnus bildi silahlarından haşin Aeneas'ı,
duydu ayak seslerini yayaların, atların
solumasını. Gül renkli Phoebus yıkamasaydı
yorgun atlarını derin İberus sularında
günü gerileterek getirmeseydi geceyi,
iki ordu da tez elden başlardı çatışmaya,
girişirlerdi çarpışmaya. Ordugâhlarında
kentin önünde kaldılar, sığındılar surlara.

XII. KİTAP

Onlardan yüz çevirince Mars, Turnus baktı ki
mutsuzluğa düşüp Latin'ler, vaatlerini
yerine getirmesini istemekteler şimdi,
herkesin gözleri dikilmiş onun üzerine,
daha da çıktı çığrından, alev aldı yüreği
artırdı cüretini. Kartaca ovalarında
avcıların kargısıyla ağır yaralanınca
göğsünden aslan, nasıl koyarsa ancak o zaman
var gücünü ortaya; sallayarak yelesini
kaslı boynunun üzerinde, nasıl seve seve
sallarsa, kırıp atarsa, hiç korkmadan, avcının
tuzak kurup bedenine sapladığı kargıyı,
kanlı ağzıyla da böğürürse nasıl, Turnus'un
alev aldı tüm azgınlığı da, öfkeden altüst,

şöyle konuştu krala: "Turnus değil ki geciken!
Bir neden yok Aeneas'ın, alçak yoldaşlarının
sözlerinden cayması, andı bozmaları için.
Dövüşmek üzere gidiyorum ben Aeneas'la.
Hazırla kutsal törenleri, Baba, sözlerini
bildir anlaşmanın. Ya ben o Asya kaçkınını
Tartarus'a yollarım da bileğimin gücüyle,
-oturdukları yerden izlesin bizi Latin'ler-
kılıcımla silerim alnımızdan, tek başıma,
ortak utancımızı bizim, ya da Lavinia
yengililerin olsun, eş olarak ona düşsün!"
Kral Latinus da sakin bir yürekle şöyle aldı:
"Ey ulu ruhlu genç! Nice haşin bir yürekle sen
taşıp coşarsan, bana ciddi düşünüp taşınmak,
bütün olasılıkları ölçüp tartmak düşecek,
kuşkular içinde. Bir krallığın var senin, baban
Daunus'tan kalma; ayrıca bileğinle aldığın
çok da kalen; Latinus'un da varlığı, aklı var.
Latium, Laurentum ovalarında, evlenmemiş
kızlar vardır, sana layık soydan; izin ver de
söylenmesi güç şeyleri, diyeyim açık kalple;
yüreğine işlesin bu sözler: Mubah değildi
o eski talibiyle gerdeğe koymam kızımı,
tüm Tanrılar, insanların böyleydi kehaneti.
Yenilip senin sevgine, kan bağını gözettim,
gözyaşlarını üzgün karımın, kopardım bütün[1]
zincirleri söz verdiğim yiğitten, ayırdım da

1 Turnus'un anası Venilia, Latinus'un karısı Amata'nın kız kardeşiydi. Bunların ricalarına kapılıp, Aeneas'a söz verdiği halde, ayırmış kızını ondan.

kızımı, sarıldım silaha, günaha girdim ben.
O günden öteye neler geldi başımıza, Turnus,
ne savaşlar bırakmadı peşimi, görüyorsun,
en başta sen, ne çilelere katlandın! İki kez
yenilince büyük bir savaşta korudu bu kent,
İtalya için umutlarını zorluk içinde;
Tiber suları ılık ılık akmaktadır hâlâ
kanlarımızla, geniş ovalar ağarmakta tüm
kemikleriyle çarpışmada düşen yiğitlerin.
Nereye dönüp duruyorum? Hangi tür çılgınlık
altüst etti aklımı? Turnus'un ardından eğer
bir anlaşma yapacaksam anddaşlarımla, neden
daha iyi olmasın kavgayı durdurmam şimdiden,
yaşarken Turnus? Ne der kandaşlarımız, ne söyler
başka İtalyanlar, verirsem seni ölüme,
-kader, dilerim yalancı çıkarsın bu sözleri!-
kızımla evlenmeyi ve dünürümüz olmayı
istediğin sırada? Türlü cilvelerine bak
savaşın, yaşlı babana acı, şimdi vatanı
Ardea'da, acı içinde, senden ayrı kalan
babanı!" Bu sözler çelemedi taşkınlığını
Turnus'un, daha da fazla kabarttı öfkesini,
yatıştıracak yerde, dağladı iç acısını.
Konuşacak duruma gelince de, şöyle aldı:
"Yalvarırım, vazgeç benim için derde düşmekten!
Bırak benim için endişeyi, çok yetkin kralım!
İzin ver de ün kazanayım, ölüm pahasına.
Biz de, babacığım, o kargıları, demirleri
fırlatmıyoruz ki güçsüz bir elle! Açtığımız

yaralardan da kandır akan, kan! Kaçarken onu
anası Tanrıça hep örtecek değil ya sarıp[1]
kadınsı buluta; boş gölgelere bürünüp de
başını kurtaracak değil ya sürgit ölümden!"
Ama yeni çatışma biçiminden telaşlanıp
ağlıyordu kraliçe hep ölümün eşiğinde,
engel oluyordu ateşli damadına: "Turnus,
şu akıttığım gözyaşları hakkına, bir saygı
duyuyorsan yüreğinde eğer Amata için,
bu saygı aşkına, -yaşlı başımın tek umudu,
kadersiz ihtiyarlığımın tek desteği şimdi!-
senin elinde Latinus'un onuru, kudreti:
sensin desteği temelinden sarsılan sarayın!
Bir tek şey diliyorum senden: Teucer'lere karşı
vazgeç dövüşe girmekten! Bu çatışmadan senin
ne gelirse başına, benim de aynısı gelir
kaderden; seninle aynı anda bırakırım ben
şu uğursuz ışığı. Köle olup, görmeyeceğim,
damat olacak Aeneas'ı!" Lavinia'nın da
yaşlar aktı ateş gibi yanan yanaklarından,
anasının bu sözleri üstüne! Bir kızıllık
bastı yüzünü, yaladı geçti: Nasıl kan renkli
erguvanla boyanırsa Hind elinin fildişi,
nasıl kızarırsa ak güller, kızıl leylakların
karışınca arasına, işte böyle yüzünde
türlü renk hare hare dolanıyor genç kızın.
Turnus da sevgiyle altüst, gözlerini onun

1 Venus Diomedes'in yaraladığı oğlunu mantosuna sararak kurtarır. Homerus'da da *(İlias, V, 314)* Poseidon bir bulata sararak kurtarır Aeneas'ı *(İl. XX, 318)*. Burada Vergilius, Aeneas'ın kurtulmasını Roma'nın kuruluş amacına bağlıyor.

ayıramıyordu yüzünden, yanıp tutuşuyor
gitgide silaha sarılmak için. Amata'ya
şöyle dedi kısaca: "Yok yok anacığım, n'olur,
haşin Mars cengine giderken, uğurlama beni
böyle gözyaşlarıyla, uğursuz belirtilerle.
Ölümü geciktirmek elinde değil Turnus'un[1]
haberci olarak İdmon, götür o Phrygia'lı
zorbaya, hoşuna gitmeyecek şu sözlerimi:
Yarın şafak sökerken, erguvan arabasıyla
pembelere boğarken gökleri, Teucer'lerini
sürmesin Rutul'lere karşı, Teucer silahları
dinlensin, Rutul'ler de öyle; kendi kanımızla
sona erdirelim savaşı! Savaş alanında
kazansın, yenerse, Lavinia'nın gerdeğini!"
Böyle der demez çarçabuk Turnus girdi evine,
istedi atları, gözleri önünde görünce,
tir tir titreyen atları, ferahladı yüreği.
Orithyia'nın kendisi vermişti Pilumnus'a
bu atları onur belirtisi olarak, karla
yarışan aklıkta, yelleri geçen her koşuda.
Seyisler de sabırsız, sarmıştı yörelerini,
tıptıplıyorlardı göğüslerini ayalarıyla,
tarıyorlardı yelelerini. Kılıcını Turnus,
altınla ve ak ak tunçla işlenmiş, pütür pütür
zırhını takındı omuzlarına, al sorguçlu
giydi tolgayı; o kılıcı ateşe buyuran[2]

1 74. dizedeki cümlenin, Aen. IX, 363. dizesi gibi, anlamı açık değil. Servius'a göre "kararlaştırılmış bir ölüm getirecek cengin zamanını Turnus geciktiremez" diye anlaşılmalıdır. Bk. IX, 363.

2 Vulcanus, Aetna'nın altında demir döven Tanrı, Venus'un kocası; Daunus: Turnus'un babası.

Tanrı, babası Daunus için yapmıştı, bembeyaz
oluncaya dek kızdırmıştı, Styx sularına
daldıra daldıra su vermişti, sonra da koca
sütuna dayamış güçlü kargıyı saraydaki;
güçlükle kaldırdı yerinden (Auruncus Actor'dan
soymuştu kargıyı) titreterek savuruverdi
şöyle haykırıp: "Ey hiç boş yere çağırmadığım
kargı! Şimdi zamanı geldi, eskiden Actor'un
şimdiyse Turnus'un taşıdığı kargı! Bağışla
güçlü ellerimle yere sereyim bedenini
şu Phrygia'lı yarı erkek adamın, zırhını
parçalayayım, süründüreyim tozda toprakta
sıcak maşayla kıvrık saçını, mürsafi kokan."
Böyle öfkeler içinde, saçılıyordu sanki
kıvılcımlar yüzünden alev alev, şimşekler
çakıyordu haşin gözleri: Nasıl böğürürse
acı acı, ilk kavgaya tutuştuğunda boğa,
nasıl denerse ağaç kütüğüne çarpa çarpa,
boynuzlarıyla öfkelenmeyi, vuruşlarıyla
yorarsa yelleri, ayağıyla savurup kumu
hazırlanırsa savaşa, tıpkı öyleydi o da.
Anasının silahları altında, Aeneas'sa
onun gibiydi o sıra, öyle haşin, vahşi,
kabarıyordu bağrında cenk ateşi, gitgide
körüklüyordu öfkesini; sevinç içindeydi
cengi bitirecek anlaşma, ayağı altına
serildi diye. Yatıştırıyor anddaşlarını,
kederli Iulius'un korkularını, durmadan.
Ertesi gün doğarken, serperken ışıklarını

Puoebus dağ doruklarından, derin uçurumlarından
çekmekteyken denizden, soluyup ışıklarını
burunlarından, hazırlıyordu savaş yerini,
dev gibi Rutul, Teucer yiğitleri, surları
dibinde ulu kentin; koyuyorlardı ortaya,
kutsal ocağı, sunak gibi çimenli toprağı.
Başka cenkçiler de suyla ateş getiriyorlar,
kesilen kurbanlar için, kenarları erguvan renk
işlenmiş özel mintan giyip, mine çiçeğinden
bir çelenkle dolayorlardı başlarını hepsi.
Ausonia ordusu tüm kargılardan oluşmuş
bir alay, ardına kadar açılmış kapılardan
çıkıyor dışarı, öte yanda Troia'lı, Tyrrhen
ordusu, çeşitli silahlarla, diken diken tüm,
fırlıyor, çağırıyor son haşin çatışmasına
sanki Mars'ın. Binlerce askerin arasında da
önderler, altının, erguvanın ihtişamıyla
dolanıyor: Assaracus soylu Mnestheus, güçlü
Asilas, atları yere yıkan cenkçi Messapus,
Neptunus'oğlu. Savaş borusu çalınca herkes
çekildi kendi sınırına, sapladı toprağa
kargısını, yere indirdi kalkanını. O zaman
analar merak içinde, silahsız halk, ve güçsüz
ihtiyarlar çıktılar kulelere, çatılara;
gerisi de dikildi yüksek kapılar üstüne.
İuno da doruğundan bakarak, bugün Albanus
denen dağın -O zaman adı sanı yoktu daha,
şeref, ün kazanmamıştı- ovayı, Laurent'lerin,
Troia'lıların ordusunu, Latium kentini

gözetliyordu. Birden şöyle seslendi Tanrıça[1]
durgun suları, çağıl çağıl akan ırmakları
yöneten Tanrısal kıza, Turnus'un bacısına.
-İuppiter kutsamıştı bu onuru, kızlığını
lekelediği için onun, göğün yüce kralı.-
"Ey ırmaklar süsü su perisi, canımız peri!
Latin kadınları içinde bir tek seni, bilirsin,
ulu İuppiter'in nankör yatağını paylaşan
Latin kadınları içinde bir tek seni, İuturna,
yeğ tuttum da hepsine, bir bölgesine göklerin
yerleştirdim. Öğren acı kaderini, suçlama
sakın beni. Kader iyi karşılar Parca'lar da
Latin başarısına izin verir göründükçe,
kol kanat gerdim Turnus'a ve senin surlarına.
Şimdiyse eşit olmayan kaderlerle boğuşur
görmekteyim onu, Parca'ların ömrü doluyor,
düşman bir kuvvet yaklaşmakta gence; gözlerimle
göremiyorum o çatışmayı ve anlaşmayı.
İkizin uğrunda göze alıyorsan her şeyi,
acele et; sana düşer bu; belki mutsuzları
bekleyen iyi günler de vardır." Böyle der İuno,
yaşlar fışkırır gözlerinden İuturna'nın bütün.
Üç kez dört kez döver güzel göğsünü; İuno:
"Gözyaşlarının sırası değil şimdi, İuturna,
çabuk ol da, kardeşini kurtarmak için, varsa
bir çare, kurtar ölümden! Ya da kışkırt savaşı,

1 İuturna akarsuların Tanrıçasıdır, Numicus gibi yanındaki bir ırmağın adı. İlkin İÖ 78'de Q. Latatius Catulus Roma'da İuturna'ya bir tapınak kutsamış. Zanaatları gereği su kullanan işçiler, 11 Ocak'ta bu tapınağın kutsanmasını kutlarlardı.

boz andı, desteklerim göze aldığın her şeyi!"
Böyle yüreklendirdi, kararsızlık içinde
koydu gitti kızı, zihni altüst, yüreği göz göz.
Krallar da şöyle: Latinus'u koca gövdesiyle,
dört koşumlu bir araba taşıyor, şakakları
altından on iki okla pırıl pırıl çevrili:
Atası Güneş'in özgün belirtisidir bunlar.
Turnus iki ata koşulmuş araba üstünde,
elinde geniş demirli iki kargı tutmakta:
Şurdan Aeneas Ata, Roma soyunun kökeni,
pırıl pırıl kalkanı, Tanrısal silahlarıyla,
yıldız gibi parlamakta; yanında Ascanius,
ikinci umudu Roma'nın, yan yana ikisi
çıkıyorlar ordugâhtan; kar gibi giysisiyle
getiriyor rahip, yavru domuzu ipek tüylü,
bir de makas yüzü görmemiş postuyla, çift dişli
kuzuyu yaklaştırıyor alevli sunaklara.
Krallar yükselmekte olan güneşe kaldırarak
gözlerini, tuzlu ekmek veriyorlar onlara,
demirle alınlarının üstünü hayvanların
işaretleyip sunu saçıyorlar kadehlerden
sunaklara. O zaman yakardı dindar Aeneas,
kılıcını çekerek: "Bana tanık olsun Güneş!
Uğrunda bunca çileyi göğüsleyebildiğim
Toprak! Sen tanık ol yakarmaktayken, bana ve sen,
her şeye kadir Tanrım! Sen, karısı Saturnia!
Şimdi Tanrıçam, yakarıyorum, şimdi bizlere
daha kayra olmanı! Sen de, anlı şanlı Mavors!

İstencesiyle tüm savaşları yöneten Baba!
Pınarları, nehirleri, yüce göğün, masmavi
denizin saygı duyulan ululan! Sizleri
çağırıyorum: Ausonia'lı Turnus'a Kader
utku verirse dönmek düşecek yenilmişlere
Evander kentine; İullus da bu topraklardan
çekilecek; bundan böyle hiç silah çekmeyecek
Aeneas yoldaşları, artık baş kaldıramayıp,
bu krallığı hırpalayamayacak silahlarla.
Yok, utku bizimle olmasını isterse Mars'ın,
-daha çok inanmaktayım buna, keşke Tanrılar
istencelerini böylece belirtse!- buyurmam
Teucer'lere, 'Boyun eğin!' diye İtalyan'lara;
ne de krallığı üstelenmek isterim; iki halk da
yengi nedir bilmeden, eşit yasalar altında,
sonsuz bir anlaşma yapsınlar; kutsal eşyaları
ve Tanrılarımı veririm onlara; Latinus,
kayınbabam, alsın askeri kuvveti üstüne,
sivil güç de kayınbabamın olsun, Teucer'ler de
surlar çeksinler benim için ve kentin adına
Lavinia desinler." Böyle der Aeneas önce,
Latinus konuşur arkadan, gözlerini şöyle
çevirerek göklere, yıldızlara uzatarak
sağ elini: "Aynı Tanrılar, Aeneas! Bu toprak,
deniz, yıldızlar, Latona'nın ikiz çocukları,[1]
ve iki yüzlü İanus'un Yeraltı Tanrıları,
kutsal mekânları haşin Dis'in, tanığım olsun.
Sözlerimi işitsin pırıl pırıl şimşeğiyle

1 Apollon ve Diana.

anlaşmaları kutsayan Yaradan! Sunaklara
basarak elimi, Tanrılarla aramızdaki
ateşler tanık olsun, benim için İtalyan'larla
barışı, anlaşmayı bozabilecek hiçbir gün
doğmayacak. Koşullar ne olursa olsun, beni
döndüremez kararımdan, hiçbir güç, tufan boğsa
yeri sellere, söküp Tartarus'a atsa bile!
Şu sopadan (sağ elinde bir raslantı asa vardı)
incecik yapraklı sürgünler, gölgeler nasıl
çıkmayacaksa, ormanlarda kökler bir defa
dibinden kesilip yoksun kaldığında anadan,
saçını döküp kolunu kopardığında balta,
eskiden bir ağaçken, zanaatçının elleri
süslü tunca sokup verdiyse Latin atalara,
öyle gerçek ve bozulmaz olsun bu anlaşma da."[1]
Pekiştirdiler bu sözlerle önde gelenlerin
gözü önünde aralarındaki anlaşmayı;
boğazladılar yalımların üstünde kurbanları,
çıkardılar bağırsakları seyirirken daha,
yükleyip tepsilere bıraktılar sunaklara.
Ama ne zamandır eşit görünmüyor bu dövüş
Rutul'lere, dolup boşalıyordu yürekleri
türlü duygularla; özellikle eşit güçleri
olmadığını daha yakından gördüklerinde:
Sessizce yürüyüşü Turnus'un, yere indirip

1 Eskiçağda iki türlü yemin vardır: Yadsınamaz bir gerçeğe dayanarak yapılan yemin (Assertorische Schwur): Güneşin her gün doğuşu ne kadar gerçekse...... o kadar gerçektir. Bir de yemini tutmazsam...... şöyle olayım diyerek, ilerisi için kendini bağlayan yemin, (Promissorische Schwur) Biz bugün bu tür yemini kullanmaktayız. Burada Aeneas Tanrıları tanık tutarak, ilk türden bir yemin yapıyor.

gözlerini yakarır gibi, sunağa saygısı[1]
yeni tüylenen yanakları, atan genç benzi
destekliyor bu kanıyı. Kız kardeşi Iuturna
anlar anlamaz sık sık fısıldaştığını halkın
kuşkuya düşüp de kararsız kaldığını, indi
saflar içine, girerek Cammers'in kılığına.
(Cammers'in soyu büyük atalarına dayanır,
babası yiğitliğiyle ün salmış, tanınmıştır,
kendi de silah kullanmada çok sert bir dövüşçü)
İndi safların tam ortasına da bile bile
durumu, türlü söylentiler yaydı, şöyle dedi:
"Hiç utanmaz mısınız Rutul'ler, biz yiğitlerin
yükünü, bir tek insanın sırtına yüklemekten?
Sayıca mı, kuvvetçe mi eş değiliz onlara?
İşte hepsi şurda, Troia'lılar, Arcadia'lılar,
kaderin devşirdiği tüm ordu: Turnus'a düşman
kesilmiş Etruria. Bir tek düşman düşerdi, tek,
zar zor, bire bir bile dövüşseydik biz onlarla.
Turnus da sunaklarına kendini adadığı
Tanrıların katına yükselecek ünüyle,
yaşarken dolaşacak dudaklardan dudaklara!
Yurdu yitirince bize boyun eğmekten başka
ne kalır artık kibirli efendilerimize,
şimdi yan gelip yattık diye ovalarımızda?"
Böyle söyleyip tutuşturduğu gençlerin zihnini,
gitgide daha ateşli; söylenti yaydı orduya.
Laurentum'lular da, Latin'ler de değişti birden.

1 Turnus'un her zamanki atılgan, cüretli tavrı görülmüyor burada, belki kendini bekleyen sonun geldiğini hissettiğinden, belki de ozan bizi onun sonuna hazırlamak istedi nden.

Önce savaşın bitimi için, felaketlerden
selamete çıkmak için umut beklerken, şimdi,
silah istiyor, silah! Anlaşmayı bozmak için;
yakarıyor, acıyor Turnus'un haksız kaderine.
Daha da etkili bir düzen ekledi bunlara
Iuturna: Bir işaret gönderdi yüce göklerden,
İtalyan'ların ruhunu altüst etmek için,
aldatmak için bir tansıkla, bulunamazdı
daha iyisi: Iuppiter'in boz kuşu uçarak
kızıl kızıl havalarda, kıyıdaki kuşları
kovalarken kanatlı bir ordunun sert ötüşen
kuşlarını, indi suların yüzüne ansızın
kanca pençeleriyle, hain, kaptı bir kuğuyu,
eşsiz güzellikte. İtalyan'lar dikkatlerini
çevirdiler bu yana, kuşlar da çığlık çığlığa
döndüler yollarından -Ne tansıktı bu görüntü!-
kanatları kararttı göğü, kara bir bulut olup
sıkıştırdılar düşmanı; güce karşı yenilip
ağırlığını avın çekemez oluncaya dek,
pençelerinden kuşu ırmağa bırakıncaya,
kendi de tez kaçıncaya dek, ta derinlerine
bulutların, sıkıştırdılar havada düşmanı.
O zaman Rutul'ler haykırarak selamladılar
bu kehaneti, silahı bırakıp ellerini
kaldırdılar, önce kâhin Tolumnius başladı:
"İşte buydu, bu, sık sık adaklarla dilediğim!
Alıyorum, tanıyorum Tanrı istencesini.
Benim, benim önderliğimde sarılın silaha!
Bir uğursuz yabancının savaşla yıldırdığı

ah, zavallılar! Güçsüz bir kuş gibi, zorbalıkla
yakıp yıkıyor kıyılarınızı! Ama kaçmak
isteyecek yelken açıp engine! Tek ruh olun
sizler, sıkıştırın safları, sizden kaçırılan
kralınızı koruyun dövüşerek!" Böyle der
savurur mızrağını koşmaktayken, düşmanların
üstüne. Islık çala çala uçtu gitti mızrak,
yardı havaları, kararlı. Bir şurdan bir burdan
yükseldi büyük bir çığlık! Her köşe altüst oldu,
yürekler çarptı durdu, ateşler bastı, mızraklar
uçtu, ulaştı dokuz genç ve güzel, (bir raslantı)
kardeşin bedenine, Sadık Tyrrhen bir kadının
Arcadia'lı Gylippus'a doğurduğu, hepsi de
alımlı: Birinin girdi bedenine ortadan,
kılıç kayışının göğsü bastığı, kopçaların
bağlandığı yerden, iki yandan. Gözleri çeken
yakışığı, silahlarıyla parlak yiğidin
deldi kaburgalarını da, serdi boz kumlara.
Ama kardeşleri, bu ateşli topluluk, yasa
büründü: Kimi çekti kılıcını, mızrağını,
kimi, atıldılar ileriye körü körüne.
Birçok Laurentum'lular da koştu onlara karşı.
Şurdan toplanıyor Troia'lılar yoğun düzende,
tüm Agylla'lılar ve boyalı silahlarıyla
Arcadia'lılar. Bir tek dileğiydi hepsinin:
İşi silahla halletmek, tek istekleri artık!
Yağma ettiler sunakları; göklerden koparak
bir mızrak fırtınası, boşandı sanki demirden
dolu sağnağı. Apardılar kadehleri, kutsal

mangalları. Anlaşma bozulunca Latinus da
kaçtı horlanan Tanrılarını alıp yanına!
Arabasına koşan mı ararsın, ya sıçrayıp
atına binen mi, kılıç çekip cenge giren mi?
hepsi var. Anlaşma bozulsun diye can atan
Messapus sürdü atı Tyrrhen kralı üzerinde
krallık alametleri olan Auletes'e karşı,
ürktü attan birden geriledi Etrüsk kralı,
düştü sunakların üzerine, sırtüstü, başı
ve omuzlarıyla, mutsuz! Gözleri dönmüş, çılgın
Messapus da direk gibi mızrağıyla, atının
üstünden vurdu birdenbire cenkçiye şiddetle;
yalvarıp yakarıyordu yenilen yiğit ama,
o diyordu ki: "*Dürüldü defteri!* Böyle *kurban*[1]
ulu Tanrıların daha da çok hoşuna gider!"
Koştu İtalyan'lar, soydular sıcak organlarını.
Corynaeus sunaktan yanan bir küskü çaldı da,
yiğidi vurmaya gelen Ebusus'un yüzüne
attı atik davranıp yanan odunu, tutuştu
uzun sakalları cenkçinin, bir yanık kokusu
yayıldı ortaya; izleyip korkmuş düşmanın
kavradı saçlarını sol eliyle, diziyle de
bastı üstüne, yatırdı yere; bu durumdayken,
indirdi bağrına sert kılıcını. İlk saflara
silahlar arasından saldıran çoban Alsus'u
yalın kılıç bastırdı üstten Podalirius.
O da döndü, baltasıyla alnının ortasından
çenesine kadar yardı başını saldırganın;

1 Arena'da Gladiator'lar yaralanınca, seyirciler bağırırmış: vulnus habet (yara aldı) diye, "dürüldü defteri" diye çevirdik.

akan kanlara bulandı cenkçinin silahı.
Ağır bir dinginlik kapladı Podalirius'un
gözkapaklarını, bir uyku bastı demir gibi,
ve bir sonsuz geceye kapanıverdi gözleri.
Dindar Aeneas da, başı açık, kaldırıyordu
silahsız elini; çağırıyordu yüksek sesle
cenkçilerini: "Hey, nereye saldırıyorsunuz?
Nerden çıktı şimdi şu apansız kargaşalık?
Hey! Yatıştırın öfkenizi! Anlaşma yapıldı,
yasalar kondu artık. Yalnız ben, yasal olarak
dövüşebilirim; bırakın beni dövüşeyim,
atın korkuyu içinizden! Sağlam bileğimle
yürürlüğe koyacağım birleşmeyi yeniden!
Şu kutsal kurbanlar bana sağlayacak Turnus'u."
Bu sözleri söylerken, akıllıca konuşurken,
işte ıslık kanatlı bir mızrak vurdu yiğidi;
hangi bilek fırlattı mızrağı, hangi hortumda
sürüklenip geldi? Bilinmez! Rutul'lere bunca
ünü kazandıran kim? Raslantı mı, bir Tanrı mı?
Gömüldü sessizliğe parlak başarının şanı,
kimseler övünmedi Aeneas'ın yarasıyla.
Aeneas çekildi cenkten, altüst oldu önderler;
Turnus baktı ki Aeneas savaştan çekilmiştir,
önderleri altüst olmuş; yandı tutuştu birden,
umut doldu yüreğine: İstedi atlarını
silahlarını da; bir sıçrayışta atladığı
arabasında, gurur içindeydi, pırıl pırıl.
Aldı gemleri, kaydı gitti ve birçok cenkçinin
güçlü bedenini verdi ölüme; yarı ölü,

devirdi yerlere birçoğunu, ya ezip geçti
arabasıyla alayları, ya da kaçanlara
hızla savurdu mızrakları. Nasıl ki buz tutmuş
Hebrus'un kıyısında kana susamış Mars, hızla
koşarak çınlatırsa mızrağını, kışkırtırsa
gemi azıya almış atlarını çarpışmaya,
onlar da açık alanda geride koyarlarsa
Notus'u ve Zephyrus'u; nallarının altında,
inler durursa Trakya toprakları derinlerden;
yörede kaynaşırsa kapkara korkunun yüzü,
öfkeler tuzaklar, Tanrının bütün yoldaşları:
Tıpkı öyle atik Turnus savaşın civcivine
mahmuzlar ter saçan atlarını, kılıçtan geçmiş
düşmanların üzerine, hakaret eder ölülere,
hızlı nallardan çiğ damlaları sıçrar al kanla
kum karışımı: Sthenolus, Thamyrus ve Pholus'u
verdi artık ölüme; son ikisini yakından,
ilkini uzaktan; iki İmbrasus'oğlunu da,
Glaucus'u ve Lades'i uzaktan. Oğullarını
kendi yetiştirmiş, eşit silahla donatmıştı
İmbrasus teke tek çarpışmak için Lycia'da,
ya da at üstünde yelleri aşıp geçmek için.
Başka bir yerde atılır içine dövüşlerin
Eumedes, savaşta ünlü yaşlı Dolon'un oğlu,
adıyla atasını andıran, cesaretiyle,
bileğinin gücüyle de, babasına çekmiş yiğit.
Geçmiş zamanda Danao'ların karargâhını
gözetlemeye gidince Dolon, ödül olarak
Achilles'in arabasını istemeye kalkmış;

ama bu cüretine karşılık Tydeus'oğlu[1]
bir başka ödül vermiş de, kalmamış artık gözü
Achilles atlarında. Uzaktan açık ovada
görünce onu Turnus, hafif bir mızrak fırlattı,
havada önce uzun yol aldı mızrak, arkadan
durdurdu çifte atını, indi arabasından,
bastırdı yere düşmüş, yarı canını yitirmiş
cenkçiyi, üstten de ezdi boynunu ayağıyla,
çekti kamasını, onun daldırdı boğazına
ta derine, pırıl pırıl kamayı (kanlarına
buladı cenkçinin,) hem de şu sözleri ekledi:
"İşte sana, göz diktiğin Hesperia, Troia'lı!
Uzan da yere, al şimdi boyunun ölçüsünü!
Beni silahla denemeye kalkanların işte
aldığı ödül bu! Böyle çekerler surlarını!"
Asbytes'i de ölüm yoldaşı olarak kattı
yanına, fırlattı mızrağını, Chloreus'u da,
Sybasis, Dares Thersilochus'u, kıç atan atın
boynundan düşen Thymoetes'i de. Trakya'dan esen
Borea nasıl, uğuldarsa Ege engininde,
ardından dalgalar vurursa nasıl kıyılara
yelin çöktüğü yerde, dağılırsa bulut gökte,
tıpkı öyle Turnus, kendine yol açtığı yerde,
alaylar geriliyor, dönüp kaçıyordu saflar;
kendi atılımıyla hız alıyordu kendi de
tez gidişin yarattığı esinti dalga dalga

1 Tydeus'oğlu=Diomedes. İlias'ta anlatıldığına göre (X. kitap) Dolon Hector'a Achilles'in atlarını kendisine verirse Grek alayları arasına gidip durumlarını öğreneceğini söyler, Hector da vaat eder ama Achilles'le Diomedes yakalarlar onu, Troia'nın durumunu zor kullanarak öğrenirler ondan sonra öldürürler. Böylece Achilles atları hayal olur onun için.

sallayıp duruyordu tuğunu. Ama Phegeus
katlanamadı üstlerine çöken, azgınlaşmış
cenkçiye, önüne atıldı da arabasının,
tuttu sağ elle köpüklü gemlerinden atların,
başlarını çevirmek için çabaladı durdu;
koşuma yapışmış Phegeus'u sürüdü atlar.
Bir mızrak yakaladı onu, boş kalmış böğründen
aştı çifte örgüsünü zırhının, yaraladı
bedenini hafifçe. Ama o geri dönerek
kalkanını siper alıp, koşuyordu düşmana,
kamasını çekerek yardım diliyordu. Ama
tekerlekleri, okları arabanın küt diye
çarptı, hızla giderken, serdi yerlere; Turnus da
atıldı üstüne, vurdu tolganın alt yanıyla
zırhın üstünden kılıcıyla başını, cenkçinin;
gövdesini de bırakıverdi kumlar üstüne.

Turnus ölüm saçıyorken ovalarda yengili,
bu sıra Mnestheus'la sadık Achates, onlara
yoldaş olan Ascanius'la birlikte, Aeneas'ı
götürüyorlardı kana bulanmış ordugâha.
Yürürken yiğit bir adımında uzun mızrağa
dayanıyordu. Çılgına döndü de, yarasından
çıkarmaya uğraştı sapı kırılmış mızrağı,
yardım diledi en yakın yoldan: Yarsınlardı
yarayı geniş kılıçla, derindeki yaradan
demir ucu arayıp bulsunlardı da, yeniden
cenge yollasınlardı onu. İasus'oğlu İapyx,
ordaydı, Phoebus'un herkesten çok sevdiği yiğit;
vaktiyle büyük sevgiyle bağlanmıştı da ona

bütün sanatını, armağanlarını Apollon
seve seve vermişti: Yorum verme, kitara çalma,
hızlı ok atma sanatını; ama o, babası
toprakta yatmakta olduğundan, yeğ tuttu[1]
otların gücünü ve iyi etme sanatını,
suskun sanatı, hekimliği, ün şan beklemeden.
Ayakta dikiliyor Aeneas dayanıyordu
koskoca mızrağına, titreyerek acısından;
yöresinde gençlerden bir topluluk, bir de İullus,
keder içinde; tutuyor gözyaşlarını önder.
İhtiyar hekim, Paeon örneğince giyinirdi,[2]
üstlüğüne bürünmüş, Phoebus'un el hüneriyle
güçlü otlardan ilaçlar yapmak için çırpındı
boş yere, sarstı eliyle boş yere sivri ucu,
sağlam pensiyle kavramaya çalıştı demiri.
Bir yol göstermedi kader, ustası Apollon da
yardım etmedi. Korkunç dehşet de, ovalarda
büyüyor, felaket de gitgide yaklaşıyordu.
Baktılar ki yoğun bir toz bulutu kalakalmış
havada; yaklaştı atlılar, ordugâh içine
dolu gibi yağdı mızraklar; ulaştı göklere
acı çığlıkları savaşan yiğitlerin, Mars'ın
katı yumruğu altında toprağa düşenlerin.

1 Eski Roma'da umut kesilen ölüleri, son nefesini toprağa versin diye, kapı önünde toprağa bırakırlardı. Daha sonra bu âdet, gelen geçenin bir ilaç tavsiye etmesi düşüncesiyle süregitmiş. Başlangıçta Magna Mater kültüne bağlı bir tören imiş. İlkçağlarda Roma'da hekimlik yapanlar yabancılardı. Hekimlik, otlar etkilerini gizli tuttuklarından suskun bir sanat diye adlandırılmıştı.

2 Bk. Aen. VII, 769, Paeon (Paion) mitolojide, başlangıçta Tanrıların hekimi idi, sonradan Apollon'la bir tutulmuştur.

O zaman yersiz sancıları oğlunun dokunur,
ana yüreğine Venus'un, gider Girit'teki
İda dağından geyik otu toplar, başı sarı
çiçekli, sapı taze yapraklı; yaban keçileri
tanır bu otları, sırtlarına saplanınca
kuş gibi uçan oklar. Venus ulaşır oraya.
Siyah bir bulutla örterek yüzünü, getirir
otları, dupduru bir kaynağın suyundan katıp
serper üstüne şifalı Ambrosia ruhunu,
kokulu, her derde deva Panacea otunu,[1]
gizemli bir iyilik sağlamak için oğluna.
Yaşlı İapyx bu suyla yıkar yarasını onun
bilmeden aslını: Bedeninden uçar gider tüm
acılar kesinlikle, akan kanıda kesilir
yarasının; zorlanmadan izler elini ok da
hekimin, çıkar yaradan, yere düşer, kavuşur
yeniden Aeneas eski gücüne: "Tez getirin
şu cenkçiye silahlarını, ne duruyorsunuz?"
diye bağırır İapyx. Düşmana karşı herkesin
bağrında ateşler yakar ilkin: "İnsan elinden
sağlanmadı bu iyilik, ne de hekim sanatıyla,
Aeneas, seni kurtaran şu elim değil benim.
Daha büyük bir Tanrı götürüyor seni şimdi,
daha büyük görevlere!" Aeneas da savaşa
can atarak, çoktan takmıştı iki altın
baldırlığını. Kendini geciktiren her şeye
lanetler saçıyordu, pırıl pırıl mızrağını
sallıyordu; kalkanını böğrüne, zırhını da
sırtına yerleştirdikten sonra, Ascanius'u

1 Panacea, mitolojide her derde deva sayılan bir ot.

kucakladı, sararak kollarıyla, öptü sonra,
tolgasının altından, dedi ki: "Yiğitliği sen
gerçek ün veren çabayı babandan öğren oğlum!
Mutluluğu da başkalarından. Şimdi bileğim
koruyacak seni savaşta, büyük ödüllere
götürecek. Olgun yaşa geldiğin zaman sen de,
böyle yap, unutma sakın, gözünün önünde tut;
soyunun örneklerini güçlendirmek için de
cesaretini, Aeneas'oğlu olman, sağlasın,
amcan Hector da destek versin sana." Öyle deyip
çıktı kapıdan, upuzun boyuyla, sallayarak
koskoca mızrağını. Antheus'la Mnestheus da
aynı anda yoğun alayla birlikte, kapıdan
saldırdı dışarıya, tüm cenkçi kalabalığı
bırakıp ordugâhı aktı geçti kapılardan,
ovada göz gözü görmez oldu tozdan dumandan;
sarsıldı, titredi toprak ayak vuruşlarıyla.
Karşı setten gördü Turnus gelmekte olanları,
gördüler Ausonia'lılar, soğuk bir ürperti
dolandı iliklerine dek. İlk Iuturna duydu,
bütün Latin'lerden önce, tanıdı seslerini,
kaçtı dehşet içinde. Aeneas da uçtu geldi
açık ovada apardı kapkara ordusunu,[1]
nasıl fırtına yırtarak bulutları, ağarsa
toprağa, vurursa kıyılara, enginlerinden
denizin, hoy mutsuz çiftçiler! İçlerine doğar
göz göz olur yürekleri önceden: Ağaçları
mahvedecekti sağnak, yere serecek ürünü,
saldıracak diye yörede her şeye; esmeye

1 Toza toprağa bulandığı için karadır ordu.

başlayınca yel, uğuldarken daha kıyılarda,
işte tıpkı öyle! Direnen düşmanın üstüne
sürer alayını Rhoetum'lu önder; hepsi[1]
toplanır yoğun dizi halinde; kılıçla biçer
Thymbraeus güçlü Osiris'i, Mnestheus da vurur
Arcetius'u; Achates de biçer Epulo'yu;
Gyas da Ufens'i; kâhin Tolumnius da düşer,
Troia'lılara karşı ilkin silah atan kâhin.
Haykırışlar tutar gökleri, Rutul'ler de bu kez
sırt dönüp kaçar toz toprak içinde tarlalarda!
Aeneas da ne kaçanları öldürecek kadar
küçülür, ne sıkı dayanan cenkçilerin, ne de
mızrak atanların düşer peşine, tek Turnus'un,
bir Turnus'un izini arar koyu karanlıkta,
yalnız onu ister, onda gözü, çarpışmak için.
Bu olay üstüne korkuya kapılır yiğit kız,
Iuturna, Turnus'un arabacısı Metiscus'u
iter, gemleri tutarken yere düşen cenkçiyi
bırakır çok arkada, kendi de yerine geçer,
dalgalanan gemleri sallamaktadır; her şeyi
Metiscus'a benzer, sesi, bedeni, silahları.
Nasıl kara kırlangıç varlıklı bir efendinin
evinde uçar, volta atarken yüksek avluda,
çırparsa kanatlarını, çığırtkan yuvasının
gıdası küçük kırıntıları toplamaktayken,
bir, bomboş direkli yollarda çığlık çığlığadır,
bir, çınlatıyordur nemli göllerin yöresini,
Iuturna'da işte öyle, düşmanların içinden

1 Rhoetum, Troia'da bir burundur.

aşıp geçiyor atlarıyla, tez arabasıyla,
uçar gibi dolanıyor her yeri; kardeşini
bir şurda belirtiyor. Bir şurda yengi kazanmış
gösteriyor, ama Aeneas'la çatışmasına
izin vermiyor hiç, uçuyor gizli bucaklara.
Aeneas da dört yanı araştırıyor, izinde
Turnus'un, yüksek sesle haykırıyor hep adını,
o darmadağınık saflarda. Gözüne ne kadar
çarparsa düşman, kanatlı atlara erişmeye
denediğinde koşarak, İuturna arabayı
o kadar geri döndürüyor. Hoy, ne yapsın yiğit?
Türlü düşünce dolanıyor zihninde boş yere,
bir fikirden karşıtına çağırıyor ruhunu.
Bir raslantı o sıra geldi Messapus sessizce
tutuyordu sol elinde çifte hafif mızraklar,
demir uçlu. Yöneltti Aeneas'ın üzerine,
hafif bir kargıyı, kesin vuruşla, bura bura,
durdu cenkçi, büzülerek silahının altına,
büktü dizlerini. Atılan bir kargı kopardı
tolganın üstünü, aldı götürdü tepeliğini.
İşte o zaman öfkesi boşandı düzenlere
yenildiği için, atların, arabanın geri
dönüverdiğini anlayınca da tanık tuttu,
İuppiter'i, sunakları, anlaşmayı onlar
bozdular diye! Tanrı Mars'ı çağırıp yardıma,
hışım gibi saldırdı düşmanın tam ortasına.
Korkunç bir kıyım yaptı, hiç ayırım gözetmeden,
olanca gemlerini salıverdi öfkesinin.
    Hangi Tanrı anlatacak bize onca acıyı?

Ovalarda bir Turnus'un, bir Troia'lı yiğidin
elinden çıkan ölümünü önderlerin şimdi;
dört yandaki kıyımı bir şarkıda? Bu kadar mı
hoşlandın İuppiter, gün olup sonsuz bir barışta
birleşecek ulusları birbirine katmaktan?
Aeneas saldırdı Rutul Sucro'ya, -bu çarpışma
durdurdu en başta Teucer'lerin atılımını-
vurdu böğründen, kanlı kılıcı, çok geçmeden
geçirdi kaburgalarına, göğüs kafesine,
ölümün bedene en kolay ulaştığı yerden;
Diores'in kardeşi, attan düşen Amycus'un
vardı üstüne Turnus, birini uzun mızrakla
şişledi, tam üzerine yürümekteyken onun,
ötekini de vurdu kamasıyla, kesti başlarını,
gezdirdi arabasına asarak, kanlarını
akıtıp damla damla. İlk çatışmada Aeneas,
Talos'u, Tanais'i ve de güçlü Cethegus'u,
serdi yere üçünü birden. Ölüme yolladı
yiğit yine Echion'la Peridia'nın oğlu
karamsar Onites'i; Turnus da Lycia'dan
Apollon ovalarından gelmiş iki kardeşi,
bir de çarpışmadan nefret eden Menoetes'i
hakladı, havada kaldı çarpışmadan nefreti.
Arcadia'dan gelmeydi, balığı bol Lerna
bataklığı yöresinden, balıkçılık ederdi;
küçük yerden çıkmışken hiç bilmezdi güçlülerin
eşiğini; babası maraba olarak işliyordu toprağı;
birçok yeri tutuşmuş kuru ormanda savrulan
yalımlar, çatlayan defne filizleri gibiydi,

ya da yüce dağlardan hızlı hızlı inmekteyken,
koşmaktayken ovalara köpüklenen suların
darmadağın etmekteyken önündeki her şeyi,
çağıl çağıl çağlaması gibiydi; Aeneas'la
Turnus'un saldırışı, öylesine şiddetliydi
savaşın civcivine. İşte şimdi tomur tomur
yüreklerindeki öfke, kin! Çatlayacak gibi
çarpıyor yürekleri, sakinleşmek bilmiyordu,
var güçleriyle koşuyorlar yara açmak için!
Atalarını ve adlarını dedelerinin,
gelmiş geçmiş Latin krallarını bağırıp duran
Murranus'u attı arabadan Aeneas Ata,
serdi yerlere, burarak savurduğu bir taşla.
Koskoca kaya parçasıyla; gemle koşum altına
yuvarladı tekerler, onu hızlı nallarıyla
dövdü durdu atları, ezdiklerini bilmeden
efendilerini. İçi öfkeyle dolup taşan
Hyllus rasladı Turnus'a saldırdı; Turnus da
fırlattı mızrağını, saplandı mızrak tolganın
altınına, aşıp geçti tolgayı da, beynine
yerleşti kaldı. Sen de Crethus, Grek'lerin içinde
en güçlüsü! Bileğin de seni kurtaramadı
Turnus'tan; Cupencus'u da kendi Tanrıları bile
saklayamadı, Aeneas saldırırken üstüne:
açtı bağrını mızrağa; hiç yararlı olmadı
ne tunç kalkanı, ne silahı o mutsuz adama.
Senin de Aeolus, öldüğünü gördü, sırtüstü
upuzun serildiğini Laurentum ovaları,
topraklar üstüne. Ne Argos alayları seni

ne Priamus krallığını yıkan ünlü Achilles
yere serebilmişti ya, öldün yine de, cenkçi,
burasıymış ölüm durağın meğer! Konağın var
İda eteğinde, koca bir konak Lyrnesus'da,
ama Laurentum toprağında olacak mezarın!
Bütün saflar kapıştı birbirine: Tüm Latin'ler,
Dardanus'lular, Mnestheus, o katı Serestus,
at yetiştiren Messapus, güçlü Asilas, sonra
Etrüsk alayı Evander'in, Arcadia taburu,
herkes kendisi için çarpışıyor var gücüyle
takıp canını dişine, dayanıyor yiğitçe.
Ne dur var ne durak! Tutuşmuşlar kıran kırana.
Aeneas'ın anası güzeller güzeli Venus
bir fikir esinledi oğluna: Çabuk orduyu
geri götürsündü surlara, kente; Latin'leri
birdenbire bastırarak uğratsındı bozguna,
altüst etsindi: Aeneas da alaylar içinde
iz sürüp ararken Turnus'u, dolandı safları
orda burda, baktı ki kent ayrık korkunç savaştan,
sessiz sakin duruyor, hiç cezaya uğramadan.
Daha büyük bir savaşın hayaliyle yüreği
yandı tutuştu ansızın: Çağırdı önderleri:
Mnestheus'u, Sergestus'u, güçlü Serestus'u,
çıktı setin üstüne; kalan Teucer ordusu da,
dizilip yoğun halde, bırakmadılar toprağa
kargılarını, kalkanlarını; orta yerine
dikilip yüksek setin, şöyle konuştu Aeneas:
"Hemen yerine getirin sözlerimi! İuppiter
bizimledir, apansız oldu diye bu girişim,

ağırdan almayın sakın! Şu savaş nedenini,
kenti, Latinus krallığını, girmezse dizgine,
yenilince boyun eğmezse bize, baştan sona
yakıp yıkacağım bugün, yerle bir edeceğim,
şimdi tütmekte olan tümünü çatılarının!
Turnus'un keyfi istesin de benimle savaşa
girsin diye, yenilmişken, yine saldırsın diye,
bekleyeceğim öyle mi? Çıban başı burada,
bu uğursuz savaşın, yurttaşlar! Burda bitecek!
Getirin çırağıları, bozulan andlaşmanın
yine uygulanmasını isteyin alevlerle!"
Böyle dedi. Herkes yüreğinde aynı istekle,
yoğun düzende, yumruk gibi, akıyor surlara.
Bir anda, apansız çıktı merdivenler ortaya,
görüldü ateşler. Kimisi koştu kapılara,
boğazladılar ilk nöbetçileri, kimisi attı
mızrakları, silahlarla kararttı gökyüzünü.
Aeneas'sa ilk safta, surlar altında sağ elini
uzattı, haykırarak suçladı kral Latinus'u,
Tanrıları tanık tuttu yine: Savaşa zorla
itilmiş, iki kez düşman kesilmiş İtalyan'lar
iki kez eski anlaşmayı onlar bozmuşlardı.
Anlaşmazlık çıktı huzursuz yurttaşlar içinde:
Kimisi kapıların açılmasını, kentin de
Dardanus'lulara teslimini istedi, kralı
sürüklediler surlara: Kimisi silah taktı
koştu kenti savunmaya; sünger sünger kayanın
oyuğunda gizlenmiş arıları bulduğunda
çoban nasıl acı dumana boğarsa onları,

arılar koşuşursa balmumu ordugâhlarda,
titreye titreye, yüksek sesle vızıldayarak,
bilerlerse öfkelerini, nasıl dolanırsa acı koku
bütün odaları, nasıl uğuldarsa kayalar,
o zaman derinden gelirse sağır fısıltılar,
dumanlar çıkarsa temiz havaya, tıpkı öyle.
Yeni bir felaket de geldi yorgun Latin'lerin
başına, tüm kenti baştan aşağı boğdu yasa:
Çatıdaki terastan görünce kraliçe, düşman
gelmektedir, surlara tırmanmakta, damlara dek
uçuşmakta ateşler, buna karşı hiçbir Retul
saf tutmamış, hiçbir ordusu yürümüyor Turnus'un,
sandı ki savaşta can verdi yiğit çarpışırken.
Zihni altüst oldu acıyla birden, kendisini
suçladı yüksek sesle, nedeni, felaketlerin,
başıydı; göz göz oldu yüreği, çılgınlar gibi,
bağırdı çağırdı, parçaladı erguvan renkli
giysisini elleriyle, can vermek isteğiyle,
attı düğümünü çirkin ölümün, sarayının
yüksek tavanına. Latin'ler öğrenince mutsuz
kadının felaketini, en başta kızı yoldu,
güzel saçını Lavinia, gül yanaklarını
tırmaladı, yöresinde herkes çılgına döndü,
dövünmelerden, çın çın öttü dört yanı sarayın,
oradan yayıldı koca kente mutsuz söylenti.
Umutsuzluk kapladı toptan herkesin ruhunu.
Çıkıp gitti Latinus, giysileri paramparça,
karısının kaderi, kentin öreni yüzünden,
başından vurulmuş gibi, kir pis içinde bütün

ak saçları. (Lanet ediyor kendine, ne yüzden
daha önce, Aeneas'ı damat yapmadı diye!)
Bu sırada cenkçi Turnus, uç yanında ovanın,
birkaç kaçağın peşindeydi; isteksizdi artık,
hoşnut olmuyordu atlıların başarısından,
bir sevinç duymuyordu gitgide, eskisi gibi.
Yüreğine indirdi yel, aslını bilmediği
korkuyla karışık bir çığlık; dinledi o sesi,
boğuk sesler çarptı kulaklarına, kentten gelen;
acıklı mırıltılardı bunlar: "Hoy mutsuz başım!
Kenti altüst eden nedir bu keder! Nedir böyle
her köşesinden kentin saldıran çığlıklar?" dedi.
Çılgın gibi çekerek gemleri kendine, durdu.
Seyis Metiscus kılığına girmiş kız kardeşi,
arabayı, atları yönetiyor, dizginleri
tutuyordu elinde, şöyle yanıt verdi ona:
"Şu yolu tutalım Turnus, utkunun bize ilkin
açtığı bu yoldan izleyelim Troia'lıları;
evlerini bilek gücüyle savunabilecek
başkaları da var. Aeneas saldırdı onlara,
başlattı savaşı, biz de kendi bileğimizle,
haşin ölümler saçalım Teucer'lerin üstüne!
Hem eşit sayıda olsun felaket, sen dövüşte,
onurda geri kalmazsın ki ondan!" Böyle dedi;
Turnus buna karşılık: ...... (E.D.)
"Nice zamandır tanıdım seni, kardeşim, ilkin
anlaşmayı düzen kullanıp bozduğu, savaşa
atıldığından beri; şimdi boş yere saklama,
Tanrıça kendini; ama kim istedi göklerden

inmişken, böylesi çileye katlanmanı senin?
Yoksa mutsuz kardeşinin acıklı ölümünü
görmek için mi? Ne yapayım? Ya da Kader
ne kurtuluş vaat ediyor? En iyi arkadaşım
Murranus'u beni yardıma çağırırken gördüm,
şu gözlerimle, yere düşmekteyken; yenilmişti,
büyük yara almış, koskoca cenkçi! Öldü, mutsuz!
Ufens! Görmemek için şu onursuz halimizi!
Teucer'ler elde etti cesedini, silahını,
Göz yumacak mıyım evlerimizin örenine?
(bir o kaldı zaten!) Bileğimin gücü, Drances'in[1]
çürütmesin mi sözlerini, yalanlamasın mı?
Sırtımı döneyim de beni kaçarken mi görsün
şu toprak? Böylesine mi büyük felaket ölüm?
Siz, Man Tanrılarım! Kayra olun, madem ki bana
karşı çıkıyor göksel Tanrıların istencesi.
Tertemiz ruhumla, böylesi hatayı bilmeden
işlemeden, yeraltına, ulu atalarıma
layık torun gibi, inerim yüce katınıza."
    Böyle der demez, düşmanların arasından işte,
çıka geldi Saces, köpük köpük atın üstünde.
Bir ok saplanmış yüzüne, yaralı: Koştu geldi
Turnus'a doğru yakararak: "Son kurtuluşumuz
senin elinde, Turnus, acı yakınlarına sen!
Yıldırımlar saçıyor silahlarıyla Aeneas;
'yüce kalelerini İtalyan'ların yerlere
indirecek, mahvedecek,' diye tehdit ediyor.
Çatılarımızda şimdi, uçuşuyor kundaklar;

1 Bk. Aen. XI, 122.

yüzleri, gözleri sana dönük tüm Latin'lerin;
mırıldanmaya başladı kral Latinus bile:
Kimleri damat edinse, hangi anlaşmalara
sadık kalsa diye! Candan sevdiğin kraliçe,
kendi eliyle kıydı canına, dehşete düşüp
kaçtı ışıktan. Yalnız Messapus'la sert Atinas
koruyorlar kuvvetlerini. Kapıların önünde.
Yörelerinde, dört yanda yoğun kenet duruyor
düşman alayları, çekilmiş kılıçlarıyla,
diken diken, başaklar gibi, sivri uçlu. Sense
arabanla volta atıyorsun boş çayırlarda!"
Donakaldı Turnus, yeni, karışık olaylardan
altüst oldu, kalıverdi öylece sessiz sedasız.
Utanç duygusuyla ve delilikle karışık yas,
tek yürekte çalkanıyor, çılgınlıkla bilenmiş
bilinci, aşkın, cesaretin. Dağılıp başından
bulutlar, kavuşunca aklı, surlara
çevirdi yanan gözbebeklerini, ulu kente
baktı arabanın üstünden, içi öfke dolu:
    İşte evlerin katlarında dolana dolana
bir hortum yükseliyor alevlerden ta göklere,
ulaşıyor kuleye; kalaslarını yan yana
koyup sağlam dikmişti onu kendi elleriyle.
Tekerler yerleştirmişti, yüksek köprüler koymuştu
"İşte şimdi ağır basıyor kaderler, kardeşim,
alıkoyma beni. Tanrı, acımasız Kaderim
beni nereye çağırırsa oraya gideriz.
Şimdi kararlıyım boy ölçüşmeye Aeneas'la,
ne türlü acısı varsa ölümün katlanmaya.

Şerefini yitirmiş görmeyeceksin, kardeşim,
bundan böyle beni. Yalnız bir dileğim var senden:
İzin ver de ölmeden önce çılgınlık edeyim,
deliler gibi!" Böyle dedi ve bir sıçrayışta
atladı arabasına, çarçabuk ovalardan,
düşmanların, silahların içinden aktı geçti,
bıraktı kederli kardeşini geride, daldı
orduların arasına hızla koşarak; nasıl
dağın doruğundan kayalar aşağıya doğru
gürül gürül inerse, yellerle koparılarak,
ya sağnaklı fırtına ya da akıp geçen yıllar,
ya yaşlılık sökünce yerinden dağ parçasını,
sert meyilde yuvarlanırsa, kendi hızlarıyla
kayalar yere çarpar, zıplarsa, sürükleyerek
ağaçları, sürüleri, insanları: Turnus da
tıpkı öyle, saldırdı kentin surlarına, nerde
akan kanlarla toprak ıslak ıslaksa, oraya,
nerde hava ıslık ıslıksa düşen kargılardan
oraya! Eliyle işaret etti, yüksek sesle
şöyle başladı sözüne: "Durun durun, Rutul'ler!
Siz de, Latin'ler, mızrak atmayın! Ne türlü ise
Talih, alnımın yazgısıdır. Sizin yerinize
yalnız benim anlaşmayı bozmam ve kılıcımla
bu sorunu sona erdirmem, daha doğru olur."
Dağıldı herkes, boş bir alan bıraktı ortada.
Ama Aeneas Ata duyunca Turnus adını,
bıraktı surları, bıraktı yüksek kaleleri,
çabuk çabuk, aştı her engeli, koydu yarıda
her işini, sevinçten sıçradı olduğu yerde;

gök gürler gibi çangırdadı durdu silahları.
Athos nice uluysa, ya Eryx; nice uluysa
Appeninus Ata, parlak pırnalları sallayıp
başlarını, uğuldarken karlı doruklarıyla
neşe içinde, delerken gökleri, tıpkı öyle.
Rutul'ler artık, Troia'lılar, İtalyan'lar da
yarışır gibi çevirdiler gözlerini cenkten.
Yüksek surlarda kalanlar, surların altını
koç başıyla dövenler indirdi silahlarını;
Latinus şaştı dünyanın dört bucağında doğmuş
iki dev gibi yiğit, burda karşılaştı diye,
sorunu teke tek silahla çözümlemek için!
Onlar da, boşaltılan ovada, yer açılınca
birbirlerine yüksekten mızraklar fırlatarak
saldırarak, giriştiler dövüşe, çın çın öttü
kalkanlar, tunçlar, inledi inim inim topraklar;
sık sık kılıçlar çarptı birbirine, yine çarptı:
Yiğitlikle rastlantı karışıyor birbirine.
Hani geniş Sila ormanında, Taburnus dağı
doruğunda, iki boğa düşmanca çatışırken
boynuz boynuza saldırır ya birbiri üstüne,
çobanlar, dehşet içinde çekilir, tüm sürü de
sessiz kalır, dişiler de fısıldaşır durur ya:
"kim ormana hükmedecek, kim sürüyü güdecek?"
diye; boğlar da güçlü güçlü yaralar açar
birbirlerine, boynuzları bedenlerine dalar,
kanlar akar hep boynuzlarından, omuzlarından,
bütün orman inler ya böğürtüleriyle yer yer,
işte tıpkı öyleydiler Troia'lı Aeneas'la

Daunus'oğlu yiğit. Çarpıştılar kalkanlarıyla
büyük çangırtı doldurdu havaları, gökleri.
İuppiter kendi dengeledi iki kefesini[1]
terazinin, ve karşıt kaderini ikisinin
koydu üstüne: Kimi mahkûm edecek çatışma
kime ağırlığını koyacak ölüm? Atıldı
Turnus, cezasız kalacak sanıp kalktı ayağa
boylu boyunca, var gücüyle yüklenip kılıca
vurdu da vurdu: Titredi Latin'ler, Troia'lılar
çığlıklar attılar. Sallantı içinde kaldı tüm
iki tarafta ordu. Ama şom kılıç kırıldı,
tam vururken bırakıverdi aşka gelmiş genci,
kaçış gelmeseydi imdadına, bitmişti işi.
Garip saplı silahını sağ elinde görünce
kaçtı gitti Eurus yelinden daha hızlı Turnus.
Derler ki ilk savaşa yetişme heyecanıyla
binerken arabaya acel tecel, atasının
kılıcını bırakıvermiş de telaş içinde,
seyis Metiscus'un kılıcını kapmış da, öyle
düşmüş peşlerine kaçmakta olan Teucer'lerin.
Peşlerini kovalarken yeterli olmuş gerçi
bu kılıç ona, ama sıra Tanrı Vulcanus'un
yaptığı silaha gelince, tuz gibi dağılmış
insan elinden çıkma kılıç, ilk vuruşta düşmüş
parçası boz kumlar üstünde yanmış pırıl pırıl.
Çılgın gibi kaçıyor Turnus dört yana ovada,
şimdi şuraya, şimdi buraya kaçıyor Turnus,
çıkış yolu bulamadan, dört yandan yoğun çember,

1 Bk. İlias XXII, 208. Vergilius Homerus'u örnek almış burada.

Teucer'lerle çevrilmiş; bir yandan geniş bataklık,
öte yandan yüksek surlar içinde kısmış kalmış.
Dizlerine engel olsa da mızrağın açtığı
onulmuş yara, kesse de hızını, bırakmadı
peşini Turnus'un Aeneas, öfkeyle köpürmüş;
adım adım bastırıyor titreyerek kaçanı.
Nasıl avcı köpek ırmakla engellenmiş,
ya erguvan renk tüylerin korkusuna uğramış,[1]
bir geyik gördüğünde, havlayarak çullanırsa
üstüne; geyik ta uzaklardan, yüksek kıyıdan,
ürkerek kaçar, döner kaçarsa türlü yollardan
binlerce defa, ama atik Umbria köpeği
düşerse peşine, ağzı açık; neredeyse hemen
tuttu tutacaktır, sanki tutmuş gibi çenesi
çatırdar, oyununa gelirse boş ısırığın,
tıpkı öyleydi Aeneas da. Bir çığlık yükseldi
yöredeki kıyılarda, göllerde yankılandı
yankılandı gümbür gümbür gümbürdedi koca gök!
Rutul'lere atıp tutuyordu Turnus kaçarken
adlarıyla çağırarak hepsini, istiyordu
herkesin bildiği kılıcını. Buna karşılık
Aeneas da 'kimse yaklaşmasın!' diyor yanına,
ölümle tehdit ediyor, 'mahvetmesinler diyor
kentlerini!' dehşet içinde tutuyor hepsini,
çullanıyordu üstüne sızlayan yarasıyla.
Koşarak beş kez dolaştılar savaş alanını,
ordan buraya burdan oraya; ufak bir ödül,
ya da kazanç değildi aradığı ikisinin,

1 Geyik erguvan tüyler kaplanmış bir korkuluktan ürküyor olmalı. Bu yüzden böyle bir korkulukla tuzağa sürükleniyor.

Turnus'un hayatı, kanı canı içindi kavga.
Bir rastlantı Faunus'a kutsanmış acı yapraklı
yaban zeytini yükseliyordu orda; denizden
sağ salim kurtulunca saygılardı gemiciler,
koyarlardı onun üstüne armağanlarını,
Laurentum Tanrısı için asarak adakları.
Ama Teucer'ler ayrıcalık tanımadan ona
söküp kopardı o kutsal ağacın köklerini,
açık alanda dövüşebilsin diye ikisi.
İşte burda duruyordu Aeneas'ın mızrağı;
kuvvetle atılıp sıkıca saplanmıştı yere,
sağlam kökler de kavramıştı onu, Dardanus'lu
eğilip eliyle çıkarmak istedi mızrağı,
demirli ucundan, yetişemediği düşmana
yetişmek için mızrakla; korkudan deli gibi
Turnus: "Yalvarırım Faunus, acı bana tut, dedi,
tut mızrağı yerinde! İyilik dolu Toprak Ana!
Aeneas dinsizlerinin cenkte lanetlediği,
tapınağına sunular sundumsa eğer senin!"
Böyle dedi, boşuna da gitmedi yardım dilemesi
Tanrıçadan, ne yaptıysa da Aeneas, toprağı
kavrayan köklerle baş edemedi; direnirken
bir daha inatla, Metiscus kılığına girmiş
İuturna koşup getirdi kardeşine kılıcı.
Su perisinin cüretli davranışına Venus
görünce izin verildiğini, kızdı bu işe;
yaklaşıp söktü mızrağı derindeki köklerinden;
duruyor ikisi, başları gökte, silahları,
özgüvenleriyle taptaze! Birisi güveniyor

kılıcına, öteki dimdik yalçın mızrağıyla,
dikiliyorlar karşı karşıya, soluğu kesen
haşin dövüşüne tutuşmak için, Tanrı Mars'ın.
Bu sırada her şeye kadir İuppiter,
savaşları boz bir bulutun üstünden izleyen,
şöyle seslenir İuno'ya: "Ne zaman son bulacak
bu savaş karıcığım? Artık yapacak ne kaldı?
Yaban Aeneas, sen de biliyorsun, inkâr da
edemezsin bildiğini zaten, yüceltmemiz gerek
gökteki yıldızlar arasına, borçluyuz bunu
kaderlere. Neler kuruyorsun sen? Şu buz gibi
bulutlarda seni tutan umut nedir? Tanrının[1]
yaralanması bir ölümlü elinden, kaderin
aldığı kılıcın, geri verilmesi, -İuturna
ne işe yarardı ki sen girmeseydin araya?-
Böylece yenilmişlere güç kazandırmak, söyle,
hiç yakışık alır mıydı? Vazgeç artık direnme!
Uy ricalarıma, hem böylesi acı bir keder
kemirmesin gizli gizli yüreğini! Çok defa
üzüntü veriyor bana, tatlı ağzından senin
yakınmalı, üzüntülü sözler işitmek bana.
Son saat çaldı artık, sonuna ulaştık bu işin!
Bütün karalarda denizlerde Troia'lıları
hırpalamayı başardın, uğursuz savaşı da
sen ateşledin, yasa boğabildin bir gerdeği,
bir ocağa leke sürdün! Yetti artık! Fazlasını
yasaklarım sana!" Böyle dedi Ulu İuppiter.
buna karşı Saturnus'kızı asarak yüzünü

1 Tanrı; Kaderlerin ilerde Tanrı olmasına karar verdikleri Aeneas'tır.

şöyle yanıt verdi: "Bildiğimden bu istenceni,
ulu kocam, bıraktım Turnus'u da dünyayı da,
istemeye istemeye. Yoksa İuppiter beni
göremezdin şu göksel sarayda, kuru başıma
iyisine kötüsüne katlanırken. Yoksa ben,
alevlere bürünerek savaşın civcivinde
dikilir, kanlı savaşa sürerdim Teucer'leri.
Evet zavallı İuturna'yı, kardeşine yardıma
ben kandırdım, inkâr etmem, onun yaşamı için
daha fazlasını göze almaya ikna ettim.
Ama mızrak atsın, yayını da gersin, demedim.
Yemin ederim Styx suyunun başı için,
gökteki Tanrıların tek saydığı Tanrı için,
razıyım şimdi, bırakıyorum lanetli cengi,
hiçbir yasası Kaderin engel değil madem ki!
Bir ricam var Latinus için ve yakınlarının
ululuğu için: İki ulus kurduğu zaman
mutlu bir evlilikle barışı, (Peki kabulüm!)
ve yasalar, andlaşmalar bağlayınca halkları
ne yerli Latinus adını değiştirsin, ne de
Troia, Teucer'ler densin diye hemen buyruk çıkar.
Dilini, kılığını değiştirmesin Latin'ler;
Latium olsun, Alba kralları olsun yıllar yılı,
İtalya erdemleriyle güçlü bir Roma soyu!
Öldü artık Troia, izin ver de ölsün adı da!"[1]
Aldı insanların varlıkların yaratıcısı;
"İuppiter'in kız kardeşi demek, ikinci kuşak
Saturnus'un torunusun sen, yüreğinde böyle
öfke dalgaları dolanıp durduğuna göre!

1 Horatius, Carmen III, 30'da da aynı şeyi belirtiyor: İuno Roma'nın yeniden kurulmasına burada bildirilen koşullarda razı olmuştur.

Ama bastır boş yere düştüğün bu çılgınlığı:
Peki, veriyorum istediğini, yenilsem de,
seve seve uyarım sana: Anadillerini,
âdetlerini koruyacak Auson'lar, adları da
neyse bugüne dek, öyle olacak. Teucer'ler de
yalnız bedence oturacak onların yanında.
Kutsal kültleri, törenleri ben saptayacağım;
Latin olduktan sonra hepsi tek dil kullanacak.
Ausonia kanıyla karışınca bu soy, gör bak,
nasıl aşacak insanları, Tanrıları bile,
dindarlığıyla! Daha çok yüceltemeyecektir
hiçbir ulus din saygısını!" Kabul etti İuno
değiştirdi kararını sevinç neşe içinde.

Bu işten sonra içinden bir plan kurdu Yaradan,
karar verdi: Uzaklaştırmalıydı İuturna'yı,
silahlarından kardeşinin. Uğursuz bir gece
doğurmuş derler Dira lakaplı çifte belayı,
bir de Tartarus'lu Megaera'yı tek doğumla.
Yılanınki gibi eşit halkalarla dolamış
bedenlerini, yel gibi uçan kanatlar takmış;
olur da babaları tutan Tanrı, kafasında
korkunç ölümler kurarsa, hastalıklar isterse,
bir savaşla dehşete düşürmek suçlu kentleri,
görünüverir onlar eşiğinde İuppiter'in,
tahtı önünde, mutsuz ölümlülerin kalbinde
bilerlermiş korkuyu. Bunlardan birini tezce
yolladı İuppiter yüce göklerden: Buyurdu ki
İuturna'ya koysundu ortaya istencesini.
Furia uçtu, aparıldı hızlı bir hortumla

yeryüzüne, tıpkı buluta sanılmış ok gibi,
öldürücü zehire Part'ın buladığı! Part'ın[1]
ya da Cydon'un attığı iyileşmez ok nasıl
ıslık ıslık, tezce aşarsa ıssız gölgeleri,
tanımadan, gecenin kızı da öyle, süzüldü
indi toprağa. Görünce Troia'nın saflarını,
ordusunu Turnus'un, değiştiriverdi birden
biçimini, mezarlara, terk edilmiş damların
çatısına tüneyip, gece, acı acı öten
küçücük kuş vardır ya, girdi onun biçimine.
Bu haliyle gözleri önünde Turnus'un döndü
dolandı durdu baş belası kız, kanatlarıyla,
dövdü dövdü kalkanını durmadan art ardına.
Çözdü organlarını Turnus'un hiç bilmediği
bir baygınlık; korkudan diken diken kabardı tüm
saçları, sesi de boğazında takıldı kaldı.
Islıklı kanat sesini uğursuz Furia'nın
uzaktan tanıyınca mutsuz İuturna da, yoldu
çözüp saçlarını, tırnaklarıyla tırmaladı
yüzünü, göğsünü dövdü dövdü yumruklarıyla.
"Şimdi nasıl yardım edebilir sana kardeşin
Turnus? Ne kaldı yapacak? Ne kaldı benim gibi
taş kalpliye? Nasıl korusam yaşamını senin?[2]
Böylesi canavarlarla nasıl baş edebilirim?
Şimdiden çekildim savaştan! Felaket kuşları,

1 Part'lar, Girit'liler sisten yararlanarak atarlarmış oklarını, böylece ok atanın kim olduğu belli olmazmış.

2 İuturna kardeşinin ardına kalacağı için kendini taş kalpli, korkak saymaktadır. İuppiter İuturna ile sevişmiş, kızlığına karşılık, ona yarı Tanrıçalık, bir su periliği vermiştir, bu yüzden bir ölümlü gibi ölmek olanağını yitirmiştir. Bk. Açıklamalar: İuturna.

dehşet eklemeyin korkuma! Kanatlarınızın
tanırım çırpışını, ölümcül seslerdir onlar;
yüce buyrukları ulu İuppiter'in yanıltmaz.
Bu muydu vereceği kızlığımın karşılığı?
Neden verdi ölümsüz yaşam bana? Neden aldı
ölümlü koşulunu benden? Böylesi acıları
dindirebilirdim oysa ve mutsuz kardeşime
yoldaş olarak gidebilirdim ben kesinlikle,
karanlık mekânlara! Ölümsüzmüşüm öyle mi?
Sen yokken, elimdeki olanaklardan hangisi
tatlı gelecek bana, kardeşim! Ah, hangi toprak
yeterince derin açılacak da, Man'larına
yollayacak bedenini böyle bir Tanrıçanın?"
Bu kadar dedi örttü başını gök renk örtüyle,
yandı yakıldı, derin sulara daldı Tanrıça.
Aeneas yükleniyordu Turnus'a, ağaç kadar
uzun mızrağı da pırıl pırıldı karşısında.
Dedi ki haşin yürekle: "Niye gecikmektesin
şimdi de? Ya da niye duraksayıp duruyorsun?
koşarak olmayacak bu çarpışma, ta yakından,
çarpışmak gerekecek acımasız silahlarla,
burun buruna. Ne türlü biçime girersen gir,
cesaretin, becerinle olanca değerini
dök ortaya; dile de yalçın yıldızlara uçsun[1]

1 Andre Bellessort, Belles Lettres, Paris 1962. Aen. 893-94 dizelerini (opta ardua pennis / astra sequi clausumque cava te condere terra) şöyle anlıyor: "Bir kanat çırpışıyla erişilmez göklere çıkmaktan, ya da toprağın bağrına gizlenmekten başka çaren yok." Ama bu takdirde sequi ve condere filleri arasında bir aut (ya da) beklenirdi, oysa iki fiil arasında bir que (ve) var, o halde bu iki olay aynı zamanda olacaktır, seçmeli değildir. Aeneas her çatışan cenkçinin yaptığı gibi, karşısındakini aşağılamak, onu yıldırmak, kendi öfkesini de bilemek istiyor, düşmanına ölüm diliyor:

kanat takıp ruhun, bir çukur da kapatsın örtsün
bedenini kara toprakla!" Sallayıp başını
Turnus: "Aşkın taşkın sözlerin yıldırmaz beni,
vahşi adam! Tanrılar, düşman İuppiter'dir benim
gözümü yıldıran!" Daha fazla konuşmadı da,
iri bir taş gördü gözleriyle araştırırken, yerde,
eski bir kaya parçası, koskoca; bir raslantı,
tarlaya sınır olsun diye konmuş, gereğinde
anlaşmazlıkları çözsün diye tarlalardaki.
Şimdi toprağın yarattığı insanlar içinden[1]
seçkin on iki yiğit kaldırabilirdi onu
boyuna kadar ancak; oysa titreyen eliyle
tuttu kaldırdı yaylanıp dizleri üzerinde,
hızla koştu düşmana doğru yiğit. Öyle
ne koşarken ne yürürken ne koskoca kayayı
elleriyle kaldırırken kendinde değildi sanki;
bükülüyor dizleri, soğuyor donuyor kanı
damarlarında taş gibi. Fırlattığı kaya da
boşlukta döndü durdu, boş yere, ne aradaki
alanı aşabildi, ne vurabildi düşmana.
Gözlerimizi bastırınca uyku yorgunluğu,
gece, düşlerimizde nasıl koşmak isteriz de
koşamıyoruz, tüm çabamıza karşın, bir türlü
başaramıyoruz gibi gelirse bize; güçsüz
olduğumuzdan ne konuşabiliyorsak, ne de
eski gücümüzü buluyorsak bedenimizde,

"Ölüp de (ruhunun) göklere, (bedeninin) toprağa ulaşmasını dile." demek istiyor olmalı. Daha sonraki tümleç, Turnus'un yanıtı bizi destekliyor belki: "Aşkın taşkın sözlerin yıldırmaz beni vahşi adam!" 894. Dize: 9 Non tua fervida / dicta feroax).

1 Eskiçağda yaşayan insanların daha iri olduğuna inanılırdı.

tıpkı öyle, Turnus da, hangi yola başvurduysa
yenmek için, karşı çıktı ona haşin Tanrıça.
Türlü düşünceler dolanıyordu yüreğinde:
Rutul'lere, kentine bakıyor, duraksıyordu,
korkudan; ürküyordu tehdit saçan o mızraktan.
Ne kaçacak yeri var ne düşmana saldıracak
gücü, ne arabası, ne gemi tutan bacısı,
hiçbirisi yok görünürde! Duraksarken Turnus ,
ölümcül mızrağı attı Aeneas, üzerine,
fırsat kollayıp gözleriyle burdu var gücüyle,
bedeninin uzaktan: Hiçbir savaş makinesi
kayalar fırlatmadı böylesine gümbür gümbür,
hiçbir şimşek çakmadı böylesi gürleyerek,
kara hortum gibi, ölümle yüklü uçtu mızrak,
aştı geçti yedi kat kalkanın ucunu, zırhı,
baldırın ortasını ıslık çalarak. Vuruldu
Turnus, büküldü dizleri, koskoca bedeniyle
serildi toprağa. Rutul'ler kalktılar ayağa,
yanıp yakıldılar, inledi yöredeki dağlar,
yüce ormanlar seslerini yansıttı dört yana.
Turnus yerde, kaldırdı gözlerini, yakararak
uzattı sağ elini, yakarıcı havasında:
"Hak ettim bunu, af dilemiyorum senden. Haydi
yararlan kaderinden! Mutsuz bir ana babanın
içini sızlatabilirse hali -baban vardı
senin de, Anchises!- acı Daunus'un yaşına da
ya beni yakınlarıma ver ya da yalvarırım,
ışıktan yoksun cesedimi, nasıl yeğ tutarsan!
Yendin beni, Auson'lar da gördü el açtığımı

yenilmişin; Lavinia artık karındır senin,
daha da ileri gitme nefretlerin yüzünden."
Aeneas silahlarının altında dimdik, haşin,
devire devire gözlerini kararsız kaldı,
yol vermedi sağ eline. Turnus'un sözleriyle
duraksarken gitgide çarptı gözüne ansızın,
geniş omzunun üzerinde uğursuz kemeri,[1]
askısı genç Pallas'ın, pırıl pırıl çivilerle
yanıp sönüyordu. Pallas'ı yenmiş yaralamış,
yere yıkmıştı da Turnus, omuzunda düşmanın
taşımaktaydı belirgesini şimdi gururla.
Yürekler acısı anıta, talan giysilere
baktı baktı Aeneas, yandı yakıldı yüreği,
dehşet saçarak öfkeden! "Kaçacak mısın sandın
elimden, yakınlarımdan soyduğun ganimetler
üzerindeyken! Bu yarayla Pallas, evet Pallas,
kurban ediyor seni, öç alıyor cani kandan."
Böyle deyip sapladı silahını öfke içinde,
derinlerine göğsünün; Turnus'un da çözüldü
organları, buz gibi oldu, bir iç çekişiyle
uçtu gitti kızgın canı gölgeler diyarına.

1 Eskiçağ inancına göre, düşmanın silahlarını takınmak uğursuzluk getirirmiş. Bk. Aen. X, 496.

VERGİLİUS,
BUCOLİCA, GEORGİCA, AENEİS İÇİN AÇIKLAMALAR

-A-

Abaris	:	Troia'lı Euryalus'un öldürdüğü Turnus ordusundan Rutul cenkçilerden biri.
Abas	:	Etrüsk cenkçi, kim olduğu bilinmiyor, belki Vergilius'un yarattığı bir kişi. Aeneas'ın Tarchon'u ziyaretinden dönerken getirdiği ordudan bir cenkçi. Efsanede Argos kralı Lymceus'la Hypermnestra'nın oğlu. Çok görkemli bir kalkanı varmış, bu kalkanı ilkin Danaus Hera'ya armayan etmiş, silahı gören düşmanlar kaçarmış. Argos oyunlarının yengi kazanmış gencine de bir kalkan verilirmiş.

Abella : Campania bölgesinde, Nole yakınında bir kent.

Abydos (boğazı) : Çanakkale Boğazı.

Abydos (Kenti) : Çanakkale boğazının Avrupa kısmında, Sestos karşısında bir kent.

Acamas : Troia savaşına katılan Theseus'un oğlu Grek savaşçı.

Acarnan : Epirus'un bir bölgesi olan Acarnania kahramanı, Acarnania'lı.

Acca : Roma efsanesinde kocasının dağda bulduğu Romulus ve Romus'u büyüten kadın. Aeneis'de, Turnus'a yardım eden cenkçi kız Camilla'nın sırdaşı Amazon.

Acerrae : İtalya'da Campania bölgesinde, Clanius ırmağının taşması yüzünden, terk edilen kent.

Acesta : Aeneas'a en yakın cenkçilerden biri. Bir kısım yaşlı kişilerle Sicilya'da bir kent kurmasına izin verdiği cenkçi, kente onun adı verilmiştir.

Acestes : Troia'lı bir kadınla ırmak Crinius'tan doğma efsane kişisi. Sicilya'ya yerleşmiş, sonradan Aeneas'a yolculuğu sırasında destek olmuştur. Aeneas'ın babası onun memleketinde gömülmüş, ertesi yıl Aeneas Sicilya'ya gelince, babası onuruna cenaze yarışları düzenlemesi için ona yardım etmiştir.

Acha'lar : Helena'nın kaçırılmasının öcünü almak için Troia'ya gelip kenti yıkan Grekler. (Danao'lar)

Achaemenides	: Troia yıkıldıktan sonra yurda dönerken, Odysseus'un Cyclops'un mağarasından kaçtığı sırada, gemisine almayı unuttuğu Grek cenkçi. Vergilius bu öyküyü yaratarak Aeneis destanına almıştır.
Achates	: Aeneas'ın cenkçi yoldaşlarından biri, en büyük yardımcısı.
Acheloia (Achelous)	: Eski ozanlara göre uygarlığın beşiği sayılan ırmak. Aitolia'dan akar. Bölge ilk bağ yetiştiren yer olarak kabul edilir. Acheloia bardakları: Büyük su ve şarap bardakları.
Acheron	: Yeraltı ırmağı, aktığı yer bataklık bir bölgedir. Cehennem. Bu ırmağın Tanrısı.
Achilles	: Thetis ile Peleus'un oğlu. Anası doğar doğmaz onu Styx sularına daldırmış, böylece her yeri ölümsüz olmuş, yalnız topuğuna su değmediği için, topuğundan ölümlüymüş. Troia savaşında savaşın kazanılmasında büyük rol oynamış. Ama sevgilisi Brises'i Agamemnon elinden aldı diye küsmüş, savaştan çekilmiş, Patroclus'un öldürülmesi üzerine, girmiş yine savaşa, Troia'lıların en güçlü cenkçisini öldürerek, Troia'yı zayıflatır ve hileli at dolabına başvuran Grekler Troia'yı yakıp yıkarlar.
Acidalia	: Boiotia bölgesinde bir pınar. Venus ve arkadaşları Gratia'lar burada yıkanmaktan hoşlanırlardı.
Acoetes	: Evander'in oğlu genç Pallas'ın cesedini koruyan yaşlı Troia'lı.

Aconteus : Latin savaşında vurulan Latin cenkçi.

Acragas : Agrigentum kentinin Grekçe adı. Aynı addaki ırmak üstündedir. Agrigentum'lu bir Grek.

Acrisius : Argos kralı. Torunu Danae elinden öleceğini öğrenince, onu bir kutu içinde denize attırmış. Kutu İtalya'ya ulaşmış. Danae orda Ardea kentini kurmuş ve Rutul'lerin şefi Pilumnus'la evlenmiş, böylece Turnus'un atası olmuş. Yunan efsanesi bu yoldan İtalya'ya bağlanmıştır.

Acron : Mezzentius'un öldürdüğü Corythus'lu cenkçi (Latium'daki on iki kentten biri)

Acte : Attika'nın eski adı.

Actias : Attika.

Actium : Ambracia körfezinin girişinde, Antonius, Cleopatra ile Augustus'un savaştığı bölge. Orada bir Apollon tapınağı varmış. Augustus bu utkunun onuruna orada oyunlar düzenlemiş dört yılda bir.

Actor (Auruncus) : Aurunc boyundan bir cenkçi. Aurunc boyu belki savaşta yenilerek Turnus'un boyunduruğu altına girmişti.

Adamastus : Odysseus'un cenkçilerinden, Sicilya'da Cyclops'tan kaçıp kurtulamayan tek cenkçinin babası.

Adonis : Efsanede Kıbrıs kralı Cinyras ile Myrrha'nın oğlu, çok yakışıklı bir avcı, Venus'un sevgilisi. Ölünce Yeraltında Persephone ona âşık olur, İuppiter de onun altı ay yeryüzünde, altı ay da yeraltında kalmasına karar verir. Ef-

		sanenin türlü değişkenleri vardır; sonunda Adonis baharda yerden fışkıran doğanın simgesi olmuştur.
Adrastus	:	Argos kralı, Aeneas'ın VI. kitapta solgun hayaline rastladığı kişi.
Aeac'lar	:	Falerii kentinin soyları.
Aeacus	:	Efsanede Aegina kralı, Achilles'in dedesi, Epirus kralı Pyrrhus'un büyük dedesi. Ölümünden sonra Yeraltında Yargıç olmuştur. Aeacus, oğulları: Bk. Achilles, Perseus, Pyrrhus.
Aeaea;	:	Cadı Circe'nin oturduğu efsane adası.
Aegaeon	:	Yüz kollu dev Briareus'un bir adı.
Aegeum, (mare)	:	Ege denizi.
Aegle	:	Nais kızlarından, ırmak, pınar perilerinden biri, güzelliğiyle ünlüdür.
Aegon	:	III. Bucolica'da adı geçen Damoetas'a sürüsünü getiren çobanın adı. -V. Bucolica'da adı geçen çoban.
Aegyptus	:	Mısır kralı, Rhea'nın oğlu olarak Tanrı sayılan kişi.
Aeneas	:	Roma kökenini Yunan'a bağlayan efsane kişisi; Anchises'in oğlu, Creusa'nın kocası, Ascanius (İulius, İullus)'un babası, Latin Lavinia'nın İtalya'daki kocası, Troia'nın yıkımından sonra geri kalan Troia'lıları ve babasını, oğlunu, Penat'larını alarak, yeni bir yurt arayan, İtalya'da Roma'yı torunları Romulus ve Romus'un kurduğu kahraman. Aeneas Lavinium'u, oğlu Ascanius Alba'yı kurmuşlardır. Troia'nın yıkımından sonra, İda dağı

eteklerinden, Pallene'den (Aphrodite tapınağı yapmıştır orda, Aeneas kentini kurmuş) çıkarak Delos'a gider, ordan da Kıbrıs'a (Aphrodite tapınağı), sonra Zacynthos'a (Aphrodite tapınağı), Laucas adasına (Aphrodite tapınağı), Action'a, Dodona'ya, İtalya'ya (Aphrodite limanı) gider, arkadan Sicilya'ya (Aegesta kentini kurar, Aphrodite tapınağı); Sicilya'da çıkışta bir fırtına onları Afrika'da Libya kıyılarına, Kartaca'ya atar, Dido ile ilişki kurar ama Tanrılar onu göreve çağırınca, denize açılır, İtalya'da Palinurus limanına, sonra Leucasia'ya, en sonunda Laurentum'a girer, Lavinium kentini kurar, Latinus'un kızı Lavinia ile evlenir, (Lavinia'nın nişanlısı Turnus'u öldürür) Kızından türeyen Romulus Roma'yı kurar.

Aeolia : Homeros'a göre gezegen bir adaydı. Vergilius'tan önce, Lipan adalarından biri ya da Stromboli adası, Aeolia olarak kabul edilmiş, ya da Aegat adalarından biri olarak (Sicilya'nın batısı).

Aelodies : Aeolid'ler; Clitius: Lydia'lı Acmon'un babası, Mnestheus'un kardeşi cenkçi; Misenus: Hector'un yakın dostu, Trompetçi; Yunan efsanesinde: Odysseus, Aeolus'un torunu.

Aeolus : Yellerin babası, Troia'lılara karşı İuno'ya yardım eden, onların gemilerini bir fırtına çıkarıp dağıtan yellerin Tanrısı. Aeolus: Latin savaşında Turnus'a karşı savaşırken öldürülen Troia'lı.

Aepytides (Epytides): Aeneas'ın oğlu Ascanius'un koruyucusu, yakın arkadaşı. Epytus'oğlu.

Aequi : İtalya'da bir boy. Latinlere yakındılar.

Aether : Atmosferin en ince tabakası, sonraları Gök Tanrısı ile bir tutulmuştur. Toprak'la birleşmesi bitek yağmurları ve ürünleri meydana getirir.

Aethioplar : Bugünkü Habeşistan'da, o çağda dünyanın ucunda oturduğu sanılan ulus.

Aethon : Evander'in oğlu Pallas'ın atının adı.

Aetna : (Etna dağı Yanardağı) Sicilya'da bir yanardağ.

Aetolia : Yunanistan'ın bir bölgesi.

Aetolus (Aetolia'lı) : Diomedes.

Afer : Afrikalı.

Africus : Güneydoğudan esen yel. Lodos.

Agamemnon'oğlu : Bk. Orestes, Halesus.

Aganippe (Aonie) : Efsaneye göre Helicon dağı (Yunanistan) eteklerinde Musa'lara kutsallanmış pınar, şiirin yurdu sayılırdı.

Agates : Aeneas'a çok yakın yoldaşı; -Sicilya'da bir ırmak.

Agathyrsi (Agathyrs'ler) : Dacia topraklarında, Dryops'lar boyunun tarih sahnesinde iken yaşayan boylar. Vergilius onları vahşi Grek boyları olarak tanımlar.

Agenor : Argos'tan gelen, adı Aeolia, Arcadia ve doğuda yayılan kahraman. Yurdundan çıkarak çeşitli Fenike kolonileri kurmuş: Sidon, ya da Tyrus (Sur) kentinin kurucusu diye tanınır. Vergilius'da Kartaca'lı Dido'nun babası olarak geçer adı.

Agis (Likya'lı) : Mezzentius'a karşı Latin savaşında çarpışan Troia'lı bir cenkçi. Valerius öldürür onu.

Agmon (Acmon) : Clytius'un oğlu, Mnestheus'un kardeşi, İtalya'da Latin savaşında Troia kalesini koruyan cenkçi.

Agrippa : (İÖ 63-12) Augustus devrinin ünlü kumandanı, onun damadı; Actium utkusunu sağlayan değerli kumandan, Augustus'un damadı.

Agylla : Caere kentinin eski adı, on iki Etrüsk kentinden biri.

Aiax : Oileus'oğlu, Troia savaşı sırasında kral Priamus'un kızı Cassandra'yı, Minerva tapınağından zorla çıkaran Achaia'lı genç; bu sırada Minerva heykeli Palladium'u yere düşürdüğü için Tanrıça onu yıldırımla öldürmek ister ama Poseidon kurtarır onu, ne var ki Tanrıları hor gördüğü için, Poseidon onu denize fırlatır, öldürür.

Alba (Longa) Kenti : Aeneas oğlu Ascanius'un kurduğu kent.

Albula : Thybris (Tiber) ırmağının eski adı.

Albunea : İtalya'da Latium'da bir pınarın ve ormanın adı.

Alburnus dağı : İtalya'da Lucania'da bir dağ.

Alcander : Etrüsk savaşında, Turnus'un Troia kalesi önünde öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Alcanor : Maeon'un kardeşi bir Latin cenkçi-İda dağlı bir Troia'lı, Pandarus'un babası.

Alcathous : Latin savaşında Rutul Caedicus'un öldürdüğü Troia'lı.

Alcides : Hercules (Alceus'oğlu). Salkımsöğüt Hercules için kutsal ağaçtı.

Alcimedon	: III. Bucolica'da adı geçen bir tahta oymacı ustası.
Alcinous	: Korfu adasında oturan, Paeac'ların kralı, bahçelerinin güzelliği ile ünlü idi; Arete'nin eşi, Nausicaa'nın babası.
Alcippe	: VII. Bucolica'da adı geçen çoban, Corydon'un yanaşması.
Alcon	: V. Bucolica'da Vergilius'un yarattığı bir kişi.
Alcyone	: Eolus'la Aegiale'nin kızı, bir su baskınında kocası Ceyx'i kaybetmiş, umutsuzluğa düşerek denize atılmış. Thetis onu Alcyon burcuna, Ceyx'i de martı haline koymuş.
Aletes	: Vergilius'un yarattığı Troia'lı bir cenkçi.
Alexander	: Vergilius'un VI. Bucolica'sını yazmasına neden olan, Asinius Pollio'nun evinde gördüğü çocuk.
Alexis	: II. Bucolica'da sözü geçen genç çocuk.
Allecto	: Üç Furia'dan (intikam perisi) biri.
Allia	: Tiber ırmağının kollarından biri. Bunun kıyılarında İÖ 390 yılında Gallia'lılar Romalıları bozguna uğratmışlar 18 Temmuz'da. Bu gün Romalılar için uğursuz bir gündü.
Almo	: Roma'nın kuzeyinde Tiber'in kollarından biri; ırmağın Tanrısı; Cybele rahipleri Tanrıçayı 27 Mart'ta bu ırmağın sularında yıkarlarmış.
Aloeus	: Otus ve Ephialtes'in anaları, İphimedia'nın kocası.
Aloidae	: Aleous'oğulları. Bk. Otus, Ephialtes. Hızla büyüyen, dokuz yaşında göğe tırmanmak is-

teyen, bu yüzden Apollon tarafından öldürülen devler.

Alphesiboeus	: V. ve VIII. Bucolica'larda adı geçen çobanlar. VIII. Bucolica'da kendisini terk eden sevgilisinin acısını doğa içinde unutmaya çalışan bir çobandır.
Alpheus (ırmağı)	: Yunanistan'da Elis bölgesinde akan ırmak; Arethusa'ya âşık olunca deniz altında Sicilya'ya kadar izlemiş onu, Ortygia adasında yakalamış (orada Büyük Sirakuza limanı varmış); bu yüzden ırmakla pınar arasında yeraltında ve üstünde gerçekten bir birleşme olduğuna inanılırmış. Bu ırmağın kıyısında dört yılda bir Olympia oyunları yapılırmış.
Alsus	: Latin savaşı sırasında Turnus'un yanında çarpışan cenkçilerden bir çoban.
Amaryllis	: I. Bucolica'da toprağını koruyabilen Tityrus'un sevgilisi; -II. Bucolica'da Corydon'un eski sevgilisi; -VIII. Bucolica'da, büyücünün yardımcısı; -IX. Bucolica'da Çoban Moeris ile Lycidas'ın sevgilileri.
Amasenus (ırmağı)	: İtalya'da Latium bölgesinde Mare Pontium'u geçerek Tyrrhen denizine akan ırmak.
Amastrus	: Hippotes'oğlu; Latin savaşında Camilla'nın öldürdüğü Troia yanlısı bir cenkçi.
Amata	: Latium kralı Latinus'un karısı, Turnus'un teyzesi; kızı Lavinia'yı Turnus'a vermekte direnen, bu yüzden kendini asan kraliçe.
Amathus	: Kıbrıs adasında Aphrodite'nin mekânı olan bir yer.

Amazonlar : Ares ile Harmonia'nın cenkçi kızları, at üstünde savaşırlardı. Önderleri de kendileri gibi bir kadındı.

Ambarvalia Bayramları : 29 Mayıs'ta kutlanan bayramlar; tarlaların yöresinde dolaşılır, (lustratio agrorum), taşkınlık yapılmadan, ciddiyetle kutlanırdı.

Ambrosia : Tanrıların gıdası, içkisi; hoş kokulu, tatlı bir içkiydi. Aeneas'ın yarasını Venus bununla iyileştirir.

Ameria : İtalya'da Ombria'da bir kent, sazlarıyla ünlü.

Aminaea : İtalya'da Campania bölgesinde üzümleriyle ünlü yöre.

Amiternum : Roma'nın kuzeydoğusunda, Sabin'lerin kenti.

Amor (Cupido) : Aphrodite ile Hermes'in oğlu; elindeki yaydan sevgi doğuran oklar yağdıran küçük Tanrı.

Amores : Ozan Gallus'un Elegia kitabı.

Amphion : Boeotia'lı kahraman. Zeus ile Antiope'nin oğlu. Hermes ona bir lir vermiş, o da öyle güzel çalmış ki, taşlar kendiliğinden tebae (Teb) surlarını çekmişler. Amphion müziğin gücünü simgeler antik çağda.

Amphitrion : Tirynthus kentinde hüküm süren kral, Alcmene'nin kocası, Alcaeus'un oğlu, bu yüzden ona Alcides denir.

Amphrysus : Tesalya'da küçük bir ırmak. Apollon Cyclops'ları öldürdüğü için, bu ırmağın kıyılarında kral Admetos'un sürülerini otlatmaya yargılanmıştır.

Ampsanctus gölü : Bir Samnit soyu olan Hirpin'lerin yurdunda bir göl.

Aınuclae : Acha'ların eski başkenti. Lacedemonia'ıun güneyinde, Leda'nın kocası, Pollux ile Castor'un babası olan Tyndarus'un hüküm sürdüğü kent.

Amyclae : Campania'da Gaieta ile Terracina arasında bir kent; yaşlı Plinius zamanında terk edilmişti bu kent (tacitae), belki yılanların istila etmesi yüzünden.

Amycus : (Troia'lı) Priamus'un oğlu, Diores'in kardeşi; (Bebric) Butes'in soyu. Bk. Butes.

Amyntas : II, III, V, XI. Bucolica'larda kaval yarışına, türkü yarışına giren çobanlar. -VII. Bucolica'da Menalcas'ın türkü yaktığı sevgilisi. -X. Bucolica'da Gallus'un sevgilisi yosma.

Amytaon : Georgica 550'de adı geçen bir çeşit kâhin olan Melampus'un babası. Bk. Melampus.

Anagnia : Liris ile Trerus ırmakları arasındaki Latium kenti, Hernic'lerin başkenti.

Anchemolus : Etruria'da oturan Marrub'ların kralı, Rhoetus'un oğlu; üvey anası Casperia'yı baştan çıkarmış, babasının hışmından korkarak Turnus'un babası Daunus'un yanına kaçmış olan efsane kişisi.

Anchises : Aeneas'ın babası; Bk. Aeneas'ın ve Anchises'in kişilikleri, önsöz.

Ancus Martius : Roma'nın efsanevi kralı; Aventinus tepesini Roma'ya bağlamış ve oraya boyun eğdirdiği Latin'leri yerleştirmiştir, böylece Aventinus tepesi bir Plebs oturma yeri olmuştur. Yapıcı ve barışçı bir kral olarak tanınır.

Androgeos : Girit kralı, Minos'la Pasiphae'nin oğlu; Panathenaia bayramında birinci ödülü hep ka-

zandığından, Atina'lılar öldürmüşler onu, Minos da intikam almak için Atina'yı almış ve her yıl Minos'a yedi genç erkek ve yedi genç kız vermeye mahkûm etmiş. Genç kızları Dolambaçtaki (Labirent) Minotaurus yemekte imiş. Atina'lıları bu felaketten Theseus kurtarmış.

Andromache : Troia kralı Priamus'un gelini, Hector'un karısı, çocuk Astyanax'ın anası. Troia'nın mahvından sonra Pyrrhus almış onu, sonra Priamus'un bir oğlu olan Helenus'a devretmiş. Pyrrhus'un ölümü üstüne, onun tahtına Helenus geçince kraliçe olmuş.

Angitia : Mars soyunun Tanrısı, kültü kutsal bir ormanda idi (lucus Angitiae) Fucinus gölünün güney kıyısında. Mars soyu büyü yaptığından, Angitia, Medea ile bir tutulmuştur.

Anguis ya da Dragon : Kuzey kutbunda bir burç; Kuyruğu Küçük-Büyük Ayı burçları arasındadır, başında iki parlak yıldız vardır.

Anio : Tiber ırmağının bir kolu.

Anius : Efsanede bir kral. Apollon'un oğlu; anası Dionysus'un bir torunudur. Anius'un kızlarına Dionysus dokundukları her şeyi şaraba, ekine, zeytinyağına dönüştürme gücü vermiş.

Anna : Kartaca kraliçesi Dido'nun kız kardeşi, sırdaşı.

Antandrus : İda dağını Troia ovasından ayıran kent. Troia'lılar Troia'yı terk ederken buradan geçmişler; yöresi ormanlık olduğundan, bu ormanda gemileri için odun bulmuşlar.

Anremnae : Bir Sabin kenti, Anio ve Tiber yöresindedir.

Antenor : Kral soylu Troia'lı; savaş sırasında Achaia'lılarla uyuşmayı teklif ettiği için Acha'lar onun, Troia'dan çıkmasına izin vermiş. Önce Trakya'ya, sonra İllyria ve Venedik yöresine giderek Patavium kentini kurmuş.

Antheus : Aeneas'ın gemilerle denize açıldıktan sonra çıkan fırtınada kaybolan, sonra Kartaca'ya kadar gelebilen yakın arkadaşı.

Anteus : Latin savaşında Aeneas'ın öldürdüğü cenkçi.

Antiphanes : Latin savaşında Troia kalesi önünde savaşan Troia'lı cenkçi, Turnus tarafından öldürülür.

Antonius : (İÖ 83 - 30) Ünlü Roma devlet adamı. Augustus'un Actium savaşında yendiği kumandan.

Antores : Argos'tan gelip Evander'e bağlanarak İtalya'ya yerleşmiş cenkçi.

Anubis : Bütün Mısır Tanrıları gibi hayvan başlı köpek ağızlı, kulaklı Mısır Tanrısı.

Anxur : Bir Volsk kenti, üst kısmında Volsk'ler otururur, aşağı kısmına Yunanlılar ve Etrüskler Terracina derler ve bunu liman olarak kullanırlardı. -Aeneas'ın Tarchon'la anlaşmadan döndüğünde öldürdüğü Turnus yanlısı Rutul cenkçi.

Antigenes : V. Bucolica'da adı geçen bir çoban.

Antiphates : Troia kalesinin kapısı açılınca Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Antreos dağları : (Helicon dağları). Dağın doruğuna Helicon denirdi. Musa'ların oturduğu yer.

Aones, Aon'lar : Eskiden Boiotia'da oturan boy.

Aphidnus : Troia kalesi önünde Turnus'un öldürdüğü Troia'lı.

Aphrodite : Lat. Venus, Yunan aşk ve güzellik Tanrıçası.

Apollon : Sanat, müzik ışık, hekimlik Tanrısı. Poseidon'la birlikte Troia'nın surlarını çekmiş ama hak ettikleri ödülü Priamus vermeyince ona düşman olmuş, bu yüzden Troia'nın mahvına göz yummuştur. Augustus'un koruyucu Tanrısıdır. Birçok tapınakları yanında Leucades burnunda ve Actium burnunda birer tapınağı vardı. Isparta kralı Oebalus'un oğlu Hyacinthus'a âşık olunca, Eurotas kıyılarında ona türküler yakmış. Tanrının sevgili ağacı defnedir.

Appeninus Ata : İtalya kuzeyindeki Apenin dağları, Romalılar dağı kişileştirmişlerdir.

Aornos (Aornus) : Yeraltının girişi önündeki bataklığa Yunanlılar pis kokusu yüzünden Aornos: kuş uçmaz bataklık demişler.

Aquarius : Kova burcu; 15 Şubat'ta Su burcundan Balık burcuna geçen burç, baharın başlangıcını bildirir.

Aequiculus : Troia kalesinin kapıları önünde Rutul'lerin öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Aracynthus : Aetolia'da bir dağ. Amphion orda çobanlar tarafından büyütülmüş.

Arachne : Minerva tarafından örümcek haline konan Lydia'lı el sanatlarında üstün kız.

Arar ırmağı : (Bugün Saône) Gallia'da bir ırmak.

Araxes : Ermenistan'da bir ırmak.

Arcadia (Arkadya) : Peloponez yarımadasının ortasındaki bölge. Efsaneye göre Pan'ın yurduydu burası. Arkadyalılar kır türküleri söylemekte usta diye tanınırlarmış.

Arcens : Sicilyalı bir cenkçi, oğlunu kutsal Mars ormanlarında büyüttükten sonra Troia'lılara yardım için göndermiş İtalya'ya. Mezzentius öldürmüş onu.

Arcetius : Turnus'un ordusunda Troia'lılara karşı çarpışan bir Rutul cenkçi.

Archippus : Vergilius'un yarattığı bir kral adı, belki aynı adda bir kent vardı eski çağlarda.

Arctus : Arcadia kralı Lycaon'un kızı. İuppiter onu iğfal etmiş, İuno da onu bir ayı haline koymuş, İuppiter sonra Büyük Ayı burcunun parlak bir yıldızı yapmış kızı. Kız yıldız olarak gemicilere yol gösterirmiş.

Arcturus : Sığırtmaç burcunun kenarındaki en parlak yıldız. 5-17 Eylül'de doğarmış, 29 Ekim'de batarmış. Ekimin 1-13 günleri arasında tarla sürme işleri başlamalı diye bilinirmiş eskiçağda. Bu yıldızın görünüşü ile fırtınalar çıkarmış.

Archippus : Efsanevi Mars'ların kralı. Ortadan kalkmış Archippa kentine izafeten Vergilius'un yarattığı bir isim ve kral.

Ardea : İtalya'da Latium'da eskiden Rutul'lerin oturduğu kent.

Arethusa : Nereus'la Doris'in kızı bir su perisi. Alpheus ırmağı ona vurularak, Syracus yakınındaki Ortygie adasına kadar onun peşinden gitmiş. Arethusa bir pınar haline gelmiş,

Alpheus da, Elis'de bir ırmak. Bu iki su yeraltı oyukları yoluyla sularını birbirlerine karıştırırlarmış. Arethusa pınarı Theocritus'un yurdu Syracusae'de olduğu için çoban şiirlerini esinlermiş.

Argi : (Argos'lular) İlias'da Yunanlılara verilen ad.

Argiletum : Quirinal tepesi ile forum arasındaki bir mahalle ve sokak. Efsaneye göre Evander Argus adlı birini almış krallığına, Argus onu öldürmek istemiş, Evander önlemiş ama konukluk bağlarıyla bağlı oldukları için, ona Argiletum'da bir mezar sağlamış.

Argitis (Küçük) : Belki Argos'ta bir yer, beyaz üzüm ve bağlarıyla, şaraplarıyla ünlü imiş. Belki büyük Argitis de vardı.

Argivi : Argos'lar, Dana'olar, Graedi: Yunanlılar.

Argonaut'lar : (Argo gemisi) Altın Post'u almak için yaptıkları gemiyle Colchis'e giden gemiciler. Önderleri İason'du. Medea'nın yardımıyla Altın Post'u elde ederler.

Argos : Zeus'la Niobe'nin oğlu, Peloponez kralı. Sonradan bütün Peloponez yarımadasına bu ad verilmiş. Argos'lu: Achaia'lı, Grek. Diomedes de kral olmuş orda. Kenti ilk kuran İnachus'tur. İuno'nun orda bir sunağı varmış. İuno'nun Zeus'un âşık olduğu İo'yu gözettiği efsane kişisi. Mercurius öldürmüş onu.-Evander'in konuğuyken onu öldürmek isteyen efsane kişisi. Bk. Evander.

Argyrippa : Efsaneye göre Diomedes Daunus'a, Messap'lara karşı yardım ettiğinden kolonisi için bir yer almış onlardan, oraya bu kenti kur-

muş. Oysa Messap'ların kenti Yunan etkisinde kalmış Arpi'dir. Bk. Arpi.

Aricia : Virbius'un anası. Bk. Virbius.

Arion : Efsaneye göre Lesbos adalı şarkıcı. Bir yolculuk sırasında gemiciler parasına göz dikerek onu denize atmışlar ama bir yunus balığı, şarkılarını duyunca onu sırtına almış ve Yunanistan kıyılarına çıkarmış.

Arisba : Bir Troas kenti; savaşta Troia'lılara yardım etmiştir. Aeneas'ın aldığı bir kent olmalı.

Aristaeus : Apollon'la Cyrene'nin oğlu, bir çoban. Cyclad adalarından biri olan Cea adası onun sayesinde kuraklıktan kurtulmuş. Hayvan, ekin, arı konularında üstün bilgisi olan, sonraları kimi bölgelerde Tanrılaştırılan bir kişi.

Ariusium : Chios adasının kuzeyinde bir burun, şaraplarıyla ünlüymüş.

Arpi : (ya da Argyrippus) İtalya'da Apulia bölgesinde bir kent.

Arruns : Turnus'un Amazon cenkçisi Camilla'yı düzenle öldüren Etrüsk cenkçi.

Asbytes : Turnus'un Latin savaşında öldürdüğü Aeneas yanlısı Troia'lı cenkçi.

Ascanius : (İullus, İulius) Creusa ile Aeneas'ın oğlu. İtalya'da Rutul'lere karşı savaşta babasına yardım eder. Babasından sonra Lavinium'da krallık eder. Alba Longa kentini kurar, torunlarından Romulus da Roma kentini. Bithynia'da bir ırmak. (İznik çayı)

Ascra : Hesiodos'un yurdu olan bir kent Boeotia'da.

Asilas : Latin savaşında Tarchon'la görüştükten sonra Aeneas'a katılan, Massicus'un gemisindeki, Kehanet bilen cenkçi.-Troia'lı Corynaeus'u öldüren Rutul cenkçi.

Asinius (Gallus) : Vergilius'un belki IV. Bucolica'da doğumunu kutladığı, Asinius Pollio'nun oğlu.

Asinius Pollio : (İÖ 76-İS 5) İyi hatip, iyi devlet adamı, ozan, ozanların koruyucusu, İÖ 39'da Parthin'leri yenen ünlü Roma komutanı. Antonius'la Augustus arasındaki Actium savaşında Antonius'tan yana olmuşken, sonradan Augustus'a yardım etmiştir.

Asius (İmbrasus'oğlu) : Vergilius'un yarattığı bir Troia'lı cenkçi adı.

Assaracus Romalılara göre kökeni İuppiter'e kadar çıkan soylarının bir üyesi: İuppiter, Dardanus, Erichtonius, Tros, Assaracus, Capys, Anchises, Aeneas, İulius. İulius'tan gens İulia (Augustus'un soyu) türer.

Assuria : Fenike, erguvan boyasının çıktığı memleket. Surye'nin Romalılar elindeki parçasıydı.

Astura : Latium'da bir ırmak.

Astyanax : Andromache ile Hector'un oğlu. Savaştan sonra Odysseus onu surlardan aşağı attırmış.

Astyr : Troia'lı cenkçi, Aeneas'ın Evander'i görmekten dönüşte Massicus'un gemisindeki Troia'lı gemici.

Atalante : Scyrus kralının kızı, taliplerini at yarışına çağırır, kaybedenleri öldürürmüş. Ama Hippomenes Hesperid Bahçelerinden elde ettiği üç elmayı yarış sırasında birer birer yere atmış, kız elmaları almak için yere eğilince vakit kaybetmiş, böylece yarışı kazanamamış.

Athena : Atina kentini kuran ve koruyan Zeus'un kızı. Zeus Metis'le birleştikten sonra Metis'i gövdesine alır,

sonra başından çıkarır Athena'yı Eski çağlarda bir savaş Tanrıçası iken, sonraları akıl, bilgelik, sanat ve zanaatlar Tanrıçası olmuştur. Birçok kentin yanında Troia'yı da korur.

Athesis : Verona kentini sulayan ırmak, Venedik denizine dökülür.

Athos dağı : Makedonya'da bir dağ.

Atinas : Amazon Camilla'nın yandaşı haşin Rutul.

Atlas : Efsaneye göre göğü sırtında taşıyan Titan.

Atreus'oğulları : Agamemnon ve Menelaus; Troia'da savaşan Grek şefleri.

Atys : Vergilius'a göre, Augustus'un anasının soyu olan Atia soyunun Alba kralı Atys ile bağlantısı vardır, Augustus'un ana tarafından dedesi M. Atius Balbus bu kralın soyundan inmektedir.- İulus'un (Ascanius) yakın arkadaşı.

Aufidus : Apulia bölgesinden akan ırmak. Diomedes'in yerleştiği yer.

Augustus (Caius İulius Caesar Octavianus Augustus) : İÖ 63- İS 14. Caesar'ın yeğeni, ölümünden sonra onu öldürenlerden intikam alarak, kendine özgü Principatus'luğu kurarak Roma'nın uzun yıllar barış içinde yaşamasını sağlayan, dini, sosyal yenilenmelerle topluma çekidüzen vermeye çalışan, ozanları koruyan ve onlardan girişimleri için yararlanan ünlü devlet adamı.

Aulestes : Ocnus'un babası ya da kardeşi, Perusia'nın kurucusu. İtalya'da Troia'lılarla birlikte çarpışan cenkçi.

Aunus'oğlu : Appeninlerde oturan bir Ligur. Camilla'ya oyun eder, Camilla onu öldürür.

Aurora : (Eos) Şafak Tanrısı. Theia ile Hyperion'un kızı, Güneş ile Ay'ın kardeşi, Tithon'un karısı.

Aurunca : Campania bölgesinde Suessa'nın eski adı.

Auruncı'lar : İtalya'da Campania bölgesinde, Suessa'nın eski adı Auruncia'da oturan boylar.

Ausonia : İtalya'nın batı bölgesi, ya da İtalya.

Auster yeli : Güney yeli, sıcak yel.

Auspicium : İuppiter tarafından Roma memurlarına devlet işlerindeki hareketlerinin faydasını, doğruluğunu garanti etmek için gönderilen belirtiler ve daha sonra bu belirtileri gözlemleme hakkıdır. Başlangıçta kral, Auspicium hakkına sahip tek insandı, sonraları bu hak iki memura verildi, sonradan da Pontifex Maximus'a. Zamanla konsüller, praetorlar, diktatörler, prokonsüller, propraetorlar bu hakka sahip oldular.

Automedon : Troia'yı işgal eden Greklerin, Achilles'in eğitimcisi.

Aventinus : Vergilius'un cenkçilerine verdiği coğrafya adlarından biri. Üstünde ünlü Diana tapınağı bulunan, Plebs'lerin oturduğu, Roma'nın yedi tepesinden biri.

Avernus : Campania bölgesinde bir göl. Ozanlar Yeraltına buradan gidilir sanırlarmış.

Ayı (çifte) Burçları : Büyük, Küçük Ayı burçları. Hiç batmayan burçlar.

Autan yelleri : Güney yelleri.

-B-

Bacchus : İuppiter'le Semele'nin oğlu. Şarap Tanrısı. Nisa dağında orman perileri tarafından büyütülmüştür. Hindistan'a yolculuk yapar, ordan bağ çubuğunu, şarabı getirir. Dağlarda, ormanlarda kendine bağlı kadınların (Baccha'lar korosu) eşliğinde dola-

şır, coşar, taşar; şarabın etkisiyle doğanın sırlarına ermeye çalışır. -dansı: Belli bir ölçüyle oynanan dans.

Bacter'ler : Türkistan'da Bactria'da oturanlar.

Bactra : Bugünkü Türkistan'ın Başkenti.

Baiae : İtalya'da Campania bölgesindeki su kenti, ılıca.

Balear adaları : İspanya'nın doğusunda, sakinlerinin sapan atışlarıyla ün salmış adalar,

Baphus : Kıbrıs'ta bir kent, Baf; Aphrodite kültünün en eski yeri.

Barbarlar : Romalıların yabancılara verdikleri ad.

Barce : Kartaca kraliçesi Dido'nun ilk eşi Sychaeus'un dadısı.

Barce'liler : Sonradan Barce adıyla kurulacak yerde oturan göçebeler.

Batulum : İtalya'da Campania bölgesinde müstahkem bir yer.

Bavius : Horatius ve Vergilius'un düşmanı kötü bir ozan.

Bebrycia : Bebric'lerin yurdu. Bunlar Bithynia'da Karadeniz üzerinde oturan boylardır. Kralları Amycus gelen yabancıları yumruk dövüşüne zorlarmış. Pollux öldürmüş onu. Bk. Amycus.

Belidae : Belid'ler, Danaus'un babası, Mısır kralı Belus'un soyundan inenler.

Bellona : Başlangıçta Mars'ın bir lakabı idi, sonradan Tanrılaştı. Appius Claudius Caecus ona bir tapınak kutsadı. İÖ 296'da kültü Cybele kültü gibi gizemliydi. Bu Tanrıya inananlar dans ederken kendilerinden geçerler, kendilerini yaralarlardı.

Bellum : Vergilius'un Tanrılaştırdığı savaş Tanrısı.

Belus	: Fenikelilerin atası. Dido'nun atalarından biri.
Benacus gölü	: Eskiçağda İtalya'nın en büyük gölü imiş, her zaman dalgalı imiş.
Berecynthia Mater	: Cybele.
Beroe	: Okyanus'un kızı olan avcı peri kız.-Aeneis'de Doryclus'un karısı. İris'in kılığına girdiği kadın.
Bianor	: Mantua'nın efsane kurucusu: Bianor'un mezarı: Eski bir mezara halkın taktığı ad olmalı.
Bisalt'lar	: Kuzey Makedonya'da oturan bir boy.
Bitius (İda dağı)	: Aeneas'ın yoldaşlarından biri. Turnus tarafından öldürülür. Bk. Panderus.-Bir Kartaca amirali.
Boğa burcu (Taurus)	: Koç burcunun gittiği yönün aksine döner ve ufukta yükselirken ters ters gider gibi görünen burç.
Bola	: Aeneis'de adı geçen kaybolmuş bir kent. (Aen. VI, 775)
Bootes	: Arcturus'un içinde bulunduğu Burç. Egnit'lerin Kralı.
Borea	: (Septentrio), Kuzey yeli.
Briareus	: Yunan efsanesinde Uranus'la Gaia'nın yüz kollu elli başlı çocuklarından biri.
Bronte (Brontes)	: Cyclops'lardan biri (Yunanca gökgürültüsü demektir). Yeraltı mağarasında gökgürültüsü çıkarır.
Brutus	: Son Roma efsanevi kralını tahtından indiren kişi; oğulları kralı geri getirmek istedikleri zaman, onları öldürmüştür.
Bulut'oğulları	: Centaur'lar. Yarı insan yarı at yaratıklar. Ixion'la Zeus'un bulut haline soktuğu Hera'dan doğmuşlar. Lapith'ler onları öldürmüşler.
Burnastus	: (Bumammus) İtalya'da yetişen iri taneli üzüm.

Busiris : Mısır kralı, Neptunus'la Anippe'nin oğlu. Ülkesine gelen yabancıları öldürürmüş, Sonunda Hercules öldürmüş onu.

Butes : Turnus'tan yana çarpışan Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi. -Anchises'in at bakıcısı Troia'lı. -Anchises'in cenaze oyunlarında Dares'e yenilen cenkçi.

Buthrotum : Epir'in liman kenti.

Büyük Yüzyıl Düzeni: Etrüsklerin inanışına göre, dünyanın seyri bir çembere benzer: Bu evre on çağda, on yüzyılda tamamlanır, sonra yine eski çağlar döner gelir. Her çağa bir Tanrı egemendir. İlk çağa Saturnus egemendi, bu Altın Çağdır. Tarlalar ekilip biçilmeden ürün verir, ağaçlar meyve... Her on ya da sekiz yılda bir değişir bu çağlar güçleşerek, sonunda Demir Çağ gelir, yine Altın Çağa dönülür. Vergilius bu bilgiden yararlanarak, Augustus çağının bir Altın Çağ olacağını bildirmek isityor, bir çocuğun doğuşunda. Bk. IV. Bucolica.

Byrsa : Kartaca kalesinin adı. Fenike dilinde Bosra: kayalık sözcüğünden bozulmuş bir sözcük gibidir. Yunanca sahtiyan anlamına gelen Bursa sözcüğüyle bir bağlantı kurularak bir efsane uydurulmuş; Tyros'lular ve Dido İarbas ile anlaşarak bir boğa derisinin kuşatabileceği bir toprak karşılığında para ödeyerek kraldan bir toprak satın almışlar, sonradan bu deriyi ince ince şeritlere keserek büyük bir toprağa sahip olmuşlar.

-C-

Cabires : Cabir'ler. (Di Magni) Belki yabancı kökenli Tanrılar; tapınakları, gizleri belki Samothrace adasında idi. Bu kült buradan Adalara, Anadolu'ya yayılmış. Bu Tanrılardan biri, Troia'lıların atası Dardanus'tur diye iddia edilirmiş. Bunlar çeşitli bölgelerde değişik isimler almışlar, Dioscur'lar gibi. Romalılar da bunları erkenden tanımışlar.

Cabirus : Özellikle Makedonya'da Samothrace'de tapınılan Tanrı.

Cacus : Hercules'in Geryon'u öldürdüğü İspanya'dan dönünce, İtalya'da boğazladığı canavar. Zamanla Cacus'la Geryon bir tutulur. - Propertius'un IV, 9'da işlediği Hercules'in sığırlarını çalan Cacus.

Caecubum şarabı : Terracina ile Fundi arasındaki bataklıklarda yetişen üzümlerden yapılmış şarap. İtalya'nın en iyi cins şarabı.

Caeculus : Cato'nun Origines'inde anlattığına göre, İuppiter tapınağına bırakılan bir çocuktur, genç kızlar onu bulur kurtarırlar. Gençliğinde eşkıyalıkla geçinir, sonra Praeneste kentini kurar kendine, yerleşmek için dağın başında. Oyunlar düzenleyip insanları davet eder. Kendini Vulcanus'un oğlu olarak tanıtır ama ona inanmazlar, o da onları bir ateş çemberiyle çevirir, korkudan inanır görünürler ona. -Aeneas'ın Tarchon'la anlaşmadan Rutul kalesine dönüşünde Rutul saflarını düzenleyen cenkçi.

Caedicus : Turnus'un ordusundaki bir Rutul, Alcathous'u öldürür.

Caeneus : Lapith'lerden biri. Başlangıçta Caenis adlı bir kadındı. Poseidon ona tutulur, onu yaralanmaz bir genç haline koyar. Lapith'lerle Centaur'lar savaşında bir ağaç kütüğü altına saklarlar onu, bir kuş olur sonra, Yeraltında tekrar kadın olur. -Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı.

Caere : Etrüsk'lerin on iki kentinden biri. Latin savaşında bütün Caere'liler Mezzentius'a yardım etmemişlerdir.

Caerulea : (Gök renkli) Aeneis destanında Cleathus'u taşıyan gemi.

Caesar : C. İulius Caesar, (İÖ 100-44) Ünlü Roma devlet adamı, Gallia'nın fatihi, soyunu Venus'a, Aeneas'lar soyuna indirgermiş.

C. Caesar Caligula : (İmparator. İS 37-41). Roma'nın Tiberius'tan sonra gelen üçüncü imparatoru. Tribunus militum olan Chaeres'e söylediği çirkin sözler yüzünden öldürülen dengesiz imparator.

Caesar Octavinanus : Bk. Augustus.

Caicus : Aeneas'ın Troia'lı yoldaşlarından biri. - Anadolu'da bir çay (Bakır çay).

Caieta (Gaieta) : Aeneas'ın dadısı. -Dadısını gömdüğü kente verdiği ad Sicilya'da.

Calabria : İtalya'da bir bölge.

Calchas : Acha'ların kâhini, güya düzenbaz Sinon'u ölüme yargılayan kişi, tahtadan atın yapılmasını öğütleyen adam.

Cales : İtalya'da Campania bölgesinde bir kent, şaraplarıyla ünlüdür.

Callippe : Dokuz Musa'dan birisi. Destan türünün esin perisi.

Calybe : İuno tapınağının rahibesi.

Calydon : Bir Aetolia kenti, Diana'ya kurban kesmeyen kent, bu yüzden İuppiter'in başına musallat ettiği azgın domuz. Meleager öldürmüş onu.

Camena : Yunan esin perileri Musa'ların Latin dilindeki karşılığı, Latin esin perisi.

Camerina : Sicilya'da Hyparis ırmağı üstünde kurulmuş Grek kolonisi. Irmak bir bataklık meydana getirdiği için, kent bir türlü alınamamış.

Camers (boz renkli): Amyclae kralı Volcens'in oğlu, Turnus ordusundan çok zengin bir ailenin çocuğu.

Camilla : Turnus'a yardım eden cenkçi Amazon kız. Dağlarda büyümüş. Bk. Önsöz. Aeneis'deki kişiler.

Camillus : İÖ 390'da Allia savaşında yenilen Romalıların sancaklarını geri alan savaşçı.

Campus Martius : Seçimlerin, askeri oyunların, idamların yapıldığı yer Roma'da.

Cancer : Zodiak'ın yıldızlarından biri. Onun gökte görünüşü, büyük sıcaklık getirirmiş yeryüzüne.

Canis (Köpek Burcu): En parlak yıldızı Sirius olan bu burç, 3 Nisan'da kaybolunca gökte, ekin ekilmeye başlanırdı. Bu burcun ardından Boğa (Taurus) burcu görünürdü.

Canopus : Nil ırmağı ağzında bir kent, Pella denir, çünkü Pella'lı İskender'in ölümünden sonra, Makedonyalı bir soy orada hüküm sürmüştür.

Capena : Tiber ırmağı üstünde bir Etrüsk kenti olan Veii'nin kolonisidir. Soracte dağının eteğindedir, ormanı Feronia'ya adanmıştır.

Caphareus : Caphereus; Euboia yarımadasının burnu. Grek donanması, Aiax Minerva'ya hakaret ettiği için, Troia'nın yıkılışından sonra, burda parçalanmıştı.

Capitolium : Roma'nın yedi tepesinden biri, İuppiter tapınağının bulunduğu yer.

Capreae : (Kapri adası) Tyrrhen denizinde bir ada.

Capricornus : (Keçi Burcu) 27-29 Eylül'de doğan, kötü havaları getiren burç.

Capua : İtalya güneyinde bir bölge.

Capys : İtalya'da Campania bölgesinde bir kent - Aeneas'ın Troia'lı yoldaşlarından biri - Alba'lı bir cenkçi, Capua kentinin kurucusu - Volsk Privernus'u öldüren Troia'lı cenkçi.

Caria'lılar : Anadolu'nun bir boyu.

Carinae : Esquiliae tepesinin bir ucu. Cumhuriyet devrinde işadamlarının bulunduğu yer.

Carmentale Porta : (Carmentis kapısı), Efsaneye göre Kral Servius'un Capitolium batısında yaptırdığı kapı: Veii'lerle savaşmak için İÖ 477'de 376 savaşçı çıkmış bu kapıdan, dönmemişler. Bu yüzden bu kapıya sonradan Porta Scelerata (Suçlu kapı) denmiş.

Carmentis, Carmenta: Su perisi olduğu için geleceği bilme yetisi olan, Tiber ırmağının anası, Büyük Roma'nın geleceğini bildiren efsane kişisi.

Casmillas, Casmillus : Varro'nun bildirdiğine göre, Samothrace gizlerine göre büyük Tanrılara hizmet eden bir efsane kişisi; Strabo'ya göre Cabir'lerin babası, ya da Roma rahiplerine hizmet eden özgür bir çocuk, -Turnus yanlısı Amazon Camilla'nın anası.

Casperia : İtalya'da yeri bilinmeyen küçük bir kent.

Caspius, caspia regna : Part krallığı ya da Ermenistan. Mare Caspium: Hazar denizi.

Cassandra : Priamus'un kızlarının en güzeli. Apollon ona tutulmuş, ona geleceği bilme gücü vermiş ama Cassandra Apollon'a yanaşmayınca, Tanrı öç almak için, onun sözlerine inanılmamasını sağlamış. Nişanlısı Coroebus onu kurtarmak isterken öldürülmüş.

Castalia : Delphi kentinin kuzeydoğu bölgesinde doğan kaynak. İnsanlara, özellikle ozanlara esin verdiğine inanılırdı eskiçağda.

Castellum : Dağlardaki güvenli yerleşim yeri, Garnizon.

Castor : İtalyan savaşında Rutul'lere karşı Aeneas'ın kalesini koruyan Troia'lı cenkçi.

Castrum (İnui) : İtalya'da Etruria kıyılarında, Antium ile Lavinium arasında, sonraları Castrum Novum ile karıştırılmış eski bir Tanrıça adı. Pan ile ya da Faunus'la bir tutulmuş; belki Rutul'lerin Tanrıçası.

Catilina : Roma'da İÖ 1. yüzyılda isyan çıkarmak isterken, Cicero tarafından öldürülen Romalı.

Catillus : Tibur kentini kurduğu sanılan üç kişiden biri: Bk. Coras, Tibur. -Troia'lı İollas'ı yere seren cenkçi.

Cato : İÖ 234-184. Roma'ya Yunan kültürünün girmesine karşı çıkan, geleneklere bağlı, ünlü Roma devlet adamı, ahlakçı Censor'u. -Genç Cato Uticenses, Yaşlı Cato'nun yeğeni. Philippi savaşında Caesar'a karşı yenilince intihar eder, Stoa felsefesinin Roma'daki süregötürenlerinden biri.

Caucasus : Kafkas dağı.

Caulon Kenti : Tarentum yöresinde, Croton'un kurduğu koloni kenti.

Caurus yeli : Kuzey yeli karayel.

Caystrus : Küçük Menderes. Lydia bölgesinde bir ırmak, Efes yöresinde denize dökülür.

Cea : Bugünkü Ceos (Kos) adası.

Cecrops : Atina kralı. Hymettus dağı Attika'da olduğundan bu sözcükle Hymettus da kastedilir. Cecrops eli: Attika, Bk. Hyemttus.

Caeleno : (Yun. Koyu renk, karanlık). Aeneis'de Erinys'ler, Furia'lar anlamında geçer. Harpia'lardan biri. Ozan onu cehennemin kapısında tasavvur eder. İlias ve Odysseia'da "alıp kaçıran, aparan" anlamıyla yeller için kullanılır. Sonradan Erynis'lerle bir tutulmuştur, Yeraltı Tanrısı sayılmıştır. -Peliad'lardan biri.

Celemna : İtalya'da Campania bölgesinde bir kent.

Celeus : Triptolemus'un babası. Eleusis'li. Bk. Triptolemus.

Centaurus'lar	:	Hiopodamia ile Pirithous'un düğününde sarhoş olup olay çıkaran, Lapith'lere karşı savaşan yarı insan (üst) yarı at (alt) efsane yaratıkları.
Ceos	:	Bk. Cea.
Ceraunia	:	Şimşek tepesi dağı (Acroceraunia) Yunanistan'da Epir bölgesinde İuppiter'in şimşeğiyle çarptığı dağ.
Cerberus	:	Yeraltını bekleyen, dili üç çatallı köpek. Öfkelenince boynundaki engerek yılanları kımıldarmış. Orcus'un girişinde, zincirlere bağlı olarak otururmuş.
Ceres	:	Latinlerde ekin, ürün, çiftçilik Tanrıçası. Sonradan Yunanlıların Demerer'i ile bir tutulmuştur. İuppiter'in kız kardeşi, Hades, yeraltı Tanrısı, kızı Kora'yı kaçırınca, Ceres kızını bulmak için yeryüzünü dolaşır. Ceres Eleusis kültünün merkezi idi. Kutsal bitkisi haşhaştı, tacını süslerdi. Kızı Proserpina kaçırıldıktan sonra, haşhaş ona uyku ve unutkanlık sağlamıştı. Cerealia bayramında geçit töreni yapılmazdı.
Cethegus	:	Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.
Chalcis	:	Yunanistan'da Euboea'nın merkezi. Chalcis'liler: Bu bölgede oturan sonra da Cumae'de koloni kuran soy. Chalcis kalesi: Euboea kalesi.
Chalybes soyu	:	Karadeniz'in güneydoğusunda yaşayan kavimler. Demir dövmekle ünlü olduklarından, bu sözcük demir, çelik anlamında kullanılıyor

Latin ozanlarınca. İşçiler demiri çıplak dövdüklerinden, bunlara çıplak lakabı verilmiş.

Chaon : Chaonia'lılar. Eskiçağda Troia'lılardan önce yaşamış bir ulus diye bilinir bu soy. Ps. Servius'a göre Helenus'un kardeşi ve yoldaşıdır. Chaon'u bir av sırasında yanlışlıkla Helenus öldürmüş.

Chaonia : Yunanistan'da Epir bölgesinde meşeleriyle ünlü Dodona kentinin bulunduğu yer; İuppiter'in özellikle tapıldığı yer.

Charon : Yeraltında ölüleri karşı kıyıya geçiren kayıkçı. Gömülmüş ölüleri kayığına alır, gömülmemişleri almazdı.

Chaos : Evrenin yaratılışı sırasında onu oluşturan karışık kitle.

Charybdis : Messina boğazının solunda oturan bir canavar, Neptunus'la Terra'nın kızı. Hiç doymak bilmez bir yaratık. Herakles'in öküzlerini yediği için İuppiter onu denize atmış, orda gemileri yiyen bir canavar olmuş. -Sicilya denizinde bir çukur, Scylla'nın karşısında imiş. Bk. Scylla.

Chalae (arum) : (Akrebin kıskaçları) Zodiak'ın sekiz yıldızı. Erigone battıktan sonra doğan burç. İÖ 1. yüzyılda Terazi Burcu adını almıştır. Eylül ve Ağustos aylarında görünürlerdi.

Chimaera : Lycia bölgesinin efsanevi canavarı. Başı aslan, bedeni keçi, kuyruğu deniz canavarı gibiymiş, ağzından alevler saçarmış. Bellorophon öldürmüş onu.

Chiron	: Bir Centaurus olan efsanevi kişi. Hekim, astrolog ve müzikseverdi.
Chloreus	: Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü, Aeneas yanlısı Troia'lı cenkçi, -Cybele'nin eski rahibi.
Chromis	: VI. Bucolica'da adı geçen Silenus'u sarhoş görünce onu türkü çağırmaya zorlayan çoban.
Cicon'lar	: Bir Trakya boyu; karısının sevgisini unutmayan Orpheus'u öldürürler kıskançlıklarından.
Ciminius	: Etruria'da sınır yerine geçen bir dağ adı, dağın eteğinde aynı adda bir göl vardır.
Cinna	: (C. Helvius Cinna) İÖ 1. yy. Cattulus'la birlikte Roma Hellenistik ozanlarının en büyüğü sayılan ozan. Çok eleştirilen Smyrna (İzmir) adlı eseri günümüze kadar gelmemiştir.
Cinyps	: Afrika kuzeyindeki iki Syrt'ler arasında bir limanın ve bir küçük suyun adı.
Circe	: Güneş'le bir Okyanus kızından doğma efsanevi büyücü kadın. Medea'nın babası Acetes'in kız kardeşi. Odysseia'da Odysseus'a âşık olan ve onun yoldaşlarını başka kılıklara soksa da, Odysseus'u etkileyemeyen büyücü. İtalya'da Circe ile Marica çok kez karıştırılırdı. Circe aşkını hor gören Picus'u kuş haline koymuştur.
Circus Oyunları	: Roma'da Circus'larda oynanan koşu, atlama, güreş, yumruk dövüşü, disk atma gibi kişisel oyunlar ve araba yarışları gibi oyunlar.
Cisseus	: Trakya kralı; Vergilius'a göre Priamus'un eşi Hecuba'nın babası. -Aeneis'te bir Rutul cenkçi, Aeneas öldürmüştür onu.

Cithaeron : Attica'yı Boiotia'dan ayıran ormanlık, avcılığıyla ünlü bir dağ silsilesi.

Clanius : Nole yöresinde doğan, Liternum bataklığında kaybolan çay.

Clarus (Claros) : Colophon yakınında Apollon kehaneti ile ünlü bir kent. Rahibi belli bir aileden gelirdi; soru soranların adını ve sayısını öğrenir, sonra ormana dalar, bir mağaradaki gizli pınardan su içer ve sorulara dizeler halinde cevaplar verirdi. -Lycia'dan gelmiş Troia kalesini koruyan Troia'lı cenkçi, Aeneis'de.

Claudius soyu : Augustus'un son eşi Livia'nın ilk kocasının bağlı olduğu ünlü Roma soyu.

Clausus : Tarquinius'ların Roma'dan kovulmasından sonra ordusuyla birlikte Roma'ya gelen Sabin şefi. Sonradan adını Romalılaştırmış, Cladius yapmış.

Claanthus : Aeneis'de gemi yarışına çıkan bir cenkçi.

Clio : Okyanus'un kızı olan avcı bir su perisi.

Citumnus : İtalya'da Ombria bölgesinde akan bir ırmak.

Claanthus : Vergilius'a göre Culenti soyunun atası, ozanın yarattığı bir isim.

Cloelia : Roma kuruluş efsanesine göre, Porsenna'nın Romalılardan barış koşulu olarak rehin aldığı on kız ve erkekten bir kız. Kız zincirlerini kırarak kaçar, öteki rahibelerle birlikte ama konsul Valerius Publicola onları geri gönderir. Porsenna bu davranışı takdir ederek rehineleri serbest bırakır.

Clonius : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Aeneas ordusundan bir cenkçi. -Vergilius'un yarattığı bir artist, altın üstüne çalışırmış.

Cluent'ler	:	Vergilius'un eskiçağda yaşamış olan Cluenthus'a bağladığı bir soy. -Cluenthus, Vergilius'un Troia savaşı için yarattığı bir cenkçi.
Clusium	:	Etruria'da bir kent.
Clutius	:	Cydon'un arkadaşı genç Rutul. Etrüsk savaşında Aeneas öldürür onu.
Clymene	:	Bir su perisi.
Cnossus (Gnossus)	:	Girit'te Minos'un eski başkenti.
Cnossos yıldızı	:	Düğünlerinde Ariadne ile Bacchus'a Vulcanus'un armayan ettiği taç. Sonradan Bacchus onu göğe yerleştirmiş.
Cocles	:	Porsenna'nın ordusu İaniculum tepesini ele geçirince, Romalılar Tiber ırmağından karşı kıyıya geçmişler, yalnız Horatius Cocles, tek başına Sublicius köprüsünü korumuş. Köprü yıkılınca da yüzerek karşı kıyıya geçmiş.
Cocytus	:	Yeraltı ırmağı.
Codrus	:	V. ve VII. Bucolica'larda adları geçen iki çoban.
Codreus	:	Son Atina kralı. Kehanet ona kral ölürse halkının zafer kazanacağını bildirince, köylü kılığına girerek, bir askere hakaret etmiş, onun kendisini öldürmesini sağlamıştır.
Coeus	:	Terra ile Ouranus'un oğlu Titan.
Colchis	:	Karadeniz bölgesinde kral Aetes'in krallığının bulunduğu yer.
Collatia (Collatiae)	:	Roma yakınında küçük bir kent.
Colocasia	:	Nil kıyısında yetişen bir bitki. İnsanlar bitki olarak yerlermiş onu.
Conon	:	III. yy.da Samos'ta yaşamış olan astronomi ve geometri bilgini. Eserleri kaybolmuş. Mısır

kralı, Ptolemaios I Euergetes'in sarayında yaşamış. Kraliçe Berenice, kocasının Surye seferinden sağ dönmesi için saçını adamış. Conon da kral ve kraliçeye hoş görünmek için saçlarının bir burç haline geldiğini bildirmiş.

Consus : Ürünlerin ambarlara konmasını gözetleyen Romalı Tanrı.

Cora : İtalya'da eski bir kent, Latium'da.

Coras : Latium'da Tibur kentini kurduğu sanılan kişi. -Rutul Volusus'un kardeşi, Turnus'un ordusunda bir Volsk cenkçi.

Coroebus : Priamus'un kızı Cassandra'nın nişanlısı. Cassandra'yı Akha'ların elinden kurtarmak isterken öldürülmüştür. Phrygia kralı Mygdon'un oğludur. Priamus Mygdon'a Amazonlara karşı savaşında yardım etmişti.

Cornu (Boynuz) : Eskiçağda yayları vahşi hayvanların boynuzlarından yaparlardı, iki boynuzu metal bir parça ile birbirlerine eklerlerdi.

Cornu Copiae (Bolluk boynuzu) : Kimi Tanrıların ellerinde tuttukları boynuz; bereketi simgelerdi.

Corona : Bk. Cnossos yıldızı.

Cortona : Corythus'un kurduğu Etrüsk kenti, on iki Etrüsk kentinden biri, Trasumenus gölü kıyısındadır.

Corybant'lar : Köken olarak Cybele kültünün cümbüşlerinde rol alan dinsel örgüt kişileriydi. Başlangıçta Curet'lerle ayrı varlıklardı ama Cybele'nin Rhea ile bir tutulmasından sonra, bunlar bir sayılmıştır. Oysa Curet'ler Girit kö-

kenlidir. (Bk. Curet'ler). Corybant'lar gürültülü bir müzikle dans ederlerdi; tambur, flüt, tef müzik aletleri idi.

Corycos : Anadolu'da Kilikya bölgesinde bir kent, güzel bahçeleri ile ünlüdür. - Dağı: Anadolu'da Kilikya'da bir dağ.

Corydon : II. Bucolica'da adı geçen güzel Alexis'e vurgun çirkin kişi. - VIII. Bucolica'daki keçi çobanı.

Coryna : Bir İonya kenti. - Misenus'un kemiklerine saygı gösteren Troia'lı cenkçi. -Etrüsk Asilas'ın öldürdüğü cenkçi. -Troia'lı Ebusus'u öldüren cenkçi.

Corythus : Dardanus'un babası. Mitograf'lara göre, Cortona'ya adını veren kahraman. -Vergilius'da Corythus, Etruria'daki bir kent ve dağ olarak geçer.

Cosa : Etruria'da bir kent.

Cossus : Bir Girit kenti.

Cremona : Kuzey İtalya'da Mantua yanında bir kent.

Cres : Giritli. Creta : Girit adası.

Cretheus : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi, musikiyi, şarkıları seven bir genç.

Creusa : Aeneas'ın Troia'lı ilk eşi, Priamus'un kızı, Ascanius'un anası. Troia'dan kaçarken yiten genç kadın.

Crinisius : Sicilya'da Segesta kenti kıyısından akan küçük su.

Cronius : Etrüsk savaşında Messapus'un öldürdüğü Troia'lı.

Crustumium	: (Crustumeri, Crustumeria) Latium bölgesinde bir kent, Salaria yolu üstünde.
Cumae	: Güney İtalya'da kehaneti ile ünlü bir yer. Bk. Sibylla. Bu kent Euboia'lar tarafından kurulduğu için, Euboia'nın kehanet merkezidir.
Cupavo	: Ligur'ların şefi.
Cupencus	: Turnus ordusundan bir cenkçi, Aeneas öldürmüştür.
Cupido	: Venus'un oğlu. Aşk Tanrısı. (Amor)
Curae	: Vergilius'un Tanrılaştırdığı Tasalar, Dertler.
Cures	: Bir Sabin kenti, Tatius ile Numa'nın kenti.
Curet'ler (Corybant'lar)	: Girit küçük Tanrıları. Silah gürültüleri arasında dans ederlerdi. Kökenleri, Rhea ile Dicte Mağarasında yetiştirdikleri Zeus ile ilişkili sayılırdı.
Cybebe (Cybele)	: Anadolu'da yaygın bir Tanrı tipi. Toprak ve dağların anası. Çok kez Yunan Rhea ile bir tutulmuştur. Özellikle Frikya'da İda dağında saygı gördüğü için İda'lı ana denirdi. Homeros ve Hesiodos'ta adı geçmez. Creusa'yı korurdu.
Cyclad Adaları	: Ege denizinde Delos adası yöresindeki adalar.
Cyclops'lar	: (Tepegözler) Tek yuvarlak gözlü efsane yaratıkları. Vergilius'a göre Etna dağının altında atölyeleri vardı, orda demir döverler, türlü silahlar yaparlardı. Başları Vulcanus'tu.
Cydippe	: Acontius'un sevdiği su perisi. Aristaeus'un anası Cyrene'nin yanında yaşayan su perisi.
Cydon	: Girit'in kuzeybatısında önemli bir kent. Orda mızraklar için sağlam sazlar yetişirdi. Bu

		yüzden Girit'te ok atma çok gelişmiştir. -Gir anlamına gelirdi, -Bir Troia'lı ada, -Bir girit-li. Aeneas öldürmüştür onu.
Cyllarus	:	Castor'un atının adı.
Cylleme	:	Arcadia'da bir dağ, Mercurius'un yurdu.- Mercurius yıldızı, parlak yıldız -Cyllene ate-şi: Mercurius yıldızı.
Cymae	:	İtalya'da Campania bölgesinde bir kent.
Cymothoe	:	Elli Nereus kızından biri, anası Doris'tir.
Cynthus dağı	:	Apollon'un doğduğu Delus adasında bir dağ Cynhius: Apollon.
Cyprus	:	Kıbrıs adası.
Cyrene	:	Hypseus'un kızı, Apollon'la birleşip Aristoeus doğuran su perisi.
Cythera (orum)	:	Ege denizinde Venus'a kutsallanan bir ada.
Cytrorus	:	Anadolu'da Paflagonya'da şimşir ağaçlarıy örtülü bir dağ.

-D-

Daç'lar	:	Tuna ırmağı ile Karadeniz arasında yaşaya bir halk. Romalıları uzun zaman uğraştır-mışlardır. Trakya'lılarla, Get'lerle aynı soy-dandırlar.
Daedalus	:	Atina'lı mimar; Girit'te Labirent'i (dolamba yapar. Oğlu ile birlikte sırtına balmumuyla taktığı kanatlarla oradan kaçar. Oğlu İcarus babasının uyarılarına karşın Güneş'e çok yaklaştığı için, kanatlarındaki balmumları erir, çocuk denize düşer. Düştüğü yere İca-

Daha'lar : Bir göçebe İskit soyu. Hazar denizinin doğu kıyısında otururlardı.

Damon : III. Bucolica'da adı geçen keçi sahibi. -VIII. Bucolica'da Nysa'ya aşkını anlatıp intihar eden bir çobanın öyküsünü dile getiren çoban.

Damoetas : II. ve III., V. Bucolica'larda yarışan çobanlardan biri.

Danao'lar : Grekler.

Danaus : Argos kentinin kurucusu efsane kişisi. Danaus gemi yapmayı, yazıyı icat etmiş.

Daphnis : Sicilyalı yakışıklı çoban. Mercurius'la bir su perisinin oğludur. Efsaneye göre çoban şiirleri türünü o yaratmıştır, Pan'dan kaval çalmasını öğrenmiştir. - VIII. Bucolica'da adı geçen, büyücü kadının sevgilisi. VII. ve IX. Bucolica'larda adı geçen çoban ve çiftçi.

Dardania : Troia. Dardanides: Troia'lılar.

Dardanis : Creusa, Aeneas'ın eşi.

Dardan'lar : Danao'lar; Troia'lılar.

Dardanus : Homeros'a göre, Zeus'la bir ölümlüden doğmuştur, Troia'yı kurmuştur. Sonradan efsane onu Arcadia'ya, Girit'e Samothrake'ye bağlamış ve yolculuğunu bir Palladium ve Penat'larıyla yaptığını kabul etmiştir. Böylece Aeneas'ın eski bir örneği olmuştur. Roma'lılar Dardanus'u İtalyalı yapmıştır. Böylece Troia'lı Palladium'u ve Penat'ları İtalya'ya getirince Aeneas, Romalılar eski yurtlarına dönmüş oluyorlardı.

Dares	:	Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi. -Anchises'in cenaze oyunlarında yumruk dövüşünde Entellus'a yenilen genç cenkçi.
Daucus	:	Yalnız Aeneis X, 311'de adı geçen kral. Kim olduğu bilinmiyor. Oğulları hadım imiş.
Daunias	:	Ozanlara göre Apulia'dır. -Daunia'lılar: Helen yarımadasından gelmiş, İtalyanlara karışmış Grekler diye bilinir.
Daunus	:	Vergilius'a göre Turnus'un babası.
Decemvir'ler	:	Roma'da 304 yılında, On İki Levha kanununu yazmakla görevlendirilmiş komisyona verilen ad. Sibylla kehanetlerine ait kitapları korumakla görevli idiler.
Decius ailesi	:	Roma kuruluş tarihinde yurtları için can vermiş bir aile. İlki İÖ 340 Latinler savaşında, ikincisi İÖ 295'de Gallia'lılara karşı savaşta üçüncüsü İÖ 279'da Pyrrhus'a karşı savaşta ölmüşlerdi.
Deiopeia	:	Bir su perisi.
Deiphobe	:	Kâhin de olan deniz Tanrısı, -Glaucus'un kızı.
Deiphobus	:	Kral Priamus'un oğlu. Kardeşi Paris ölünce karısı Helena ile evlenmiştir. Troia zapt edilince, kadın kocasını düşmanlara teslim etmiş, onlara öldürtmüştür.
Delia	:	Diana. Delos'ta doğduğu için Diana bu adı almıştır. -Bucolica III' de adı geçen genç kız.
Delius	:	Delos'lu Apollon.
Delos adası	:	Cyclad adalarından biri. Apollon'un yurdu.

Demodocus	: Etrüsk savaşında Halaesus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Demoleos	: Kim olduğu bilinmeyen bir Grek.
Demophoon	: Etrüsk savaşında Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Dercennus	: Oborigen'lerin kralı. Başka yerde adı geçmiyor.
Deucalion	: Prometheus'un oğlu. Karısı Pyrrha ile birlikte Parnassus dağının bir tepesinde tufandan kaçarlar, Apollon'un yardımıyla toprakları, taşları arkalarına atarak, bunlardan gelişecek insan soyunu yeniden yaratırlar.
Di Magni	: Bk. Cabires.
Di Novensides	: Yunanistan'dan Roma'ya sokulan Tanrılardır.
Diana	: Başlangıçta gökte ay, yerde Diana, Yeraltında Hecate'dir adı. Önceleri Yunanistan'da hayaletlerin ve ruhların Tanrıçasıdır. Homeros'un parlak Olympus'unda temsil edilmez. İÖ V. yüzyılda Diana kültte de, edebiyatta da Artemis'le birleştirilir. Başlangıçta Artemis bir avcı kadındır. Hecate de gece yeraltı köpeklerinin avlarını yöneten Tanrıçadır. Bu benzetme yavaş yavaş Artemis'in yeraltı ululları arasına girmesine neden olmuştur, sonuçta Romalılarda Hecate Truvia Tanrıçası olarak gelişmiştir.
Dicta	: Girit'in doğusunda bir dağ ve ova.
Dido	: Bk. Önsöz. Dido konusu.
Didymaon	: Kim olduğu bilinmeyen bir sanatçı.

Dindyma	: Frikya'da bir dağ. Orda Cybele'nin ünlü bir dağı varmış.
Diomedes (Tydides)	: Tydeus ile Argos kralı Adrastus'un kızı Deipyle'nin oğlu. Thebae kentini aldıktan sonra Troia savaşında başarılı olur. Venus'un yardımı olmasa Aeneas'ı öldürecektir. Vergilius'a göre, Troia savaşından dönüşte kral olduğu Argos'tan kovulur. Apulia'ya gider.
Dione kızı	: Oceanus'la Thetis'in kızı, Venus'un anası.
Diores	: Priamus'un soyundan kim olduğu bilinmeyen bir kişi. Aeneas'ın babasının cenaze törenindeki koşuculardan biri. - Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı.
Dioxippus	: Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü bir Troia'lı.
Dirae	: Mitolojide intikam perileri. Bk. Megera.
Dira'lar	: Furia'lılardır Romalılarda, yani intikam perileri. Genellikle yeraltında kalırlar diye düşünülürmüş. Vergilius bunlardan yalnız Megera'yı anıyor.
Dirce	: II. Bucolica'da adı geçen bir pınar, Boiotia'da Thebae kentindedir.
Dis	: Latinlerin Yeraltı Tanrısı, Pluton.
Dodona	: Epir'de. Chaonia'da bir kent Tmarus dağı eteğinde, geleceği bildiren meşeleriyle ünlüydü.
Dolichaon	: Mezzentius'un yere serdiği Troia'lı cenkçi.
Dolon	: İlias'da Grek kampını gözetlemeye giderken Odysseus tarafından yakalanan ve Troia'lıların durumunu söylemesinden sonra öldürülen Troia'lı.

Dolop'lar	:	Güney Tesalya'da yaşayan Achilles'e bağlı Yunan soyu.
Donusa	:	Bir Cyclad adası.
Doryclus	:	Kim olduğu bilinmiyor. Priamus'un bu adla bir oğlu varsa da Aiax (Aias) onu öldürmüştür Troia savaşı sırasında- Beroe'nin kocası. Bk. Beroe.
Doricus (sıfat)	:	Yunanlı.
Doris	:	Arethusa'nın anası, deniz Tanrısı Thetis'in kızı. Çok defa deniz anlamında kullanılır bu sözcük.
Doto	:	Elli Nereus kızından biri.
Darances	:	Turnus'a karşı olan Latin soylu cenkçi.
Drepanum	:	Bir Sicilya kenti.
Drumo, (Drymo)	:	Bir su perisi.
Drusus'lar	:	Gens Livia'nın bir kolunun lakabı. Tiberius, Germanicus, Drusus'un, İmparator Claudius'un lakabı.
Dryad'lar	:	(Dryas'kızları-Dryades) Orman perileri; ormanları, ağaçları koruyan periler; ağaçları kesenleri cezalandırırlarmış.
Drymo	:	Bir su perisi, Aristaeus'un anasının yanında bulunurmuş hep.
Dryope	:	Bir su perisi.
Dryops	:	Rutul Clausus'un Troia kalesi önünde vurduğu Troia'lı.
Dryops'lar	:	Bir Pelasg kavmi.
Dulchium	:	Yunanistan'da İthaca bölgesinde bir kent.
Dulichius adası	:	Yunanistan'da İthaca bölgesine yakın bir ada.
Dymas	:	Hecuba'nın kayınbabası.

-E-

Ebusus	: Etrüsk savaşında Corynaeus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Echion	: Etrüsk savaşında, Aeneas'ın öldürdüğü Onites'in babası.
Egeria	: (pınarı) Doğumları kolaylaştıran su perisi. Belki Aricia ormanının su perisi idi. Bütün su perileri gibi, onda da geleceği görme yetisi vardı. Daha sonraları bu periler Yunan Musa'ları ile bir tutuldular. Egeria pınarının yakınında Diana sunağı vardı. Vesta'lar bu pınardan doldururlarmış sularını.
Egesta (Segesta)	: Bk. Acesta.
Egestas	: Yoksulluk, Vergilius'un Tanrılaştırdığı bir sözcük.
Elektra	: Atlas'ın kızı, Peliad'lardan biri. Zeus'tan Dardanus'u doğurmuş. Böylece Dardanus soyunun atası olmuştur.
Eleusina Mater	: Demeter.
Eleusus toprakları	: Attica bölgesinde bir yer. Demeter'in gizlerinin kutsandığı bir ünlü kasaba. Gizlerin kutsandığı sırada Demeter'in heykeli ve kutsal eşyaları ağır bir arabada taşınırdı. Tanrıçanın ekin tanelerini ayıran kalburu da bu eşyalar arasında idi.
Elis	: Olimpia oyunlarının kutlandığı yer. Tapınaklardan ve Olympia spor alanlarından oluşmaktaydı. Başlangıçta, yakındaki Pisa kenti Olympia oyunlarının yapıldığı yer olduğu için, Pisa'yı tahrip etmiştir.

Elissa	: Bk. Dido.
Elym'ler	: Batı Sicilya'da oturan boylar. Grek kolonileri ile çarpışırken, Fenikelilerle birlik olan boy. İÖ VII. yüzyıl sonlarında tarihten silinirler. Kökenleri Troia'lı sanılır. Bu yüzden Vergilius'da geçer adları.
Elymus (Helymus)	: Batı Sicilya'da oturan Elym'leri simgeleyen Troia'lı cenkçi.
Elysium	: Yeraltında ölümden sonra kahramanların ve iyi insanların kaldığı yer. Cennet.
Ematia (Hemetia)	: Makedonya kıyılarında bir yer, çok kez Makedonya anlamında kullanılır. Makedonya deniz bölgesi.
Emathion	: Etrüsk savaşında Turnus ordusundan bir Rutul cenkçi.
Enceladus	: Gigant'lardan biri. Terra'nın oğlu. Bk. Gigant'lar. İuppiter'i öldürmek amacıyla göğe tırmandığı için, İuppiter'in şimşekle çarparak öldürdüğü, cesedini Aetna'nın altına attığı Mitoloji kişisi.
Enipeus	: Tesalya'da bir ırmak, Peneus'un bir kolu.
Entella	: Bir Sicilya kenti.
Entellus	: Sicilya kenti Entella'ya göre Vergilius'un yarattığı bir cenkçi adı. Anchises'in cenaze oyunlarında Genç Dares'i yenen yaşlı boksçu.
Eoa	: Doğu.
Eous	: Sabah yıldızı.
Epeos	: Greklerin tahta atının yaratıcısı.
Epidaurus	: Argolis'te atlarıyla ünlü bir kent.
Ephialtes	: Bir dev. Poseidon'la İphimedia'nın oğulları, Aloeus'un karısı. Bk. Otus.

Ephyre (Ephyra) : Korint'in eski adı. -Oceanus ile Tethys'in kızı su perisi.

Epirus : Yunanistan'da atlarıyla ünlü bölge. Olympia'da kazanan atlara burdan yengi dalı getirilirdi.

Epulo : Etrüsk savaşında Achates'in öldürdüğü Rutul.

Epytides : Epytus'un oğlu. Vergilius'un Homeros'da adı geçen kişi ile yakınlığı olmadan yarattığı, İulus'un yakın arkadaşı.

Epytus : Periphas'ın oğlu, Anchises'in seyisi.

Equi'lar : Latium bölgesinde oturan, yumuşak başlı ve adaleti ile tanınan bir soy. Roma efsanesine göre, onların kentlerine saldırmış ve zapt etmiştir.

Erato : Musa'lardan biri, aşk şiirlerini esinleyen peri.

Erebus : Cehennemin karanlıkları, Cehennem. -Chaos'un oğlu, Nox (gece)'nin kardeşi. -Başlangıçta sonsuz boşluk anlamındaydı, sonraları Yeraltı ile (Cehennem) karıştırılmıştır: Yeraltı karanlıkları.

Eretum : Tiber ırmağı üstünde Sabin'lerin kenti.

Erechtaeus : Atina kralı, ozanlar ona Acte demişler.

Erichtonius : Efsaneye göre Atina Kralı. Dört atlı arabayı yaratan ve araba yarışlarını kuran efsane kişisi. Ayrıca Attica kasabalarının birleşmesini kutlayan Panathenaia bayramını kuran kişi.

Ericetes : Turnus'un ordusundan Messapus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Eridanus ırmağı : Po ırmağı.

Erigone : Burçlar bölgesi Zodiak'ın 6. yıldızı. Efsaneye göre İcarus'un kızı, Penelope'nin kız kardeşi. Babasının köpekler tarafından parçalandığını öğrenince, acısından kendini asmış ve Virgo adlı bir burç haline gelmiştir.

Erinys'ler : Eumenid'ler, Roma Mitolojisinde Furia'lar; Terra'nın kızları olan üç Tanrıça; Tiziphon, Alecto, Megera. Cehennemde yaşarlar ve suçlu insanları cezalandırırlardı. Başlarında saç yerine birbirine sarılmış yılanlar vardı. Bir ellerinde çırağı, ötekinde hançer olarak betimlenmişlerdir.

Eripyles : Polynices tarafından bir altın kolye ile kandırılarak Thebae seferine gitmek istemeyen kocası kâhin Amphiaraus'u elde eden efsane kişisi. Oğlu babasının intikamını almak için anasını öldürmüştür.

Eris (Anlaşmazlık) : Thetis ile Peleus'un düğününe çağrılmadığı gerekçesiyle, bunun öcünü almak için, düğüne bir altın elma gönderen efsane kişisi. Elma düğüne gelen en güzel kadına verilecekti. Paris hakem olarak elmayı Aphrodite'ye verir. İuno bu yenilgiyi unutamaz, ayrıca kocası İuppiter'in Tanrılar şölenlerinde saki yapmak üzere Ganymedes'i kaçırması Tanrıçanın ağırına gider, bu yüzden Troia'lılara düşman kesilir İuno.

Erulus : Efsaneye göre Praneste kralı, başka yerde tanınmıyor.

Erymanthus : Yunanistan'da Arcadia bölgesinde bir dağ. Dağın yöresinde Hercules iri bir domuzu öldürmüştür.

Erymas : Turnus'un Troia kalesi önünde, Etrüsk savaşı sırasında, öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Eryx : Sicilya'da Venus'un tapınağı bulunan bir dağ. -Sicilya kralı, Venus'un oğlu, Aeneas'ın kardeşi. Efsaneye göre Hercules Geryoneus'un ineklerinden birini çalar ama inek kaçar, Eryx de onu yine sürüsüne katar ve Hercules isteyince geri vermez, ancak Hercules'in onu üç kez yenmesi koşuluyla geri vereceğini bildirir. Hercules de yener ama yine geri vermeyince, Geryoneus'u öldürür.

Etruria : İtalya'da Roma'nın bulunduğu bölge.

Etrüskler : Roma'da Etruria bölgesinde oturan, Roma dinini, kültürünü çok etkileyen soy. İuppiter, İuno Minerva birliğinin kurulmasında, Gladiator oyunları, utku törenleri, kehanet konularında Roma toplumunu çok etkilerler.

Euboea : Ege denizinde Yunan yarımadasında bir büyük ada.

Eumedes : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü cenkçi, Dolon'un babası.

Eumelus : Kim olduğu bilinmeyen bir Troia'lı. Aeneis'de Troia gemilerinin yandığını haber veren kişi.

Eumeid'ler : Furia'lar, intikam Tanrıçaları. Gece ile Acheron'un kızları.

Euneus : Clytius'un oğlu. Rutul Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Euphorion : İÖ III. yy. Chalcis'li ozan. Hellenistik edebiyatın ozanlarından biri.

Euphrates : Fırat ırmağı.

Eurotas : Yunanistan'da Lacinia bölgesinde bir ırmak.

Eurus yeli : Güneydoğu yeli; keşişleme.

Euryalus : Dostu Nisus ile birlikte Roma kalesinden çıkarak Aeneas'a haberci olarak gitmekteyken öldürülen Troia'lı.

Eurydice : Efsaneye göre ozan, çalgıcı Orpheus'un karısı. Kendisini kovalayan Aristaeus'tan kaçarken bir yılan sokmuş kadını. Eurydice'nin ölüsünü ise Orpheus, Tanrılara yakararak geri alır yeraltından. Ama yeryüzüne çıkmadan karısına geri dönüp bakmamasını şart koşan Tanrıların şartını yerine getirmediği için Orpheus, karısı yeniden yeraltına döner.

Eurypylus : Vergilius'un yarattığı bir Troia'lı adı.

Eurystheus (os) : Argus kralı Sthenelus'un oğlu. Hercules'e on iki çilesini yüklediği için Hercules'in oğlu Hyllus tarafından öldürülmüştür.

Eurytes : Vergilius'un yarattığı bir artist tipi, Clonius'un babası.

Eurytion : Vergilius'un yarattığı bir cenkçi, Pandarus'un kardeşi.

Evadne : Efsaneye göre Zeus'un şimşekle yaktığı kocası Capeneus'un yakmalığı üstüne atılarak onunla birlikte yanan kadın. Oğlu Sthenolus Troia savaşına katılmış.

Evander : Efsaneye göre, Evander İtalya'da Arcadia kalesini kurmuş kişidir. Hermes babası imiş, anası da bir bilici olan, İtalya Tanrıçası Carmenta. Pallantium kentinden gelmiş, ilerde Palatinus tepesi adını alacak yerde kurulmuş bu kent. İtalya'da Evander Faunus'la bir tutulmuş.

Evanthes : (Frigyalı), Etrüsk savaşları sırasında, Troia kalesi önünde, Aeneas ordusundan, Mezzentius'un öldürdüğü cenkçi.

-F-

Fabaris : İtalya'da Sabin bölgesinde bir çay.

Fabii (Gens Fabia) : Roma'nın ünlü bir soyu. En önde gelen kişilerinden: Q. Fabius Cunctator.

Fabricius : Romalı kumandan. İÖ 282 ve 278 yılları konsülü. Pyrrhus'un rüşvet teklifini geri çevirdiği halde, hekiminin Pyrrhus'u öldüreceğini haber alınca, durumu ona bildiren kumandan.

Fadus : Troia'lı Euryalus'un Aeneas'ı durumdan haberdar etmeye giderken Troia kalesi dışında öldürdüğü Turnus ordusundan Rutul.

Falernum : Campania bölgesinde yetişen üzümlerden yapılan şarap. Yunanlıların Caecubum şara bıyla bir tutulurdu.

Falerii : Etrüsk kenti, Falisc'lerin başkenti.

Falisci (Falisc'ler) : Bir Etruriae kenti olan Faleria'da oturanlar.

Fama : Efsaneye göre Odysseus'da Ossa; ağız, ses, Hesidos'ta Pheme olarak geçen Fama, Toprak'ın kızı olarak belirlenir, önce az hızlı gider ama gittikçe artar hızı. Vergilius'da Dido'nun Aeneas'a olan gizli aşkını yayan kiş olarak belirlenir.

Fames : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Açlık.

Fasces : Roma'da devlet yüksek memurlarının önünc yürüyen görevlilerin taşıdığı, onların erkle-

Faunus : Eski İtalya Tanrısı, Latinus'un babası. Laurentum'da saygı görürdü. Bereket ve verim Tanrısıydı. Sonraları Faunus'lar, Yunan Satyr'leri gibi keçi ayaklı Nympha'ları kovalar olarak tasavvur edilmiştir. Bilici gücü de vardı.

Faunus'lar : Eski İtalya Tanrısı Faunus'un torunları. Sürülerin gelişmesine yardım eder, onları kurda karşı korurlarmış. Vergilius Bucolica VI'da Satyr'lerle bir tutar onları.

Favonius : Batı yeli, meltem.

Fronia : Özellikle Etruria'da saygılanan bir Tanrıça. Soracte eteklerinde kutsal bir koruluğu vardı. Etrüsk, Ombrialı, Sabin Volsk, Latin boyları karışmıştı bu bölgede, buraya ticaret yapmak için gelirler, armağanlar verirlerdi Tanrıçaya. Hannibal soymuş bu tapınağı. Feronia bu bölgeden bütün İtalya'ya yayıldı. Özgürlüğe kavuşanlar burda alıyorlardı özgürlük takkelerini.

Fetialis : Yirmi rahipten oluşmuş bir dinsel topluluk. Savaş halini (casus belli), bellemek, belli kurallara uyarak savaş açmak, anlaşmaların formalitelerini gözetlemek görevleri idi.

Fidene (Fidenae) : İtalya'da bir Sabin kenti, Tiber ırmağı üzerinde.

Fides : Vergilius'un Tanrılaştırdığı sadakat.

Flavia : Etruria'da bir kent, Faleri kentine yakın, yeri tam bilinmiyor.

Formido : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Dehşet.

Fors : Kader, rastlantı Tanrısı.

Fortuna : Kader, şans Tanrısı.

Feruli : Amiternum yakınlarında bir kent.

Fucinus (Lacus) : İtalya'da Mars'ların bölgesinde bir göl.

Fuga : Vergilius'un Tanrılaştırdığı kaçış, savaşı bırakıp bozguna uğrama.

Furia'lar (Allecto, Megaera, Tisiphone) : Yeraltından çıkıp insanları hırpalayan intikam perileri, zamanla Yunan Erinys'leriyle bir tutulmuşlardır.

Furor : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Çılgınlık, Azgınlık.

-G-

Gabii : Gabi'ler. Latium'un eski bir kenti.

Gaetulia : Getul'ler, Afrika'nın kuzey bölgesinde oturanların yurdu.

Galaesus : İtalya'da Tarentum bölgesinde bir ırmak.

Galaesus : Bir Latin cenkçi. Silvia'nın vurulan geyiği yüzünden çıkan kavgada öldürülen cenkçi.

Galatea : Elli Nereus kızından biri (efsanede). -I. Bucolica'da Tityrus'un varlığını sömüren sevgilisi. -VII. Bucolica'da adı geçen Corydon'un sevgilisi. -IX. Bucolica'da Menalcas'ın sevgilisi. -III. Bucolica'da bir çoban kız.

Galbanum : Surye'de yetişen bir ağacın reçinesi, yakılınca sürüngenler kaçarmış.

Gallus (C. Cornelius) : İÖ 66-26. Vergilius'un dostu Elegia ozanıA Augustus'un yakını, Mısır valisi. Sonraları Augustus'u hor gören sözleri yüzünden Senato tarafından kendini öldürmesine karar ve-

rilmiş ve intihar etmiştir. Dört elegia ki Amores'de Aşk acılarını anlatır. Çünkü sevgilisi Lycoris onu bırakıp Ren kıyılarında çarpışan bir subayın peşinden gitmiş. Eserlerinden hiçbiri günümüze kalmamıştır.

Gangarid'ler : (Gangaridae); Ganj ırmağı ağzında oturan soylar. İÖ 30-29'da Octavianus'a elçiler göndermişlerdi.

Ganges : Hindistan'da Ganj ırmağı.

Ganymedes : Dardanus soyundan, Troia kral ailesinden çok yakışıklı prens. Iuppiter ona âşık olur, onu kaçırtır ve Tanrılar sofrasında sakilik yaptırır. Iuno bu yüzden ona düşman olur, Troia'nın mahvını destekler.

Garamantis : Hammon'un kaçırdığı su perisi.

Garamant'lar : Afrika ulusu. Gaetulia'dan ötede oturan vahşi bir ulus diye bilinirmiş eskiçağda. Başkentleri Garama imiş. İÖ 20'de Cornelius Balbus tarafından yenilmişlerdir.

Garganus : İtalya'da Apulia bölgesinde bir dağ.

Gargara : Anadolu'da Mysia bölgesinde İda dağlarının en yüksek doruğu.

Gaudia : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Sevinç.

Gela : Bir Sicilya kenti.

Gelas : Bir Dor kolonisi -Gelo yurdunun içinden akan ırmak.

Gelo'lar : Gelas ırmağı üzerinde bir Dor kolonisi.

Gelon'lar : Bir İskit boyu. Dünyanın öteki ucunda oturdukları sanılırdı. Daç'ların güney komşuları idiler. Bedenlerine dövmeler yaptırırlarmış.

Genius	: Halkın inancına göre bir bireyin, bir yerin ya da kentin koruyucu Tanrısı.
Geryon	: Üç bedenli ya da üç başlı efsane canavarı. Erythia'da hüküm sürerdi. Bu ada güneşin ışınlarıyla kırmızımsı idi. Geryon'un ineklerini Orthos ya da Orthros adlı, Cerberus'un kardeşi olan köpek korurdu. Cacus ile Geryon arasındaki benzeyiş, ikisinin karıştırılmasına neden olmuştur.
Get'ler	: Aşağı Tuna nehrinin kıyılarında Karpat'lardan Karadeniz'e kadar uzanan bölgede oturan (bugünkü Besarabya) boy.
Gigant'lar	: Terra'nın (Toprak) oğulları. İuppiter'i devirmek için gökteki tahtından, Olympus'tan, dağa çıkan ama İuppiter'in yıldırımlarıyla yok olan canavarlar, yılan ayaklı, kanatlı idiler.
Gladiator oyunları	: Etrüsklerden Romalılara geçmiş oyunlar. Önce Campania'ya, sonra Latium'a geçmiştir ama ancak İÖ 105'te Roma resmi oyunları arasına kabul ediliyor. Bu âdet sonradan eyaletlere de yayıldı. Bir ölünün gömme merasiminde yapılırdı bazen, bu yüzden de Munus olurdu, yani bir armağan. Bu oyunlarda yer alan kimseler şunlar idi. Ölüme mahkûm olanlar, esirler ve azatlılar, kürek mahkûmları, köleler, gönüllüler. (Özgür doğuşlu da olabilirdi) Bunlar bir devlet memuru önünde uri, necari, verberari, ferroque necarı: yakılmak, öldürülmek, dövülmek, demirle dağlanmaya hazır olduklarını bildirirlerdi.

Glaucus	: Boiotia'da bir balıkçı. Bazı otları yedikten sonra denize atlamış ve bir deniz Tanrısı haline gelmiştir. -Sisyphus'un oğlu.
Glyppus	: Arcadia'lı bir cenkçi.
Gorgon'lar	: (Medusa, Sthenolo, Euryale, Phorcus'un kızları) En ünlü Gorgon Medusa'dır. Saçları yılanlarla kaplı, korku saçan yaratıklardır.
Gortyn	: Lethe ırmağı üstünde bir Girit kenti; yakınında dolambaç (Labirent)varmış. O yörede Helios'un sürüleri otlarmış.
Gracchus'lar	: İÖ II. yüzyıl sonlarında devlete karşı halktan yana isyan eden ve öldürülen iki kardeş.
Gradivus (Gradior)	: Mars'ın lakabı. Titus Livius'a göre, Palatinius Salien rahipleri Kral Numa tarafından Mars Gradivus rahipleri olarak adlandırılmış.
Gramant'lar	: Afrika'da Gaetulia bölgesinde oturan bir boy. Bu bölge Romalılara göre dünyanın bir ucu sayılırmış. Bu boy haşinliği, acımasızlığıyla ünlüymüş.
Graviscae kenti	: Belki Tarquinii kentinin limanı. Cato bu kent için, "havası ağır olduğundan böyle" demiş.
Grynia (Grynium)	: Anadolu'nun Aeolia kıyılarında bir kent, orda Apollon'a kutsal olan bir orman varmış.
Gyara (Gyaros)	: Bir Cyclad adası.
Gyas	: Servius'a göre Gens Gegania'nın kökeni Troia'lı bir cenkçi. - Aeneas'ın Tarchon'la görüşmekten dönüşte öldürdüğü Latin cenkçi. - Turnus'un öldürdüğü Aeneas ordusundan cenkçi. -Aeneis VI. kitabındaki gemi yarışmasında yarışan bir gemi kaptanı.

-H-

Haedui	: Keçiler burcu. Mevsim dönümlerinde, akşam üstü Arabacı Burcunun sağ kolu üstünde görülen yıldızlar kümesi.
Haemon	: Etrüsk savaşında, Troia kapısının önünde Aeneas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.
Halaesus	: Agamemnon'un oğlu. Genellikle Falerii kurduğu kabul edilen bir cenkçi olduğu halde. Vergilius'da Osc'ların, Aurunc'ların (Campania) başı olarak geçer. Babası da bir bilicidir, oğlunu tehlikelerden korumak için onu dağlarda büyütmüştür, atları eğitmede usta imiş.
Haemonides	: Aeneas'ın Tarchon'la anlaşma yaparak Troia kalesine dönmekte iken öldürdüğü cenkçi rahip.
Haemus dağı	: Trakya'da bir dağ.
Halius	: Etrüsk savaşında Turnus'un Troia kalesi önünde öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Halys	: Etrüsk savaşında, Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Hammon	: Thebae kentinin koç başlı Tanrısı.
Harpalycus	: Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Harpalyce	: Bir Trakya kralının kızı. Babasını esaretten kurtarır ama baba zalim olduğu için öldürülür; kız da ormanlarda avla, çapulculukla geçinir. Çok iyi koştuğu için köylüler onu yakalayamazlar, sonunda tuzağa düşürüp öldürürler ama kendileri de birbirlerine düşerler.

Harpyia'lar : Soyup kaçıcı kuşlar, Aeneas'ın kendine yeni bir yurt ararken ulaştığı bir adada kurulan sofradan yemekleri alıp kaçan kuşlar. Çünkü bu sürüleri yemek yasaktır. Apollonius'a göre Girit'te bir mağarada saklıymışlar. Vergilius da bu konuyu işlemiş destanında.

Haruspex : Roma'da devlet memuru olmayan bilici. Etrüsk falcılar birliğine bağlı idiler. Kurban bağırsaklarının belirtilerini yorumlarlardı. Roma'da resmi rahipler ise Augur'lardı.

Hebrus : Trakya'da Orpheus'un kadınlar tarafından parçalanarak atıldığı ırmak. -Mezzentius'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Hecate : Cehennem Tanrıçası; nitelikleri onu Artemis, Diana'yla bir tutar. Yeraltında Hecate ile köpekleri hayaletleri kovalar. Bu benzerlik yüzünden Artemis(Diana) Yeraltı ululan arasına sokulmuştur. Yeryüzünde de köşe başları Yeraltı ulularının uğrak yerleridir.

Hector : Troia kralı Priamus'la Hecuba'nın büyük oğlu. Troia'nın en yiğit prensi, Andromache'nin kocası. Patroclus'u öldürmüş, Achilles de onu öldürmüştür.

Hecuba : Troia kralı Priamus'un eşi.

Helena : Paris'in kaçırdığı Menelaus'un karısı, Troia savaşına neden olmuştur. Troia'nın mahvı için, Greklerle birlikte tahta at düzenine yardım etmiş.

Helenor : Vergilius'un yarattığı bir kişi. Etrüsk savaşında Troia kalesini koruyan cenkçi, Kral Maenius'un oğlu.

Helenus	: Priamus'un oğlu, Cassandra'nın ikizi. Onun gibi bilici yeteneği vardı.
Hellespontus	: Çanakkale boğazı.
Helicon	: Boeotia'da Apollon'a ve Musa'lara kutsallanmış dağ.
Helorus ırmağı	: (Elorus) Sicilya'da Pachynum burnunda bir ırmak. Aşağılarda bir bataklık haline gelirdi.
Hemathia	: Bk. Emathia.
Hemus	: Trakya'da bir ırmak.
Herbesus	: Etrüsk savaşında, Euryalus'un Troia kalesi dışında öldürdüğü Turnus ordusundan Rutul.
Hercules	: İuppiter'le Alcmene'nin oğlu. İuno Hercules'in doğduğu gün İuppiter'e yemin ettirir ki, bu gün doğacak Perseus soyuna baş olacaktır. Bu yüzden Perseus'un oğlu Eurysthenes'in doğumunu hızlandırır. Sonunda Hercules onun emrine verilir, o da Hercules'e başarılması güç on iki iş verir, bunlara Hercules'in çileleri denir. Ama daha beşikteyken, ikizi İphikles'le birlikte İuno'nun beşiklerine soktuğu iri yılanı öldürür. 1) Yunanistan'ı kasıp kavuran Lerna yılanının dokuz kafasından sekizini koparır, ölümsüz olan kafayı da kocaman bir kayanın altına gömer. 2) Erymanthos yaban domuzunu ağa düşürerek yakalar. 3) Apollon ve Artemis'e kutsal, altın boynuzlu tunç ayaklı Cyrenia geyiğini okla yaralayıp yakalar. 4) Arcadia'da Stymphalos gölündeki pençeleri, gagaları tunçtan, insan eti yiyen kartalları oklarıyla öldürür. 5) Au-

gias ahırlarının gübre dolu odalarını Alpheus ve Peneus ırmaklarının yollarını değiştirerek, sularıyla temizlemiştir. 6) Girit'teki tarlaları harap eden kudurmuş boğayı boynuzlarından tutup yakalamıştır. 7) Diomedes'in insan eti yiyen atlarına Diomedes'i öldürüp efendilerini yedirir. 8) Amazonlar kraliçesi Hippolyte'nin büyülü kemerini, kraliçeyi öldürerek elde eder. 9) Geryoneus'un sürülerini güneşin verdiği altın sandallar yardımıyla Okyanusu geçerek, Yunanistan'a geçirir. 10) Hera (İuno)'nun Zeus ile evlenirken düğün armağanı olarak aldığı, Hesperid'lerin büyülü altın elmalarını, Atlas'ın yükünü bir süre sırtlayarak, onu elmaları almaya gönderir. Hercules elmaları Athena'ya adar. 11) Theseus'u Yeraltından kurtarmak için, Cerberus'un ölüler diyarına çıkarır, sonra yine Yeraltına götürür köpeği. 12) Nemea aslanı Yunanistan'ın Nemea bölgesini kasıp kavurmaktadır, Hercules onu elleriyle boğar, sonra Nemesis oyunlarını kurar. Hercules'in sevgili ağacı kavaktır. Vergilius bu öykülere Cacus öykülerini eklemiştir.

Hermes : Latinlerin Mercurius'u. Maia ile Zeus'un oğlu, Atlas'ın torunu, Zeus'un habercisi.

Herminoe : Helena ile Menelaus'un kızı, Leda'nın torunu.

Hermienius : Catillus'un öldürdüğü cenkçi Etrüsk.

Hemus (Gediz) : Anadolu'da bir ırmak.

Hernic'ler : Eski Etrüsk kentinde oturanlar.

Herulus : Bk. Erulus.

Hesiodos	:	İÖ VIII. yy. ortalarında Boiota'da doğmuş ozan. İşler ve günler adlı kitapları vardır.
Hesione	:	Kral Priamus'un kız kardeşi. Hercules onu Salamis kralı Telamon'a vermiş.
Hesperia	:	Doğu ülkesi; Greklerin İtalya'ya verdikleri ad.
Hesperid'ler	:	Nox (gece) ile Vesper (akşam yıldızı)'nın kızları. Terra (Toprak)'nın Hera'ya verdiği altın elmaları korurlarmış bahçelerinde. Bu bahçeler Libya'da Cyrenaik'teymiş.
Hesperus	:	Akşam yıldızı, Lucifer: Çoban yıldızı, Venus: Sabah yıldızı. Aslında sabah akşam görünen yıldızlar aynıdır, Venus'tur.
Hiberi	:	İspanya'da bir ulus, İber'ler.
Hiberus (İberus)	:	İspanya.
Hicetaon	:	Laomedon'un oğlu, Troia kralı Priamus'un kardeşi.
Hicataonius	:	Hicetaon'oğlu Thymoetes.
Hiems	:	Vergilius'un Tanrılaştırdığı Kış.
Himella	:	Fucinus gölü bölgesinden çıkan bir ırmak.
Hippocoon	:	Hyrtacides'oğlu, Troia'lı atış yarışmacılarından biri.
Hippodamia	:	(Hippodame) Elis'de kral Oenomaus kızı, Pelops'un karısı. Kehanet damadının onu öldüreceğini bildirince, yelden hızlı atların yarışında kazanana kızını vereceğini bildirir. On üç talip ölür böylece, ama Pelops düzenle yener Oenomaus'u. Kralın arabasının dingili kırılır, kral ölür, Pelops kızıyla evlenir.

Hippolite	:	Amazonların kraliçesi, Mars'ın kızı. Hercules, Ares'in Hippolite'ye armağanı olan kemeri almak için onu öldürmek zorunda kalır.
Hippolytus	:	Theseus'la Antiope'nin oğlu. Diana'ya adamıştır kendini. Üvey anası Phadera ona âşık olur ama Hippolytus yüz vermediği için ona iftira eder. Theseus da oğlunu Poseidon'un hışmına teslim eder. Denizden çıkan canavarlar öldürür genci.
Hippotades	:	Hippotes'oğlu. Camillia'nın öldürdüğü Aeneas yanlısı cenkçi.
Histro (Hister)	:	Tuna nehri.
Homole	:	Tesalya'da bir dağ.
Horae	:	Doğada düzeni sağlayan üç Tanrıça. Eunomia (düzen, düzensizlik), Dike (Adalet), Eirene (mutluluk, barış)tır.
Hyad'lar (Hyades)	:	Atlas'ın kızları. Kardeşleri Hyas ölünce, kahırlarından ölmüşler, sonradan birer yıldız haline gelmişlerdir. Yağmur mevsiminde göründüklerinden, ağlıyor diye düşünülürmüş. Doğuşları 16 Mayıs-9 Haziran arasında olur, 2-14 Kasım'da batarlardı.
Hybla	:	Sicilya'da balı ile ünlü bir dağ.
Hydaspes	:	Turnus'un ordusundan Sacrator'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi. -Hindistan'da Pencap'ta bir ırmak. Bu bölge kimi zaman Pers egemenliği altında kalmış.
Hydra (Anguis)	:	Şubatta görülen yıldız.
Hyllaeus	:	Bir Centaurus. Yarı insan yarı at bir yaratık. Theseus öldürmüş onu.

Hylas : Hercules'in genç arkadaşı. Argonaut'lar seferi sırasında deniz altındaki su perilerinin âşık olarak deniz altına çektikleri yakışıklı delikanlı, orda boğularak ölmüş. -Hylas (Hylax) VIII. Bucolica'da Alphesiboeus'un köpeği.

Hyllus : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Hymettus : Attica'nın bir dağı, bu dağdaki üzümlerden en iyi şarap yetişirmiş, balları da ünlüymüş.

Hypanis : Kuzeyde Sarmatya bölgesinde, Karadeniz'e dökülen ırmak.

Hypocoon : Hyrtacides'oğlu. Vergilius'un yarattığı bir tip. Anchises'in cenaze töreninde rol alır.

Hyrtacus : Homeros'un sözünü ettiği Asius'un babası. - Bir Troia'lı cenkçi adı.

Hyrcania : Kafkas dağları yakınında bir dağ, kaplanları ile ünlü imiş.

Hyrtacides : Hyrtacus'oğlu. Asius'un babası.

-İ-

İacchus : Demeter'kızı Kore'nin babası. Eleusis alayında Dionysos'un karşılığı. Bu alayda önemli rol oynar. Sepeti temizleyici bir aracı temsil ederdi. Bacchus ile yakın ilişkisi vardı.

İaera : İda dağının perisi.

İaniculum : Roma'nın yedi tepesinden biri.

İanus : İki yüzlü olarak temsil edilen Tanrı. Savaş ve barışı, karşıtlıkları temsil ediyordu. Satur-

nus'tan hali, geçmişi, geleceği bilme yeteneğini almıştı, böylece kapıların, limanların, yolların Tanrısı sayılıyordu. İanus çağı altın çağıdır Roma'nın. İanus tapınağı: Efsaneye göre Romulus'un yaptırdığı tapınak. Savaşta kapıları açılır, barışta kapanırdı. Augustus dönemine kadar olan süre içinde bu kapı yalnız bir kez, Augustus döneminde üç defa kapanmıştır. Forum'daki İanus tapınağı günümüze gelmemiştir.

İapetus : Terra ile Uranus'un oğlu olan Titan. Başka Titan'larla birlikte Uranus'u tahtından indirip yerine Cronos'u oturtmuştur.

İapygia : Apulia yöresinde bir bölge. Garganus dağı denize varan bir zincir meydana getirir. Messap'larla yakınlığı olan İapygia'lılar Ombria'lılar gelmeden önce yarımadanın kuzeydoğusunda otururlardı.

İapyx : İtalya'dan esen yel. -Ornytus'un İda dağlı atının adı. -İuppiter'in müzik sanatı ve geleceği bildirme, hızlı ok atma yeteneklerini bağışladığı Troia'lı cenkçi.

İapyx'ler : İtalya'da Campania bölgesinde akan Savo ırmağı güneyinde yerleşmiş boy. Trieste limanını yağma etmişler.

İarbas : Afrika'da Triton ırmağının güneyinde oturan Maxitan'ların kralı. Dido ile evlenmek isteyen kral.

İasius : Demeter'in sevdiği, Zeus'in şimşeğiyle vurup öldürdüğü ölümlü. Hesiodos'a göre Dardanus Girit'ten çıkmıştır, İasius da Darda-

nus'un kardeşidir. Dardanus da Aeneas gibi yeni bir yurt ararken Palladium ve Penat'larını taşır.

İcarus : Dolambaç'ın yapımcısı Daedalus'un oğlu. Mumdan yapılmış kanatlarıyla Ege'de uçarken denize düşmüş, düştüğü yere İcarus denizi denmiş.

İda dağı : (Kaz dağı). Mysia bölgesinde bir dağ silsilesi. Ganymedes'in kaçırılması, Cybele kültüyle ün salmıştır.

İdaeus : Etrüsk savaşında çarpışan Troia'lı cenkçi.

İdalia dağı : Kıbrıs'ta Venus tapınağı bulunan bir dağ. Venus bu tapınağını çok sever.

İdas : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

İdmon : Etrüsk savaşında Turnus'un sözlerini Aeneas'a götürecek Rutul haberci.

İdumaea : Güney Filistin'de bir bölge, hurmalarıyla ünlüdür.

İdumeneus : Deucalion'un oğlu, Minos'un torunu. Girit alaylarını Troia'ya getiren cenkçi. Troia dönüşünde fırtınaya tutulur, fırtınadan kurtulduğu takdirde, limana çıkışta ilk karşısına çıkanı kurban edeceğini Poseidon'a vaat eder. Vaadini de yerine getirir ama bir veba çıkınca Girit'te, Giritliler onu suçlarlar, yurdundan kovulur.

İgnipotens : Vulcanus'un Yeraltındaki atölyesinde demiri işleyen Tanrı.

İki Keçiler : Araba burcunun iki yıldızı. Akşamüstü doğarlarsa, Eylül ayında havaların karışık gideceğine delil sayılırmış.

İlione : Hecuba ile Priamus'un kızı. Trakya kralı Polymestor'un eşi.

İlioneus : Aeneas'ın yoldaşlarından biri. Gemisi Aeneas'ın tutulduğu ilk fırtınada batmıştır. -Etrüsk savaşında Troia kalesini koruyan cenkçi.

İlium : Troia. (Yun. İlion)

İllyria : İllyria'nın Hadria denizi kıyıları.

İlius : Ascanius, Aeneas'ın oğlu. Efsaneye göre, Priamus'un indiği soyun ilk kişisi, Troia'lı. - Etrüsk savaşında Pallas'ın öldürdüğü Rutul.

İlva adası : (Elbe) Geniş demir madenleriyle ünlü ada. Vergilius'un çağında bu madenler işlenmemekteymiş.

İmaon : Helaesus'u öldüreyim derken, Pallas'ın öldürdüğü Arcadia'lı cenkçi.

İmbrasides : İmbrasus'oğlu. Bk. Asius.

İmbrasus : Glaucus ve Lades'in babası, Aeneas ordusunda çarpışan Likya'lı cenkçi.

İnachus : Argus'un kurucusu, İo'nun babası. -Bk. Irmak.

İnarime : Akdeniz'de İscha adası, Latinler Aenaria derler.

İnvidia : Vergilius'un Tanrılaştırdığı bir sözcük. Kıskançlık, Haset.

İndigetes (Di) : Romalıların ilkel Tanrıları: İuppiter, Mars, Quirinus, Vesta.

İno : Efsaneye göre Cadmus'la Hermione'nin kızı, Athamas'ın karısı. Bir fırtınada Odysseus'u kurtararak Poseidon'a karşı çıktığı için Hera tarafından çılgına döndürülür. Oğlu Melicerta'yı sıcak suda boğar, sonra cesediyle birlikte suya atlar. Tanrılar acıyıp onu deniz kızı yaparlar.

İnsidiae : Vergilius'un Tanrılaştırdığı düzen, dolap.

İnui Castrum : Ardea yöresinde müstahkem İnuus kenti.

İo : İnachus'un kızı. İuppiter ona âşık olunca, bir kısrak haline koyar onu, İuno da kısrağı gözlemek için Argus'u görevlendirir. Mercurius Argus'u öldürünce, Tanrıça rakibinin arkasına bir sığır sineği musallat eder.

İollas : III. Bucolica'da adı geçen Damoeta'nın andığı kız.

İopas : Bir Afrika kralı. -Apollon gibi uzun saçlı bir kitara çalgıcısı.

İphigenia : Agamemnon'la Clytaemnestra'nın kızı. Akha ordusunun Troia'ya yola çıkarken yellerin kalkmasını sağlamak için kurban ettiği genç kız.

İphytus : Vergilius'un yarattığı, Troia'nın son gecesinde çarpışan Troia'lı.

İrae : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Öfkeler.

İris : Okyanus'la Toprak'ın oğlu Taumas'ın kızı. İuno'nun Dido'ya son nefesini verdirmek üzere yolladığı Tanrıların habercisi.

İskit : Rusya'nın güneyinde, eskiçağın dünyanın ucu sandıkları bir ülke ve bu ülkede oturan kavmin adı.

İsmara (İsmarus) : Trakya'da bir dağ. Şarabı Cyclops'ları sarhoş edermiş.

İthaca : İonya denizinde Odysseus'un yurdu olan ada.

İturae : Filistin'in kuzeydoğusunda dağlık bir bölge. Orda birçok mağara varmış.

İtys : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

İubar : Servius'a göre, Lucifer'dir, sabah yıldızı.

İullus (İulus) : Aeneas'ın oğlunun adı, Ascanius. Sonradan gens İulia'nın aile adı olmuştur. Bu ailenin kökenini Vergilius Assaracus'a kadar çıkarır. Alba kentinin kurucusudur. Bu kentte otuz yıl hüküm sürmüş. İlk adı İlus. Ps. Servius'a göre Roma'yı Troia'ya bağlamak için bu ilişki kurulmuş.

İuno (Yun. Hera) : Cronus'un kızı, İuppiter'in karısı, kadınların koruyucu Tanrıçası. Doğumlara yardım ettiği için, İuno Lucina adı altında tapınılırdı. Peleus'la Thetiş'in düğününde ortaya konan altın elmayı, en güzel kadını belirlemek için seçilen Paris Venus'a verince İuno Paris'e ve Troia'lılara düşman olmuş ve Troia'nın mahvında büyük rol oynamış. İuppiter'in Ganymedes'e hayranlığı yüzünden de Troia'ya düşmandır. İuno'nun büyüdüğü Samos'da en büyük tapınaklarından biri varmış. İuno Lucina: İuno'nun Tarentum'daki tapınağı. Bk. Paris, Ganymedes.

İuppiter (Yun. Zeus) : Romalıların en büyük Tanrısı, Tanrıların kralı ve atası. Cronus'la Rhea'nın oğlu. Babası Cronus'un elinden gök egemenliğini almış, Titan'ları ve Gigan'ları yenerek onları Tartarus'a atmış, Kardeşi Neptunus'a denizleri, Pluto'ya Yeraltını vermiş. Kartal, şimşek ve asa onun simgeleridir.

İustitia : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Adalet.

İuturna : Pınarların Tanrıçası. Numicus ırmağı kıyısındaki bir pınar onun adını taşırdı. Ona ilk tapınağı kutsallayan Romalı, İÖ 78 yılında Q. Lutatius Catulus olmuş, Campus Martius yöresinde. -Rutul kralı Turnus'un kız kardeşi. İuppiter ona ölümsüzlük sağlamış. Kardeşini kurtarmak için çok çalışan fedakâr bir kız.

İxion : Lapith'lerin kralı. İuno'ya hakaret ettiği için dönen tekere yılanlarla bağlanmış, dönüp durma cezasına çarptırılmış.

-K-

Kader : (Fatum) Yeryüzündeki olayları yöneten düzen anlamındadır.

Kartaca : İÖ 783 yıllarında kurulduğu sanılan, Libya'da bir kent. Vergilius'a göre Fenikeli Dido tarafından kurulmuş.

Kızak (Trahea) : Tekerlekleri olmayan düz tablalardı. Çiftçilikte silindirin arkasına takılır, toprağı düzleştirmek için kullanılırdı.

Klio (Clio) : (Yun. Kleio: kutlamak, övmek) Tarih yazan ozanları esinleyen Musa. Sağ elinde boru, ya da kitara bulunur, ya da Klepsihydra (su saati). Olayların akışını simgeler.

Kuşlar : Kehanetleri bildiren kuşlar: Oscines (Şarkılarıyla, ötüşleriyle) ve Alites (uçuşlarıyla) kehanet bildiren kuşlar, olmak üzere ikiye ayrılır. Alites olanlar da Praepetes (yüksekten uçanlar: uğurlu olanlar) ve İnferae (alçak-

		tan uçanlar: uğursuz olanlar) olmak üzere ikiye ayrılır.
Konsül	:	Kralların kovuluşundan sonra (İÖ 509), kralların kudreti iki aynı yetkiyi kullanan memurlara verildi. Bunlara sonradan Konsül dendi. Konsüllük müessesesi Brutus tarafından önerilerek Comitia Curiata tarafından takdis edilmiş ve Curiata De İmperio Consulum yasası ile kralların kudretinin konsüllere geçmesi sağlanmıştır. Konsüller bir yıl önce designatus olurlar ve memuriyete özel bir törenle başlarlardı. Her eski konsüle Consularis denir, konsüllükleri bittikten sonra ve Senato'da özel bir yerleri olurdu.

-L-

Labic'ler	:	Latium'da Tusculum ile Praeneste arasında Labicum'da oturan boy.
Labos	:	Vergilius'un Tanrılaştırdığı İnsan Çilesi sözcüğü.
Labyrinthus	:	(Dolambaç), Girit kralı Minos için Daedalus'un yaptığı içinden çıkılmaz bina.
Lacaena	:	Helena.
Lacinia (Diva)	:	İuno Lacinia'nın Tarentum körfezindeki tapınağı.
Laconia	:	Yunanistan'da bir bölge.
Lades	:	Lycia'lı İmbrasus'un oğlu, Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia yanlısı cenkçi.
Ladon	:	Etrüsk savaşında Halaesus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Laertius : Odysseus.

Lagatus : Etrüsk savaşında Troia kalesi önünde Mezzentius'un öldürdüğü Troia'lı.

Lageos üzümü : (Lagus), Bir çeşit üzüm türünden yapılmış kırmızı şarap.

Lagus : Etrüsk savaşı sırasında Evander oğlu Pallas'ın attığı mızrakla ezilen Rutul cenkçi.

Launus : Turnus ordusundan bir Rutul, Etrüsk savaşında Nisus öldürmüştür.

Lamyrus : Turnus ordusundan bir Rutul adı. Kim olduğu bilinmiyor.

Laocoon : Troia'da Apollon tapınağının rahibi. Apollon deniz Tanrısına büyük bir boğa kurban ederken, denizde yüzerek gelen iki yılan iki oğlunun bedenine sarılır, onları kurtarmak isterken o da ölür, bu olay üzerine Tanrılar tahtadan atı kentin sınırları içine almaya karar verirler.

Laodamia : Protesilas'ın karısı. Hector kocasını öldürünce Laodamia kocasını üç saatliğine yeraltında görmek için izin alır Tanrılardan ama üç saat sonra ondan ayrılmak istemediği için ölümü seçer.

Laomedon : Efsanede Troia kralı. Apollon ve Neptunus'a Troia surlarını çekmeleri ve Hercules'in kızı Hesione'yi kurtarması karşılığında vaat ettiği ödülü vermediği için Tanrıların cezasına uğrayan kral. Hercules Troia'yı yakmıştır.

Lapith'ler : Odysseus'un 12 gemisinden 11'inin tayfalarını yiyen, efsane yaratıkları Centaur'ları yenen Tesalya boyu. Ata ilkin onlar gem vurmuşlardır.

Lar'lar (Lares) : Etrüsk kökenli Tanrılar. Yol ağızlarını, evlerinin içini, evde ölülerin ruhunu simgeleyen efsane yaratıkları. Evlerde onların heykeli bulundurulurdu, bu heykeller ailede kuşaktan kuşağa geçerdi. Ayrıca devlet Lar'ları da vardı, bunlar Roma halkını korurlardı.

Larides : Daucus adlı bilinmeyen bir kişinin ikizlerinden biri. Etrüsk savaşında Pallas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.

Larina : Rutul Amazon Camilla'nın yakın arkadaşı cenkçi kız.

Larissa : Bir Tesalya kenti.

Larius : Kuzey İtalya'da bir göl. Çok küçük olsa da çok derinmiş.

Latinler : Latium bölgesinde oturan boy.

Latinus : Latin soyuna adını veren efsane kahramanı. Vergilius onu Faunus'la Marcia'nın oğlu olarak bildiriyor. Aeneas'ın ikinci karısı Lavinia'nın babası, Amata'nın kocası.

Latium : İtalya'da ilk Latince konuşan bölge. Aeneas Latium kentini kurmuş. İÖ I. yüzyılda öreni varmış sade.

Latona : Apollon ile Diana'nın anaları.

Laurentum : Latium'da bir Latin kenti.

Lausus : Mezzentius'un oğlu, eski Caere kralı, sonradan Rutul'lere katılmış cenkçi. Bk. Mezzentius.

Lavinia : Kral Latinus'un kızı. Aeneas'ın Latium'da evleneceği ikinci eşi. Onun adına Lavinium kentini kurmuş Aeneas.

Lavinium : İtalya'da Latium bölgesinde Aeneas'ın kurduğu kent.

Leda	: Tyndareus'un karısı, Castor ile Pollux'un anası.
Lelegler	: Küçük Asya'da İon'lardan önce oturan soylar. Leleg'ler ve Caria'lılar az tanınmış soylardır.
Lemnos adası	: Akdeniz adalarından biri. Zeus Vulcanus'a kızarak göklerden attığı zaman bu adaya düşmüş. Burada Vulcanus'un bir kültü varmış.
Lenaeus	: Bacchus.
Lerna bataklığı	: Argos yöresindeki bataklık. Lerna canavarı: Hercules'in on iki çilesinden biri. Dokuz başlı imiş canavar. Hercules birini öldürünce iki baş çıkıyormuş. Hercules boyunlarını yakmış, yalnız ortadaki baş ölümsüz kalmış, onu da büyük bir kayanın altına gömmüş.
Lesbos	: Midilli adası. Üzümleriyle ünlüymüş.
Lethe	: Yeraltı ırmağı, suyundan içenler eski yaşamlarını unuturlarmış.
Letum (Ölüm)	: Vergilius'un Tanrılaştırdığı bir sözcük.
Leucaspis	: Aeneis'de Yeraltında Charon'un kayığına binemeyen bir cenkçi, yeryüzünde mezarı olmadığı için yeraltına inemez.
Leucat'lar	: Leucat adasının güneyindeki burun. Burada bir Apollon tapınağı vardı.
Liber	: Başlangıçta tarlaları gözeten, verim sağlayan İtalya Tanrısı, sonraları Bacchus'la bir tutulmuştur.
Libethra (Libethros)	: Helicon dağında Musa'lara kutsallanmış bir mağara, içinde bir kaynak varmış.

Libra burcu : Terazi burcu. Sonbaharda (25 Eylül) kış dönümünde görülen burç.

Libum'lar : Adriatik kıyılarında oturan bir boy.

Lichas : Tarchon'la anlaşmadan döndükten sonra Aeneas'ın öldürdüğü Rutul.

Lictor : Devlet memurları görevleri başındayken, önlerinden giden ve erklerini simgeleyen Fasces'i taşıyan memurlar.

Licymnia : Vergilius'un yarattığı bir ad. Etrüsk savaşında Troia kalesini koruyan Helenor'un anası.

Ligea : Bir su perisi.

Liger : Bir ırmak, bugünkü Loire ırmağı. Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Lucagus'un kardeşi.

Ligus : Romalılar zamanında bugünkü Cenova'da oturan halk. Galia Cisalpina'nın deniz tarafında otururlardı.

Likya : Anadolu batısında bir bölge. Likyalılar: Troia savaşı sırasında Troia'lılara yardıma koşan soy. Başları Pandarus ölünce, Aeneas'ın yanında kalmışlar.

Lilybaeum : Sicilya'da bir burun. Sığlardaki kayalıkları gemiciler için tehlikeli olurmuş.

Linus : Apollon ile Calliope'nin oğlu. Orpheus gibi ozan ve bilici idi. Orpheus'a lir çalmayı o öğretmiş. Hercules onu öldürmüş.

Lipara adası : Sicilya'nın kuzeyinde Aeole adalarının en büyüğü. Vulcanus adaları da denirdi.

Liris : Etrüsk savaşında amazon Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Locri'ler : Oileus'oğlu Aiax'ın kurduğu kolonide oturanlar. Eskiçağda bunların Girit'ten gelmiş Giritlilerle İllyrialı ve İtalyalılardan oluştuğu sanılırdı.

Lucagus : Etrüsk savaşında, Aeneas'ın öldürdüğü Turnus yanlısı cenkçi.

Lucas : Turnus ordusundan Latin kökenli bir cenkçi. Aeneas öldürür onu.

Lucatius : Turnus ordusundan bir Rutul cenkçi. İlioneus öldürmüştür.

Lucifer : Sabah yıldızı.

Lucina : Doğumların Tanrıçası. Zaman zaman Diana ve İuno ile bir tutulmuştur.

Luctus : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Yas.

Ludi : Romalıların kutladığı çeşitli oyunlar: Ludi Magni: Başlangıçta bir adak bayramı niteliğindeydi. Mutlu bir olay, bir yengi sonunda, yengiyi kendilerine sağladığını sandıkları Tanrılara yapılan bir bayramdı. Daha sonraları bir neden olmadan, her yıl Eylül ayında kutlanmaya başlandı ve Ludi Romani adını aldı. Başlangıçta Sabin kadınlarının kaçırılmasını (21 Ağustos) böylece Roma'nın kurulmasını sağlayan olayları kutlamak için düzenlenirdi. Bu bayramda koşular da yapılırdı, bu yüzden Ludi Circenses de denirdi bunlara. Ludi Apollinares : Özellikle Apollon ve Diana'ya kutsanmış oyunlar: İÖ 215'te bir Lectisternium (Yastıklı Saygı) geleneği kuruluyor, altı yastık üstüne 12 Yunan Tanrısı yerleştiriliyor. Halk önünden ge-

		çiyor bu yastıklann. Üç gün yerinde tutuluyor bu yastıklar, bu süre içinde halk yakarıyor onlara.
Luna	:	Tannça ay.
Luperca	:	Bir eski Roma Tannsı, belki de bir dişi kurt.
Lupercal	:	Efsaneye göre Evander tarafından Pan'a kutsanan, Roma'daki Palatinus tepesinde bir mağara. Romulus'u ve Remus'u emziren kurt buraya çekilmiş daha sonra. Lupercalia bayramı (15 Şubat), Lupercus koşusunda bu mağaradan yola çıkarlarmış, üstlerinde yalnız keçi postu bulunurmuş.
Lyaeus	:	Bacchus.
Lycaeum	:	Yunanistan'da Arcadia bölgesinde bir dağ.
Lycus	:	Likya'lı bir cenkçi.
Lucaeus	:	Arcadia'da bir dağ.
Lycaon	:	Arcadia kralı.
Lycidas	:	IX. Bucolica'da adı geçen çoban.
Lycisca	:	II. Bucolica'da adı geçen ve Damon'un sürülerini koruyan köpeğin adı.
Lycorias	:	Bir su perisi.
Lycoris	:	Aristaeus'un anası Cyrene'nin yakınındaki su perisi. -Ozan Gallus'un sevgilisinin takma adı. Asıl adı Volumnia, bir mimus oyuncusu. İÖ 44'te Gallus'un sevgilisi olmuş, sonra onu bırakmış.
Lycurgus	:	Eski Yunan krallanndan biri.
Lycus	:	Etrüsk savaşında, çöken Troia kalesinden yukarı tırmanmaya çalışırken Turnus tarafından öldürülen Troia'lı cenkçi. -Troia'dan

çıkışta tutuldukları fırtınada kaybolan Troia'lı gemici. -Pontus'da bir ırmak. Karadeniz'e dökülür.

Lydia : Anadolu'da bir bölge.

Lynceus : Etrüsk savaşında, Troia kalesinde, Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Lynesse : Yunanistan'da bir Troas kenti.

-M-

Machaon : Troia'da açılan Yunan atını içinden inen cenkçilerden biri.

Maeander : Anadolu'da çok dolanarak akan bir ırmak. Menderes.

Maecenas : (İÖ 69-8) Augustus'un sağ kolu, ozanların, yazarların koruyucusu, ünlü eleştirici. Mesen adıyla tanınır Avrupa'da.

Maeon : Tarchon'la anlaşmadan dönüşte, Aeneas'a karşı yürüyen yedi kardeş Rutul'den biri, öteki ikisi, Alcenor, Numitor'dur.

Maeon : Maeonia'ya adını veren kral. Aeneas'ın Tarchon'la anlaşmasından dönüşte Troia kalesinde öldürdüğü kral.

Maeonia : Anadolu'da Maeonia bölgesi. Lydia'lıların yerleştiği yer, yukarı Menderes vadisi. -Şarabı: Anadolu'da Sard kenti yöresindeki Tmolus dağında yetişen üzümlerden yapılan şarap.

Maeotia : İskit eli. Maeotia unda ya da Palus Maeotis : Hazar denizi.

Maevius	:	Vergilius'la Horatius'un düşmanı kötü bir ozan.
Magni Di (Cabires)	:	Büyük Tanrılar yabancı Tanrılardır, Roma'ya daha sonra doğudan gitmişlerdir. Kültleri Samothrace'de olduğundan Yunan adalarına yayılmışlardır, bunlardan birinin, Troia'lıların atası Dardanus olduğuna inanılırdı.
Magus	:	Etrüsk savaşında Aeneas'a yalvaran ama affedilmeyen Turnus yanlısı Latin.
Maia	:	Atlas'ın kızı, İuppiter'den Mercurius'u doğurmuştur. Pleiad'lardan biri.
Malea burnu	:	Laconia güneyinde bir burun. Gemiciler için çok tehlikeli imiş.
Man'lar	:	Yeraltında yaşayan ölülerin ruhları, Roma inancına göre.
Manlius	:	Roma'nın eski bir ailesinin kişisi. Efsaneye göre, Roma'yı Porsenna'ya karşı Capitolium'da koruyan cenkçi.
Mantua	:	Kuzey İtalya'da, toprakları Triumvir'lerin emekli askerlerine dağıtılan bölge. Vergilius'un doğduğu yer.
Manto (Mantus)	:	Bilici Tiresias'ın kızı.
Mantus	:	Etrüsklerde cehennem Tanrısı.
Marcellus	:	Gens Claudia'nın bir kişisi, Syracusa'yı alan kişi. -Genç Marcellus: Augustus'un yeğeni, kızı İulia'nın erken ölen eşi.
Mareotis	:	Mısır'da Mareotis gölü yöresindeki bölge, üzümleriyle ünlüydü.
Marica	:	Minturna'lıların Tanrıçası. Minturna ile deniz arasında, Liris'in deltasında tapınağı ve korusu vardı.

Marius : Roma'da ünlü kişiler yetiştiren bir soy. - İugurtha'yı yenen Roma kumandanı.

Marpesus : Ege'de Paros adasında bir dağ, mermeriyle ünlüdür.

Marruvi'ler : Mars boyunun Facinus gölü üstündeki başkentinde oturan savaşçı bir boy. İlkin adını Umbro almış. Umbria'lılar en eski boyu sayılırdı İtalya'nın.

Marruvium : Günümüzde kurumuş olan Fucinus gölü üstünde bir kent. Mars boyunun başkenti.

Mars'lar : İtalya'da Fucinus gölü yöresinde oturan çok cenkçi bir boy. Yılanları oynattıkları söylenirmiş. Mars Tanrısı: Roma efsanesine göre, harp Tanrısı. Mars atı : Homeros çağında, binilmeyen, arabaya koşulan at.

Massicus : Aeneas'ın Tarchon'la anlaşmasından sonra, Aeneas'tan yana olan Etrüsk.

Massyl'ler : Numidia'da kuzeyde oturan boy, genellikle Afrikalıları simgeler.

Mater : Cybele; Tanrıların anası, rahipleri Curet'lerin anısına tef çalarlardı.

Maurisus, Maurus : Mauretania: Numidia'dan Okyanus'a kadar uzanan bölge. Bununla Vergilius genellikle Afrikalıları kasteder.

Mavors : Mars Tanrının eski Latin dilindeki adı.

Medea : Colchis kralının kızı. Kocası İason'a altın postu bulmakta yardım eden büyücü. Kocasının ihaneti üstüne, çocuklarını öldürüp etlerini kocasına yedirmiş.

Media : Asya'nın ortası, Med yurdu. Med'ler: Anadolu'nun doğusunda oturan bir soy.

Med'ler	:	Anadolu'nun doğusunda akan Hydaspes kıyılarında oturan iyi ok atan ulus.
Medon	:	Centaur'lardan biri.
Medtus (Mettius)	:	(Fufetius) Efsaneye göre Alba diktatörü. Fidenae savaşı sırasında Romalılara ihanet etmeye kalkışır, Tullius Hostilius da onu iki arabaya bağlatarak parçalatır.
Megaera	:	Roma efsanesine göre, suç işleyenlerin peşini bırakmayan intikam perilerinden (Dirae) biri. Bunlar Aeneis'de Yeraltında suçlulara ceza verirler.
Megaera	:	Yunanistan'da Attica'nın güneyinde ve Sicilya'da bir kent.
Megarus	:	Syracusa güneyinde bir körfez.
Melampus	:	Amythaon'un oğlu, İason'un yeğeni bir bilici.
Meliboeua	:	Bir Tesalya kenti, erguvan boyalarıyla ünlüdür.
Meliboeus	:	VII. Bucolica'da Corydon'la Thyrsis'in yarışmalarını yöneten hakem. I. Bucolica'da Toprakları elinden alınan ve yurdunu terk eden çiftçi. -VII. Bucolica'da bir çoban adı.
Melicerta	:	İno'oğlu, Babası çıldırmış Athamas'tan kurtulmak için anasıyla birlikte denize atlayan efsane kişisi: İkisi de deniz Tanrıları olmuşlar. Melicerta Portumnus, İno da Matuta olmuş.
Melite	:	Bir Nereus kızı.
Mella ırmağı	:	Po ırmağının bir koluna akan bir çay.
Melpomene	:	Tragedya yazarlarına esin veren Musa.
Memnius (Soyu)	:	Roma'nın ünlü bir ailesi.

Memnon : Efsaneye göre, Tithon'la Aurora'nın oğlu. Habeşistan'dan Troia'lılara yardım için gelen cenkçi, Achilles öldürmüş onu.

Menalcas : II. III. V. Bucolica'larda adı geçen çobanlar. IX. Bucolica'daki Menalcas adlı çobanın Vergilius'u simgelediği düşünülür.

Menalus : Yunanistan'da Arcadia bölgesinde bir dağ. Tanrı Pan'ın en çok sevdiği yerlerden biri olduğu için, Menalus Türküleri: Çoban Türküleri anlamına gelir.

Menelaus : Troia'yı kuşatan ve yıkan Akha'ların başkanı, Agamemnon'un kardeşi, Helena'nın kocası.

Menoetes : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Arcadialı balıkçı. -Anchises için yapılan cenaze oyunlarında, gemi yarışmasında, gemi dümencisi, Gyas'ın, gemiyi karaya sürmediği için gemiden attığı cenkçi.

Mercurius : Roma efsanesinde Hermes'in karşılığı. Maia'nın Zeus'ten Cyllene dağında doğurduğu oğlu, Kitara'yı icat eden, Tanrıların habercisi.

Merops : Aeneas'ın ordusundan bir cenkçi, Turnus öldürür.

Messapus : Vergilius'un Aeneis'de yarattığı bir Etrüsk prensi, at yetiştiricisi. Turnus'un ordusundandır. Troia'lı Cronius'u, Aulestes'i, Lycia'lı Erichtaetes'i öldüren cenkçi.

Methymna : Lesbos (Midilli) adasının güney kıyılarında bir kent. Çok iyi şaraplık üzüm yetiştirirmiş.

Metabus : Camilla'nın babası, onu dağlarda büyüten, Diana'ya adayan eski Privernum kralı, Rutul.

Metiscus	:	Turnus'un arabacısı.
Metus	:	Korku. Vergilius'un Tanrılaştırdığı bir sözcük.
Mezzentius	:	Başlangıçta Caere kralıdır. Latinleri çok zor durumlara sokar, Latium'da yetişen tüm üzüm ürününü vergi olarak ister. Troia'lılarla savaşa tutuşur. Vergilius'a göre krallığından kovulmuştur, Bu yüzden Rutul'lere sığınmıştır.
Minio	:	Etruria'da akan bir ırmak.
Micon	:	III. Bucolica'da adı geçen bağcı, bahçe sahibi.
Miletus	:	Anadolu'nun batısında yünlüleriyle ünlü Yunan kenti.
Mimas	:	Mezzentius'un öldürdüğü, Troia ordusundan Aeneas'ın yoldaşı.
Mincius	:	Mantua bölgesinde akan bir ırmak. Alplerden doğar, Lacus Benacus'tan geçer, Mantua'yı sular, Po ırmağına dökülür.
Minerva (Pallas)	:	İuppiter'in kızı, bilgelik ve sanat Tanrıçası: elişlerinde, nakışta çok usta imiş.
Minos	:	Efsaneye göre Girit'in ünlü kralı. Zeus'un Europa ile birleşmesinden doğan Daedalus'a Dolambaç'ı yaptıran kişi. Ölümünden sonra Yeraltının üç Yargıcından biri olmuş, Aeacus, Rhadamanthus gibi.
Minotaurus	:	Theseus tarafından Girit'te öldürülen başı boğa, bedeni insan canavar.
Minturnae	:	Bir Latium kenti.
Misenus	:	Aeneas'ın ordusunda trompet çalan cenkçi. Ölümünden sonra gömülmediği için Acheron'u aşamamıştır. Aeneas onun gömülmesini sağlar. -Burnu : İtalya'da bir burun.

Mnestheus : Lymesse'li Acmon'un kardeşi. Etrüsk savaşında Aeneas ordusunda çarpışır. -Gemi yarışındaki bir kaptan.

Mnasylus : VI. Bucolica'da Silenus'u türkü söylemeye zorlayan kişi.

Moeris : VIII. Bucolica'da adı geçen belki bir büyücü çoban. -IX. Bucolica'da Lycidas'la birlikte, toprağı elinden alınan efendisi Menalcas'ın şiirlerini okumaya çalışan çoban.

Molossus : Başlangıçta Epirus halkını simgelerdi. - Türlü cins köpekler.

Molorchus : Efsaneye göre, Hercules Nemesis aslanını öldürdükten sonra onu yanına alan çoban.

Monoecus : Hercules'un lakabı. Monoecus kalesi. Bugünkü Monaco yöresindeki kale.

Mopsus : V. Bucolica'da Menalcas'la yarışan çoban. VIII. Bucolica'da Damon'un sevdiği Nysa'nın vardığı erkek.

Morbus : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Hastalık, Dert.

Morin'ler Bugünkü Belçika yöresinde oturan boylar.

Mors : Vergilius'un Tanrılaştırdığı ölüm.

Mulciber : Vulcanus'un bir başka adı.

Murranus : Etrüsk savaşında, Aeneas'ın öldürdüğü Turnus ordusunda Latin cenkçi.

Mus (Decius) : İÖ 340 yılı konsülü. Kendini ölüme adayarak düşmanlarının mahvını dileyen cenkçi. Burada dinsel bir olay gelişmiş ve Latinler bu olaya Devotio der.

Musa'lar : İuppiter ile Mnemosyne'nin kızları: Güzel sanatların koruyucuları olan dokuz kız, esin perileri. Clio tarihi; Euterpe müziği; Thalia

komediyi; Melpomene tragedyayı; Terpsichore dansı; Erato ağıtları; Polyhymnia lirik şiiri; Uranio astronomiyi, Calliope destanı, belagatı esinlerdi. Musa'lar Apollon'la birlikte Parnassus tepesinde, Pindus'ta, Helicon dağında otururlardı. Latin dilinde karşılıkları Camena'lardır.

Musaeus : Ay'la Eumolpe'nin oğlu; Orpheus'un öğrencisi olan ozan. Kutsal şarkılar, ilahiler, ona indirgenir.

Mutusca (Trebula) : Bir Sabin kenti.

Mycenae : Peloponez adasında Agamemnon'un kral olduğu kent, atlarıyla ünlüdür.

Myconus : Cylad adalarından biri.

Mygdon : Coroebus'un babası.

Mygdonides : Mygdon oğulları.

Myrmocides : Mermer, fildişinden küçük heykeller yapmada usta bir sanatçı. Yaptığı, arabasıyla birlikte bir sürücü heykeli bir sineğin kanatları arasına sığarınış, bir gemi de bir arının kanatları arasına. Küçük heykel yapma tekniğini en iyi bilen sanatçı olarak tanımlanır.

Myrmidon'lar : Achilles'in baş olduğu Tesalya boyu.

Mysia : Anadolu'nun kuzeybatısında bir bölge, İda dağlarını ve eski Troas'ı içine alır.

-N-

Naiad'lar : Tatlı su perileri.

Neraeae : Ormanlık vadi. -Orman ve kayalık perileri.

Nar	: Sabin bölgesinde Tiber'in sol kolu olan bir ırmak. Eski Narnia. Kükürtlü ak sularıyla ünlüydü.
Narcissus	: Efsanede her sözcüğün son hecesini yineleyen Echo'nun aşkı ile ünlü yakışıklı delikanlı. Kendisini suyun aynasında görünce, kendine âşık olur. Yemekten içmekten kesilerek olduğu yerde erir kalır, nergis çiçeği haline gelir.
Narycus (Naycium)	: Locris bölgesinde ziftiyle ünlü bir kent.
Nautes	: Palladium'u korumakla yükümlü, Pallas'ın yorum verdiği Troia'lı.
Naxos	: Cyclad adalarından en büyüğü. Üzerinde birçok bağ varmış.
Nealces	: Etrüsk savaşında Turnus ordusundan Salius'u öldüren Troia'lı cenkçi.
Nemaea Oyunları	: Hercules tarafından kurulduğu sanılan, Vergilius çağında Argos'ta iki yılda bir kutlanan bayramlar. Hercules'in Nemaea yılanını öldürmesi onuruna kutlanırdı.
Nemesis	: İuppiter'le Necessitas'ın kızı olan İntikam Tanrıçası.
Neoptolemus	: (Pyrrhus), Achilles'le Deidamia'nın oğlu. Troia'nın alınmasında büyük rolü olan cenkçi.
Neptunus (Poseidon)	: Deniz Tanrısı. Elinde üç çatallı bir yaba taşırmış, bu onun asası, erkinin simgesiymiş. Yabasıyla toprağa vurup atı yaratmış.
Nereus	: Pontus'la Terre'nin oğlu, Doris'in kocası, Nereus kızlarının babası. Ege deniz Tanrısı.
Nereus'kızları	: (Nereid'ler); Nereus'la Doris'in elli kızı. Bunlar yeraltında bir mağarada kalırlar, babaları

suyun yüzüne çekti mi, yöresinde türkü söyler dans ederlermiş.

Nerine : Deniz perisi Galatea.

Neritos : Vergilius'a göre bir Acarnania kenti. Oysa Odysseia'da bir dağ.

Nersa : Equi'lere bağlı Aeqicul'lerin kenti. Himella ırmağının sağ kıyısında bir kent. Pelasg'lardan kalma, örenlerle doluymuş o çağda.

Nex : Vergilius'un Tanrılaştırdığı ölüm.

Niphaeus : Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Turnus ordusundan bir cenkçi.

Niphates : Ermenistan'da bir ırmak. Ermenileri simgeler çok kez. -Toros dağlarının bir bölümü.

Nisaee : Bir Nereus kızı, su perisinin adı.

Nisus : Yakın arkadaşı Euryalus'la birlikte, Etrüsk savaşı sırasında, Aeneas'a haber vermeye gittiği zaman öldürülen Troa'lı cenkçi.

Nisus : Efsaneye göre Megara kralı. Başında erguvan bir tel varmış. Kentin kaderi bu tele bağlı olduğundan, kenti kuşatan Minos'a tutkun kızı Scylla bu teli koparıp sevgilisine vermiş. Minos onun bu ihanetini, onu gemisinin dümenine bağlayarak cezalandırmış. Tanrılar Scylla'yı bir hüthüt kuşu, babasını da bir deniz kartalı haline koymuşlar.

Noemon : Etrüsk savaşında Troia kalesinde Turnus'un öldürdüğü Aeneas ordusundan bir cenkçi.

Nomades : (Nomad'lar) Gezginci boylar, yörükler.

Nomentum : Latium'da Latinlerin kenti.

Noricum : Raetia ile Pannonia yakınında bir Roma eyaleti, Tuna ırmağı güneyinde.

Notus : Güney yeli, Lodos.

Nox : Efsaneye göre Terra'nın kız kardeşi, Choa'un kızı.

Numa : (Pompilius) Roma'nın efsanesel kralı, ilkin buğday tanelerini kavurup daha kolay sindirilir hale koyan kral.

Numa : Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Turnus ordusundan Rutul cenkçi. (IX, 454): Turnus ordusundan Aeneas'ın öldürdüğü başka bir Rutul olmalı aynı adla. (X, 562)

Numanus : Ascanius'un öldürdüğü Turnus ordusundan Romulus lakaplı Rutul cenkçi.

Numic'ler : Latium'da küçük bir dere olan Numicus yöresinde oturanlar.

Numicus : Latium'da küçük bir dere. Bunun sularından Vesta kültü için su alınırdı. Tiber ırmağına paralel akar, bir bataklıkla denize varır, Rutul'lerle Lautentum'lar arasında sınır meydana getirirdi. Bir söylentiye göre, Aeneas Numicus'un sularında can vermiş ve Tanrı olmuştur.

Numid'ler : Kuzey Afrika'da Numidya'da oturanlar, atlarına gem takmazlarmış.

Numitor : Alba kralının iki oğlundan biri, öteki Rea Silvia'nın babası; Romulus'la Remus'un babası. -Aeneas'ın Tarchon'la anlaşmadan dönüşte, Troia kalesi önünde vurduğu yedi kardeşten biri.

Nursia : Nar pınarının babası. -Bu pınarın yakınında bir kent.

Nympha'lar : Su, orman, kır perileri; efsaneye göre Zeus'un kızları; ikinci derece Tanrıçalar.

Nysa : Hindistan'da bir kent ve dağ, Bacchus zapt etmiş bu kenti. -VIII. Bucolica'da Damon'un sevdiği ama başkasıyla evlenen kız.

-O-

Ocak Tanrıları : (Penates), Roma'da yurdu ve aile ocağını koruyan Tanrılar. Her evde Penat, Lar'lara ve Vesta'ya tapılırdı. Her evde bunların heykelleri ailenin ocağının üstünde korunurdu.

Oaxes : Karadeniz'in kuzeyinde İskit ülkesinde akan bir ırmak.

Oceanus : Uranus'la Pontus'un oğlu.

Ocnus (Ognus) : Etrüsk Aucnus'un Yunancalaştırılmış şekli. Aulestes'in oğlunun ya da kardeşinin Etrüsk adı. Aulestes'le bir kavga çıkarmamak için Felsina bölgesinde Kelt adıyla Buonia'yı kurmuştur. Askerlerine de, içinde Mantua'nın da bulunduğu kentler kurdurmuş. Efsanenin başka şekline göre Bianor'dur Mantua'yı kuran. Bianor'un anası da Tiresias'ın kızı Manto'dur.

Octavianus : (Augustus) Ünlü Roma imparatoru: (İÖ 65-İS 14) 29 yılında kazandığı üç utku sonunda Ianus tapınağını kapatır: Dalmaçya'da, İllyria'da Augustus'un başarıyla sona eren seferleri, daha önce Actium zaferi vardır.

Oeagrus : Orpheus'un babası.

Odysseus (Uliyxes) : Yunanistan'da İthaca kralı. Düzenbazlığı ve Troia savaşından sonra başına gelenlerle ünlü efsane kişisi. Penelope'nin kocası.

Oebalus (Tarentum): Teleboea'lıların kralı, Telon'un oğlu. Echinad adalarından birinde oturan Teleboea'lılar Capri adasında oturmak için geldiklerinde, Telon su perisi Sebethis ile birleşir, Oebalus doğar. Oebalus anakaraya çıkar, Sarnus ırmağı yöresinde egemen olur, Pompei yöresinde oturan Hirpin'lerin memleketini alır. - Georgica IV, 125'te sözü geçen Oebalus kenti Tarentum'dur, Lacedemonia'lı Palanthus kurmuştur.

Oechalia : Yunanistan'da Euboea adasında bir kent. Chalcis'in başka adı. Hercules yıkmıştır bu kenti. Kralları Eurytus, kızı İole'yi kendisinden ve çocuklarından daha iyi ok atmasını bilecek kimseye vereceğini vaat eder ama Hercules onları yenince sözünü tutmaz. Hercules de kralı öldürür.

Oenotria'lılar : Daha önce Bruttium ve Lucania'da oturanlar. Troia savaşından önce İtalya'ya gelen Arcadia'lılar imiş bunlar. Kente adını veren Oenotrus Lycaon'un oğlu ve Pelasgus'un torunudur. Böylece Pelasg'lara bağlanırlar.

Oeta : Tesalya'nın doğusunda bir dağ. Tesalya'da akşam yıldızı (Hesperus) oradan doğarmış.

Oileus : Aiax'ın babası, Locris'lileren kralı, Argonaut'lar seferine katılmıştır.

Olearus : Cyclad adalarından biri.

Olympus : Efsaneye göre Yunanistan'da Tanrıların oturdukları dağ.

Onites : Echion'la Peridia'nın oğlu. Etrüsk savaşında-Aeneas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.

Opheltes : Troia'lı cenkçi Euryalus'un babası.

Opis : Artemis'in lakabı ya da Artemis'in sevdiği bir su perisi.

Orcus : Roma efsanesinde Yeraltı Tanrısı, ayın beşinde doğmuştur.

Orestes : (Pylades'in arkadaşı) Agamemnon ile Clytaemnestra'nın oğlu. Babası Agamemnon'u öldürdüğü için, anasını öldürmüştür.

Orchad adaları : Britanya'nın kuzeyindeki adalar.

Orion : Efsaneye göre ünlü avcı, Diana'nın hizmetçisi. Diana kızıp onu öldürmüş, sonra bir burç haline koymuş. -Efsaneye göre eskiden dağlarda yaptığı gibi, Yeraltında da vahşi hayvanları avlayan Dev, tunç topuzunu elinde tutarmış.

Orithya : Atina kralı Erechtaeus'un kızıdır. Ozanlar ona Acte derlermiş, Boreas (Bora)'nın karısı.

Ormytus : Etrüsk savaşında Camilla'nın öldürdüğü Troia ordusundan bir cenkçi.

Orodes : Etrüsk savaşında Mezzentius'un öldürdüğü Troia ordusundan bir cenkçi.

Orontes : Aeneas'ın yakın arkadaşı Troia'lı cenkçi. Lycia'lıların donanma kaptanı. Troia'dan çıkışta gemisi bir fırtınada batmıştır.

Orpheus : Efsaneye göre Trakyalı ozan ve müziksever. Apollon ile peri Calliope'nin oğlu. Müziği

öylesine tatlı imiş ki, vahşi hayvanlar bile bu sesle yumuşarmış. Eurydice'yle evleneceği gün eşini bir yılan sokar, kadın ölür, Orpheus güzel müziğiyle Tanrılardan geri alabilir eşini ama ona bakmama koşuluna uymadığı için yine yitirir.

Orses : Etrüsk savaşında, Rapo'nun öldürdüğü Troia'lı bir cenkçi.

Orsilochus : Etrüsk savaşında Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Orithyia : Delos'ün bir adı. Apollon'la Artemis'in doğdukları yer.

Orithyius : Etrüsk savaşında Caeneus'un öldürdüğü Rutul.

Osc'lar : İtalya'da Campania ile Volc'ların arasında yaşayan bir ulus.

Osinus : Servius'a göre kral Massicus'tur bu kişi. Pseudo Servius'a göre, Clusium kralından başka aynı adla bir Cosa kralı daha vardı.

Osiris : Etrüsk savaşında Tymbraeus'un öldürdüğü Latin cenkçi.

Ossa : Tesalya'da bir dağ.

Othryas : Pantus'un babası.

Othrys : Tesalya'da bir dağ.

Otrus ile Ephialtes : Aloeus'un karısı İphimedia ile Poseidon'un çocukları. Her yıl bir dirsek genişler, iki metre uzarlarmış. Dokuz yaşında göğü zapt etmeye kalkmışlar, Apollon öldürmüş onları. Vergilius Gigant'lar yerine koyuyor bu Titan'ları.

-P-

Pachynus : Sicilya'nın güneyinde bir burun.

Pactolus : Anadolu'da altın zerreleriyle akan çay.

Padus : İtalya'da Po ırmağı. -Padusa: Po ırmağı ağızlarından biri.

Paeon : Tanrıların hekimi, sonradan Apollon'la bir tutulmuştur.

Paestum : Lucania bölgesinde gülleri ile ünlü bir kent.

Pagasus : Etrüsk savaşında Camilla'nın öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Palaemon : İno'oğlu. Deniz Tanrısı olarak Melicertes'e verilen ad. Romalılar İno'ya Sabah Işığı Tanrıçası (Mater Matutua) demişler, Palaemon'a da Portunus Tanrısı (Limanlar Tanrısı). -III. Bucolica'da hakem olan çoban.

Palamedes : Euboea kralı Nauplius'un oğlu. Troia savaşına katılmamak, savaşmamak için Odysseus'un deli taklidi yaptığını fark etmiş, Odysseus da içerlemiş ona ve Priamus'un, Agamemnon'un ordusuna ihanet etmesi koşuluyla para vaat eden bir mektup uydurmuş ona ve parayı Palamedes'in çadırı yöresine gömmüş. Para bulununca, Palamedes'i taşlayarak öldürmüşler.

Palatina : Roma'daki yedi tepeden biri, Palatinus tepesi. Octavianus'un konağının bulunduğu tepe. Eskiden de Evander'in kenti idi bu yer.

Palatina : Terracinaz'da bir kent.

Palatinus : Roma'daki yedi tepeden biri.

Pales : Otlakların Tanrıçası, en eski Roma Tanrıçası. Pales Matuta olarak M. Atilius Regulus'un İÖ 267'de Salentin'ler savaşından sonra yaptırdığı bir tapınakta saygı görmüştür. Eski geleneğe göre 21 Nisan'da Palilia bayramında saygı görmeye başlar. Bayramı kentin kuruluşu ile aynı zamandadır, çobanların da patronudur.

Palic'ler : İuppiter ile Thalia'nın ikizleri (Ya da Vulcanus'la Aetna'nın). Sicilya'da Palica'da bir tapınakları varmış.

Palladium : Pallas'ın heykeli. Troia'yı koruyan Tanrıça; kentin kaderi ona bağlı idi. Efsanesi Homeros'tan sonradır.

Pallas : Tanrıça Athena'nın lakabı. Atina kentinin kurucusu. Romalılardaki karşılığı Minerva'dır. Minerva tapınağındaki heykeli, sağ eliyle kalkanının üstüne dayanır, kalkanın altı yere değer, sol eli yere doğru biçimdedir. Kalkanın arkasına Tanrıçaya hizmet eden bir yılan gizlenir -Aeneis destanında Etrüsk kralı Evander'in oğlu. Aeneas'tan yana çarpışırken Etrüsk savaşında Turnus'un öldürüp giysilerini soyduğu genç.

Pallene : Yunanistan'da Chalcidice'de en uzun burun.

Palmus : Mezzentius'un öldürdüğü Troia'lı bir cenkçi.

Pan : Arcadia'da çobanların, sürücülerin Tanrısı, Mercurius'un oğlu. Keçi kulaklı, keçi ayaklı betimlenirdi. Kaval çalar, insanları korkunç seslerle ürkütmekten hoşlanırdı. (Panik sözü buradan gelmiştir.)

Panchaia : Efsanede bir ada: Tütsüleriyle ünlü Erythrea denizinde imiş.

Pandarus : Lycaon'oğlu, Lycia'lılann şeflerinden biri. Troia savaşında (İlias, IV ve V'de anlatır öyküsünü) Dimedes öldürmüştür.

Pandarus ile Bitias : Etrüsk savaşında Troia kalesinin kapısını koruyan iki cenkçi -Lycaon'oğlu: Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Pangaea : Trakya'da bir dağ, Srtymon'un ağzı ile Nestos arasında uzanır.

Palinurus : İtalya'da Lucania bölgesinde bir burun. Adı Palinurus adlı bir kahramandan gelmektedir. Aeneis'de Aeneas'ın sağkolu, çok başarılı bir dümencinin adı; Troia'lılann kurtuluşuna karşılık, uyutulup gemiden düşürülerek, Troia'lılarn yaşamını sağlayan dümenci.

Panopes : Vergilius'un yarattığı bir kişi.

Pantagyas : Syracusae yöresinde bir ırmak. Denize aktığı yerin ağzını iki kaya kapatırmış.

Panthus : Othrys'oğlu, Priamus'un konseyinde kralın yöresindeki üç yaşlıdan biri, Apollon rahibi.

Paphus : Aphrodite'nin mekânı Kıbrıs Adası'nda bir yer. Baf.

Papulonia : Bir Etrüsk kenti. Elbe adasının yakınında kurulmuş. Etrüsk egemenliği sırasında maden damarları işletilen bölge.

Parca'lar : İnsan kaderini belirleyen üç Yeraltı Tanrıçası: Clotho doğumu korur, elinde öreke tutardı: Lachesis çıkrığı çevirir, Atropus da insan kaderinin ipliğini keserdi.

Paris	: Priamus'la Hecuba'nın oğlu. Troia'ya felaket getireceğini Priamus düşünde görünce onu İda dağına bırakmış, orda çobanlar arasında büyümüş. Aphrodite (Venus), Athena (Minerva), Hera (İuno) arasındaki güzellik yarışmasında Altın Elma'yı Venus'a verince, İuno'nun nefretini çekmiş üstüne. Konuğu olduğu Isparta kralının kardeşi Menelaus'un karısı Helena'yı kaçırdığı için Troia savaşına neden olur. Achilles'i tek ölümcül yeri olan topuğundan vurarak öldürür, kendi de Philocteres'in eliyle öldürülür.
Parnassus	: Yunanistan'da Delphoi'un biraz kuzeyinde bir dağ. Efsaneye göre Musa'ların oturduğu yer. Apollon'a ve Bacchus'a kutsanmıştır bu dağ. İkiz doruğu varmış.
Paros	: Cyclad adalarının heykel yapmaya uygun mermerleriyle ünlü adası.
Parrhasi'ler	: Arcadia'nın en eski ulusu.
Parthenius	: Arcadia ile Argolis arasında bir dağ. -Etrüsk savaşında Turnus'un cenkçilerinden biri.
Parthenopaeus	: Arcadia tralı, Thebae kentini kuşatan yedi cenkçiden biri.
Parthenope	: Napoli'nin eski adı, orda aynı addaki bir Siren'in mezarı varmış.
Part'lar	: Fırat ırmağı kıyısında oturan cenkçi bir boy. Romalılar için tehlike oluşturmuşlardır. Çok iyi ok atarlarmış.
Pasiphae	: Apollon ile su perisi Perses'in kızı. Girit kralı Minos'un karısı, ak bir boğaya tutulmuş, onunla Proetus'un kızlarının gözleri önünde

		birleşmiş, bu birleşmeden Minotaurus doğmuş.
Patavium	:	İtalya'da Venatia'da bir kent.
Patrii İndigetes	:	Romalıların Tanrıları İuppiter, Mars, Quirinus, Vesta'dır. Bunlar Di Noversides'e karşıdır. Patrii İndigetes, ulusal Tanrılardır. Augustus dinsel yenilenme projesinde bu eski Tanrılarla dönüş yapmayı planlamıştır. Eski Roma'da kahramanların Tanrılaşması düşüncesi yoktu. Bu düşünce Yunan'dan gelmiştir.
Patron	:	Acarnania'lı, Vergilius'un yarattığı bir tip.
Pax	:	Vergilius'un Tanrılaştırdığı Barış.
Pelasg'lar	:	Yunanistan, İtalya, İspanya'nın Yunanlılardan önceki sakinleri.
Peletronius	:	Tesalya'da Pelion dağının bir bölümü. Burada Lapith'ler otururmuş, kralları atlara gem vurmayı başarmış.
Pelias	:	Troia savaşında Aeneas'ın yanında savaşan cenkçi.
Pelion	:	Tesalya'da bir dağ.
Pelle(a)	:	İskender'in Makedonya kenti. Çok kez İskenderiye ve Mısır anlamındadır.
Pelops	:	Lidya kralı Tantalus'un oğlu. Babası oğlunu öldürüp Tanrılara yedirmek istemiş. Ceres'ten başkası yememiş onun etini. İuppiter de Pelops'a can vermiş. Ceres'in yediği omuz parçası yerine bir fildişi eklemiş.
Pelori (Pelorus) boğazı	:	Messina boğazının kıyılarında bir burun. Uzaktan İtalya'nın uç kısmı ile karıştırılırmış.
Pelusium	:	Nil ırmağının doğu ağzında bir kent.

Pelias ve İphitus : Vergilius'un Aeneis'te yarattığı iki cenkçi.

Pelides : Peleus'oğlu: Achilles.

Penat'lar : Roma efsanesine göre ilkin Kiler perileri idiler, daha sonra bütün evin koruyucusu sayılmışlardır. Aile ve devlet Penat'ları ayrıldı daha sonraları. Özel Penat'lar ailenin ataları, pirleri sayılırlardı, evlere türlü maddelerden yapılmış küçük heykellerle temsil edilirlerdi. Devlet Penat'ları bütün devletin koruyucusu sayılırdı, küçük heykelleri Vesta tapınağında özel bir sunakta korunurdu. Aeneas'ın Troia'dan getirdiği Penat'lara ayrı bir özen gösterilirdi, bunların bir türüne Lares adını verirdi Romalılar. Penat ve Lar'lar birer Ateş Tanrısı olduklarından, ocak Tanrıçası Vesta'ya bağlı idiler. Aeneis destanında Aeneas'ı yönlendirmede büyük rol oynamışlardır.

Peneleus : Cassandra'nın nişanlısı Coroebus'u öldüren Grek.

Peneus : Tesalya ırmağı, Cyrene ve Daphne'nin babası.

Penthesilea : Bir Amazon, Ares'in kızı. Troia savaşında kral Priamus'a yardıma koşmuş, göğsünden vurulup ölmüş. Achilles onun güzelliğine vurulmuş, onu unutmamış.

Pentheus : Thebae kralı: Bacchus kültünün Thebae'e yerleşmesine karşı çıktığı için Tanrının çıldırttığı kral. İkili görürmüş güneşi ve Thebae'yi, anası Agave Bacchant'ların başında onu parçalamış.

Pergama : Bergama, eskiçağda Troia'yı ifade ederdi.

Peridia : Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Onites'in anası.

Periphas : Troia savaşına katılan Akha'lı cenkçi, Pyrrhus'un yakını.

Permessus : Yunanistan'da Boeotia'da bir ırmak. Güzel kıyıları ozanlara esin vermiş.

Petelia : Bir Bruttium kenti.

Phaeac'lar : Scheria adasında oturan halk. Kralları Alcinoos Odysseus'u konuk etmiştir sarayına.

Phaedra : Theseus'un karısı olan efsane kişisi. Üvey oğlu Hyppolytus'a âşık olmuş, karşılık göremeyince, ona iftira etmiş, ölümüne neden olmuş, bu yüzden intihar etmiştir.

Phaeton : Helios'la Oceanus'kızı Clymene'nin oğlu. Babası Güneş Tanrısının arabasını sürerken, beceriksizliği yüzünden yangınlara neden olduğu için babası onu yıldırıma çarparak öldürür. Genellikle güneşi simgeler.

Phaleris : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı.

Pharus : Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.

Phasis : Anadolu'nun kuzeydoğusunda Karadeniz'e dökülen ırmak.

Phegeus : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi. Anchises için düzenlenen gemi yarışında armağanları taşıyan hizmetçi. -Etrüsk savaşında Turnus'a saldıran Troia'lı cenkçi, arabanın altında kalan ve Turnus tarafından öldürülen cenkçi.

Pheneus : Arcadia'nın kuzeydoğusunda bir kent, Cyllene dağı yöresindedir. Halk Troia'lılarla yöre halkının karışmasından oluşmuş diye düşünülürmüş.

Pheneus burnu	:	Chios adasında bir burun, şaraplarıyla ünlüdür.
Pheres	:	Etrüsk savaşında Halaesus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.
Philegethon	:	Homeros'ta Tartarus'u çevreleyen ırmak.
Philippi	:	Caesar'ın katilleri Brutus ve Casius'un İÖ 42'de yenildikleri yer. İÖ 48'de de Tesalya kenti Pharsalus'da Caesar Pompeius'u yenmişti. Bu iki savaşı Romalılar çok defa birbiri ardı sıra anar.
Philoctetes	:	Yılanın soktuğu yarasının fena kokular saçması yüzünden Achaia'lıların Lemnos adasına bıraktıkları cenkçi; efsaneye göre.
Phillodoce	:	Deniz Tanrısı Nereus'un kızlarından bir su perisi. -Suların altında Cyrene ile yaşayan su perisi.
Phillyrides	:	Chiron. Cronos ile Phillyra'nın oğlu, ünlü hekim Centaurus.
Philomela	:	Vergilius'a göre Tereus'un karısı, oysa Roma mitolojisinde Tereus'un karısı Procne'dir.
Phlegyas	:	Efsaneye göre İxion'un babası. Phleg soyuna adını veren kahraman. Kızı Coronis'e Apollon'un yaptığı hakarete kızarak Delphi'de Apollon tapınağını ateşe vermiş. Lapith'lerin uğradığı cezayı gören mutsuz kişi. Bu yüzden insanların Tanrılara karşı saygılı olmasını istermiş.
Philyre	:	Okyanus'un kızı, Saturnus'un sevgilisi. Saturnus'tan bir Centaurus doğurmuş.
Phirneus	:	Efsaneye göre Arcadia ya da Trakya kralı.
Phoebe	:	Phoebus'un kardeşi Diana.
Phoebus	:	Apollon'un Işık Tanrısı olarak lakabı.

Phoebigena : Asclepius. Apollon'un oğlu, ünlü mitoloji hekimi. Hekimlik Tanrısı.

Phoenissa : Fenikeli Dido.

Pholoe : Aeneas'ın gemi yarışında Sergestus'a verdiği Giritli köle kadın.

Pholus : Bir Centaurus, yarı at yarı insan yaratık.-Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı.

Phorbas : Priamus'un oğlu. -Uyku Tanrısının dümenci Palinurus'u uyutmak için girdiği kişilik.

Phorcus : Deniz Tanrısı, Neptunus'oğlu Gorgon'ların babası. Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Turnus ordusundan yedi cenkçinin babası.

Phreaates : Part kralı. Ermenistan kralı Ardavasde'yi yenerek yerine Artaxes'i oturtan kral. O da Ermenistan'daki Romalıları öldürmüştür. Ermenistan ancak Tiberius tarafından İÖ 520'de boyunduruk altına alınmıştır.

Phryges : Frikya'da oturan Troia'lılar.

Phrygia : Troia.

Phrygia Mater : Cybele. Phrygii Lones: Cybele'nin arabasını çeken aslanlar.

Phyllis : III. Bucolica'da adı geçen İollas'ın hizmetçisi ya da arkadaşı.

Phthia : Achilles'in yurdu. Kimi zaman Graecia'yı simgeler.

Phyllis : III. Bucolica'da adı geçen sevgilisi ya da hizmetçisi. -V. Bucolica'da adı geçen Trakya Prensesi. Bir aşk acısı yüzünden denize atlayıp intihar etmiş. -VII. Bucolica'da adı ge-

çen Thyrsis'in hizmetçisi kız. -X. Bucolica'da adı geçen Gallus'un bir sevgilisi.

Picus : Faunus gibi bir kır Tanrısı. -Ağaçkakan kuşu, Mars'ın tutsak kuşu: Kehanet bildirme yeteneği vardı kuşun.

Pierid'ler : Pieria'da (Makedonya'nın güneydoğusunda bir dağ) oturan Musa'lar.

Pietas : Roma'da Tanrılara, aileye, çocuklara, konuklara, koruyuculara, dostlara, vatana karşı görevlerini seve seve yapan insanın manevi durumu. Vergilius bu mefhumu Tanrılaştırır.

Philumnus (Picumnus) : Efsaneye göre yeni doğanların Tanrısı. Evin Atrium'una onun için bir yatak konurdu. -Turnus'un atası.

Pinaria domus : Pinari'ler soyunun koruduğu Ara Maxima.

Pinarii, (Pinaria Gens) : Hercules kültüne kutsallanmış bir Latium boyu.

Pindus : Tesalya ile Epir arasındaki Apollon ve Musa'ları kutsallanmış dağ.

Pirithous : Zeus ile birlikte Persephone'yi Yeraltından kurtarmak isterken yakalanan ve kayaya zincirle bağlı kalan efsane kişisi.

Pisa : Olympia yöresine bağlı bir kent. Elis bölgesi Olympia bayramlarını kendisi yönetebilmek için, kralları bu kenti harap etmiş.

Pleiad'lar : Atlas'la Hesperia'nın kızları. Mısır kralı Busiris onları kaçırmış ama Hercules kurtarmış. Orion onlara rahat vermeyince, bir burç haline getirilmişler. Boğa burcunun omuzunda parlayan yedi yıldız olmuşlar.

Pleione : Atlas'ın kızları Pleiad'ların anası.

Plemurium : Sicilya Körfezi'nin karşısındaki ada, adayı güneye kapar.

Pluto : Cehennem Tanrısı. Saturnus'la Ops'un oğlu, İuppiter'le Neptunus'un babası.

Podalirius : Etrüsk savaşında Turnus yanlısı çoban Alsus'un öldürdüğü Troia'lı.

Poeni : Pönler, Kartacalılar.

Polites : Kral Priamus'un oğullarından biri. Achilles tarafından öldürülmüştür. Oğluna Priamus adı verilmiştir.

Pollio (Asinius) : İÖ 83 - İS 3. Pompeius, Caesar ve Antonius döneminde yaşamış Roma devlet adamı Brundisiun anlaşmasında Antonius'un tam yetkili temsilcisi olmuştur, ama Augustus döneminde de Princeps'e yakın olmuş, edebiyatla uğraşmıştır. Tragedyalar, nutuklar, iç savaş üstüne bir tarih kitabı yazmıştır. Yapıtlarından Cicero'ya yazdığı birkaç mektup kalmış sadece.

Pollux : İuppiter'le Amuclae kralı Tyndarus'un karısı Leda'nın oğlu.

Polyboetes : Aeneas ordusundaki bir cenkçi.

Polydorus : Priamus'un en küçük oğlu. Troia'nın kaderi döndüğünde, Priamus oğlunu kayınbiraderi Polymestor'a Trakya'ya yollar, büyük yük altınla. Polymestor da altınlara göz diker, Polydurus'u öldürür. Gömüldüğü yerden Aeneas'a seslenir çocuk, oradan gitmelerini sağlar.

Polyhemus : Cyclops'lardan biri olan Neptunus'un oğlu dev.

Polyxena	:	Priamus'un kızı. Neoptolemus onu babasının mezarı üstünde öldürtmüştür.
Pometia (Pometii)	:	Volsk'lerin kenti. Kaybolmuş bir kent, adı Mare Pontunum'da geçer.
Pompeius	:	İÖ 106-48. Ünlü Roma devlet adamı. Caesar ve Crassus'la birlikte ilk Triumvir'liği kuran, sonraları Caesar'la anlaşmazlığa düşerek giriştiği Pharsalus savaşında (İÖ 48) yenilen ve sığındığı Mısır'da öldürülen kumandan.
Pontifex	:	Özellikle dini konularda hüküm veren rahip.
Pontus	:	Karadeniz. Pontus krallığı: Anadolu'nun kuzey kıyısında, İÖ V. yüzyılda kurulmuş krallık. Mithridates döneminde çok güçlü oldu, Romalılara karşı yengiler kazandı. İÖ 47'de Roma eyaleti oldu.
Populonia	:	Bir Etrüsk kenti. Elbe adası karşısında kurulmuş maden ocaklarıyla ünlü Etrüsk kenti. Vergilius çağında terk edilmişti.
Porsenna	:	Efsaneye göre Etruria kralı. Roma'ya savaş açan kral. İaniculum tepesini alan Romalılar Tiber ırmağını aşar. Horatius Covles Suplicius köprüsünü korur köprü parçalanıncaya kadar, düşmanları engeller, sonra kendi de Tiber'i yüzerek aşar, karşı kıyıya geçer.
Portunus	:	Kapıların Tanrısı. Bu Tanrıların 17 Ağustos'ta idi bayramı, Portunalia Tiber ırmağının eski limanında kutlanırdı.
Portus İulius	:	Lucrinus gölü yeraltındaki Avernus gölüyle, denizle karışmış Lucrinus gölü arasında Agrippa'nın yaptırdığı köprü.

Poseidon	:	Yunan Deniz Tanrısı. Denizlerin dibindeki sarayında oturur diye düşünülen, elinde üç dişli bir yaba taşıyan Tanrı.
Potitius soyu	:	Vergilius'a göre Hercules tarafından Ara Maxima'yı koruyan iki soydan biri. Bk. Pinarii.
Praeneste	:	Latium'da bir kent.
Praetor	:	Başlangıçta Roma'da en yüksek askeri makam. İÖ 3'te sivil mahkemelerin en yüksek makamı. İÖ 242'de dörttü sayıları. Praetor Urbanus ve Praetor Peregrinus. Sulla zamanında 8 Praetor vardı. Gidecekleri eyaletler için kura çekerlerdi. İşe başlarken verdikleri fermanlarda tuttukları esaslara göre mahkeme kurarlardı. Konsül olmadığı zaman onun yerini tutarlardı, Senatoya başkanlık ederlerdi.
Priapus	:	Bacchus'la Venus'un oğlu, bahçelerin ve tarlaların Tanrısı.
Pristis	:	Aeneas'ın babası için düzenlediği gemi yarışında Mnestheus'un gemisinin adı. Her gemi gerisinde ya bir hayvanın ya da bir canavarın heykelini taşırdı.
Privernum	:	Latium'da ırmak, Amasenus'un kıyısındaki Volsk kenti.
Privernus	:	Etrüsk savaşında iki Troia'lının (Capys ve Themillas) öldürdüğü Rutul cenkçi.
Procas	:	Troia'nın kral aile ağacına göre Lavinia'nın oğlu Silvius'tan sonra gelen kral.
Prochyta	:	Napoli körfezinde küçük bir ada.

Procne : Eşi Tereus'e çocuğunun etini yediren, bu yüzden kırlangıç haline konan efsane kişisi. Tereus da hüthüt kuşu olur.

Procris : Efsanede Atina kralı, Erichteus'un kızı, Cephalus'un karısı. Bir kıskançlık anında intihar etmiş.

Proetus : Efsanede Argos kralı. Üç kızı İuno'ya hakaret ettikleri için, İuno onları cezalandırmış, üç kız da kendilerini inek sanırmış.

Prometheus : İapetus'la Okyanus kızı Clymene'nin oğlu. İnsanlara göklerden ateşi çalıp getirmiş. İuppiter onu ceza olarak Kafkas dağlarına bağlamış, bir kartal ciğerini yermiş, ciğer yeniden bitermiş. Hercules kurtarmış onu.

Promolus : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Aeneas ordusundan bir Troia'lı.

Proserpina : Demeter'in kızı. Pluton onu kaçırıp Yeraltının kraliçesi yapmıştır. Altı ay Yeraltında, altı ay Yeryüzünde yaşarmış.

Proteus : Neptunus'la Tethys'in oğlu. Bilici. Yarı balık yarı at biçimlidir. Denizlerde yüzer. Aristaeus'a ölen arılarını nasıl yeniden üretebileceğini öğretmiştir.

Prytanis : Etrüsk savaşında Turnus'un Troia kalesinde öldürdüğü Troia'lı.

Psithia : Ünlü Yunan şarabının kuru üzümlerden yapılan cinsi.

Pygmalion : Efsaneye göre Kartaca kraliçesi Dido'nun erkek kardeşi. Dido Sur kentinden onun yüzünden kaçmış.

Pyragmon : (Ateş örsü) Cyclop'lardan biri.

Pyrgi : Etrüsk Caeri kentinin limanı.

Pyrgo : Priamus'un çocuklarının dadısı.

Pyrrha : İuppiter'in insanlara gönderdiği Tufan'dan Tanrıya gösterdikleri konukseverlik yüzünden kurtulabilen iki efsane kişisi, karı koca. Bir kayık onları Parnassus tepesine götürmüş. Apollon onlara "Anaların kemiklerini arkaya atın," diye buyurmuş; onlar da çakılları arkalarına atarak, insan neslinin yeniden doğmasını sağlamışlar.

Pyrrhus (Neoptolemus): Achilles'in oğlu. Troia kapılarını kırıp, içeri giren, Priamus ve oğullarını öldüren Achaia'lı cenkçi.

-Q-

Quercus : Etrüsk savaşında Troia kalesi kapısında öldürülen Rutul cenkçi.

Quirinalis : Roma'nın yedi tepesinden biri.

Quirinus : Efsanede Roma kralı Romulus'a verilen lakap.

Quirit'ler : Cures kentinde oturanlar, Roma halkı.

-R-

Rapo : Etrüsk savaşında Troia'lı Parthenius'u öldüren Etrüsk cenkçi.

Rea Silvia (İlia) : Remus ve Romulus'un anası.

Remulus : Orsilochus'un atını yaralayıp, yere düşürdüğü Rutul cenkçi.

Remus	: Turnus'un Rutul ordusundan bir rahip. Nisus'un öldürdüğü kişi.
Rhadamanthus	: İuppiter'in boğa kılığına girerek Europe'yi Girit'e getirdiği zaman, Europe'nin doğurduğu üç oğlundan biri. Minos, Rhadamanthus ve Sarpedon. Rhadamanthus adaletli olması yüzünden Yeraltında yargıç olmuştur.
Raetica	: Bir çeşit üzümden yapılmış şarap. Verona yöresinde yapılırmış.
Rhaebus	: Mezzentius'un atının adı; şaha kalkarmış.
Rhamenes	: Roma'yı kuran ilk boylardan adını almış olan Turnus ordusundan bir cenkçi.
Rhesus	: Trakya kralı, Priamus'a yardıma gelmiş. Kėhanete göre, Rhesus'un ünlü atları Xanthus ırmağından su içer, Troia otlaklarında otlarsa, Troia düşmeyecektir. Bu nedenle atlar Troia'ya geldiği gün Odysseus onları çalar. Rhesus'u da Diamedes öldürür.
Rhaetica (Alpes)	: Verona yöresindeki dağlar, üzümleri ile ünlü idiler.
Rhoda	: Torraco yöresinde bir kent, deniz kıyısı.
Rhodope	: Trakya'da bir dağ. Orpheus'un yurdu.
Rhoeteus	: Troas'da bir burun. -Etrüsk savaşında Pallas'ın Rutul İlus yerine vurduğu Troia'lı .
Rhoetus	: Etrüsk savaşında Euryalus'un öldürdüğü Turnus ordusunda bir cenkçi. -Bir Centaurus, yarı at yarı insan bir yaratık. Marrubi'lerin kralı. Oğlu Archemolus üvey anasını baştan çıkarır, sonra babasından korkarak, Turnus'un babası Daunus'a sığınır.

Riphaeus	:	Vergilius'un bir Centaur adından aldığı ad. Troia'lı bir cenkçi adı.
Riphaei dağları	:	Dünyanın kuzeyinde düşünülen dağlar.
Rhodos adası	:	Ege'de şarabıyla ünlü bir ada.
Roma	:	Etruria bölgesinde Aeneas ailesinin kurduğu kentler: Aeneas Lavinum'u; Ascanius Alba'yı; Romulus Roma'yı kurmuştur efsaneye göre. Roma'nın yedi tepesi: Aventius, Capitolinus, Caelius, Esquilinus, Palatinus, Quirinalis, Viminalis.
Romulus	:	Kardeşi Remus'u öldürdükten sonra, Roma'yı kuran kral, efsaneye göre. Cumhuriyetin son yıllarında Quirinus'un kral Numa tarafından Tanrılaştırıldığı fikri yaygındı. Bundan yararlanarak Octavianus, Romulus'u Quirinus'la bir tutmuştur. Sarayı Capitolium tepesinde saman ve keresteden yapılmış sade bir evmiş.
Romulus ve Remus	:	Alba kralı Numitor'un kızı Rea Silvia ile Mars'ın ikiz çocukları. Amcaları Amelius onları ırmaya attırır bir sepet içinde. Bir kurt emzirir onları. Çoban Faustulus da büyütür. Kurt Lupercal denen bir mağarada kalır.
Rosea Rura	:	Rosulanus Ager: Velia gölü yöresindeki gül-bahçeleri olan ovalar.
Rufra'lılar	:	İtalya'da Latium'la Campania sınırlarında oturanlar.
Rutılus	:	Turnus.
Rutul'ler	:	Roma kenti güneyinde bir Latium soyu. Başkentleri: Ardea. Aeneas İtalya'ya gelince, kralları Turnus başkanlığında ona saldırmışlardır.

-S-

Saba eli : Arabistan. Saba'lılar; bir Arap soyu.

Sabah yıldızı : Lucifer, sabah doğan Venus.

Sabel'ler : Sabin'lere yakın yörede oturan küçük bir boy.

Sabin'ler (Eski) : İtalya'nın en eski halkı.

Sabinus (Sabus) : Sabin'lerin eski atası İtalya İyi Niyet Tanrısı. Vergilius'a göre Sabinus'la İtalus bağ kültürünü yaratmışlardır.

Saces : Turnus'un ordusundan Rutul cenkçi.

Sacran'lar : Kimi Scholiast'lara göre ilkbaharda doğan bütün varlıklara kutsallanan (Ver sacrum: Kutsal bahar)'a bağlanır bu Latium boyu. Kimi Scholiast'lara göre Tanrıların atası Sacra'dan gelir adları ve İtalya'ya gelmiş bir Corybant'tan inmişlerdir.

Sacrator : Etrüsk savaşında Troia'lı Hydaspes'i öldüren Etrüsk.

Sagaris : Aeneas'ın yaptırdığı gemi yarışının armayanlarını taşıyan hizmetçi.

Salamis : Yunanistan'da Salamis yakınlarında bir ada ve kenti.

Salius : Aeneas'ın ordusundan Thronius'u öldüren cenkçi. - Anchises için yapılan cenaze oyunlarında koşuda Euryalus ve Nisus'dan sonra üçüncü gelen koşucu.

Salii Rahipleri : Tanrı Mars'ın rahipleri. Tanrı onuruna kutsal kalkanlarla dans eden (salire) rahipler. İki koro olarak şarkı da söylerlerdi.

Sallentin'ler : Calabria bölgesinde oturan halk. Eskiçağ inancına göre bunlar İdomeneus'un Giritlileri ile İllyria'lılar ve İtalya'lılardan karışıktırlar.

Salmacis suyu : Bodrum'da Bardakçı suyu.

Salmoneus : Eolus'un oğlu, İuppiter'in şimşeğiyle vurup öldürdüğü efsane kişisi. Salmone kentinin kurucusu.

Same : İonya denizinde bir ada.

Samnium : İtalya'da Samnit'lerin oturduğu bölge. Samnit'ler ve Mars'lar İtalya'nın en savaşçı ulusuydu.

Samos : Ege denizinde bir ada. İuno'un ünlü bir tapınağı varmış, bir zamanların en büyük tapınağı. Sonradan bu adaya Samothrace denmiş.

Samus : İtalya'da Lucania bölgesinde bir ırmak.

Sarpedon : İuppiter'ın boğa kılığıyla Europe ile birleşmesinden doğan çocuk. İuppiter ile Laodamia'nın, ya da Evander ile Deidamia'nın oğlu. Likya'lıların kralı. Troia'lılara yardım eder.

Saticula : İtalya'da Samnium bölgesinde, Taburnus dağı eteğinde bir kent.

Satura Bataklığı : Belki Mare Pontinus'un bir kısmı. Ufens ırmağı Volsk dağlarından çıkarak ordan akarmış. Bu ırmak Feronia yakınlarında Amusenus ile birleşirmiş.

Saturnia : Saturnus kızı: İuno.

Saturnus : İtalya'nın eski Tanrılarından biri. Zamanla Yunanlıların Cronos'u ile bir tutulmuştur. İuppiter onu tahtından indirince, Capitolium

tepesinde bir yere yerleşmiş. Onun çağı Roma'nın altın çağı imiş. Bu mutlu çağı yaşatan Tanrı için Saturnalia bayramı kutlanırdı. Bu bayram süresince köle-efendi ayrımı kalkar. Herkes istediği gibi konuşurdu. Efsaneye göre Saturnus'un eşi Rhea, Okyanus kızı Philyre ile kocasını suçüstü yakalayınca, Saturnus at haline gelmiştir. Philyre Saturnus'tan bir Centaur olan Chiron'u doğrur.

Satyr'ler : Bedenleri insan, alt tarafları at ya da keçi biçiminde olan, kırların, ormanların yarı Tanrıları. Bacchus korosunda bulunurlardı. Sivri kulaklı, boynuzlu idiler, ayakları keçi ayağı biçiminde idi.

Scamander : Xanthus: Küçük Menderes.

Scaea Porta : (Scaeus Kapısı): Troia kalesinin Grek kampı karşısında olan kapı.

Scione : Korent yöresinde bir kıyı kenti Achaia'nın, zeytinleriyle ünlüdür.

Scipiadae : (Scipio oğulları): Cornelius Scipio Africanus; Hannibal'i İÖ 202'de Zama'da yenen kumandan. - Cornelius Scipio Africanus: İÖ 146'da Kartaca'yı yakıp yıkan kumandan.

Scorpios : Akrep burcu.

Scylla : Sicilya'da Charybdis'e yakın bir kayalık, burada deniz kazaları olurdu hep. -Megara kralı Nisus'un kentin kaderine bağlı olan erguvan renkli saçını kopardığı için hüthüt kuşu haline getirilen kızı. Babası Nisus da deniz kartalı olarak hep kızının peşinde imiş. - Circe'nin kıskançlıkla deniz canavarı haline

koyduğu kız; deniz köpeklerinden bir kemer varmış belinde. On iki ayağı, altı başı, üç sıra dişi olan iğrenç yaratık.

Scyllaeum : Tarantum körfezin girişinde Lacinium burnu, burada çok gemi felaketi olurmuş.

Scyros adaları : Euboea yakınlarında sporad adalarıyla birleşen adalar. Neoptolemus ve Deidamia burada otururlarmış. Odysseus oraya gelmiş, Troia'yı almak gereğini bildirmiş, buradan bir grup cenkçi göndermiş Troia'ya.

Scythia : İskit.

Sebethis : Bk. Oebalus. -Napoli yöresinde bir ırmak

Selinus : Sicilya'da bir kent.

Senectus : Vergilius'un Tanrılaştırdığı İhtiyarlık.

Serler : (Çinliler: Seres) Orta Asya'da oturan bir boy. anların ipeği ağaçlardan topladığına inanırlarmış. İlkin Pausanias bir böceğin ipeği yaptığını söylemiş (İÖ 166). İlkin ipekböcekleri İustinianus çağında İstanbul'a getirilmiş.

Serestus : Aeneas'ın en yakın cenkçilerinden biri.

Sergestus : Aeneas'ın yakın cenkçilerinden biri. Sergia soyunun uzak atası sayılırdı.

Serranus : Ünlü bir Roma soyunun kişisi. (Atilia soyu). Onu konsül yapmaya geldikleri zaman, toprağını ekerken bulmuşlar tarlasında. Turnus'un ordusundan Nisus'un öldürdüğü Rutul cenkçi.

Severus Tepesi : Apeninler üzerinde bir tepe.

Sibylla : (Geleceği bildiren kadın) Apollon'un iradesini bildiren, yorumlayan rahibelerine güney İtalya'nın Cumae kentinde verilen ad. Anadolu kökenlidir. Sonradan Cumae'ye girmiş-

tir. Efsaneye göre Sibylla kitaplarını da İtalya'ya o getirmiş. Aslında bunlar dokuz kitapmış ama Sibylla Tarquinius Superbus'la pazarlıkta anlaşamayınca altısını yakmış. Geri kalanlar satın alınarak İuppiter Capitolium tapınağına yerleştirilmiş, bunları korumak için bir rahip görevlendirilmiş.

Sican'lar : Eskiçağlarda, bir Yunan kolonisi olmadan önce Latium'da ve Latium'un güneyinde oturan boya verilen ad. Latin yazarları, Sican'larla Sicul'leri hep karıştırmışlardır.

Sidicium : İtalya'da Campania bölgesinde bir kent.

Sigeus Burnu, denizi : Troia'da bir burun, bunun önündeki deniz. Çok kez Troia ile karıştırılırdı. Achilles'in mezarının bulunduğu yer efsaneye göre.

Sila (Büyük) : İtalya'da Bruttium bölgesinde ormanlarla kaplı bir dağ zinciri ve orman.

Silarus : İtalya'da Campania bölgesini Lucania'dan ayıran ırmak.

Silenus : Kırların yarı Tanrı kişisi efsaneye göre. Pan ile Nympha'nın oğludur. Bacchus'u büyütmüş; yaşlı, cavlak, şişman, sarhoş bir Satyr. Bacchus alayına katılırmış. Onda geleceği bilme gücü varmış.

Silvanus : Ormanların Tanrısı. Çok kez Faunus'la bir tutulur. Tarlaları, çobanları, sürüleri korurdu.

Silva : Etrüsk kralı Latinus'un çobanının kızı. Ascanius'un durumu bilmeden öldürdüğü yavru geyiğe özenle bakan kızın adı.

Silvius Aeneas : Lavinia ile Aeneas'ın oğlu. Cato'nun anlattığına göre, Lavinia Aeneas'ın ölümünden

sonra, onun kâhyasının yanına sığınmış; orda ormanlar içinde büyüttüğü oğlunu doğurmuş, adını Silvius koymuş. Bu çocuk Alba kentine giderek Ascanius'u tahtından indirmiş, onu yalnız rahiplik görevinde bırakmış. Vergilius bu iki kardeş rekabetini kabul etmemiş. Vergilius'a göre, Silvius'u tahta oturmaktan koruyucusu alıkoymuş, sonuçta tahta oturup oturmadığı kesin değil.

Simois : Troia'dan çıkıp Scamander ırmağına akan çay, Dümrek çayı.

Sinon : Acha'ların savaşla alamadıkları Troia'yı düzenle almalarına yardım eden ve içi asker dolu tahtadan atı Troia kalesinin içine almaya Troia'lıları ikna eden hile, düzen dolu Grek.

Siren'ler : Şarkılarıyla gemicileri cezbeden deniz ululari, yalnız Odysseus'u etkileyememişlerdir, bu yüzden sağ salim kalabilmiştir. Siren kayalıkları: Paestum körfezinin güneyinde bulunan kayalık adalar.

Sirius : Köpek burcunda bir yıldız.

Sirkler : Roma'da insanların insanlarla, suçluların hayvanlarla dövüştürüldüğü o çağın bir çeşit eğlence yerleridir. Suçluya: "O mortue Galle" denirmiş. Suçlular bir Gallia'lı başlığı giyindikleri için: "Ey eceli gelmiş Galyalı" denirmiş.

Sisyphus : Korint kralı efsaneye göre: birçok suçundan dolayı bir dağın tepesinde bir kaya parçasını çıkarmaya yargılanmış ama kaya her sefe-

		rinde yine aşağıya düşermiş, tükenmez bir cezayı temsil edermiş cezası.
Sithon eli	:	Trakya.
Smaethus	:	Sicilya'nın doğu kıyısında bir ırmak.
Somnus	:	Vergilius'un kişileştirdiği Uyku.
Somnium	:	Vergilius'un kişileştirdiği Uyuklama, Düş, Hayal.
Sophocles	:	(İÖ 497-405) Ünlü Yunan tragedya yazarı. Başlıca yapıtları Aiax, Antigone, Elektra.
Sopor	:	Vergilius'un kişileştirdiği ölüme benzer uyuşma.
Soracte	:	Roma yöresinde bir dağ.
Sparta	:	Lacedemonia'da bir kent.
Sperchios(Spercheos)	:	Tesalya'da bir ırmak ve dağlar.
Spio	:	Bir Nereus kızı.
Sthenolus	:	Troia'da tahta atın içinden çıkan Grek cenkçilerinden biri. -Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü cenkçi.
Sthenius	:	Etrüsk savaşında Pallas'ın öldürdüğü Turnus yanlısı Rutul cenkçi.
Steropes	:	Cyclops'lardan biri (Şimşek anlamındadır Yunanca). Vulcanus'un Yeraltı atölyesinde şimşek imal eder.
Stimichon	:	IV. Bucolica'da adı geçen bir çoban.
Strophades adaları	:	Ege denizinde İacynthos güneyindeki adalar, Harpyia'ların yurdu.
Strymon	:	Trakya'da bir ırmak, Hemus'tan çıkar.
Strymonius	:	Etrüsk savaşında Acha'lı Halaesus'un öldürdüğü Aeneas ordusundan cenkçi.

Styx : Yeraltı ırmağı, ölülerin Charon'un salına binerek geçtikleri ırmak.

Sucro : Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.

Sulmo : İtalya'da Bruttium'da bir kent. -Etrüsk savaşında, Pallas'ın yakmalığında kurban edilmek üzere, Aeneas'ın esir aldığı, Sulmo'nun dört oğlu. Sulmo adını bu kentten almıştır.

Sybaris : Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Sychaeus : Kartaca kraliçesi, Dido'nun kocası. Sur kentindeyken daha, Dido'nun kardeşi Pygmalion, onu öldürmüş, kız kardeşinden cinayetini saklamıştır.

Symaethus : Symaetum: Sicilya'nın doğusunda bir ırmak.

Scylla : Anchises için yapılan gemi yarışında Cloanthus'un gemisinin adı.

Syracusae : İtalya'da Sirakuza kenti.

Syrt'ler : Syrtis Maior ve Syrtis Minor: Afrika'nın kuzeyinde iki körfez: Syrtis Maior kayan kumlarıyla ün salmıştı, Syrtis Minor da dik kayalarıyla. İkisi de kuzey yellerine açık olduğundan, fırtına gemicileri buraya atardı, gemiler ya kuma saplanır, ya kayalara çarpardı.

T

Taburnus : İtalya'da Samnium bölgesinde bir dağ.

Taenarus : Yunanistan'da Laconia bölgesinde Taugeta dağlarının burun kısmı. Orda derin bir boğaz "Dis"in kapısı sayılırmış.

Tagus : Etrüsk savaşında Nisus'un öldürdüğü Turnus ordusundan bir cenkçi.

Talus : Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Turnus yanlısı Rutul cenkçi.

Tanager : Silarus ırmağının yan kollarından biri.

Tanais : Don ırmağı. -Etrüsk savaşında Aeneas'ın öldürdüğü Don ırmaklı Rutul cenkçi.

Taras : Neptunus'un oğlu.

Thapsus : Sirakuza körfezinin güneyindeki yarım ada.

Tarcho (n) : Efsaneye göre,Tyrrhenus'un karısı ya da oğlu, Lydia'lıları Etruria'ya getiren kişidir. Adı belki bir Etrüsk soyadı olan Traquinia (Tarquinii) kentiyle ilgilidir, bu kentin kurucusudur. -Aeneas'ın Evander'i ziyaret ettikten sonra görüşmeye gittiği ve güçlerinin birleştirilmesine karar verdikleri kral. Aeneas bu güçlere baş olur.

Tarentum : Hercules'in ya da Lacedaemonia'lı Palanthus'un kurduğu güney İtalya'da bir kent.

Tarppoeia : Efsaneye göre, Roma kalesini Sabin'lere teslim eden kız ya da tepenin adı. Bu tepe sonradan Capitolium adını almıştır. -Amazon Camilla'nın yakın arkadaşı kız, onun gibi cenkçi.

Tarpeius Mons : Mons Capitalium. Capitolium tepesi.

Tarquinius : Tarquinii soyu (Servius Tullius): Tarquinus : Roma efsanesine göre, iki kralın adı.

Tarquitus : Dryope ile Faunus'un oğlu. -Aeneas'ın öldürdüğü Turnus yanlısı Rutul cenkçi.

Tartara (Tartarus) : Yeraltı krallığı.

Tatius : Cures kentinin Sabin kralı.

Taugeta	:	Yunanistan'da Arcadia'dan Laconia'ya, Tenarus burnuna kadar uzanan sıra dağlar. - Peliad'lardan biri. Atlas ile Pleione'nin kızı. Peliad'lar 22 Nisan'da görünmeye başlar, 8 Kasım'a doğru batar okyanus'a, batarken Balık burcunun önünde görünür.
Taurus	:	Boğa burcu, 17 Nisan'da doğan burç.
Tegea	:	Arcadia'da bir kent. Pan'ın yurdu, onun orda özel bir kültü vardı.
Teleboae	:	Telebo'lular, bir Acarnania ulusudur; Capri adasında koloni kurmuşlardı.
Telon	:	Telebo'ların kralı; su perisi Sebethis'le birleşmiş, Oebalus'un babası olmuş.
Tempe	:	Tesalya'da bir boğaz, bir kayalık. Ossa ile Olympus arasındadır. Peneus ırmağı geçer içinden, sonradan her serin koyağa bu ad verilmiş.
Tempestates	:	(Fırtınalar) Roma'da Capena kapısında bir tapınakları vardı. İÖ 259'da bir fırtına sonrası L. Cornelius Scipio tarafından bu tapınak Tempestates'e (Fırtınalara) adanmıştır.
Tenedos	:	Troia'nın karşısındaki ada, Bozcaada.
Terazi Burcu	:	Zodiak'ın yedinci yıldızı, sonbaharda gün-gece eşitliğini bildirir.
Tereus	:	Trakya kralı. Attika kralı Pandion'un bir kızı ile evlenir, bir oğlu olur. Ama sonra baldızına âşık olur. Kadın kocasına oğlunun etini yedirir. Latinlerde Tereus'un karısı Procne, kırlangıç olur, Philomela da bülbül. - Etrüsk savaşında Camilla'nın öldürdüğü Aeneas ordusundan bir cenkçi.

Terracina	: Anxur'un limanı.
Terra Parens	: İlkel bir ululuk. Her şeyin toprağa bağlı olduğuna inanan bir düşünceden doğmuştur. Vergilius Terra'yı Hosidos'un Ge'si ile karıştırmış.
Tethys	: Okyanus'un karısı, sayısız su perilerinin anası.
Tetricae Rupes	: Belki Apenin dağlarının orta kısmı, Sabin bölgesini Picenum'dan ayırır.
Teucer	: (Teukros) Scamander ile İda dağı su perisi İdaia'nın oğlu. Troia kral soyunun atası. Babasıyla birlikte Girit'ten gelip Troia'ya yerleşirler, kızını Dardanus'a verir, tahtını ona bırakır. -Priamus'un kız kardeşi Hesione ile Telamon'un oğlu, Aiax'ın kardeşi. Babası onu ağası Aiax'la birlikte Troia'lılara karşı savaşa yollar. Aiax öldürülür, babası onu Aiax'ın ölümüne engel olmadı diye Salamis'ten kovar, o da Kıbrıs'a kaçar, Sidon kralı Belus'a sığınır, orda yeni bir Salamis kurar, Kıbrıs kralının kızıyla evlenir.
Teuton'lar	: Bir Germanya boyu.
Teuthras (Arcas)	: Aeneas ordusunda bir cenkçi. Tyres'in kardeşi, Arcadia'lı. Etrüsk savaşında Rutul Rhoeteus'u öldüren cenkçi.
Theamon	: Likya dağlarından gelmiş Aeneas kalesini Rutul'lere karşı koruyan cenkçi.
Thalia	: Efsanede komedi esin perisi. Dokuz Musa'dan biri. Başlangıçta kırların perisiydi.
Thamyrus	: Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Aeneas yanlısı cenkçi.

Thapsus : Sirakuza yakınında bir yarımada.

Thasos (Taşoz) : Ege denizinde bir ada, üzümleriyle ünlüdür.

Thaumantias : Taumas'ın kızı İris: Taumas: Pontus (deniz) ile Terra (toprak)ın oğludur.

Theano : Frikya kralı Cisseus'un kızı. Homeros'a göre Antenor'un karısı. Aeneis'e göre Amycus'tan Mimas'ı doğurmuş.

Thebae (Teb kenti) : Anadolu'da Andromache'nin babasının kral olduğu Mysia bölgesi kenti.

Temillas : Volsk Privernus'u öldüren Troia ordusundan-bir cenkçi.

Thermodon : Karadeniz'de akan ırmak; kıyılarında Amazonların başkenti olan Themiscyra kenti vardı.

Theron : Turnus'un ordusundan bir cenkçi, Aeneas öldürüyor.

Thersilochus : Troia savaşında öldürülen üç Antenor'oğlundan biri, Troia'lı. -Etrüsk savaşında Turnus'un öldürdüğü Troia'lı cenkçi.

Theseus : Atina'nın ulusal kahramanı. Persephone'yi Yeraltından çıkarmak için dostu Ptithous'a yardım etmiş. Pluton yakalamış ikisini, bir kayaya zincirle bağlamış. Hercules Theseus'u kurtarmış ama Pirithous hep kayaya bağlı kalmış.

Thessandrus : Greklerin Troia'ya getirdikleri atın içinde saklanan Acha cenkçilerinden biri.

Thestylis : Bucolica'larda tarlada çalışan işçilere yemek hazırlayan hizmetçi (II. Buc.)

Thetys : Deniz perisi, Doris ile Nereus'un kızı. Peleus'un karısı, Achilles'in anası.

Thoas : Greklerin Troia'ya getirdikleri atın içinde gizlenen cenkçilerden biri. -Etrüsk savaşında Halaesus'un öldürdüğü, yüzünü parçaladığı Troia'lı cenkçi.

Threissa : Trakyalı kız. Bk. Harpalyce.

Thronius : Etrüsk savaşında Salius'un öldürdüğü Aeneas ordusundan bir cenkçi.

Thule : Dünyanın kuzeydoğu ucunda olduğu sanılan bir ada. Belki Mainland adası, Britanya'da.

Thybris : Tiber ırmağının bir başka adı. -Başlangıçta eski bir Tanrı. Veii kralı Thebris ya da Latin kralı Tiberinus'un sularında boğulduğu için ırmağa kendi adını vermiş efsaneye göre. Eski adı belki Albula imiş ırmağın. -Troia kalesi üstünde nöbet tutan cenkçi.

Thyias : Bacchus korosundan bir kadın.

Thymber : Etrüsk savaşında Pallas'ın öldürdüğü Rutul cenkçi.

Thymbra : Troas bölgesinde bir kent. Apollon'un bir tapınağı varmış orda.

Thymbraeus : Etrüsk savaşında Troia'lı bir cenkçi.

Thymbris (yaşlı) : Etrüsk savaşında Rutul'lere karşı Aeneas'ın kalesini koruyan cenkçi.

Thymoetes Etrüsk savaşında Rutul'lere karşı Troia kalesini koruyan cenkçi, Hicetaon'oğlu.

Thyphoeus : (Thyphon) Hesiodos'a göre Terra ile Tartarus'un, büyük bedenli oğulları: Bedeni korkunç engerek yılanları biçiminde bitiyormuş. Tek başına göğe tırmanarak Tanrıları kaçırmış. Zeus onu Yeraltına, Etna'nın altına sokmuş.

Thyrsis : VII. Bucolica'daki koyun çobanı.

Tiber, Tiberis, Thybris : Tiber ırmağının Aeneis'de geçen çeşitli adları. Frig dilinde Tembres'di adı. Vergilius çeşitli yerlerde bu adları kullanıyor.

Tibur : İtalya'da Anio suyu üstünde Roma'ya yakın bir kent. Güya Catillus, Coras, Tiburtus'un kurduğu kent.

Tiger : Aeneas'ın Evander'le anlaşarak ayrılmasından sonra, kalesine dönerken Etrüsk Massicus'un önde gelen gemisinin adı.

Tigris (Dicle) : Part'larla Romalılar arasında sınır meydana getiren ırmak.

Timagenes : Augustus döneminde Roma'ya esir olarak getirilip orada çalışan İskenderiyeli çok zeki, eleştirileri keskin bir bilgin.

Timavus : Kuzey İtalya'da dağlık bölgelerden doğarak, düzlükte büyük bir alana yayılan ve Trieste körfezinde denize dökülen ırmak.

Timor : Vergilius'un Tanrılaştırdığı Korku.

Tiphys : Argo gemisinin dümencisi, Altın Postu aramaya giden Argonaut'ların gemisini yöneten efsane kişisi.

Tiryns : Argolis'te Hercules'in büyüdüğü kent.

Tisiphone : Üç intikam perisi, Furia'lardan biri. Bk. Furia'lar. Zaman zaman Eris (anlaşmazlık)ın rolünü üstlenir, Tisiphone.

Titan'lar : Tellus ile Uranus'un çocukları. Altı erkek, altı kız efsane yaratıkları. Gök egemenliği için Zeus'le çarpışan güçlü Tanrılar. Erkekler: Oceanos, Koias, Krios, Hyperion, İapetus ve Kronos'tur. Kızlar (Titanides): Theia, Rheia, Themis, Phoibe, Leto, Mnemosyne'dir.

Tithonia	:	Aurora. (Yun. Eos) Tithonus'un karısı.
Tithonus	:	Troia kralı Priamus'un kardeşi. Aurora'nın kocası. Aurora ona ölümsüzlüğü sağlamış ama gençliği sağlamadığı için, ihtiyarlığında çekirge gibi kalan efsane kişisi.
Tityrus	:	I. Bucolica'da adı geçen toprağına kavuşmuş köylü, ya da bir çiftçi yanaşması. -V. ve IX. Bucolica'daki çoban. I. III. VI. VIII. IX. Bucolica'da adı geçen çobanlar.
Tityus	:	Terra'nın oğlu, Latona'ya hakaret etmeye kalkışan dev.
Tmarus	:	Yunanistan'da Epir'de bir dağ.
Tmarus	:	Etrüsk savaşında, Troia kalesinin kapısı önünde öldürülen Rutul cenkçi.
Tmolus	:	Safranı, üzümüyle ünlü, Lydia bölgesinde Anadolu'nun, bir dağı.
Tellus (Toprak Ana)	:	Gök krallığını elde etmek isteyen Titan'ları doğuran efsane kişisi.
Tolumnius	:	Rutul'lerin bilicisi. Rutul'leri Aeneas'a karşı savaşmaya kışkırtan kişi.
Torauatus (Manlius)	:	İÖ III. yy. Buyruğuna karşı savaştı diye, yengili çıksa da, oğlunu öldürten Romalı kumandan.
Trinacria	:	Üç burunlu ada; Sicilya.
Triptolemus	:	Celeus'oğlu. Eleusis kralı. Demeter'den ekin ekmeyi öğrenen efsane kişisi. Triptolemus bu bilgileri insanlara yaymış.
Triton	:	Boiotia'da, Girit'te, Libya'da birer ırmak adı. Homeros'ta Triton kızı Athena'yı ifade eder. Athena Triton adlı bir suyun kıyısında doğ-

muştur. -Neptunus'la Amphitrite'nin oğlu, alt tarafı bir balık biçiminde kimi betimlere göre.

Trivia : Diana. Trivia Lacus: Diana gölü. Speculum Dianae: Albanum dağı eteğinde Aricia yöresinde bir göl, bu gölün kıyısında kurulmuş bir tapınak.

Troas : Troia bölgesi.

Troia Oyunları : Ascanius'un başını çektiği bir çeşit savaş oyunu. Augustus çağında kurulmuşsa da eskiçağlara indirgenmiştir Aeneis destanında.

Troilus : Priamus'un oğlu. Achilles tarafından öldürülmüştür.

Tros : Troia'nın efsane kralı.

Tulla : Amazon Camilla'nın yakın arkadaşı cenkçi kız.

Tullus : (Servius). Eski Tarquinius'un damadı, Tarquinius Superbus'un kayınbabası.

Turnus : Latium bölgesinde oturan Rutul'lerin efsanevi kralı; Kral Latinus'un kızı Lavinia'nın nişanlısı. Aeneas'ın Lavinia ile evlenmesine Tanrılar karar verdiği halde, buna razı olmaması yüzünden, Troia Latin Rutul savaşına neden olan kişi. Teke tek çatışma sonunda Aeneas tarafından öldürülmüştür Aeneis destanında.

Tuscum : Tiber ırmağı. Bu ırmak Etruria'lı sayılır döküldüğü yer bakımından.

Thdeus : Diomedes'in babası. Tydides: Tydeus'oğlu: Tydeus'la Deipyle'nin oğlu: Diomedes.

Typhoeus : Tartarus'la Terra'nın oğlu. Bedeni yılanlarla son bulan Titan. İuppiter'i (Zeus) tahtından indirmek için göğe tırmanırken, Tanrı onu Etna'nın altına gömmüş. Orda ağzından yalımlar saçarmış.

Tyres : Aeneas ordusundan bir Troia'lı.
Tyrrhenus : (Tyrrhus) Efsanede Etrüskler'e adını veren kahraman. -Bir Etrüsk cenkçi.
Tyrrhus : Etrüsk kralı Latinus'un çobanı.
Tyrus : Fenike'de Sur kenti, erguvanlarıyla ünlüydü.

-U-

Ucalegon : Priamus'un kurultayındaki yaşlılardan biri.
Ufens : Bir ırmak adı Latium bölgesinde. -Turnus'un ordusundaki bir cenkçinin adı. Aeneas'ın Pallas'ın yakınmalığında kurban edilmek üzere esir aldığı Rutul cenkçi. - Troia'lı Gyas'ın öldürdüğü Latin cenkçi.
Ulixes : Bk. Odysseus.
Umber : Umbria köpeği.
Umbria : Av köpekleriyle ünlü bir bölge İtalya'da. Umbria'lılar İtalya'nın en eski boyu sayılırdı. Pelasg'lar ve Etrüskler onları yenmişlerdir.
Umbro : İtalya'nın en eski ailesi olan Umria'lı bir kişi. Mars soyundan biri. -Vergilius'un yarattığı bir cenkçi adı. Rutul'leri düzene koymaya çalışmıştır, Troia kalesi önündeki çatışmadan sonra.

-V-

Valerus : Turnus'un ordusundan Etrüsk bir cenkçi.
Varius : L. Varius Rufus, destan ozanı. Vergilius'un dostu. Thyestes adlı bir tragedya yazmış. Vergilius'un ölümünden sonra son biçimini alma-

		mış destanını olduğu gibi yayınlamışlardır Tucca ile birlikte.
Varus	:	(Quintilius) Augustus'un kumandanı. Arminius onu pusuya düşürür, üç alayını mahveder (İÖ 9). -VI. ve IX. Bucolica'larda adı geçen L. Alfenus Varus. Gallia Cisalpina valisi iken Vergilius'a yardım etmiş. Kendi de şiir yazarmış.
Velinus deresi ve yakınındaki gölü	:	Nar ırmağının bir kolu. M. Curius Dentatus (İÖ 464'te konsül) bataklık yapan bu derenin yolunu değiştirmiş ve kayaların üstünden akıtarak Terni(Üç Şelale)'yi oluşturmuş.
Venilia	:	Sular Tanrıçası; Neptunus'la yandaştır. Zamanla nitelikleri silinmiştir. İanus'un karısı sayılmış, adı Venus'un, Turnus'un efsanesine karışmıştır. Kökeni Etrüsk olmalıymış.
Venulus	:	Vergilius'un yarattığı bir kişi. Efsaneye göre bir Argos kolonisi imiş.
Venus	:	Deniz köpüğünden doğan Aşk Tanrıçası. Amor'un anası, Vulcanus'un karısı.
Vesaevus	:	(Vesuvius) Vezüv yanardağı. İÖ 79'da patlayarak Herculanum ve Pompei kentlerini lavları altında bırakan ve ağaçları kaplayarak yok eden yanardağ.
Vesper	:	Akşam yıldızı, ya da Çoban Yıldızı. Sabah doğan Lucifer, akşam batarken görünen Vesper aynı yıldızdır.
Vesta	:	Roma'nın en eski Tanrılarından biri. Ocak ve tapınağı koruyan Tanrıça. Roma'da Forum'da bir tapınağı vardı, rahibeleri hep evlenmemiş kızlardan oluşurdu.

Vesulus	: Alp dağlarının üstünde piramit biçiminde bir dağ.
Victima	: (Kurban). Kurban merasiminde kesilen kurban sığır türünden olursa Victima, koyun ya da domuz türünden olursa Hostia denirdi ya da Bidentes; hayvan meme emerse Lactentes; bir yaşından yukarı olursa Maiores denirdi.
Victoria	: Vergilius'un Tanrılaştırdığı Zafer, Utku.
Virbius	: Hippolytus'un diriltilerek Yeraltı Tanrıları arasına alındığı zamanki adı. Romalılar sonradan onu Hippolytus'la bir tutmuşlar. Napoli'de bir Flamen Virbialis vardı. Virbius belki bir orman genius'u idi.
Virgo	: (Astrea ya da İustitia) Titan Astreus'la Aurora'nın kızı ya da İuppiter'le Themis'in. Altın çağda Yeryüzünde otururken demir çağda göğe yükselmiştir.
Volcens	: Turnus ordusundan üç yüz silahlı cenkçiye kumanda eden cenkçi.
Volsk'lar	: İtalya'da Latium bölgesinde oturan ulus.
Volturnus ırmağı	: Sabin bölgesinde doğan, Campania'yı suladıktan sonra Tyrrhen denizine akan ırmak.
Volusus	: Aenas'ın yalnız XI, 463'te seslenerek öyküye getirdiği Rutul cenkçi.
Vulcanus	: İuppiter'le İuno'nun oğlu, Yeraltı Tanrısı. Venus'un kocası. İuppiter ona kızınca gökten yere yuvarlanmış, Lemnos adasına düşmüş, topal olmuş bu yüzden. Yeraltında bir mağarada demir döver, türlü savaş aletleri yaparmış.

-X-

Xantho : Aristaeus'un anasının sular altında yanında bulunan su perisi.

Xanthus : (Menderes ırmağı) Anadolu'da İda dağından çıkarak Troia ovalarında Simois ırmağıyla birleşen ırmak

-Y-

Yeller : Titan Astraeus'la Aurora'nın çocukları.

-Z-

Zacynthos : İonya denizinde bir ada.

Zephyrus : İtalya'da batıdan esen, baharı getiren yel. Meltem.

Bu kitaplarla, bütün Roma ozanları içinde en çok sevilmiş, en uzun süre çağları etkilemiş; yüreğindeki doğa sevgisini, onun şiirselliğini, Latincenin en güzeli ile dile getirmiş; yarattığı, Troia'nın yürekler acısı yıkımından sonra, yeni bir yurt kurmak için, önce denizlerin, Tanrıların hışmına, sonra savaşların çilesine göğüs germiş, kahraman Aeneis tipi ile Roma'nın destanını bir anıt gibi dikmiş; ölümünden sonra yaptıkları Roma'da ders kitabı, bilgi hazinesi olarak okunmuş; ortaçağın veli gibi değerlendirdiği, Dante'nin İlahi Komedyası'nda kendine yoldaş olarak seçtiği; yeni çağlarda birçok yazarın örnek aldığı bir ozanı, Vergilius'u Latince aslından çevirerek sunuyoruz size...

